Silviu Constantinescu

DIFICULTĂȚI SEMANTICE

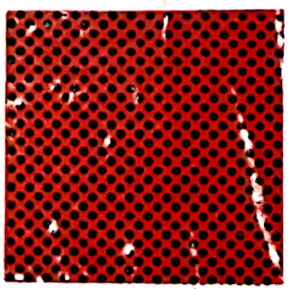

Editura Științifică

BIBLIOTECA ROMÂNĂ

DIFICULTĂȚI SEMANTICE

paronime și grupuri lexicale cu aspect paronimic

CUVÎNT ÎNAINTE
(Invitație la dezbateăe)

Semantica lexicală constituie o problemă de importanță deosebită pentru vorbitorii unei limbi. De aceea un Dicționar de dificultăți semantice ale limbii române *reprezintă o lucrare de interes general.*

Întregul volum evidențiază o muncă asiduă și o documentare complexă a autorului, care și-a concentrat atenția asupra acelor cuvinte ce reprezintă apropieri atît în planul formei, cît și al conținutului, pulînd provoca astfel unele confuzii.

Materialul excerptat din cele mai importante dicționare ale limbii noastre (explicative, de neologisme, de sinonime, de omonime, antonime, analogice) a avut în vedere în principal: I. *PARONIMELE și* II. *GRUPURILE LEXICALE CU ASPECT PARONIMIC, ordonate alfabetic.*

Pornind de la constatarea că paronimele sînt, datorită corpului sonor, pseudoomonime, iar din punct de vedere al sensului, pseudosinonime, autorul scoate în evidență, pe baza relației omonimie/sinonimie și paronimie, valoarea binară a paronimelor:

a) lexicoformală — *care le apropie de omonime;*

b) lexicosemantică — *care le apropie de sinonime.*

Acest fapt îl conduce pe autor să motiveze atracția sinonimică prin aceea că „forma, aparent identică, trimite, implicit, la sensul, aparent identic", fapt ce denotă că ambele valori ale paronimelor sînt într-o relație de incluziune reciprocă.

Luînd în considerație inerența pseudoomonimiei și a pseudosinonimiei, evidențiată prin numeroase exemple, autorul ajunge să constate că diferențierea corpului sonor al paronimelor numai prin 1—2 foneme, principiu acceptat pînă acum, este perimată, propunînd, pe baza a numeroase exemple, paronime diferențiate prin 3, 4 și chiar 5 foneme.

Mai potrivită cu structura dicționarului de față ar fi următoarea definiție a paronimelor (tot din expunerea autorului):

„Cuvintele cu forme și sensuri aparent identice, diferențiate fonetic prin cel mult două foneme, sînt paronime absolute, iar cele diferențiate prin trei sau mai multe foneme pot fi considerate paronime relative".

Este adevărat că, între termenii diferențiați prin mai mult de două foneme, eventuala confuzie paronimică se datorează priorității acordate de vorbitori aspectului lexicosemantic față de cel lexicoformal.

Clasificarea paronimelor în cele opt categorii, cu numeroasele lor subcategorii, susține și motivează concepția autorului.

O astfel de lucrare, prima în limba română, poate interesa o mare parte dintre vorbitorii limbii noastre.

Lingviștii pot găsi o mulțime de sugestii pentru interesante studii de semantică, în special de precizare și considerare a neologismelor.

Scanned with OKEN Scanner

Vor fi și mulți contrariați de noile propuneri, în special cei care nu pot renunța la „obișnuință".

Ținînd seama de bogatul material, de explicațiile date și de ordonarea materialului lexical pe categoriile propuse de autor, considerăm că lucrarea aduce un real folos explicării dificultăților semantice și poate fi considerată un interesant punct de vedere privind definirea și clasificarea paronimelor.

V. ȘERBAN

Acțiunea de cultivare a limbii române inițiată de Academia Română a dobîndit o amplă extindere datorită audienței largi de care se bucură printre vorbitori, interesați să-și însușească exprimarea corectă. Această acțiune se reflectă tot mai pronunțat în emisiuni radiofonice, în articolele apărute în presă și mai ales în activitatea editurilor preocupate să pună la îndemîna publicului lucrări privind limba română corectă.

Sursa celor mai frecvente greșeli de exprimare fiind necunoașterea în suficientă măsură a termenilor din diferitele domenii de specialitate și confuziile apărute — consecință firească a unor substituiri semantice —, necesitatea elaborării unor lucrări, printre care se înscriu, în special, dicționarele, s-a dovedit imperioasă. Amintim, printre acestea, dicționarele de sinonime, omonime și antonime pentru că, pe de o parte, aceste lucrări lexicografice încorporează termeni al căror cîmp semantic prezintă situații speciale, iar, pe de altă parte, ele se găsesc în relație directă cu lucrarea de față.

În afara acestor categorii lexicale cu implicații semantice, vorbitorii sînt confruntați uneori cu termeni care nu sînt explicați, comparativ, în dicționarele amintite și nici nu pot fi. Utilitatea excerptării acestor termeni și explicarea lor într-un volum a generat ideea elaborării *Dicționarului de dificultăți semantice ale limbii române.*

Dicționarul cuprinde atît *paronimele* limbii române, care constituie, de altfel, nucleul lucrării, cît și *grupuri lexicale cu aspect paronimic,* acestea din urmă existînd într-un număr suficient de mare ca să fie avute în vedere.

I. Paronime

Paronimele au o deosebită importanță în structura logică a limbajului și, în ciuda faptului că acest lucru a fost demonstrat în numeroase articole și studii publicate în presa de specialitate, Th. Hristea excelînd cu valoroase precizări, considerăm totuși că fenomenul paronimiei, cu multiplele lui aspecte, a rămas încă neelucidat complet.

Un volum în care să figureze paronimele limbii române era necesar, de vreme ce în lexicografia românească nu există o lucrare de acest gen. *Micul dicționar de cuvinte perechi,* elaborat de semnatarul acestor rînduri și publicat în 1976 de Editura Albatros, nu a urmărit în exclusivitate înregistrarea paronimelor, ci a cîtorva perechi de cuvinte interesante semantic, dar care, în cazul ignorării sensului exact al fiecăruia, sînt folosite necorespunzător.

Numărul paronimelor, considerat în general de ordinul cîtorva sute, este mult mai mare, aceasta datorîndu-se, în special, neologismelor, iar faptul că necunoașterea lor generează confuzii de sens, uneori incredibile, justifică elaborarea acestui dicționar — rezultatul unei munci de peste zece ani.

O cercetare atentă va duce la constatarea că paronimele au un statut aparte. Ceea ce merită reținut este faptul că ele interferează cele trei categorii lexicale amintite mai sus (sinonime, omonime și antonime). Paronimele sînt grupuri/cupluri

Scanned with OKEN Scanner

de cuvinte care contractează *non-identitatea formală* și *non-identitatea semantică*, situîndu-se, astfel, între sinonime și omonime — uneori și antonime — și individualizîndu-se cu suficientă precizie.

Considerăm că datorită corpului sonor aparent identic paronimele sînt *pseudoomonime*.

De asemenea, datorită sensului aparent identic, paronimele sînt totodată și *pseudosinonime*.

Cît privește interferența paronime-antonime, precizăm că există antonime autentice care sînt, concomitent, și paronime autentice.[1] În acest sens, exemplele sînt concludente. Iată, de pildă, antonimele **emergént/imergént**, provenite din fr. *émergent/imergent*. Primul termen se referă la acele radiații care ies dintr-un mediu, după ce l-au străbătut. Sintagma *teoria evoluției emergente* definește teoria idealistă și metafizică potrivit căreia apariția noilor calități în procesul dezvoltării este absolut spontană și imprevizibilă. Cel de-al doilea termen din acest cuplu paronimic se referă la o rază de lumină care străbate un mediu oarecare. Antonimia acestor termeni, care sînt, de altfel, și paronime autentice, este marcată de faptul că primul termen exprimă acțiunea de *a ieși*, pe cînd cel de al doilea termen exprimă acțiunea de *a pătrunde*. Substantivul *emersione*, cu etimologie multiplă: (fr. *émersion*, lat. *emersio*, it. *emersiune*), înseamnă „ieșire (parțială sau totală) a unui corp dintr-un lichid, a unui corp ceresc din conul de umbră al altui corp ceresc", iar antonimul său, *imersiune*, din fr. *immersion*, lat. *immersio*, înseamnă „afundare (parțială sau totală) a unui corp într-un lichid; pătrundere a unui corp ceresc în conul de umbră al altui corp ceresc". Paronimia acestor termeni este evidentă. Dicționarul înregistrează multe exemple de antonime care fac parte și din familia paronimelor.

Considerațiile noastre se vor referi numai la relația *omonimie/sinonimie*, pe de o parte, și *paronimie*, pe de altă parte.

Paronimele se situează, în general, între aceste două categorii lexicale, fiind *pseudoomonime, prin formă*, și *pseudosinonime, prin conținut*, organizîndu-se după principiul *non-identității* formale și semantice.

Rezultă în mod evident *valoarea binară a paronimelor*: a) cea *lexicoformală*, care le apropie de omonime — paronimele diferențiate prin cel mult două foneme — și b) cea *lexicosemantică*, care le apropie de sinonime — paronimele diferențiate prin mai mult de două foneme.

Această valoare binară reprezintă așadar *valoarea nominală*, echivalentă învelișului sonor, deci aspectului pseudoomonimic al paronimelor, și *valoarea intrinsecă*, echivalentă conținutului semantic, corespunzătoare deci aspectului pseudosinonimic.

Între aceste două valori există *o relație de simultaneitate*, fapt care generează confuzii grave în exprimare, confuzii rezultate din substituirea unui termen cu altul considerat identic atît sub aspectul formal, cît și sub aspectul semantic.

Dacă forma aparent identică a doi termeni constituie punctul de plecare pentru comiterea unei confuzii, sensul termenilor substituiți rămîne argumentul care întărește convingerea vorbitorilor că acest proces de înlocuire a unui termen cu altul nu afectează logica enunțului. Acest fenomen al atracției paronimice se explică prin faptul că *forma, aparent identică, trimite, implicit, la sensul, aparent identic*.

Vom admite, prin urmare, că între cele două valori mai există, pe lîngă raportul de simultaneitate, și *un raport de inerență*, o valoare interferînd, nemijlocit, cu cealaltă, ambele valori condiționîndu-se reciproc și aflîndu-se așadar într-o *relație de incluziune reciprocă*.

[1] Silviu Constantinescu, *Sinonimie și antonimie paronimică*, în „Școala Argeșului", 1981, p. 114 și urm.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a ilustra punctul nostru de vedere, luăm în discuţie un singur exemplu. De pildă, paronimele *familiál/familiár* sînt confundate în mod frecvent. Mulţi vorbitori folosesc cel de-al doilea termen în toate situaţiile, primul termen fiind, pentru ei, necunoscut sau considerat o formă greşită. Substituirea frecventă a acestor termeni este generată atît de formele aproape identice ale învelişului sonor, cît, mai ales, de faptul că sensul celor doi termeni este considerat identic. Întrucît la baza structurii lexicale a unui termen stă noţiunea de familie, greşesc cei care, substituind termenii, consideră că ambii termeni se referă la familie. Aşa se explică formularea unor sintagme de tipul: „interes familiar", „proces familiar", „cod familiar", „consiliu familiar", „secret familiar" ş.a. În cazul ultimei sintagme, confuzia devine mult mai gravă. Din moment ce este un secret, acesta nu poate fi, în nici un caz, familiar, adică (bine)cunoscut, obişnuit.

Aşadar *sinonimia* (de altfel, în cazul respectiv, inadmisibilă) *nu rezultă din formele aproape identice* — cuvinte considerate probabil sinonime cu acelaşi radical[2] şi care nu pot fi incluse în nici un caz în categoria paronimelor, acestea fiind doar nişte derivate lexicale individualizate prin acelaşi conţinut semantic —, *ci*, mai ales, *din acceptarea unei identităţi semantice* a celor doi termeni discutaţi mai sus. De aici confuzia care declanşează greşeli de exprimare nedorite.

Radicalul comun ambilor termeni justifică pseudoomonimia, iar conţinutul semantic, aparent identic, justifică pseudosinonimia paronimelor discutate mai sus. Cu alte cuvinte, atît aspectul lexicoformal, cît şi cel lexicosemantic dau naştere, în majoritatea cazurilor, unor confuzii surprinzător de frecvente.

Inerenţa pseudoomonimiei şi a pseudosinonimiei impune totodată discutarea structurii corpului sonor al paronimelor. Cercetările de pînă acum au subliniat faptul că paronimele diferă, sub aspectul lexicoformal, printr-un fonem sau cel mult două foneme, în cazul paronimelor cu un corp sonor mai lung. Considerăm că azi acest punct de vedere, formulat cu ani în urmă, trebuie reconsiderat. Confruntaţi cu noile aspecte relevate de ultimele cercetări privind caracteristicile paronimelor, nu mai putem fi de acord cu acest punct de vedere care a ajuns să fie în contradicţie cu realitatea lingvistică.

Pentru a argumenta punctul nostru de vedere, vom discuta, în cele ce urmează, cîteva exemple de paronime care vin în contradicţie cu conceptul cunoscut pînă acum privind numărul de foneme prin care un termen paronimic se diferenţiază de alt termen paronimic din acelaşi cuplu lexical.

De pildă, termenii **acrobaţíe/acrobátică** sînt, indiscutabil, paronime. Substituind unul prin celălalt, se creează confuzia dintre primul termen, care semnifică *un exerciţiu dificil de gimnastică sau echilibristică*, şi cel de al doilea termen, care desemnează *arta de a face acrobaţii*, adică *arta acrobatului*. Deşi aceşti doi termeni se diferenţiază, prin trei foneme, în ceea ce priveşte corpul sonor, unii dintre vorbitori îi confundă, fenomen cunoscut sub denumirea de *atracţie paronimică*.

Confuzia este facilitată, în general, de rădăcina comună ambilor termeni. Cuvintele **petitóriu/petiţionál** (Prin care se cere unei instanţe recunoaşterea proprietăţii asupra unui mobil/Făcut prin petiţie) se diferenţiază prin patru foneme, dar nu se poate nega calitatea lor de paronime. Există paronime care se diferenţiază

[2] Vasile Şerban, Ivan Evseev, *Vocabularul românesc contemporan*, Editura Facla, 1978, p. 198 şi urm.: „... avem un număr impresionant de cuvinte echivalente ca sens, avînd acelaşi radical. Aceste cuvinte se diferenţiază prin următoarele mijloace: (...); b) prin componenţa fonetică a cuvîntului (*colo—colea; doctor-doftor; seară-sară; mamă-mumă* etc.); c) printr-un prefix prezent în structura unuia dintre sinonime (*a auzi — a într-auzi; a coborî — a scoborî; a bucăţi — a îmbucăţi; a puşca — a împuşca* etc.); d) prin prezenţa în structura cuvîntului a unor prefixe diferite (*imoralitate-amoralitate; ireal-nereal* etc.); e) prin sufixe (*burghezie-burghezime; cîntec-cînt; diavolesc-diavolicesc; economic-economicos* etc.).

prin cinci foneme, ca, de pildă, **intervenție/intervenționism** (**1.** Faptul de a interveni într-o acțiune, într-un proces, într-o discuție; **2.** Operație (chirurgicală); **3.** Acțiune, efort, demers făcut pentru a obține ceva, mai ales o favoare/Amestec al unui stat în afacerile interne ale altui stat cu scopul de a-l subordona sau de a-i schimba orînduirea). Sînt unele paronime al căror corp sonor se diferențiază prin șase și chiar șapte foneme, cum sînt: **amplitúdine/amploáre** (Depărtare maximă a unui corp oscilant față de poziția de echilibru; Valoare absolută maximă a elongației unei mărimi periodice/Calitatea de a fi amplu — larg, întins, dezvoltat; Cu multe amănunte); **combustibilitáte/combústie** (Proprietate a unor corpuri de a arde în contact cu aerul/Ardere).

În cazul grupurilor paronimice în care termenii componenți se diferențiază prin mai mult de două foneme, *fenomenul se explică prin prioritatea aspectului lexicosemantic față de cel lexicoformal.* Valoarea semantică a cuvintelor citate mai sus este mai pronunțată decît valoarea învelișului sonor, ceea ce explică, de altfel, și confuziile comise.

Volumul de față înregistrează multe exemple asemănătoare, punctul nostru de vedere avînd un suport real. Se rezolvă astfel și problema termenilor care, deși dau naștere la confuzii, nu figurează în nici o categorie lexicală, ca de pildă: omonime, sinonime, antonime sau cuvinte polisemantice, și nici nu pot figura. Ținînd seamă de aspectele formale și semantice ale termenilor în discuție, este justificată întru totul includerea lor în categoria paronimelor. Chiar etimologia termenului *paronim* ne îndreptățește să acceptăm această poziție. Primul component al acestui termen, prepoziția παρά, care se construiește cu genitivul, dativul și acuzativul, figurează în *Dicționarul grec-francez* (ediția a XII-a, 1864, la pagina 1044) cu următoarele sensuri: *în apropiere de, lîngă, aproape de, la, în prezența, în, alături de, pe lîngă.* Așadar, într-o traducere, ad litteram, a componentelor παρά + ὄνυα (var. ὄνυμα), *paronim* înseamnă *cuvînt lîngă cuvînt*; iar ceea ce le alătură este aspectul lor formal în conexiune cu cel semantic (aspectul pseudoomonimic alături de aspectul pseudosinonimic).

Din cele arătate mai sus rezultă atît necesitatea revizuirii definiției paronimelor, cît și schimbarea concepției privind structura corpului sonor al acestora.

În legătură cu prima precizare referitoare la definiția paronimelor, propunem următoarea formulare:

Sînt paronime cuvintele cu forme și sensuri aparent identice; le numim absolute pe cele diferențiate prin cel mult două foneme, și relative pe cele diferențiate prin trei sau mai multe foneme.

Prin urmare *paronimele absolute* sînt diferențiate mono- sau bifonematic, iar *paronimele relative* sînt diferențiate polifonematic.

Din definiția propusă, reiese că paronimele au un aspect pseudoomonimic și pseudosinonimic, ceea ce le confirmă valorile lexicoformală și lexicosemantică.

Situarea pe același plan a celor două aspecte din definiția propusă nu exclude eventualele confuzii semantice între termenii cuplurilor paronimice. Formele și sensurile aparent identice sînt cauzele reale care generează aceste confuzii.

Definiția acceptată pînă acum este vulnerabilă, mai bine zis, incompletă. Afirmăm aceasta întrucît definiția justifică apariția confuziilor între cuplurile paronimice numai prin forma lor aproape asemănătoare, de unde și precizarea că paronimele sînt cvasiomonime, ceea ce nu este suficient.

Cvasiomonimia nu rămîne și nici nu trebuie să rămînă singurul argument care să explice confuzia semantică dintre termenii unui cuplu paronimic. Ceea ce creează, cu adevărat, confuzia semantică dintre acești termeni este *aspectul pseudosinonimic. Pseudosinonimia* este **într-adevăr un argument fundamental prin care se motivează apariția nejustificată a atracțiilor paronimice.**

Scanned with OKEN Scanner

Definiția propusă de noi justifică, în egală măsură, ambele cauze care produc confuziile în discuție.

Paronimele, indiferent în ce constă diferența lor fonematică, pot să apară și în grupuri de cîte trei termeni. În sprijinul acestei afirmații, citățm cîteva exemple de la începutul alfabetului, pentru a demonstra existența, deloc neglijabilă, a acestora: **abác/abáca/abácă** (Dispozitiv de calculat/Cînepă de Manila/Placă de piatră pentru susținerea antablamentului; Nomogramă care indică relația dintre două sau mai multe variabile); **aeráj/aeráre/aerație** (Primenirea aerului într-o mină, într-o sală de spectacol etc. /Acțiunea de a aera/Ventilație și răcire a cerealelor într-un siloz cu ajutorul aerului); **agonist/agonístic/agonizánt** (Care produce o anumită ușurare/Referitor la lupte atletice, la lupte de idei/Muribund); **ajustáj/ajustáre/ajutáj** (Relație între dimensiunile a două piese/Actiunea de a se ajusta/Tub scurt pentru scurgerea fluidelor în anumite condiții); **albuminoíd/albuminós/albuminúrie** (De felul albuminei/Care conține albumină/Care suferă de albuminurie); **androgén/androgénic/androgín** (Care se referă la caracterele sexuale masculine, care stimulează caracterele sexuale masculine/Referitor la androgenie/Hermafrodit); **anulábil/anulár/anulatív** (Care se poate anula/De forma unui inel/Care anulează); **apelábil/apelánt/apelatív** (În privința căruia se poate face un apel/(înv.) Persoană care a introdus un apel/Calificativ); **arbitrábil/arbitrál/arbitrár** (Care poate fi supus unui arbitraj/Hotărît de arbitru, alcătuit din arbitri/Făcut la întîmplare, după bunul-plac).

Dicționarul înregistrează peste șaizeci de grupuri lexicale, fiecare grup fiind alcătuit din cîte trei termeni paronimici, ceea ce ne-a îndreptățit să le inserăm în lucrare. La acestea, tranșele sonore prin care se diferențiază vor fi considerate între componentele cuplului în modul următor: 1—2; 2—3; 1—3.

Cît privește diferența fonematică dintre termenii unui grup/cuplu paronimic, trebuie să remarcăm deci că aceasta poate fi, așa cum am arătat mai sus, *monofonematică, bifonematică, polifonematică*. Demonstrat acest concept, sfera noțională a paronimelor se extinde considerabil și clarifică o problemă destul de dificilă a lexicului românesc.

Facem însă precizarea că o clasificare a paronimelor în *absolute* — procent de confuzie foarte ridicat — și *relative* — confundabile, deși au un corp sonor mult diferențiat — rămîne pur convențională și nu rezolvă pe deplin caracteristicile lexico-semantice ale acestora. Între aceste două categorii de paronime, departajate după criteriul diferențelor fonematice, nu există o barieră de netrecut. Afirmația noastră se sprijină pe constatarea că există cupluri paronimice absolute, deci cu un procent de confuzie foarte ridicat, a căror diferență fonematică ajunge pînă la șase foneme.

Ne oprim la cîteva exemple: **diplomátică/diplomație** (trei foneme diferență) Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu cercetarea vechilor diplome, cărți și altor documente oficiale/**1.** Activitate desfășurată de un stat prin reprezentanții săi peste granițe pentru a asigura legături reciproce cu celelalte state și a realiza obiectivele politicii sale externe; ansamblu de metode și de procedee folosite în domeniul relațiilor internaționale dintre state; carieră, funcție de diplomat; totalitatea diplomaților. **2.** Abilitate, pricepere în purtări; **dualism/dualitáte** (patru foneme diferență) Concepție filozofică potrivit căreia la baza existenței stau două principii opuse și ireductibile: materia și spiritul/**1.** Calitatea a ceea ce este dublu, care prezintă o natură dublă. **2.** (LOG.) Raport de opoziție între două funcții logice, astfel încît a doua poate fi obținută prin negarea simultană a valorii celei dintîi și a argumentelor ei. **3.** (MAT.) Transformare prin care, într-un plan, unui

punct îi corespunde o dreaptă şi invers ; **montán/muntenésc** (cinci foneme diferenţă) De munte, muntos/**1.** Care aparţine Ţării Româneşti, Munteniei sau muntenilor ; privitor la Ţara Românească, la Muntenia sau din Muntenia. **2.** De la munte ; **periodísm/periodicitáte** (şase foneme diferenţă) Proprietate a unui fenomen, a unei mărimi, a unei acţiuni de a fi periodică ; repetare periodică a valorilor unei mărimi, a unui fenomen, a unei acţiuni/Proprietate a unor funcţii fiziologice de a se repeta la intervale regulate în timp.

În sprijinul argumentării noastre aducem şi alte exemple : **luxuriánt/luxuriós** (trei foneme diferenţă) (Despre vegetaţie) Abundent, bogat/Desfrînat, lasciv ; **lustragíu/lustruitór** (patru foneme diferenţă) Persoană care se ocupă cu lustruitul încălţămintei, văcsuitor/Persoană care execută lucrări de lustruire a diferitelor obiecte ; **acoperământ/acoperíş** (cinci foneme diferenţă) Ceea ce serveşte la acoperit/Partea de deasupra care acoperă şi protejează o clădire de intemperii ; **magnificiénţă/magnitúdine** (şase foneme diferenţă) Grandoare, măreţie ; fast, lux ieşit din comun/Mărime stelară.

În concluzie, diferenţa fonematică — mai mică sau mai mare — dintre termenii unui cuplu lexical nu le va afecta statutul de paronime, denumirea de *absolute* sau *relative* rămînînd aşadar un criteriu convenţional de clasificare.

Prin includerea în categoria *paronimelor absolute* a cuplurilor lexicale diferenţiate prin cel mult două tranşe sonore, am respectat punctul de vedere tradiţional aparţinînd acelor cercetători *cărora le recunoaştem meritul de a fi elaborat competente studii şi comunicări privind paronimele din limba română.*

În acest context al departajării paronimelor, după diferenţele fonematice, aducem în discuţie şi situaţii în care unele cupluri lexicale, deşi sînt diferenţiate prin cel mult două foneme, nu numai că nu sînt paronime absolute, dar nu sînt nici paronime propriu-zise, ele intrînd în familia *cuplurilor cu aspect paronimic*, rata confuziei dintre termenii cuplului reducîndu-se la zero : **figură/figurină 1.** Înfăţişare, chip, obraz. **2.** Imagine plastică a unei fiinţe sau a unui obiect redat prin desen, pictură sau sculptură. **3.** Persoană purtătoare a unor caractere. **4.** Poziţie sau ansamblu de poziţii la dans, balet, scrimă, patinaj/Mic obiect de artă ; bibelou.

În cadrul corpului sonor al paronimelor, considerăm necesar să facem referiri şi la structura lor derivaţională, care este mult mai variată, în comparaţie cu înregistrările de pînă acum. Întărim afirmaţia, prezentînd cîteva exemple de cupluri paronimice formate cu ajutorul sufixelor şi al elementelor secunde de compunere savantă. Atît sufixul, cît şi elementul secund de compunere savantă reprezintă indicii de bază pentru stabilirea diferenţei fonematice dintre termenii cuplului paronimic.

Citãm, în ordine alfabetică, un exemplu de cuplu paronimic, pentru fiecare situaţie, după cum urmează : **-ábil/ál : ministeriábil/ministeriál** Care aspiră la demnitatea de ministru/Care aparţine unui ministru sau unui minister, privitor la un ministru sau la un minister ; **-ábil/-átiv : combinábil/combinatív**. Care se poate combina/Cu caracter de combinaţie ; **-ábil/ánt : colorábil/coloránt**. Care poate fi colorat/Care are însuşirea de a colora ; **-ábil/-tór : colonizábil/colonizatór** Care poate fi colonizat/Care colonizează o ţară sau o regiune — paşnic sau prin forţă — ;**-ádă/ism : macaronádă/macaronism**. Poezie în stil macaronic/Cuvînt sau expresie specifică unei compoziţii macaronice ; **-án/ótic : macrobián/macrobiótic**. Care are o viaţă mai lungă decît cea obişnuită/Referitor la macrobiotică ; **-ánt/-atóriu : discriminánt/discriminatóriu** Care face o separaţie între doi termeni/Care face sau creează discriminări ; **-áre/áţie : concentráre/concentráţie** Acţiunea de a (se) concentra şi rezultatul ei/Grad de saturare, de densitate al unui corp ; raportul care se stabileşte între cantitatea de substanţă dizolvată şi cantitatea de solvent sau de soluţie obţinută ;

Scanned with OKEN Scanner

-áre/-ínță : ajutoráre/ajutorínță Ajutor din punct de vedere material/Numele unui impozit din sec. XVI din Muntenia (văcăritul) și din Moldova (fumăritul); **-át/-ism : rabinát/rabinism** Calitatea (funcția) de rabin; ● Perioada de timp cît funcționează un rabin/Doctrina rabinilor; **-gíe/-híe : otoragíe/otorahíe** Scurgere a unei cantități de sînge din ureche/Scurgere de lichid cefalorahidian auditiv extern cauzată de fractura stîncii osului temporal; **-íbil/-uál : conceptíbil/conceptuál** Care poate fi conceput/Care ține de concepție; **-ic./-ie : sinonimică/sinonimie** Totalitatea sinonimelor unei limbi/Însușirea unui termen de a fi sinonim cu altul; asemănare, identitate, corespondență, similitudine; **-ică/ism : retórică/retorísm** Arta de a vorbi frumos/Abuz de figuri și elemente retorice; **-íe/-óza : rickettsiemie/rickettsióză** Prezența rickettsiilor în sînge/Boală infecțioasă provocată de rickettsie; **-ism/-ística : indianism/indianística** Idiotism propriu limbilor vorbite în India/Disciplină care se ocupă cu studiul limbii și civilizației Indiei; **-ism/-itate : ilegalism/ilegalitate** Caracter ilegal/Faptul de a fi ilegal; situație ilegală; perioadă ilegală; **-ism/-ză : intism/intioza** Intoxicație datorită consumului de pește alterat/Dermatoză caracterizată prin uscarea și descuamarea tegumentelor sub formă de lamele sau de solzi de pește; **-ită/ózá : omertrită/omartróza** Inflamație a articulației umărului/Reumatism cardiac regenerat, localizat în articulația umărului; **-iv/-ual : obiectiv/obiectual** Care există în afara conștiinței și independent de ea/Care are natura unui obiect, care aparține lucrurilor; **-stomíe/-tomie : esofagostomie/esofagotomíe** Deschidere operatorie la piele a esofagului/Incizie a peretelui esofagian; **-tită/-tom : parodontită/parodontom** Inflamație a parodontiului/Tumoare a țesutului parodontal; **-tiv/-tor : constructív/constrictór** Care se pronunță prin strîmtorarea canalului vocal, în așa fel încît se pronunță un zgomot de fricțiune/Care se strînge, care se contractă; **-tiv/-țional : competitiv/competițional** Susceptibil de a suporta concurența; unde se poate concura, în care concurența e posibilă/Cu caracter de competiție; **-tomíe/tonie : miotomíe/miotonie** **1.** Incizie în mușchi. **2.** Parte a anatomiei care se ocupă cu disecția mușchilor/Boală caracterizată prin tulburări în contracția mușchilor; **-ție/-țiúne : selecție/selecțiúne** Alegere gîndită, făcută după un anumit criteriu/Bucată aleasă dintr-o operă, din muzica unui compozitor.

Exemplele date confirmă nu numai abundența paronimelor cu structuri derivaționale sau cu elemente de compunere savantă, ci și faptul că în componența corpului sonor al unora dintre paronimele explicate mai sus apar substanțiale diferențe fonematice.

Prin urmare conceptul că „fenomenul paronimiei rezultă numai din diferențierea omofoniei a două tranșe sonore printr-un singur fonem sau *cel mult două* [s.n.], în cazul paronimelor cu un corp sonor mai lung" trebuie reconsiderat, iar investigarea paronimelor într-o nouă accepțiune lingvistică este rezultanta apariției noilor termeni care îmbogățesc permanent vocabularul limbii romane. Și, cu cît vocabularul se îmbogățește cu termeni proveniți din diferite domenii, ca rezultat firesc al progresului tehnico-științific, cu atît cuplurile paronimice își vor amplifica prezența, dînd naștere atracțiilor paronimice (greșelilor de exprimare).

Structura *lexicală*, *fonetică*, *etimologică* și *morfologică* a paronimelor, pe de o parte, și posibilitățile de combinare a acestora în cupluri paronimice, pe de altă parte, constituie două elemente esențiale care fixează *statutul real* al acestui important compartiment lexical din vocabularul limbii române, *paronimele*.

Analiza acestor structuri duce, implicit, la o clasificare a paronimelor, după cum urmează:

Scanned with OKEN Scanner

A **Cupluri paronimice raportate la radicalul termenilor componenţi**

Radical identic şi sufix diferit

accentuábil/accentuál Care poate fi accentuat/Referitor la accent, care poartă accentul; **acromatísm/acromatóză 1.** Proprietate a unei lentile sau a unui sistem de lentile de a fi acromatice. **2.** Lipsa aberaţiei cromatice/Deficienţă a pigmentaţiei normale, care se poate constata în stări ca: albinism, leucoderma, vitiligo; **aventuríst/aventurós** Care are caracter de aventură/Plin de aventuri; care constituie o aventură; amator de aventuri îndrăzneţe.

Radical diferit şi sufix identic

afazíe/afrazíe Pierdere totală sau parţială a înţelegerii şi a posibilităţii de a reda cuvintele, ca urmare a unei leziuni cerebrale; disfazie, alalie/Dificultate în înşiruirea corectă, gramaticală a cuvintelor din frază; **alergíe/anergíe** Mod special de a reacţiona al unui organism faţă de un agent microbian, chimic, sau o acţiune mecanică/Lipsă de reacţie a organismului faţă de agenţii nocivi; **celebrál/cerebrál** Care este săvîrşit cu solemnitate; de însemnătate publică sau privată; sărbătoresc/**1.** Care aparţine creierului, privitor la creier şi la funcţiile lui. **2.** Intelectual, raţional, mintal. **3.** Care se conduce numai după criteriul raţiunii.

Radical identic şi prefix diferit

exotéric/ezotéric Care poate fi înţeles de cei neiniţiaţi; accesibil; public/Care poate fi înţeles numai de cei iniţiaţi; secret, ascuns; **precesiúne/procesiúne 1.** Deplasare lentă a axei de rotaţie a unui corp care se roteşte rapid şi are numai un punct fix. **2.** Deplasare lentă şi de sens retrograd a punctelor echinoxiale pe eliptică/**1.** Şir lung de oameni care merg într-o anumită ordine şi cu acelaşi scop; cortegiu, convoi. **2.** (REL.) Ceremonie religioasă; **prenúme/pronúme** Nume care se dă unui om la naştere şi care distinge pe fiecare dintre membrii aceleiaşi familii; nume de botez/Parte flexibilă de vorbire care ţine locul unui substantiv.

Radical diferit şi prefix identic

defibrilá/defibriná A opri fibrilaţia arterială sau ventriculară şi a restabili ritmul cardiac normal/A elimina fibrina din plasmă sau exudatele sanguine; **descentrá/descintrá** A face să-şi piardă poziţia simetrică faţă de centru, a deplasa astfel încît axa piesei să nu mai coincidă cu axa dată/A îndepărta cofrajele (cintrele) care au sevit la construirea unei bolţi sau a unui arc; **detonatór/detunătór** Element, dispozitiv etc. care (poate) produce detonaţia unei substanţe explosive/Partea dindărăt a ţevii unei arme de foc, în care intră tubul cartuşului.

Radical identic, dar gen diferit

bulín/bulínă 1. Capsulă în care se pune un praf luat ca medicament; caşetă. **2.** Petic rotund de hîrtie dată pe o parte cu gumă arabică, cu care se lipesc plicuri, dosare, mape etc. **3.** Desen rotund imprimat pe ţesături/Parîmă pentru manevrarea pînzelor inferioare ale unei nave cu pînze; **camelót/camelótă.** Vînzător ambulant/Lucru de cîrpaci; marfă proastă; **centúrie/centurión 1.** (În armata romană) Subdiviziune tactică cuprinzînd o sută de ostaşi. **2.** (În vechea Romă) Diviziune politică şi administrativă formată dintr-o sută de cetăţeni/(În armata romană) Ofiţer care comanda o centurie; sutaş.

Radical identic şi gen identic

balansiér/balansoár (substantive neutre) **1.** Dispozitiv, piesă care reglează mişcarea unei maşini prin oscilaţiile sale; balansor. **2.** Prăjină folosită de dansatorii pe sîrmă pentru a-şi menţine echilibrul. **3.** (La plural) Organe de echilibru pentru zbor la insectele diptere, situate pe metatorace/Fotoliu cu două tălpi curbate care se poate balansa; **bărbioáră/bărbişoáră** (substantive feminine) Diminutiv al lui bărbie/Plantă erbacee cu flori glabene, care, la maturitate, devin albe; **cameriér/cameríst** (substantive masculine) (Înv.) Om de serviciu care avea grijă de camera

de culcare şi de îmbrăcămintea stăpînului; fecior, valet/(Înv.) Om de serviciu care îngrijea camerele într-o instituţie; odăiaş.

Radical diferit, dar acelaşi gen

amidól/amidón (substantive neutre) Substanţă folosită ca developator în fotografie/Substanţă organică ce se găseşte în seminţele fructelor şi tuberculele plantelor şi care se foloseşte în industria alimentară, chimică etc.; **amilázã/amilózã** (substantive feminine) Substanţă produsă de pancreas (ferment) care (în timpul digestiei) hidrolizează amidonul şi glicogenul, transformîndu-l în componente asimilabile/Component solubil al amidonului; **bizón/vizón** (substantive masculine) **1.** Animal rumegător sălbatic din familia bovinelor, cu frunte mare, bombată, cu coarne scurte, cu umerii mai ridicaţi decît crupa, cu coamă deasă. **2.** Pielea tăbăcită a acestui animal; piele de viţel tăbăcită, care imită pielea bizonului/Mamifer sălbatic carnivor asemănător cu nurca, dar de talie mai mare, cu blană preţioasă, care trăieşte în America de Nord; blana acestuia.

Radical diferit şi gen diferit

adjutánt/adjuvánt (substantiv masculin şi substantiv neutru) **1.** Ofiţer ataşat al unui comandat sau al unui şef militar într-o unitate militară, îndeplinind atribuţiile unui secretar; ofiţer care face parte dintr-un stat major. **2.** (Ieşit din uz) Grad pentru personalul aviatic, corespunzător plutonierului; persoană avînd acest grad/Medicament secundar care se asociază cu un alt medicament; **bárie/baríl** (substantiv feminin şi substantiv masculin) Unitate de măsură pentru presiune egală cu presiunea unei forţe de o dină pe un centimetru pătrat/Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu aproximativ 160 de litri, întrebuinţată, în special, în S.U.A. şi în Anglia; **birău/birou** (substantiv masculin şi substantiv neutru) (Înv. şi reg.) Primar rural/**1.** Masă de scris (cu sertare şi compartimente pentru hîrtii, acte etc.) **2.** Parte dintr-un local sau încăpere în care lucrează o persoană sau un serviciu. **3.** Grup de persoane alese de o adunare constituantă ca să-i organizeze lucrările şi să asigure buna lor desfăşurare.

B **Cupluri paronimice reprezentate prin forme derivaţionale scurte şi lungi**

concésie/concesiúne Îngăduinţă, cedare faţă de cineva, renunţare (la ceva) în folosul sau în interesul altuia/Concurenţă prin care o persoană (fizică sau juridică) dobîndeşte dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului, în schimbul unor beneficii care revin acestuia din urmă; bunurile care formează obiectul acestei concesii; **obligáţie/obligaţiúne 1.** Datorie; angajament, îndatorire. **2.** Act prin care cineva se obligă sau este obligat să plătească o sumă sau să (nu) facă un anumit lucru. **3.** Datorie morală; motiv de recunoştinţă/Hîrtie de valoare purtătoare de dobîndă fixă; **permísie/permisiúne** Învoire, acordată în special militarilor, de a părăsi serviciul pe o scurtă durată de timp/Învoire, aprobare (cerută de cineva sau acordată cuiva) de a face ceva; îngăduinţă, încuviinţare.

C **Cupluri paronimice raportate la elementul de compunere**

Termeni identici cu elemente de compunere diferite

cecostomíe/cecotomíe Creare chirurgicală a unui anus artificial la nivelul cecului/Deschidere a cecului pe cale chirurgicală; **coledocostomíe/coledocotomíe** Deviaţie externă a bilei realizată prin introducerea în lumenul coledocului a unui tub care comunică cu exteriorul/Incizie a canalului coledoc; **izotomíe/izotoníe 1.** Tip de ramificaţie în două sau mai multe ramuri egale. **2.** Diviziune a unui organ în două părţi egale/**1.** Echilibru molecular între două soluţii separate de o membrană organică şi care au aceeaşi presiune osmotică. **2.** Proprietate a unor nuclee atomice de a avea acelaşi număr de neutroni.

Termeni diferiți cu elemente de compunere identice

etiologíe/etologíe Ramură a medicinii care studiază cauzele bolilor și factorii care influențează apariția diverselor boli/**1.** Ramură a științei care se ocupă cu studierea obiceiurilor și moravurilor popoarelor. **2.** Ramură a zoologiei care studiază obiceiurile și comportamentul animalelor în mediul lor natural; **éxotimopexíe/exotiropexíe** Enucleare chirurgicală a timusului și fixarea lui deasupra sternului/Extirpare chirurgicală a tiroidei; **perichistítă/pericistítă** Inflamație a cămășii conjunctive care învelește chisturile/Inflamație a țesutului din jurul vezicii.

D **Cupluri paronimice raportate la poziția fonemului diferențial**

Termeni care se deosebesc prin schimbarea poziției unui fonem

clúpă/cúplă 1. Compas forestier pentru măsurarea diametrelor arborilor sau bușteni lor. **1.** Portunealtă pentru tăierea manuală a tiletului la țevi și bare rotunde. **3.** Piesă la mașina de lățit și egalizat, care prinde marginea țesăturii prelucrate/Dispozitiv demontabil pentru a cupla un sistem tehnic sau două vehicule ● Piesă cu care se face cuplarea vehiculelor de cale ferată; **jíntiță/jítniță** Produs lactat preparat prin încălzirea lentă a zerului provenit de la scurgerea cașului/Magazie de grîne; grînar, hambar; **revendicá/revindecá** A reclama, a cere un bun care se cuvine, asupra căruia are drepturi; ● A cere, a pretinde un drept ca fiind al său; a asuma/A scăpa sau a face pe cineva să scape de o boală pentru a doua oară; a (se) face (din nou) sănătos.

Termeni care se deosebesc printr-un fonem inițial[3]

elúviu/ilúviu Totalitatea rămășițelor din dezagragarea rocilor/(Livr.) Iluviere; ● Inundație; **emigráre/imigráre** Acțiunea de a emigra și rezultatul ei/Stabilirea într-o țară străină; **erúpe/irúpe** A ieși afară cu putere, a țîșni, a năvăli/A intra cu violență.

Termeni care se deosebesc printr-un fonem antemedian

categoríe/catigoríe 1. Noțiune fundamentală de maximă generalitate care exprimă proprietățile și relațiile esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor realității. **2.** Grup de ființe, de obiecte sau de fenomene de același fel sau asemănătoare între ele. **3.** (BIOL.) *Categorie sistematică* (sau *taxonomică*) Fiecare dintre marile grupe de plante sau animale asemănătoare și înrudite (clase, ordine, familii etc.) **4.** (SPORT) Fiecare dintre grupele în care sînt împărțiți sportivii sau echipele după criterii de greutate, vîrstă, sex, clasificare sportivă sau grad de pregătire **5.** (LINGV.) *Categorie gramaticală* Noțiune fundamentală gramaticală, care exprimă relațiile dintre elementele unei limbi (gen, număr, caz, grad de comparație, persoană, diateză, mod, timp)/(Înv.) Clevetire, calomnie, defăimare; **coraziúne/coroziúne** Acțiunea de eroziune exercitată de vînt prin nisipul transportat prin tîrîre și în urma căreia iau naștere forme de relief eoliene/Proces chimic sau electrochimic de degradare, exercitat la suprafața corpurilor de oxigenul din aerul umed sau de diverse substanțe chimice; ● Proces de eroziune a unor roci sub acțiunea apelor, a vîntului etc.; **coregénță/corigénță** Situația unui coregent; faptul de a domni efectiv cu monarhul/Situația unui corigent; examen dat de un corigent.

Termeni care se deosebesc printr-un fonem median

cineflíl/cinoflíl Amator de filme; cineamator/Amator de cîini; care iubește cîinii; **famát/fanát** Cu renume, cu reputație, cu faimă/(Despre flori și legume; *p. ext.* despre oameni) Care și-a pierdut prospețimea; trecut, ofilit, veștejit; **manghiér/mangliér** Arbore tropical înalt de peste zece metri, cu fructe roșietice, mari/Copac rășinos care crește în apa sărată a mării, pe lîngă țărmuri.

[3] Acestea sînt, în majoritate, antonime autentice.

Termeni care se deosebesc printr-un fonem postmedian

băiáș/băiéș Bărbat care lucrează într-o baie publică/Lucrător într-o mină (de aur); **careláj/carenáj** Dispunere a elementelor care învelesc o construcție în formă de figuri geometrice; pardoseală, pavaj alcătuit din piese așezate în carouri/ **1.** Înclinare pe un bord a unei nave în stare de plutire în vederea reparării unei carene; abataj. **2.** Îmbrăcăminte (de tablă sau de placaj) aplicată unui corp pentru a-i micșora rezistența aerodinamică; **poligeníe/poliginíe** Doctrină potrivit căreia diferitele rase umane au apărut în același timp în mai multe puncte de pe glob/Poligamie, poliandrie.

Termeni care se deosebesc printr-un fonem final

acíl/acín Radical monovalent al unui acid organic/**1.** Boabă de strugure. **2.** Fund de sac al unui canal glandular; **andezín/andezít** Mineral alcătuit din silicat de sodiu și de calciu, care face parte din familia plagioclazilor/Rocă vulcanică de culoare închisă, folosită ca piatră de pavaj și de construcție; **antigél/antigén** Soluție care coboară punctul de îngheț al apei de răcire din motoarele cu ardere internă/ Substanță de natură proteică, determinînd apariția unui anticorp.

E **Cupluri paronimice raportate la numărul de foneme diferențiale**

Termeni care se deosebesc prin două foneme

alienáre/alienáție 1. Acțiunea de a aliena; înstrăinare a unui bun. **2.** (FILOZ.) Transformare în anumite condiții social-istorice/Termen generic pentru orice boală mintală; nebunie, demență; **adultér/adulterín** Care a încălcat fidelitatea conjugală/Născut dintr-un adulter; **conjectúră/conjunctúră** Părere bazată pe presupuneri, pe ipoteze; prezumție, supoziție/Totalitatea factorilor de ordin obiectiv și subiectiv, de condiții și împrejurări care exercită o influență asupra evoluției unui fenomen sau asupra unei (unor) situații la un moment dat, într-un anumit sector de activitate; concurs de împrejurări; totalitatea trăsăturilor care caracterizează un anumit moment al procesului dezvoltării economice.

Termeni care se deosebesc prin trei foneme

acomodábil/acomodatór Care se poate acomoda ușor; care se poate deprinde ușor/(Despre mușchi) Care servește la acomodarea cristalinului; **activánt/activatór** Reactiv folosit în flotația minereurilor/substanță care, adăugată altei substanțe, sau unui material, le intensifică activitatea; **analíst/analizór 1.** Autor de anale. **2.** Specialist în analiza matematică sau psihologică. **3.** Persoană care dovedește o atitudine deosebită în cunoașterea, în analiza și în descrierea sufletului omenesc/Instrument sau aparat cu ajutorul căruia se realizează o analiză.

Termeni care se deosebesc prin patru sau mai multe foneme

atonalísm/atonalitáte (patru foneme diferență) Mod de a crea o compoziție muzicală prin negarea legilor organizării armonice a sunetelor, apărut în primul sfert al sec. XX/Lipsă de tonalitate; **competitív/competițional** (cinci foneme diferență) **1.** Susceptibil de a suporta concurența. **2.** Unde se poate concura, în care concurența este posibilă/Cu caracter de competiție; ceea ce se referă la competiție; **afectivitáte/afecțiúne** (șase foneme diferență) **1.** Totalitatea proceselor afective. **2.** Comportare emotivă; sensibilitate/ **1.** Simpatie, prietenie, dragoste față de cineva. **2.** Boală, stare patologică a unui organ.

F **Cupluri paronimice raportate la etimologiile termenilor componenți**

Termeni cu etimologii identice

abrazáre/abraziúne Prelucrare (manuală sau mecanică) a unei piese cu un abraziv. [<fr. *abrasion*] **1.** Proces de eroziune a țărmurilor prin valuri marine (abraziune marină) sau lacustre (abraziune lacustră). **2.** Roadere a unui corp prin desprinderea de așchii mărunte ca urmare a frecării lui de alt corp abraziv sau mai dur, a acțiunii particulelor solice antrenate de curenții de gaze etc. [<fr. *abrasion*]; **armătură/armătură** Totalitatea accidenților muzicali (diezi, bemoli) puși

625.469
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „GH. ASACHI" IAȘI
Scanned with OKEN Scanner

la cheie spre a indica tonalitatea; armură [< lat. *armatura*, fr. *armature*]/**1.** Totalitatea barelor metalice prinse între ele, care întăresc o construcție; construcție care susține o galerie subterană. **2.** Totalitatea pieselor metalice ale unei instalații alcătuite din țevi sau conducte. **3.** Totalitatea aparatelor și dispozitivelor de comandă, de control, de siguranță etc. montate la o instalație, la o mașină etc.; ansamblul conductoarelor unui condensator electric. [< it. lat. fr. *armatura*, *armature*; **auricul/auriculă** Fiecare dintre cele două despărțituri de sus ale inimii. [< fr. *auricule*, lat. *auricula*]/Pavilionul urechii. [< lat. *auricula*, fr. *auricule*].

Termeni cu etimologii diferite

alofán/alofón Argilă coloidală care mărește plasticitatea maselor ceramice. [< fr. *alophan*]/Variantă a aceluiași sunet sau fonem. [< engl. *allophone*]; **alúviu/aluviúne** Ultima epocă a erei cuaternare. [< lat. *aluvium*]/Material format din bolovani, mîl, nisip și pietriș, adus de apele curgătoare și depus pe fundul albiei, pe luncă sau la vărsare. [Cf. fr. *alluvion*]; **atlás/atláz 1.** Prima vertebră cervicală, care se articulează cu occipitalul și cu axisul său. **2.** Colecție de hărți geografice, sistematizate după anumite criterii. [< fr. *atlas*]/Țesătură pentru căptușeli și fețe de plapumă, lucioasă pe o singură față. [< tc. *atlas*].

G **Aspecte morfologice ale cuplurilor paronimice**

Asociere substantiv cu adjectiv

antifonár/antifónic Carte de ritual ortodox care cuprinde antifoane (versuri sau parafrazări din psalmi)/ (Despre cîntecul unui solist sau al unui cor sau despre două părți dintr-un cor) Care se execută alternativ; **arabésc/arábic 1.** Ornament specific decorației arabe, care constă din combinații de linii și de motive geometrice sau din combinări de motive reprezentînd plante (stilizate). **2.** Ornament muzical; (*p. ext.*) scurtă compoziție muzicală cu caracter grațios și avîntat. **3.** Una dintre figurile de balet (inspirată din dansul oriental)/ **1.** Arab. **2.** *Gumă* **a.** = substanță vîscoasă obținută din lichidul secretat de unele specii de salcîm (sau pe cale sintetică) și folosită ca material de lipit pentru hîrtie; **urinál/urinár** Vas de sticlă sau de material plastic prevăzut cu un gît care permite bărbaților bolnavi să urineze fără să se ridice din pat/Care aparține organelor de secretare a urinei, privitor la aceste organe; care are funcția de a forma, de a filtra, de a transporta și de a evacua din organism urina.

Asociere adjectiv cu adjectiv

ambulánt/ambulatóriu Care se deplasează dintr-un loc într-altul, care nu are un loc fix/(Despre tratamente medicale) Care nu necesită spitalizare; **coronál/coronár** Care formează partea anterioară a craniului/ (Despre vase sanguine, artere și vene) Care aparține inimii, care irigă inima, înconjurînd-o ca o coroană; **dacián/dácie** Care aparține dacianului; privitor la dacian/Dac; provenit de la daci.

Asociere adjectiv cu adverb

brut/brúto 1. Care se găsește în stare naturală, încă neprelucrat; care nu a fost încă transformat în produs finit. **2.** (Despre greutatea mărimilor) Care este socotit împreună cu ambalajul, vasul etc. în care se află, din care nu s-a scăzut daraua. ● (Despre un venit) Care a fost socotit împreună cu cheltuielile, impozitele etc. aferente/În total; **funciár/funciarménte** Care se referă la proprietatea particulară asupra pămîntului sau la averi imobiliare. ● Care caracterizează natura cuiva, care formează fondul/Cu desăvîrșire, în mod absolut; complet; esențialmente; **numerațiv/numéric/numericéște** Care servește la numărat/**1.** De numere, privitor la numere. **2.** Exprimat, arătat printr-un număr/În ce privește numărul, din punctul de vedere al numărului pe care îl reprezintă.

Scanned with OKEN Scanner

Asociere infinitiv (formă substantivală) cu substantiv

acuzáre/acuzáție Acțiunea de a acuza și rezultatul ei ; ● Parte care acuză într-un proces/Faptul de a acuza, învinuire, inculpare ; **combináre/combinație 1.** Acțiunea de a (se) combina. **2.** (MAT. ; la pl.) Totalitatea grupurilor care se pot alcătui cu un număr dat de elemente (alese dintr-un număr mai mare) astfel încît fiecare grup să conțină sau numai elemente diferite între ele, sau numai elemente identice. **3.** Fenomen chimic de unire a doi sau a mai multor atomi, molecule sau radicali pentru a forma molecula unei noi substanțe, cu însușiri diferite de cele ale substanțelor de la care s-a pornit/**1.** Îmbinare, reunire. **2.** Aranjament, plan, calcul ; **compilăre/compilație** Acțiunea de a compila și rezultatul ei/Lucrare, operă care cuprinde idei și fragmente din diverși autori, neprelucrate în mod personal ; ● Traducere a unui algoritm dintr-un limbaj într-altul.

Asociere participiu (cu valoare adjectivală) cu adjectiv propriu-zis

cifrát/cifric Scris în cifru/Exprimat în cifre ; numeric ; **cromát/cromátic** Care conține crom, acoperit cu un strat de crom/Care se referă la culori sau la colorit. ● (FIZ.) *Aberație* **c.** = defect al imaginilor obținute prin lentile, constînd în formarea de irizații pe marginea imaginilor. ● (MUZ.) *Gamă* **c.** = gamă formată dintr-o serie succesivă de semitonuri. *Interval* **c.** = interval alcătuit din două sunete cu aceeași denumire (unul dintre ele fiind alterat) ; **brumát/brumós 1.** (Adesea fig.) Acoperit cu brumă. **2.** (Rar) Brumăriu. **3.** (Despre fructe, *p. ext.* despre plante) Acoperit cu un strat de brumă/(Livr.) Cețos, neguros.

Asociere verb cu verb

apropiá/apropriá I. Refl. **1.** A se deplasa în spațiu (tot) mai aproape de ceva sau cineva. **2.** Tranz. A duce, a aduce, a așeza mai aproape de ceva sau de cineva. **II.** Refl. A fi, a se afla aproape de ceva sau de cineva, de un interval de timp, de un moment anumit etc. **III.** (Fig.) Refl. **1.** A avea însușiri sau trăsături asemănătoare, comune. **2.** Tranz. și refl. A-și face prieten pe cineva sau a se împrieteni cu cineva/**I.** Tranz. **1.** A-și însuși un lucru (străin). **2.** A face un lucru să fie potrivit pentru un anumit scop ; **desemná/desená** A indica, a numi o persoană considerînd-o cea mai potrivită pentru desfășurarea unei activități, pentru ocuparea unei demnități sau a unei funcții. **2.** A indica unei persoane un anumit lucru. **3.** A numi într-o funcție/A schița, a contura o problemă, o chestiune. A apărea, a ieși în evidență, a se profila, a se contura ; **frezá/frizá** A prelucra prin așchiere un metal cu freza/**I.** A(-și) încreți, a(-și) ondula părul (cu fierul sau prin alte mijloace) ; a (se) coafa. **II.** A fi aproape de, a atinge

Asociere interjecție cu substantiv

balánc/balángă (de obicei repetat) Cuvînt care imită sunetul unui clopot (mare)/Talangă ; **fleáșc/fleáșcă** Cuvînt care redă sunetul produs de lovirea unui corp moale și elastic/**1.** Materie moale și apoasă, fără consistență ; fleșcăială ; *(fig.)* om moale, lipsit de energie, molîu. **2.** Palmă, lovitură dată cu palma ; **jáp/jápă** Cuvînt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu repeziciune/Nuia elastică și subțire ; bătaie dată cu o astfel de nuia.

H **Cupluri paronimice cu translații semantice**

Întîlnim, uneori, fenomenul unei translații semantice în interiorul aceluiași grup lexical cu valoare paronimică, sensul primului termen contractînd o poziție și în cîmpul semantic al celui de al doilea termen, validîndu-se astfel un sens comun ambilor termeni.

De pildă, în cuplul **experiență/experiment**, ambii termeni interferează o noțiune comună, în afara altor sensuri pe care le contractează, în mod diferit, fiecare component al cuplului în discuție. Să urmărim sensurile fiecărui component : a) **experiență 1.** Totalitatea cunoștințelor pe care oamenii le dobîndesc în mod nemijlocit

Scanned with OKEN Scanner

despre realitatea înconjurătoare în procesul practicii social-istorice. **2.** Verificare a cunoștințelor pe cale practică, prin cercetarea fenomenelor din realitatea înconjurătoare. **3.** *experiment*; b) **experiméntˊ 1.** Procedeu de cercetare în știință, care constă în provocarea intenționată a unor fenomene în condițiile cele mai propice pentru studierea lor și a legilor care le generează; observație provocată. **2.** *experiență.*

Cei doi termeni discutați mai sus, raportați la sensul lor comun, ies din sfera paronimelor. Confruntați însă cu celelalte sensuri, cuplul lexical în discuție rămîne, prin excelență, un cuplu paronimic. Situații asemănătoare sînt suficiente în corpul volumului pentru a justifica includerea lor în marea familie a paronimelor propriu-zise.

Între grupurile paronimice care se încadrează în categoriile prezentate mai sus nu se pot stabili, în toate situațiile, delimitări riguroase, de vreme ce *între acestea există un raport de interdependență fono-lexico-morfo-etimologic,* fapt care confirmă și întărește caracterul unitar al limbii.

Un alt sistem de clasificare a paronimelor s-ar putea realiza după criteriile *lexical, fonetic, etimologic* și *morfologic,* dar, și în această variantă, interferențele structurale ale termenilor paronimici dintr-un cuplu considerat fac imposibilă o departajare absolută, fapt datorat, de asemenea, caracterului unitar al limbii.

Cît privește stabilirea diferențelor semantice dintre componenții unui cuplu paronimic dat, subliniem faptul că acești termeni pot fi verificați semantic și prin intermediul sinonimelor fiecărui termen component. Este un procedeu care accentuează non-identitatea semantică a acestora — element esențial al paronimiei — și modalitatea de a înlătura atracția paronimică. Se întîlnesc și situații cînd această confruntare semantică a componenților unui cuplu paronimic dat poate fi făcută apelîndu-se la antonimele termenilor respectivi.

Un alt criteriu al analizei/confruntării semantice se bazează pe *analiza paradigmatică și sintagmatică* a componenților cuplului paronimic, principiu semnalat în semantica americană. Interdependența dintre analiza paradigmatică și sintagmatică ne ajută să desprindem mai ușor invariantele semantice dintre membrii cuplului lexical în discuție. De pildă, la verbele *a asemăna* și *a asemui,* non-identitatea semantică se evidențiază mult mai clar, apelînd la analiza paradigmatică. Formele persoanei a III-a, singular: **aseámănă/asémuie** (compară/confundă) conving și confirmă valabilitatea conceptului aplicat. De asemenea, caracterul aplicativ vine și el în sprijinul afirmației noastre. Termenul **infirmabil**, discutat în paralel cu termenul **infirmativ**, ar părea să exprime același semn, dar acești doi termeni, încadrați în sintagme diferite, scot în relief diferența semantică dintre ei. Primul termen are o întrebuințare mai largă, fiind folosit ca determinant în mai multe împrejurări; al doilea termen însă face parte din limbajul strict juridic (**infirmabil** = care poate fi infirmat; **infirmativ** = care anulează o sentință). Folosirea lor improprie are drept cauză similitudinea lor structurală — aceeași valoare morfologică și același radical verbal.

II. Cupluri lexicale cu aspect paronimic

Tot în corpul *Dicționarului* sînt inserate și cupluri lexicale — dublete sau triplete — care, deși nu sînt paronime propriu-zise, prin adiacența lor formală cu paronimele, ridică probleme de semantică, ceea ce ne-a îndreptățit să le numim *cupluri lexicale cu aspect paronimic* și să le includem în lucrare. Acestea, asemenea paronimelor, reprezintă dificultăți semantice ale lexicului limbii române, încadrîn-

Scanned with OKEN Scanner

du-se așadar în tematica *Dicționarului*. Din această categorie fac parte următoarele situații:

Un substantiv și forma lui augmentativă

ciúr/ciurói 1. Unealtă de cernut materiale pulvurulente sau granulare. **2.** Ramă în formă de cerc pe care se întinde materialul ce se brodează; gherghef. **3.** Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului animalelor rumegătoare/(Rar) Izvor care curge pe un scoc ori jgheab îngust; **păpúșă/păpușói 1.** Jucărie. **2.** Personaj din teatrul de păpuși. **3.** Mănunchi de fire, de frunze; legătură. **4.** Bucată de brînză sau de caș așezate în tipare de o anumită formă. **5.** Nimfa insectelor. **6.** Rodul tînăr al porumbului. **7.** Parte a unor mașini-unelte. **8.** Unealtă de dogărie folosită la fixarea cercurilor la vase/(Reg.) **1.** Știulete de porumb. **2.** Loc plantat cu porumb.

Un substantiv și forma lui diminutivală

ață/ațícă 1. Fir subțire (de bumbac, in, cînepă etc.) folosit la cusut, la fabricat țesături etc. **2.** Fir care seamănă cu ața sau care are întrebuințările ei. **3.** Fișie de metal subțire, formată în urma ascuțirii pe tocilă a unor unelte/Pînză de bumbac, rară și subțire; **pilótă/pilotínă 1.** Un fel de plapumă călduroasă, de forma unei perne mari umflate, umplută cu fulgi sau cu puf. **2.** (Reg.) Calabalîc/Navă mică avînd la bord unul sau mai mulți piloți care conduc navele la intrarea sau la ieșirea din port.

Substantive cu două (uneori trei) forme la plural și cu înțeles deosebit (omonime parțiale, au formă identică numai la singular).

arlechíne/arlechini, sg. **arlechín**, s.n. **1.** Panoul lateral și draperia care limitează deschiderea scenei. **2.** Fiecare dintre reflectoarele laterale din fața scenei/sg. **arlechín**, s.m. Personaj comic din vechile comedii populare italiene, care purta mască și costum pestriț; bufon; **armáșe/armáși, sg. armáș**, s.n. Parte a arșiciului/sg. **armáș**, s.m. **1.** Dregător domnesc, însărcinat cu paza temnițelor, cu aplicarea pedepselor și cu aducerea la îndeplinire a pedepselor capitale. **2.** *De-a armașul* = joc de copii în care un participant aplică celorlalți lovituri în palmă cu o batistă înnodată.

Substantive cu aceeași formă, dar accentuate diferit (omografe cu accente diferite)

bóston/bostón 1. Gen pianistic în jaz, constînd dintr-o alternanță a notelor joase cu acordurile pe care acestea le susțin. **2.** Dans mai lent decît valsul; vals lent; melodia acestui dans/(POLIGR.) Presă manuală de imprimat, mică și plană; **contróler/controlér** Comutator electric/Aparat electric care permite o succesiune de modificări ale conexiunilor sau de reglaj.

Substantive cu forme articulate și cu forme nearticulate

În compartimentul cuplurilor lexicale cu aspect paronimic sînt înregistrate și substantive cu forme articulate și cu forme nearticulate. Chiar dacă formele respective sînt, în unele cazuri, consacrate, din considerente etimologice, iar o substituire a formei nu este nici permisă, nici posibilă, includerea acestor substantive în lucrare are drept scop evitarea folosirii lor incorecte, prin substituire, deci înlăturarea unei eventuale și nedorite atracții paronimice; **act/ácta I.** Document emis de autoritate prin care se arată un fapt, o obligație, identitatea cuiva. **2.** Manifestare a activității umane, faptă. **3.** Diviziune principală a unei opere dramatice/Colecție de documente, registre, condici privitoare la o anumită instituție, persoană sau problemă; **rúpia/rúpie** Boală de piele manifestată prin cruste purulente care, după cădere, lasă răni supuroase/**1.** Monedă de diferite valori, care a circulat în Turcia. **2.** Unitate a sistemului monetar în India, Nepal, Pakistan și Sri Lanka. **3.** Denumire pentru rupiah (unitate monetară în Indonezia).

Alte situații

Cuplurile lexicale din această categorie, chiar dacă se individualizează prin adiacență formală cu sinonimele, pot da naștere atracției paronimice. **amnistiá/grația**

Scanned with OKEN Scanner

A acorda amnistie unui infractor; a-l scoate de sub sancţiunile legii/A acorda unui condamnat iertarea (pedepsei), parţială sau totală, printr-un act emis de şeful statului; **motìv/pretéxt I.** Cauza, raţiunea, pricina unei acţiuni. **II. 1.** Cel mai mic element constitutiv al unei piese muzicale. **2.** Element pictural sau sculptural fundamental, folosit într-o compoziţie decorativă sau arhitecturală. **3.** Idee fundamentală sau temă principală a unei opere literare/**1.** Motiv neîntemeiat invocat ca justificare a unei acţiuni sau pentru a escamota (a camufla, a ascunde) un motiv real. **2.** Impuls, stimulent.

În acest compartiment sînt inserate şi cupluri lexicale alcătuite din adverb şi prepoziţie, diferenţiate numai prin forma lor nearticulată şi, respectiv, articulată, ca de pildă: **împrejùr/împrejùrul I.** adv. În (sau pe) locul înconjurător; în jur. ○ Loc. adv. *(De)jur-împrejur* = din (sau în) toate părţile, în jur. ○ Expr. *(La)stînga-mprejur!* comandă (militară) de întoarcere îndărăt prin învîrtire de 180° spre stînga. [< *în+pre+jur*] **II** prep. (Construit cu genitivul; arată spaţiul înconjurător în raport cu cineva sau cu ceva). În jurul *(Se adunase lume împrejurul casei).* [< *împrejur*]; **înainte/înaintea I** adv. *I.* (Cu sens local) În faţă. În locul dintîi, în frunte. ● (Cu valoare de interjecţie) Îndemn de a înainta. *II.* (Cu valoare temporală) **1.** Mai devreme, mai întîi. ○ Expr. *Mai* î. = a) mai demult; b) mai repede (decît altcineva sau altceva). *De mai* î. = de mai demult. Cu ... (mai) înainte sau (mai) înainte cu ..., arată cît timp a trecut de la întîmplarea de care este vorba. Î. *vreme* = odinioară. ● (Compus) *Înaintemergător* s.m. = înaintaş, precursor; *(p. ext.)* om cu vederi înaintate. **2.** Mai departe, în continuare. ○ Expr *De azi* (sau *aici, acum* etc.) î. = de azi (sau acum, aici etc.) încolo. [Lat. *in-ab-ante*] **II** prep. (Construit cu genitivul) **1.** (Cu sens local) În faţa, înaintea (cuiva sau a ceva). (Î. *ochilor*; de faţă cu..., faţă de...). **2.** (Cu sens temporal) Anterior, mai devreme decît... [<*înainte*].

În încheiere, menţionăm că paronimia nu trebuie confundată cu etimologia populară, aceasta din urmă referindu-se la formele lexicale incorecte, ca de pildă: *arcoladă, filigram, somnieră,* în loc de: *acoladă, filigran, somieră,* nici cu atracţia paronimică. *Paronimia,* care desemnează aparenta asemănare formală şi semantică a unor termeni diferenţiaţi, şi formal, şi semantic, *este un fenomen lingvistic real,* pecînd *atracţia paronimică este o abatere de la normele lingvisticii.*

Limitele paronimelor, în contextul diferenţelor fonematice şi al structurii cuplurilor/grupurilor paronimice, nu pot fi încadrate în tipare fixe. Specialistul are datoria să cerceteze, să descopere şi să înregistreze acest fenomen lingvistic aşa cum apare el, în realitate, nu cum ar dori sau cum ar trebui să fie; să accepte obiectivitatea în confruntarea situaţiilor ivite, nicidecum să stabilească sau să anticipeze reguli, prin care să se restrîngă sau să se ignoreze ceea ce, de fapt, nu se poate restrînge şi nici ignora. Prin urmare cei care se ocupă cu fenomenul lingvistic al paronimiei *nu stabilesc, prin anumite reguli/definiţii ceea ce trebuie să confunde vorbitorii, ci încadrează în anumite reguli/definiţii, ceea ce, de fapt, confundă vorbitorii.* Aşadar limitele paronimelor sînt condiţionate de realitatea lingvistică, nu de concepte rupte de realitate.

Datorită importanţei pe care o prezintă în economia lexicului românesc atît sub aspect semantic, cît şi sub raport numeric, constituind aşadar obiectul unui dicţionar, *paronimele formează o categorie organizată a vocabularului limbii române.*

Coşeşti-Argeş, septembrie 1987 AUTORUL

ABREVIERI

adj. = adjectiv
adv. = adverb
americ. = (limba) engleză americană
ANAT. = anatomie
ANT. = în antichitate
ar. = (limba) arabă
arg. = argotic
arh. = arhaic
ARHIT. = arhitectură
art. = articulat
ARTE PL. = arte plastice
asir. = (limba) asiriană
ASTR. = astrologie
av. = aviație
bg. = (limba) bulgară
scr. = (limba) sârbă și croată
BIBL. = bibliografie
BIOCHIM. = biochimie
BIOL. = biologie
BOT. = botanică
celt. = (limba) celtă
cf. = confer
CHIM. = chimie
chin. = (limba) chineză
CIB. = cibernetică
CINEMAT. = cinematografie
concr. = concret
conj. = conjuncție
CONSTR. = construcții
CONT. = contabilitate
COREG. = coregrafie
cuv. = cuvînt
cuv. sp. = cuvînt spaniol
depr. = depreciativ
deriv. = derivativ
dial. = dialectal(ă)
DR. = drept
ebr. = (limba) ebraică
EC. = economie
EC.POL. = economie politică
egipt. = egiptean
ELECTR. = electricitate
engl. = (limba) engleză
ENTOM. = entomologie
ESTET. = estetică
Et. i. = etimologie incertă
expr. = expresie
f. = feminin
fam. = familiar
FARM. = farmacie
fig. = (sens) figurat
FILAT. = filatelie
FILOZ. = filozofie
FIN. = finanțe
FITOPAT. = fitopatologie
FIZ. = fizică
FIZIOL. = fiziologie
FON. = fonetică
FOT. = fotografie
fr. = (limba) franceză
gen. = genitiv
GENET. = genetică
GEOGR. = geografie
GEOL. = geologie
GEOM. = geometrie
germ. = (limba) germană
got. = gotică
gr. = (limba) greacă
GRAM. = gramatică
herald. = heraldică
IHT. = ihtiologie
impr. = impropriu
în expr. = în expresia
interj. = interjecție
intr. = intranzitiv
invar. = invariabil
ir. = ironic
IST. = istorie
it. = (limba) italiană
înv. = învechit
lat. = (limba) latină
lat. bis. = (limba) latină bisericească
lat.med. = (limba) latină medie
lat.t. = (limba) latină tîrzie
LINGV. = lingvistică
LIT. = literatură
livr. = livresc
loc.adj. = locuțiune adjectivală
LOG. = logică
m. = masculin
magh. = (limba) maghiară
MAR. = marină
MAT. = matematică
MEC. = mecanică
MED. = medicină
MED.VET. = medicină veterinară
METAL. = metalurgie
METEOR. = meteorologie
MICROBIOL. = microbiologie
MILIT. = termen militar
MIN. = mineralogie
MITOL. = mitologie
MUZ. = muzică
n. = neutru
NAV. = navigație
ngr. = (limba) neogreacă
n. pr. = nume propriu
nr. = număr(ul)
ol. = (limba) olandeză
op. = în opoziție cu
ORNIT. = ornitologie
p. anal. = prin analogie

Scanned with OKEN Scanner

p.ext. = prin extensiune
p.gener. = prin generalizare
peior. = peiorativ
pers. = (limba) persană
peruv. = (limba) peruviană
PETR. = petrografie
PICT. = pictură
pl. = plural
poet. = poetic
pol. = (limba) polonă
POLIGR. = poligrafie
pop. = popular
port. = (limba) portugheză
p. restr. = prin restricţie
prov. = (limba) provensală
PSIH. = psihologie
recipr. = reciproc
refl. = reflexiv
reg. = (cuvînt) regional
regr. = regresiv
REL. = religie
rus. = (limba) rusă
săs. = (dialectul) săsesc
s. = substantiv(at)
sl. = (limba) slavonă
sp. = (limba) spaniolă
spec. = prin specializare
STATIST. = statistică
sud-americ. = (limba) sud-americană
suf. = sufix
tc. = (limba) turcă
TEHN. = tehnică, tehnologie
TELEC. = telecomunicaţii
TEXT. = în industria textilă
tib. = (limba) tibetană
TIPOGR. = tipografie
TOP. = topografie
TRANSP. = transporturi
tranz. = tranzitiv
ţg. = (limba) ţigănească
ucr. = (limba) ucraineană
v. = vezi
v.fr. = vechi francez
var. = variantă
vb. = verb
v.germ. = vechi german

Scanned with OKEN Scanner

ABÁC/ABÁCA/ABÁCĂ I s.n. **1.** Dispozitiv de calculat cu ajutorul unor bile mobile, aşezate pe vergele orizontale şi paralele. **2.** Tabel grafic, diagramă care reprezintă relaţiile între mai multe mărimi variabile. Serveşte la rezolvarea imediată (şi precisă) a unor calcule. [< fr. *abaque*, it. *abbaco*] **II** s.f. Cînepă de Manilla. [< fr., sp. abaca (cuv. filipinez] **III** s.f. **1.** (ARHIT.) Placă de piatră (pătrată) care constituie partea superioară a capitelului unei coloane şi care susţine antablamentul (zidul de susţinere) sau partea inferioară a unei arcade. **2.** (MAT.) Monogramă pentru determinarea rapidă, fără calcule, a unei mărimi, în funcţie de valorile cunoscute ale celorlalte mărimi care intră în relaţia considerată. [< fr. *abaque*, lat. *abacus*]

ABANDÓN/ABANDONÁRE I s.n. Renunţare definitivă, părăsire fără intenţia de a reveni la ceva. ◉ (SPORT) Renunţare a unui concurent la continuarea probei în care este angajat. ○ **A.** *familial* = părăsire a copiilor sau a familiei. [< fr. *abandon*] **II** s.f. Acţiunea de a abandona şi rezultatul ei; părăsire, renunţare. [< fr. *abandonner*]

ABDUCTÓR/ADUCTÓR I adj. (ANAT.) (Despre muşchi) Care îndepărtează un membru de axul median al corpului sau două organe unul de altul [< fr. *abducteur*, lat. *abductor*] **II** adj. (ANAT.) (Despre muşchi) Care apropie un membru de planul de simetrie al corpului sau două organe unul de celălalt. [< fr. *adducteur*, lat. *adductor*]

ABDÚCŢIE/ADÚCŢIE I s.f. (Rar) Mişcarea produsă de un muşchi abductor. [< fr. *abduction*, lat. *abductio, -onis*] **II** s.f. (TEHN.) **1.** Aducere, transport. **2.** Construcţie hidrotehnică destinată transportării fluidelor de la punctul de captare pînă la punctul de folosire. **3.** (ANAT.) Mişcare produsă de un muşchi aductor. [< fr. *adduction*, lat. *adductio, -onis*]

ABERÁNT/ABERATÍV I adj. Care se abate de la tipul normal sau corect, care constituie o aberaţie. [< fr. *aberrant*, lat. *aberrans, -tis*] **II** adj. (Rar) Care este departe de adevăr, care ţine de aberaţie; care produce sau poate produce o aberaţie. [< fr. *aberratif*]

ABILITÁTE/AGILITÁTE I s.f. (La sg.) Îndemînare, iscusinţă, pricepere, dibăcie; (la pl.) Şmecherii. [< fr. *habilité*, lat. *habilitas, -atis*] **II** s.f. **1.** Uşurinţă în mişcări; supleţe, sprinteneală vioiciune. **2.** Îndemînare. [< fr. *agilité*, lat. *agilitas, -atis*]

ABJUDECÁ/ADJUDECÁ I vb. I Tranz. A anula, a suspenda (un titlu, un drept etc.) printr-o hotărîre judecătorească. [< lat. *abjudicare*] **II** vb. I Tranz. A atribui (printr-o hotărîre judecătorească) un bun scos la licitaţie persoanei care oferă preţul cel mai mare. [< lat. *adjudicare*]

ABJUDECÁRE/ADJUDECÁRE I s.f. Acţiunea de a abjudeca şi tezultatul ei. [< *abjúdeca*] **II** s.f. Acţiunea de a adjudeca şi rezultatul ei. [< *adjudeca*]

ABLACTÁRE/ABLACTÁŢIE I s.f. Înlocuire a laptelui matern prin alte alimente necesare sugarului. [< lat. *ablactare*] **II** s.f.1. Trecerea treptată şi progresivă de la alimentaţia exclusiv lactată a sugarului la o alimentaţie diversificată. **2.** Oprire a secreţiei lactate la femeile la care alăptarea este contraindicată sau inutilă. [< fr. *ablactation*, germ. *Ablaktation*]

ABLAŢIÚNE/ABLUŢIÚNE I s.f.1. (GEOGR.) Transportare (prin acţiunea vinturilor, a apelor sau a gheţarilor) a materialului rezultat în urma dezagregării solului sau a rocilor. **2.** (MED.) Extirpare a unui organ, a unui membru al corpului omenesc sau a unui ţesut patologic. **3.** (TEHN.) Distrugere progresivă şi superficială a unui material prin descompunere, fuziune, eroziune, sublimare, vaporizare ○ *Scut de* **a.**=dispozitiv construit din materiale speciale care protejează navele cosmice împotriva ablaţiunii. [< fr. *ablation*, lat. *ablatio, -onis*] **II** s.f. (REL.) Spălare rituală pe corp sau pe o parte a lui prescrisă de unele religii pentru purificare. [< fr. *ablution*, lat. *ablutio, -onis*]

ABNEGÁRE/ABNEGÁŢIE I s.f. Acţiunea de a tăgădui, de a nega, de a se lepăda de cineva sau de ceva. [< lat. *abnegare*] **II** s.f. Devotament extrem, renunţare, sacrificiu. [< fr. *abnégation*, lat. *abnegatio, -onis*]

ABORDÁJ/ABORDÁRE I s.n. **1.** Ciocnire a două nave. **2.** Manevră de atacare a unei corăbii prin alăturarea de bordul ei a navei adverse. [< fr. *abordage*, it. *abbordaggio*] **II** s.f. Acţiunea de a aborda şi rezultatul ei (acostare la ţărm; apropiere de altă navă spre a o ataca; tratarea unei probleme, începerea unei discuţii). [< *aborda*]

ABRAZÁRE/ABRAZIÚNE I s.f. Prelucrare a unei piese cu un abraziv. [< fr. *abrasion*] **II** s.f. **1.** Roadere a unui corp ca urmare a frecării lui de un alt corp abraziv sau mai dur, a acţiunii particulelor solide antrenate de curenţii de gaze etc. **2.** Proces de eroziune a ţărmurilor datorită valurilor marine (**a.** marină) sau lacustre (**a.** lacustră). [< fr. *abrasion*]

ABRAZÍV/ABRAZÓR I s.n. Corp, material dur cu proprietatea de a roade prin frecare. [< fr. *abrasif*] **II** s.n. Unealtă alcătuită dintr-un material abraziv (natural sau artificial), folosită la prelucrarea prin aşchiere. [*abrazare*]

ABREVIATÍV/ABREVIATÓR I adj. Care indică o prescurtare, care abreviază. [< fr. *abréviatif*- cf. it. *abretiativo*] **II** s.m. **1.** Funcţionar al cancelariei papale. **2.** Persoană care prelucrează re-

Scanned with OKEN Scanner

stringînd sau rezumînd scrierile unui autor. [<fr. *abréviateur*, lat. *abbreviator*]

ABROGÁRE/ABROGÁȚIE I s.f. Acțiunea de a abroga, de a suprima, de a anula. [<*abroga*] II s.f. (DR.) Faptul de a anula, de a suprima o lege, un act normativ. [<fr. *abrogation*, lat. *abrogatio, -onis*]

ABRUTIZÁNT/ABRUTIZÁT I adj. Care abrutizează. [<fr. *abrutissant*] II adj. Care și-a pierdut însușirile morale, specific umane; insensibil; brutal. [<*abrutiza*]

ABSÉNT/ABSÍNT I adj., s.m. 1. Care nu e de față, care lipsește. 2. (Fig.) Care nu este atent; distrat. [<fr. *absent*, lat. *absens, -ntis*] II s.n. Băutură alcoolică tare, de culoare verde, cu gust amar, preparată cu uleiuri eterice de plante aromatice. [<fr. *absinthe*, lat. *absinthium*, gr. *apsinthion*]

ABSENTEÍSM/ABSINTÍSM I s.n. Absență (îndelungată) a deținătorului unei proprietăți funciare, pe care o exploatează printr-un intermediar. [<fr. *absentéisme*] II s.n. Intoxicație acută cu absint, caracterizată prin tulburări motorii și psihice. [<fr. *absinthisme*]

ABSOLUITÁTE/ABSOLUTÍSM I s.f. Caracterul a ceea ce este absolut. [<fr. *absoluité*] II s.n. Concepție care stă la baza unei monarhii absolute; formă de guvernămînt bazată pe puterea nelimitată a unui monarh; monarhie absolută. [<fr. *absolutisme*, rus. *absolutizm*]

ABSOLUTÍST/ABSOLUTÓRIU I adj. Care aparține, se referă sau se bazează pe concepția absolutismului. [<fr. *absolutiste*] II adj. Care absolvă, care iartă o vină, un delict, o greșeală. [<fr. *absolutoire*, germ. *Absolutorium*, lat. *absolutorius*]

ABSORBÁNT/ADSORBÁNT I s.n. Substanță care absoarbe lichide sau vapori sau care reține o parte din particulele sau din energia radiată de o sursă. [<fr. *absorbant*] II s.m. Corp pe suprafața căruia se fixează o substanță prin adsorbție. [<fr. *adsorbant*]

ABSORBÍ/ADSORBÍ I vb. IV Tranz. 1. A suge, a înghiți. 2. (FIZ.) A încorpora o parte din particulele sau din energia radiantă emisă de o sursă. 3. (Fig.) A preocupa intens pe cineva; a captiva. [<fr. *absorber*] II vb. IV refl. (Despre substanțe) A se produce o fixare prin adsorbție. [<fr. *adsorber*]

ABSORBÍRE/ABSÓRBȚIE/ABSORBITIVITATE I s.f. Acțiunea de a absorbi; absorbție. [<*absorbi*] II s.f. 1. (FIZ.) Fenomen prin care un corp (lichid sau solid) încorporează din afară, prin difuzie, o substanță sau reține o parte din energia radiantă care cade pe el. 2. (FIZIOL.) Proces de pătrundere a apei, a substanțelor minerale și organice, a gazelor în celulele organismului. ○ **A. *intestinală*** = pătrundere în sînge și în limfă a produșilor rezultați din digestia alimentelor. 3. (BIOL.) Încrucișare repetată a unei rase perfecționate cu una ameliorată, în scopul obținerii unor îmbunătățiri. [<fr. *absorption*, lat. *absorptio, -onis*] III s.f. Proprietate a lichidelor sau gazelor de a absorbi. [<fr. *absorbitivité*]

ABSTENȚIONÍSM/ABSTENȚIÚNE I s.n. Abținere demonstrativă de la exercitarea dreptului de vot, de la îndeplinirea unor obligații cetățenești, profesionale sau politice. ● Doctrină care susține această atitudine. [<fr. *abstentionnisme*] II s.f. (Rar) Faptul de a-și impune anumite restricții; [<fr. *absention*]

ABSTINÉNȚĂ/ABȚÍNERE I s.f. Faptul de a-și impune anumite restricții; (mai ales sexuale). [<fr. *abstinence*, lat. *abstinentia, -ae*] II s.f. Acțiunea de a se reține de la ceva, de a nu se pronunța. [<*abține*]

ABSTRÁCT/ABSTRACTÍV I *adj.* 1. Care este gîndit în mod separat de ansamblul concret din care face parte. 2. (MAT.) *Număr* **a.** = număr căruia nu i se adaugă obiectul numărat. 3. (GRAM.) *Substantiv* **a.** = substantiv care denumește o noțiune abstractă. 4. Conceput sub un aspect prea general, prea teoretic; greu de înțeles. [<fr. *abstrait*, germ. *abstrakt*, lat. *abstractus*] II adj. (Rar) Care exprimă idei abstracte. [cf. fr. *abstractif*]

ABSTRACTÍSM/ABSTRACTIVITÁTE I s.n. Caracter abstract. [<*abstract* + suf. *-ism*] II s.f. Faptul de a considera, de a judeca lucrurile rupte de context, izolat. [<fr. *abstractivité*]

ABSTRACTIZÁRE / ABSTRÁCȚIE / ABSTRACȚIONÍSM I s.f. Procedeu fundamental al gîndirii, de pătrundere în esența fenomenelor prin desprinderea și reținerea numai a anumitor însușiri și relații ale obiectului concret al cercetării. În procesul cunoașterii, există **a.** *analitică* (pătrundere în esența fenomenelor) și **a.** *constructivă* (desprindere și reținere numai a anumitor fenomene). [<*abstractiza*] II s.f. (FILOZ.) 1. Noțiune, concept, categorie. 2. Abstractizare ○ Expr. *A face* **a.** *de ...* = a nu ține seamă de ...; a ignora. 3. Enunț obținut în urma procesului de formalizare. [<fr. *abstraction*, germ. *Abstraktion*, lat. *abstractio, -onis*] III s.n. 1. Folosirea excesivă a abstracțiilor. 2. Curent în artele plastice care se folosește de pete colorate sau de construcții geometrice complicate pentru redarea realităților sensibile, obiective. [<fr. *abstractionnisme*]

ABUREÁLĂ/ABURÍRE I s.f. 1. Depunere pe obiecte provenită din aburi condensați în picături foarte fine. 2. (Rar) Exalație, miros. 3. (Fig.; rar) Adiere. [<*abur* + suf. *-eală*] II s.f. Acțiunea de a (se) aburi și rezultatul ei. ● Expunere a unor materiale sau produse finite la acțiunea aburilor în vederea ameliorării sau obținerii unor însușiri noi, a ușurării prelucrării lor. [<*aburi*]

ACADEMÍST/ACADEMIZÁNT I adj. Referitor la, care aparține academismului. [<fr. *académiste*] II adj. În manieră academică. [<*academie* + suf. *-izant*]

ACÁNTĂ/ACÁNTO I s.f. 1. Plantă ierboasă cu frunze mari și cu flori albe sau trandafirii, grupate în formă de spic (*Acanthus*); talpa-ursului. 2. Ornament care imită frunza acestei plante folosit la decorarea capitelului corintic și compozit. 3. Apofiză spinoasă a vertebrelor (Variantă: *acánt*, s.m.) [<fr. *acanthe*, cf. lat. *acanthus*, gr. *akantha*] II Element prim de compunere savantă cu semnificația „spin". [<fr. *acantthe*, gr. *akantha*]

ACATALÉCTIC/ACATALÉPTIC adj. (Vers antic) Cu unitățile metrice complete. [<fr. *acatalectique*, cf. gr. *a* = fără, *katalektikos* = catalectic] II adj. Referitor la acatalepsie. [<fr. *acatalepsie*]

ACCELERÁRE/ACCELERÁȚIE I s.f. Acțiunea și rezultatul accelerării; iuțire, grăbire, urgentare.

[<*accelera*] **II** s.f. **1.** Creştere a vitezei unui corp mobil în raport cu unitatea de timp. **2.** (MEC.; *p. ext.*) Mecanism pentru creşterea vitezei unui autovehicul. [<fr. *accélération*, it. *accelerazione*, lat. *acceleratio, -onis*]

ACCENTUÁBIL/ACCENTUÁL/ACCENTUATÍV I adj. Care poate fi accentuat. [<cf. fr. *accentuable*] **II** adj. (LINGV.) Care poartă, păstrează accentul. [<fr. *accentuel*, engl. *accentual*] **III** adj. (Rar) Referitor la accent, la accentuaţie; (despre ritm) tonic. [<it. *accentuativo*]

ACCÉPT/ACCEPTÁRE/ACCÉPŢIE (ACCEPŢIÚNE) I s.n. Consimţământ scris prin care persoana desemnată de emitentul poliţei se obligă să achite beneficiarului, la scadenţă, suma de bani menţionată în poliţă. [<germ. *Akzept*, lat. *acceptare*] **II** s.f. **1.** Acţiunea şi rezultatul acceptării. **2.** (DR.) Manifestare a voinţei de a dobîndi un anumit drept. **3.** (CONT.) Consimţământ scris al cumpărătorului de a achita cererea de plată emisă. [<*accepta*] **III** s.f. Înţeles, sens al unui cuvînt. [<fr. *acception*, lat. *acceptio, -onis*]

ACCEPTÁBIL/ACCEPTÁNT I adj. Care poate fi acceptat; satisfăcător. [<cf. fr. *acceptable*, lat. *acceptabilis*] **II** adj. (DR.) (Persoană) Care acceptă, care-şi dă consimţământul. [<fr. *acceptant*]

ACCÉS/ACCESIBILITÁTE/ACCESIÚNE I s.n. **1.** Posibilitate, drept de a ajunge pînă într-un loc sau pînă la o persoană; *p. ext.* intrare. ○ *Cale (drum, şosea) de* **a.** = drum care face legătura cu o şosea, cu o localitate etc. *Rampă de* **a.** = drum în pantă, care permite urcarea vehiculelor pe o şosea mai înaltă, pe un pod etc. ○ Expr. *A (nu) avea* **a.** = a (nu) avea permisiunea să meargă undeva, să ajungă într-un loc sau la o persoană. **2.** (MED.) Manifestare bruscă a unor tulburări clinice ale organismului în stare de aparentă sănătate şi, care se repetă, de obicei, la intervale variate. ◉ (PSIH.) Izbucnire violentă (şi trecătoare) a unei stări sufleteşti. [<fr. *accès*, at. *accessus*] **II** s.f. **1.** Faptul de a fi accesibil. **2.** (CIB.) Posibilitate oferită de sistemele de memorie de a înregistra şi regăsi informaţia. [<fr. *accessibilité*, lat. *accessibilitas, -atis*] **III** s.f. (DR.) Model de dobîndire a proprietăţii prin alipirea naturală sau prin intervenţia individului a unui bun la un alt bun mai important. [<fr. *accessibilité*, lat. *accessibilitas, -atis*]

***ACCÉSE/ACCÉSURI I** s.n. (sg. *acces*). (MED.) Acces (2.) ◉ (Fig.) Izbucnire trecătoare şi violentă a unei stări sufleteşti. [<fr. *accès*, cf. lat. *accessus*<*accedere* = a sosi, a ajunge] **II** s.n. (sg. *acces*) Posibilitate de a pătrunde, drept de a ajunge pînă într-un loc sau pînă la o persoană; *p. ext.* intrare, loc pe unde se pătrunde undeva. [<fr. *accès*, cf. lat. *accessus*<*accedere* = a sosi, a pătrunde, a ajunge]

***ACCIDÉNTE/ACCIDÉNŢE/ACCIDÉNŢI I** s.n. (sg. *accident*) **1.** Evenimente fortuite, imprevizibile, care întrerup mersul normal al lucrurilor, provocînd avarii, răniri, mutilări sau chiar moartea. **2.** (FILOZ.) Însuşiri neesenţiale ale unui lucru. **3.** (GEOGR.) Neregularităţi ale solului. **4.** (LINGV.) **A.** *fonetice* = modificări întîmplătoare ale unui sunet, fără caracter de lege. **5.** (MED.) Fenomene neaşteptate care survin în cursul unei boli. [<fr. *accident*, lat. *accidens, -tis*, it. *accidente*] **II** s.f. (numai la pl.) Lucrări tipografice speciale, reclame, cărţi de vizită, invitaţii care folosesc litere şi ornamente variate. [<germ. *Akzidenz*] **II** s.m. (sg. *accident*) (MUZ.) Alteraţii ale unui sunet muzical; semne care indică aceste modificări. [<fr. *accident*, lat. *accidens, -tis*, it. *accidente*]

***ACETÁT/ACETÓZĂ I** s.m. Sare sau ester a acidului acetic. ○ **A.** *de celuloză* = acetat care se foloseşte la fabricarea unor materiale plastice. **A.** *de vinil* = acetat care serveşte la fabricarea unor fibre textile artificiale, a poliacetatului de vinil, a unor copolimeri. [<fr. *acétate*, cf. lat. *acetum*] **III** s.f. Lichid incolor, volatil, inflamabil folosit ca solvent în industrie. [<fr. *acétone*, engl. *acetone*]

***ACETÍL/ACETILÉNĂ I** s.n. (CHIM.) Radical organic (CH_3CO) monovalent obţinut prin scoaterea unei grupări hidroxil (—OH) din carboxilul acidului acetic, ce intervine în metabolismul acizilor organici. [<fr. *acétyle*] **II** s.f. Gaz incolor, cu miros pătrunzător de usturoi, obţinut prin acţiunea apei asupra carburii de calciu (carbid); arde cu flacără albă strălucitoare la 1500—1600°C şi este folosit în industria chimică la sudură, iluminat etc. [<fr. *acétylène*]

ACHEILÍE/ACHILÍE I s.f. (MED.) Absenţa congenitală a buzelor. [<fr. *acheilie*, gr. *a* = fără, *keilon* = buză] **II** s.f. (MED.) Absenţa pepsinei şi a acidului clorhidric din sucul gastric. [<fr. *achylie*, gr. *a* = fără, *chylos* = suc]

ACHIZITÍV/ACHIZITÓR I adj. Referitor la achiziţie; care permite o achiziţie. [<fr. *acquisitif*] **II** s.m. şi f. Cel care se ocupă cu achiziţionarea de produse şi de materiale. [<*achiziţie* + suf.*-tor*]

ACÍCIC/ACICULÁR I adj. **1.** (Despre flori) Ale cărei organe sînt aşezate în spirală. **2.** (CHIM.) Care nu conţine nici un ciclu de atomi în moleculă. [<fr. *acyclique*] **II** adj. În formă de ac. [<fr. *aciculaire*]

ACIDITÁTE/ACIDÓZĂ/ACIDURÍEI I s.f. Concentraţie de ioni de hidrogen sau cantitatea totală de acid dintr-o soluţie. ○ **A.** *gastrică* = grad de aciditate a sucului gastric, conferit de prezenţa acidului clorhidric, clorului, pepsinei şi acidului lactic. [<fr. *acidité*, lat. *aciditas, -atis*] **II** s.f. Perturbare a echilibrului acido-bazic din organism, datorită unor tulburări funcţionale, manifestată prin creşterea patologică a acidităţii. [<fr. *acidose*] **III** s.f. (MED.) Prezenţă excesivă a unui acid în urină. [<fr. *acidurie*]

ACÍL/ACÍN I s.m. (CHIM.) Radical monovalent al unui acid organic. [<fr. *acyl*] **II** s.m. **1.** Boală de strugure. **2.** (MED.) Fund de sac al unui canal glandular. [<fr. *acinus*, lat. *acinum*]

ACIOÁIE/ACIOÁLĂ I s.f. Denumire populară pentru diferite metale sau aliaje; obiect făcut dintr-un astfel de metal sau aliaj. [<it. *acciaio*] **II** s.f. (Rar) Adăpost, locuinţă, casă. [<*aciolă* (deriv. regr.)]

ACMÉE/ACNÉE I s.f. (MED.) Punct culminant al unei boli, al unei stări morbide. [<fr. *acmé*, cf. gr. *akme*] **II** s.f. (MED.) Boală de piele caracte-

* cupluri lecixale cu aspect paronimic

Scanned with OKEN Scanner

rizată prin apariția, mai ales pe față, a unor coșuri, puncte negre etc. ○ **A.** *juvenilă* = acnee frecventă mai ales la pubertate. [<fr. *acné*, cf. gr. *akme*]

ACOMODÁBIL/ACOMODATÓR I adj. Care se poate acomoda ușor; cu care se poate deprinde ușor. [<fr. *accommodable*, it. *accomodabile*] **II** adj. (Despre mușchi) Care servește la acomodarea cristalinului. [<fr. *accommodateur*]

ACOMPANIAMÉNT/ACOMPANIÉRE I s.n. Elementele armonice, ritmice subordonate melodiei principale. [<fr. *accompagnement*, it. *accompagnamento*] **II** s.f. Acțiunea de a executa partea de acompaniament a unei piese muzicale. ● Acțiunea de a însoți pe cineva. [<*acompania*]

***ACONÍT/ACONITÍNĂ I** s.m. (BOT.) Plantă cu flori albastre și cu frunzele de un verde închis. [<fr. *aconit*, cf. lat. *aconitum*] **II** s.f. (CHIM.) Alcaloid toxic extras din rădăcinile de aconit, folosit ca analgezic. [<fr. *aconitine*]

ACOPERĂMÎNT/ACOPERIȘ I s.n. Ceea ce servește la acoperit. [<*acoperi* + suf. *-ământ* **II** s.n. Partea superioară a unei clădiri care o acoperă și o protejează de intemperii. [<*acoperi* + suf. *-iș*]

ACORDÁBIL/ACÓRDIC I adj. (Despre instrumente muzicale) Care poate fi acordat. [< fr. *accordable*] **II** adj. (MUZ.) Referitor la acordică. [<germ. *akkordisch*]

ACORDÁJ/ACORDÁRE s.n. Acordare a unui instrument muzical; raportul dintre o serie de sunete din punctul de vedere al înălțimii lor. [<fr. *accordage*] **II** s.f. **1.** Acțiunea de a (se) acorda, de a oferi ceva cu bunăvoință. **2.** Punere a coardelor unui instrument muzical în situația de a reda tonalitatea specifică a instrumentului. **3.** Stabilire a unui acord gramatical. **4.** (FIZ.) Reglarea frecvenței de oscilație a unui aparat sau a unui sistem în raport cu a altui aparat sau sistem. [<*acorda*]

ACORDÁNT/ACORDÓR I s.m. și f. (Rar) Persoană care execută lucrări de acord. [<germ. *Akkordant*] **II** s.m. **1** Persoană care se ocupă cu acordarea și repararea unor instrumente muzicale. [<fr. *accordeur*] **II** s.n. Instrument pentru acordat. [<fr. *accordoir.*]

***ACORDOARE/ACORDÓRI I** s.n. (sg. *acordor*) Instrumente pentru acordat. [<fr. *accordoir*] **II** s.m. și f. (sg. *acordor*) Persoană care se ocupă cu acordarea și repararea unor instrumente muzicale. [<fr. *accordoir*]

ACORÍDĂ/ACORÍE I s.f. (MED.) Erupție alergică care apare la bolnavii de favus (dermatomicoză). [<fr. *acoride*] **II** s.f. **1** (MED.) Anomalie constînd în absența congenitală a pupilei. [<fr. *acorie*, cf.gr.*a* = fără, *kore* = pupilă]. **2.** Lipsa senzației de sațietate la masă. [<fr. *acorie*, cf. gr. *a* = fără, *koros* = sațietate]

***ACREDITÁRE/CREDITÁRE I** s.f. Procedură de numire în funcție a unui reprezentant diplomatic permanent, într-o țară străină. ○ *Scrisori de* **a.** = documente prin care se atestă împuternicirea unui reprezentant diplomatic. [<*acredita*] **II** s.f. Acordare de credit. ○ **C.** *taxelor vamale* = amînarea efectuării plății vamale cu condiția prezentării de garanții și a plății unor dobînzi aferente. [<*credita*]

ACRIBÍE/ACRINÍE I s.f. Exactitate, rigurozitate în cercetarea științifică; conștiinciozitate. [<fr. *acribie*, cf. gr. *akribeia*] **II** s.f. (MED.) Diminuare sau absență a unei secreții. [<fr. *acrinie*, cf. gr. *a* = fără, *krineia* = a secreta]

***ACRIDÍNĂ/ACRILÁT I** s.f. (CHIM.) Substanță organică de sinteză, folosită ca bază în industria coloranților antiseptici. [<fr. *acridine*] **II** s.m. (CHIM.) Sare a acidului acrilic. [<fr. *acrylate*]

ACROBÁTICĂ/ACROBAȚÍE I s.f. Arta de a face acrobații, arta acrobatului. [<fr. *acrobatique*, cf. germ. *Akrobatik*] **II** s.f. **1.** Exercițiu dificil de gimnastică sau echilibristică. **2.** Arta acrobatului. **3.** (La pl.) Evoluții dificile făcute de un avion în afara zborului normal. **4** (Fig.; la pl.) Eforturi neobișnuite pentru a ieși dintr-o încurcătură. [<fr. *acrobatie*]

ACROCEFÁL/ACROCEFÁLIC I adj. Cu craniul înalt, țuguiat. [<fr. *acrocéphale*, cf. gr. *akros*, cf. gr. *akros* = ascuțit, *kephalos* = cap] **II** adj. Care prezintă acrocefalie. [<fr. *acrocéfhalique*]

ACROMÁT/ACROMÁTIC I adj. Căruia i-a fost corectată sau înlăturată operația cromatică. ○ *Obiectiv* **a.** = obiectiv care produce imagini lipsit de margini colorate. [<fr. *achromat*, germ. *akromat*] **II** adj. (Despre lentile sau despre un sistem de lentile) Care nu descompune raza de lumină în culorile ei componente, care nu prezintă aberație cromatică. [<fr. *achromatique*, cf. gr. *a* = fără, *chroma* = culoare]

ACROMATÍSM/ACROMATÓZĂ I s.n. **1.** Proprietate a unei lentile sau a unui sistem de lentile de a fi acromatice. **2.** Lipsa aberației cromatice. Se realizează prin asocierea de lentile cu aberații cromatice egale și de sens contrar, dar construite din materiale cu capacități dispersive diferite, păstrîndu-se însă convergența sistemului. [<fr. *acromatisme*] **II** s.f. (MED.) Deficiență a pigmentației normale (albinism, leucoderma, vitiligo). [<fr. *acromatose*]

ACROMIÁL/ACRÓMIC I adj. (ANAT.) Referitor la acromion, al acromionului. [<fr. *acromial*] **II** adj. (Rar) Fără culoare. [<fr. *acromique*]

ACROȘÁJ/ACROȘÁRE I s.n. **1.** (TEHN.) Agățare, atîrnare. **2.** Intersecția dintre un puț de mină și o rampă subterană. **3.** (SPORT) Interceptare a mingii în aer la fotbal. ● (BOX) Ținerea adversarului spre a-l imobiliza, spre a-i paraliza orice mișcare de atac. [<fr. *accrochage*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) acroșa. [<*acroșa*]

***ACT/ÁCTA I** s.n. **1.** Document eliberat de o autoritate prin care este atestat un fapt, o obligație, identitatea cuiva etc. **2.** Manifestare a activității umane; acțiune, faptă, fapt. ● Rezultat al unei activități individuale care urmărește sau tinde către realizarea unui scop. **3.** Diviziune principală a unei opere dramatice. [<fr. *acte*, lat. *actum*] **II** s.n. Colecție de documente, registre, condici privitoare la o instituție, persoană sau problemă. [<cuv. latin]

ACTÍNIE/ACTÍNIU I s.f. Animal marin din încrengătura celenteratelor, fixat de stînci, variat colorat, cu aspect de floare și cu orificiul bucal înconjurat de tentacule *(Actinia)*; anemonă-de-mare, degetel-de-mare. [<fr. *actinie*, cf. gr. *aktis*,

-inos = rază] **II** s.n. Element radioactiv descoperit în minereurile de uraniu. [<fr. *actinium*, germ. *Aktinium*]

ACTINÍSM/ACTINÍTĂ I s.n. (FIZ.) Proprietate a anumitor raze luminoase de a avea un efect chimic intens. [<fr. *actinisme*] **II** s.f. (MED.) Inflamație a pielii datorată iradierii cu raze luminoase sau radioactive. [<fr. *actinite*]

ACTINÓN/ACTINÓT I s.n. Izotop al radiului, obținut prin dezintegrarea actiniului. [<fr. *actinon*] **II** s.n. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu și fier din grupa amfibolilor, frecvent în șisturile cristaline. [<fr. *actinote*]

ACTIVÁNT/ACTIVATÓR I s.m. Reactiv folosit în flotația minereurilor. [<După fr. *activateur*] **II** s.m. Substanță care, adăugată altei substanțe sau unui material, le intensifică activitatea. [<Cf. fr. *activateur*]

ACTIVÍSM/ACTIVITÁTE I s.n. **1.** Propagandă activă în serviciul unei doctrine politice, unui partid etc. **2.** Atitudine morală care pune accentul pe necesitățile vieții și pe acțiune mai mult decît pe principiile teoretice. [<fr. *activisme*] **II** s.f. **1.** Îndeplinire a unor acte fizice, intelectuale, morale etc. în vederea unui anumit rezultat; ocupație, muncă, lucru, îndeletnicire. ● (MILIT.) Situație a unui ofițer care face parte din cadrele active ale armatei. **2.** (FIZ.) Numărul de particule emise de o sursă radioactivă într-o secundă. **3.** (ASTR.) **A.** *solară* = totalitatea fenomenelor (pete, protuberanțe, erupții etc.) care au loc în păturile exterioare ale Soarelui. [<fr. *activité*, lat. *activitas, -atis*]

ACTUÁL/ACTUÁR I adj. (Adesea adverbial) Care există sau se petrece în prezent, în momentul de față; de acum, de actualitate, la ordinea zilei. [<fr. *actuel*, lat. *actualis*] **II** s.m. **1.** Specialist în calcule statistice privitoare la asigurări și, în general, la probleme funciare. **2.** (La romani) Scrib care redacta procesele verbale. [<fr. *actuaire*, lat. *actuarius*]

ACTUALÍSM/ACTUALITÁTE I s.n. Principiu metodologic, formulat în 1833 de Ch. Leyell, conform căruia cercetarea istoriei Pămîntului se bazează pe aplicarea fenomenelor din trecut prin analogie cu cele din prezent. [<fr. *actualisme*] **II** s.f. Timpul de față; prezent. ● Faptul de a fi actual; eveniment, întîmplare curentă. ○ Loc. adj. *De* **a.** = care se petrece sau care interesează în clipa de față, care corespunde prezentului. ● (La pl.) Evenimente curente, la ordinea zilei. [<fr. *actualité*]

ACULEÓL/ACULÉU I s.m. (BIOL.) Ac mic al unor plante, țepușă. [<fr. *aculéole*] **II** s.m. Ghimpe, spin. [<lat. *aculeus*]

ACUMULÁRE/CUMULÁRE (CUMÚL) I s.f. **1.** Acțiunea de a acumula și rezultatul ei. **2.** (EC. POL.; în sintagmele) ○ **A.** capitalistă (sau a capitalismului) = fenomen economic rezultat din sistemul prin care se realizează transformarea în capital a valorii nou create în societate. *Rata* **a.** = raportul dintre fondul de acumulare și venitul pe baza căruia se formează. *Fond de* **a.** = parte a unui venit folosită pentru acumulare. **3.** (GEOGR.; urmat de determinări) Proces de depunere a materialului transportat de ape, vînturi, ghețuri etc. [<*acumula*] **II** s.f. Acțiunea de a cumula și rezultatul ei; cumulație. [<*cumula*]

ACUPLÁJ/ACUPLÁRE I s.n. Cuplaj. ● Dispozitiv care realizează legătura dintre piesele unei mașini spre a se transmite mișcarea de la o piesă la alta. [<fr. *accouplage*] **II** s.f. Acțiunea de a acupla. [<*acupla*]

ADÁGIO/ADÁGIU I 1. adv. (MUZ.; ca indicație de execuție) Lent, în tempo rar. **2.** s.n. Compoziție muzicală executată lent, rar. ● Dans clasic, lent, într-un balet. [<it. *adaggio*] **II** s.n. Maximă, sentință, aforism. [<fr. *adage*, it. *adaggio*, lat. *adagium*]

ADAPTÁBIL/ADAPTÍV I adj. Care poate fi adaptat ușor. [<fr. *adaptable*] **II** adj. (Rar) Care se poate adapta; capabil de adaptabilitate. [< fr. *adaptif*]

ADAPTABILITÁTE/ADAPTÁRE I s.f. Însușirea de a fi ușor adaptabil și rezultatul ei. [<*adaptabil* + suf. *-itate*] **II** s.f. **1.** Acțiunea și rezultatul de a (se) adapta. ● (Concr.) Lucru modificat, ajustat; adaptație. **2.** (BIOL.) Proces de corelare a structurii morfologice și a funcțiunilor fiziologice ale viețuitoarelor în raport cu mediul înconjurător. **3. A.** *literară* = dramatizare a unui text literar. **A.** *scenică* = dramatizare a unui text literar, în vederea reprezentării lui pe scenă, la radio. **A.** *cinematografică* = dramatizare a unui text literar, în vederea ecranizării. [<*adapta*]

ADAPTÁNT/ADAPTATÍV I adj. Care realizează o adaptare. [<*adapta*] **II** adj. *Comportament* **a.** = manifestări ale organismului uman privind relaționarea acestuia cu mediul extern. [<*adapta*]

ADAPTATÓR/ADAPTÓR I s.m. și f. Cel care face o adaptare; specialist care, cunoscînd cerințele scriiturii cinematografice sau teatrale și ale decupajului dă forma necesară operelor sau scenariilor altora. [<fr. *adaptateur*] **II** s.n. Dispozitiv mecanic sau electric care permite adaptarea unui aparat la alte întrebuințări decît cea inițială. [<fr. *adapteur*]

ADEMENEÁLĂ/ADEMENÍRE I s.f. Faptul de a ademeni, de a atrage, de a ispiti, de a înșela. [<*ademeni* + suf. *-eală*] **II** s.f. Acțiunea de a ademeni și rezultatul ei. [<*ademeni*]

ADENECTOMÍE/ADENOTOMÍE I s.f. (MED.) Extirpare a unui ganglion limfatic. [<fr. *adenectomie*, gr. *aden* = glandă, *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) Tăiere a unei glande sau a unui ganglion. [<fr. *adénotomie*, gr. *aden* = glandă, *tome* = tăiere]

ADERÁRE/ADERÉNȚĂ/ADEZIÚNE I s.f. **1.** Acțiunea de a adera și rezultatul ei. **2.** Faptul de a se alătura unei mișcări, unei înțelegeri. **3.** Faptul de a se ține strîns lipit. [<*adera*] **II** s.f. **1.** (MED.) Țesut fibros din cavitățile seroase care se dezvoltă în urma unei infecții sau intervenții chirurgicale.

unind organe ce în mod normal sînt separate; bridă. 2. (TEHN.) Fenomen care are loc la suprafața de contact dintre roțile unui vehicul și calea de rulare. 3. (CONSTR.) Fenomen de legătură între beton și oțel în construcțiile de beton armat. 4. (METAL.) Fenomen de prindere pe suprafața pieselor turnate a unor cruste de amestec de formare concreționat, care provoacă defecte. [<fr. *adhérence*, lat. *adherentia*] III s.f. 1. Aderare la ceva. 2. (FIZ.) Atracție care se exercită între două corpuri de naturi diferite aflate în contact datorită forțelor intermoleculare. [fr. *adhésion*, lat. *adhaesio, -onis*]

ADITÍV/ADIȚIONÁL I adj. 1. (MAT.) Referitor la operația de adunare. 2. Substanță care se adaugă unor produse petroliere în scopul ameliorării lor. [<fr. *additif*, cf. lat. *additus*] II adj. Care se adaugă sau care trebuie adăugat. ○ *Taxe* a. = taxe care se adaugă la cele existente. *Act* a. = act adăugat la alte documente. [<fr. *additionnel*]

ADIȚIE/ADIȚIONÁRE I s.f. 1. (CHIM.) Adăugare. ○ *Reacție de* a. = reacție chimică prin care se introduc atomi sau molecule într-o moleculă cu caracter nesaturat. 2. (FIZIOL.) A. *latentă* = apariție a unei reacții fiziologice într-un organism în urma mai multor excitații succesive; sumație. 3. (MAT.) Adunare. [<fr. *addition*, lat. *additio, -onis*] II s.f. Acțiunea de a adiționa și rezultatul ei; adunare, adăugare. [<*adiționa*]

ADÎNCÍME/ADÎNCITÚRĂ I s.f. 1. Faptul sau însușirea de a fi adînc; distanță de la suprafața sau de la gura unei adînciturі sau ape pînă în fundul ei; *(concr.)* parte adîncă, adîncită; adînc; afunzime. 2. (Concr.) Loc ascuns, depărtat; afund, afundătură, afundiș. 3. (Fig.) Tărie, forță, profunzime, intensitate. [<*adînc* + suf. *-ime*] II s.f. Parte adîncită, scobită a unei suprafețe; scufundătură. [<*adînci* + suf. *-tură*]

ADJUDECÁRE/ADJUDECÁȚIE I s.f. Acțiunea de a adjudeca și rezultatul ei. [<*adjudeca*] II s.f. Act prin care se adjudecă un obiect, o antrepriză etc. la o licitație publică. [<fr. *adjudication*, lat. *adiudicatio, -onis*]

ADJUDECATÁR/ADJUDECĂTÓR I s.m. și f. Persoană căreia i se adjudecă un bun la o licitație publică. [<fr. *adjudicataire*] II s.m. și f. Persoană care face adjudecarea la o licitație publică. [<fr. *adjudicateur*]

ADJURÁ/AJURÁ I vb. I, Tranz. (Rar) A se ruga fierbinte, a implora. [<fr. *adjurer*, lat. *adiurare*] II vb. A face un ajur. [<fr. *ajourer*]

ADJUTÁNT/ADJUVÁNT I s.m. Ofițer îndeplinind atribuții similare unui secretar; ofițer care face parte dintr-un stat major cu diferite sarcini. ◉ Gradul cel mai înalt de subofițer; militar avînd acest grad. ◉ Aghiotant. [<fr. *adjutant*, cf. lat. *adiutans, -tis*] II Medicament (secundar) capabil să activeze acțiunea unui alt medicament. [<fr. *adjuvant*]

ADMINISTRÁBIL/ADMINISTRATÍV I adj. Care poate fi administrat. [<it. *administrabile*] II adj. Privitor la administrație. [<fr. *administratif*, lat. *administrativus*]

ADMINISTRÁRE/ADMINISTRÁȚIE I s.f. Acțiunea de a administra și rezultatul ei. [<*administra*] II s.f. 1. Totalitatea organelor administrative ale unui stat, ale unei instituții sau întreprinderi. ○ A. *de stat* = a) formă de activitate (executivă și de dispoziție) a statului pentru realizarea funcțiilor sale; b) totalitatea organelor de stat prin care se desfășoară această activitate. *Consiliu de* a. = organ colegial însărcinat cu administrarea unei întreprinderi sau a unei instituții. 2. Totalitatea puterilor de guvernămînt asupra unui teritoriu, fără dreptul de a dispune de el. [<rus. *administrația*, fr. *administration*, lat. *administratio, -onis*]

ADMIRÁBIL/ADMIRATÍV I adj. Vrednic de a fi admirat; minunat, încîntător, excelent. <fr. *admirable*, lat. *admirabilis*] II adj. (Adesea adverbial) Care exprimă, care arată admirație. [<fr. *admiratif*, lat. *admirativus*]

ADMISIBILITÁTE/ADMÍSIE/ADMÍTERE I s.f. (Rar) Posibilitatea de a fi admis, calitatea a ceea ce este admisibil. [<fr. *admissibilité*] II s.f. 1. Intrare dirijată a agentului motor în mașina care îl utilizează transformînd o formă de energie în altă formă de energie. 2. Fază a ciclului de funcționare a unor mașini; admisie. [<fr. *admission*, lat. *admissio, -onis*] III s.f. Acțiunea de a admite. ○ *Examen de* a. = probă de acceptare a unui candidat într-o instituție de învățămînt. [<*admite*]

ADOLESCÉNȚĂ/ADOLESCENTÍSM I s.f. Perioadă în viața unui om cuprinsă între vîrsta pubertății și cea adultă. [<fr. *adolescence*, it. *adolescenza*, lat. *adolescentia*] II s.n. Calitatea de a fi adolescent. ◉ (Folosit uneori cu sens peiorativ) Lipsă de maturitate (în gîndire, în acțiuni etc.) [<*adolescent*]

ADOPTÁBIL/ADOPTÁNT I adj. 1. Care poate fi adoptat. 2. Care poate fi acceptat. [<fr. *adoptable*] II adj. Care adoptă, care înfiază; adoptator. [<Cf. fr. *adoptant*]

ADORÁBIL/ADORÁL I adj. Vrednic de adorat; fermecător. [<fr. *adorable*, it. *adorabile*, lat. *adorabilis*] II adj. Situat lîngă gură. [<germ. *adoral*, lat. *ad* = lîngă, *os, oris* = gură]

ADORÁRE/ADORÁȚIE I s.f. Faptul de a adora; adorație. [<*adora*] II s.f. Dragoste, iubire nemărginită; cult, venerație pentru o divinitate; adorare. [<fr. *adoration*, it. *adorazione*, lat. *adoratio, -onis*]

ADRENALÍNĂ/ADRENALÓN I s.f. (MED.) Hormon produs de glandele suprarenale sau fabricat pe cale sintetică și servind ca medicament vasoconstrictor și stimulator al mușchiului cardiac; epinefrină. [<fr. *adrénaline*] II s.n. Produs intermediar de oxidare a adrenalinei cu acțiune vasoconstrictoare. [<fr. *adrénalone*]

ADSORBÍRE/ADSORBȚIE I s.f. Acțiunea de a adsorbi. [<*adsorbi*] II s.f. Fixare a moleculelor unui gaz sau a unui lichid pe suprafața unui corp solid. [<fr. *adsorbtion*]

ADUCĂTOR/ADUCTÓR I adj. (Persoană, lucru etc.) Care aduce. [<*aduce* + suf. *-ător*] II adj. *Mușchi* a. = mușchi care apropie un membru de planul de simetrie al corpului sau două organe

Scanned with OKEN Scanner

unul de celălalt. [<fr. *adducteur*, cf. lat. *ad* = spre, *ducere* = a aduce]

ADULÁRE/ADULÁȚIE I s.f. Acțiunea de a adula, de a linguși, de a flata. [<*adula*] **II** s.f] Faptul de a adula, de a linguși, de a flata, lingușire, flatare. [<fr. *adulation*, lat. *adulatio*, *-onis*]

ADULTÉR/ADULTERÍN I 1. s.n. Încălcare a fidelității conjugale de unul dintre soți. **2.** adj. (Despre soți) Care a încălcat fidelitatea conjugală. [<fr. *adultère*, lat. *adulterium*] **II** adj. (Adesea substantivat) Născut dintr-un adulter. [<fr. *adulterin*, lat. *adulterinus*]

ADVÉRS/ADVERSATÍV I adj. **1.** Așezat în față, opus ○ *Parte* **a.** = adversar într-un proces, într-o afacere etc. **2.** Potrivnic, ostil, dușmănos. [<fr. *adverse*, lat. *adversus*] **II** adj. Care exprimă o opoziție. ○ *Propoziție* **a.** = propoziție care exprimă o opoziție față de coordonata ei. *Conjuncție* **a.** = conjuncție care introduce o propoziție adversativă. [<fr. *adversatif*, lat. *adversativus*]

AERÁJ/AERÁRE/AERÁȚIE I s.n. Introducere de aer curat într-o mină, într-o sală de spectacole etc. [<fr. *aérage*] **II** s.f. Acțiunea de a aera și rezultatul ei. [<*aera*] **III** s.f. Ventilație și răcire a cerealelor aflate într-un siloz cu ajutorul aerului. [<fr. *aération*]

AFÁCERE/AFACERÍSM I s.f. **1.** Tranzacție financiară, comercială sau industrială, bazată de obicei pe speculă. **2.** (Fam.) Întreprindere cu rezultat favorabil. **3.** Treabă (importantă), îndeletnicire, ocupație. ○ **A.** *interne* sau *externe* = treburi obștești privind problemele interne sau externe ale unei țări. [<După fr. *affaire*] **II** s.n. Utilizare de către o persoană, în tranzacții comerciale, financiare, industriale de interes personal, a poziției sale sociale, profesionale sau politice. [<*afacere* + suf. *-ism*]

AFAZÍE/AFRAZÍE I s.f. (MED.) Pierdere totală sau parțială a înțelegerii și a posibilității de pronunțare a cuvintelor, în urma unei leziuni cerebrale; disfazie; alalie. [<fr. *aphasie*, cf. gr. **a** = fără, *phasis* = cuvînt] **II** s.f. (MED.) Dificultate în ordonarea corectă, gramaticală a cuvintelor în frază. [<fr. *aphrasie*]

AFECTÁRE/AFECTÁȚIE I s.f. **1.** Faptul de a destina o sumă de bani, o cantitate de material într-un anumit scop. [<fr. *affecter*, lat. *affectare*] **2.** Lipsă de naturalețe (în vorbire, în purtare); afectație. [<*afecta*] **II** s.f. **1.** Faptul de a mîhni, întrista pe cineva. **2.** Faptul de a se preface; a-și da aere. [<fr. *affecter*] **3.** Programare pe termen lung a unei exploatări forestiere. **4.** (CIB). Faptul de a da un indiciu unei variabile. [<fr. *affectation*, lat. *affectatio*, *-onis*]

AFECTÍV/AFECTUÓS I adj. Care aparține afectivității, privitor la sentimente; care denotă afecțiune; sentimental, sensibil. [<fr. *affectif*, lat. *affectivus*] **II** adj. Care manifestă simpatie, prietenie pentru cei din jur; prietenos; tandru, drăgăstos. [<fr. *affectueux*, lat. *affectuosus*]

AFECTIVITÁTE/AFECȚIÚNE I s.f. **1.** Totalitatea proceselor afective. **2.** Comportare emotivă; sensibilitate. [<fr. *affectivité*] **II** s.f. **1.** Simpatie, prietenie, dragoste față de cineva. **2.** Boală, stare patologică a unui organ. [<fr. *affection*, lat. *afectio*, *-onis*]

AFIRMÁRE/AFIRMÁȚIE I s.f. **1.** Acțiunea de a (se) afirma și rezultatul ei. **2.** Faptul de a se face remarcat. [<*afirma*] **II** s.f. Declarație prin care se spune sau se susține că ceva este adevărat. ● (La pl.) Cuvinte care exprimă o afirmare. [<fr. *affirmation*, lat. *afirmatio*, *-onis*]

AFIȘÁJ/AFIȘÁRE I s.n. **1.** Lipire a afișelor. **2.** (TEHN.) Punere în evidență a datelor și rezultatelor. [<fr. *affichage*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) afișa. [<*afișa*]

AFIȘIÉR/AFIȘÓR I s.n. Vitrină, panou sau construcție specială pe care se lipesc, se afișează diferite anunțuri. [<*afișa*, fr. *affichier*] **II** s.m. și f. Persoană care lipește afișele. [<fr. *afficheur*]

AFRÓNT/AFRONTÁRE I s.n. Insultă, jignire, ofensă adusă cuiva în public. [<fr. *affront*] **II** s.f. **1.** Faptul de a (se) înfrunta pe (cu) cineva. **2.** (MED.) Apropiere a marginilor unei plăgi pentru o bună cicatrizare a acesteia. [După fr. *affrontement*]

AFTOÍD/AFTÓS I adj. Asemănător cu o aftă. [<fr. *aphtoïde*] **II** adj. Cu afte. ○ **F.** *aftoasă* = boală epidemică și contagioasă caracteristică vitelor cornute, manifestată prin febră și urmată de o erupție pe mucoasa bucală și în alte zone cutanate, putînd fi transmisă și omului. [<fr. *aphteux*]

AFURCÁRE/AFÚRCĂ I s.f. (MAR.) Acțiunea de a se a ancora o navă cu două ancore. [<*afurca*] **II** s.f. (MAR.) Ansamblu de manevre și de cabluri folosite la ancorarea unui vas. [<*afurca*]

AGENTÚRĂ/AGENȚIE I s.f. **1.** Casă de comerț condusă de un agent; totalitatea afacerilor efectuate de o astfel de casă; agenție. **2.** Grupare din interiorul unui stat aflată în slujba intereselor unui stat străin sau a unor cercuri financiare și politice străine. [<germ. *Agentur*] **II** s.f. **1.** Reprezentanță, filială sau sucursală a unei întreprinderi sau instituții. **2. A.** *internațională* = instituție care culege informații din toate domeniile de activitate, furnizîndu-le presei sau televiziunii din țară și de peste hotare. **3.** Reprezentanță diplomatică; misiune condusă de un agent diplomatic. ○ **A.** *economică* = reprezentanță a unei țări într-o țară străină, care efectuează operații economice internaționale. [<it. *agenzia*, cf. germ. *Agentie*]

AGITÁRE/AGITÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) agita; agitație. [<*agita*] **II** s.f. **1.** Faptul de a se mișca intens în sensuri diferite; clătinare, fluturare. **2.** Stare de neliniște, de tulburare, de enervare. **3.** Mijloace de mobilizare a maselor și de atragere a lor la realizarea unor scopuri revoluționare, progresiste sau, dimpotrivă, reacționare, retrograde, obținut cu ajutorul unor variate forme de influențare politică. [**1, 2** <fr. *agitation*, lat. *agitatio*, *-onis*; **3** <rusă *agitatija*]

* **AGITATOÁRE/AGITATÓRI I** s.n. (sg. *agitatór*) Dispozitiv mecanic servind la amestecarea substanțelor (fluide sau solide) în vederea omogenizării lor. [<fr. *agitateur*] **II** s.m. (sg. *agitatór*) Persoană care face agitație politică, lămurind și mobilizînd masele. [<*agita* + suf. *-tor*]

Scanned with OKEN Scanner

AGLOMERÁRE/AGLOMERÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) aglomera și rezultatul ei; (rar,) *concr.* grup compact și numeros. [< *aglomera*] **II 1.** Îngrămădire de oameni; îmbulzeală, înghesuială. **2.** Ansamblu de localități gravitînd în jurul uneia mai mari. [<fr. *agglomération*, it. *agglomerazione*]

AGLUTINÁT/AGLUTINÍNĂ I s.m. **1.** Anticorp care coagulează bacteriile pătrunse în organism. **2.** Substanță care are proprietatea de a coagula coloizii. [<fr. *agglutinant*] **II** s.f. Anticorp care se acumulează în sînge, în cazul bolilor infecțioase și al imunizării artificiale. [<fr. *agglutinine*]

AGNÁT/AGNÁTĂ I s.m. și f. (DR.) Rudă în linie paternă. [<fr. *agnat*, lat. *agnatus*] **II** s.f. (La pl.) Clasă de vertebrate acvatice lipsite de maxilarul inferior; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [<fr. *agnathes*, <gr. *a* = fără, *gnathos* = falcă]

AGONÁL/AGÓNIC I adj. Referitor la agonale (întreceri atletice la vechii greci); cu privire la serbările date în cinstea zeului Ianus la romani. [<it. *agonale*, lat. *agonalia*, germ. *agonisch*] **II** adj. Referitor la agonie; care este în agonie. [<fr. *agonie*, lat. *agonia*]

AGONISEÁLĂ/AGONISÍRE I s.f. (Pop.) Ceea ce agonisește cineva; economii; agonisită. ◊ Ciștig. [<*agonisi* + suf. *-eală*] **II** s.f. Acțiunea de a agonisi. [<*agonisi*]

AGONÍST/AGONÍSTIC/AGONIZÁNT I adj. Care produce o anumită ușurare. [<fr. *agoniste*] **II** adj. **1.** Referitor la lupte; atletic. **3.** (FILOZ.) Referitor la lupta de idei. [<fr. *agonistique*, cf. lat. *agonisticus*, gr. *agonistikos*] **III** adj. Care agonizează; muribund. [<fr. *agonisant*]

AGRÁR/AGRARIÁN/AGRÍCOL I adj. Referitor la proprietatea funciară și la problemele legate de ea. [fr. *agraire*] **II** adj. Care se referă la legile agrare. [<*agrairien*] **III** adj. **1.** Referitor la agricultură; întrebuințat în agricultură. **2.** Care se ocupă cu agricultura. **3.** (Despre o regiune, o țară) Care își sprijină economia în special pe agricultură. [<fr. *agricole*, lat. *agricola*]

AGRESIÚNE/AGRESIVITÁTE I s.f. Atac împotriva unei persoane sau a unui stat. ○ **A.** *armată* = atac armat săvîrșit împotriva unui stat, cu scopul de a-i cotropi teritoriul, a-i suprima independența și a-i înrobi populația. **2.** Atac împotriva unei persoane. [<fr. *agression*, it. *agressione*, lat. *aggressio, -onis*] **II** s.f. **1.** Însușirea de a fi agresiv, constituind uneori un simptom patologic. **2.** Însușire a unor agenți patogeni de a ataca mai multe plante. [<fr. *agressivité*]

AIURÁRE/AIUREÁLĂ I s.f. Faptul de a aiura. [<*aiura*] **II** s.f. **1.** Delir. **2.** (Fam.) Vorbire lipsită de sens; absurditate. [<*aiuri* + suf. *-eală*]

AIURÍT/AIURISÁNT I adj. Care are comportări anormale, care este anormal. [<fr. *ahuri*] **II** adj. (Rar) Uimitor, uluitor, surprinzător. [<fr. *ahurissant*]

AJUSTÁJ/AJUSTÁRE/AJUTÁJ I s.n. (TEHN.) Relație între suprafețele a două piese care se asamblează prin întrepătrundere. [<fr. *ajustage*] **II** s.f. **1.** Acțiunea de a ajusta; potrivire, adaptare. **2.** (TEHN.) Prelucrare manuală a suprafeței unei piese pentru a-i da forma, dimensiunile dorite. **3.** (STATIST). Înlocuire după anumite reguli (grafic etc.) a valorilor statistice empirice cu valori teoretice, dispuse continuu și regulat pentru a da o imagine cît mai reală a trăsăturilor unui fenomen, a tendințelor sale de dezvoltare etc. [<*ajusta*] **III** s.n. (TEHN.) Tub scurt, executat astfel încît curgerea fluidelor să se producă în fiecare secțiune la presiunile sau la vitezele dorite; duză. [<fr. *ajutage*]

*** AJUTOÁRE/AJUTÓRI I** s.n. (sg. *ajutór*) **1.** Sprijin; îndrumare (în împrejurări dificile); asistență acordată cuiva. ○ *A fi de* (sau *a veni, a sta în*) **a.** *(cuiva)* = a fi de folos (cuiva), a-l sprijini. **2.** Sprijin bănesc acordat salariaților în cazul pierderii temporare a capacității de muncă. [<lat. *adiutorium*] **II** s.m. (sg. ajutor) Persoană care ajută pe cineva într-o activitate oarecare. [<lat. *adiutorium*]

AJUTORÁRE/AJUTORÍNȚĂ I s.f. Ajutare din punct de vedere material. [<*ajutora*] **II** s.f. (Înv.) **1.** Ajutor. **2.** Numele unui impozit din sec. XVI din Muntenia (văcăritul) și din Moldova (fumăritul). [<*ajutor* + suf. *-ință*]

ALABÁSTRU/ALBÁSTRU I s.n. Varietate de ghips cu aspect de marmură albă străbătută de vine colorate, întrebuințată la fabricarea unor obiecte ornamentale. [<it. *alabastro*, germ. *Alabaster*, lat. *alabastrum*, gr. *alabastrom* = vas pentru mir, egipt. *a-la-baste* = vas al zeiței Bubaste] **II** s.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată între verde și indigo. [<lat. *albaster*]

ALARMÁNT/ALARMÍST I adj. Care alarmează; neliniștitor, îngrijorător. [<fr. *alarmant*] **II** adj. Care răspîndește știri alarmante (cu intenția de a produce panică). [<fr. *alarmiste*]

ALBEÁLĂ/ALBEÁȚĂ/ALBESCÉNȚĂ I s.f. (Pop.) **1.** Faptul de a (se) albi. **2.** (La pl., pop.) Cosmetice de culoare albă. [<*albi* + suf. *-eală*] **II** s.f. **1.** Calitatea de a fi alb; culoare albă. **2.** Leucom; *(impr.)* cataractă. [<*alb* + suf. *-eață*] **III** s.f. (Rar) Starea a ceea ce este alb; albiciune. [Cuv. fr. *albescence*]

ALBUMÉN/ALBUMÍNĂ I s.n. Țesut vegetal din semințele unor plante, în care se depozitează substanțele nutritive de rezervă și care servește embrionului ca hrană în timpul germinației. [<fr. *albumen*, lat. *albumen*] **II** s.f. Substanță organică din grupul proteinelor, solubilă în apă, care se coagulează prin încălzire și se precipită sub acțiunea acizilor organici; intră în compoziția albușului de ou, a sîngelui și a altor lichide organice. [<fr. *albumine*]

ALBUMINEMÍE/ALBUMINURÍE I s.f. Cantitatea de albumine prezentă în ser (normal: 3,5—4,99/100 ml.) [<fr. *albuminemie*] **II** s.f. Prezența albuminei în urină (indicînd, de obicei, o boală a rinichilor, insuficiență cardiacă etc.) [<fr. *albuminurie*]

ALBUMINOÍD/ALBUMINÓS/ALBUMINÚRIC I adj. De natura albuminei. [<fr. *albuminoïde*] **II** adj. Care conține albumină. [<fr. *albumineux*] **III** adj. Care se referă la albuminurie, care suferă de albuminurie. [<fr. *albuminurique*]

Scanned with OKEN Scanner

ALCÁIC/ALCALÍN I adj. (În antichitate) *Vers* **a.** = vers format din cinci picioare, cu cezura după al doilea picior. ○ *Strofă* **a.** = strofă compusă din patru versuri: două alcaice, unul iambic și unul coriambic. [<fr. *alcaïque*] II adj. (Despre substanțe chimice) Care are în soluție o reacție bazică, albăstrind hîrtia roșie de turnesol și neutralizînd acizii. ○ *Metal* **a.** = metal care face parte din grupul metalelor monovalente. *Medicament* **a.** = medicament care este folosit în tratamentul acidității gastrice. [<fr. *alcalin*]

ALCÁLIU/ALCALOÍD I s.n. Compus chimic caustic, cu gust leșietic, care, împreună cu un acid, formează o sare. [<fr. *alcali*, cf. ar. *al-kali*] II s.m. Substanță bazică azotată, de origine vegetală sau obținută sintetic, toxică, folosită în doze mici ca medicament. [<fr. *alcaloïde*]

ALCĂTUIÁLĂ/ALCĂTUÍRE I s.f. Ceea ce este alcătuit, închegat. [<*alcătui* + suf. *-eală*] II s.f. Acțiunea de a (se) alcătui și rezultatul ei; întocmire, compunere, constituire. ● Compoziție, structură. [<*alcătui*]

ALCOOLÍSM/ALCOOLIZÁRE I s.n. Abuz permanent de băuturi alcoolice; stare patologică determinată de consumul excesiv de alcool; intoxicație alcoolică cronică. [<fr. *alcoolisme*] II s.f. Acțiunea de a (se) alcooliza și rezultatul ei. ● Folosirea alcoolului etilic în scop terapeutic prin injecții. [<*alcooliza*]

ALDOSTERÓM/ALDOSTERÓN I s.n. (MED.) Tumoare suprarenală care secretă aldosteron. [<fr. *aldostérome*] II s.m. (MED.) Hormon cu structură steroidă, asemănătoare corticosteronului, extras din glanda suprarenală. [<fr. *aldostérone*]

ALÉGERE/ALESĂTÚRĂ I s.f. 1. Acțiunea de a (se) alege și rezultatul ei. ○ Loc. *Fără* **a.** = la nimereală, la întîmplare. *La* **a.** = după voia, după placul cuiva. 2. (Mai ales la pl.) Operație care se efectuează conform unor norme precise și dinainte stabilite, pentru desemnarea prin vot a unei persoane destinate să îndeplinească o anumită sarcină. [<*alege*] II s.f. Procedeu popular de ornamentare a țesăturilor prin separarea și îmbinarea cu mîna, după un model, a firelor de urzeală și de bătaie. ● Țesătură, motiv decorativ realizat prin procedeul de mai sus. [<*ales* + + suf. *-ătură*]

ALERGÁRE/ALERGĂTÚRĂ I s.f. Acțiunea de a alerga. 2. Denumire generală a probelor atletice de fugă pe anumite distanțe. [<*alerga*] II s.f. Deplasare continuă pentru îndeplinirea unor treburi; du-te-vino. ○ Expr. *Cal de* **a.** = cal (*fig.* om) întrebuințat la toate corvezile. [<*alerga* + + suf. *-ătură*]

ALÉRGIC/ANÉRGIC I adj. Care se referă la alergie; care suferă de alergie. [<fr. *allergique*] II adj. Care se referă la anergie; care suferă de anergie. [<fr. *anergique*]

ALERGÍE/ANERGÍE I s.f. (MED.) Mod special de a reacționa al unui organism față de un agent microbian, chimic sau o acțiune mecanică. [<fr. *allergie*, cf. gr. *allos* = altul, *ergon* = lucru, acțiune] II s.f. Lipsă de reacție a organismului față de agenții nocivi. [<fr. *anergie*, cf. gr. *an* = fără, *ergon* = lucru, acțiune]

ALÉRTĂ/ALERTÉȚE I s.f. (Adesea fig.) Alarmă. ● Semnal convențional internațional prin care se atrage atenția oamenilor de știință asupra producerii sau iminenței producerii unor fenomene cerești ale căror evoluții și consecințe geofizice trebuie urmărite. [<fr. *alerte*, cf. it. *all'erta*] II s.f. (Rar) Vioiciune, agerime; elan, avînt. [<it. *all'ertezza*]

ALEURÍT/ALEUROLÍT I s.n. 1. Plantă oleaginoasă din Extremul Orient. 2. Rocă sedimentară detritică, neconsolidată, formată din fragmente de minerale și de roci cu dimensiunile foarte mici. [<fr. *aleurite*] II s.m. Rocă sedimentară aleuritică, compactă. [<fr. *aleurolithe*]

ALEURÓN/ALEURÓNĂ I s.n. (BOT.) Strat de celule cu pereții îngroșați, care se află sub învelișul bobului de grîu. [<germ. *Aleuronschicht*] II s.f. Substanță proteică aflată în celulele stratului aleuronic din semințele de fructe, de cereale sau de leguminoase. [<fr. *aleurone*]

ALEZÁJ/ALEZÁRE I s.n. 1. Suprafață interioară, cilindrică sau conică, a unei piese. 2. Diametrul interior al cilindrului unui motor. [<fr. *alésage*] II s.f. Acțiunea de a aleza. [<*aleza*]

ALIENÁRE/ALIENÁȚIE I s.f. 1. (DR.) Acțiunea de a aliena; transmitere printr-un act juridic ori prin efectul legii, a dreptului de proprietate sau a altor drepturi; înstrăinare a unui bun. 2. (FILOZ.) Înstrăinare (înstrăinarea omului; autoînstrăinarea omului), noțiune a teoriei umanismului care definește dezumanizarea omului și a relațiilor sale prin îndepărtarea de la conștiința adevăratelor sale probleme [<*aliena*] II s.f. (Livr.) Termen generic pentru orice boală mintală; nebunie, demență. [<fr. *aliénation*, lat. *alienatio* (mentis)]

ALINIAMÉNT/LINIAMÉNT I s.n. 1. Linie dreaptă, determinată pe un teren din poziția mai multor puncte sau obiecte; *(p. ext.)* poziția mai multor puncte sau obiecte de-a lungul unei linii drepte. ○ **A.** *de teren* = linie de teren marcată prin jaloane, țăruși etc. 2. Porțiune dreaptă din traseul unei căi de comunicații, cuprinsă între două curbe consecutive. [după fr. *alignement*] II s.n. 1. Linie, trăsătură. 2. Prima schiță a unei lucrări. [<fr. *linéament*]

ALIZÉU/ELIZÉU I s.n. (În special la pl.) Vînt regulat care suflă tot timpul în regiunile tropicale, în emisfera nordică de la NE către SV și în emisfera sudică de la SE spre NV. [<fr. *alizé*, it. *aliseo*] II s.n. Loc unde cei vechi credeau că se duc sufletele oamenilor virtuoși. ● (Adjectival) Cîmpiile elizee. [<fr. *Elysée*, lat. *Elysium*]

ALOCÁȚIE/LOCÁȚIE I s.f. Alocare; *(concr.)* sumă acordată de stat sau de o instituție pentru un anumit scop. ● Indemnizație acordată de stat, în anumite condiții, unei persoane. [<fr. *allocation*] II s.f. 1. Închiriere. Chirie plătită pentru anumite lucruri luate în folosință temporară. ○ *Taxă de* 1. = taxă care se plătește drept sancțiune în caz de depășire a termenului de încărcare sau descărcare a vagoanelor de cale ferată

Scanned with OKEN Scanner

sau a autovehiculelor. 2. (DR.) Contract prin care una dintre părți se obligă să procure și să asigure celeilalte părți folosința unui lucru pentru un timp determinat în schimbul unei sume de bani. [<fr. *location*, lat. *locatio, -onis*]

ALOCUȚIÚNE/ELOCUȚIÚNE I s.f. Scurtă cuvîntare ocazională. [<fr. *allocation*, lat. *allocutio, -onis*] II s.f. 1. Mod de a exprima gîndirea prin cuvinte; alegerea și așezarea cuvintelor într-un discurs. 2. Parte a retoricii care tratează despre stilul unui discurs. [<fr. *élocution*, lat. *elocutio, -onis*]

ALOFÁN/ALOFÓN I s.n. (GEOL.) Argilă coloidală care mărește plasticitatea maselor ceramice. [<fr. *alophan*] II s.n. (Livr.) Variantă a aceluiași sunet sau fonem. [<engl. *allophone*]

ALOGÉN/HALOGÉN I adj. 1. Care se deosebește prin natură și origine de mediul în care se află; alogenetic. 2. (Despre populații) De origine străină, venit din altă parte. [<fr. *allogène*, cf. gr. *allos* = altul, *genos* = neam] II. Elemente cu proprietatea de a forma săruri prin combinare directă cu metalele. [<fr. *halogène*, cf. gr. *hals* = sare, *gennan* = produce]

ALOPÁTIC/ALOPÁTRIC I adj. Referitor la alopatie [<fr. *allopathique*] II adj. (BIOL., despre specii, populații) Care își are originea în regiuni geografice diferite. [<fr. *allopatrique*, gr. *allos* = diferit, lat. *patria* = patrie]

ALOTRÓFIC/ALOTRÓPIC I adj. (BIOL., despre organisme) Care folosește substanțele organice sintetizate de alte organisme. [<fr. *allotrophique*, gr. *allos* = altul, *trophe* = hrană] II adj. Referitor la alotropie. [<fr. *allotropique*]

ALPÉSTRU/ALPÍN I adj. Alpin; de mare altitudine. [<fr. *alpestre*] II adj. Care aparține sau care este caracteristic munților Alpi sau *(p. ext.)* regiunilor muntoase înalte. [<fr. *alpin*, it. *alpino*, lat. *alpinus*]

ALTERÁRE/ALTERÁȚIE I s.f. 1. Transformare (sub acțiunea mediului înconjurător) fizico-chimică (dăunătoare) a unor substanțe; descompunere, stricare. 2. (LINGV.; despre sunete) Schimbare, transformare. 3. (MUZ.) Modificarea înălțimii unui sunet muzical. 4. Denaturare, falsificare a adevărului, a realității. [<*altera*] II s.f. (MUZ.) Procedeu prin care se modifică, cu ajutorul unor semne convenționale, înălțimea sunetului; semn convențional (diezul, bemolul etc.) care marchează modificarea înălțimii unui sunet; accident. [<fr. *altération*]

ALTERNÁNȚĂ/ALTERNÁRE I s.f. 1. Schimbare care se petrece alternativ, rînd pe rînd; alternare, perindare. 2. (LINGV.) Schimbare a sunetelor unui cuvînt sau a cuvintelor aparținînd unei familii, cu ajutorul căreia se marchează diferența dintre formele gramaticale sau dintre derivate și cuvîntul de bază; ablaut. [<fr. *allternance*] II s.f. 1. Acțiunea de a alterna și rezultatul ei. 2. (BIOL.) *Alternare de generații* = succesiune regulată a unei generații sexuate cu alta asexuată. [<*alternă*]

ALUMÍN/ALUMÍNĂ/ALUMÍNIU I s.n. (GEOL.) Varietate de caolin, folosită în industria cauciucului. [<fr. *alumine*] II s.f. (GEOL.) Oxid natural de aluminiu, a cărui formă cristalizată este corindonul. [<fr. *alumine*] III s.n. Element chimic din grupa metalelor, foarte ușor, care intră în compoziția unor aliaje întrebuințate în industrie și în tehnică. [<fr. *aluminium*]

ALUMINÁT/ALUMINÍT I s.m. (CHIM.) Sare în care alumina joacă rol de acid. [<fr. *aluminate*] II s.n. (GEOL.) Sulfat natural de aluminiu. [<fr. *aluminite*]

ALUVIÁL/ELUVIÁL I adj. Format din aluviune; aluvionar. [<fr. *aluvial*] II adj. (Despre soluri) Care s-a diferențiat prin eluvionare. [<fr. *éluvial*]

ALUVIONÁRE/ELUVIONÁRE I s.f. 1. Formare de aluviuni. 2. Mod de concentrare a minereurilor și a cărbunilor prin depunerea materialelor granulare aduse de un curent de apă într-un jgheab orizontal, în ordinea greutății lor specifice. [<fr. *alluvionnement*] II s.f. 1. Acțiunea de formare a eluviilor. 2. Spălare spre adîncime a unor elemente componente din straturile superioare ale solului, sub acțiunea apei de precipitații infiltrate în sol. [<fr. *éluvionnement*]

ALVEOLÍTĂ/ALVEOLÍZĂ I s.f. 1. Inflamație acută sau cronică a alveolei dentare. ◆ Complicație întîlnită după o extracție dentară, provocată de infectarea și necrozarea pereților osoși alveolari și caracterizată prin dureri virulente de tip nevralgic. 2. Leziune elementară a diferitelor boli pulmonare, manifestată prin inflamație alveolară. [<fr. *alvéolite*] II s.f. Distrugere fiziologică sau patologică a țesuturilor alveolare dentare. [<fr. *alvéolyse*, lat. *alveotus*]

AMĂRĂCIÚNE/AMĂREÁLĂ I s.f. Durere, mihnire, tristețe. [<*amar* + suf. *-ăciune*] II s.f. 1. (Proprietatea de a avea un) Gust amar. 2. *A. merelor și perelor* = boală a fructelor de măr și păr, manifestată prin apariția pe acestea a unor pete în dreptul cărora carnea fructului respectiv capătă un gust amar. 3. Mică plantă erbacee cu flori albastre, roșii sau (rar) albe, dispuse în raceme, și cu fructe capsule, întrebuințată pentru proprietățile sale expectorante, contra afecțiunilor pulmonare *(Polygala vulgaris)* [<*amărî* + suf. *-eală*]

AMBARCÁRE/AMBARCÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) ambarca. [<*ambarca*] II s.f. Vas plutitor de dimensiuni mici propulsat cu vîsle, vele sau cu motor, folosit în diferite scopuri. [<fr. *embarcation*]

AMBIÁNT/AMBIENTÁL I adj. Înconjurător, din apropiere, vecin. [<fr. *ambiance*, lat. *ambire* = a înconjura] II adj. Referitor la mediul înconjurător; care ține de ambianță. [<fr. *ambiant*, it. *ambientale*]

AMBOSÁJ/AMBOSÁRE I s.n. Legare la țărm a unei nave; poziția unei nave ambosate. [<fr. *embossage*] II s.f. Acțiunea de a ambosa. [<*ambosa*]

AMBREIÁJ/AMBREIÓR I s.n. Organ de mașină care permite ambreierea. [<fr. *embrayage*] II s.n. (LINGV.) Element gramatical care permite legarea anumitor părți ale discursului. [<fr. *embrayeur*]

AMBULÁNT/AMBULATÓRIU I adj. Care se deplasează dintr-un loc în altul, care nu are loc fix. [<fr. *ambulant*, lat. *ambulans* < *ambulare* = a

merge] II adj. (Despre tratamente medicale) Care nu necesită spitalizare. [<fr. *ambulatoire*, lat. *ambulatorius*]

AMELIORÁBIL/AMELIORÁNT/AMELIORATÍV I adj. Care poate fi ameliorat. [<fr. *améliorable*] II adj. Care ameliorează; ameliorator. [<fr. *améliorant*] III adj. Destinat să amelioreze. [<fr. *amélioratif*]

AMELIORÁRE/AMELIORÁȚIE I s.f. 1. Acțiunea de a ameliora. 2. Ramură a geneticii care se ocupă cu crearea unor noi soiuri de plante sau animale și cu îmbunătățirea soiurilor existente. [<*ameliorá*] II s.f. (La pl.) Ansamblu de măsuri și de lucrări aplicate pe terenurile degradate sau amenințate de a deveni neproductive, pentru a le îmbunătăți condițiile de fertilitate. [<fr. *amélioration*]

AMERICANÍSM/AMERICANÍSTICĂ I s.n. 1. Expresie, purtare etc. proprie americanilor. 2. Tendință de a imita felul de a fi al americanilor. 3. Mișcare pornită în S.U.A. cu tendința de a reforma, de pe poziții liberale, unele aspecte prea rigide ale catolicismului. [<fr. *américanisme*] II s.f. Studiu al limbilor, culturilor și civilizațiilor americane. [<germ. *Amerikanistik*]

AMÉSTEC/AMESTECĂTÚRĂ I s.r. 1. Reunire de lucruri diverse; complex format din elemente diferite; combinație, mixtură. 2. (CHIM.) Produs obținut prin punerea laolaltă a mai multor substanțe care își păstrează proprietățile caracteristice. 3. Intervenție într-o afacere; participare (necerută sau forțată) la treburile sau relațiile altora; ingerință. [<*amesteca* = derivat regresiv] II s.f. 1. Produs al amestecării. 2. Îngrămădire întîmplătoare de lucruri sau ființe, formație lipsită de unitate; amestec. [<*amesteca* + suf. *-ătură*]

AMFIBIÁN/AMFÍBIU I s.m. (ZOOL.) Batracian. [<fr. *amphibien*] II s.n. Avion, automobil sau tanc special construite spre a putea fi utilizate atît pe uscat cît și pe apă. [<fr. *amphibie*, gr. *amphi* = de amîndouă părțile, *bios* = viață]

ÁMIBĂ/AMÍDĂ I s.f. Protozoar (microscopic) lipsit de membrană, format dintr-o masă de protoplasmă, cu unul sau mai multe nuclee și care se mișcă cu ajutorul pseudopodelor. [<fr. *amibe*, germ. *Amöbe*] II s.f. Compus organic obținut prin înlocuirea unui atom de hidrogen al amoniacului cu radicalul unui acid. [<fr. *amide*]

AMIDÓL/AMIDÓN I s.n. Substanță folosită ca developator în fotografie. [<fr. *amidol*] II s.n. Substanță organică ce se găsește în semințele, fructele și tuberculele plantelor, folosită în industria alimentară, chimică. [<fr. *amidon*]

AMIGDALECTOMÍE/AMIGDALOTOMÍE I s.f. Extirpare chirurgicală a amigdalelor; tonsilectomie. [<fr. *amygdalectomie*, gr. *amygdale* = migdală, *ektome* = extirpare] II. s.f. Incizie a amigdalelor; tonsilotomie. [<fr. *amygdalotomie*, gr. *amygdale* = migdală, *tome* = tăiere]

AMILÁZĂ/AMILÓZĂ I s.f. Substanță produsă de pancreas (ferment) care (în timpul digestiei) hidrolizează amidonul și glicogenul, transformîndu-le în componente asimilabile. [<fr. *amylase*] II s.f. Constituent solubil al amidonului. [<fr. *amylose*]

AMNÉSTIC/AMNÉZIC I adj. Care provoacă amnezie. [<fr. *amnéstique*] II adj. (Suferind) de amnezie. [<fr. *amnésique*]

AMNIÓS/AMNIÓTIC I s.n. Membrană care învelește pînă la naștere fetusul la mamifere, păsări și reptile. [<fr. *amnios*, gr. *amnion*] II adj. *Lichid a.* = lichid care se află în amnios și apără embrionul, eliminîndu-se înainte de naștere. [<fr. *amniotique*]

***AMNISTIÁ/GRAȚIÁ** I vb. Tranz. A acorda amnistie unui infractor; a scoate un delict de sub sancțiunile legii. [<fr. *amnistier*] II vb. Tranz. A acorda unui condamnat iertarea, parțială sau totală, de executare a pedepsei, printr-un act emis de șeful statului. [<fr. *gracier*, it. *graziare*]

AMNISTÍE/AMNISTIÉRE I s.f. Măsură legislativă care desființează caracterul delictuos al unei infracțiuni, anulînd incriminarea și pedeapsa. [<fr. *amnistie*, it. *amnistia*, lat., gr. *amnestia*] II s.f. Acțiunea de amnistia și rezultatul ei. [<*amnistia*]

AMONIÁC/AMONIÁT I s.b. Gaz incolor, cu miros înțepător, înecăcios, obținut din combinarea hidrogenului cu azotul, întrebuințat la fabricarea acidului azotic, a îngrășămintelor azotoase, a explozivelor etc. [<fr. *amoniaque*] II s.m. Combinație a amoniacului cu un oxid metalic. [<fr. *amoniate*]

AMONÍT/AMÓNIU I I s.m. (La pl.) Ordin de moluște cefalopode fosile, cu cochilia în formă de spirală împărțită în mai multe compartimente, care au trăit în paleozoic; (și la sg.) moluscă aparținînd acestui ordin. [<fr. *ammonite*, <*Ammon*, zeu egiptean] II s.r. Exploziv constituit din azotat de amoniu și compuși nitrici. [<germ. *Ammonit*] II s.n. Metal alcalin care se găsește numai în compuși. [<fr. *ammonium*]

AMORÁL/AMORALÍST I adj. Care nu are noțiunea moralității, refractar față de normele morale. [<fr. *amoral*, it. *amorale*] II adj. Referitor la amoralism. [<fr. *amoraliste*]

AMORALÍSM/AMORALITÁTE I s.n. Concepție care preconizează o atitudine indiferentă față de morală; nerecunoaștere a valabilității nici unei morale. [<fr. *amoralisme*] II s.f. Atitudine a omului amoral. [<fr. *amoralité*]

AMORÁȘ/AMORÉZ I s.m. 1. Diminutiv al lui *amor*. 2. Reprezentare, în artele plastice, a zeului amorului ca un copil gol cu aripi. [<*amor* + suf. *-aș*] II s.m. (Fam.) Adorator, îndrăgostit, iubit. ○ (Rar și învechit) *Prim-amorez* = actor care interpretează pe scenă rolul tînărului îndrăgostit. [<fr. *amoureux*]

AMORTISMÉNT/AMORTIZÁRE I s.n. Stingere treptată a unei datorii, a unei rente etc. [<fr. *amortissement*] II s.f. Acțiunea de a amortiza și rezultatul ei. [<*amortiza*]

AMORȚEÁLĂ/AMORȚÍRE I s.f. Stare de insensibilitate trecătoare a corpului sau a unei părți a corpului. [<*amorți* + suf. *-eală*] II s.f. Faptul de a amorți. [<*amorți*]

AMPERMÉTRU/AMPEROMÉTRU I s.n. Aparat pentru măsurarea intensității curentului electric. [<fr. *ampèremètre*] II Instrument de măsură a sarcinii electrice care trece printr-un circuit electric de curent continuu. [<fr. *ampèreheuremètre*]

Scanned with OKEN Scanner

AMPLIFICÁNT/AMPLIFICATÓR I adj. (LOG.) *Inducție* a. = inducție care se bazează pe un număr cît mai mare de cazuri. [<fr. *amplificant*] II adj. Care amplifică, mărește, intensifică. [<fr. *amplificateur*, it. *amplificatore*, lat. *amplificator*]

AMPLITÚDINE/AMPLOÁRE I s.f. 1 (FIZ.) Depărtarea maximă a unui corp oscilant față de poziția de echilibru; valoarea absolută maximă a alongației unei mărimi periodice. 2. (METEOR.) A. *termică* = diferență maximă dintre valorile extreme ale temperaturii aerului dintr-un punct, la un anumit moment. [<fr. *amplitude*, it. *amplitudine*, lat. *amplitudo*, *-inis*] II s.f. Calitatea de a fi amplu; larg, întins, dezvoltat etc. [<fr. *ampleur*]

ANACORÉZĂ/ANAFORÉZĂ I s.f. (MED.) Focar inflamatoriu cronic, steril uneori, care atrage și incorporează microorganisme circulante în sînge sau produsele patologice provenite sau derivate din aceștia. [<fr. *anacorése*] II s.f. Deplasare spre anod a particulelor dintr-o soluție coloidală sub acțiunea unui curent electric. [<fr. *anaphorèse*, gr. *ana* = înapoi, *phoresis* = mișcare]

ANAFORÁ/ANAFÓRĂ/ANÁFURĂ I s.f. (În Moldova și în Muntenia, în sec. 18—19) 1. Raport scris adresat domnitorului (de către un mare dregător). 2. Proclamație a domnitorului. [<ngr. *anafora*] II s.f. Procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiași cuvînt la începutul mai multor fraze sau părți de frază pentru accentuarea unei idei sau pentru obținerea unor simetrii. [<fr. *anaphore*, lat., gr. *anaphora*, cf. *ana* = înapoi, *phoresis* = mișcare] III s.f. Bucățică de prescură care se dă credinciosului ortodox la sfîrșitul liturghiei. [<sl. *(a)nafora*]

ANALÍST/ANALIZATÓR/ANALIZÓR I s.m. și f. Autor de anale. [<fr. *analiste*] II 1. Specialist în analiza matematică sau psihologică. 2. Persoană cu aptitudini deosebite pentru cunoașterea, analiza și descrierea sufletului omenesc. [<fr. *analyste*] II s.n. 1. Instrument care servește la determinări analitice. 2. Aparat al organismului animal (format dintr-un organ de simț, nervi și celule ale creierului) care culege, transmite, analizează și sintetizează senzațiile. [<*analiza* + suf. *-tor*] III s.n. Instrument sau aparat cu ajutorul căruia se realizează o analiză. ○ A. *electronic* = aparat electronic pentru analiza armonică experimentală a semnalelor electronice. [<fr. *analyseur*]

ANALÍSTICĂ/ANALITÍSM I s.f. Studiul analelor. [<fr. *annalistique*] II s.n. Faptul, însușirea de a fi analitic. [<fr. *analytisme*]

ANALÍTIC/ANALIZÁBIL I adj. Care se bazează pe analiză, care procedează prin analiză. ○ *Chimie* a. = ramură a chimiei care se ocupă cu cercetarea elementelor și a combinațiilor lor. *Spirit* a. = capacitate mintală de a disocia părțile componente ale unui întreg; persoană care are această capacitate. *Limbă* a. = limbă care exprimă raporturile gramaticale prin cuvinte izolate. ◐ (MAT., FIZ.) Care folosește calculul algebric și infinitezimal. [<fr. *analytique*, it. *analitico*, lat. *analyticus*, gr. *analitikos*] II adj. Care poate fi analizat. [<fr. *analysable*]

ANALÓG/ANALÓGIC I adj. Asemănător; corespondent. [<fr. *analogue*, lat *analogus*, gr. *analogos*] II adj. Întemeiat pe analogie, produs prin analogie. ○ *Modificare* a. = schimbare a unui element din limbă sub influența unui alt element asemănător. [<fr. *analogique*, lat. *analogicus*]

ANALOGÍE/ANALOGÍSM I s.f. Asemănare parțială între două sau mai multe situații, obiecte, fenomene, noțiuni etc., considerate din anumite puncte de vedere. ◐ (LINGV.) Modificare a formei sau a conținutului unui cuvînt sub influența alteia dintre formele sale sau a altui cuvînt. [<lat., gr. *analogia*] II s.n. 1. Raționament prin analogie; gîndire analogică. 2. Teorie a lui Aron Pumnul ce preconiza o ortografie practică și teoretică întemeiată pe principii analogice. [<fr. *analogisme*]

ANAPÉST/ANAPÉSTIC I s.m. (În versificația greco-latină) Unitate metrică formată din două silabe scurte urmate de una lungă. ◐ (În metrica modernă) Unitate metrică alcătuită din două silabe neaccentuate și o silabă accentuată. [<fr. *anapeste*, lat. *anapestus*, gr. *anapeistos*] II adj. Care folosește anapestul. [<fr. *anapestique*, lat. *anapesticus*, gr. *anapestikos*]

ANARHÍE/ANARHÍSM I s.f. 1. Stare de dezorganizare, de dezordine, de haos, într-o țară, într-o instituție etc. 2. Atitudine de nesupunere, de indisciplină a individului față de o colectivitate organizată. [<it. *anarchia*, *germ. Anarchie*, rus. *anarhiia*, gr. *anarchia*] II s.n. 1. Stare de anarhie. 2. Curent politic care neagă, în genere, orice putere de stat și preconizează suprimarea imediată a statului, a guvernării și a oricăror forme de autoritate, considerate ca surse principale ale fenomenelor negative din viața socială. Primele idei de esență anarhistă au fost emise de Godwin, dar, abia prin activitatea politică și scrierile lui Proudhon, Max Stirner, P.A. Kropotkin și E. Malatesta se conturează ca o concepție social-politică. [<fr. *anarchisme*, germ. *Anarchismus*, rus. *anarhizm*]

ANASTÁLTIC/ANASTÁTIC I adj. (Medicament) Cu acțiune astringentă. [<fr. *anastaltique*] II adj. Care reproduce o tipăritură prin imprimare sau gravare cu ajutorul anumitor procedee chimice. [<fr. *anastatique*]

ANCHILOZÁRE/ANCHILÓZĂ I s.f. Faptul de a (se) anchiloza. [<*anchiloza*] II s.f. Înțepenire a unei articulații. [<fr. *ankylose*, cf. gr. *ankylosis*= aplecare, curbatură]

ANCORÁJ/ANCORÁRE I s.n. 1. Ancorare. 2. Totalitatea pieselor care servesc pentru ancorare. ◐ Loc de ancorare. ◐ Sistem de cabluri care fixează un stîlp, o construcție înaltă etc. [<fr. *ancorage*, it. *ancoraggio*] II s.f. Acțiunea de a ancora și rezultatul ei; ancoraj. [<*ancora*]

ANDEZÍN/ANDETÍT I s.n. Mineral din familia plagioclazilor alcătuit din silicat de sodiu și de calciu. [<fr. *andésine*] II s.n. Rocă vulcanică de culoare închisă, folosită ca piatră de pavaj și de construcție. [<fr. *andésite*]

ANDOSATÁR/ANDOSATÓR I s.m. și f. Cel căruia i s-a transmis prin andosare un cec, o poliță etc. [<fr. *andossataire*] II s.m. și f. Cel care ando-

sează o poliță sau un cec; andosant. [<fr. *andosseur*]

ANDROGÉN/ANDROGÉNIC/ANDROGÍN I adj. Care stimulează dezvoltarea caracterelor sexuale masculine. [<fr. androgène, cf. gr. *aner* = bărbat, *gennan* = a naște] **II** adj. Referitor la androgenie, la hormonii androgeni. [<fr. *androgyne*, cf. gr. *aner* = bărbat, *gyne* = femeie] **III** adj. Hermafrodit. [<fr. *androgyne*]

ANDROGENÍE/ANROGINÍE I s.f. Ceea ce este în legătură cu reproducerea bărbatului. [<fr. *androgénie*] **II** s.f. Caracter androgin (hermafrodit) [< fr. *androgyne*].

ANEMOCÓR/ANEMOCÓRD I s.f. (Despre plante) Cu fructe sau semințe adaptate pentru a fi răspîndite de vînt. [<fr. *anémochore*, cf. gr. *anemos* = vînt, lat. *corda* = coardă] **II** s.n. Armoniu cu corzi. [<fr. *anémocorde*, cf. gr. *anemos* = vînt, lat. *corda* = coardă]

ANEVRISMÁL/ANEVRISMÁTIC I adj. Care se referă la anevrism. [<fr. *anévrismal*] **II** adj. Care se aseamănă cu un anevrism. [<fr. *anévrismatique*]

ANEXÁRE/ANEXIÚNE I s.f. Acțiunea de a anexa; alipire, alăturare, adăugare. [<*anexa*] **II** s.f. Încorporare prin mijloace violente a unei provincii, a unui stat de un alt stat. [<fr. *anexion*, lat. *anexio, -onis*]

ANGIECTOMÍE/ANGIOTOMÍE I s.f. Excizie a unui fragment dintr-un vas sanguin. [<gr. *angeion*= vas, *ektome* = tăiere] **II** s.f. Disecție a vaselor sanguine. [<fr. *angiotomie*, gr. *angeion* = vas, *tome* = tăiere]

ANGLÉZĂ/ENGLÉZĂ I s.f. Dans popular de origine engleză, executat în grup, cu o mișcare foarte vie, dansatorii schimbîndu-și mereu locul prin repetarea aceleiași figuri; contradans. [<fr. *anglaise*] **II** s.f. Persoană care face parte din populația de bază a Angliei sau care este originară de acolo. ◐ (Adjectiv substantivat) Limba vorbită de englezi [<it. *inglese*, ngr. *englézos*]

ANGLICÁN/ANGLICANÍST I adj. Referitor la anglicanism, care aparține anglicanismului. [<fr., engl. *anglican*] **II** s.m. și f. Anglist, specialist în anglistică; anglicist. [<fr. *angliciste*]

ANGLICANÍSM/ANGLICÍSM I s.n. Religia de stat a Angliei (o formă de protestantism). [<fr. *anglicanisme*] **II** s.n. Expresie specifică limbii engleze; cuvînt de origine engleză împrumutat, fără necesitate, de o altă limbă și neintegrat în aceasta. [<fr. *anglicisme*]

ANGRENÁJ/ANGRENÁRE I s.n. Sistem de roți dințate care se îmbucă una într-alta (cu scopul de a-și transmite mișcarea). [<fr. *engrenage*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) angrena. [<*angrena*]

ANHIDRÍDĂ/ANHIDRÓZĂ I s.f. **1.** Substanță organică care, reacționînd cu apa, formează un acid. **2.** Substanță organică rezultată de obicei din eliminarea unei molecule de apă din două grupări carboxil. ○ **A. *carbonică*** = lichid incolor cu miros înțepător, întrebuințat la fabricarea coloranților, medicamentelor, acetatului de celuloză etc. [<fr. *anhydrite*] **II** s.f. Stare patologică, congenitală sau dobîndită, care constă în reducerea sau suprimarea secreției sudorale. [<fr. *anhydrose*]

ANIMÁLIC/ANIMALIÉR I adj. De animal, specific animalelor. ● Exclusiv fiziologic; (*p. ext.*, despre atitudinea, comportarea oamenilor) Ca de animal, brutal, bestial, josnic. [<germ. *animalisch*] **II** adj. **1.** Care se referă la animale, de animale. **2.** (Despre opere de artă) Care reprezintă animale; (despre artiști) care înfățișează animale în operele lor. [<fr. *animalier*]

ANIMÁRE/ANIMÁȚIE I s.f. **1.** Acțiunea de a (se) anima și rezultatul ei. **2.** (CINEM.) Desenarea stărilor succesive din mișcarea personajului unui film de desene animate. [<*anima*]. **II** s.f. **1.** Activitate, mișcare vie. **2.** (CINEMAT) Procedeu constînd din fixarea pe peliculă (prin fotografiere) a diverselor faze statice, succesive ale unei mișcări, urmate de proiectarea imaginilor obținute astfel [<fr. *animation*, engl. *animated* (cartoon), lat. *animatio, -onis*]

***ANIÓN/ANIONÍT I** s.m. Ion încărcat cu sarcină electrică negativă [<fr. *anion*] **II** s.m. Substanță schimbătoare de ioni, care reține anionii dintr-o soluție. [<engl. *anionite*]

ANIVERSÁR/ANIVERSATÍV I adj. Care amintește de un eveniment petrecut în trecut la aceeași dată. [<fr. *anniversaire*, lat. *anniversarius*] **II** adj. Cu caracter de aniversare. [*Et. i*]

ANÓDIC/ANODÍN I adj. Care ține de anod, care provine de la anod. [<fr. *anodique*] **II** adj. Lipsit de importanță sau de valoare; fără urmări. [<fr. *anodin*]

ANOMÁL/ANORMÁL I adj. Care prezintă o anomalie, referitor la anomalie. [<fr. *anomal*, gr. *anomalos*] **II** adj. Care se abate de la normal; contrar regulilor, normelor obișnuite. ◐ (Despre ființe) Cu infirmități fizice sau psihice. [<fr. *anormal*, lat. med. *anormalis*]

ANTÉNĂ/ANTÉRĂ I s.f. **1.** (Adesea fig.) Fiecare dintre cele două firișoare mobile aflate pe capul unor insecte, crustacee și miriapode servind ca organ de simț. **2.** Conductă sau ansamblu de conducte electrice aeriene care formează un circuit electric (folosit în radiocomunicații). **3.** Bară lungă și mobilă prinsă transversal de catarg, spre a ține o parte din pînzele corăbiei. [<fr. *antenne*, it. *antenna*, lat. *antenna*] **II** s.f. Umflătură mică din vîrful staminelor, în care se află polenul. [<fr. *anthère*, gr. *antheros*]

***ÁNTICĂ/ANTÍCĂ I** adj. **1.** Din trecutul îndepărtat; străvechi. ◐ Care aparține popoarelor, culturii și civilizației din antichitate. **2.** În genul creațiilor din antichitate. ◐ (Fig.) Clasic. [<fr. *antique*, it. *antico*, lat. *antiquus*] **II** s.f. Obiect de artă din antichitate. [<fr. *antique*]

ANTICIPÁT/ANTICIPATÍV I adj. Făcut înainte de un anumit moment. [<*anticipa*] **II** adj. Cu caracter de anticipație. [<fr. *anticipatif*]

ANTICLINÁL/ANTICLINÓRIU I s.n. Partea ridicată în formă de boltă a unei cute de teren. [<fr. *anticlinal*, it. *anticlinale*] **II** s.n. Structură geologică de cute în formă de anticlinal. [<fr. *anticlinorium*]

ANTIDÓPING/ANTIDÚMPING I adj. invar. Contra dopingului. [<engl. *antidoping*] **II** s.n. Apă-

rare a unei țări împotriva unui dumping străin, mai ales prin aplicarea de taxe vamale protecționiste. [<fr. *antidumping*]

ANTIFONÁR/ANTIFÓNIC I s.n. (REL.) Carte (de ritual ortodox) care cuprinde versete sau parafrazări din psalmi. [<ngr. *antifonări*] **II** adj. (Despre cîntecul unui solist și al unui cor sau despre două părți dintr-un cor) Care se execută alternativ. [<fr. *antiphonique*, cf. gr. *anti* = contra, *phone* = sunet]

ANTIGÉL/ANTIGÉN I s.n. Soluție care coboară punctul de îngheț al apei de răcire din motoarele cu ardere internă. [<fr. *antigel*] **II** s.n. Substanță de natură proteică, determinînd apariția unui anticorp, cînd este introdusă în organism. [<fr. *antigène*, cf. gr. *anti* = contra, *genan* = a naște]

ANTILOGÍE/ANTOLOGÍE I s.f. Contradicție între două idei sau două expresii. [<fr. *antilogie*, it. *antilogia*, gr. *antilogia*] **II** s.f. Culegere de lucrări reprezentative, alese dintr-unul sau din mai mulți autori, dintr-una sau din mai multe opere; florilegiu, crestomație. [<fr. *anthologie*, it. *antologia*, lat., gr. *anthologia*]

ANTIMONIÁT/ANTIMÓNIU I s.m. Sare a acidului antimonic. [<fr. *antimoniate*] **II** s.n. Metaloid de culoare albă-cenușie, larg utilizat în industrie; stibiu. [<fr. *antimoine*, it. *antimoniu*, lat. *antimonium*, germ. *Antimon*]

ANTIMONÍL/ANTIMONÍT I s.n. Ion care ia naștere în urma tratării unor săruri de stibiu cu apă. [<fr. *antimonyle*] **II** s.m. Stibină. [<fr. *antimonite*]

ANTINEUTRÍN/ANTINEUTRÓN I s.m. Particulă elementară care se presupune că ia naștere în procesele nucleare, nedescoperită încă experimental. [<fr. *antineutrino*] **II** s.m. Antiparticulă a neutronului, avînd un moment magnetic opus acestuia. [<fr. *antineutron*]

ANTINÓMIC/ANTONÍMIC I adj. Referitor la antinomie. [<fr. *antinomique*] **II** adj. Referitor la antinomie. [<germ. *antinymisch*]

ANTINOMÍE/ANTONIMÍE I s.f. Contradicție între două legi, teze sau principii filozofice care se exclud reciproc și care, în caz că nu se ține seamă de realitatea obiectivă, pot fi demonstrate în egală măsură. [<fr. *antonomie*, it., lat. *antinomia*] **II** s.f. Raport între două cuvinte cu sens opus. [<fr. *antynomie*]

ANTINOMÍSM/ANTONIMÍSM I s.n. (FILOZ.) **1.** Tendință de negare a legilor sau legității. **2.** Diminuare a unor legi tradiționale. [<germ. *Antinomismus*] **II** s.n. Tendință de corelare a două cuvinte cu sens opus. [<germ. *Antonimismus*]

ANTISEMÍT/ANTISEMÍTIC I adj. Care admite sau practică antisemitismul. [<fr. *antisémite*] **II** adj. Referitor la antisemitism. [<fr. *antisemitique*]

ANTISTATÁL/ANTISTÁTIC I adj. Care este îndreptat împotriva statului. [<rus. *antigosudarstvennîi*] **II** adj. Care împiedică electrizarea materialelor din fibre sintetice. [<fr. *anti-statique*]

ANTIVIRÁL/ANTIVIRÍN I adj. Care (poate) anihila acțiunea unui virus. [<fr., engl. *antiviral*] **II** s.n. (MED.) Substanță folosită în combaterea maladiilor virotice. [*Et.i.*]

ANTOLOGÁBIL/ANTOLÓGIC I adj. Care merită să figureze într-o antologie. [<*antologa* + suf.-*bil*] **II** adj. De antologie; reprezentativ. [<fr. *anthologique*]

ANTRENÁBIL/ANTRENÁNT I adj. Care poate fi antrenat. [<fr. *antrainable*] **II** adj. Care atrage, care stimulează (la ceva); atrăgător, distractiv. [<fr. *antrainant*]

ANTROPOLOGÍE/ANTROPOLOGÍSM I s.f. Știință care se ocupă cu studiul originii, evoluției și variabilității biologice a omului, în corelație cu condițiile naturale și social-culturale. [<fr. *anthropologie*, it. *antropologia*, cf. gr. *anthropos* = om, *logos* = studiu] **II** s.n. Concepție filozofică materialistă care privea omul în mod abstract și numai ca pe o ființă naturală, fără să ia în considerație faptul că el este produsul unor relații sociale în continuă schimbare. [<fr. *anthropologisme*]

ANULÁBIL/ANULÁR/ANULATÍV I adj. Care se poate anula. [<fr. *annulable*] **II** adj. De forma unui inel. [<fr. *annulaire*, lat. *annularius*] **III** adj. Care anulează. [<fr. *annulatif*]

ANÚME/ANUMÍT I adj. inv.; adv. **I** Adj. inv. Care se face, se spune etc. în mod special. **II** Adv. **1.** Cu numele de ... ◆ Iată care; adică. **2.** Înadins, special; cu scopul. **3.** În mod precis, exact. [< prep. *a* + *nume*] **II** adj. **1.** Care a fost hotărît, precizat. **2.** Deosebit, special, aparte. **3.** Unul, oarecare. [<*anume* + suf. *-it*]

ANUNCIATÓR/ANUNȚĂTÓR I s.n. Aparat care semnalizează apariția unor modificări sau abateri în timpul funcționării unui sistem tehnic. [<fr. *annonciateur*] **II** adj. (Rar, uneori substantivat) Care anunță, vestește sau prevestește ceva. [< *anunță* + suf. *-ător*]

APĂRÍE/APORÍE I s.f. Apă multă (vărsată sau căzută pe jos); apăraie. [<*apă* + suf. *-ărie*] **II** s.f. Dificultate de ordin rațional greu sau imposibil de rezolvat. [<fr. *aporie*, ngr. *aporia*]

APELÁBIL/APELÁNT/APELATÍV I adj. (DR.; în trecut) În privință căruia se poate face apel. [<fr. *appelable*] **II** s.m. și f. (DR.; în trecut) Persoană care a introdus un apel. [<fr. *appelant*] **III** adj., s.n. (Substantiv) Comun; (nume, cuvînt) calificativ. [<fr. *appellatif*, lat. *appelativus*]

APERCEPTÍBIL/APERCEPTÍV I adj. Care poate fi perceput; obiect al percepției. [<fr. *aperceptible*] **II** adj. Referitor la apercepție, de apercepție; obținut cu ajutorul apercepției. [< fr. *aperceptif*]

APICÁL/APÍCOL I adj. **1.** (ANAT.) Care este situat la vîrful, la extremitatea unui organ. **2.** (Despre consoane) Articulat prin apropierea vîrfului limbii de dinți, de alveole, de bolta palatului. [<fr. *apical*] **II** adj. Provenit din albinărit, de albinărit; care aparține apiculturii, privitor la apicultură. [<fr. *apicole*, cf. lat. *apis* = albină, *colere* = a îngriji]

APLICÁBIL/APLICATÍV I adj. Care poate fi aplicat. [<fr. *applicable*] **II** adj. Cu caracter de aplicație. [<fr. *applicatif*]

APLICABILITÁTE/APLICATIVITÁTE I s.f. (Livr.) Însușirea de a fi aplicabil. [<fr. *appli-*

cabilité] II s.f. Calitatea de a aplica ceva; caracter aplicativ. [<fr. *applicativité*]

APLICÁRE/APLICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) aplica și rezultatul ei; aplicație. ◆ (Fig.) Aptitudine, înclinație; talent. [<*aplica*] II s.f. **1.** Punere în practică a prescripțiilor regulamentelor în cadrul unei teme oarecare. **2.** Dantelă, bucată de stofă brodată etc., aplicată pe un material. **3.** (Fig.) Aptitudine, talent. [<fr. *application*, it. *applicazione*, lat. *applicattio, -onis*]

APOCROMÁT/APOCROMÁTIC I s.n. (FIZ.) Sistem de lentile care nu descompun lumina în culori. [<fr. *apochromat*] II adj. (FIZ.; despre un sistem optic) A cărui corecție cromatică a fost realizată pentru toate culorile spectrului. [<fr. *apochromatique*]

APOLOGÍE/APOLOGÍSM I s.f. **1.** Elogiu, laudă fervență (și adesea exagerată) adusă unei persoane, unei idei etc. **2.** Discurs, scriere care face apologia cuiva sau a ceva. [<fr. *apologie*, it., lat., gr. *apologia*] II s.n. Discurs, prezentare cu nuanță ironică, în care oratorul face adversarului concesii neînsemnate. [<*apologie* + suf. *-ism*]

APONEVRÓZĂ/APONEVROZÍTĂ I s.f. (ANAT.) Membrană fibroasă, foarte rezistentă care învelește mușchii și îi leagă de oase. [<fr. *aponévrose*, gr. *aponeurosis*] II s.f. (MED.) Inflamație a unei aponevroze. [<fr. *aponévrosite*]

APOSTOLÉȘTE/APOSTÓLIC I adv. (Fam.; în expr.) *A merge* (sau *a o lua*, *a pleca* etc.) **a.** = a merge (sau a pleca) pe jos. [<*apostol* + suf. *-ește*] II adj. **1.** Care aparține apostolilor, de apostoli; apostolesc. **2.** Care aparține Vaticanului, privitor la Vatican; papal. [<fr. *apostolique*, it. *apostolico*, lat. *apostolicus*]

APOSTRÓF/APOSTRÓFĂ I s.n. Semn ortografic în formă de virgulă, care marchează absența accidentală în rostire a unor sunete. [<fr. *apostrophe*, lat., gr. *apostrophos*] II s.f. **1.** Imputare, mustrare violentă adresată cuiva. **2.** Figură retorică sau de stil prin care autorul sau scriitorul, întrerupându-și brusc cursul expunerii, se adresează direct unei persoane sau unui lucru personificat. [<fr. *apostrophe*, lat. *apostropha*, gr. *apostrophe*]

APRECIÁBIL/APRECIATÍV I adj. (Destul de) Mare, (destul de) mult, (destul de) tare. [<fr. *appréciable*] II adj. Care constituie sau conține o apreciere. [<fr. *appréciatif*]

APRETÁRE/APRETÚRĂ I s.f. Acțiunea de a apreta. [<*apreta*] II s.f. **1.** Totalitatea operațiilor (fierbere, înălbire, călcat, apretare etc.) la care este supus un material textil în vederea finisării lui. **2.** (Concr.) Întreprindere, local, instalație în care se efectuează apretura. [<fr. *apprêture*, germ. *Appretur*]

APRIÓRI/APRIÓRIC I adv. (FILOZ.) În mod aprioric. [<lat. *apriori*] II adj. (FILOZ.) Anterior experienței, independent de experiență; bazat numai pe rațiune. [<germ. *appriorisch*]

APROPIÁ/APROPRIÁ I vb. I. Refl. I. A se deplasa în spațiu (tot) mai aproape de ceva sau de cineva. ○ Expr. *A nu te putea* **a.** *de cineva* = a nu reuși să vorbești sau să te înțelegi cu cineva. *A nu te putea* **a.** *de ceva* = a nu putea să obții, să cumperi ceva (din cauza scumpetei). Tranz. A duce, a aduce, a așeza mai aproape de ceva sau de cineva. II Refl. A fi, a se afla aproape (de ceva sau de cineva) de un anumit interval de timp, de un moment anumit etc. *(Se apropie noaptea)* ◆ A ajunge aproape de o anumită vîrstă. III. (Fig.) **1.** Refl. **1.** A avea însușiri sau trăsături asemănătoare, comune. **2.** Tranz. și refl. A-și face prieten pe cineva sau a se împrieteni cu cineva. [<lat. *appropiare*] II. vb. I. Tranz. **1.** A-și însuși un lucru (străin). **2.** A face ca un lucru să se potrivească unui anumit scop. [<fr. *approprier*, it., lat. *appropriare*]

APROPIÉRE/APROPRIÉRE I s.f. Acțiunea de a (se) apropia și rezultatul ei. ○ Loc. adv. *În* **a.** *(de)* = aproape (de), în vecinătate. *Prin* **a.** = undeva aproape. *Din* **a.** = de undeva de aproape. [<*apropia*] II s.f. Acțiunea de a(-și) apropria și rezultatul ei. [<*apropria*]

APROXIMÁRE/APROXIMÁȚIE I s.f. Faptul de a aproxima. [<*aproxima*] II s.f. Evaluare aproximativă a unei mărimi, a unei situații. ○ Loc. adv. *Cu* **a.** = aproximativ. [<fr. *approximation*, lat. *approximatio, -onis*]

APUCÁRE/APUCĂTÚRĂ I s.f. Acțiunea de a (se) apuca. [<*apuca*] II s.f. **1.** Prindere cu mîna. **2.** (Fig.) Deprindere, comportare (urîtă) a cuiva. [<*apuca* + suf. *-ătură*]

ARÁB/ARÁP I s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a unor țări din Orientul Apropiat și din Nordul Africii. **2.** Adj. Care aparține arabilor sau țărilor arabe, privitor la arabi sau la țările arabe; arabic, arăbesc. [<fr. *arabe*, lat. *arabus*] II s.m. **1.** Persoană care face parte dintr-o populație negroidă; *(p. gener.)* om cu pielea și cu părul de culoare neagră. **2.** Arab. [<bg. *arap*]

ARABÍSM/ARABÍSTICĂ I s.n. (LINGV.) Cuvînt sau expresie a unei limbi de origine arabă sau proprie numai limbilor arabe. [<fr. *arabisme*] II s.f. Disciplină care studiază limba, cultura, literatura și arta arabă. [<germ. *Arabistik*]

ARAHNÍDĂ/ARAHNOÍDĂ I s.f. (La pl.) Clasă de animale din încrengătura artropodelor, cu corpul format dintr-un cefalotorace cu șase perechi de apendice și din abdomen; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [<fr. *arachnides*, gr. *arachne* = păianjen] II s.f. (ANAT.) Una dintre cele trei membrane care acoperă meningele. [<fr. *arachnoïde*, cf. gr. *arachne* = păianjen, *eidos* = asemănare]

ARAHNOIDÉU/ARAHNOIDIÁN I adj. (Livr.) Asemănător pînzei de păianjen; foarte subțire. [<fr. *arachnoïdien*] II adj. Care aparține arahnoidei. [<fr. *arachnoïdien*]

ARANJAMÉNT/ARANJÁRE I s.n. **1.** Faptul de a aranja (într-un anumit fel); felul în care este aranjat ceva. **2.** Acord, înțelegere, învoială. ◆ (MUZ.) **A.** *muzical* = prelucrare a unei bucăți muzicale pentru instrumente sau voce. **3.** (MAT.) Fiecare dintre grupele de obiecte dintr-un ansamblu și care se deosebesc între ele prin natura sau prin ordinea obiectelor. [<fr. *arrangement*] II s.f. **1.** Ordonare. ◆ Potrivire a ținutei exterioare; gătire. ◆ Reparare, punere în funcțiune. ◆ Înțelegere în privința unei acțiuni;

terminare cu succes a unei acțiuni. **2.** Realizarea unei situații. **3.** (P. ext.) Prelucrare a unei bucăți muzicale. [<*aranja*]

ARĂBÉSC/ARÁBIC I s.n. Ornament specific decorației arabe, care constă din combinații de linii și de motive geometrice sau din combinări de motive reprezentînd plante (stilizate). **2.** Ornament muzical; *(p. ext.)* scurtă compoziție muzicală cu caracter grațios și avîntat. **3.** Una dintre figurile de balet (inspirată din dansul oriental). [<fr. *arabesque*, it. *arabesco*, germ. *Arabeske*] **II** adj. **1.** Arab. **2.** *Gumă a.* = substanță vîscoasă obținută din lichidul secretat de unele specii de salcîm (sau pe cale sintetică) și folosită ca material de lipit. [<fr. *arabique*]

ARBITRÁBIL/ARBITRÁL/ARBITRÁR I adj. (Despre contestații, conflicte etc.) Care poate fi supus unui arbitraj. [<fr. *arbitrable*] **II** adj. (DR.) Hotărît de arbitru. ◉ Alcătuit din arbitri. [<fr. *arbitral*] **III** adj. **1.** (Făcut) La întîmplare. **2.** (Făcut) După bunul plac; samavolnic. [<fr. *arbitraire*, lat. *arbitrarius*]

ARBORESCÉNT/ARBORÍCOL I adj. Care are înfățișarea unui arbore; care este ramificat asemenea crengilor unui arbore. [<fr. *arborescent*, lat. *arborescens, -ntis*] **II** adj. **1.** Care aparține arborilor, privitor la arbori. **2.** Care posedă arbori; care este prevăzut cu plantații de arbori.

***ÁRCE/ÁRCURI I** s.n. (sg. *arc*) **1.** Porțiune dintr-o circumferință sau dintr-o linie curbă. ○ **A.** *de cerc* = segment dintr-un cerc. ◉ (Element de) Construcție în formă arcuită. ○ **A.** *de triumf* = monument în formă de portic arcuit, cu una sau mai multe arcade, ridicat în amintirea sau pentru sărbătorirea unui fapt însemnat. **2. A.** *electric* (sau *voltaic*) = descărcare electrică foarte luminoasă care are loc între doi electrozi prin care circulă un curent de mare intensitate. **3.** (FIZIOL.) **A.** *reflex* = ansamblul elementelor nervoase care asigură realizarea reflexelor. [<lat. *arcus*] **II** s.n. (sg. *arc*) **1.** Armă (primitivă) de aruncat săgeți. ◉ Ceea ce are forma unui arc. **2.** Organ metalic elastic al unei mașini sau al unui mecanism, care are proprietatea de a reveni la forma inițială după ce a fost supus unei solicitări. [<lat. *arcus*]

ARCUÍRE/ARCUITÚRĂ I s.f. Faptul de a (se) arcui; încovoiere elastică a unei piese lungi; (concr.) formă arcuită. [<*arcui*] **II** s.f. Parte a unui obiect (încovoiat) în formă de arc. [<*arcui* + suf. *-tură*]

ARDÉNȚĂ/ARDOÁRE I s.f. (MAR.) Caracteristică a unei nave în mers de a veni cu prora în vînt. [<fr. *ardence*, it. *ardenza*] **II** s.f. Înflăcărare, pasiune, zel. [< fr. *ardeur*, lat. *ardor, -oris*]

ARENÁL/ARENÁR I s.n. Teritoriu lipsit de vegetație din preajma unui vulcan. [<it. *arenale*] **II** s.m. Care lupta în arenă. [< lat. *arenarius*]

ARGĂȚÍE/ARGĂȚÍME I (Înv. rar) Situația argatului; muncă de argat. [< *argat*; suf. *-ie*] **II** (Înv., rar) Mulțime de argați; totalitatea argaților. [<*argat* + suf. *-ime*]

ARGENTÁN/ARGENTÍN/ARGENTÍT I s.n. Varietate de alpaca, de culoarea argintului. [< fr. *algentan*] **II.** s.n. Praf de staniu folosit în industria textilă și la fabricarea hîrtiei. [<fr. *argentine*, germ. *Argentin*] **III** s.n. (GEOL.) Sulfură naturală de argint care cristalizează în sistemul cubic sau rombic. [<fr. *argentite*, germ. *Argentit*]

ARGÓL/ARGÓN I s.n. (CHIM.) Depunere de cristale roșietice-cafenii, formată mai ales din tartrat acid de potasiu, care se formează pe pereții vaselor în care fermentează mustul. [<fr. *argol*] **II** s.n. Gaz rar, incolor și inodor, care se găsește în atmosferă și este utilizat pentru umplerea becurilor electrice sau a unor reclame luminiscente. [<fr. *argon*, gr. *argos* = inactiv]

ARHIVÁR/ARHIVÍST I s.m. Funcționar însărcinat cu păstrarea actelor sau documentelor unei arhive, cu clasarea documentelor și actelor dintr-o arhivă. [<*arhivă* + suf. *-ar*] **II** s.m. și f. Specialist în arhivistică. [<fr. *archiviste*, it. *archivista*]

ARISTOCRATÍSM/ARISTOCRAȚÍE I s.n. Atitudine, concepție aristocratică. [<rus. *aristokratizm*] **II** s.f. Pătură a unei clase sau grup social care se bucură de mari privilegii datorită originii, bogăției și poziției sociale; *(p. gener.*, în sclavagism și feudalism) clasă socială dominantă formată din mari posesori de sclavi și de pămînt. ◉ (Fig.) Vîrfurile privilegiate ale unei clase sau ale unui grup social, care s-au desprins din clasa din care fac parte și se bucură de avantaje speciale. [<fr. *aristocratie*, it. *aristocrazzia*, gr. *aristokratia*]

ARITMOGRÁF/ARITMOGRÍF I s.n. Aparat care efectuează și înregistrează mecanic operații aritmetice. [<fr. *arithmographe*, cf. gr. *arithmos* = număr, *graphein* = a scrie] **II** s.n. Joc de cuvinte încrucișate, în care literele cuvintelor căutate sînt reprezentate fiecare prin cîte o cifră [<germ. *Arithmogriph*, cf. gr. *arithmos* = număr, *griphos* = enigmă]

ARIVÁJ/ARIVÍSM I s.n. Intrarea în port a unei nave; *(p. ext.)* Sosire de mărfuri (pe apă). [<fr. *arrivage*] **II** s.n. Caracterul și atitudinea unui arivist. [<fr. *arrivisme*]

***ARLECHÍNE/ARLECHÍNI I** s.n. (sg. *arlechin*) **1.** Extremitățile laterale, din față, ale scenei. **2.** Reflectoare laterale din fața scenei. [<it. *arlechino*] **II** s.m. (sg. *arlechin*) Personaj comic din vechile comedii populare italiene, care purta mască și avea o costumație pestriță. [<it. *arlechino*, fr. *Arlequin* = personaj mitic demonic.]

ARMÁN/ARMÁR I s.n. (Reg.) **1.** Arie. **2.** Conac în care locuia administratorul unei moșii și se aduna recolta. **3.** Cerc la suprafața unei ape. **4.** Ladă zincată unde se țin foile de tutun, acoperite cu o pînză umedă înainte de prelucrare. [<fr. *harman*] **II** s.n. (Reg.) Dulap în care se păstrează haine, vase sau alimente. [<lat. *armarium*]

***ARMÁȘE/ARMÁȘI I** s.n. (sg. *armaș*) Parte a arșicului. [<*armă* + suf. *-aș*] **II** s.m. (sg. *armaș*) Vechi dregător domesc, însărcinat cu paza temnițelor, cu aplicarea pedepselor corporale și cu aducerea la îndeplinire a pedepselor capitale. [<*armă* + suf. *-aș*]

ARMATÚRĂ/ARMĂTÚRĂ I s.f. **1. 1.** (MUZ.) Totalitatea semnelor de alterație (diezi, bemoli) puse la cheie pentru a indica tonalitatea; armură. **2.** Armătură. [<fr. *armature*, it., lat. *armatura*] **II**

s.f. **1.** Totalitatea barelor metalice prinse între ele care întăresc o construcție (de beton armat). ◐ Construcție care susține o galerie subterană. **2.** Instalație alcătuită din țevi sau conducte. **3.** Totalitatea aparatelor și dispozitivelor de comandă, de control, de siguranță etc. montate la o instalație, la o mașină etc. ◐ Ansamblul conductoarelor unui condensator electric. [<fr. *armature*, it. lat. *armatura*]

ARMÓNIC/ARMONIÓS I adj. și s.f. **1.** Adj. Bazat pe principiul armoniei. **2.** S.f. Vibrație care însoțește vibrația fundamentală de același tip și care se produce cu o frecvență egală cu un multiplu întreg al frecvenței vibrației fundamentale. [<fr. *harmonique*, lat. *harmonicus*, it. *armonico*] II adj. Care are armonie, plin de armonie, ale cărui părți componente formează un tot bine închegat și echilibrat. [<fr. *harmonieux*, it. *armonioso*]

ARMÓNICĂ/ARMÓNIU I s.f. (MUZ.) Acordeon de dimensiuni mai reduse, acționat prin intermediul butoanelor; *(reg.)* armónie. ○ Expr. *A (se) face* a. = a (se) turti. **A.** *(de) gură* = muzicuță (de gură). [<germ. *Harmonika*, it. *armonica*] II s.n. (MUZ.) Instrument muzical cu claviatură, asemănător cu orga, la care sunetele sînt produse de vibrarea unor lame metalice presate de aerul care iese dintr-un burduf acționat cu pedale. [<fr. *harmonium*, germ. *Harmonium*]

AROMEÁLĂ/AROMÍRE I s.f. Stare de somnolență, de somn ușor. [<*aromi* + suf. *-eală*] II s.f. Acțiunea de a aromi și rezultatul ei. [<*aromi*]

ARSĂTÚRĂ/ARSÚRĂ I s.f. Ardere. [<*ars* + suf. *-ătură*] II s.f. **1.** Faptul de a arde; faptul de a produce o senzație dureroasă, usturătoare. **2.** Rană produsă cuiva de foc, de căldură, de sete etc. ◐ Parte a unui obiect atinsă sau stricată de acțiunea focului sau a unei substanțe corosive. **3.** Loc unde a ars o pădure. **4.** Strat de oxid produs pe suprafața unei piese metalice în timpul laminării la cald, al forjării sau al tratamentului termic. [<lat. *arsura*]

ARSENICÁL/ARSENIÓS I adj. De arsenic; care conține combinații de arsenic. [<fr. *arsénical*] II adj. *Acid* a. = acid al arsenicului, stabil numai în soluții apoase. [<fr. *arsénieux*]

ARSENÍT/ARSENIÚRĂ I s.m. Sare a acidului arsenios. [<fr. *arsénite*] II s.f. Combinație a arsenicului cu un metal. [<fr. *arséniure*]

ARTERIECTOMÍE/ARTERIOTOMÍE I s.f. Rezecție a unei porțiuni dintr-o arteră. [<fr. *artériectomie*, lat. *arteria* = arteră, gr. *ektome* = excizie] II s.f. Secționare chirurgicală a unei artere. [<fr. *artériotomie*]

ARTERIOSCLERÓZĂ/ATEROSCLERÓZĂ I s.f. Îngroșare și sclerozare a pereților arterelor și a arteriorelor. [<fr. *artériosclérose*, lat. *arteria* = arteră, gr. *sklerosis* = duritate] II s.f. (MED.) Boală cronică degenerativă produsă prin depunerea de grăsimi și colesterol pe peretele intern al arterelor, provocînd sclerozarea acestora. [<fr. *athérosclérose*]

ARTERÍTĂ/ARTRÍTĂ/ARTRÓZĂ I s.f. Boală care constă în inflamarea unei artere. [<fr. *artérite*] II s.f. Boală care se manifestă prin inflamarea articulațiilor în urma unei infecții microbiene. [<fr. *arthrite*, lat. *arthritis*] III s.f. Boală articulară cronică de tip deformant. [<fr. *arthrose*]

ARTÍCOL/ARTÍCUL I s.n. **1.** Expunere făcută într-o publicație periodică asupra unei probleme dintr-un domeniu oarecare. **2.** Subdiviziune a unei legi, a unui regulament etc., purtînd de obicei un număr de ordine. ◐ Diviziune a unui buget sau a unui plan financiar, care conține denumirea unei surse de venit sau motivul de cheltuieli. **4.** (GRAM.) Parte de vorbire (flexibilă) care însoțește substantivul, avînd rolul de a arăta în ce măsură obiectul denumit de substantiv este cunoscut vorbitorilor. **5.** Fragmente articulate între ele care alcătuiesc diferite părți ale corpului crustaceelor, insectelor și acarienilor. [<ir. *article*, it. *articolo*, lat. *articulus*] II s.m. (BOT.) Formație cuprinsă între două articulații. [<lat. *articulus*]

ARTICULÁRE/ARTICULÁȚIE I s.f. Acțiunea de a articula și rezultatul ei. [<*articula*] II s.f. **1.** Încheietură, legătură (mobilă) între oase; legătură între două corpuri solide, care permite rotirea lor în jurul unui punct sau al unei axe. **2.** Mod de a pronunța, de a rosti un sunet; pronunțare a unui sunet; articulare. ○ *Bază de* a. = mod de pronunțare a sunetelor, care se face într-un anumit fel în fiecare limbă sau dialect. [<fr. *articulation*, lat. *articulatio, -onis*]

ARTIFICIÁL/ARTIFICIALMÉNTE/ARTIFICIÓS I adj. **1.** Care imită un produs al naturii, care nu este natural. **2.** Nesincer, prefăcut. **3.** (Adesea adverbial) Care este făcut după criterii subiective, arbitrare. [<fr. *artificiel*, it. *artificiale*, lat. *artificialis*] II adv. (Rar) În mod artificial. [<fr. *artificiellement*] III adj. Viclean. [<fr. *artificieux*, lat. *artificiosus*]

ARTRODÉZĂ/ARTRODÍE I s.f. Suprimare chirurgicală a mobilității unei articulații. [<fr. *arthrodèse*, gr. *arthron* = articulație, *desis* = legătură] II s.f. Articulație plană cu un singur grad de libertate de mișcare. ◐ Alunecare a unei suprafețe articulare pe cealaltă. [<fr. *arthrodie*]

ASAMBLÁJ/ASAMBLÁRE I s.n. Sistem format din două sau mai multe elemente tehnice îmbinate sau articulate. [<fr. *assemblage*] II s.f. Acțiunea de a asambla și rezultatul ei. [<*asambla*]

ASAMBLÉZĂ/ASAMBLÓR I s.f. (ELECTR.) Mașină pentru asamblarea colilor imprimate. ◐ Mașină de înfuniat cabluri. [<fr. *assembleuse*] II s.n. (CIB.) Program care prelucrează instrucțiunile scrise într-un limbaj simbolic pentru calculator, traducîndu-le în coduri ale limbajului de mașină. [<fr. *assembleur*]

ASCENDÉNT/ASCENSIONÁL I **1.** adj. Care urcă, suitor. **2.** adj. (Fig.) Care se dezvoltă progresiv. **3.** s.m. și f. Rudă în linie dreaptă dintr-o generație anterioară. **4.** s.m. Autoritate morală. [<fr. *ascendant*, it. *ascendente*, lat. *ascendens, -ntis*] II adj. (Rar) Care tinde să urce, care determină urcarea (mișcarea). [fr. *ascensionnel*]

ASCENDÉNȚĂ/ASCENSIÚNE I s.f. Linie ascendentă de rudenie; familie din care se trage cineva, origine a cuiva. [<fr. *ascendance*, it. *ascendenza*] II s.f. **1.** Mișcare de jos în sus a unui mobil. **2.** Urcare a unui alpinist pe munte. ◐ Înălțare cu balonul. **3.** (Fig.) Promovare a unei persoane pe

treptele ierarhiei profesionale, politice, sociale. [<fr. *ascension*, lat. *ascensio, -onis*]

ASCÉTICĂ/ASCETÍSM I s.f. Ramură a teologiei care se ocupă cu viaţa şi operele unor asceţi creştini. [<fr. *ascétique*, it. *ascetica*] **II** s.n. **1.** Concepţie religioasă sau morală care preconizează un mod de viaţă extrem de auster, restrîngerea la maximum a satisfacerii trebuinţelor materiale etc.; sihăstrie. **2.** Mod de viaţă preconizat de ascetism; viaţă austeră şi retrasă pe care o duce cineva în mijlocul societăţii. [<fr. *ascétisme*, it. *ascetismo*]

ASCULTÁ/AUSCULTÁ I vb. I. Tranz. A-şi încorda auzul pentru a percepe un sunet sau un zgomot; a se strădui să audă; a auzi. **2.** Tranz. A examina oral un elev. ● A audia un martor (într-un proces). **3.** Tranz. A acorda importanţă celor spuse de cineva, a lua în consideraţie; a împlini o dorinţă, o rugăminte. ● Tranz. şi intranz. A da urmare, a se conforma unui ordin, unui sfat etc.; a face întocmai cum vrea cineva. [<lat. *ascultare*] **II** vb. I. Tranz. (MED.) A asculta cu urechea sau cu stetoscopul zgomotele inimii şi ale plămînilor în vederea stabilirii unui diagnostic. [<fr. *ausculter*, lat. *auscultare*]

ASCULTÁRE/AUSCULTÁRE I s.f. Acţiunea de a asculta şi rezultatul ei; ○ [expr. *A fi* (sau *a sta* etc.) *sub a cuiva* = a fi în slujba, sub autoritatea, sub stăpînirea cuiva. ● Făgăduinţă de supunere deplină faţă de biserică făcută de monahi; ucenicie făcută de cel ce intră în monahism. [<*asculta*] **II** s.f. Examinare a organelor interne făcută prin ascultare cu urechea sau cu stetoscopul. [<fr. *auscultation*, lat. *auscultatio, -onis*]

ASCUNZĂTOÁRE/ASCUNZÍŞ I s.f. Loc în care se poate ascunde cineva sau ceva. [<*ascunde* + suf. *-ătoare*] **II** s.n. **1.** Loc tainic, ferit de priviri. **2.** (Fig.) Taină, secret. ○ Loc. adv. *Cu* **a.** = fără sinceritate; tainic. [<*ascunde* + suf. *-iş*]

ASCUŢÍME/ASCUŢÍŞ I 1. Faptul de a fi ascuţit. **2.** (Fig.) Agerime (a minţii), pătrundere, perspicacitate, acuitate. ○ Loc. adv. *Cu* **a.** = hotărît, ferm. [<*ascuţi* + suf. *-ime*] **II** s.n. Tăiş sau vîrf ascuţit al unui obiect. [<*ascuţi* + suf. *-iş*]

ASELENIZÁBIL/ASELENIZÁNT I adj. Care poate fi aselenizat; pe care se poate aseleniza. Care aselenizează. [<*aseleniza* + suf. *-abil*] **II** adj. [<*aseleniza*]

ASEMĂNÁ/ASEMUÍ I vb. I. **1.** Refl. A avea însuşiri, trăsături comune cu cineva sau cu ceva; a semăna. **2.** Tranz. şi refl. A (se) socoti la fel cu altul, a (se) aşeza pe acelaşi plan. [<lat. *assimilare*] **II** vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) asemăna. ● Tranz. A confunda. [<prep *a* + *seamă* + suf. *-ui*]

ASEMĂNÁRE/ASEMUÍRE I s.f. **1.** Faptul de a (se) asemăna; analogie, similitudine. ○ Loc. adv. *După chipul şi a. cuiva* = întocmai, leit, la fel cu cineva sau cu ceva. Loc. adv. şi adj. *Fără* **a.** = extraordinar, incomparabil. **2.** (MAT.) Corespondenţă între punctele a două figuri în care raportul lungimilor omoloage este constant. [<*asemăna*] **II** s.f. Faptul de a (se) asemui. [<*asemui*]

ASFALTÁ/ASFALTIZÁ I vb. I. Tranz. A acoperi (o şosea, o stradă etc.) cu asfalt. [<fr. *asphalter*] **II** vb. I. Tranz. A îmbunătăţi îmbrăcămintea rutieră asfaltică. [<*asfalt* + suf. *-iza*]

ASFALTÁRE/ASFALTIZÁRE I s.f. Aplicare a unui strat de asfalt pe fundaţia unui drum; acţiunea de a asfalta. [<fr. *asphalter*] **II** s.f. Proces de îmbunătăţire a unei îmbrăcăminţi rutiere asfaltice. [<*asfaltiza*]

ASIGURATÓR/ASIGURATÓRIU + su Care ace asigurări de persoane. *asigura* . [<fr. *-ător* **II** I adj. De asigurare, pentru asigurare. *sigura*] + suf. *-atoriu*]

ASIMILÁBIL/ASIMILATIV/ASIMILATÓR I adj. Care se poate asimila. [<fr. *assimilable*] **II** adj. Care are însuşirea de a asimila. [<fr. *assimilatif*] **III** adj. Care asimilează; care urmăreşte asimilarea forţată a unui grup social sau naţional, a culturii etc. [<fr. *assimilatoire*]

ASIMILÁRE/ASIMILÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) asimila şi rezultatul ei. [<*asimila*] **II** s.f. **1.** (FIZIOL.) Fază a metabolismului în care materiile nutritive introduse în organism sînt transformate în substanţe proprii acestuia. **2. A.** *clorofiliană* = proces fiziologic prin care plantele verzi sintetizează substanţele organice din bioxidul de carbon şi din apă şi eliberează oxigen. **3.** (FON.) Modificare a unui sunet sub influenţa altuia, aflat în apropiere. [<fr. *assimilation*, lat. *assimilatio, -onis*]

ASOCIATIVITÁTE/ASOCIAŢIONÍSM I s.f. Proprietatea unei operaţii matematice de a fi asociativă. [<fr. *associativité*] **II** s.n. Concepţie psihologică ce pune la baza vieţii sufleteşti asociaţia. [<fr. *associationnisme*]

ASOCIÁŢIE/ASOCIÉRE I s.f. **1.** Grupare de persoane creată pentru a atinge un scop comun şi organizată conform unui statut. **2.** Grup de plante format din mai multe specii caracteristice unui anumit mediu de viaţă. **3.** Grup de molecule, de stele etc. cu însuşiri comune. **4.** Proprietate a psihicului de a lega între ele mai multe imagini senzoriale, idei etc., apariţia unei reprezentări atrăgînd în conştiinţă o altă reprezentare asemănătoare sau întîlnită anterior; legătură între reprezentări, idei etc. pe baza acestei proprietăţi. [<fr. *association*, it. *associazione*, lat. *associatio, -onis*] **II** s.f. Acţiunea de a se asocia şi rezultatul ei. [<*asocia*]

ASPECTÍV/ASPECTUÁL/ASPECTUÓS I adj. Referitor la aspect. [fr. *aspectif*] **II** adj. Care se referă la aspectul verbal. [<fr. *aspectuel*] **III** adj. Cu aspect plăcut; prezentabil, arătos. [<*aspect* + suf. *-os*]

ASPIRÁRE/ASPIRÁŢIE I s.f. Acţiunea de a aspira şi rezultatul ei; aspiraţie. [<*aspira*] **II** s.f. **1.** Aspirare. ● Deplasare a unui fluid printr-o conductă datorită micşorării presiunii aerului în ea. **2.** (FON.) Zgomot produs prin frecarea aerului în trecerea lui prin laringe în cursul pronunţării unor sunete. **3.** (Fig.) Năzuinţă, dorinţă, rîvnă. [<fr. *aspiration*, it. *aspirazione*, lat. *aspiratio, -onis*]

ASTRODÓM/ASTRODRÓM I s.n. Cupolă transparentă a marilor aeroporturi. [<fr., engl. *astrodome*] **II** s.n. Teren special amenajat pentru lan-

Scanned with OKEN Scanner

sarea sateliților artificiali ai Pămîntului și a navelor cosmice; stație de plecare pentru navele cosmice cu oameni la bord; cosmodrom. [<fr. *astrodrome*]

ATACÁBIL/ATACÁNT I adj. Care poate fi atacat. [<fr. *attaquable*, it. *attacabile*] **II** adj. Care atacă. [<fr. *attaquant*]

ATENUÁNT/ATENUATÓR I adj. Care atenuează, slăbește, micșorează; moderant. ○ (DR.) *Circumstanțe* **a.** = împrejurări care ușurează vinovăția unui acuzat. [<fr. *atténuant*, lat. *attenuans, -ntis*] **II** s.n. Circuit electric introdus într-un lanț de transmisiune în scopul atenuării undelor de anumite frecvențe. [<fr. *atténuateur*]

ATERIZÁJ/ATERIZÁRE I s.n. **1.** Faptul de a ateriza. **2.** Loc unde o navă poate să tragă la uscat. [<fr. *atterissage*] **II** s.f. **1.** Acțiunea de a ateriza; luarea contactului cu pămîntul de către un avion după zbor. ○ *Tren de* **a.** = sistem de două sau trei roți cu ajutorul căruia avionul rulează pe teren. **2.** (SPORT) Luarea contactului cu pămîntul după o săritură. [<*ateriza*]

ATERMÁL/ATERMÁN/ATÉRMIC I adj. Referitor la apele minerale reci. [<gr. *a.* = fără, *thermos* = căldură fr. *athermal*] **II** adj. (Despre corpuri) Prin care nu trece căldura. [<fr. *athermane*] **III** adj. (FIZ.; despre transformări) Care nu degajă și nu absoarbe căldură. [<fr. *athermique*]

ATLÁS/ATLÁZ I s.n. *I.* (ANAT.) Prima vertebră cervicală, care se articulează cu occipitalul și cu axisul. *II.* Colecție de hărți geografice, sistematizate după anumite criterii; colecție de imagini, hărți, grafice etc., folosită ca material documentar ilustrativ într-un domeniu științific. ○ **A.** *cultural* = emisiune de radio sau televiziune care cuprinde noutăți culturale, informații culturale etc. [<fr. *atlas*] **II** s.n. Țesătură pentru căptușeli și fețe de plapumă, mai groasă decît satinul, lucioasă pe o singură față. [<tc. *atlas*]

ATLÉTICĂ/ATLETÍSM I s.f. **1.** **A.** *ușoară* = atletism. **2.** **A.** *grea* = sportul cu haltere. [<fr. *athlétique*, lat. *athleticus*] **II** s.n. Ramură a sportului care cuprinde diverse probe de alergări și de marș, de sărituri și aruncări, sau probe combinate, la care participă atleții. [<fr. *athlétisme*]

ATOMICITÁTE/ATOMÍSM/ATOMÍSTICĂ I s.f. Caracter atomic. [<fr. *atomicité*] **II** s.n. **1.** Concepție materialist-mecanicistă, formulată încă în antichitate de către gînditori materialiști, ca Leucip, Democrit, Epicur, de adepții școlii vaișeșika în India, care considera că materia este formată din atomi indivizibili. **2.** Teorie științifică modernă a structurii și proprietăților atomilor. **3.** Cercetare științifică sau concepție care reduce un ansamblu la elementele lui simple. [<fr. *atomisme*] **III** s.f. Teorie, doctrină sau știință despre atom. ● Fizică nucleară. [<fr. *atomistique*]

ATÓN/ATONÁL/ATÓNIC I adj. **1.** (Despre țesuturi) Care suferă de atonie; atonic. **2.** (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care nu este accentuat. [<fr. *atone*, gr. *a* = fără, *tonos* = ton] **II** adj. (MUZ.) Care este compus după principiile atonalismului. [<fr. *atonal*, it. *atonale*] **III** adj. Atins de atonie; lipsit de putere. [<fr. *atonique*]

ATONALÍSM/ATONALITÁTE I s.n. Mod de a crea o compoziție muzicală prin negarea legilor organizării armonice a sunetelor, apărut în primul sfert al sec. XX, începînd cu Liszt, Wagner etc. [<fr. *atonalisme*] **II** s.f. Lipsă de tonalitate; metodă de compoziție muzicală care neagă tonalitatea, armonia. [<fr. *atonalité*, it. *atomalità*]

ATONÍE/ATONÍSM I s.f. Reducere pronunțată a capacității contractile a unui mușchi; lipsă de forță, de putere. [<fr. *atonie*, gr. *atonie* = moleșeală] **II** s.n. Cult monoteist, constînd în adorarea discului solar (*Aten* sau *Aton*), considerat ca aspect vizibil al divinității, instituit de faraonul Amenhotep al IV-lea; după moartea lui, preoții egipteni au instaurat politeismul. [Cf. *Aton* = soarele la vechii egipteni]

ATRÁCȚIE/ATRÁGERE I s.f. **1.** Forță (gravitațională, electrică, magnetică etc.) care tinde să apropie corpurile între care se exercită. **2.** Înclinare puternică, imbold pe care o ființă îl simte pentru alta sau pentru ceva. ● Farmec pe care cineva sau ceva îl exercită asupra cuiva. **2.** Ceea ce atrage, farmecă, ademenește, distrează. [<fr. *attraction*, it. *attrazione*, lat. *atractio, -onis*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) atrage. [<*atrage*]

ÁTRIU/ÁTRIUM I s.n. (ANAT.) Auricul. [<fr. *atrium*, lat. *atrium*] **II** s.n. **1.** Curte interioară a caselor romane, înconjurată de obicei de un portic acoperit. **2.** (Rar) Spațiu deschis, înconjurat adesea de coloane, la intrarea unei bazilici. [<fr. *atrium*, it. *atrio*, lat. *atrium*]

ATROFIÁNT/ATRÓFIC I adj. (Rar) Care atrofiază. [<fr. *athrophiant*] **II** adj. Care suferă de atrofie; asupra căruia a acționat atrofia. [<fr. *atrophique*]

ATROFÍE/ATROFIÉRE I s.f. Degenerare morfologică și funcțională a unui țesut sau a unui organ. [<fr. *atrophie*, lat. *atrophia*, gr. *a* = fără, *trophe* = hrană] **II** Faptul de a se atrofia. [<*atrofia*]

***ÁȚĂ/AȚÍCĂ** s.f. **1.** Fir subțire (de bumbac, de in, de cînepă etc.) folosit la cusut, la fabricat țesături etc. ● (La pl.) Îmbrăcăminte zdrențuită. **2.** Fir care seamănă cu ața sau care are întrebuințările ei. ○ **A.** *zidarului* = bucată de sfoară cu plumb la capăt servind ca indicator al direcției verticale. **3.** Fișie de metal subțire, formată în urma ascuțirii pe tocilă a unor unelte. [<lat. *acia*] **II** s.f. Pînză de bumbac, rară și subțire. [< *ață* + suf. — *ică*]

AUDÍBIL/AUDITÍV I adj. Care poate fi auzit. [<fr. *audible*, lat. *audibilis*] **II** adj. Care aparține auzului, privitor la auz. [<fr. *auditif, it. auditive*]

AUDIÉRE/AUDÍȚIE I s.f. Acțiunea de a audia. [<*audia*] **II** s.f. Faptul de a audia muzică; manifestare muzicală de amploare mai redusă decît concertul. ○ Loc. adj. și adv. *În primă* **a.** = (care se execută) pentru prima dată în fața publicului. [<fr. *audition*, lat. *auditio, -onis*]

AUDIOMÉTRU/EUDIOMÉTRU I s.n. Aparat pentru determinarea acuității auditive; acumetru. [<fr. *audiomètre*, lat. *audire*= a auzi, gr. *metron*= = măsură] **II** s.n. Aparat folosit la analiza volumetrică a gazelor și la sinteza, sub influența unei descărcări electrice, a diverselor corpuri gazoase. [<fr. *eudiomètre*, gr. *eudia* = timp frumos, *metron* = măsură]

Scanned with OKEN Scanner

AUDITÓR/AUDITÓRIU I s.m. şi f. Persoană care ascultă un curs, un concert; ascultător, [<fr. *auditeur*, lat. *auditor*] **II** s.n. **1.** Totalitatea auditorilor; asistenţă. **2.** (Înv.) Sală de cursuri într-o şcoală (de grad superior). [<fr. *auditoire*, lat. *auditorium*]

AÚL/ÁULĂ I s.n. Sat de munte în Crimeea, Caucaz şi Asia Centrală. [<rus. *aul*] **II** s.f. Sală mare într-o clădire publică, destinată festivităţilor, conferinţelor, cursurilor etc. [<germ. *Aula*, lat. *aula*]

AÚRIC/AURIFÉR I adj. (MAR.) (Despre vele) De formă trapezoidală. [<fr. *aurique*, it. *aurica*] **II** adj. (Despre terenuri) Care conţine aur. [<fr. *aurifère*, lat. *aurifer*<*aurum* = aur, *ferre* = a purta]

AURÍCUL/AURÍCULĂ I s.n. Fiecare dintre cele două despărţituri de sus ale inimii; atriu. [<fr. *auricule*, lat. *auricula*] **II** s.f. (ANAT.) Pavilionul urechii. [<fr. *auricule*, lat. *auricula*]

AURICULÁR/AURICULÁT I adj. **1.** Referitor la ureche; al urechii. **2.** Care aparţine auriculului; al auriculului, de (la) auricul. [<fr. *auriculaire*, it. *auricolare*] **II** adj. În formă de auricul, de urechiuşă. [<fr. *auriculé*, lat. *auriculatus*]

AUTOCRATÍSM/AUTOCRAŢÍE I s.n. Concepţie, doctrină bazată pe autocraţie. [<*autocrat* + suf. *-ism*] **II** s.f. **1.** Formă de guvernare în care întreaga putere e concentrată în mîinile unei singure persoane; tiranie, absolutism. **2.** Stat care are forma de guvernare descrisă mai sus. [<fr. *autocratie*, it. *autocrazzia*]

AUTODRÓM/AUTODRÚM I s.n. (Rar) Teren special amenajat pentru exerciţii de conducere a automobilului. [<fr. *autodrome*] **II** s.n. Drum construit pentru a asigura circulaţia în bune condiţii a autovehiculelor. [<fr. *autoroute*, germ. *Autobahn*]

AUTOGENÉZĂ/AUTOGENÍE I s.f. (BIOL.) Teorie susţinută de naturalistul german Haeckel, care absolutizează acţiunea factorilor interni ereditari şi neagă cu totul acţiunea mediului ambiant. [<fr. *autogénèse*, gr. *autogenesis*] **II** s.f. Capacitate a unui organism vegetal de a se reproduce. [<fr. *autogénie*, gr. *autos* = însuşi, *genesis* = naştere]

AUXÍLIU/AUXÍLIUM I s.n. (cuvînt latin) Ajutor; leac. [<lat. *auxilium*] **II** s.n. (IST.) Trupă aliată încadrată în armata romană în afara legiunilor şi recrutată dintre locuitorii neromani ai provinciilor. [<lat. *auxilium*]

AVENTURIÉR/AVENTURÍN I s.m. şi f. Persoană căreia îi plac aventurile. [<fr. *aventurier*] **II** s.n. (GEOL.) Varietate de cuarţ ce conţine numeroase foiţe de mică galbene sau verzui, care reflectă puternic lumina. [<fr. *aventurine*]

AVENTURÍST/AVENTURÓS I adj. Care are caracter de aventură; înclinat spre aventură. [<*aventură* + suf. *-ist*] **II** adj. Plin de aventuri; care constituie o aventură; (despre oameni) amator de acţiuni îndrăzneţe şi riscante. [<fr. *aventurieux*, it. *avventuroso*]

AVÉRS/AVÉRSĂ I s.n. sg. (În opoziţie cu *revers*) Faţa unei monede sau a unei medalii, înfăţişînd chipul emiţătorului, stema ţării etc. [<fr. *avers*] **II** s.f. Ploaie torenţială de scurtă durată. [<fr. *averse*]

AVERTISMÉNT/AVERTIZÁRE I s.n. **1.** Înştiinţare prealabilă asupra unui risc sau a unei primejdii. **2.** Mustrare din partea unui organ superior. **3.** (SPORT) Măsură premergătoare penalizării, prin care arbitrul avertizează pe un jucător de intervenţiile sale neregulamentare.)[<fr. *avertissment*] **II** s.f. Acţiunea de a avertiza. [<*avertiza*]

AVÍZ/AVÍZO s.n. **1.** Înştiinţare scrisă cu caracter oficial. ○ Expr. (glumeţ) **A.** *amatorilor*= se spune pentru a atrage atenţia aceluia care pare să aibă un interes referitor la problema în discuţie. **2.** Părere, apreciere competentă emisă de cineva (din afară) asupra unei probleme aflate în dezbatere; rezoluţie a unei autorităţi competente. [<fr. *avis*, it. *avviso*, lat. *ad* = la, *visus* = vedere, gîndire] **II** s.n. Navă militară de mic tonaj şi cu viteză mare care transmite comenzile, ordinele, face recunoaşteri în cadrul unei escadre etc. [<fr. *aviso*, it. *avviso*]

AXIÓN/AXÓN I s.m. (REL., la ortodocşi). Imn de slavă [<ngr, *axión* (esti) = vrednic (este)] **II** s.m. (ANAT.) Prelungire a neuronului. [<fr. *axone*]

AZOTÁT/AZOTÍT/AZOTÚRĂ I s.m. Sare a acidului azotic. [fr. *azotate*] **II** s.m. Sare a acidului azotos; nitrit. [<fr. *azotite*] **III** s.f. Combinaţie a azotului cu un metal; nitrură. [<fr. *azoture*]

AZÓTIC/AZOTÓS I adj. *Acid* **a.** = acid oxigenat al azotului, lichid incolor, corosiv, oxidant puternic; acid nitric, apă-tare. [<fr. *azotique*] **II** adj. *Acid* **a.** = acid oxigenat al azotului, cu însuşiri oxidante şi reducătoare; acid nitros. [<fr. *azoteux*]

AZVÎRLÍRE/AZVÎRLITÚRĂ I s.f. Acţiunea de a (se) azvîrli. [<*azvîrli*] **II** s.f. Faptul de a azvîrli; distanţă pînă la care ajunge un obiect aruncat de cineva; aruncătură; azvîrlită. ○ Expr. *O* **a.** *de băţ* = o distanţă (foarte) mică. [<*azvîrli* + suf. *-tură*]

Scanned with OKEN Scanner

***BÁBĂ/BABÚŞCĂ I** s.f. I. Femeie la o vîrstă înaintată. II. **1.** Bîrnă de sprijinire a unui acoperiş sau a unui planşeu de lemn. **2.** Parte a unei copci în formă de toartă (numită şi femeiuşcă), în care se prinde cealaltă parte a copcii, în formă de cîrlig (numită moş). **3.** (IHT.) Zglăvoacă, moacă. **4.** (Reg.) Ciupercă roşie, comestibilă, care creşte pe crăci uscate şi putrede. [<bg., scr., ucr. *baba*] **II** s.f. Peşte de apă dulce, lung de 10—12 cm, argintiu pe spate, alb pe abdomen şi cu înotătoarele roşii; ocheană *(Rutilus rutilus)*. [<bg. *babuşka*]

BABĂTĂ/BAVĂTĂ I s.f. (Fam.) Femeie bătrînă; babă. [<*babă* + suf. *-ată*] **II** s.f. Bărbiţă. [<fr. *bavette*]

BACILEMÍE/BACILÓZĂ/BACILURÍE I (MED.) Infecţie generalizată, datorită pătrunderii bacililor în vasele de sînge. [<fr. *bacillémie*] **II** s.f. (MED.) Boală provocată de bacili; *(spec.)* tuberculoză (pulmonară). [<fr. *bacillose*] **III** s.f. (MED.) Prezenţa bacililor în urină. [<fr. *bacillurie*]

BACTERIÁN/BACTERICÍD I adj. De bacterii, privitor la bacterii, produs de bacterii. [<fr. *bactérien*] **II** adj. (Preparat, substanţă) Care omoară bacteriile. [<fr. *bactéricide*]

BACTERIEMÍE/BACTERIÓZĂ I s.f. (BIOL. Pătrundere în sînge a unor bacterii care pot produce o infecţie localizată. [<fr. *bactériémie*, lat. *bacteria*, gr. *haima* = sînge] **II** s.f. Infecţie provocată de bacterii. [<fr. *bactériose*]

***BADINÁJ/BADINERÍE I** s.n. Glumă, şagă. [<fr. *badinage*] **II** s.f. (MUZ.) Melodie veselă, cu un ritm vioi. [<fr. *badinerie*, prov. *badin* = glumeţ, vesel]

BALADÉR/BALADÓR I s.n. (La încălţăminte) Bucată de piele care umple golul de sub călcîi. [*Et.i.*] **II** I. s.n. Piesă de angrenaj în formă de ax cu multe roţi dinţate, cu ajutorul cărora se schimbă viteza de rotaţie. **II.** s.m. (cuvînt francez, rar) Persoană căreia îi place mult să se plimbe, plimbăreţ. [<fr. *baladeur*]

BALADÉSC/BALADÍN/BALADÍST I adj. De baladă; baladic. <germ. *balladesk*] **II** s.m. (Livr.; în vechiul teatru francez) Saltimbanc, comediant, bufon, paiaţă [<fr. *baladin*, v. fr. *baller* = a dansa] **III** s.n. (Livr.) Autor şi cîntăreţ de balade. [*Et. i.*]

***BALÁNG/BALÁNGĂ I** interj. (De obicei repetat) Cuvînt care imită sunetul unui clopot (mare); bang. **II** s.f. (Reg.) Talangă. [<*balang*]

BALANSIÉR (BALANSÓR)/BALANSOÁR I s.n. **1.** Piesă care reglează funcţionarea unui mecanism bazat pe mişcări oscilatorii. **2.** Bară lungă şi subţire utilizată de dansatorii pe sîrmă pentru a-şi menţine echilibrul. **3.** (La insectele diptere) Organ de echilibru pentru zbor, în formă de măciucă, aflat pe metatorace. [<fr. *balancier*] **II** s.n. Fotoliu care se balansează pe două tălpi curbate. [<fr. *balançoire*]

BALASTIÉRĂ/BALASTÓR I s.f. Carieră de nisip sau pietriş. [<fr. *ballastière*] **II** s.n. Maşină folosită pentru balastarea liniilor de cale ferată. [<*balasta*; suf. *-tor*]

***BALÁTA/BALÁTĂ I** s.f. Gumă extrasă dintr-un arbore din America tropicală, servind la fabricarea izolanţilor, la impregnarea curelelor de transmisie etc. [<fr. *balata*] **II** s.f. (Livr.) Poezie (medievală) care se cînta pe o melodie de dans, din mai multe strofe şi un refren, interpretat de obicei în cor. [<it. *ballata*]

BALCANÍSM/BALCANÍSTICĂ I s.n. Cuvînt sau construcţie sintactică specifică uneia din limbile balcanice. [<*Balcani* + suf. *-ism*] **II** s.f. Ansamblu de studii şi cercetări referitoare la limbile, folclorul, etnografia şi istoria popoarelor balcanice. [<*Balcani* + suf. *-istică* (după lingvistică, folcloristică etc.)]

***BALCÓN/BALCONÉT I** s.n. **1.** Platformă (cu balustradă) ieşită în afară, aşezată pe una dintre feţele unei clădiri şi comunicînd cu interiorul. **2.** Galerie circulară a unei săli de spectacole, situată de obicei deasupra parterului. [<fr. *balcon*, it. *balcone*] **II** s.n. **1.** Balcon mic prevăzut în uşa unui frigorifer, unde se depozitează ouă, sticle etc. **2.** (Rar) Sutien. [<it. *balconnet*]

***BALÓN/BALONÉT I 1.** Aerostat alcătuit dintr-o învelitoare impermeabilă umplut cu un gaz mai uşor decît aerul, căruia i se poate ataşa o nacelă. **2.** Jucărie din cauciuc foarte subţire, de obicei de formă sferică, umplută cu aer sau cu un gaz uşor. ○ **B.** *de săpun* = băşică suflată din clăbuci de săpun; *(fig.)* vorbă goală, amăgitoare. **3.** (SPORT.) Minge. **4.** Vas sferic de sticlă, întrebuinţat în laborator în anumite operaţii chimice. **B.** *de oxigen* = rezervor de oxigen prevăzut cu un tub de aspiraţie şi întrebuinţat la reanimarea unui bolnav. ○ (Expr.; fam.) *A lua (pe cineva) în* **b.** = a-şi bate joc, a ironiza (pe cineva). [<fr. *ballon*, germ. *Balla*, it., dialectal *balla*] **II** s.n. **1.** Compartiment din interiorul unui balon sau al unui dirijabil, umplut cu un gaz mai uşor decît aerul. **2.** Dispozitiv de plutire al aripilor unui hidroavion. [<fr. *ballonnet*]

***BÁNCĂ/BANCHÉTĂ I** s.f. **I.** Instituţie financiară care execută operaţii de plată şi de credit. [<fr. *banque*, it. *banca*] **II.** (La jocul de cărţi) Banii puşi în joc de cel ce ţine jocul. [<germ. *Bank*] **III.** Scaun lung, cu sau fără rezemătoare, pe care pot şedea deodată mai multe persoane. ○ Scaun cu pupitru pe care stau elevii în clasă. [fr. *banc*, germ. *Bank*] **II** s.f. **1.** Bancă mică fără spetează; *(spec.)* canapea în compartimentele vagoanelor de cale ferată. **2.** Fişie orizontală, în

formă de treaptă în lucrările de terasament. **3. B.** *litorală* = treaptă îngustă de abraziune(eroziune a țărmului de către valurile mării sau ale lacului) formată la piciorul unei faleze. [<fr. *banquette*]

BANCHÉT/BENCHÉT I s.n. Masă festivă, la care se sărbătorește o persoană sau un eveniment; festin. [<fr. *banquet*, it. *banchetto* **II** s.n. (Pop.) Petrecere mare, chef, zaiafet. [<ucr. *benket*]

BANCRÚT/BANCRÚTĂ I s.m. Falit, bancrutar. [<germ. *Bankrott*, fr. *banqueroutier*, it. *bancarottiere*] **II** s.f. Situație a unui comerciant falit; faliment. [<fr. *banqueroute*, it. *bancarotta*, germ. *Bankrott*]

BÁNDĂ/BÁNTĂ I I. s. f. **1.** Grup de răufăcători care acționează sub conducerea unui șef. ● (Glumeț) Grup de prieteni. **2.** (Înv.) Grup de soldați aflați sub aceeași bandieră. **3.** Trupă de muzicanți, taraf de lăutari [<fr. *bande*, it. *banda*, grt. *bande* = steag, engl. *band*] **II. 1.** Fișie de stofă, de piele, de hîrtie etc. cu care se înfășoară, se leagă sau se întărește ceva; bantă. ● Fîșie cu care se împodobește, mai ales pe margini, un articol de îmbrăcăminte. **2. B.** *de magnetofon* = fîșie magnetizată pe care se imprimă și de pe care se pot reproduce sunete cu ajutorul magnetofonului. ○ **B.** *rulantă* (sau *de transport, continuă*) = fișie lată de piele, de cauciuc, plăci metalice etc. pe care se transportă automat materiale sau piese fabricate sau în curs de fabricare; conveier. **B.** *de imagini* = peliculă cinematografică. **B.** *de circulație* = fîșie delimitată din partea carosabilă a unui drum pe care pot circula în același sens numai un șir de vehicule. **3.** (ANAT.) Fîșie de țesut care unește două organe. **4.** (FILAT.) Ansamblu de mai multe mărci, decupat dintr-o coală, pe orizontală sau pe verticală, și păstrat astfel într-o colecție. **5.** Margine elastică a mesei de biliard. ● Margine a terenului de popice. **6.** Șină care leagă cele două țevi ale unei arme de vînătoare. **7.** Grup de frecvențe vecine sau apropiate ale unei radiații electromagnetice sau sonore. **8.** Înclinare a unei nave pe un bord sub efectul vîntului sau cînd încărcătura este greșit repartizată. [<fr. *bande*, germ *Band*] **II** s.f. Bandă ◐ Fîșie de pînză cusută pe marginea gulerului și a mînecilor cămășii. [<rus *bant* (*a*)]

***BÁNDE/BÉNZI I** I s.f. (sg. *bandă*) **1.** V. **bandă I (1, 2, 3). II** V. **bandă II (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).**

***BANDERÍLĂ/BANDERÓLĂ I** s.f. Suliță cu un steguleț în vîrf pe care toreadorii o înfig în ceafa taurilor pentru a-i întărita. [< fr. *banderille*, sp. *banderilla*] **II** s.f. **1.** Steguleț (de lance, de catarg etc.). **2.** Bandă de hîrtie lipită în jurul unei cutii, unei cărți. ◐ Bandă de pînză care se poartă la braț ca semn de recunoaștere, pentru a arăta că acela care o poartă are anumite însărcinări etc. [<fr. *bandercle*, it. *banderola*]

BANDÚLĂ/BANDÚRĂ I s.f. Piesă de lemn fixată la capătul unei frînghii subțiri care se aruncă pe țărm pentru a se lega de ea și a se trage parîmele la acostare. [<it. *bandola*] **II** s.f. **1.** (Reg.) Cîrpă de pînză groasă și aspră. ◐ (Fig.) Epitet pentru o femeie destrăbălată, cu purtări urîte. [*Et. i.*] **2.** Instrument muzical popular în formă de chitară cu gîtul scurt, prevăzut cu 8 pînă la 24 de coarde. [<it. *bandura*, rus. *bandur*, ucr. *bandura*, lat. *pan dura*, gr. *pandoura*]

***BANDÚRE/BANDÚRI I** s.f. (sg. *bandură*) V. **bandură (1). II** s.f. (sg. *bandură*) V. **bandură (2)**

BARBARÍE/BARBARÍSM I s.f. **1.** Stare de civilizație înapoiată în care se află un popor, un grup, un om etc.; înapoiere, sălbăticie. **2.** Lipsă de respect pentru cultură și civilizație; cruzime; sălbăticie. [<fr. *barbarie*, lat. *barbaria*] **II** s.n. (LINGV.) Termen sau construcție de origine străină împrumutat inutil (întrucît are echivalent în limba care a făcut împrumutul) și neasimilat de limba care l-a împrumutat; element de jargon. [<fr. *barbarisme*, lat. *barbarismus*, gr. *barbarismos* = expresie greșită]

BARBÉT/BARBÉTĂ I s.m. Cîine prepelicar cu păr lînos și creț, dresat pentru vînătoarea de baltă. [<fr. *barbet*] **II** s.f. **1.** (De obicei la pl.) Favoriți. **2.** Parîmă scurtă care servește la legarea unei ambarcații de o navă sau de chei. **3.** (MILIT.) Platformă de pămînt de pe care tunurile pot trage pe deasupra parapetului unei fortificații; blindaj circular fix la tunurile navale. [<fr. *barbette*]

BARBOTÍN/BARBOTÍNĂ/BARBOTÓR I s.n. (TEHN.) Coroană de metal pe care se găsesc locașuri de forma și mărimea zalelor unui lanț ce urmează să fie angrenat pe ea. ● (P. anal.) Roată dințată care angrenează vinciul ancorelor sau șenila unor vehicule. [<fr. *barbotin*] **II** s.f. Pastă ceramică fluidă cu care se lipesc ornamentele și torțile pe obiectele de ceramică sau din care se produc anumite piese prin turnare. [<fr. *barbotine*] **III** s.n. (TEHN.) Recipient folosit pentru barbotare. [<fr. *barboteur*]

BARBÚT/BARBÚTĂ I s.n. Joc de noroc cu zaruri. [<tc. *barbut*] **II** s.f. (Înv.) Monedă de la începutul secolului trecut, cu valoare de 2 lei (vechi) și 10 parale. [*Et. i.*]

BARCHENTÍNĂ/BARCHETÍNĂ I s.f. (MAR.) Velier cu trei pînă la cinci arbori și cu velatură în formă de trapez, în afară de arborele trinchet prevăzut cu vele pătrate. [<fr. *barquetin*, engl. *barquetine*] **II** s.f. (MAR.) Corabie cu pînze cu trei catarge. [<it. *barchetinna*]

BARDÓR/BARDÓU I s.n. (TEHN.) Macara mobilă. [<fr. *bardeur*] **II** s.m. Animal hibrid rezultat din împreunarea unui armăsar cu o măgăriță; catîr. [<fr. *bardot/bardeau*]

BARÉTĂ/BERÉTĂ I s.f. **1.** Bentiță îngustă de piele cu care se încheie un pantof. **2.** Bucată îngustă de metal fixată transversal pe un obiect tot de metal (tabacheră, decorație etc.). **3.** Panglică de decorație; semn distinctiv al unei decorații care reproduce desenul panglicii și se poartă în locul decorației. **4.** Tocă de postav sau de catifea, în trei sau patru colțuri, purtată de preoții catolici. [< fr. *barrete*, it. *baretta*] **II** s.f. Șapcă marinărească fără cozoroc; *(p. ext.)* bască. [<fr. *béret*, it. *berretta*]

BÁRIE/BARÍL I s.f. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu presiunea unei forțe de o dină pe un centrimetru [< fr. *barye*] **II** s.m. Unitate de măsură pentru capacități, egală cu circa 160 litri, întrebuințată în special în S.U.A. și în Anglia. [<fr. *baril*, engl. *barrel*]

Scanned with OKEN Scanner

***BARÍTĂ/BARITÍNĂ** I s.f. Hidrat de bariu. [<fr. *baryte*] II s.f. Sulfat natural de bariu. [<fr. *barytine*]

***BARÓN/BARONÉT** I s.m. Titlu nobiliar în ierarhia feudală din apusul și centrul Europei, intermediar între titlul de cavaler și acela de viconte; persoană care are acest titlu. [<fr. *baron*, it. *barone*, germ. *Baron*] II s.m. Titlu de noblețe ereditar dat în Anglia membrilor unui ordin de cavaleri; persoană care are acest titlu. [<fr. *baronnet*]

***BÁS/BASÍST** I s.m. și n. I. S.m. **1.** (La sg.) Registrul cu sunetele cele mai grave ale vocii bărbătești. **2.** Cîntăreț cu voce de bas. **II.** S.n. Instrument muzical de alamă care produce sunetele cele mai joase. [<it. *basso*, fr. *basse*] II s.m. **1.** Bas. **2.** Muzicant care cîntă la contrabas sau alt instrument cu timbru jos. [<fr. *bassiste*]

***BÁSCI/BÁSCURI** I s.m. (sg. *basc*) Persoană originară din Țara Bascilor, regiune aflată pe ambii versanți ai Pirineilor. [<fr. *basque*] II s.n. (sg. *basc*) Parte a unei rochii, care, pornind din talie, acoperă șoldurile. [<fr. *basque*, it. *basta*]

BASÉT/BASÓN I s.m. Specie de cîine de vînătoare cu corpul lunguieț și labele scurte, cu pete roșietice sau negre, specializat în scoaterea din vizuină a vulpilor și a bursucilor. [<fr. *basset*] II s.n. **1.** Fagot. **2.** Mod de a cînta la orgă care amintește timbrul de oboi în registrele grave. [<*basson*, it. *bassone*]

BASTIMÉNT/BASTIÓN I s.n. Navă (de război) de mare tonaj. [<it. *bastimento*] II s.n. Lucrare de fortificație de formă poligonală, cilindrică, apărată în exterior de un șanț și construită de obicei la colțurile vechilor fortărețe pentru apărarea lor. [<fr. *bastion*, it. *bastione*]

BASTÓN/BATÓN I s.n. Bucată de lemn lungă (cam de un metru) și subțire, de obicei curbată la un capăt, care se poate ține în mînă și are diverse utilizări. [<it. *bastone*] II s.n. Bucată (de vanilie, de ciocolată, de ceară etc.) lunguiață, în formă de bastonaș. [<fr. *bâton*]

BÁȘCA/BÁȘCĂ I adv., prep. (Pop. și fam.) **1.** Adv. Despărțit, deosebit, separat; în chip deosebit, în alt mod. **2.** Prep. (În) afară de ..., exceptînd, nepunînd la socoteală ... [<tc. *şaşka*] II s.f. **1.** (Înv. și reg.) Beci. **2.** (Înv.) Ridicătură de pămînt întărită care proteja o fortificație în afara zidurilor ei; redută. [<pol. *baszta*]

***BATÁLE/BATÁLI** I s.n. (sg. *batal*) Groapă de depozitare a țițeiului, a noroiului rezultat prin săpare sau a diverselor reziduuri de fabricație în industria petrolului. [*Et. i.*] II s.m. (sg. *batal*) Berbec castrat în vederea îmbunătățirii calității cărnii și a lînii. [<tc. *battal*]

BATÁNT/BATÁT I s.n. Panou mobil la o poartă sau la o ușă, servind la deschidere sau la închidere. [<fr. *battant*] II s.m. (BOT.) Plantă perenă asemănătoare cartofului, foarte bogată în amidon, vitamine și zahăr, originară din America de Sud (*Ipomoea batatas*); patată. [<rus. *batat*, sp., port. *batata*]

BATÍR/VATÍR I s.n. Fir de bumbac puțin mai gros decît ața de cusut, întrebuințat la însăilat. [<fr. *bâtir*] II s.n. Țesătură de bumbac, de in sau de cînepă, foarte apretată, folosită pentru întăriturila haine (bărbătești) [<germ. *Wattier (leinen)*]

BATÍST/BATÍSTĂ I s.n. Țesătură din fire foarte subțiri de bumbac sau de in. [<fr. *batiste*] II s.f. Bucată pătrată de pînză întrebuințată la șters nasul, mîinile, fața etc. [<fr. *batiste*]

***BÁZĂ/BAZAMÉNT** I s.n. **1.** Piedestal, soclu (la o statuie, la o coloană). **2.** Temelie, bază, fundament. [<it. *basamento*, germ. *Basament*] II s.f. **1.** Partea de jos a unui corp, a unui edificiu etc. care realizează legătura cu fundația și repartizează încărcătura pe suprafața acestuia. ○ **B.** *craniului* = parte a craniului care închide, spre ceafă, cutia craniană. **2.** Latură a unui poligon sau față a unui poliedru cu situație specială reprezentată îndeosebi în poziție orizontală. **3.** (MAT.) Număr strict pozitiv relativ la care se face logaritmarea. ○ **B.** *a unui sistem de enumerație* = număr natural supraunitar care permite scrierea oricărui număr real cu ajutorul unui număr de cifre egal cu numărul natural ales ca bază. **4.** Parte, element fundamental, esențial a ceva. **5.** Loc de plecare, de adunare a unor oameni, a unor trupe, a unor materiale ○ **B.** *economică* = totalitatea relațiilor de producție într-o etapă determinată a dezvoltării sociale. **B.** *aeriană* = aeroport militar. **B.** *sportivă* = complex de instalații sportive. **6.** (CHIM.) Substanță cu gust leșietic, care albăstrește hîrtia de turnesol și care, în combinație cu un acid, formează o sare. [<fr. *base*, it. *base*, gr. *basis*]

BÁZIC/BAZILÁR I adj. (Despre substanțe) Cu proprietățile unei baze. [<fr. *basique*] II adj. (ANAT.) Care servește ca bază. ○ *Os* **b.** = osul de la baza craniului. [<fr. *basilaire*]

BAZÍN/BAZINÉT I s.n. **1.** Rezervor deschis de mari dimensiuni, destinat colectării unui lichid. ○ **B.** *de înot* = construcție specială amenajată pentru înot sau pentru sporturile care se practică în apă. **2** (NAV.) **B.** *portuar* = parte a unui port unde staționează navele. **3. B.** *hidrografic* = regiune delimitată de albiile tuturor afluenților unui rîu sau ai unui fluviu. **4.** Regiune geografică bogată în zăcăminte de minereuri, în special de cărbuni. **5.** (ANAT.) Cavitate situată în partea inferioară a abdomenului și constituită din oasele centurii pelviene; pelvis. [<fr. *bassin*] II s.n. **1.** (HIDR.) Porțiune lărgită a văii unui rîu, formată la ieșirea lui din chei. **2.** (ANAT.) Segment al canalului excretor al rinichiului, în regiunea hilului. [<fr. *bassinet*]

BĂGĂRÉȚ/BĂGĂTÓR I adj. (Fam.) Care se amestecă (insistent) nepoftit în toate; înfigăreț. [<*băga* + suf. *-ăreț*] II adj. Care observă, care e atent la ceva; precaut, circumspect, prudent. [<*băga* + suf. *-ător*]

BĂIÁȘ/BĂIÉȘ I s.m. Bărbat care lucrează într-o baie publică. [<*baie* + suf. *-aș*] II s.m. (Pop.) Lucrător într-o mină (de aur). [<*baie* + suf. *-eș*]

***BĂRBÍE/BĂRBIȚĂ** I s.f. **1.** Parte a feței formată din proeminența rotunjită a maxilarului inferior; barbă. ○ **B.** *dublă* = gușa de sub bărbie la persoanele grase. **2.** Parte cărnoasă care atîrnă sub falca de jos la unele animale. **3.** (La pl.)

Cele două lame roşii, cărnoase, care atîrnă de o parte şi de alta sub ciocul găinilor. **4.** Dispozitiv de lemn, aplicat la baza viorii, pe care se sprijină bărbia. [<*barbă* + suf. *-ie*] **II** s.f. **1.** Şerveţel de pînză sau de muşama care se leagă de gîtul copiilor mici cînd mănîncă; bavetă. **2.** (Rar) Bărbuţă. [<*barbă* + suf. *-uţă*]

BĂRBIOÁRĂ/BĂRBIŞOÁRĂ I s.f. (Rar) Diminutivul lui bărbie. [<*bărbie* + suf. *-ioară*] **II** s.f. Plantă erbacee cu flori galbene, care devin mai tîrziu albe *(Alyssum minimum)* [<*barbă* + suf. *-işoară*]

BĂRDÁC/BĂRDÁCĂ I s.n. *(bărdace)*, s.m. *(bărdaci)*. **1.** S.n. (Reg.) Donicioară cu o capacitate de circa o oca. **2.** S.m. Varietate indigenă de prun. [<tc. *bardak*] **II** s.f. **1.** Ulcică smălţuită de pămînt (cu toartă). **2.** Varietate indigenă de prune, lunguieţe şi puţin strangulate spre coadă. [<*bărdac*]

BĂTĂTOÁRE/BĂTĂTÓR I 1. Lopăţică cu care se bate pînza (cînd se înălbeşte) sau rufele (cînd se spală); mai. **2.** Maşină care bate smocurile de bumbac pentru destrămarea fibrelor. [<*bate* + suf. *-ătoare*] **II** s.n. **1.** Băţ, lopăţică (împletită) în formă de palmă etc., cu care se bat covoare, perne etc, pentru a le curăţa de praf. **2.** Băţ subţire, la un capăt cu o rotiţă de lemn cu găurele, cu care se bate laptele prins sau smîntîna în putinei, ca să se aleagă untul. **3.** Parte a meliţei pe care se aşază transversal inul sau cînepa, spre a fi meliţate. **4.** Scîndură mică, dreptunghiulară, care serveşte la terasarea pămîntului semănat în grădină. [<lat. *batt(u)atorium*]

BĂTEÁLĂ/BETEÁLĂ I s.f. Fire care se introduc cu ajutorul suveicii prin rostul firelor de urzeală pentru a forma ţesături; bătătură, bătaie. [<*bate* + suf. *-eală*] **II** s.f. (Adesea fig.) Fir lung de metal auriu sau argintiu; *(spec.)* podoabă făcută din asemenea fire (pentru mirese). [<ngr. *pétalion*]

BĂTRÎNÉSC/BĂTRÎNICIÓS I adj. Caracteristic bătrînilor, potrivit pentru bătrîni. ◉ Rămas de la (sau din) bătrîni; de demult. ○ *Cîntec* **b.** = baladă populară. *Vorbă* **b.** = zicătoare, proverb. [<*bătrîn* + suf. *-esc*] **II** adj. Îmbătrînit înainte de vreme; cu apucături, cu înfăţişare etc. de bătrîn. [<*bătrîn* + suf. *-icios*]

***BÉCI/BÉCURI I** s.m. (sg. *bec*) (Rar) Jucător fundaş de fotbal. [<engl. *back*] **II** s.n. **1.** (sg. *bec*) Sferă sau pară de sticlă prevăzută în interior cu un filament, care devine incandescent şi luminează cînd este străbătut de un curent electric. **2.** Sita unei lămpi cu gaz aerian unde arde flacăra. [<fr. *bec*]

BELICÍST/BELICÓS I adj. (Rar) De război, războinic. [<fr. *belliciste*] **II** adj. (Livr.) Care are o atitudine războinică, bătăioasă, agresivă; ameninţător. [<it. *belicoso*, lat. *bellicosus*]

BELÍTĂ/BELÓTĂ I s.f. Exploziv întrebuinţat în minele de cărbuni. [<fr. *bellite*] **II** s.f. Numele unui joc de cărţi care se joacă pe puncte cu 32 de cărţi, între doi, trei sau patru jucători. [<fr. *belote*]

BENEDICTÍN/BENEDICTÍNĂ I s.m. Călugăr din ordinul întemeiat de Sf. Benedict de Nurcie în sec. VI, la mănăstirea Monte Cassino din Italia. [<fr. *bénédictin*] **II** s.f. Băutură alcoolică, fină, de culoare galbenă, cu gust dulce (preparată, la început, de călugării benedictini). [<fr. *bénédictine*]

BENTÓNIC/BÉNTOS I adj. (Despre animale sau plante) Care trăieşte pe fundul apelor. [<germ. *bentonisch*, gr. *benthos* = fund] **II** s.n. Totalitatea organismelor care trăiesc pe fundul cursurilor de apă sau al mărilor [<fr. *benthos*, gr. *benthos* = fund]

BENZEDÍNĂ/BENZEDRÍNĂ I s.f. Substanţă cristalină obţinută din hidrazobenzen şi folosită la fabricarea unor coloranţi sau ca reactiv în chimia analitică. [<fr. *benzidrone*] **II** s.f. Medicament de sinteză cu rol simpaticomimetic, folosit ca excitant al sistemului nervos central; amfetamină, fenamină. [<fr. *benzédrine*]

BENZÉN/BENZÍNĂ I s.m. Hidrocarbură lichidă, incoloră, insolubilă în apă, extrasă din gudroanele cărbunilor de pămînt sau din petrol, şi care se foloseşte ca decolorant, ca materie primă la fabricarea unor compuşi organici etc. [<fr. *benzène*] **II** s.f. Lichid incolor, uşor inflamabil, cu miros caracteristic, produs petrolier sau de sinteză, folosit mai ales drept combustibil la motoarele cu explozie. [<fr. *benzine*]

BENZÉNIC/BENZÓIC I adj. (Despre corpuri sau grupuri moleculare) în a căror compoziţie intră benzenul; care aparţine familiei benzenului. [<fr. *benzénique*] **II** adj. *Acid* **b.** = substanţă cristalină, albă, extrasă din răşini naturale sau fabricate sintetic şi întrebuinţată în industria coloranţilor, a medicamentelor etc. [<fr. *benzoïque*]

BERÍL/BERÍLIU (BERILIUM) 1. s.n. Silicat natural de beriliu, de diverse culori, ale cărui varietăţi limpezi (smaraldul, acvamarinul, heliodorul) sînt folosite ca pietre preţioase. [<fr. *béryl*, lat. *beryllus*, gr. *beryllos*] **II** s.n. Metal alb, ductil, maleabil, foarte dur şi uşor, întrebuinţat în unele aliaje uşoare şi la fabricarea anumitor oţeluri speciale. [<fr. *béryllium*]

***BERLÍNĂ/BERLINÉTĂ I** s.f. **1.** Trăsură în formă de cupeu cu patru locuri (fabricată pentru prima oară la Berlin), folosită în sec. XIX. **2.** Automobil cu două sau patru uşi şi patru geamuri mobile laterale; sedan. [<fr. *berline*, it. *berlina*] **II** s.f. (Rar) Automobil cu caroserie tip berlină, de dimensiuni reduse. [<it. *berlinetta*]

BÉRMĂ/BÉRNĂ I s.f. Bancheta lată de circa un metru, amenajată pe taluzurile mai înalte pentru a le mări stabilitatea. [<fr. *berme*] **II** s.f. *Pavilion în* **b.** = pavilion naţional coborît pe jumătate, în semn de doliu sau de pericol. [<fr. *berne*]

BÉRTĂ/BERTÓN I s.f. Broboadă croşetată din lînă, cu ciucuri, purtată de femei pe cap sau pe umeri. [<fr. *berthe*] **II** s.n. Barcă cu vîsle, din pînză cauciucată, care se poate strînge. [<fr. *berthon*]

BESTIÁL/BESTIÁR I adj. De bestie, ca de bestie; de o cruzime feroce; animalic, fioros. [<fr. *bestial*, lat. *bestialis*] **II** s.n. **1.** Gladiator care lupta cu fiarele sălbatice în arenele amfiteatrelor romane. **2.** (În evul mediu) Culegere de fabule sau.

de povestiri despre animale. [<fr. *bestiaire*, lat. *bestiarius*]

***BESTIÁRE/BESTIÁRI/BESTIÁRII I** s.n. (sg. *bestiar*) Lupte între oameni și animale, care aveau loc în circuri. [<fr. *bestiaire*, lat. *bestiarius*] **II** s.m. (sg. *bestiar*) V. **bestiar (1.)**. **III** s.n. (sg. *bestiar*) V. **bestiar (2.)**.

BIANUÁL/BISANUÁL I adj. Care apare, care se produce de două ori pe an. ◐ (Despre plante) care se poate recolta de două ori pe an. [<*bi* + *anual*] **II** adj. Care revine la fiecare doi ani. ◐ (Despre plante) care trăiește doi ani, rodind în anul al doilea. [<fr. *bisannuel*]

***BÍBER/BIBERÉT I** s.m. **1.** (ZOOL.) Castor (*Castor canadiensis*). **2.** Blană de castor. [<germ. *Biber*] **II** s.m. **1.** Blăniță de culoare maro-roșcată imitînd blana de biber, obținută prin sacrificarea mieilor carnabat de cîteva luni. **2.** Pluș de culoare gri sau maro, din lînă sau din fibre sintetice, cu tușeu moale, folosit pentru gulere, căciuli etc. [<germ. *Biberett*]

BICAMERALÍSM/BICAMERÍSM I s.n. Doctrină care susține bicameralismul. [<fr. *bicaméralisme*] **II** s.n. Sistem politic comportînd două adunări legislative. [<fr. *bicamérisme*]

BICICLÉTĂ/BICÍCLU I s.f. Vehicul cu două roți pus în mișcare prin două pedale acționate cu picioarele și folosit, de obicei, pentru transportul unei singure persoane. ○ **B.** *tandem* = bicicletă pentru două sau trei persoane, fiecare persoană acționînd cîte o pereche de pedale. [< fr. *bicyclette*] **II** s.n. Velociped cu două roți inegale, dintre care prima este roata motoare. [<fr. *bicycle*]

***BÍGE/BÍGI I** s.n. (sg. *big*) Linie de îndoire executată prin presare pe suprafața unui carton; îndoitură. [<germ. *Biga*] **II** s.f. (sg. *bigă*) Aparat format din două sau trei brațe de sprijin unite printr-o bară prevăzută cu scripeți, cu ajutorul căruia se încarcă sau se descarcă mărfurile în porturi. [fr. *bigue*]

BILATERALITÁTE/BILATERALÍSM I s.n. **1.** Însușire a unor corpuri de a avea două părți (sau două laturi) opuse, simetrice. **2.** (Despre date, contracte, convenții) Calitatea de a obliga în mod reciproc părțile interesate. [< *bilateral* + suf. *-itate*] **II** s.n. Metodă de politică comercială internațională, care constă în acordul dintre două țări în privința bunurilor și serviciilor pe care le schimbă între ele. [<*bilateral* + suf. *-ism*]

BILÉT/BILÉTĂ I s.n. **1.** Scrisoare de cîteva rînduri. **2.** Bucată mică de hîrtie sau de carton imprimat care dă dreptul la intrarea (și ocuparea unui loc) într-o sală de spectacol, într-o arenă sportivă etc. ○ **B.** *de bancă* = hîrtie de valoare emisă de o bancă, prin care aceasta se obligă să plătească deținătorului, la prezentare, suma înscrisă pe hîrtie. **B.** *de ordin* = hîrtie prin care o persoană se obligă să plătească altei persoane o anumită sumă de bani la cererea acesteia din urmă.; cambie. [<fr. *billet*, it. *biglietto*] **II** s.f. (TEHN.) **1.** Semifabricat de oțel cu secțiune dreptunghiulară sau circulară folosit la laminarea în bare, sîrme etc. și la forjarea sau ștanțarea unor piese; țaglă. **2.** Partea ascuțită a unui par, care intră în pămînt. [<fr. *billete*]

BIOTÍNĂ/BIOTÍT I Vitamina H. [<fr. *biotine*] **II** s.n. Mică de culoare neagră, brună sau verde. [<fr. *biotite*]

BIOVULÁR/BIOVULÁT I adj. (BIOL.) Bivitelin (care provine din două ouă diferite. [<fr. *biovulaire*] **II** adj. Cu două ovule. [<fr. *biovulé*]

BIRĂU/BIRÓU I s.m. (Înv. și reg.) Primar rural. [<magh. *biró*] **II** s.n. **1.** Masă de scris (cu sertare și compartimente pentru hîrtii, acte etc.). **2.** Local, parte dintr-un local sau încăpere în care lucrează o persoană sau un serviciu. **3.** Grup de persoane alese de o adunare constituită ca să-i organizeze lucrările și să asigure buna lor desfășurare. [<fr. *bureau*, rus. *biuro*]

BISEXUALÍSM/BISEXUALITÁTE I s.n. Atracție simultană pentru ambele sexe. [<it. *bisessualismo*] **II** s.f. Existență simultană a organelor sexuale masculine și feminine la același individ; hemafroditism. [<fr. *bissexualité*]

BISMUTÁT/BISMUTÍT I s.m. (CHIM.) Sare de bismut. [<fr. *bismuthate*] **II** s.n. Carbonat natural de bismut. [<fr. *bismuthite*]

BISULFÁT/BISULFÍT I s.m. Sare a acidului sulfuric în care un atom de hidrogen e înlocuit cu un atom de metal; sulfat acid. [<fr. *bisulfate*] **II** s.m. Sare a acidului sulfuros în care un atom de hidrogen e înlocuit cu un atom de metal; sulfit acid. [<fr. *bisulfite*]

***BITÚM/BITÚMEN I** s.n. Produs solid, plastic, de culoare neagră, obținut prin oxidarea la cald a reziduurilor de petrol sau prin distilarea huilei. [<fr. *bitume*, lat. *bitumen*] **II** s.n. Material bogat în hidrocarburi, provenit din transformarea, în condiții naturale, a cerii și a rășinii de origine vegetală. [<germ. *Bitumen*, lat. *bitumen*]

***BITUMÉNE/BITUMÍNE I** s.n. (sg. *bitumen*) Material compus dintr-un amestec de hidrocarburi, provenit din transformarea naturală a rășinilor de plante și a cerii. (La pl. var. *bitumenuri*). [<lat. *bitumen*] **II** s.f. (Numai la pl.) (GEOL.) Materii din scoarța Pămîntului constituite din hidrocarburi și din diferite alte substanțe organice. [<fr. *bitumines*]

***BIZANTINÍSM/BIZANTINOLOGÍE I** s.n. Mod de a acționa în viața publică și particulară, prin subtilități inutile sau frivole. [<fr. *byzantinisme*] **II** s.f. Disciplină care cercetează istoria, literatura, limba și arta bizantină; bizantinistică. [<fr. *byzantinologie*]

BIZÓN/VIZÓN I s.m. **1.** Animal rumegător sălbatic din subfamilia bovinelor, cu frunte mare, bombată, cu coarne scurte, cu umerii mai ridicați decît crupa, cu coadă deasă (*Bison bison*). **2.** Pielea tăbăcită a acestui animal; piele de vițel tăbăcită care imită pielea bizonului. [<fr., lat. *bison*] **II** s.m. Mamifer sălbatic carnivor asemănător cu nurca, dar de talie mai mare, cu blană prețioasă, care trăiește în America de Nord (*Lutreola vison*); blana acestui animal. [<fr. *vison*, it. *visone*]

Scanned with OKEN Scanner

***BLÁNC/BLANCHÉTĂ** I s.n. I. **1.** Piele tăbăcită vegetal, colorată sau nu, folosită pentru curelărie, harnașamente și articole tehnice. **2.** Fișie de material insensibil care apără capetele bobinelor de film sau de bandă magnetică. [<germ. *Blank*] II. (POLIGR.) Spațiu alb care desparte două cuvinte tipărite. [<fr. *blanc*] **II** s.f. Imprimat, formular pentru poliță, pentru telegrame etc. [<germ. *Blankett*]

BLASTOCÍST/BLASTOCÍT I s.n. A doua fază în dezvoltarea unui embrion; blastulă [<fr. *blastocyste*, gr. *blastos* = germen, *kystis* = sac] **II** s.n. Celulă nediferențiată a unor serii de celule sanguine. [<gr. *blastos* = germen, *kytos* = celulă]

***BLASTÓM/BLASTÚLĂ** I s.n. Tumoare canceroasă, neoplasm. [<fr. *blastome, blastoma*] **II** s.f. Cea de a doua fază în dezvoltarea unui embrion; blastocist. [<fr. *blastule*, gr. *blastos* = germen]

BLÁZĂ/BLÁZER I s.f. Recipient, vas mare de laborator; cazan. [<germ. *Blase*] **II** s.n. Veston cu dungi colorate, purtat ca uniformă în unele colegii engleze. ● Veston drept din stofă bleumarin sau din flanelă. [<engl., fr. *blazer*]

BLOCÁDĂ/BLOCÁJ I s.f. Sistem de măsuri cu caracter diplomatic, militar sau economic, prin care se urmărește izolarea unui stat pentru a-l constrînge să accepte anumite condiții. [<germ. *Blokade*, engl. *blockade*] **II** s.n. **1.** (Rar) Blocare. **2.** Sistem de oprire a unei acțiuni adverse sau de apărare în unele întreceri sportive. **3.** (TEHN.) Fundație (de piatră, de bolovani de rîu etc.) pentru șosele, drumuri de fier. ● Dig rudimentar format prin îngrămădire de pietre, bolovani, cărămizi etc. [<fr. *blocage*]

BLÚZĂ/BLUZÓN I s.f. Obiect de îmbrăcăminte pentru partea superioară a corpului, asemănătoare cu o cămașă bărbătească. [<fr. *blouse*] **II** s.n. Obiect de îmbrăcăminte (de sport), larg și comod, pentru partea superioară a corpului. [<fr. *blouson*]

***BOMBÁJ/BOMBAMÉNT** I s.n. **1.** Deformare a unei plăci care are cel puțin o suprafață de formă convexă, fără muchii. **2.** Deformare prin bombare a capacelor cutiilor de conserve, în urma alterării conținutului. [<fr. *bombage*] **II** s.n. ● Secțiune transversală a părții carosabile a unei șosele în formă de profil convex sau de două versante înclinate pentru scurgerea apei. [<fr. *bombement*]

BOMBÁRDĂ/BOMBARDIÉR/BOMBARDÓN I s.f. (În evul mediu) Mașină de război pentru aruncat bolovani sau alte proiectile grele asupra fortificațiilor. [<fr. *bombarde*, it. *bombarda*] **II** s.n. Avion de bombardament. [<fr. *bombardier*] **III** s.n. Instrument de suflat, de alamă, în forma unei trompete mari cu piston. [<fr. *bombardon*, it. *bombardone*]

***BÓMBĂ/BOMBÉTĂ** I s.f. **1.** Proiectil aerodinamic încărcat cu materie explozivă, incendiară etc., care se aruncă din avion asupra obiectivelor terestre; *(rar)* proiectul de tun. **2. B.** *vulcanică* = bucată de lavă elipsoidală sau discoidală aruncată în aer din crater. **3. B.** *calorimetrică* = vas rezistent de metal întrebuințat pentru determinarea căldurii de ardere a unei substanțe. **4.** (SPORT; fig.) Lovitură de minge trasă puternic spre poartă. **5.** (Fig.; arg.) Știre senzațională. **6.** (Fig.; arg.) Local rău famat; speluncă. [<fr. *bombe*, it. *bomba*, lat. *bombus*, gr. *bombos*] **II** s.f. (MAR.) Lampă folosită în navigație pentru semnalizare. [<fr. *bombette*]

BONIFICÁRE/BONIFICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a bonifica; *(concr.)* sumă de bani care compensează sau reprezintă o reducere; bonificație. [<*bonifica*] **II** s.f. **1.** Compensație în bani, acordată printr-o reducere a unei obligații de plată. **2.** Avantaj de timp acordat primului sau primilor clasați într-o întrecere ciclistă pe etape. [<fr. *bonification*]

BONITÁRE/BONITÁTE I s.f. Determinare a calității; apreciere pe baza unor criterii stabilite; clasificare după calitate, ● Apreciere complexă a unui animal în vederea selecției. [<germ. *Bonitierung*] **II** s.f. (FIN.) **1.** Capacitatea de plată și de credit; solvabilitate. **2.** (Despre apă, teren etc.) Posibilitate de a da o anumită producție prin exploatare. [<germ. *Bonität*, lat. *bonitas, -atis*]

BÓR/BÓRD I s.n. **1.** Element chimic, semimetal negru-cenușiu, cristalin. [fr. *bore* **2.**] Margine circulară, răsfrîntă care înconjură calota pălăriei. [<fr. *bord*] **II** s.n. (MAR.) Margine din stînga sau din dreapta punții unei ambarcațiuni (mari). [<fr. *bord*, germ. *Bord*]

BORÁN/BORÁT I s.m. Nume generic pentru compușii borului cu hidrogenul. [<fr. *borane*] **II** s.m. Sare sau ester al acidului boric. [<fr. *borate*]

BORDÁJ/BORDÉRĂ I s.n. (MAR.) Înveliș exterior, metalic sau lemnos, al scheletului unei ambarcații. [<fr. *bordage*] **II** s.f. Fișie, panglică sau margine aflată de-a lungul unui obiect sau împrejurul lui. [<fr. *bordure*]

BÓRIC/BORICÁT I adj. *Acid* **b.** = substanță chimică, cristalină, fără miros, solubilă în apă, folosită ca antiseptic slab. [<fr. *borique*] **II** adj. (Despre un produs chimic) Preparat cu acid boric *(apă* **b.**, *vaselină* **b.**) [<fr. *boriqué*]

BORT/BÓRTĂ I s.n. Diamant brut cu structură fibroasă și cu luciu, întrebuințat ca abraziv. [<fr. *bort*, germ. *Bort*] **II** s.f. (Reg.) Gaură; scorbură; vizuină. [<ucr. *bort*]

BORTELÍT/BORTÍT I adj (Reg) Găurit [<*borteli* = a găuri] **II** adj. Scorburos. [<*borti* < ucr. *bortyty*]

BOSTANGÍU/BOSTĂNÁR I s.m. Soldat în garda sultanului care avea grijă de grădinile seraiului. [<tc. *bostanci*] **II** s.m. (Reg.) Cultivator sau negustor de pepeni; păzitor al unei pepenării. [<*bostan* + suf. *-ar*]

***BÓSTON/BOSTÓN** I s.n. **1.** Gen pianistic în jaz, constînd dintr-o alternanță a notelor joase cu acordurile pe care acestea le susține. **2.** Dans mai lent decît valsul; vals lent; melodia acestui dans. **3. 3.** Numele unui joc de cărți. [<fr. *boston*, cf. *Boston* = oraș în S.U.A.] **II** s.n. (POLIGR.) Presă de imprimat mică și plană. [<germ. *(Bostonpresse)*]

BOTÚLIC/BOTULÍNIC I adj. (MED.) Referitor la botulism, intoxicația produsă de toxina bacilului botulinic ○ [<fr. *botulique*] **II** adj. m. *Bacil* **b.** = bacil care se găsește în carnea sau fructele conservate și în nutrețul însilozat. [<fr. *bothulinique*]

BOU/BÓUR I s.m. Taur castrat, cu talia mai mare decît a vacii, folosit ca animal de tracțiune și mai ales pentru carne *(Bos taurus)* [<lat.

bovus] II s.m. 1. Taur sălbatic, care trăia odinioară pe teritoriul actual al României, socotit strămoșul direct al vitelor mari cornute; bou sur *(Bos primigenius)*. 2. Vechea stemă a Moldovei, reprezentînd un cap de bour. 3. (Înv.) Fier (înroșit) cu care se însemnau răufăcătorii, vitele, pietrele de hotar etc. [<lat. *bubalus*]

***BOXÉR/BÓXER** I s.m. Sportiv care practică boxul. [<fr. *boxeur*] II s.m. Cîine de pază puternic, cu pielea de pe cap cutată și părul scurt, aspru, strălucitor. [<fr. *boxer*]

BRACHÉT/BRACHÉTĂ I s.n. (MAR.) Placă de oțel care servește la alcătuirea nodurilor unei grinzi cu zăbrele; guseu. [<fr. *gousset*] II s.f. (TEHN.) Raportul de multiplicare dintre pedalier și micul pinion al unei biciclete. [<fr. *braquet*]

BRADIFAGÍE/BRADIFAZÍE I s.f. (MED.) Consum lent al hranei. [<fr. *bradyphagie*, gr. *bradys* = lent, *phagein* = a mînca] II s.f. Faptul de a vorbi cu o încetineală anormală. [<fr. *bradyphasie*, gr. *bradys* = lent, *phasis* = vorbă)

BRAHICEFÁL/BRAHIOCEFÁLIC I s.m., adj. 1. Subst. Craniu care are diametrul transversal aproape egal cu cel longitudinal. 2. Adj. Care are craniul aproape rotund. [<fr. *brachycéphale*, gr. *brachys* = scurt, *kephale* = cap] II adj. Referitor la braț și la cap. [<fr. *brachiocéphalique*]

BRAȘOÁVĂ/BRAȘOVÉNIE I s.f. (Fam.) Minciună, palavră. [Din n.pr. *Brașov*] II s.f. (Înv.) Marfă de Brașov; prăvălie unde se vindea această marfă. [<Brașov + suf. *-enie*]

BRAVÁDĂ/BRAVÚRĂ I s.f. Provocare, cutezanță, sfidare; acțiune sau vorbă prin care bravezi pe cineva sau ceva. [<fr. *bravade*] II s.f. 1. Vitejie, curaj, îndrăzneală, bărbăție. 2. Faptă vitejească, curajoasă; eroism. [<fr. *bravoure*, it. *bravura*]

***BRETEÁ/BRETÉLĂ** I s.f. 1. (La pl.) Obiect de îmbrăcăminte bărbătească confecționat din fîșii de elastic, pînză, piele etc., care se trece peste umeri, prinzîndu-se, în față și în spate, de pantaloni. 2. Fîșie de pînză, mătase, panglică etc., cu care sînt prevăzute unele obiecte de îmbrăcăminte spre a le susține pe umeri. [<fr. *bretelle*] II s.f. Sistem de ramificație de cale ferată așezat între două linii paralele, constituit din două linii diagonale încrucișate, care permite trecerea trenului de pe o linie pe alta în ambele sensuri. [<fr. *bretelle*]

BRIBÓI/PRIBÓI I s.f. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpină păroasă și cu flori purpurii *(Geranium silvaticum)* [*Et.i.*] II s.n. 1. Unealtă de oțel în formă de bară, cu un capăt conic, care servește, de obicei, la perforare sau la lărgirea găurilor materialelor metalice; dorn. 2. Băț lung, terminat la unul dintre capete cu o măciulie cu care se bat icrele pentru a le curăța de pieliță. 3. Plantă erbacee cu frunze plăcut mirositoare și cu flori roșii sau albe *(Geranium macrorrhizum)*. 4. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [<scr. *priboj*]

BRIGANTÍN/BRIGANTÍNĂ I s.n. Bric mic. [<fr. *brigantin*, it. *brigantino*] II s.f. 1. Corabie ușoară cu două catarge și o singură punte. 2. Pînză de formă trapezoidală, legată de catargul de la pupă al unei nave. [<fr. *brigantine*, it. *brigantina*]

BROCÁR/BROCÁRT I s.m. (MAR.) Agent intermediar în încheierea contractelor de navlosire; curier maritim. [engl. *broker*] II s.n. Țesătură de mătase ornamentată cu flori și, uneori, cu fir de aur, argint etc. [<fr. *brocart*, it. *broccato*]

BRUIÓN/BRUIÓR I s.n. Ciornă, concept. [<fr. *brouillon*] II s.n. Emițător care servește pentru perturbarea emisiunilor radiofonice. [<fr. *brouilleur*]

BRUMÁT/BRUMÓS I adj. 1. (Adesea fig.) Acoperit cu brumă. 2. (Rar) Brumăriu. 3. (Despre fructe; *p. ext.* despre plante) Acoperit cu un strat de brumă. [<*brumă*] II adj. (Livr.) Cețos, neguros. [<fr. *brumex*, lat. *brumosus*]

BRUMĂREÁ/BRUMĂRÍȚĂ I s.f. Numele a două plante erbacee ornamentale cu flori diferite și viu colorate și cu miros plăcut (*Phlox paniculata* și *drummondi*). [<*brumă* + suf. *-ăreа*] II s.f. Numele a două specii de păsări, una de mărimea mierlei, cu bărbia albă și cu pete brune *(Prunella cellaris)*, cealaltă mai mică, cu bărbia sură *(Prunella modularis)*. [<*brumă*]

BRUSCÁRE/BRUSCHÉȚE I s.f. Acțiunea de a brusca și rezultatul ei. [<*brusca*] II s.f. Purtare sau atitudine aspră, grosolană, lipsită de menajamente față de cineva. [<it. *bruschezza*]

BRÚT/BRÚTO I adj. 1. Care se găsește în stare naturală, încă neprelucrat; care nu a fost încă transformat în produs finit. 2. (Despre greutatea mărfurilor) Care este socotit împreună cu ambalajul, vasul etc. în care se află, din care nu s-a scăzut daraua. ◆ (Despre venit) Care a fost socotit împreună cu cheltuielile, impozitele etc. aferente. [<lat. *brutus*] II adv. În total, fără a scădea daraua (dintr-o greutate), cheltuielile, impozitele etc. (dintr-un venit). ◆ [<germ. *brutto*, it. *brutto*]

BÚCLĂ/BUCLÉU I s.f. I. 1. Șuviță de păr răsucită în spirală; zuluf, cîrlionț. 2. Porțiune de fir textil, răsucită în timpul tricotării, în formă de buclă. II. 1. Curbă dintr-un drum în serpentină. 2. Cot al unui curs de apă. 3. Piesă metalică pe care se fixează, prin îndoire, capătul unui cablu. [<fr. *boucle*] II s.n. Țesătură de bumbac, de lînă, de fibră sintetică, etc., cu aspect buclat. [<fr. *bouclé*]

BÚFĂ/BUFÉU I s.f. Cută, fald la un obiect de îmbrăcăminte. [<it. *buffa*] II s.n. Răbufnire subită, puternică și trecătoare de febră, puls accelerat, palpitații, enervare, stare de rău etc., provocate de diverse tulburări organice. ◆ Mișcare bruscă și trecătoare; acces, răbufnire. [<fr. *bouffé*]

BUFONÁDĂ/BUFONERÍE I s.f. Reprezentație scenică, farsă, în care comicul este rezultatul unei intrigi de situație; bufonerie. [<it. *buffonata*] II s.f. Vorbă, gest de bufon care provoacă rîsul; glumă, poznă, caraghioslîc. [<fr. *bouffonnerie*]

BUIESTRÁȘ/BUIÉSTRU I s.m. Cal care merge în buiestru. [<*buiestru* + suf. *-aș*] II s.n. Marș al calului sau al altor animale în timpul căruia pașii se fac cu picioarele din aceeași parte. [*Et. i.*]

Scanned with OKEN Scanner

BULBÁR/BULBÓS I adj. Referitor la bulbul rahidian. [<fr. *bulbaire*] II adj. Cu bulb; ca un bulb. [<fr.*bulbeux*]

BULÍN/BULÍNĂ I s.m. 1. Capsulă în care se pune un praf luat ca medicament; caşetă; *(p. ext.)* praful medicamentos împreună cu capsula lui 2. Petic rotund de hîrtie dată pe o parte cu gumă arabică, care se lipeşte pe plicuri, dosare etc. 3. Desen rotund imprimat pe ţesături. [<ngr. *bulini*] II s.f. 1. Bulin. 2. Parîmă pentru manevrarea pînzelor inferioare ale unei nave cu pînze. [<fr. *bouline*, engl. *bowline*]

BUNĂVÓIE/BUNĂVOÍNŢĂ I s.f. Loc. adv. *De b.* sau *de bunăvoia mea* (sau *ta* etc.) = nesilit de nimeni, din iniţiativă proprie; de la sine, singur. [<*bună*+*voie*] II s.f. 1. Purtare sau atitudine binevoitoare faţă de cineva; îngăduinţă. 2. Tragere de inimă; rîvnă, zel, sîrg. [<lat. *benevolentia*]

***BÚNDESRAT/BÚNDESTAG** I s.n. 1. (IST.) Adunare legislativă în Imperiul German; consiliu federal. 2. Reuniune a membrilor puterii executive în Elveţia. [<germ. *Bundesrat*] II s.n. Adunare legislativă în Germania. [<germ. *Bundestag*]

BURÉT/BURÉTE I s.n. 1. Fir de mătase naturală, gros şi neregulat, obţinut prin macerarea specială a unor gogoşi. 2. Ţesătură de mătase fabricată din acest fir; *(p. ext.)* ţesătură de bumbac cu fir gros, noduros şi poros. [<fr. *bourette*] II s.m. 1. (BOT.) Nume generic dat unor ciuperci. 2. B. *de-mare* = (la pl.) încrengătură de nevertebrate marine, fixate de stînci, cu formă variată şi cu scheletul silicos sau calcaros *(Spongiaria)*; (şi la sg.) animal din această încrengătură; spongier. ● Scheletul poros al acestui animal; obiect (fabricat din cauciuc, material plastic) care, datorită proprietăţii de a absorbi lichidele, se întrebuinţează la ştersul tablei de scris, la spălat etc. [<lat. *boletus*]

BURSÚC/BURSÚCĂ I s.m. Viezure; *(fig.)* om îndesat şi greoi; om retras, izolat, ursuz. [<tc. *borsuk*] II s.f. Plantă erbacee mică, cu flori violete închise, aşezate în formă de spic la vîrful tulpinii şi cu fructe capsule *(Bartsia alpina)*. [<*bursuc*]

BUTÁLCĂ/BUTÉLCĂ I s.f. Unealtă de lemn formată dintr-o bară cilindrică subţire avînd la unul dintre capete două plăci în cruce şi folosită la fărîmiţarea cheagului de lapte în vederea formării caşului şi a eliminării zerului. [*Et. i.*] II s.f. 1. Damigeană mică cu gîtul strîmt, făcută din pămînt şi folosită pentru păstrarea apei şi a vinului etc. 2. Vas de sticlă, plastic sau metal pentru păstrarea şi transportul unor materiale fluide, granuloase sau pulverulente. [<ucr. *butelka*]

BUTÍLIC/BUTÍRIC I adj. (Despre substanţe) Care conţine în moleculă un radical obţinut prin îndepărtarea unui atom de hidrogen din molecula butanului. ○ *Alcool* **b.** = butanol. [<fr. *butylique*] II adj. *Acid* **b.** = acid organic care se găseşte în grăsimile animale, mai ales în unt, întrebuinţat la prepararea unor esteri, a celulozei etc. [<fr. *butyrique*]

Scanned with OKEN Scanner

CABALÉRIE/CAVALÉRIE I s.f. Unitate de măsură agrară în Cuba și Porto Rico. [<sp. *caballeria*] II s.f. (MILIT.) Armată tactică și strategică folosind calul ca mijloc de luptă și de transport. ● Unitate militară din această armată. [<rus. *kavaleriia*, it. *cavalleria*]

CABALÍN/CABALÍSTIC I adj. Care aparține cailor, privitor la cai. [<fr. *chevalin*, lat. *caballus*] II adj. Magic, misterios, tainic, obscur. [<fr. *cabalistique*]

CABANIÉR/CABINIÉR I s.m. și f. Persoană însărcinată cu paza și administrarea unei cabane. [<fr. *cabanier*] II s.m. și f. 1. Persoană însărcinată cu paza unei cabine. 2. Cel care confecționează cabine. [<fr. *cabinier*]

CABLÁJ/CABRÁJ I s.n. 1. Mod de răsucire sau de împletire a firelor pentru a forma un cablu. 2. Totalitatea cablurilor unei instalații sau ale unui aparat de telecomunicații. [<fr. *cablage*] II s.n. 1. Cabrare. 2. Evoluție a unui avion cînd își mărește brusc panta de urcare. [<fr. *cabrage*]

CABLÁRE/CABRÁRE I s.f. Acțiunea de a cabla; cablaj. [<*cabla*] II s.f. Acțiunea de a cabra și rezultatul ei. ● Ridicare a unui cal pe picioarele de dinapoi. [<*cabra*]

CABLIÉR/CABLÓR I s.n. Navă utilizată la transportarea și așezarea cablurilor submarine. [<fr. *câblier*] II s.m. Muncitor care execută lucrări de cablare. [<fr. *câbleur*]

CABRIÓL/CABRIÓLĂ I s.n. Tip de picioare la unele mobile în dublă curbură. [<fr. *cabriole*] II s.f. Salt al calului prin care acesta se întoarce în loc. [<fr. *cabriole*, it. *capriola* = salt de capră]

CABRIOLÉT/CABRIOLÉTĂ I s.n. Caroserie de mașină cu capotă rabatilă, din pînză. [<fr. *cabriolet*] II s.f. Trăsură ușoară, cu două roți; brișcă. [<fr. *cabriolet*]

CACODILÁT/CACODÍLIC I s.m. Sare sau ester al acidului cacodilic, cu acțiune tonică. [<fr. *cacodylate*, gr. *kakodes* = urît mirositor, *hyle* = substanță] II adj. m. *Acid c.* = compus organic arseniat. [<fr. *cacodylique*]

CÁDMIE/CÁDMIU I s.f. Oxid de zinc impur care se depune pe pereții cuptoarelor de zinc. [<fr. *cadmie*, gr. *kadmeia*] II s.n. Metal moale, alb-argintiu, asemănător cu zincul, întrebuințat sub formă de aliaje în medicină, în tehnică etc. [<fr. *cadmium*]

CAIÁC/CAÍC I s.n. (SPORT) Ambarcație ascuțită la ambele capete, cu suprafață de lunecare netedă sau în clinuri, care poate fi condusă cu una sau două pedale; *p. gener.* sport nautic care se practică cu acest fel de ambarcație. 2. Ambarcație din piele de focă, folosită de eschimoși. [<fr. *kayac*, din cuvînt eschimos] II s.n. 1. Ambarcație îngustă, cu vele și două catarge, avînd pupa și prora mai înalte decît restul bordajului. 2. Luntre ușoară, lungă, îngustă, încovoiată la capete, uitlizată în special de turci. [<fr. *kayc*]

***CÁLA/CÁLĂ** I s.f. Golf mic format prin înecarea ravenelor sau a dolinelor. [<sp. *cala*] II s.f. I. 1. Încăperea aflată între puntea cea mai de jos și carlinga navei, în care se pune încărcătura. 2. Plan înclinat către mare pe care se construiesc sau se repară nave. [<fr. *cale*, it. *cala*, gr. *chalan* = a coborî] II Piedică folosită pentru a opri deplasarea nedorită a unui vehicul, a unei piese etc. [<fr. *cale*, cf. prov. *calo*] III. Plantă ornamentală, de origine tropicală, cu flori mari și frunze în formă de săgeată (*Calla althiopica*); floarea acestei plante. [<germ. *Kalla*, lat. *calla*]

CALAMÍNĂ/CALAMÍT I s.f. 1. Reziduu care rămîne după arderea carburantului în cilindrul motoarelor cu ardere internă, provocînd perturbări în funcționare. 2. Silicat hidratat natural de zinc, care, prin frecare, devine fosforescent; hemimofrit. [<lat. t. *calamina*] II s.m. Arbore fosil din încrengătura criptogramelor vasculare, care atingea 30 m înălțime. [<fr. *calamite*]

***CALCÁNE/CALCÁNI** I s.n. (sg. *calcan*) 1. Perete exterior din spate (fără deschizătură) al unei case (destinat să fie acoperit de zidul asemănător al unei clădiri vecine). 2. (Înv.) Scut, pavăză. [<tc. *kalkan*] II s.m. (sg. *calcan*) Pește de mare cu corpul rombic, turtit lateral și asimetric, avînd ambii ochi pe partea stîngă și solzi lungi, tari pe burtă și pe spate. (*Sconhthalmus macoticus*). [<tc. *kalkan*]

CALCÁRIC/CALCARÓS I adj. (Rar) Calcic; de calciu. [<it. *calcareo*] II adj. Care conține calcar. [<*calcar* + suf. *-os*]

CÁLCUL/CALCULÁȚIE I s.n. și s.m. I. S. n. 1. Ansamblul operațiilor matematice făcute cu scopul de a găsi valoarea uneia sau a mai multor mărimi; socoteală. 2. Plan, combinație, proiect, apreciere, socoteală. II. S.m. (MED.) Concrețiune pietroasă, rezultată din precipitarea sărurilor organice sau anorganice, care se formează în anumite organe ale omului sau ale animalului (rinichi, vezică, ficat etc.), piatră. [<fr. *calcul*, lat. *calculus*] II s.f. Acțiunea de a calcula. [<it. *calculatione*, lat. *calculatio*, *-onis*]

CALCULÁBIL/CALCULÓS I adj. Care poate fi calculat, evaluat. [<fr. *calculable*] II adj. (MED.) Cu calculi. [<fr. *calculeux*]

***CÁLCULE/CÁLCULI** I s.n. (sg. *calcul*) 1. Ansamblu de operații matematice, algebrice etc. ● C. *logic* = operație analogă calculului matematic, prin care, pe baza anumitor reguli, din anumite deducții logice sînt derivate alte deducții logice. 2. (La pl.) Planuri, combinații, socoteli. [<fr. *cal-*

Scanned with OKEN Scanner

cul, lat. *calculus*] **II** s.m. (sg. *calcul*) (MED.) V. **calcul II** [⟨fr. *calcul*, lat. *calculus* = pietricică]

CALIBRÁJ/CALIBRÁRE I s.n. **1.** Prelucrare mecanică a unei piese pentru a-i da dimensiunile dorite. **2.** Operație de mărire sau micșorare a fotografiilor în funcție de dimensiunile dorite. **3.** Sortare după mărime a semințelor, puieților de pomi etc. [⟨fr. *calibrage*] **II** s.f. Acțiunea de a calibra și rezultatul ei. [⟨*calibra*]

CALIFICÁBIL/CALIFICATÍV I adj. Care poate fi calificat. [⟨fr. *qualificable*] **II** adj. Care califică, care arată o calitate, o însușire. [⟨fr. *qualificatif*]

CALÓRIC/CALORÍFIC I adj. De căldură, referitor la căldură. [⟨fr. *calorique*] **II** adj. Care produce căldură. ○ *Putere* **c.** = cantitatea de căldură dezvoltată de un kilogram de combustibil cînd arde complet. [⟨fr. *calorifique*, lat. *calorificus*]

CÁMBIE/CÁMBIU(M) I s.f. Act, document prin care semnatarul se obligă să plătească necondiționat, la un anumit termen și într-un anumit loc fixate dinainte, o sumă de bani. [⟨fr., it. *cambio*] **II** s.n. Țesut vegetal din zona generatoare, care asigură creșterea secundară în grosime a tulpinii și a rădăcinii. [⟨germ. *Kambium*, fr. *cambium*]

***CAMÉLIE/CAMELÍNĂ I** s.f. Plantă ornamentală originară din China și din Japonia, cu frunze totdeauna verzi și cu flori mari, albe sau roșii *(Camellia japonica)*. [⟨fr. *camélia*, cf. *Camelli*, numele misionarului care a adus această plantă în Europa] **II** s.f. Plantă din familia cruciferelor cu tulpina dreaptă, cu flori galbene și cu fructe mici, folosită în industrie, mai ales la fabricarea săpunului, pentru semințele ei bogate în ulei *(Camelina sativa)*. [⟨fr. *caméline*]

CAMELÓT/CAMELÓTĂ I s.n. (Rar) Vînzător ambulant. [⟨fr. *camelot*] **II** s.f. (Rar) Lucru de cîrpaci; marfă proastă. [⟨fr. *camelote*]

CAMERIÉR/CAMERÍST I s.m. (Ieșit din uz) Om de serviciu care avea grijă de camera de culcare și de îmbrăcămintea stăpînului; fecior, valet. [⟨fr. *camérier*, it. *cameriere*] **II** s.m. (Ieșit din uz) Om de serviciu care îngrijea camerele dintr-o instituție; odăiaș. [⟨fr. *camériste*, it. *camerista*]

CAMPANÉLĂ/CAMPANÍLĂ/CAMPANÚLĂ I s.f. (Rar, cuv. it.) Clopoțel. [⟨it. *campanella*, fr. *campanelle*, lat. *campanella*] **II** s.f. **1.** Clopotniță în formă de turn înalt, construită lîngă o biserică, uneori chiar deasupra ei (caracteristică arhitecturii italiene din sec. XI—XVI). **2.** Turnuleț situat în partea superioară a unui edificiu, în care se află un clopot, un orologiu etc. [⟨it., fr. *campanile*] **III** s.f. (BOT.) Clopoțel *(Campanula)*. [⟨fr. *campanule*]

***CAMPÁNIE/COMPÁNIE/COMPANÍE I** s.f. **1.** Totalitatea operațiilor executate de forțele armate ale unei țări sau de o parte a lor, pe un cîmp de luptă, într-o anumită perioadă de timp, cu scopuri strategice parțiale. **2.** Acțiune organizată după un anumit plan, în vederea realizării unor sarcini politice, sociale etc., într-o anumită perioadă de timp; *p. ext.* timpul cît durează această acțiune (**c. electorală**; **c. agricolă**; **c. de presă** etc.) [⟨fr. *campagne*, rus. *kampaniia*] **II** s.f. Subunitate militară mai mare decît plutonul, care intră în compunerea batalionului. [⟨fr. *compagnie*, it. *compagnia*] **III** s.f. **1.** Tovărășie, însoțire. ○ *Damă* (sau *doamnă*) *de* **c.** = persoană angajată ca să îngrijească de o persoană bătrînă sau bolnavă (sau, (rar), ca să-i țină de urît). **2.** Grup mic de persoane care-și petrece vremea împreună; societate. **3.** Mare întreprindere industrială, comercială, de transport etc. [⟨fr. *compagnie*]

CAMPANIZÁ/COMPANIZÁ I vb. I. (Rar) A duce o luptă ideologică, politică împotriva cuiva. [⟨*campanie*] **II** vb. I. A se întovărăși, a se împrieteni cu cineva. [⟨*companie*]

CAMPANIZÁRE/COMPANIZÁRE I s.f. (Rar) Acțiunea de a campaniza. [⟨*campaniza*] **II** s.f. (Rar) Acțiunea de a companiza. [⟨*companiza*]

***CÁMPUS/CÎMP I** s.n. (Rar) Așezare în care sînt amplasate unități de învățămînt superior și locuințe pentru profesori și studenți. [⟨fr. *campus*, lat. *campus*] **II** s.n. și m. **1.** Întindere vastă de pămînt neaccidentată; șes, cîmpie. **2.** Loc, spațiu, porțiune de teren în limitele cărora se desfășoară o anumită activitate. **3.** (FIZ.) Regiune din spațiu în care fiecărui punct i se asociază o mărime fizică determinată; mărime caracteristică unei asemenea regiuni. ● Regiune din spațiu în care se pot ivi cîmpuri electromagnetice. **4.** Formă a materiei prin intermediul căreia are loc interacțiunea dintre particule. **5.** Fondul unui tablou, al unei gravuri, al unei podoabe. **6.** Valorile uneia sau mai multor mărimi (matematice, fizice etc.) variabile. **7.** (LINGV.) Totalitatea sensurilor unui termen lexical (unui enunț etc.) (**c. semantic**). [⟨lat. *campus*]

***CANÁLE/CANÁLURI I** s.n. și f. (sg. *canal*) I. S.n. **1.** Conductă (construită din beton sau din tuburi îmbinate, din șanțuri sau rigole) destinată să transporte lichide, în diferite scopuri. **2.** Formațiune organică tubulară. [⟨fr. *canal*, it. *canale*, lat. *canalis*] II. S.f. (Numai la pl.) Plantă erbacee ornamentală, originară din Italia, cu frunze lanceolate, dințate, cu flori albe, roșii sau pestrițe *(Impatiens balsamina)* [*Et.i.*] **II** s.n. (sg. *canal*) (Numai la pl.) **1.** Albie artificială (a unui rîu, fluviu etc.) destinată navigației, irigării unei regiuni etc. ● Brat de mare situat între două țărmuri apropiate. **2.** Conductă prin care se transportă apă sau diferite lichide. [⟨fr. *canal*, it. *canale*, lat. *canalis*]

CANALIZÁBIL/CANALIZATÓR I adj. Care poate fi canalizat. [⟨fr. *canalisable*] **II** adj. (Adesea fig.) Care canalizează, conduce într-o anumită direcție. [⟨fr. *canalisateur*]

CANALIZÁRE/CANALIZÁȚIE I s.f. Acțiunea de a canaliza și rezultatul ei; ansamblu de lucrări executate pentru colectarea, epurarea și evacuarea apei întrebuințate într-o localitate, într-un sistem tehnic, pe un teren etc. sau a apei de ploaie, în vederea păstrării salubrității solului și a aerului. [⟨*canaliza*] **II** s.f. Instalație aeriană, subterană sau submarină, care transportă sau distribuie energie electrică. [⟨fr. *canalisation*]

CANÁR/CANÁRĂ I s.m. Mică pasăre cîntătoare cu pene galbene *(Serinus canaria)*. [⟨fr. *canaris*, sp. *canario* ⟨ *Canare*, arhipelag în Oceanul Atlantic]

II s.f. 1. Stîncă (în mare). 2. (Reg.) Pășune grasă (unde pasc oile bătrîne) [<bg. *kanara*]

***CANÁTE/CANÁTURI** I s.n. (sg. *canat*) Fiecare dintre cele două părți ale unei piei de animal tăiate în jumătate de-a lungul spinării. [<tc. *kanat*] II s.n. (sg. *canat*) 1. Ficare dintre părțile mobile din care este alcătuită o ușă, o poartă, o fereastră etc. 2. Toc, pervaz de ușă. [<tc. *kanat*]

CANCELARIÁT/CANCELÁRIE I s.n. Funcția de cancelar; localul unde își exercită cancelarul atribuțiile. [<germ. *Kanzellariat*, fr. *cancellariat*] II s.f. 1. Birou sau secție a unei instituții (publice) destinată lucrărilor administrative. 2. Aparatul administrativ auxiliar al cancelariilor. [<it. *cancellaria*]

CÁNDEL/CÁNDELĂ I s.n. *Zahăr* c. = zahăr cristalizat în prisme transparente. [<germ. *Kandel*(zucker)] II s.f. Unitate internațională pentru măsurarea intensității fluxului luminos, egală cu a 60-a parte din intensitatea luminoasă a unui centimetru pătrat de corp absolut negru la temperatura de solidificare a platinei. [<fr., it. *candela*]

***CÁNE/CĂNI** I s.f. (sg. *cană*) (BOT.) Plantă erbacee ornamentală, cu frunze mari, verzui sau purpurii, și cu flori mari, roșii, galbene sau pestrițe (*Canna indica*). [*Et.i.*] II s.f. (sg. *cană*) 1. Vas cu toartă care servește la băut sau la scos lichide dintr-un vas mai mare; conținutul unui astfel de vas. 2. Vas de formă cilindrică în care se depune banda de bumbac, de in sau de cînepă. la cardele și laminoarele din filaturi. [<bg. *kanna*, germ. *Kanne*]

CANGRENÁT/CANGRENÓS I adj. Atins de cangrenă. [<*cangrenă*] II adj. Cu aspect de cangrenă, ca o cangrenă, de natura cangrenei. [<fr. *cangreneux*, it. *cangrenoso*]

***CANÍSTRĂ/CANISTRÉLĂ** I s.f. Bidon închis ermetic pentru păstrarea benzinei, a vinului, a laptelui etc. [germ. *Kanister*, lat. *canister*] II s.f. (MAR.) Cerc de metal, de lemn sau de frînghie pentru prinderea sau dirijarea unui obiect sau a unei manevre în direcția cîrmei. [<it. *canistrello*]

CANÚLĂ/CANÚRĂ I s.f. Tub de sticlă sau de ebonită, întrebuințat în medicină în diferite operații chirurgicale sau pentru spălături interne. [<fr. *canule*, lat. *cannula*] II Fir scurt de lînă rămas în dinții pieptenului după dărăcit, folosit (ca bătătură) pentru țesături mai groase. [lat. *cannula*]

CAOLÍN/CAOLINÍT I s.n. 1. Rocă argiloasă de culoare albă sau ușor colorată, insolubilă în apă, întrebuințată în industria ceramicii, a hîrtiei, a sticlei, în medicină etc. 2. (MED.) Pudră absorbantă întrebuințată ca emolient. [<fr. *kaolin*] II s.n. Silicat de aluminiu hidratat (care intră în compoziția caolinului) de culoare albă, mată, uneori ușor colorat. [<fr. *kaolinite*]

***CAPÉLĂ/CAPELÍNĂ** I I. 1. s.f. Bisericuță, paraclis. ● Altar lateral al unei biserici. ● Încăpere într-o clădire, cu un altar, unde se poate oficia slujba religioasă. 2. Grinda superioară a unui cadru de lemn care susține tavanul unei lucrări miniere. II. Grup de coriști. ● Fanfară (militară); orchestră. [<germ. *Kapelle*, it. *cappella*] II s.f. 1. Coif medieval de metal purtat de pedestrași, care acoperea capul și ceafa. 2. Bandaj chirurgical al capului. [<fr. *capeline*]

CAPILARÍTĂ/CAPILARÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamație, de obicei difuză, a vaselor capilare. [<fr. *capillarite*] II s.f. (MED.) Stare caracterizată prin alterarea acută sau cronică a vaselor capilare. ○ C. *retiniană* = capilaroză care apare în formele mai avansate de angiosclerozâ retiniană. [<fr. *capillarose*]

***CAPITÁLĂ/CAPITĂLÚȚĂ** I s.f. 1. Oraș de reședință în care își au sediul organele superioare ale puterii de stat. 2. Oraș în care își au sediul organele de conducere ale unei unități administrative teritoriale. [<fr. (ville) *capitale*, it. *capitale*] II s.f. Nume dat literelor de tipar majuscule care au aceleași dimensiuni cu literele obișnuite din corpul respectiv. [<*capitală* + suf. *-uță*]

CAPÍTOL/CAPÍTUL I s.n. Fiecare dintre diviziunile mai mari ale unei lucrări științifice, literare, ale unei legi etc. [<it. *capitolo*, lat. *capitulum*] II s.m. și n. I. S.m. 1. Corpul canonicilor unei catedrale catolice; adunare a catolicilor. ● Adunare de călugări sau de alți clerici catolici. 2. Loc în care se țin asemenea adunări. [<it. *capitulo*, lat, *capitulum*] II. S.n. Inflorescență al cărei receptacul este întins ca un taler, purtînd numeroase flori apropiate unele de altele. [<lat. *capitulum*, fr. *capitule*]

CAPITULÁRE/CAPITULÁȚIE I s.f. Încetare a ostilităților armate și predare de către una dintre părțile beligerante a forțelor sale militare sau a unei părți a acestora, ca urmare a înfrîngerilor suferite ori a incapacității de a mai rezista și de a continua lupta. ● (Fig.) Retragere în fața piedicilor sau a greutăților; renunțare la o acțiune, la o discuție; cedare. ○ C. *necondiționată* = încetare a luptei și predare, urmată de dezarmare, a forțelor terestre, maritime și aeriene, care au suferit o înfrîngere totală, definitivă. C. *condiționată* = încetare a ostilităților pe baza unui acord negociat între comandanții forțelor beligerante. [<*capitula*] II s.f. Convenție prin care un stat stabilea un regim de privilegii pentru cetățenii străini aflați pe teritoriul său. [<fr. *capitulation*, it. *capitulazione*]

***CAPÍTULE/CAPÍTULI** I s.n. (sg. *capitul*) (BOT.) Tip de inflorescență cu numeroase flori apropiate unele de altele, reunite într-un receptacul în formă de taler. [<fr. *capitule*, lat. *capitulum*]. II s.m. (sg. *capitul*) Corpul canonicilor unei catedrale catolice. ● Adunare a canonicilor. ● Adunare de călugări sau de alți clerici catolici. ● Loc unde se țin adunări de felul acestora. [<it. *capitulo*, lat. *capitulum*]

***CÁPSĂ/CAPSÉLĂ** I s.f. 1. Dispozitiv de închidere făcut din piese care se îmbucă una în alta și care servește la încheierea unor obiecte de îmbrăcăminte. 2. Piesă (de sîrmă) cu care se prind mai multe hîrtii, foile unei cărți etc. 3. Mic tub de metal umplut cu o materie fulminantă, care se folosește la armele de foc, la mine etc. pentru a face să explodeze încărcătura. 4. Vas din material rezistent la căldură, în care se încălzesc în laborator diverse substanțe. [<germ. *Kapsel*, lat. *capsa*] II s.f. (BOT.) 1. Plantă din familia

cruciferelor, cunoscută sub numele popular de traista-ciobanului. 2. Siliculă de forma acestei plante. [<fr. *capselle*, lat. *capsella*]

CAPTÁBIL/CAPTÁNT I adj. Care poate fi captat. [<*capta* + suf. *-abil*] II adj. Care poate capta. [<*capta*]

CAPTÁRE/CAPTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a capta și rezultatul ei. ◐ Operație de colectare a apelor, a gazelor sau a pulberilor dintr-o încăpere etc. pentru a le folosi sau a le împiedica acțiunea nocivă. [<*capta*] II s.f. 1. Faptul de a fi captat. 2. (DR.) Manevră viclean în scopul obținerii, printr-un act juridic, anumitor foloase în dauna cuiva. [<fr. *captation*, lat. *captatio, -onis*]

CARACTERIÁL/CARACTERÍSTIC I adj. (Rar) Referitor la caracter, de caracter. [<*caractériel*] II adj. Care caracterizează ceva sau pe cineva, constituindu-i trăsătura distinctivă. [<fr. *caractéristique*]

CARAGIALIÁN/CARAGIALÉSC I adj. (Despre un personaj) Care întrunește trăsăturile de caracter specifice eroilor lui Caragiale. [<*Caragiale* + suf. *-ian*] II adj. (Despre o acțiune, gest, mimică etc.) Care provoacă rîsul aidoma comediilor lui Caragiale. [<*Caragiale* + suf. *-esc*]

CARAMÉL/CARAMÉLĂ I s.n. Produs obținut prin încălzirea și deshidratarea zahărului, de culoare brună-roșiatică, solubil în apă, folosit, în cofetărie, la colorarea unor băuturi sau a unor alimente precum și la prepararea plăcilor fotografice. [<fr. *caramel*, sp. *caramelo*] II s.f. Bomboană făcută din caramel amestecat cu diferite substanțe colorate și aromatice. [<fr. *caramel*, it. *caramella*]

***CARÁVĂ/CARAVÉLĂ** I s.f. Capcană de pescuit care se instalează în lacuri și bălți pentru prinderea plăticii și a șalăului. [*Et.i.*] II s.f. Corabie cu pînze, rapidă, folosită în trecut (de spanioli și de portughezi) pentru călătorii lungi. [<fr. *caravelle*, it. *caravella*, port. *caravela*, sp. *carabela*]

CARBONÁR/CĂRBUNÁR/CĂRVUNÁR I s.m. Membru al unei organizații revoluționare secrete din Italia, care a luptat la începutul sec. XIX pentru unitatea Italiei și împotriva asupririi străine. [it. *carbonaro*] II s.m. 1. Muncitor care lucrează la producerea cărbunelui de lemn. 2. Persoană care vinde cărbuni. [<*cărbune* + suf. *-ar*] III s.m. (La pl.) Nume dat, prin asociație cu carbonarii italieni, elementelor progresiste care au inițiat, la începutul sec. XIX în Țara Românească și în Moldova, o mișcare reformatoare, reprezentînd interesele boierimii liberale și ale negustorilor; (și la sg.) membru al acestei mișcări. [<it. *carbonaro*]

CARBONIÉR/CARBONIFÉR I adj. Care se referă la cărbune. [<*carbon*, după modelul lui *petrolier*] II adj. 1. (Despre roci, terenuri sau regiuni) Care conține zăcăminte de cărbuni. 2. Care se ocupă cu extracția și cu prelucrarea cărbunelui; privitor la cărbuni. [<fr. *carbonifère*, lat. *carbo* = cărbune, *ferre* = a purta]

CARBURÁRE/CARBURÁȚIE I s.f. Faptul de a introduce carbonul în fier sau într-un aliaj feros în stare topită și rezultatul lui. [<*carbura*] II s.f. Proces de amestecare, în carburator, a combustibilului lichid cu aerul. ○ *Cameră de* c. = parte a carburatorului în care se face carburația. [<fr. *carburation*]

CÁRDĂ/CÁRDIE I s.f. Mașină folosită în filaturi pentru dărăcirea (și prelucrarea) mecanizată a unui material textil. [<fr. *carde*] II s.f. Orificiul superior al stomacului aflat în partea dinspre esofag. [<fr. *cardia*]

***CÁRE/CÁRI/CÁRURI** I s.n. (sg. *car*) 1. Vehicul terestru, cu patru roți, cu tracțiune animală, folosit la țară pentru transportarea poverilor. ○ C. *funebru* (sau *funerar, mortuar*) = dric. C. *blindat* (sau *de asalt*) = tanc. ○ (ASTR.) C. *Mare* = constelație alcătuită din șapte stele așezate în formă de car, Ursa Mare. C. *Mic* = constelație formată din șapte stele, printre care și Steaua Polară, Ursa Mică ◐ (În antichitate) Vehicul cu două roți, tras de doi sau patru cai, folosit în lupte, la jocuri și la ceremonii. 2. Cantitate de material care se poate încărca într-un car. ◐ (Fig.) Mulțime, grămadă. 3. (Reg.) Parte a ferăstrăului mecanic alcătuită din două bîrne puse pe rotițe, pe care se așază bușteanul. [<lat. *carrus* (cu unele sensuri noi după fr. *char*)] II s.m. (sg. *car*) Nume dat mai multor specii de insecte mici dăunătoare, din ordinul coleopterelor, cu corp păros și cu picioare scurte, care trăiesc în lemn și se hrănesc cu acesta. [<lat. *carius*] III s.n. (sg. *car*) Piesă cilindrică mobilă pe care se fixează hîrtia la mașina de scris, făcînd posibilă (prin deplasare) scrierea succesivă a literelor și a rîndurilor. [<engl. (typewriter) *carriage*, fr. *chariot*]

CARELÁJ/CARENÁJ I s.n. 1. Pardoseală, pavaj alcătuit din piese așezate în carouri. 2. Dispunere a elementelor care învelesc o construcție în formă de figuri geometrice. [<fr. *carrelage*] II s.n. 1. Înclinare pe un bord a unei nave în stare de plutire în vederea reparării unei carene; carenare. 2. Îmbrăcăminte (de tablă sau de placaj) pe suprafața unui vehicul de mare viteză pentru a-i micșora rezistența aerodinamică. [<fr. *carénage*, it. *carenagio*]

CARENÁL/CARENÁT I adj. Referitor la carenă; al carenei. [<fr. *carénal*] II adj. În formă de carenă, de luntre. [<fr. *caréné*]

CARÉT/CARÉTĂ/CARÓTĂ I s.m. Broască țestoasă comestibilă din mările calde, lungă de 60—80 cm, din a cărei carapace cornoasă se obține bagaua *(Eretmochelys imbricata)*. [fr. *caret*] II s.f. Trăsură închisă cu patru roți. [<rus. *kareta*] III s.f. 1. Varietate de morcovi timpurii, cu rădăcini scurte, de culoare galbenă-roșiatică. 2. Probă (cilindrică) de material luată din fundul unei găuri de sondă pentru determinarea structurii stratului străbătut. ◐ Probă (cilindrică) de material luată din betonul de fundație al unei șosele pentru verificarea în laborator a proprietăților ei fizice și mecanice. 3. (La jocul de biliard) Poziție dificilă lăsată adversarului. [<fr. *carotte*, lat. *carota* = morcov]

CAROSÁBIL/CAROSIÉR I adj. (Despre drumuri, șosele etc.) Care permite circulația vehiculelor; pe care merg vehiculele. [<fr. *carossable*] II adj. (Rar, despre cai) Cu mersul elegant, folosit pentru vehicule de lux. [<fr. *carossier*]

Scanned with OKEN Scanner

CÁRT/CÁRTING I s.n. I. **1.** Serviciu pe care îl execută personalul unei nave timp de patru ore la bord. **2.** Diviziune unghiulară reprezentînd a 32-a parte din roza vînturilor, adică 11,214°. [<fr. *quart*] II. Tip de automobil de sport cu un singur loc, cu caroserie și parte mecanică simplificate. ● Automobil construit pentru a fi folosit de copii în anumite jocuri sportive. [<engl., fr., it. *kart*] **II** s.n. Sport practicat cu cartul; competiție cu carturi. [<engl., fr. *karting*]

CARTÉL/CARTÉLĂ I Uniune monopolistă, în cadrul căreia întreprinderile participante, din aceeași ramură de producție încheie o convenție, stabilind prețuri de vînzare unice și regiuni geografice de desfacere pentru fiecare în parte. **2.** (Înv.) Convenție scrisă între state, pentru schimbul sau răscumpărarea prizonierilor. [<fr. *cartel*] **II** s.f. **1.** Carnețel, bucată de hîrtie sau de carton cu bonuri detașabile, imprimate și numerotate, pe baza cărora se pot obține produse raționalizate sau se poate servi masa la o cantină. **2.** Bandă de carton perforată care indică un anumit desen al stofei de țesut. [<it. *cartella*] **3.** C. *perforată* = foaie sau bandă de hîrtie perforată, avînd rol de element de memorizare la unele calculatoare, la instalații automate cu comandă diversă sau pentru programarea rezultatelor.

CÁRUM/CÁRUS I s.n. (BOT.) Plantă din familia umbeliferelor, ale cărei fructe conțin un ulei bogat în carvonă și limoneu; are acțiune slabă spasmolitică și stomahică (condiment). [<fr., lat. *carum*] **II** subst. Gradul cel mai profund al stării comatoase, în care dispare reactivitatea la orice stimul. [<ngr. *karos*]

CASÁBIL/CASÁNT I adj. **1.** Care se sparge sau se sfărîmă ușor; casant. **2.** (Despre o hotărîre judecătorească) Care poate fi anulat în urma unui recurs. [<fr. *cassable*] **II** (Despre un material) Care se sparge, se sfărîmă ușor; fragil. [<fr. *cassant*]

CASÁRE/CASÁȚIE/CASAȚIÚNE I s.f. Acțiunea de a casa și rezultatul ei. [<*casa*] **II** s.f. (În unele state) Organ judecătoresc suprem, care are dreptul să caseze o sentință pronunțată de organele judecătorești de grad inferior. [<fr. *cassation*] **III** s.f. **1.** (DR.) Desființare a unei hotărîri judecătorești în urma admiterii recursului extraordinar. **2.** (CONT.) Totalitatea operațiilor privind scoaterea definitivă din inventar a unui mijloc fix, a cărui folosire, reparare sau modernizare nu mai sînt economice; lichidare. **3.** Spargere. [<fr. *cassation*, germ. *Kassation*, it. *cassazione*]

CASCADORÍE/CASCADORÍSM I s.f. Arta, meseria cascadorului. [*Et.i.*] **II** s.n. Faptă temerară, de cascador. [<*cascador* + suf. *-ism*]

***CÁSCĂ/CASCHÉTĂ** I s.f. **1.** Acoperămînt pentru cap, făcut din metal, din piele sau din cauciuc și folosit de militari, de unii sportivi și de unii muncitori pentru protecție. ● Dispozitiv metalic în atelierele de coafat, de forma unei căciuli, folosit la uscatul părului. ● Acoperămînt pentru cap, din cauciuc sau din material plastic, folosit pentru a feri părul de apă. **2.** Dispozitiv alcătuit din unul sau două receptoare fixate pe urechi, care servește la ascultarea transmisiunilor radiofonice, telefonice etc. [<fr. *casque*, sp. *casco*] **II** s.f. Un fel de șapcă de stofă cu fundul larg și rotund și cu cozoroc, care face parte, de obicei, din uniforma militarilor. [<fr. *casquette*]

***CASTÁNĂ/CASTANIÉTĂ** I s.f. **1.** Fructul castanului, (aproximativ) sferic, cu coajă tare, cafenie, bogat în amidon și în ulei, închis pînă la maturitate într-un înveliș verde, țepos. **2.** Fiecare dintre micile formații cornoase aflate pe fața internă a picioarelor calului. [<ngr. (1) *kástanon*, (2) *kastánia*] **II** s.f. Instrument muzical de percuție (răspîndit în Spania și în America Latină) format din două plăcuțe de lemn sau fildeș prinse ca valvele unei scoici; lovite una de alta, sînt folosite la acompanierea dansului și a muzicii. [<fr. *castagnettes*, sp. *castañeta*]

CAȘÉT/CAȘÉTĂ/CAȘÉU I s.n. (Rar, cuv. francez) **1.** Carnet în care se înseamnă fiecare lecție pe care o ține un profesor. ● Plată făcută după numărul de lecții predate. **2.** (FILAT.) Plic ștampilat din prima zi a emisiunii timbrelor. **3.** (FARM.) Cașetă. [<fr. *cachet*] **II** s.f. (FARM.) Capsulă mică dintr-o foiță de amidon, în care se închid prafurile medicamentoase (cu gust neplăcut); cașet. [<fr. *cachet*] **III** s.n. Mască folosită la filmarea combinată pentru a acoperi o parte din cadru. [<fr. *cachet*]

CATAFORÉZĂ/CATAFORÍE I s.f. **1.** Deplasare spre catod a particulelor dintr-o soluție coloidală sub acțiunea cîmpului electric. **2.** (MED.) Introducere în organism a unor substanțe medicamentoase cu ajutorul ionizărilor prin curent continuu. [<fr. *cataphorèse*] **II** s.f. Tendință de deviere a axelor vizuale în jos. [<ngr. *katapherein*]

CATALÉCTIC/CATALÉPTIC/CATAPLÉCTIC I adj. (În metrica greco-latină) *Vers* c. = vers care se termină printr-un picior metric incomplet. [<fr. *catalectique*, gr. *katalektilos*] **II** adj. Privitor la catalepsie, de catalepsie. [<fr. *cataleptique*, lat. *catalepticus*] **III** adj. Referitor la cataplexie, [<fr. *cataplectique*]

CATALEPSÍE/CATAPLEXÍE I s.f. Stare patologică manifestată prin înțepenirea bruscă a mușchilor și prin încetarea unor funcții cerebrale. [<fr. *catalepsie*, gr. *katalepsis*] **II** s.f. Încetare bruscă, de durată scurtă, a oricărei mișcări datorită fricii; încremenire de frică, stupoare. [fr. *cataplexie*, gr. *kataplexis*]

CATARÁL/CATARÓS I adj. În legătură cu catarul, de catar. [<fr. *catarrhal*] **II** adj. (Bolnav) De catar. [<fr. *catarrheux*]

***CATÁRI/CATÁRURI** I s.m. (sg. *catar*) Adepți ai unei secte creștine înrudite cu bogomilismul din Europa apuseană în sec. XI—XIV, care respingeau ierarhia catolică și considerau proprietatea privată ca un păcat. [<fr. *cathare*] **II** s.n. (sg. *catar*) Inflamații acute sau cronice ale mucoasei unui organ, însoțite adesea de o secreție abundentă. [<fr. *catharre*, lat. *catharrus*]

CATAVÁSIE/CATAVASIÉR I s.f. (REL.) Cîntare religioasă privind pogorîrea lui Cristos în iad. [<ngr. *katavasia*] **II** s.n. Carte de ritual bisericesc ortodox care cuprinde cîntări religioase; *p. ext.* rugăciunile și cîntările vecerniei, utreniei, liturghiei etc. [<*catavasie* + suf. *-er*]

Scanned with OKEN Scanner

CATEGORÍE/CATIGORÍE I s.f. **1.** Noţiune fundamentală şi de maximă generalitate care exprimă proprietăţile şi relaţiile esenţiale şi generale ale obiectelor şi fenomenelor realităţii. **2.** Grup de fiinţe, de obiecte sau de fenomene de acelaşi fel sau asemănătoare între ele. **3.** (BIOL.) **C.** *sistematică* (sau *taxonomică*) = fiecare dintre marile grupe de plante sau de animale asemănătoare şi înrudite (clase, ordine, familii etc.) **4.** (SPORT.) Fiecare dintre grupele în care sînt împărţiţi sportivii sau echipele după criterii de greutate, vîrstă, sex, clasificare sportivă sau grad de pregătire. [<fr. *catégorie*, lat. *categoria*] II s.f. (Rar; înv.) Clevetire, calomnie, defăimare. [<ngr. *katigoria*]

CATIÓN/CATIONÍT I s.m. (CHIM.) Ion încărcat cu sacină pozitivă. [<fr. *cation*] II s.m. (CHIM.) Substanţă care determină schimbarea specificului cationului. [<engl. *cationite*]

CATONIÁN/CATÓNIC I adj. Catonic. ○ *Regulă* **c.** = principiu de drept conform căruia validitatea unui legat este condiţionată de supoziţia că testatorul a murit imediat după întocmirea testamentului. [<it. *catoniano*, lat. *catonianus*] II adj. (Rar) Aspru, sever; catonian. [<fr. *catonica*]

CAÚSTICĂ/CAUSTICITÁTE I s.f. (FIZ.) Pată luminoasă formată prin întîlnirea razelor reflectate sau refractate într-un sistem optic, reprezentînd imaginea deformată a unei surse de lumină. [<it. *caustico*, lat. *causticus*] II (Rar) **1.** Proprietate a unor substanţe de a fi caustice. **2.** (Fig.) Tendinţa sau faptul de a fi caustic. [<fr. *causticité*]

***CAVÁLE/CAVÁLURI** I s.n. (sg. *caval*) Fluier mare ciobănesc, făcut din lemn de paltin sau de alun. [<tc. *kaval*] II s.n. (sg. *caval*) Şănţuleţ prin care trece apa între straturile de legume. [*Et.i.*]

CAVERNÍCOL/CAVERNÓS I adj. Specific peşterii, care ţine de peşteră, care trăieşte sau care creşte în peşteră [<fr. *cavernicole*, lat. *caverna* = peşteră, *colere* = a locui] II adj. **1.** Care se referă la caverne. **2.** Care are caverne. **3.** (Fig.; despre voce, sunete) Care are timbrul gros, înfundat; înăbuşit. [<fr. *caverneux*, lat. *cavernosus*]

CAVITÁTE/CAVITÁŢIE I s.f. **1.** Adîncitură, gaură într-un corp solid. ○ **C.** *rezonantă* = circuit oscilant pentru frecvenţe foarte înalte, constituit dintr-o incintă cu pereţi metalici, în care se pot întreţine oscilaţii electromagnetice sub formă de unde staţionare. **2.** Spaţiu gol în interiorul organismului sau al unui organ din corpul omului sau al animalelor, în care se află anumite organe (**c.** *toracică*). [<fr. *cavité*, lat. *cavitas -atis* it. *cavità*] II s.f. Fenomen de producere, într-un curent de lichid, a unui vid parţial unde se formează bule de vapori sau de gaz care, prin aglomerare, determină vibraţii şi coroziune mecanică, ce pun în pericol pereţii conductei prin care circulă lichidul. [<fr. *cavitation*]

CAUZALÍSM/CAUZALITÁTE I s.n. Concepţie filozofică fondată pe cauzalitate. [<fr. *causalisme*] II s.f. Formă principală de interacţiune şi conexiune dintre cauză şi efect, exprimînd relaţia complexă, obiectivă, necesară şi universală între fenomene, ca rezultat al unui proces de generare, ce se soldează, de obicei, cu schimbarea unei stări sau structuri. [<fr. *causalité*, it. *causalità*]

CAUZATÍV/CAUZATÓR I adj. n. *Verb* **c.** = verb factitiv. [<fr. *causatif*, it. *causativa*] II adj. Care cauzează ceva. [<fr. *causateur*]

CAZUÁL/CAZUÁR I adj. **1.** Care are caracter întîmplător, care depinde de împrejurări; accidental, fortuit. **2.** Care arată cazul gramatical ○ *Dezinenţă* **c.** = element morfologic pentru stabilirea cazului. [<fr. *casuel*, lat. *casualis*] II s.m. Gen de păsări mari din Oceania, asemănătoare cu struţul, cu o creastă cornoasă pe frunte şi pene negre, întrebuinţate ca podoabă. (*Casuarius casuarius*). [<fr. *casoar*, it. *casuario*, din cuv. malaez]

CAZUALÍSM/CAZUALITÁTE I s.n. Concepţie filozofică idealistă, care atribuie întîmplării cauzele evenimentelor şi ordinea în care se succedă acestea. [<fr. *casualisme*] II s.f. (LINGV.) Calitate, stare a ceea ce este cazual. [<fr. *casualité*]

CĂLARĂŞ/CĂLĂREŢ I s.m. **1.** (La pl., în evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Corp militar de slujitori auxiliari ai domniei; (şi la sg.) membru al acestui corp militar. ● (Înv.) Ostaş de cavalerie. **2.** Coardă de rod la viţa de vie, scurtată la 4—6 muguri. [<*călare* + suf. *-aş*] II I. s.m. şi f. Persoană care călăreşte; sportiv care practică călăria. II. s.m. Denumire dată unor piese şi instrumente: a) placă mică de metal care se prinde în partea superioară a unei fişe dintr-o cartotecă; b) mică piesă de sîrmă de forma literei U, care se aşază, răsturnat, pe braţele unei balanţe pentru a obţine echilibrul; c) mică piesă de sîrmă îndoită în formă de U, care serveşte la închiderea unui circuit; d) bară scurtă de oţel şi de beton, folosită ca armătură suplimentară în zona de reazem a unei grinzi de beton armat. [<lat. *caballaricus*]

CĂMĂŞUIÁLĂ/CĂMĂŞUÍRE I s.f. **1.** Strat subţire care acoperă unele materii, obiecte sau piese. ● Căptuşeală de zidărie interioară, subţire a unui tunel. ○ **C.** *piloţilor* = tub metalic folosit pentru confecţionarea piloţilor de beton. **2.** Strat de piatră sau de balast dezagregat, care se îndepărtează în cazul deschiderii unei cariere sau a unei balastiere. [<*cămaşă*+suf. *-eală*] II s.f. (CONSTR.) Acoperire cu un strat de beton, de piatră sau de balast. [<*cămăşui*]

CĂMINÁR/CĂMINÍST I s.m. (În evul mediu, în Moldova şi Ţara Românească) Slujitor însărcinat cu perceperea unor dări. [<sl. *camănă* + suf. *-ar*] II s.m. şi f. Student(ă) care locuieşte, în perioada şcolarizării, într-un cămin. [<*cămin* + suf. *-ist*]

CĂPEŢEÁ/CĂPEŢÉL I s.f. Parte a frîului alcătuită din curele care trec peste capul şi botul calului şi ale cărei capete inferioare sînt prinse de inelele zăbalei. [<*căpeţele* (pl. lui *căpeţel*) + suf. *-ea*] II s.n. **1.** Bucată mică (din ceva). **2.** (REL.) Colac rotund care se duce la biserică la slujbele pentru pomenirea morţilor. [<lat. *capitellum*]

CĂSCÁT/CĂSCĂTÚRĂ I s.n. Faptul de a căsca. [<*căsca*] II s.f. Deschizătură, crăpătură. [<*căsca* + suf. *-ătură*]

Scanned with OKEN Scanner

CĂUTÁRE/CĂUTĂTÚRĂ I s.f. **1.** Acțiunea de a (se) căuta. **2.** Îngrijire; *restr.* tratament sau îngrijire medicală. **3.** (Înv.) Administrare a unui bun material. **4.** Osteneală; năzuință. **5.** Privire; căutătură. **6.** Preț bun, trecere. ○ Expr. *A avea c.* = a se bucura de considerație. [<*căuta*] **II** s.f. Mod de a privi al unei persoane, expresie a ochilor; *p. ext.* expresie a feței, înfățișare, mină. [<*căuta* + suf. *-ătură*]

CECOSTOMÍE/CECOTOMÍE I s.f. (MED.) Creare chirurgicală a unui anus artificial la nivelul cecului. [<fr. *caecostomie*] **II** s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a cecului. [<fr. *caecotomie*]

CEFALÉE/CEFALÍTĂ I s.f. (MED.) Durere de cap; cefalalgie. [<fr. *céphalée*, gr. *kephale*] **II** s.f. Inflamație a creierului și a membranelor sale. [<fr. *céphalite*, gr. *kephale*]

CELEBRÁL/CEREBRÁL I adj. (Rar) Care este săvîrșit cu solemnitate; de însemnătate publică sau privată; sărbătoresc. [<fr. *célèbre*] **II** adj. **1.** Care aparține creierului, privitor la creier și la funcțiile lui. **2.** Intelectual, rațional. ◉ Activitate cerebrală. **3.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care se conduce (exagerînd uneori) numai după criteriile rațiunii. [<fr. *cérébral*]

CELECTOMÍE/CELIOTOMÍE I s.f. (MED.) Excizie chirurgicală a ramurilor celiace ale nervului pneumogastric, folosită în tratamentul hipertensiunii arteriale. [<fr. *celiectomie*] **II** s.f. (MED.) **C.** *vaginală* = deschidere chirurgicală a cavității abdominale pe cale vaginală. ○ **C.** *ventrală* = deschidere chirurgicală a cavității abdominale, prin abordarea peretelui său ventral. [<fr. *celiotomie*, gr. *koilia* = pîntec, *tome* = tăiere]

CELÉST/CELESTÍN I adj. Ceresc; *fig.* foarte frumos, minunat, divin. [<fr. *céleste*, it *celeste*, lat *caelestic*] **II** s.m Călugăr aparținînd unui ordin catolic fondat în anul 1254. [<fr. *célestin*]

CELÉSTĂ/CELESTÍNĂ I s.f. Instrument muzical de percuție cu claviatură, ale cărui sunete sînt produse prin lovirea unor plăci de metal. [<fr. *célesta*] **II** s.f. Sulfat de stronțiu natural, sticlos-transparent, incolor sau ușor colorat, folosit la prepararea sărurilor de stronțiu. [<fr. *célestin*].

CÉLLA/CÉLLO I s.f. Sală sau spațiu într-un templu grec sau roman, unde se afla statuia zeului protector. ◉ Naos. [< lat. *cella*, fr. *cella*] **II** s.m. (Cuv. it.) Violoncel. [< it. *cello*].

CELÓM/CELÓN I s.n. Cavitate în interiorul corpului metazoarelor care cuprinde organele; cavitatea generală. [<fr. *coelome*, gr. *koile*] **II** s.m. Acetat de celuloză (nume comercial). [*Et. i.*]

CELOSÓMA/CELOSÓMUS I s.f. (MED.) Fisură congenitală a corpului cu eventrație, asociată de obicei cu diferite anomalii ale extremităților, aparatului genitourinar, tractului intestinal sau ale întregului trunchi. [<gr. *kelosoma*) **II** s.m. Monstru care prezintă celosoma. [<fr. *celosoma*]

CEMÉNT/CIMÉNT I s.n. Agent pulverulent care servește la cementarea oțelului, [<fr. *cement*] **II** s.n. Material de construcție pulverulent, obținut prin măcinarea clincherului, care, în contact cu apa, face priză și se întărește. [<fr. *ciment*, it. *cimento*].

CEMENTÁ/CIMENTÁ I vb. I. Tranz. A trata termochimic oțelurile moi sau aliate, introducînd carbon, crom, azot etc. în stratul lor superficial, pentru a obține un strat dur cu mare rezistență la uzură. [<fr. *cémenter*] **II** vb. I Tranz. A lega, a consolida cu ciment; (tranz. și refl., fig.) a face să fie sau a deveni solid; a (se) consolida. [<fr. *cimenter*]

CEMENTÁRE/CIMENTÁRE I s.f. Acțiunea de a cementa. [<fr. *cementa*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) cimenta. [<*cimenta*]

CENTÍMĂ/CENTÍMO I s.f. (Rar) Valoarea bănească reprezentînd a suta parte dintr-o unitate monetară (franc, leu vechi etc.). [<fr. *centime*] **II** s.m. Monedă divizionară în Spania și în Costa Rica, valorînd a suta parte din unitatea monetară. [<sp. *centimo*]

CENTRALÍSM/CENTRÍSM I s.n. Sistem de organizare administrativă, economică sau politică potrivit căruia instituțiile locale se află în subordinea instituțiilor centrale și lucrează potrivit directivelor acestora. [<fr. *centralisme*, rus. *țentralizm*] **II** s.n. Curent politic oportunist, conciliator, ivit în interiorul partidelor social-democrate ale Internaționalei a II-a, care, sub pretextul adoptării unei poziții de mijloc, subordona interesele proletariatului intereselor burgheziei. [<rus. *țentrizm*, germ. *Zentrismus*]

CENTRALÍST/CENTRÍST I adj. Potrivit centralismului, care aparține centralismului, privitor la centralism. [<fr. *centraliste*] **II**, s.m. și f., adj. Care aparține centrismului, privitor la centrism. [<fr. *centriste*, rus. *țentrist*]

CENTÚRIE/CENTURIÓN I s.f. **1.** (În armata romană) Subdiviziune tactică cuprinzînd o sută de ostași. **2.** (În vechea Romă) Diviziune politică și administrativă formată dintr-o sută de cetățeni. [<lat. *centuria*, fr. *centurie*] **II** s.m. (În armata romană) Ofițer care comanda o centurie; sutaș. [<it. *centurione*, fr. *centurion*, lat. *centurio*, *-onis*]

CENUȘÁR/CENUȘÉRNIȚĂ I s.n. și m. I. S. n. **1.** Cutie de metal așezată sub grătarul locomotivei sau al unei sobe de încălzit, al unui cuptor etc., în care cade cenușa rezultată din ardere. **2.** Atelier sau secție dintr-o fabrică de tăbăcărie, în care se pun pieile crude, cu o soluție de lapte de var, pentru a le curăța de păr. ◉ Soluție de lapte de var sau alcaliu, folosită pentru depilarea pieilor crude și îndepărtarea epidermei. ◉ Urnă în care se păstrează cenușa unei persoane incinerate; urnă cinerară. II. S.m. (Înv. și ir.) Scriitor de cancelarie, copist (prost). III S.m. Arbore ornamental originar din China, înalt, cu coroană ovală, cu frunze compuse și cu flori mici verzi-gălbui. (*Ailanthus altissima*). [<*cenușă* + suf. *-ar*] **II** s.f. (Pop.) Scrumieră. [<*cenușă* + suf. *-erniță*]

CENZURÁL/CENZURÁBIL I adj. Referitor

la cenzură. [<*cenzura*] II adj. Care poate fi cenzurat. [<fr. *censurable*]

CENZÚRĂ/CEZÚRĂ I s.f. 1. Control prealabil exercitat asupra conținutului unor scrieri. 2. (În vechea Romă) Demnitatea, funcția de cenzor. [<fr. *censure*, it. *censura*] II s.f. Pauză ritmică înăuntrul unui vers, care împarte versul în părți, de obicei, egale (emistihuri), pentru a ușura recitarea și a susține cadența. [<fr. *césure*, lat. *caesura*]

CÉR/CÉRIU I s.m. și n. I. S.m. Arbore mare din familia fagaceelor, înalt pînă la 30 m, înrudit cu stejarul, cu scoarță negricioasă, cu frunze pieloase, bogate și cu fructe ghinde, folosit drept combustibil. (*Quercus cerris*). [<lat. *cerrus*] II. S.n. 1. Spațiu cosmic infinit în care se află aștrii; parte din acest spațiu văzută deasupra orizontului, aparent emisferică; boltă cerească, firmament. 2. Aer, văzduh, atmosferă. 3. (În diverse mitologii) Rai. [<lat. *caelum*] II s.n. Element chimic, metal moale, ductil și strălucitor, folosit în aliaj cu lantan și fier, la fabricarea pietrelor de brichete, a gloanțelor și a proiectilelor. [<fr. *cerium*],

CERCÁRE/CERCĂTÚRĂ I s.f. 1. (Pop.) Acțiunea de a (se) cerceta, a examina și rezultatul ei; investigație. ◉ Încercare, experiență. ◉ Probă. 2. Suferință, durere; nenorocire. [<*cerca*] II s.f. (Înv.) Control exercitat de stăpînire asupra strîngerii birurilor prin concesionari. [<*cerca* + suf. *-ătură*]

CERCETÁȘ/CERCETĂTÓR I s.m. și f. 1. Persoană trimisă să cerceteze, să ia informații; militar care execută o cercetare. 2. (Înv.) Elev din cursul secundar care făcea parte din organizația cercetășiei, ce avea un caracter sportiv-educativ. [<*cerceta* + suf. *-aș*] II s.m. și f. Persoană care se ocupă cu cercetarea în domeniul științei sau al tehnicii; om de știință. ○ C. *științific* = funcție în cadrul institutelor de cercetări științifice, în laboratoare etc.; persoană care are această funcție. [<*cerceta* + suf. *-ător*]

CERCUÍT/CIRCUÍT I s.n. Faptul de a cercui. [<*cercui*] II s.n. 1. Ansamblu de fire și dispozitive bune conducătoare de electricitate care, împreună cu sursa curentului, formează un traseu închis pentru trecerea unui curent. ◉ Sistem de conducte sau de medii prin care pot circula particule materiale. ◉ Mișcare a mărfurilor. ◉ Proces de transformare și de prelucrare a materiei prime în produse finite. 3. Distanță de străbătut pe un traseu mai mult sau mai puțin circular, stabilit dinainte, pentru o probă sportivă; drum, distanță parcursă de cineva sau de ceva (pe un itinerar prestabilit și cu întoarcere la punctul de plecare). ○ C. *apei în natură* = proces complex prin care apa trece succesiv prin stadiile de evaporație, de nori, de precipitații, de formare a apelor de suprafață și subterane. [<fr. *circuit*, lat. *circuitus*]

CEREALIÉR/CEREALÍST I adj. Producător de cereale. [<fr. *céréalier*] II s.m. Negustor, comerciant de cereale. [<fr. *cerealiste*]

CEREMONIÁL/CEREMONÍE I s.n. Totalitatea regulilor sau a formulelor de etichetă care se aplică la o anumită ceremonie. [<fr. *cérémonial*, lat. *ceremonialis*] II s.f. Ansamblu de reguli, de forme exterioare, protocolare, obișnuite la solemnități; paradă, solemnitate, fast. [<fr. *cérémonie*, pol. *ceremonia*, lat. *caeromonia*]

CÉRNE/CERNÍ I vb. III. 1. Tranz. (Adesea fig.) A trece un material prin sită sau prin ciur, pentru a alege sau a selecta granulele, de diferite mărimi ori pentru a înlătura corpurile străine. 2. Tranz. (Fig.) A distinge. 3. Intranz. unipers. (Fig.) A ploua mărunt, a bura. 4. Tranz. (Fig.) A alege partea bună, valabilă (dintr-un studiu, dintr-o concepție etc.), eliminînd restul; a discerne. [<lat. *cernere*] II vb. IV. 1. Tranz. (Pop.) A vopsi în negru (în semn de doliu); a înnegri. 2. Refl. A se îmbrăca în haine negre, a-și vopsi hainele în negru în semn de doliu; a purta doliu. 3. Refl. (Fig.) A se mîhni, a se întrista. [<sl. *čruniti*]

CÉRNERE/CERNÍRE I s.f. Acțiunea de a cerne. [<*cerne*] II s.f. Acțiune a de a (se) cerni. [<*cerni*]

CERTOZÍN/CERTOZÍNĂ I s.m. Călugăr al unui ordin întemeiat în 1084 de San Bruno în Alpii francezi; om retras, singuratic. [<it. *certosino*, cf. *Certosa*, nume italian al mănăstirii La Grande Chartreuse II s.f. Procedeu de incrustație cu elemente de os sau fildeș pe fond de lemn negru în motive geometrice mici [<it. *certosina*]

CETACÉU/CETACÉUM I s.m. (La pl.) Ordin de mamifere acvatice, avînd corpul de forma unui pește, adaptate exclusiv la viața acvatică, cu membrele anterioare transformate în lopeți; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [<fr. *cétacé*, lat. *cetus*, gr. *kete* = pește de mare] II s.n. Grăsime extrasă din cavitățile pericraniene ale unei specii de balene, utilizată în cosmetică și în farmacie. [<lat. *caetaceum*]

CETĂȚI/CETÉȚI I s.f. (La pl.) Locuri întărite printr-un sistem de fortificații; fortărețe. ◉ Orașe sau cartiere ale unor orașe. [<lat. *civitas*] II s.m. (La pl.) (Înv.) Persoane care citesc; cititori. [<sl. *citici*]

CETÉNĂ/CETÓNĂ I s.f. Gaz cu miros înecăcios obținut prin piroliza acetonei. [<fr. *cétène*] II s.f. Compus organic rezultat în general prin oxidarea alcoolilor secundari sau a hidrocarburilor. [<fr. *cétone*]

CHET/CHÉTĂ I s.m. (ZOOL.) Fiecare dintre perișorii chitinoși, rigizi ai anelidelor. [<fr. *chéto*, gr. *khatte* = coamă] II s.f. Adunare a unor sume de bani de la public într-un anumit scop. [<fr. *quéte*]

CHIASM/CHIÁSMĂ I s.n. Figură de stil care constă în reluarea, în ordine inversă, a două cuvinte sau expresii. [<fr. *chiasme*, gr. *chiasma* = încrucișare] II s.f. Formație nervoasă aflată în interiorul craniului, formată prin încrucișarea parțială a fibrelor nervilor optici. [<fr. *chiasma*, gr. *chiasma*]

CHÍL/CHÍLĂ I s.n. I. Conținutul vaselor limfatice intestinale. [*chyle*, gr. *chylos* = suc] II (Fam.) kilogram. [< *kil*(ogram)] II s.f. I. Piesă din axa longitudinală a unei nave, care, împreună cu carlinga centrală, constituie baza scheletului navei. [<fr. *quille*, ar. *kîl* = măsură, tc. *kile*, ol. *kiel*] II. Veche măsură de capacitate, pentru cereale,

egală cu circa 680 litri, în Țara Românească, și cu circa 430 litri, în Moldova. [<tc. *kile*]

***CHILOÁME/CHILÓMI** I s.n. (sg. *chilom*) (Înv.) Măciucă. [<tc. *külünk(gü)*] II s.m. (sg. *chilom*) (Înv.) Lovitură dată cu pumnul; pumn. [<tc. *külünk(gü)*]

***CHIȘTOÁCE/CHIȘTÓCI** I s.n. (sg. *chiștoc*) Muc de țigară. [*Et. i.*] II s.m. și f. (sg. *chiștoc, chiștoacă*) Copil mic de statură. [*Et. i.*]

***CHÍTURI/CHÍȚI** I s.n. (sg. *chit*) Pastă formată dintr-un praf mineral și un lichid vîscos, care se întărește în contact cu aerul, folosit la fixarea geamurilor în cercevele, la astuparea găurilor în lemn sau în zid. [<germ. *Kitt*] II s.m. (sg. *chit*) (ZOOL.; înv.) Balenă. [<sl. *kitŭ*]

CIANÓTIC/CIANOZÁT I adj. Referitor la cianoză. [<fr. *cyanotique*] II adj. Atins de cianoză. [<*cianoză*]

CICÁDĂ/CICÁDE I s.f. Insectă cu corpul scurt și gros și capul mare, terminat printr-o proeminență ascuțită. [<lat. *cicada*] II s.f. Familie de gimnosperme, cu tulpina neramificată și cu frunze foarte mari. [<fr. *cycadées*]

CICATRICIÁL/CICATRIZÁNT I adj. (MED.) Referitor la o cicatrice. [<fr. *cicatriciel*] II adj., s.n. (Medicament) Care favorizează o cicatrizare. [<fr. *cicatrisant*]

CÍCERO/CICERÓNE I s.m. 1. (TIPOGR., invar.) Corp de literă de 12 puncte tipografice. [<fr. *cicéro*] 2. (Invar.) Gen de tunsoare bărbătească (scurtă). [<n. pr. *Cicero*] II s.m. Persoană special pregătită care arată vizitatorilor lucrurile interesante dintr-un muzeu, dintr-un oraș etc. [<it. *cicerone*, fr. *cicérone*]

CICLOÍD/CICLOIDÁL I adj. Asemănător unui cerc; rotund. [<fr. *cycloïde*] II adj. Referitor la cicloidă; de forma cicloidei. [<fr. *cicloïde*]

CIFÓS/CIFÓTIC I adj. (MED.) Cocoșat. [<fr. *cyphoux*] II adj. (Suferind) De cifoză. [<fr. *cyphotique*]

CIFRÁJ/CIFRÁRE I s.n. (MUZ.) Indicații de acord, care se notează deasupra sau dedesubtul lui, des utilizate astăzi în muzica ușoară și de jaz, înlesnind citirea rapidă a partiturii. [<fr. *chiffrage*] II s.f. Acțiunea de a cifra. [<*cifra*]

CIFRÁT/CÍFRIC I adj. (Despre texte) Scris în cifru. [<it. *cifrato*] II adj. Exprimat în cifre; numeric. [<*cifră* + suf. *-ic*]

CÍFRĂ/CÍFRU I s.f. 1. Simbol grafic (care reprezintă unul dintre numerele de la zero pînă la nouă) folosit pentru scrierea numerelor; *(impr.)* număr. 2. Volum, sumă, cantitate reprezentată prin cifre. 3. Număr care indică valoarea unei mărimi caracteristice, a unei substanțe, a unui fenomen. [<fr. *chiffre*, it. *cifra*, germ. *Ziffer*, lat. *cifra*] II s.n. 1. Sistem de semne convenționale cu care se transmit comunicări secrete. 2. Combinație de litere sau de cifre cu ajutorul căreia se pot deschide unele broaște sau lacăte cu închizătoare secretă. [După fr. *chiffre*, it. *cifra*]

CILIÁR/CILIÁT I adj. În formă de cili; privitor la cili. [<fr. *ciliaire*] II adj. Prevăzut cu cili. [<fr. *cilié(s)*]

***CILÍNDRE/CILÍNDRI** I s.n. (sg. *cilindru*) (Înv.) Joben. [<fr. *cylindre*, lat. *cylindrus*] II s.m. (sg. *cilindru*) 1. Corp geometric care rezultă din rotirea unui dreptunghi împrejurul uneia dintre laturile sale. ● Corp în formă de sul. ○ **C.** *central* = regiune centrală a structurii interne a radăcinii și a tulpinii plantelor vasculare. **C.** *urinari* = elemente microscopice cu aspect cilindric, prezente în tuburile urinifere la bolnavii care suferă de nefrită. 2. Piesă (componentă) a unei mașini, care se rotește în jurul axei sale, servind pentru a conduce, a presa etc. un material; valț. ○ **C.** *compresor* = tăvălug. ● Încăpere cilindrică (la motoare) în care se deplasează pistonul. [<fr. *cylindre*, germ. *Zylinder*, lat. *cylindrus*]

CINEFÍL/CINOFÍL I s.m. și f. Amator de filme; cineamator. [<fr. *cinéphyle*] II s.m. și f. (Rar) Amator de cîini; cel care iubește cîinii. [<fr. *cynophile*]

CINEFILÍE/CINOFILÍE I s.f. Pasiune pentru filme. [*Et. i.*] II s.f. (Rar) Atașament, interes pentru cîini. [<fr. *cynophilie*]

CINEFÓB/CINOFÓB I s.m. și s. Cel care urăște filmele. [<fr. *cinéphobe*] II s.m. și f. Suferind de cinofobie. [<fr. *cynophobe*]

***CINEMATÉCĂ/CINEMÁTICĂ** I s.f. 1. Arhivă de filme; filmotecă. 2. Sală de cinematograf unde pot fi vizionate filme de arhivă. [<fr. *cinémathèque*] II s.f. Ramură a mecanicii care studiază mișcarea corpurilor independent de cauzele care o produc. [<fr. *cinématique*, gr. *kinema* = mișcare]

CIOÁCĂ/CIOÁCLĂ/CIOÁNCĂ I s.f. Fiecare dintre cele două console orizontale ale războiului de țesut, fixate pe stîlpii din mijloc și pe care se sprijină vatalele. [*Et. i.*] II s.f. (Reg.) Sanie mică (folosită mai ales pentru căratul lemnelor din pădure); încărcătură care încape pe o astfel de sanie. [<magh. *csáklya* = prăjină cu vîrf încîrligat] III s.f. (Reg.) Lulea cu coadă scurtă. [*Et. i.*]

CIÓCNET/CIOCNÍRE I s.n. Zgomot datorat loviri a două obiecte dure. [<*ciocni*] II s.f. 1. Acțiunea de a (se) ciocni. 2. (Fig.) Luptă între interese sau idei diferite. 3. (Fig.) Bătălie, luptă între două armate sau două grupuri diverse de oameni. [<*ciocni*]

CIRCULÁNT/CIRCULATÓR I adj. Care circulă; pus, aflat în circulație. ○ *Capital* **c.** = parte a capitalului productiv (materii prime și auxiliare, combustibil etc.), a cărei valoare se transmite în întregime asupra mărfurilor produse (în decursul fiecărui proces de producție) [<fr. *circulant*] II adj. Care aparține circulației sîngelui, privitor la circulația sîngelui. ○ *Aparat* (sau *sistem*) **c.** = ansamblu anatomic format din inimă, vene, artere și capilare care asigură circulația sîngelui în organism. [<fr. *circulatoire*, lat. *circulatorius*]

CIRCUMVALÁȚIE/CIRCUMVOLÚȚIE I s.f. 1. Ansamblu de fortificații executat de asediatorul unei cetăți, unui oraș etc. contra vreunui atac din spate sau de cei asediați contra atacului din față. 2. Șosea de ocolire a unui oraș sau a altui centru aglomerat. [<fr. *circumvallation*, lat. *circumvallare*] II s.f. 1. Cută sinuoasă care se găsește pe suprafața creierului; girus. 2. (Rar) Rotire, învîrtire. [<fr. *circumvolution*, lat. *circumvolutus* = înfășurat împrejur.]

Scanned with OKEN Scanner

CIREÁDĂ/GIREÁDĂ I s.f. Grup numeros de animale cornute mari; ciurdă. [<sl. *črěda*] II s.f. (Reg.) Şir, stog (de grîu, de paie etc.) [*Et. i.*]

CISTECTOMÍE/CISTICOSTOMÍE/CISTICOTOMÍE I s.f. (MED.) Ablaţiune a vezicii urinare. [<fr. *cystectomie*] II s.f. (MED.) Deschidere la suprafaţa pielii abdomenului a canalului cistic. [<fr. *cystocostomie*] III s.f. (MED.) Incizie a canalului cistic. [<fr. *cysticotomie*, gr. *kystis* = vezică, *tomé* = tăiere]

CISTICÍTĂ/CISTÍTĂ I s.f. Boală care se manifestă prin inflamarea canalului cistic. [<fr. *cysticite*] II s.f. Boală manifestată prin inflamarea vezicii urinare în urma unei infecţii. [<fr. *cystite*, gr. *kystis* = vezică]

CISTOSTOMÍE/CISTOTOMÍE I s.f. (MED.) Incizie suprapubiană a vezicii urinare, urmată de drenaj hipogastric. [<fr. *cystostomie*, gr. *kystis* = vezică, *stoma* = gură] II s.f. (MED.) Deschidere operatorie a vezicii, urmată de închiderea ei imediată. ○ C. *extramucoasă* = incizie a planului muscular al vezicii pînă la mucoasă, practicată în cazurile de carapace scleroasă, care împiedică expansiunea vezicală. [<fr. *cytostomie*]

CITOGENÉTICĂ/CITOGENÉZĂ I s.f. Parte a geneticii care studiază componenţii celulari ai ereditătii (genele, cromozomii etc.). [<fr. *cytogénétique*, gr. *kytos* = celulă, *genan* = a naşte] II s.f. Procesul de formare a celulelor. [<it. *citogenesi*]

***CIUBÚCE/CIUBÚCURI** I s.n. (sg. *ciubuc*) 1. Pipă (orientală) cu ţeava lungă. ● Ţeavă de lulea. 2. Ornament în relief care marchează marginile unui perete, ale tavanului, ferestrei etc. [<tc. *çubuk*] II s.m. (sg. *ciubuc*) (Fig.; fam.) Avantaj sau cîştig ilicit. [<tc. *çubuk*]

CIUDÍT/CIUDÓS I adj. (Înv.) Neliniştit, frămîntat (sufleteşte). [<*ciudi*] II adj. 1. Plin de ciudă; inciudat. 2. (Înv.) Ciudat. [<*ciudă* + suf. *-os*]

***CIUFI/CIÚFURI** I s.m. (sg. *ciuf*) 1. (Glumeţ) Persoană cu părul ciufulit; *p. ext.* om cu aspect neîngrijit. 2. Pasăre răpitoare de noapte din familia buhniţelor cu două smocuri de pene deasupra ochilor (*Asio otas*); ciuhurez. [*Et. i.*] II s.n. (sg. *ciuf*) Smoc de păr zbîrlit (căzut pe frunte). [*Et. i.*]

CIUPEÁLĂ/CIUPITÚRĂ I s.f. Faptul de a ciupi. ● (Fig., fam.) Însuşire (repetată) a unor mici sume de bani, a unor obiecte mărunte etc.; furt mărunt, furtişag. [<*ciupi* + suf. *-eală*] II s.f. 1. Pişcătură, înţepătură; *concr.* semn, urmă rămasă pe piele în urma unei pişcături; *spec.* cicatrice mică rămasă după variolă. 2. (Rar) Bucăţică ruptă sau ciupită din ceva. [<*ciupi* + suf. *-tură*]

***CIÚR/CIURÓI** I s.n. 1. Unealtă de cernut materiale pulverulente sau granulare, făcută dintr-o reţea deasă de sîrmă sau dintr-o bucată de tablă ori de piele perforată, fixată pe o ramă. 2. Ramă în formă de cerc pe care se întinde materialul ce se brodează. 3. Una dintre cele patru despărţituri ale stomacului animalelor rumegătoare. [<lat. *cibrum* (= cribrum)] II s.n. Izvor care curge pe un scoc ori jgheab îngust. [<probabil din *ciurui*; v. DEX]

CÎRMEÁLĂ/CÎRMÍRE/CÎRMUÍRE I s.f. (Pop.) Întorsătură, cotitură, schimbare (în desfăşurarea unei operaţii, a unei acţiuni) ● (Fig.) Schimbare survenită în comportarea cuiva. [<*cîrmi* + suf. *-eală*] II s.f. Acţiunea de a cîrmi. [<*cîrmi*] III s.f. 1. (Înv.) Acţiunea de a (se) cîrmui. 2. Organ de conducere; guvern, stăpînire. [<*cîrmui*]

CÎRMÍ/CÎRMUÍ I vb. IV. Intranz. 1. A manevra cîrma unei ambarcaţii, a unei nave, schimbînd direcţia de mers; *(p. gener.)* a o coti, a o lua în altă parte. 2. (Fig.; rar) A se abate de la cele spuse, de la cele hotărîte. [<sl. *krŭmiti*] II vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) conduce, a (se) guverna, a (se) administra. 2. Tranz. (Rar) A conduce cu ajutorul cîrmei. [<*cîrmă* + suf. *-ui*]

CÎRTIŢĂ/TÎRTIŢĂ I s.f. Mic mamifer insectivor subteran, avînd ochii acoperiţi de o membrană, cu blană neagră şi labele anterioare adaptate la săpat; sobol *(Talpa europaea)*. [<bg. *kartica*, scr. *krtica*] II s.f. (La păsări) Partea posterioară a coloanei vertebrale (de unde cresc penele cozii). [<bg. *tărtica*, scr. *trtica*]

CLACÁJ/CLACÁRE I s.n. 1. Distensie, ruptură a unui ligament, a unui muşchi. 2. Boală a cailor caracterizată prin umflarea tendoanelor, în special la picioarele din faţă. [<fr. *clacage*] II s.f. Acţiunea de a claca; clacaj. [<*claca*]

CLAMÁRE/CLAMOÁRE I s.f. Acţiunea de a clama (de a striga cu voce tare. [<*clama*] II s.f. (Rar) Strigăt, chemare disperată; urlet de protest. [<fr. *clameur*, it. *clamore*, lat. *clamor, -oris*]

CLÁMĂ/CLÉMĂ I s.f. Piesă de metal de diferite forme şi mărimi, care se întrebuinţează pentru prins două sau mai multe foi, buclele părului la femei etc. [<germ. *Klammer*] II s.f. Dispozitiv cu ajutorul căruia se asamblează două sau mai multe piese sau elemente, astfel încît această îmbinare să reziste la solicitări relativ mari. [<germ. *Klemme*, rus. *klemma*]

CLASICÍSM/CLASICITÁTE I s.n. 1. Atitudine estetică fundamentală specifică culturii antice greco-romane sau altor momente ale diverselor culturi şi caracterizată prin armonie, proporţionalitate, sobrietate etc. 2. C. *francez* = curent în arta şi cultura europeană, apărut în sec. XVII în Franţa, caracterizat prin imitarea modelelor greco-romane, prin interesul acordat aspectului moral, prin urmărirea unui ideal, prin disciplinarea imaginaţiei şi a sensibilităţii, prin ordine, echilibru şi claritate. 3. Perioadă în istoria culturii universale sau naţionale ale cărei creaţii reprezintă un maximum de realizare artistică pentru etapa respectivă. [<fr. *classicisme*, it. *classicismo*] II s.f. Însuşirea de a fi clasic. [<germ. *Klassizität*, it *classicità*]

CLAVECÍN/CLAVÍR I s.n. Vechi instrument muzical cu claviatură şi cu coarde, asemănător cu pianul. [<fr. *clavecin*, lat. med. *clavicymbalum*] II s.n. (Rar) Pian. [<germ. *Klavier*]

CLEIDECTOMÍE/CLEIDOTOMÍE I s.f. (MED.) Extirpare chirurgicală, totală sau parţială a claviculei. [<fr. *cléidectomie*, gr. *kleidon* = claviculă, *ektome* = excizie] II s.f. (MED.) Secţionare chirurgicală a claviculei. [<fr. *cléidotomie*]

CLEIONÁJ/CREIONÁJ I s.n. Reţea de gărduleţe de nuiele împletite, folosită pentru consolidarea unei pante. [<fr. *clayonage*] II s.n. Desen făcut cu creionul. [<fr. *crayonnage*]

Scanned with OKEN Scanner

CLIMATÍSM/CLIMATIZÁRE I s.n. Ansamblul condițiilor igieno-terapeutice, organizatorico-administrative și sociale care caracterizează o localitate climaterică. [<fr. *climatisme*] II s.f. Operație de menținere a aerului dintr-o încăpere la o anumită temperatură, umiditate, puritate etc. [<fr. *climatisation*]

CLÍN/CLÍNĂ s.m. **1.** Bucată (triunghiulară, trapeziodală etc.) de pînză sau de stofă, folosită în croitorie ca piesă componentă a unui obiect de îmbrăcăminte. **2.** Petic de pămînt sau de pădure în formă de triunghi sau de formă îngustă. [<sl. *klinŭ*] II s.f. (Pop.) Suprafață sau coastă înclinată; pantă. [<it. *clino*, lat. *clino*]

CLÓN/CLÓNUS I s.n. (BIOL.) Ansamblu de indivizi (bacterii, celule, virusuri, plante) care provin de la același individ. [<fr. *clone*, gr. *klonos* = agitație) II s.n. (MED.) Serie de convulsii ca efect al unei leziuni a centrilor nervoși motori superiori; clomie. [<fr. *clanus*, gr. *klonos* = agitație]

CLORÁT/CLORÍT I s.m. Sare a acidului cloric, cu proprietăți oxidante și explozive. [<fr. *chlorate*, germ. *Chlorat*] II s.m. Silicat natural hidratat de magneziu și fier, de culoare verde. [<*chlorite*]

CLÚPĂ/CÚPLĂ I s.f. **1.** Instrument forestier pentru măsurarea diametrelor arborilor sau bușteniilor. **2.** Portunealtă pentru tăierea manuală a filetului la țevi și la bare rotunde. **3.** Piesă la mașină de lățit și egalizat, care prinde marginea țesăturii prelucrate. [<germ. *Kluppe*] II s.f. Dispozitiv demontabil de legare a două elemente ale unui sistem tehnic sau a două vehicule; cuplaj; piesă cu care se face cuplarea vehiculelor de cale ferată. [<fr. *couple*]

COACERVÁT/COACERVÁȚIE I s.n. (BIOL.) Formație specială gelatinoasă macromoleculară, în stare coloidală, care se obține din amestecul soluțiilor de albuminoide în compuși organici asemănători, reprezentînd prima fază de organizare a materiei vii. [<lat. *coacervatus*] II s.f. Coagulare a unui sol liofil (cu afinitate pentru moleculele mediului de dispersie), care devine astfel separabil în două faze lichide cu vîscozități diferite. [<fr. *coacervation*, lat. *coacervare*]

COAGULÁBIL/COAGULÁNT I adj. Care se poate coagula. [<fr. *coagulable*] II adj. Care are proprietatea de a produce coagularea. [<fr. *coagulant*]

***CÓBILĂ/COBILÍȚĂ** I s.f. **1.** Un fel de capră alcătuită din două lemne împreunate care servește la transportarea plugului pe drum. **2.** Scaun pe care rotarul așază roțile cînd montează spițele sau obezile. [<sl. *kobyla*] II s.f. Bucată de lemn curbată, cu torți, cîrlige sau crestături la cele două capete, care se poartă pe umeri și servește la transportarea găleților, a cofelor, a coșurilor etc. [<bg., scr. *kobilica*]

***CÓCA/CÓCĂ** I s.m. invar. Arbust din America de Sud, din ale cărui frunze se extrage cocaina *(Erythroxylon coca)*. [<fr., it., sp. *coca*] II s.f. **1.** Aluat. [*Et. i.*] **2.** Structură a fuselajului unui avion, formată numai din pereții periferici. **3.** Ansamblu format din scheletul unei nave și din învelișul ei exterior. [<fr. *coque*, scr. *koka*, it. *cucco*]

***COCOÁȘE/COCÓȘI** I s.n. (sg. *cocoș*) **1.** Ciocănel percutor în armele de vînătoare. **2.** Pîrghie de comandă a supapei la ciocanele acționate cu aer comprimat sau cu aburi. [<sl. *kokŏsi* = găină] II s.m. (sg. *cocoș*) **1.** Masculul găinii. **2.** (Pop.) Partea centrală a miezului de pepene verde, mai dulce și lipsită de sîmburi. **3.** (Rar.; la pl.) Floricele (de mîncat). **4.** Categorie în care sînt încadrați boxerii între 51 și 54 kg greutate; boxer sau luptător care face parte din această categorie. [<sl. *kokŏsi* = găină]

COCONÁR/COCONÁȘ I s.m. **1.** Arbore conifer ornamental cu coroana în formă de umbrelă, care crește în regiunea mediteraniană *(Pinus pinea)*. **2.** (La pl.) Semințele comestibile, în formă ovală și cu gust de alune, ale coconarului. [<ngr. *kukunari*, it. *coccnário*] II s.m. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *cocon*. [<*cocon* + suf. *-aș*]

CODÁJ/CODÁRE I s.n. Faptul de a exprima un mesaj cu ajutorul unui cod. [<fr. *codage*] II s.f. **1.** (DR). Sistematizare de norme juridice într-un corp de texte unic. **2.** (TELEC.) Combinarea impulsiilor de curent într-un cod de comandă. [<fr. *codage*] [<*coadă* + suf. *-ism*]

CODÓȘ/CODRÓȘ I s.m. (Peior.) **1.** Persoană care mijlocește prostituția; proxenet. **2.** Codiță [<tc. *kodoș*] II s.m. Gen de păsări migratoare mici cîntătoare, cu penajul cenușiu-roșiatic și cu coada lungă, roșie *(Phoenicurus)*; pasăre din acest gen. [<*coadă* + *roșu*]

COERCÍBIL/COERCITÍV I adj. (Despre gaze) Care poate fi comprimat și reținut într-un spațiu oarecare. [<fr. *coercible*] II adj. (Livr.) Care are puterea, dreptul de a constrînge. [<fr. *coercitif*]

COEZIÚNE/COEZIVITÁTE I s.f. **1.** Proprietate a elementelor componente ale unei substanțe lichide, solide și gazoase de a se menține unite, datorită forțelor care se exercită între atomii sau între moleculele lor. **2.** (Fig.) Legătură internă puternică. [<fr. *cohésion*, lat. *cohaesio*] II s.f. (FIZ.) Propietate a materiei de a-și păstra stabilitatea cu ajutorul forțelor interioare. [<fr. *cohésivité*]

COFRÁJ/GOFRÁJ I s.n. Tipar (de lemn sau de metal) în care se toarnă un material de construcție în stare fluidă pentru a se întări după forma dorită. [<fr. *coffrage*] II s.n. Cute paralele (și ondulate) aplicate pe o țesătură, pe o tablă, pe o hîrtie etc. ● Efect de finisare a unor țesături, constînd în aplicarea de desene imprimate în relief. [<fr. *gaufrage*]

COLABORÁRE/COLABORAȚIONÍSM I s.f. Acțiunea de a colabora și rezultatul ei. [<*colabora*] II s.n. Atitudine sau politică de trădare a intereselor propriei țări [<fr. *collaborationnisme*]

COLABORATÓR/COLABORAȚIONÍST I s.m. și f. Persoană care colaborează (la o acțiune, la o lucrare, la o publicație). [<fr. *collaborateur*] II s.m. și f. Adept al colaboraționismului. [<fr. *collaborationniste*]

COLAGENÁZĂ/COLAGENÓZĂ I s.f. Enzimă care lizează colagenul. [<fr. *collagénase*] II s.f. (MED.) Boală caracterizată prin proliferarea celulelor şi a fibrelor colagene din ţesutul conjunctiv. [<fr. *collagénose*]

COLAŢIONÁRE/COLAŢIÚNE I s.f. Acţiunea de a confrunta un text original cu copia sau cu reproducerea lui pentru a stabili exactitatea acestora şi rezultatul ei. [<*colaţiona*] II s.f. 1. Drept de a conferi un beneficiu, un grad universitar etc. 2. Gustare. [<fr. *collation*, lat. *collatio, -onis*]

COLECISTECTOMÍE/COLECISTOTOMÍE I s.f. (MED.) Extirpare chirurgicală a veziculei biliare împreună cu canalul cistic. [<fr. *colécystectomie*] II s.f. (MED.) Deschidere operatorie a vezicii biliare şi legarea ei de piele. [<fr. *colécystotomie*]

COLECTIVÍSM/COLECTIVITÁTE I s.n. Doctrină care preconizează devotamentul faţă de colectivitate, recunoaşterea liber consimţită a priorităţii intereselor colective, solidaritatea, ajutorarea reciprocă. [<rus. *kollektivizm*, fr. *collectivisme*] II s.f. Grup de oameni care trăiesc şi muncesc în comun; *p. ext.* societate. [<fr. *collectivité*]

COLEDOCOSTOMÍE/COLEDOCOTOMÍE I s.f. Deviaţie externă a bilei. [<fr. *cholédochostomie*] II s.f. Incizare a canalului coledoc; poate fi ideală, intraduodenală, retropancreatică şi transduodenală [<fr. *cholédochotomie*]

COLEGIÁL/COLEGIÁN I adj. Ca un coleg; camaraderesc, tovărăşesc. [<fr. *collégial* II s.m. (Înv.) Elev al unui colegiu. [<fr. *collégien*]

COLERÉTIC/COLÉRIC I adj., s.n. (Substanţă) Care stimulează secreţia biliară a ficatului [<fr. *colérétique*] II adj., s.m. şi f. (Persoană) Care se supără uşor, care are izbucniri de mînie. [<fr. *colérique*]

COLIBACILEMÍE/COLIBACILÓZĂ I s.f. (MED.) Prezenţa colibacililor în sînge. [<fr. *colibacillémie*] II s.f. Infecţie provocată de colibacili. [<fr. *colibacillose*]

COLNICÉL/COLNÍŢĂ I s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *colnic*. [<*colnic* + suf. *-el*] II s.f. 1. (Reg.) Adăpost pentru oi sau pentru vite, construit din nuiele şi acoperit cu paie; şură, şopron. [<scr. *kolnica*] 2. (Reg.) Deal mic, deluşor. [<*colină* + suf. *-iţă*]

COLOÍD/COLOIDÁL I adj. (CHIM., despre unele substanţe sau materii) Ale cărei particule se află în stare de dispersie şi nu difuzează prin membrane. [<fr. *collöide*, gr. *kolla* = clei, *eidos* = aspect] II adj. (CHIM.) Care are aspectul şi proprietăţile unui coloid. ○ *Stare c.* = stare de diviziune a materiei, în care particulele constitutive au dimensiuni cuprinse între aceea a moleculelor şi aceea a suspensiilor. [<fr. *collöidal*]

***COLÓNES/COLÓNI/COLÓNURI** I s.m. (sg. *colon*) Unitate monetară în Costa Rica şi în Salvador. [<fr., sp., it. *colon*, cf. *Cristobal Colon*, numele spaniol al lui Columb.) II s.m. (sg. *colon*) (La romani) Muncitor agricol, care, fără să fie sclav, era legat de pămîntul pe care îl lucra, fiind obligat să plătească dijmă proprietarului şi să presteze corvezi. [<lat. *colonus*] III s.n. (sg. *colon*) I 1. Parte a intestinului gros cuprinsă între cecum şi rect. 2. Element prim de compunere savantă cu semnificaţia „referitor la intestinul gros". [<fr. *colon*, gr. *nkolo* = intestin)] II 1. Semn de punctuaţie folosit în antichitate echivalent cu o pauză medie (două puncte sau punct şi virgulă în punctuaţia modernă). 2. Subdiviziune a unui vers antic, a unei strofe sau a unei perioade. [<it., lat. *colon*]

COLONIZÁBIL/COLONIZATÓR I adj. Care poate fi colonizat. [<fr. *colonisable*] II adj. Care colonizează o ţară sau o regiune. [<fr. *colonisateur*]

COLORÁBIL/COLORÁNT I Care poate fi colorat. [<fr. *colorable*] II adj. Care are însuşirea de a colora. [<fr. *colorant*, it. *colorante*]

COLORATÚRĂ/COLORÍT I s.f. 1. Efect muzical produs prin introducerea într-o melodie a unor pasaje grele din punct de vedere tehnic (rulade, triluri etc.), care sînt executate vocal. 2. (Rar) Bogăţie de culori; colorit. [<germ. *Koloratur*] II s.n. Ansamblul culorilor unui obiect, ale unui tablou etc. ● Efect produs de ansamblul culorilor unui penaj, ale unui tablou; culoare. ● (Fig.) Nuanţă expresivă, varietate, strălucire (în imagini etc.). [<fr. *coloris*, germ. *Kolorit*]

COLORÍSM/COLORÍSTICĂ I s.n. (În pictură) Tendinţă de a da o importanţă deosebită coloritului. [<germ. *Kolorismus*] II s.f. Studiul culorilor şi al fenomenelor colorate. [<fr. *coloristique*]

COLOSTOMÍE/COLOTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a colonului pentru a crea un anus artificial. [<fr. *colostomie*] II s.f. (MED.) Secţionare operatorie a colonului. [<fr. *colotomie*]

COLPORTÁJ/COLPORTÁRE I s.n. Distribuire, răspîndire, propagare (mai ales a cărţilor, a presei) ● Comerţ, negoţ ambulant. [<fr. *colportage*] II s.f. Acţiunea de a colporta şi rezultatul ei; colportaj. [<*colporta*]

COLŢÁN/COLŢÁR I s.m. (Rar) Parte ascuţită a unei stînci; loc inaccesibil. [<*colţ* + suf. *-an*] II s.n. şi s.m. 1. S.n. Poliţă aşezată în colţul dintre doi pereţi ai unei camere. ● Dulăpior în formă de prismă triunghiulară, aşezat într-un colţ al camerei. 2. S.n. Piesă metalică sau din lemn, cu două aripi sau laturi aşezate în unghi drept, utilizată la consolidarea şi la protejarea unor îmbinări de colţ. 3. S.n. (Reg.) Sobă de cărămidă, cu coloane, instalată în colţul unei camere. 4. S.n. Echer. 5. S.n. Calibru folosit la controlul înălţimii literelor tipografice. ● Element tipografic ornamental, de alamă sau de plumb, utilizat la formarea colţului unui chenar. 6. S.m. Ramă metalică prevăzută cu cuie lungi şi ascuţite, care se ataşază la bocanci, cu ajutorul unor curele, pentru a împiedica alunecarea pe gheaţă, pe stînci. [<*colţ* + suf. *-ar*]

***COLŢÁRE/COLŢÁRI** I s.n. (sg. *colţar*) V. **colţar (1, 2, 3, 4, 5)** [<*colţ* + suf. *ar*] II s.m. V. **colţar (6)** [<*colţ* + suf. *-ar*]

COLŢÓS/COLŢURÓS I adj. Cu colţii ieşiţi în afară; cu dinţii mari; *fig.* bun de gură, arţăgos; obraznic, recalcitrant. [<*colţ* + suf. *-os*] II adj. 1. (Despre pietre, bolovani etc.) Care are unul sau mai multe colţuri. 2. (Fig.) (Despre faţa oameni-

lor) Cu trăsături proemimente; osos. [<*colțuri* (pl. lui *colț*) + suf. *-os*]

***COLȚÚN/COLȚUNÁȘ** I s.m. **1.** (Reg.) Ciorap. **2.** *Colțunii* -(a.) *popii* = plantă erbace escundă, cu tulpină tîrîtoare, flori inodore, albastre sau violete, cu un pinten scurt și cu fructul o capsulă ascuțită *(Viola silvestris)*. [<ngr. *kaltsúni*] II s.m. Preparat culinar făcut din aluat tăiat în pătrate mici, care se umplu cu carne, cu brînză, cu marmeladă etc. și apoi se fierb în apă. [<*colțun* + suf. *-aș*]

***CÓMA/CÓMĂ** I s.f. (FIZ.) **1.** Aberație a sistemelor optice, care constă în apariția unei imagini în formă de cometă. **2.** Aberație a lentilelor electronice, caracterizată prin apariția unei estompări spre periferia imaginii. [<fr. *coma*] II s.f. **1.** Pierdere totală, prelungită, a cunoștinței, sensibilității și motricității, asemănătoare cu un somn adînc, provocată de o ruptură a vaselor creierului, de diabet, de uremie sau de alte boli. [<fr. *coma*, gr. *koma* = somn profund]

COMANDAMÉNT/COMANDATÚRĂ I s.n. **1.** Autoritate, putere, organ de comandă (la o mare unitate); loc unde se găsește acest organ. **2.** (Fig.) Sentință, precept, normă, regulă. **3. C.** *prealabil* = act pe bază căruia creditorul, prin mijlocirea unui agent judecătoresc, începe executarea imobiliară, somînd pe debitor să plătească datoria. [<fr. *commandament*,it. *comandamento*] II s.f. Comandament (al trupelor germane de ocupație). [<germ. *Kommandatur*]

COMÁNDĂ/COMÁNDO I s.f. **1.** Acțiunea de a comanda; ordin de executare a unei mișcări, a unui exercițiu; poruncă. **2.** Funcție de conducere a unei unități militare. **3.** Operație manuală, semiautomată sau automată, prin care se pune în funcțiune, se reglează sau se oprește un sistem tehnic; *(concr.)* ansamblu de aparate a căror acțiune conduce un sistem tehnic. **4.** Construcția cea mai înaltă de pe puntea superioară a unei nave, de unde se efectuează conducerea navei. ◐ Frînghie subțire folosită la înfășurarea capătului unei parîme. **5.** Cerere prin care o persoană, o întreprindere etc. solicită livrarea unui produs, executarea unei lucrări sau prestarea unui serviciu. [<fr. *commande*, germ. *Kommando*] II s.n. **1.** Corp de trupe în timpul războiului buric din Africa. **2.** Detașament cu efectiv redus, constituit din oameni selecționați și instruiți în mod special pentru acțiuni dificile și periculoase, în condiții speciale. [<fr. *commando*, germ. *Kommando*]

COMANDITÁR/COMANDITÁT I s.m. și f. Persoană care comanditează sau, *p. ext.*, finanțează. [<fr. *commanditaire*] II s.m. și f. Persoană sau întreprindere care se asociază la cîștig și la pierdere cu comanditarul și răspunde nelimitat față de creditori pentru capitalul societății. [<fr. *commandité*]

COMÁTIC/COMATÓS I adj. (FIZ.) Care prezintă aberația de *coma*, apariție a unor imagini în formă de cometă. [<fr. *comatique*] II adj. (MED.) Referitor la starea de comă, care produce comă; aflat în stare de comă. [<fr. *comateux*]

***COMĂNÁCE/COMĂNÁCI** I s.n. (sg. *comănac*) **1.** Acoperămînt al capului, de formă cilindrică, fără boruri, purtat de călugări și de călugărițe. **2.** (Înv.) Acoperămînt al capului purtat de bărbați. ◐ (Înv.) Căciuliță de mătase sau de stofă scumpă purtată de femei. [*Et. i.*] II s.m. (sg. *comănac*) (Reg., rar) Creangă, ramură. [*Et. i.*]

COMBATÁNT/COMBATÍV I adj. (Adesea substantivat) Care ia (sau este apt să ia) parte la lupte, care aparține unei unități militare de luptă. ◐ Care luptă activ, care militează pentru triumful unei idei. [<fr. *combattant*] II adj. Care luptă cu dîrzenie și cu persistență pentru susținerea unui punct de vedere, a unei idei, a unei concepții. [<fr. *combatif*, it. *combativo*]

COMBINÁBIL/COMBINATÍV I adj. Care se poate combina. [<fr. *combinable*] II adj. Cu caracter de combinare. [<it. *combinativo*]

COMBINÁRE/COMBINÁȚIE I s.f. **1.** Acțiunea de a (se) combina; îmbinare, împreunare. **2.** (MAT.; la pl.) Totalitatea grupurilor care se pot alcătui cu un număr dat de elemente (alese dintr-un număr mai mare), astfel încît fiecare grup să conțină sau numai elemente diferite între ele sau numai elemente identice. **3.** Fenomen chimic de unire a doi sau a mai multor atomi, molecule sau radicali pentru a forma moleculele unei noi substanțe, cu însușiri diferite de cele ale substanțelor de la care s-a pornit. [<*combina*] II s.f. **1.** Aranjament, plan, calcul. ○ *A intra în c. cu cineva* = a se asocia cu cineva. **2.** Substanță obținută în urma unei reacții chimice. [<it. *combinazione*, lat. *combinatio, -onis*]

COMBINATÓR/COMBINATÓRIU I adj. Care combină, care determină o combinație. [<fr. *combinatoire*, rus. *kombinator*] II adj. *Analiză c.* = capitol din calculul probabilităților care studiază aranjamentele, permutările și combinările. [<fr. *combinatoire*]

COMBINÉR/COMBINÓR I s.m. și f. Muncitor calificat care manevrează o combină. [<rus. *kombainer*] II s.n. Organ suplimentar al fiecărui selector dintr-o centrală telefonică automată, utilizat pentru producerea unor schimbări succesive în constituția circuitelor. [<*combină* + suf. *-or*]

COMBUSTIBILITÁTE/COMBÚSTIE I s.f. Proprietate a unor corpuri de a arde în contact cu aerul. [<fr. *combustibilité*, it. *combustibilità*] II s.f. Ardere. [<fr. *combustion*, it. *combustione*, lat. *combustio, -onis*]

***COMÉDIE/COMEDÍE** I s.f. **1.** (Pop. și fam.) Întîmplare ciudată și hazlie; poznă, bazaconie. ◐ Lucru neașteptat, surprinzător; minune. **2.** (Rar) Spectacol public cu numere de circ, panoramă, călușei etc. [<tc. *komedya*, it. *commedia*] II s.f. Operă dramatică al cărei subiect și deznodămînt provoacă rîsul și care ridiculizează relații sociale și etice, tipuri umane, năravuri etc.; *fig.* prefăcătorie, ipocrizie, falsitate. [<fr. *comédie*, lat. *comedia*]

COMEMORÁBIL/COMEMORATÍV I adj. Care trebuie (sau poate) să fie comemorat. [<fr. *commémorable*, lat. *commemorabilis*] II adj. Care evocă amintirea unui eveniment important, a unei personalități etc. [<fr. *commémoratif*]

COMENTÁRE/COMENTÁRIU I s.f. Acţiunea de a comenta. [<*comenta*] **II** s.n. **1.** Apreciere critică a unei probleme, a unui eveniment etc.; material publicistic prezentînd o asemenea apreciere. **2.** Explicare a unei opere literare, istorice etc. făcută adesea prin note marginale; interpretare. [<fr. *commentaire*, lat. *commentarium*]

COMERCIÁBIL/COMERCIÁL I adj. Care poate fi comercializat. [<it. *commerciabile*] **II** adj. Referitor la comerţ; de comerţ. [<fr. *commercial*, it. *commerciale*]

CÓMIC/CÓMICS I s.m. şi s.n. **1.** S.m. Actor care interpretează roluri de comedie. **2.** S.n. Categorie estetică în a cărei sferă intră actele, situaţiile sau personajele din viaţă sau din artă care provoacă rîsul; ceea ce constituie temeiul ridicolului; parte hazlie, element sau efect comic, notă ridicolă pe care o reprezintă ceva sau cineva.. [<fr. *comique*, it. *comico*, lat. *comicus*] **II** s.n (Cuv. englez) Nume dat unor povestiri prezentate sub forma unor desene seriale şi publicate în reviste, broşuri etc. [<engl. *comics*]

COMINATÓRIU/COMINUTÍV I adj. (DR.) Care conţine ameninţarea cu o sancţiune, care ameninţă cu pedeapsa în caz de contravenire la o clauză. ○ *Clauză* **c.** = clauză penală într-un contrct civil, menită să asigure mai bine executarea acestuia. *Daune* **c.** = daune care rezultă dintr-o clauză penală a unui contract. [<fr. *comminatoire*, lat. *comminator* = care ameninţă] **II** adj. (Despre fracturi) Care prezintă numeroase fragmente. [<fr. *comminutiff*]

COMISÓRIU/COMISURÁL I adj. (DR.) Care produce rezilierea, anularea sau stingerea unui contract. [<fr. *commissoire*, lat. *commissorius*] **II** adj. Referitor la comisură. [<fr. *commissural*]

***COMÍŞURI/CÓMIŞI I** s.n. (sg. *comis*) **1.** Confiscare de averi, care aparţin unui vasal. **2.** Confiscare a unor mărfuri prohibite sau introduse prin fraudă. [<fr. *commis*, cf. *commetre* = a comite] **II** s.m. (sg. *cómis*) (În evul mediu) Mare dregător în Moldova şi Ţara Românească, avînd în sarcina sa caii şi grajdurile curţii domneşti. [<ngr. *kómis*]

COMÓDI/COMÓD I adv. (Despre modul de executare a unei bucăţi muzicale) Într-un tempo liniştit, calm. [<it. *commodo*, <*con modo*] **II** adj. **1.** De care te poţi folosi uşor şi cu plăcere; lesnicios, plăcut, confortabil. ◆ Tihnit, liniştit. **2.** (Peior.; despre oameni) Care nu vrea să facă eforturi; care nu înţelege să iasă din obiceiurile lui, din ritmul său tihnit, obişnuit de viaţă; *p. ext.* leneş, indolent. [<fr. *commode*, lat. *commodus*]

***COMÓRNICE/COMÓRNICI I** s.n. (sg. *comornic*) Încăpere. [<pol. *komornik*] **II** s.m. (sg. *comornic*) (Înv.) Celar la stînă. [<pol. *komornik*]

***COMPACTOÁRE/COMPACTÓRI I** s.n. (sg. *compactor*) Utilaj folosit pentru îndesarea umpluturilor de pămînt sau a straturilor care alcătuiesc o şosea. [<*compac*(ta)+suf. *-tor*) **II** s.m. (sg. *compactor*) Legător de cărţi. [<fr. *compacteur*, lat. *compactor*, *-oris*]

***COMPÁNIE/COMPANÍE I** s.f. Subunitate militară mai mare decît plutonul şi mai mică decît batalionul. ○ **C.** *de onoare* = companie care îndeplineşte rolul de gardă de onoare. [<fr. *compagnie*, it. *compagnia*] **II** s.f. **1.** Tovărăşie, însoţire. ○ *Damă* sau *doamnă de* **c.** = persoană care era angajată pentru a îngriji pe cineva în vîrstă sau bolnav ori pentru a-i ţine de urît. **2.** Grup mic de persoane care îşi petrec vremea împreună; societate. **3.** Mare întreprindere industrială, comercială, de transport. [<fr. *compagnie*]

COMPARÁ/COMPĂREÁ I vb. I tranz. şi refl. A (se) asemăna, a (se) confrunta (punîndu-se faţă-n faţă) [<fr. *comparer*, it., lat. *comparare*] **II** vb. II intranz. A apărea, a se prezenta în faţa unei instanţe judecătoreşti. [<fr. *comparaitre*]

COMPARÁBIL/COMPARATÍV I adj. Care poate fi comparat. [<fr. *comparable*, lat. *comparabilis*] **II** adj. Care este bazat pe comparaţie, pe stabilirea de raporturi între diferite fenomene; care stabileşte sau serveşte pentru comparaţie. [<fr. *comparatif*, lat. *comparativus*]

COMPARATÍSM/COMPARATÍSTICĂ I s.n. Direcţie în cercetarea literară, care îşi limitează sfera de investigare a literaturilor la cîteva criterii fixe, privind aşa-zisele „împrumuturi" (forme, teme, personaje) fără a ţine seamă de conţinutul de idei şi de specificul naţional al fiecărei literaturi. **2.** Metodologie lingvistică potrivit căreia cercetarea limbilor este făcută prin metoda comparatistă; comparativism. [<fr. *comparatisme*] **II** s.f. Metoda, concepţia comparatiştilor. [<it. *comparatistica*]

COMPARATÍST/COMPARATÓR I s.n. şi f. Specialist în studiul unei discipline comparate. [<fr. *comparatiste*] **II** s.n. Instrument de măsură format dintr-un şurub micrometric şi două microscoape, care serveşte la măsurarea distanţei dintre două puncte sau dintre două repere. [<fr. *comparateur*]

COMPÉNDIU/COMPÉNDIUM I s.n. Expunere concisă a unei concepţii sau a principiilor unei discipline; manual, lucrare (de format mic) cuprinzînd o asemenea expunere. [<fr., lat. *compendium*] **II** s.n. Dispozitiv montat la aparatul de filmat pentru a permite obţinerea unor trucaje tehnice pe film. [<fr. *compendium*]

COMPENSÁBIL / COMPENSATÍV / COMPENSATÓR(IU) I adj. Care se poate compensa. [<fr. *compensable*, it. *compensabile*] **II** adj. Care compensează, care stabileşte o compensaţie. [<fr. *compensatif*] **III** adj. (DR.) Care duce la repararea unei pagube. ○ *Daune* **c.** = sumă de bani plătită de debitor creditorului pentru a-i acoperi pagubele rezultate din neîndeplinirea unei obligaţii. [<fr. *compensatoire*, lat. *compensatorius*]

COMPENSÁRE/COMPENSÁŢIE I s.f. **1.** Acţiunea de a compensa. **2.** Schimb prin care cumpărările şi vînzările se fac prin trecere de la un proprietar la altul fără a deplasa titluri sau bani. [<*compensa*] **II** s.f. Faptul de a compensa; *p. ext.* ceea ce reprezintă o compensare, care se dă sau foloseşte pentru o compensare; răsplată, despăgubire. [<fr. *compensation*, it. *compensazione*, lat. *compensatio*, *-onis*]

COMPETITÍV/COMPETIŢIONÁL I adj. **1.** Susceptibil de a suporta concurenţa. **2.** (Disciplină, direcţie, domeniu) Unde se poate concura, în care

concurența este posibilă. [<fr. *compétitif*] II adj. 1. Cu caracter de competiție. 2. Care se referă la competiție. [<*competiție* + suf. *-onal*]

COMPETITIVITÁTE/COMPETÍȚIE I s.f. Caracterul a ceea ce este competitiv. [<fr. *compétitivité*] II s.f. Concurs, întrecere (cu caracter sportiv). [<fr. *compétition*, it. *competizione*, lat. *competitio, -onis*]

COMPILÁRE/COMPILÁȚIE I s.f. Acțiunea de a compila. [<*compila*] II s.f. 1. Lucrare, operă care cuprinde idei și fragmente din diverși autori, neprelucrate personal. 2. (CIB.) Traducere a unui algoritm dintr-un limbaj într-altul. [<fr. *compilation*, lat. *compilatio, -onis*]

COMPILATÍV/COMPILATÓR I adj. (Cu caracter) De compilație. [<*compila*] II s.m. și f. 1. Autor al unei compilații. 2. Sistem care realizează traducerea unui program într-un calculator electronic; compailer. [<fr. *compilateur*, lat. *compilator*, it. *compilatore*]

COMPLEMÉNT/COMPLIMÉNT I s.n. 1. Ceea ce se adaugă la ceva pentru a-l întregi; complinire. 2. Parte secundară a propoziției care determină un verb, un adjectiv sau un adverb. 3. Substanță de natură proteică, prezentă în serul normal, care participă la procesul imunității. [<fr. *complément*, lat. *complementum*] II s.n. 1. Cuvînt de laudă, de măgulire, care exprimă o atitudine prietenească, de stimă, de respect sau de considerație. 2. (La pl.) Salutări trimise unei persoane prin intermediul cuiva, ca expresie a politeții. 3. Înclinare a capului sau a corpului în semn de salut respectuos; plecăciune. [<fr. *compliment*, it., sp. *complimento*]

COMPLEMENTARÍSM / COMPLEMENTARITÁTE I s.n. (FILOZ.) Teză fundamentală a empirismului logic constînd în asocierea empirismului cu logicismul. [<fr. *complémentarisme*] II s.f. Însușirea a ceea ce este complementar. ○ *Teoria c.* = teorie formulată de fizicianul Niels Bohr. ce caracterizează modul de interpretare a proceselor atomice. [<fr. *complémentarité*]

COMPLETITÚDINE/COMPLETIVITÁTE I s.f. (LOG.) Proprietate a unui sistem ipotetic-deductiv în care orice propoziție exprimînd o idee completă și supusă regulilor de deducție poate să fie demonstrată. [<*complet* + suf. *-itudine*, după fr. *complétude*] II s.f. (Rar) Însușirea de a fi completiv. [<fr. *complétivité*]

COMPLÉX/COMPLEXUÁL I adj. Format din mai multe elemente (variate) care alcătuiesc un tot; cu multe idei, elemente, unități etc. [<fr. *complexe*, lat. *complexus*] II adj. Referitor la complex. [<fr. *complexuel*]

COMPLICÁRE/COMPLICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) complica. [<*complica*] II s.f. 1. Faptul de a (se) complica; stare complicată, greu de descurcat; încurcătură, lucru care complică. 2. Stare patologică nouă (agravantă) care apare în cursul evoluției unei boli. [<fr. *complication*, lat. *complicatio, -onis*]

COMPONÉNTĂ/COMPONÉNȚĂ I s.f. și s.n. 1. S.f. (FIZ.) Fiecare dintre vectorii în care se descompune un anumit vector și ale căror efecte însumate sînt echivalente cu efectul vectorului dat. 2. S.n. (CHIM.) Fiecare dintre substanțele sau speciile moleculare ale unui sistem fizico-chimic. 3. Element component. [<it. *componente*, germ. *Komponente*, lat. *componentes*] II s.f. Totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate; compoziție, alcătuire. [<component]

COMPONÍSTIC/COMPOZIȚIONÁL I adj. Al unei compoziții muzicale, privitor la o compoziție muzicală. [<it. *componistico*] II adj. Privitor la compoziția unei opere de artă. [< *it. composizionale*]

COMPORTAMÉNT/COMPORTÁRE I s.n. 1. Modalitate de a acționa în anumite împrejurări sau situații; conduită, purtare, comportare. 2. Ansamblul manifestărilor obiective ale animalelor și ale oamenilor prin care se exteriorizează viața psihică. [<fr. *comportement*, it. *comportamento*] II s.f. Fel de a se comporta; acțiunea de a se comporta și rezultatul ei; purtare, conduită. [< *comporta*]

COMPORTAMENTÁL/COMPORTAMENTÍST I adj. Referitor la comportament, al comportamentului. [<it. *comportamentale*] II adj., s.m. și f. 1. Adj. Referitor la comportamentism (concepție psihologică, mecanicistă și agnostică, care consideră drept obiect al psihologiei comportamentul exterior, eliminînd conștiința). 2. S.m. și f. Adept al comportamentismului. [<it. *comportamentisto*]

COMPREHENSÍBIL/COMPREHENSÍV I adj. (Livr.) Care se poate înțelege ușor; clar, inteligibil, limpede. [<fr. *compréhensible*, lat. *comprehensibilis*] II adj. (Livr.) Care înțelege repede și bine; inteligent, pătrunzător. [<fr. *compréhensif*, lat. *comprehensivus*]

COMPRÉHENSIBILITÁTE/COMPREHENSIÚNE I s.f. Însușirea de a fi comprehensibil. [<fr. *compréhensibilité*] II s.f. 1. Putere de pătrundere, de înțelegere; pricepere; cunoștință, cunoaștere. 3. (LOG.) Conținut. [<fr. *compréhènsion*, lat. *comprehensio, -onis*]

COMPRESÍBIL/COMPRESÍV I adj. (Despre corpuri) Care se poate comprima; comprimabil. [<fr. *compressible*, it. *compressibile*( ] II adj. Care servește pentru a lega strîns. ● (Fig.) Care restrînge, comprimă. [<fr. *compressif*, it. *compressivo*]

COMPRESIBÍLITÁTE/COMPRESIÚNE I s.f. Calitatea unui corp de a fi compresibil. [<fr. *compressibilité*, it. *compressibilità*] II s.f. (FIZ.) 1. Comprimare. 2. Interval de timp în care fluidul dintr-un compresor își micșorează volumul. 3. (MED.) Apăsare pe care o exercită o tumoare în dezvoltarea sa asupra unui organ sau al unui țesut vecin. [<fr. *compression*, it. *compressione*, lat. *compressio, -onis*]

COMPROMISÓRIU/COMPROMITĂTÓR I adj. Care se referă la un compromis. ○ *Judecată c.* = judecată pronunțată de arbitri. *Clauză c.* = clauză a unui contract care stipulează că dificultățile ce ar putea surveni în executarea lui urmează să fie rezolvate de arbitri. [<fr. *compromissoire*] II adj. De natură să compromită. [<fr. *compromettant*]

Scanned with OKEN Scanner

COMPULSÁRE/COMPÚLSIE I s.f. (Înv.) Acțiunea de a căuta acte, documente. [<*compulsa*] II s.f. (MED.) Nevroză caracterizată prin teama de a nu comite un act impulsiv. [<fr. *compulsion*, lat. *compulsio, -onis*]

COMPUTÁRE/COMPUTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a computa și rezultatul ei. ○ C. *a prevenției* = scăderea din totalul timpului de executare a unei pedepse privative de libertate a timpului cît a durat deținerea sau arestarea preventivă. [< *computa*] II s.f. Calcul al timpului pentru fixarea calendarului bisericesc. [<fr. *computation*, lat. *computatio, -onis*]

COMUNICÁBIL/COMUNICATÍV I adj. Care poate fi comunicat. [<fr. *communicable*, lat. *communicabilis*] II adj. 1. (Despre oameni) Care intră ușor în legătură cu ceilalți; sociabil. 2. (Despre unele manifestări ale oamenilor) Care se transmite ușor de la o persoană la alta. [<fr. *communicatif*, lat. *communicativus*]

COMUNITÁTE/COMUNIÚNE I s.f. 1. Faptul de a fi comun mai multor lucruri sau ființe; posesiune în comun. 2. Grup de oameni cu interese, credințe sau norme de viață comune; totalitatea locuitorilor unei localități, ai unei țări etc. [<fr. *communauté*, it. *comunità*, lat. *communitas, -atis*] II s.f. 1. Legătură puternică, unire strînsă. 2. (REL.) Împărtășanie, euharistie. [<fr. *communion*, lat. bis. *communio, -onis*]

COMUTÁBIL/COMUTATÍV I adj. Care poate fi comutat. [<fr. *commutable*] II adj. Care prezintă comutativitate. [<fr. *commutatif*]

COMUTÁRE/COMUTÁȚIE I s.f. 1. Acțiunea de a comuta și rezultatul ei. 2. (DR.) C. *a pedepsei* = înlocuire a unei pedepse mai grele cu una mai ușoară. 3. (MAT.) Operație efectuată asupra unui șir de numere, al cărei rezultat nu depinde de ordinea diferitelor elemente ale șirului. 4. Elaborare a unor reflexe condiționate, diferite la unul și același stimul în funcție de schimbarea condițiilor mediului ambiant. 5. Particularitate a atenției cuiva de a trece ușor de la o activitate la alta. 6. (În lingvistica structuralistă) Determinare a valorii unui element lingvistic prin înlocuirea lui cu alte elemente din același plan sau cu zero. [<*comuta*] II s.f. 1. Schimbare, mutație. 2. Operații de conectare și deconectare a liniilor în vederea realizării unei legături telefonice. 3. Proces de schimbare rapidă a sensului sau a valorii curentului dintr-o secțiune a înfășurării indusului unei mașini electrice cu colector cînd lamelele la care este legată trec pe sub perii. [<fr. *commutation*, lat. *commutatio, -onis*]

CONCÉDE/CONCEDIÁ I vb. III. Tranz. 1. A îngădui; a acorda. 2. A ceda de bunăvoie (un privilegiu, un drept etc.). [<it., lat. *concedere*] II vb. I. Tranz. 1. A scoate, a îndepărta din serviciu, dintr-o funcție etc. 2. A pofti pe cineva să plece, să se retragă, să părăsească un anumit loc. [<*congédier*]

CONCÉDERE/CONCEDIÉRE I s.f. Acțiunea de a îngădui, de a acorda, de a ceda de bunăvoie și rezultatul ei. [<*concede*] II s.f. Acțiunea de a concedia și rezultatul ei; dare afară, îndepărtare. [<*concedia*]

CONCENTRÁRE/CONCENTRÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) concentra și rezultatul ei [<*concentra*] II sf. 1. Grad de saturare, de densitate al unui corp. 2. Raportul dintre cantitatea de substanță dizolvată și cantitatea de solvent sau de soluție obținută. [<fr. *concentration*, it. *concentrazione*]

CONCÉPT/CONCÉPȚIE I s.n. 1. Noțiune, idee generală. 2. Ciornă, bruion, schiță. [<fr. *concept*, lat. *conceptus*] II s.f. 1. Sistem de idei referitoare la probleme filozofice, științifice, economice, morale, literare etc.; înțelegere, interceptare a fenomenului pe baza unui sistem de idei, mod de o concepe ceva. 2. Zămislire, procreare (a unui copil). [<fr. *conception*, lat. *conceptio, -onis*]

CONCEPTÍBIL/CONCEPTUÁL I adj. Care poate fi conceput; (rar) concepibil. [<it. *conceptibile*] II adj. Care ține de concept. [<fr. *conceptuel*, engl. *conceptual*]

CONCEPTÍSM/CONCEPTUALÍSM I s.n. Școală literară spaniolă din sec. XVII, reprezentată prin Quevedo y Villegas, Gracian y Morales ș.a., care se caracterizează prin finețea excesivă a gîndirii, cultul pentru alegorie și erudiția scolastică. [<fr. *conceptisme*] II s.n. Concepție filozofică scolastică, inițiată de Abélard, intermediară între nominalism și realism, care recunoaște existența mintală (pe plan logic) a generalului, a conceptelor. [<fr. *conceptualisme*]

CONCERTÁNT/CONCERTÍSTIC I adj. Care concertează, care cîntă un concert. ○ *Gen* c. = gen muzical dezvoltat în sec. XVII—XVIII ca urmare a perfecționării instrumentelor întruchipate de un solist acompaniat de restul ansamblului. *Simfonie* c. = simfonie în care două sau mai multe instrumente au rolul dominant în orchestră. *Voce* c. = voce principală într-un cor. [<fr. *concertant*, it. *concertante*] II adj. Referitor la concert, de concert. [<it. *concertistico*]

CONCERTÍNĂ/CONCERTÍNO I s.f. Instrument asemănător acordeonului, avînd fețele laterale hexagonale. [<fr. *concertine*] II s.n. 1. Concert instrumental de mici proporții, alcătuit de obicei dintr-o singură parte. 2. Grup de instrument solistice în concerto grosso. [<it. *concertino*]

CONCÉSIE/CONCESIÚNE I s.f. Îngăduință, cedare față de cineva, renunțare (la ceva) în folosul sau în interesul altuia. [<fr. *concession*, lat. *concessio, -onis*] II s.f. Convenție prin care o persoană (fizică sau juridică) dobîndește dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului, în schimbul unor beneficii care revin acestuia din urmă. ● Bunurile care formează obiectul acestor convenții. [<fr. *concession*, lat. *concessio, -onis*]

CONCESIONÁL/CONCESIONÁR I adj. Referitor la concesiune. [<it. *concessionale*] II s.m. Beneficiar al unei concesiuni, cel care a obținut o concesiune. [<fr. *concessionnaire*]

CONCILIÁBIL/CONCILIÁBUL I adj. Care poate fi conciliat. [<fr. *conciliable*] II s.n. 1. Consfătuire secretă între persoane care plănuiesc, pun la cale ceva (nepermis). 2. Reuniune a prela-

Scanned with OKEN Scanner

ţilor schismatici. [<fr. *conciliabule*, lat. *conciliabulum*]

CONCILIÁNT/CONCILIATÓR I adj. Împăciuitor; care se lasă uşor înduplecat. [<fr. *conciliant*] **II** adj. Care tinde spre un acord, spre o împăcare a unor divergenţe; care duce spre înţelegere între părţi opuse. ◉ Care, în faţa unor divergenţe de ordin principial, caută o soluţie de compromis, o linie de mijloc, oportunistă. ◉ (Substantivat) Împăciuitorist, oportunist. [<fr. *conciliatoire, conciliateur*, lat. *conciliator*]

CONCÍLIU/CONSÍLIU I s.n. Adunare a reprezentanţilor înaltului cler catolic dintr-o provincie, dintr-o ţară sau din întreaga lume, în care se iau hotăriri cu privire la probleme de dogmă, de morală sau de disciplină bisericească; sobor, sinod. [<fr. it. *concilio*, lat. *concillium*] **II** s.n. **1.** Colectiv organizat, cu sarcini de conducere, de administrare sau de avizare etc. în activitatea unor organe sau a unor organizaţii de stat, cooperatiste sau obşteşti. **2.** (Înv.) Sfat. [<fr. *conseil*, lat. *consilium*]

CONCLUDÉNT/CONCLUSÍV I adj. (Adesea adverbial) Care convinge; convingător. ◉ Pe baza căruia se poate trage o concluzie. [<it. *concludente*, lat. *concludens, -ntis*] **II** adj. **1.** Care constituie o concluzie, care conchide. **2.** (GRAM.) ○ *Propoziţie* **c.** = propoziţie principală sau secundară, care exprimă o concluzie. *Conjuncţie* **c.** = conjuncţie care introduce o propoziţie conclusivă. [<fr. *conclusif*, it. *conclusivo*]

CONCREŢIONÁRE/CONCREŢIÚNE I s.f. **1.** Operaţie de transformare, printr-un tratament termic, a unui conglomerat de pulberi de metale, metaloizi etc. într-un corp solid. **2.** Formare a concreţiunilor. [<*concreţiona*] **II** s.f. Agregat mineral format prin depunerea rocilor sedimentare în jurul unui corp străin şi prin concentrarea substanţelor minerale din soluţii apoase. [<fr. *concrétion*, lat. *concretio, -onis*]

CONCURÉNT/CONCURENŢIÁL I adj. **1.** Care face concurenţă altuia. **2.** Care tinde către acelaşi rezultat, către acelaşi scop. **2.** (MAT.; despre linii, planuri) Care au un punct sau o dreaptă comună. [<fr. *concurrent*, lat. *concurrens, -tis*] **II** adj. Unde intervine sau poate interveni concurenţa; competitiv. [<fr. *concurrentiel*]

CONDENSATÓR/CONDENSÓR I s.n. **1.** Aparat care serveşte la lichefierea unei mase de vapori în vederea recuperării lichidului din care au provenit sau a eliminării unor componenţi volatili. **2.** Sistem de două conductoare separate printr-un mediu izolant sau prin vid, servind la acumularea de electricitate statică. [<fr. *condensateur*] **II** s.n **1.** Lentilă sau grup de lentile care acumulează razele de la o sursă luminoasă şi le dirijează asupra obiectivului de luminat. **2.** Dispozitiv al unui instrument optic care serveşte la concentrarea luminii asupra obiectului studiat. [<fr. *condenseur*, engl. *condenser*]

CONDIŢIONÁL/CONDIŢIONÁT I adj. Supus unor condiţii; care cuprinde o condiţie. ○ *Excitant* **c.** = excitant care, sincronizat în cazuri repetate cu un reflex înnăscut, ajunge să producă singur un efect identic cu cel al acestui reflex. [<fr. *conditionnel*, it. *condizionale*] **II** adj. Care îndeplineşte anumite condiţii (date). ○ *Reflex* **c.** = răspuns condiţionat de legătura nervoasă temporală formată în scoarţa creierului între două focare de excitaţie care coincid în timp. [<fr. *conditionné*]

CONDÓR/CONDÚR I s.m. Cel mai mare vultur, având capul şi gîtul golaş, complet mut, care trăieşte în America de Sud (*Sarcorhampus gryphus*). [<fr. *condor*, sp. peruv. *condor*] **II** s.m. **1.** (Înv.) Pantof femeiesc cu toc înalt, împodobit adesea cu broderii. **2.** (BOT.) **C.-**(a.) *doamnei* = plantă ornamentală agăţătoare, cu flori mari, galbene-roşcate şi cu un pinten drept (*Tropaeolum majus*); călţunaş, conduraş. [<tc. *kundura*]

CONDRIGÉN/CONDRIOGÉN I s.m. Proteină din cartilaj care, prin fierbere, se transformă într-o substanţă gelatinoasă, condrina. [<fr. *condrigène*] **II** s.m. Factor ereditar presupus a fi prezent în mitocondrii. [<fr. *condriogène*]

CONDRÍTĂ/CONDRÓZĂ I s.f. Inflamaţie a unui cartilaj. [<fr. *chondrite*] **II** s.f. Afecţiune degenerativă a ţesutului cartilaginos. [<gr. *chondros* = cartilaj + *ază*]

CONDÚCT/CONDÚCTĂ I s.n. Formaţie anatomică cu aspect de canal sau de tub. [<germ. *Kondukt*] **II** s.f. Ţeavă, ansamblu de ţevi (din metal, beton, lemn etc.) sau instalaţie destinate transportului fluidelor sau materialelor pulverulente pe un anumit traseu. [<lat. *conductus*]

CONDUCTÍBIL/CONDUCTÍV I adj. (Livr.) Care poate conduce, transmite (ceva). [<fr. *conductible*] **II** adj. Referitor la conductibilitatea electrică; care conduce, conductor. [<fr. *conductif*]

CONDUCTIBILITÁTE/CONDUCTIVITÁTE I s.f. Proprietate a corpurilor de a transmite căldura, electricitatea etc. ○ **C.** *electrică* = proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de curent electric sub acţiunea unei tensiuni electrice. **C.** *termică* = proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de un flux de căldură sub acţiunea unei diferenţe de căldură. [<fr. *conductibilité*] **II** s.f. Valoarea rezistenţei specifice electrice a unui conductor. [<fr. *conductivité*]

CONECTÍV/CONECTÓR I adj., s.n. **1.** Adj. Care poate fi conectat. **2.** S.n. (BOT.) Parte a anterei care suportă şi reuneşte sacii polenici. **3.** S.n. (MAT.) Legătură prin intermediul căreia din variabile separate iau naştere expresii; operator, functor, concretor. **4.** (LINGV.) Parte de vorbire (adjectiv, pronume, adverb, conjuncţie) cu rol de element introductiv al unei propoziţii subordonate. [<fr. *connectif*, it. *connettivo*, lat. *connectivus*] **II** adj., s.n. **1.** Adj. Care conectează, care leagă. **2.** S.n. Aparat care stabileşte o legătură ce poate fi întreruptă. [<fr. *connecteur*]

CONEXITÁTE/CONEXIÚNE I s.f. (DR.) Raport între două sau mai multe pricini care au un obiect înrudit. [<fr. *connexité*] **II** s.f. **1.** Legătură între două sau mai multe obiecte sau fenomene; relaţie, raport, conexitate. **2.** Legătură prin conducte sau prin organe de maşină între două maşini, aparate, mecanisme etc. ◉ Legătură între două sau mai multe elemente de circuit ori conducte

Scanned with OKEN Scanner

electrice. 3. Conectare. [<fr. *connexion*, lat. *connexio, -onis*]

CONFEDERÁL/CONFEDERATÍV I adj. Referitor la confederaţie. [<fr. *confédéral*] II adj. Care aparţine unei confederaţii. [<fr. *confédératif*]

CONFESIONÁL/CONFESÍV I adj. Care aparţine confesiunilor religioase. [<fr. *confessionnal*] II adj. (Livr.) Cu caracter de confesiune. [<*confesi(un)e*]

CONFESIONALÍSM/CONFESIONALITÁTE I s.n. Concepţie teologică care consideră obligatorie apartenenţa la o anumită confesiune. [<it. *confessionalisme*, germ. *Konfessionalismus*] II s.f. Apartenenţa la o anumită confesiune. [<it. *confessionalità*, germ. *Konfessionalität*]

CONFIDÉNŢĂ/CONFIÉNŢĂ I s.n. Încredinţare, mărturisire a unor gînduri, a unei taine; destăinuire. [<fr. *confidence*, it. *confidenza*, lat. *confidentia*] II s.f. (Franţuzism) Încredere în cineva. [<fr. *confiance*]

CONFIRMÁRE/CONFIRMÁŢIE I s.f. Acţiunea de a confirma şi rezultatul ei; întărire, adeverire. ● Declaraţie prin care o persoană, îndreptăţită să ceară anularea unui act, îl recunoaşte valabil. ● Aprobare a unui act sau a unei măsuri procedurale de către organul competent. [<*confirma*] II s.f. (La catolici) Ritual religios oficiat, de obicei, de episcop. [<fr. *confirmation*, lat. *confirmatio, -onis*]

CONFORTÁBIL/CONFORTÁNT I adj. Care oferă confort; comod. [<fr. *confortable*] II adj. (Cuv. francez) Întăritor, reconfortant. [<fr. *confortant*]

CONFÚZIE/CONFUZIÚNE I s.f. Încurcătură; lipsă de orientare. ○ C. *mintală* = tulburare de conştiinţă care apare în cazul unor infecţii şi intoxicaţii. [<fr. *confusion*, it. *confusione*, lat. *confusio, -onis*] II s.f. (DR.) Mod de stingere a unor obligaţii prin reunirea în aceeaşi persoană a calităţilor de debitor şi de creditor. [<fr. *confusion*, it. *confusione*, lat. *confusio, -onis*]

***CONGRESÍST/CONGRÉSMAN** I s.m. şi f. Participant la un congres. [<fr. *congressiste*] II s.m. Membru al Congresului Statelor Unite ale Americii. [<engl. *congressman*]

***CONIVÉNŢĂ/CONVENIÉNŢĂ** I s.f. (Rar) Complicitate, înţelegere (secretă). ○ Loc. *De* c. (cu ...) = în complicitate, de acord (cu...). [<fr. *connivence*, it. *connivenza*, lat. *conniventia*] II s.f. (La pl.) Totalitatea regulilor de purtare care se impun într-o anumită societate. ○ Loc. *De* c. = făcut numai pentru a respecta anumite forme sociale sau interese de formă. [<fr. *convenance*, it. *convenienza*]

CONJECTURÁL/CONJUNCTURÁL I adj. Bazat pe ipoteze, pe presupuneri, pe prezumţii sau supoziţii. [<fr. *conjectural*] II adj. 1. Bazat pe factori de ordin obiectiv şi subiectiv; privitor la condiţiile şi împrejurările care exercită o influenţă asupra evoluţiei unui fenomen sau asupra unei situaţii la un moment dat. 2. Care reprezintă totalitatea trăsăturilor caracteristice unui moment specific dezvoltării economice. [<fr. *conjoncturel*]

CONJECTURALÍSM/CONJUNCTURALÍSM I s.n. Tendinţa de a emite păreri bazate numai pe presupuneri, pe aparenţe, pe fapte neîntemeiate. [<*conjectural* + suf. *-ism*] II s.n. Tendinţa de a utiliza diversele împrejurări, urmărind, în special, satisfacerea propriilor interese. [<*conjunctural* + suf. *-ism*]

CONJECTÚRĂ/CONJUNCTÚRĂ I s.f. Părere bazată pe ipoteze sau presupuneri; prezumţie, supoziţie. [<fr. *conjecture*, lat. *conjectura*] II s.f. 1. Totalitatea factorilor de ordin obiectiv şi subiectiv, de condiţii şi de împrejurări care exercită o influenţă asupra evoluţiei unui fenomen dat, într-un anumit sector de activitate; concurs de împrejurări. 2. Totalitatea trăsăturilor care caracterizează un anumit moment al procesului dezvoltării economice. [<fr. *conjoncture*]

CONJECTURÍST/CONJUNCTURÍST I adj. De conjectură. [<*conjectură*] II adj. De conjunctură. [<*conjunctură*]

CONJUGÁBIL/CONJUGÁL I adj. Care se poate conjuga. [<fr. *conjugable*] II adj. Privitor la căsătorie sau la căsătoriţi. [<fr. *conjugal*]

CONJUNCTÍV/CONJUNCTIVÁL I adj. 1. Care uneşte, care leagă. ○ *Ţesut* c. = ţesut protector care uneşte între ele organele sau ţesuturile. *Mod* c. (şi s.n.) = mod personal al verbului care exprimă o acţiune realizabilă. [<fr. *conjonctif*, lat. *conjunctivus*] II adj. A conjunctivei; privitor la conjunctivă. [<fr. *conjonctival*]

CONSACRÁRE/CONSACRÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) consacra; consfinţire; *spec.* stabilire a capacităţii, a meritelor deosebite ale cuiva într-un anumit domeniu. [<*consacra*] II s.f. (Rar) Sacrificiu, ofrandă adusă zeilor. [<fr. *consécration*, lat. *consacratio, -onis*]

CONSECUTIVITÁTE/CONSECUŢIE I s.f. (Rar) Urmare neîntreruptă; cursivitate. [<*consecutiv* + suf. *itate*] II s.f. 1. Înlănţuire, legătură. 2. (GRAM.) C. *timpurilor* = concordanţa timpurilor. [<fr. *consecution*, it. *consecuzione*, lat. *consecutio, -onis*]

CONSEMNÁBIL/CONSEMNATÍV I adj. (Demn) De consemnat; memorabil. [<it. *consegnabile*] II (Rar) Cu caracter de consemnare. [*Et. i.*]

CONSEMNÁRE/CONSEMNAŢIÚNE I s.f. Acţiunea de a consemna şi rezultatul ei; însemnare, înregistrare, notare. [<*consemna*] II s.f. Operaţie prin care o persoană fizică sau juridică dispune păstrarea unei sume de bani, pe numele şi la dispoziţia altei persoane, la o instituţie autorizată în acest scop; consemnare. ○ *Casa de economii şi* c. = instituţie centrală la care oamenii îşi pot depune economiile pentru păstrare şi valorificare. [<fr. *consignation*, it. *consignazione*]

CONSIDERÁRE/CONSIDERÉNT I s.f. Acţiunea de a (se) considera şi rezultatul ei; studiu, examinare; consideraţie. [<*considera*] II s.m. 1. Punct de vedere, părere. ● Argument logic, motiv. 2. (DR.; la pl.) Partea dintr-o hotărîre a unui organ de jurisdicţie, cuprinzînd motivarea soluţiei date de acest organ. [<fr. *considérant*]

CONSIGNATÁR/CONSIGNATÓR I s.m. şi f. Persoană care primeşte în consignaţie. [<fr. *consignataire*] II s.m. şi f. Persoană care depune spre păstrare sau spre vînzare obiecte la consignaţie; depunător. [<fr. *consignateur*]

Scanned with OKEN Scanner

CONSOLÁBIL/CONSOLÁNT I adj. Care poate fi consolat (uşor). [<fr. *consolable*] II adj. (Rar) Care consolează; consolator. [<fr. *consolant*, it. *consolante*]

CONSOLIDÁBIL/CONSOLIDATÓR I adj. Care poate fi consolidat. [<fr. *consolidable*) II adj. Care consolidează; întăritor; de sprijin; consolidant. [<*consolida* + suf. *-tor*]

CONSONÁNT/CONSONÁNTIC I adj. 1. (MUZ.; despre acorduri) Care este format din consonanţe; armonios. 2. (Despre cuvinte) Care are o terminaţie asemănătoare cu a altui cuvînt. [<fr. *consonant*, it *consonante*, lat. *consonans, -ntis*] II adj. Care ţine de consoane, privitor la consoane. [<fr. *consonantique*, germ. *konsonantisch*]

CONSÓRT/CONSÓRŢIU I s.n. *Prinţ* c. = soţul unei regine încoronate ca suverană. [<fr. *consort*, germ. *Konsorte*, lat. *consors, -tis*] II s.n. Înţelegere temporară sau permanentă, încheiată între mai multe bănci sau societăţi comerciale mari pentru efectuarea în comun a unor operaţii avantajoase de amploare. [<fr. *consortium*, germ. *Konsortium*]

CONSTÁNTĂ/CONSTÁNŢĂ I s.f. 1. (MAT.) Mărime cu valoare invariabilă, neschimbată. 2. (FIZ.) Mărime care caracterizează un fenomen, un material, un aparat etc. 3. (LINGV.) Element al limbajului formalizat, reprezentînd un nume socotit fix pentru acelaşi denotat. [<fr. *constante*, lat. *constans, -ntis*] II s.f. Însuşirea de a fi constant; statornicie; perseverenţă. [<fr. *constance*, lat. *constantia*]

CONSTATÁBIL/CONSTATÍV I adj. Care se poate constata (uşor). [<fr. *constatable*] II adj. Cu caracter de constatare. [<fr. *constatif*, lat. *constativus*]

CONSTITUÁNT/CONSTITUÉNT / CONSTITUTÍV I adj. Privitor la constituţie; constitutiv. ○ *Adunare* c. = adunare formată din reprezentanţi aleşi de cetăţeni, după anumite norme, pentru a vota sau a modifica constituţia. [<fr. *constituant*] II adj. şi s.m. 1. Adj. Care intră în constituţia unui întreg. 2. S.m. Fiecare dintre elementele care formează un tot. ◐ Fiecare dintre substanţele din care este alcătuit un aliaj, o soluţie etc. [<fr. *constituant*] III adj. Care intră în componenţa unui lucru, care reprezintă un element esenţial în structura lui. [<fr. *constitutif*]

CONSTITUŢIONALÍSM/CONSTITUŢIONALITÁTE I s.n. 1. Regim de guvernare bazat pe existenţa unei constituţii. 2. Concepţie privind influenţa constituţiei individuale în apariţia şi pronosticul bolilor. [<fr. *constitutionnalisme*, germ. *Konstitutionalismus*] II s.f. Însuşire a unei legi, a unei acţiuni a unei politici etc. de a fi în conformitate cu constituţia şi cu principiile generale ale acesteia. ◐ Spirit constituţional. [<fr. *constitutionnalité*]

CONSTRICTÍV/CONSTRICTÓR I adj. (Consoană) Care se pronunţă prin strîmtarea canalului vocal în aşa fel încît se produce un zgomot de fricţiune; (sunet) continuu, fricativ, spirant. [<fr. *constrictif*, lat. *constrictivus*] II adj. Care se restringe, care se contractă. ○ *Muşchi* c. = muşchi care se contractă şi închide orificiile naturale din corpul vieţuitoarelor. [<fr. *constricteur*, lat. *constrictor, -oris*]

CONSÚLT/CONSULTÁŢIE/CONSÚLTING I s.n. Examinare a unui bolnav de către o comisie medicală pentru stabilirea diagnosticului şi indicarea tratamentului. [<fr. *consulte*, lat. *consultum*] II s.f. 1. Indicaţie, lămurire asupra unor probleme de specialitate în discuţie. 2. Examinare a unui pacient de către medic pentru punerea diagnosticului şi indicarea tratamentului. 3. Îndrumare individuală sau colectivă dată elevilor, studenţilor sau doctoranzilor de către un profesor privind problemele teoretice şi practice pe care le învaţă sau le cercetează. [<fr. *consultation*, it. *consultazione*, lat. *consultatio, -onis*] III s.n. Furnizare de consultaţii, informaţii etc. cu privire la organizarea şi rentabilizarea întreprinderilor, la valorificarea unor surse etc. [<engl. *consulting*]

CONSULTÁBIL/CONSULTATÍV I adj. Care se poate consulta. [<fr. *consultable*] II adj. (Despre un organ numit sau ales) Chemat să-şi dea avizul numai la anumite chestiuni şi numai cu caracter de consultaţie. ○ *Organ* c. = organ care îşi dă părerea autorizată în anumite probleme. *Aviz* c. = părere cerută unui organ competent, dar peste care organul carea cerut-o poate trece. *Vot* c. = vot care nu are putere deliberativă într-o adunare, într-o discuţie etc. [<fr. *consultatif*, it. *consultativo*]

CONSUMÁRE/CONSUMÁŢIE I s.f. Acţiunea de a consuma; nimicire, distrugere, epuizare. [< *consuma*] II s.f. 1. Faptul de a consuma. 2. Ceea ce consumă cineva într-un local public. [<fr. *consommation*, lat. *consumatio, -onis*]

CONSUMPTÍBIL/CONSUMPTÍV I adj. (DR; despre bunuri) Care dispar sau se consumă. [<fr. *consumptible*] II adj. (Despre boli cronice) Care provoacă slăbire, denutriţie, scădere a forţei musculare, anemie. [<fr. *consumptif*]

CONŞTIÍNŢĂ/CUNOŞTÍNŢĂ I s.f. 1. (FILOZ.) Forma cea mai înaltă de reflectare a realităţii, proprie omului, produs al creierului uman, apărută pe baza procesului muncii, a vieţii în societate şi caracterizată prin prezenţa limbajului şi a gîndirii, prin aceea că omul îşi dă seama de relaţiile sale cu lumea înconjurătoare şi acţionează asupra acesteia în conformitate cu anumite scopuri dinainte stabilite. 2. Faptul de a-şi da seama; înţelegere. 3. (În opoziţie cu existenţa, materia) Gîndire, spirit. 4. *Libertate de* c. = dreptul recunoscut cetăţenilor de a avea orice concepţie religioasă, filozofică etc. [<fr. *conscience*, lat. *conscientia*] II s.f. 1. Cunoaştere. ○ *A-şi pierde* c. = a nu mai şti de sine, a leşina. 2. (La pl.) Totalitatea noţiunilor, ideilor, informaţiilor pe care le are cineva într-un domeniu oarecare. 3. Persoană cunoscută de vorbitor. [<fr. *connaissance*]

CONTAMINÁBIL/CONTAMINÁNT I adj. Care poate fi contaminat, expus contaminării. [<fr. *contaminable*, lat. *contaminabilis*] II adj. (Rar) Care contaminează; contagios. [<*contamina* + suf. *-ant*]

Scanned with OKEN Scanner

CONTAMINÁRE/CONTAMINÁȚIE I s.f. (MED.) Acțiunea de a (se) contamina și rezultatul ei. [<*contamina*] II s.f. (LINGV.) Încrucișare a sensurilor a două cuvinte; influență reciprocă dintre două cuvinte sau două elemente lingvistice. ◉ Procedeu folosit de scriitorii latini, care consta în amestecarea subiectelor mai multor comedii grecești pentru a alcătui una latinească. [<fr. *contamination*, lat. *contaminatio, -onis*]

CONTEMPLÁRE/CONTEMPLÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) contempla. ○ C. *vie* = percepere senzorială nemijlocită, concretă a lucrurilor și a fenomenelor, care apare în procesul interacțiunii dintre om și lumea înconjurătoare. [<*contempla*] II s.f. Atitudine de contemplare; stare de reverie; meditație; meditație profundă și îndelungată. [<fr. *contemplation*, it. *contemplazione*, lat. *contemplatio, -onis*]

CONTEMPLATÍV/CONTEMPLATÓR I adj. 1. Care contemplă, care este înclinat spre contemplare; visător. 2. Care se limitează la contemplare, neurmărind vreun scop practic sau, în genere, transformarea realității. ○ *Viață* c. = viață consacrată meditației și nu acțiunii. [<fr. *contemplatif*, it. *contemplativo*, lat. *contemplerivus*] II s.m. și f. Persoană care contemplă, care este cufundată în meditație, în visare. [<fr. *contemplateur*, lat. *contemplator, -oris*]

CONTÉNT/CONTENTÍV I adj. (Cuv. latin) Mulțumit, satisfăcut. [<fr. *content*, lat. *contentus*] II adj. (MED.) Care conține, menține poziția corectă a unui organ. [<fr. *contentif*]

CONTESTÁBIL/CONTESTATÁR I adj. Care poate fi contestat. [<fr. *contestable*] II adj. (Rar) Care exprimă o contestație, de contestație. [<it. *contestatario*]

CONTESTÁRE/CONTESTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a contesta; tăgăduire, nerecunoaștere. [< *contesta*] II s.f. (DR.) Cerere de anulare a executării unei hotăriri pentru vicii de formă. ◉ Memoriu prin care se cere revizuirea sau anularea unui act, a unei măsuri etc. [<fr. *contestation*, it. *contestazione*, lat. *contestatio, -onis*]

CONTÉXT/CONTEXTÚRĂ I s.n. 1. Fragment dintr-o scriere în cadrul căruia se găsește un cuvînt, o expresie, un pasaj etc. interesant. ◉ Text, cuprins. 2. (Fig.) Conjunctură, situație specifică, circumstanță, stare de lucruri într-un anumit moment. [<fr. *contexte*, lat. *contextus*] II s.f. 1. Ansamblul de caracteristici ale unei țesături care definesc structura ei. 2. Mod în care sînt îmbinate elementele unui tot; înlănțuire, legătură. [<fr. *contexture*]

CONTINUATÍV/CONTÍNUU I adj. Susceptibil de a continua. [<fr. *continuatif*] II adj. 1. Neîntrerupt, neîncetat. ○ (FIZ.) *Curent* c. = curent electric care are un singur sens. 2. (MAT.) *Funcție* c. = funcție care, la o variație mică a variabilelor sale, prezintă o variație foarte mică. 3. (LINGV.) Constrictiv. [<fr. *continuu*, it. *continue*, lat. *continuus*]

CONTOÁR/CONTÓR I s.n. 1. Birou de comerț, mai ales birou al unui bancher. 2. Masă, mobilă, loc unde se fac plățile în casele mari de comerț sau de bancă. [<fr. *comptoir*] II s.n. Aparat de măsurat cantitatea consumată de apă, de energie electrică, de gaze etc. într-un anumit timp. [<fr. *comptoir*, germ. *Kontor*]

***CONTRABÁSURI/CONTRABÁȘI** I s.n. (sg. *contrabas*) Cel mai mare instrument muzical cu coarde și arcuș, avînd registrul cel mai grav din familia violelor. [<fr. *contrabasse*, it *contrabasso*] II s.m. (sg. *contrabas*) Persoană care cîntă într-un registru mai grav decît registrul basului. [<fr. *contrabasse*, it. *contrabasso*]

CONTRACTÁNT/CONTRACTÓR I adj. (Despre persoane fizice sau juridice) Care încheie un contract cu cineva, care se angajează prin contract față de cineva. [<fr. *contractant*] II adj. (Despre persoane fizice sau juridice) Care contractează. [<fr. *contracteur*]

CONTRACTÚRĂ/CONTRÁCȚIE I s.f. Contracție musculară involuntară; rigiditate musculară; *(pop.)* cîrcei. [<fr. *contracteure*] II s.f. 1. Încordare, zgîrcire a mușchilor, a corpului etc. 2. Micșorare a volumului unui corp în urma unui proces fizic sau tehnologic (uscare, răcire, ardere, solidificare). [< fr. *contraction*, lat. *contractio, -onis*]

CONTRÁLTĂ/CONTRÁLTO I s.f. Femeie care are o voce de contralto. [<it. *contralta*] II s.n. (Invar.) Voce feminină cu registrul cel mai grav și a cărei întindere cuprinde aproximativ două octave. [<it. *contralto*]

CONTROLÉR/CONTROLÓR I s.n. Aparat electric care permite o succesiune de modificări ale conexiunilor sau de reglaj. [<germ. *Kontroller*, engl. *controller*] II s.m. și f. Funcționar însărcinat cu controlul unei activități etc. [<fr. *contrôleur*, germ. *Kontrollor*]

CONVÉRSIE/CONVERSIÚNE I s.f. (MED.) Achiziționare, prin lizogenizare, a unor noi proprietăți fenotipice, stabilite din punct de vedere genetic care influențează unele proprietăți bacteriene. [<lat. *conversio, -onis*] II s.f. 1. Schimbare a condițiilor unui împrumut. 2. Preschimbare a unei valori de natură economică în alta. 3. (LOG.) C. *judecăților* = operație de inversare a funcțiunii subiectului și a predicatului în judecată, păstrîndu-se calitatea judecății. 4. (CHIM.) Mărime care exprimă transformarea substanțelor inițiale într-o reacție chimică în unitatea de timp, exprimată de obicei în procente pe unitate de timp. [<fr. *conversion*, lat. *conversio, -onis*]

CONVERTIZÓR/CONVERTÓR I s.n. 1. Dispozitiv mecanic de transformare a mișcării sau a forțelor. 2. Cuptor căptușit cu materiale refractare, în care se obține oțelul topit. 3. Mașină sau grup de mașini electrice care transformă un gen de curent în altul. 4. Mașină pentru transformarea grișului în făină. [<fr. *convertisseur*] II s.n. Circuit electronic cu un singur tub, care realizează transformarea frecvenței semnalelor incidente în radioreceptoare. [<engl. *converter*, germ. *Konverter*]

CONVOCÁBIL/CONVOCATÓR I adj. Care poate fi convocat. [<fr. *convocable*] II adj. 1. Care con-

voacă. 2. S.n. Listă cu cei convocaţi (la o adunare). [<it. *convocatore*]

COOPERATÍST/COOPERATIVÍST I adj. Care ţine de cooperaţie; propriu cooperaţiei; care activează în cooperaţie; cooperativ. [<*cooperaţie*] II adj. Care ţine de cooperativism. [<it. *cooperativista*]

COOPERATÓR/COOPERÁNT I s.m. şi f. (adesea adjectival) Membru al unei cooperative; participant la o cooperativă. [<fr. *coopérateur*] II s.m. şi f. (adesea adjectival) Care lucrează împreună cu cineva, care colaborează, care îşi dă concursul. [<*coopera*]

***COPÉRTĂ/COPERTÍNĂ** I s.f. Înveliş de carte, de caiet; învelitoare, scoarţă. [<it. *coperta*] II s.f. 1. Copertă (de carte, de caiet); *p. ext.* acoperitoare. 2. (CONSTR.) Element de construcţie cu suprafaţă plană, care acoperă de obicei o ieşire. [<it. *copertina*]

COPIÉR/COPÍST I s.n. 1. Registru cu foi subţiri în care se copiază diferite scrisori, acte etc. ○ *Creion.* **c.** = creion chimic. [<germ. *Kopier* (buch)] 2. (TEHN.) Element de urmărire prin contact al modelului de frezare în timpul prelucrării. [<*copia*] II s.m. şi f. (În trecut) Cel care copia acte, opere manuscrise etc. [<fr. *copiste*]

CÓPULĂ/CÚPULĂ I s.f. 1. Cuvînt de legătură. 2. Verb copulativ. 3. Cuvînt care leagă subiectul de predicat. [<fr. *copule*, lat. *copula*] II s.f. Organ în formă de cupă mică, aflat la baza ghindei şi a altor fructe. [<fr. *cupule*, lat. *cupula*]

***CORÁLE/CORÁLI** I s.n. (sg. *coral*) (În biserica protestantă şi ortodoxă) Cîntec religios pe mai multe voci. [<fr. *choral*] II s.m. (sg. *coral*) Animal din încrengătura celenteratelor, cu schelet calcaros roşu sau alb; mărgean. ● Bijuterie confecţionată din scheletul acestui animal. [<germ. *Koralle*, lat. *corallium*]

CORALIÁN/CORALIÉR I adj. Format din corali. [<fr. *corallien*] II adj. Cu aspect de coral. [<fr. *coralliaires*]

CORAZIÚNE/COROZIÚNE I s.f. Eroziune exercitată de vînt în urma căreia iau naştere forme de relief eoliene. [<fr. *corrasion*] II s.f. Proces chimic sau electrochimic de degradare, exercitat la suprafaţa corpurilor de oxigenul din aerul umed sau de diverse substanţe chimice ● Proces de eroziune a unor roci sub acţiunea apelor, a vîntului etc. [<fr. *corrosion*]

CORECTÁRE/CORECTÚRĂ I s.f. Acţiunea de a (se) corecta şi rezultatul ei; îndreptare, corijare. [<*corecta*] II s.f. 1. Operaţie de înlăturare a greşelilor tipografice dintr-un text sau dintr-o formă de tipar. 2. (Concr.) Text tipărit pe care s-a făcut operaţia de corectură. [<germ. *Korrektur*, lat. *correctura*]

***CORECTOÁRE/CORECTÓRI** I s.n. (sg. *corector*) Aparat, de obicei automat, destinat să modifice într-un sens definit modul de funcţionare al unui sistem tehnic. [<fr. *correcteur*, lat. *corrector, -oris*] II s.m. (sg. *corector*) Persoană însărcinată cu citirea şi cu marcarea pe o corectură a greşelilor faţă de textul original, în vederea înlăturării lor în tipografie. [<fr. *correcteur*, lat. *corrector, -oris*]

COREGÉNT/CORIGÉNT I s.m. Persoană care are parte legală împreună cu monarhul, domnind efectiv pe lîngă acesta. [<fr. *corégent*] II s.m. şi f. (Elev sau student) Care, la încheierea anului şcolar, nu a obţinut notă de trecere la una sau la două materii şi care urmează să dea toamna, din nou, examen la materia sau la materiile respective. [<lat. *corrigens, -ntis*]

COREGÉNŢĂ/CORIGÉNŢĂ I s.f. Situaţia unui coregent. ● Faptul de a domni efectiv alături de monarh. [<fr. *corégence*] II s.f. Situaţia unui corigent; examen dat de un corigent. [< *corigent*]

CORELATÍV/CORELAŢIONÁL I adj. Care este în relaţie reciprocă cu ceva, care indică un raport reciproc. ○ *Noţiuni* **c.** = noţiuni care conţin note arătînd existenţa unei anumite legături reciproce între două obiecte ale gîndirii. *Conjuncţii* **c.** (şi substantivat feminin) = conjuncţii care apar la ambele membre ale unei fraze, fiind coordonatoare sau, mai rar, subordonatoare. [<fr. *corrélatiff*] II adj. (MAT.; despre analize) Făcut pe bază de corelaţii. [*Et. i.*]

***CORNÁRE/CORNÁRI** I s.n. (sg. *cornar*) Obiect artizanal confecţionat în formă de corn. [<*corn* + suf. *-ar*] II s.m. (sg. *cornar*) 1. (Înv.) Slujbaş care strîngea cornăritul. 2. (Rar) Persoană care face (şi vinde) cornuri. [<*corn* + suf. *-ar*]

***CORNÉTE/CORNÉTURI/CORNÉŢI** I s.n. (sg. *cornet*) 1. Bucată de hîrtie răsucită în formă de corn, în care se împachetează diferite mărfuri; conţinutul unui astfel de ambalaj. 2. **C.** *acustic* = instrument acustic în formă de pîlnie, care intensifică vibraţiile sonore. ○ **C.** *cu pistoane* = instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu trompeta, dar prevăzut cu pistoane în loc de ventile; trompetă de dimensiuni reduse şi mai sensibilă folosită în jazul modern. 3. (ANAT.) **C.** *nazal* = fiecare dintre cele şase lame osoase de forma unui cornet, situate cîte trei în fiecare nară. 4. (GEOL.) Martor de eroziune aproape conic, care se ridică deasupra unei suprafeţe de eroziune netede sau puţin ondulate. 5. Produs de patiserie asemănător cu foaia de napolitană sau de tort, în formă de con (retezat), în care se pune îngheţată, frişcă, cremă etc. [<fr. *cornet*, it *cornetto*] II s.n. (sg. *cornet*) Pădure, deal. ● Steag de cavalerie. [<rus. *kornet*] III s.m. (sg. *cornet*) (Înv.) Ofiţer inferior de cavalerie; stegar de cavalerie; portdrapel. [<rus. *kornet*]

***CORNIŞOÁRE/CORNIŞÓRI** I s.n. (sg. *cornişor*) Corn mic. [<*corn* + suf. *-işor*] II s.m. (sg. *cornişor*) (BOT.) 1. Brăduţ. 2. Mică plantă erbacee de munte, cu tulpina tîrîtoare, cu frunze lanceolate, fin dinţate şi cu spice terminale (*Lycopodium annotinum*). [<*corn* + suf. *-işor*]

CORNIŞÓN/CORNIŞÓR I s.m. Varietate de castraveţi mici şi tari, folosiţi mai ales pentru conserve în oţet. [<fr. *cornichon*] II V. **cornişori 1., 2. (II)**

CORONÁL/CORONÁR I adj. (ANAT.) *Os* **c.** = os care formează partea anterioară a craniului; osul frunţii. [<fr. *coronal*, lat. *coronalis*] II adj. (Despre vase sanguine, artere şi vene) În

formă de coroană în jurul unui organ pe care îl irigă. [<fr. *coronaire*, lat. *corona-ae* = coroană]

CORTÉS/CÓRTEX I (Cuv. spaniol) Denumire a organelor reprezentative în Spania. [<sp., fr. *cortès*] **II** s.n. **1.** Scoarță a unui copac. ◉ Coajă a unui fruct. **2.** Înveliș al părului, cuprins între măduva centrală și cuticula exterioară. **3.** ○ **C.** *cerebral* = scoarța cerebrală. ○ **C.** *suprarenal* = partea periferică a glandei suprarenale; glandă corticosuprarenală. [<fr., lat. *cortex*]

CORTICECTOMÍE/CORTICOTOMÍE I s.f. (MED.) Ablațiune a unei părți a scoarței cerebrale, lăsînd neatinsă substanța albă. [<fr. *corticectomie*] **II** s.f. (MED.) Incizie a scoarței cerebrale. [<fr. *corticotomie*, lat. *cortex* = scoarță, gr. *tome* = tăiere]

CORTÍNĂ/CURTÍNĂ I s.f. Perdea de stofă, de catifea etc. care desparte sala de spectacol și care, prin ridicare sau prin lăsare în jos sau tragere în părți, marchează începutul, respectiv, încheierea unui spectacol sau a unui fragment de spectacol. ◉ Perdea de metal care desparte sala de spectacol de scenă și care este folosită, în caz de incendiu, pentru a împiedica extinderea focului. [<it. *cortina*] **II** s.f. **1.** Porțiune de zid care unește flancurile a două bastioane sau planurile a două turnuri. **2.** Perdea de arbori sau arbuști din cuprinsul unui spațiu verde, constituit dintr-o singură specie. ◉ Fiecare dintre părțile pavilionului care înconjoară un blazon regal. [<fr. *courtine*]

CORTIZÓL/CORTIZÓN I s.n. (MED.) Principal hormon al glandei corticosuprarenale. [<fr. *cortisol*] **II** s.n. (MED.) Hormon al corticosuprarenalei cu acțiune antiinflamatorie, antialergică, antitoxică etc. [<fr., engl. *cortisone*]

CORVETĂ/COVERTĂ/CUVERTĂ I s.f. Navă de mic tonaj, dar cu mare mobilitate în acțiune, folosită pentru escortă. [<fr. *corvette*, it. *corvetta*] **II** s.f. Puntea superioară a unei nave; punte de manevră. [<it. *coverta*, ngr. *kuvérta*] **III** s.f. Email transparent pentru acoperit obiecte de faianță. [<fr. *couverte*]

COSTÁL/COSTIÉR I adj. (ANAT.) Al coastei. [<fr. *costal*] **II** adj. (MAR.) De coastă. ◉ În legătură cu țărmul. ○ *Navă* **c.** = navă care face curse de-a lungul coastelor. [<fr. *côtier*]

COSTECTOMÍE/COSTOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecție (scoatere parțială sau totală a unui organ) costală. [<fr. *costectomie*] **II** s.f. (MED.) Secționare chirurgicală a unei coaste. [<fr. *costotomie*]

CÓȘNIȚĂ/CÚȘNIȚĂ I s.f. **1.** Coș mic de nuiele sau de papură, folosit la tîrguieli. ○ *Bani de* (sau *pentru*) **c.** = sumă destinată tîrguielilor (zilnice) pentru procurarea alimentelor. **2.** Stup (făcut din papură, paie, nuiele etc.). [<sl. *košinica*] **II** s.f. (Reg.) Vatră (de piatră) pe care lucrează fierarul sau potcovarul și pe care își așază uneltele de lucru; *p. ext.* fierărie. [<bg. *kužnica*]

COTÁRE/COTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a cota și rezultatul ei; prețuire, apreciere. [<*cota*] **II** s.f. (FIN.) Cursul schimbului într-o anumită zi pe o anumită piață. [<fr. *cotation*, it. *quotazione*]

CRAMPONÁJ/CRAMPONÁRE I s.n. (Alpinism) Utilizare a crampoanelor; fixare cu crampoanele. [<fr. *cramponage*] **II** s.f. Acțiunea de a se crampona și rezultatul ei; prindere, agățare. [<*crampona*]

CRANIÁL/CRANIÁN I adj. Referitor la poziția unui organ față de craniu. [<germ. *kranial*] **II** adj. Al craniului, referitor la craniu. [<fr. *crânien*]

CRANIOECTOMÍE/CRANIOTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere a craniului, în caz că acesta este prea mic, pentru a da creierului posibilitatea să se dezvolte. [<fr. *crâniectomie*, gr. *kranion* = craniu, *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) Deschidere sau perforare a craniului fetal în cursul nașterii, în caz de hidrocefalie sau făt mort; cefalotomie. ◉ Deschidere chirurgicală a cutiei craniene pentru a se putea ajunge la o tumoare cerebrală. [<fr. *crâniotomie*]

***CREANȚIÉRE/CREANȚIÉRI I** s.n. (sg. *creanțier*) Registru în care se ține evidența creanțelor. [< *creanță* + suf. *-ier*] **II** s.m. (sg. *creanțier*) (Rar) Creditor. [<fr. *créancier*]

CREATINEMÍE/CREATININEMÍE I s.f. (MED.) Prezența creatinei în sînge. [<fr. *créatinémie*] **II** s.f. (MED.) Prezența creatininei în sînge. [<fr. *créatininémie*]

CREATÍV/CREATÓR I adj. Care se referă la acțiunea de a crea, de a produce, de a înființa, de a organiza. [<fr. *créatif*, it. *creativo*] **II** adj. Care creează, care fundează ceva. [<fr. *créateur*, lat. *creator, -oris*]

CREATIVITÁTE/CREAȚIONÍSM I s.f. Însușirea de a fi creator; putere creatoare. [<fr. *créativité*] **II** s.n. Concepție teologică potrivit căreia lumea ar fi fost creată de către divinitate. [<fr. *créationisme*]

CREDIBILITÁTE/CREDULITÁTE I s.f. Însușire a unui lucru de a putea fi crezut. [<fr. *crédibilité*] **II** s.f. Însușirea de a fi credul, tendința de a crede orice cu ușurință. [<fr. *crédulité*, lat. *credulitas, -atis*]

***CRÉIERI/CRÉIERE I** s.n. (sg. *creier*) (Fig.) Persoană; element conducător. [<lat. *c*(e)*rebellum*] **II** s.m. (sg. *creier*) Partea cea mai importantă a sistemului nervos. [<lat. *c*(e)*rebellum*]

CREIONÁJ/CREIONÁRE I s.n. Desen făcut cu creionul. [<fr. *crayonnage*] **II** s.f. Acțiunea de a executa cu creionul numai trăsăturile generale ale unui model. [<*creiona*]

CRESÓL/CRESÓN I s.m. Lichid extras din gudronul de cărbune, asemănător fenolului, cu proprietăți antiseptice. [<fr. *crésol*] **II** s.n. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori albe, mici și cu frunze comestibile *(Lepidium sativum)*; *(pop.)* hrenișă. [<fr. *cresson*]

CRESTÁT/CRESTÓS I adj. Cu crestături; însemnat cu tăieturi. [<*cresta*] **II** adj. (Rar; despre păsări) Cu creastă (mare). [<*creastă* + suf. *-os*]

***CRÉȚI/CRÉȚURI I** s.m. (sg. *creț*) (Rar) Păr creț sau încrețit; buclă, cîrlionț. [*Et. i.*] **II** s.n. (sg. *creț*) **1.** Încrețitură la o țesătură sau la un obiect confecționat; cută, fald. **2.** Încrețitură a pielii; zbîrcitură, rid, cută. [*Et. i.*]

CREȚIȘOÁRĂ/CREȚÚȘCĂ I s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu flori mici verzi-gălbui *(Alchemilla vulgaris)*. [<*creț* + suf. *-işoară*] **II** s.f. Plantă erbacee meliferă și medicinală din

familia rozaceelor, cu flori albe dispuse în corimb; se folosește la prepararea unui ceai diuretic *(Filipendula ulmaria)*. [<*creț* + suf. *-uscă*]

CRIMINALÍSTICĂ/CRIMINOLOGÍE I s.f. Știință care se ocupă cu cercetarea mijloacelor și cu elaborarea metodelor pentru prevenirea infracțiunilor, pentru examinarea probelor judiciare în vederea descoperirii infracțiunilor săvîrșite și a infractorilor. [<fr. *criminalistique*, germ. *Kriminalistik*] II s.f. Știință care studiază criminalitatea, cauzele ei și găsirea metodelor pentru prevenirea și combaterea ei. [<fr. *criminologie*]

CRIOGÉN/CRIOGÉNIC I adj. (Despre un amestec refrigerent) Format din apă și o sare solubilă. [<fr. *cryogéne*] II adj. Referitor la criogenie. [< fr. *cryogénique*]

CRIPTOGÁMĂ/CRIPTOGRÁMĂ I s.f. (La pl.) Grup mare de plante inferioare, lipsite de flori, care au drept caracteristică înmulțirea prin spori; (la sg.) plantă care face parte din acest grup. [<fr. *cryptogame*] II s.f. **1.** Document, text scris cu caractere secrete. **2.** Joc distractiv care constă din împărțirea cuvintelor unei fraze într-un număr exact de fragmente, ce se înscriu într-o formă geometrică regulată, urmînd să se afle modul și locul în care ele se succed. [<fr. *cryptogramme*, gr. *kryptos* = ascuns, *gramma* = scriere]

***CRISTÁLE/CRISTÁLURI** I s.n. (sg. *cristal*) Substanță minerală solidă, cu o structură internă regulată, care se prezintă sub forma unor poliedre. ○ **C.** *de stîncă* = varietate semiprețioasă de cuarț, transparentă, incoloră, sub forma unor cristale mari, folosită în industria optică, în radiotehnică etc. [<fr. *cristal*, lat. *crystallus*] II s.n. (sg. *cristal*) Sticlă de fabricație specială, transparentă și perfect incoloră, cu însușirea de a refracta puternic lumina, întrebuințată pentru fabricarea lentilelor optice și a unor obiecte de lux. ● Obiect fabricat din cristal. [<fr. *cristal*, lat. *crystallus*]

CRITÉRIU/CRITÉRIUM I s.n. Punct de vedere, principiu de clasificare, de apreciere, de definire etc.; normă. [<fr. *critérium*, gr. *kriterion* = ceea ce servește la judecare] II s.n. Cursă ciclistă cu sistem special de punctaj. [<fr. *critérium*]

CRÍTIC/CRITICÍST I adj., subst. I Adj. **1.** Care apreciază calitățile și defectele (unor oameni, stări, fapte, opere etc.) ○ *Aparat* **c.** = totalitatea notelor lămuritoare, a comentariilor etc. introduse la editarea unui text, spre a permite controlul felului în care a fost alcătuită ediția respectivă. *Ediție* **c.** = ediție a unui text sau a unei lucrări însoțită de un aparat critic. **2.** Care se referă la un punct sau la un moment de criză, care premerge o schimbare bruscă (în rău); care poate determina o schimbare decisivă (în rău). ○ *Temperatură* **c.** = temperatura maximă la care un gaz mai poate fi lichefiat. *Stare* **c.** = stare a unui fluid aflat la temperatura critică. II. S.m. Specialist în probleme de artă, care analizează, interpretează și apreciază operele artistice. III. S.f. Analiză, apreciere a unor opere artistice, literare, a activității unor persoane sau colective. ○ **C.** *literară* (*și artistică*) = ramură a științei literaturii care analizează, interpretează, apreciază și orientează fenomenul literar, artistic contemporan în lumina unei concepții estetice. **C.** *de text* = comentarii și discuții asupra formei și conținutului unui text. ○ *(A fi) Sub orice* **c.** = (a fi) de o calitate extrem de scăzută. *(A fi) Mai presus de orice* **c.** = (a fi) la un nivel extrem de ridicat. ● Articol, studiu, ansamblu de studii în care se face critică. [<fr. *critique*, lat. *criticus*] II s.m. și f. Adept al criticismului. [<fr. *criticiste*, germ. *Kritizist*]

CRITICÁBIL/CRITICÁNT I adj. Care dă prilej la critică; care poate fi criticat, care merită a fi criticat [<fr. *critiquable*] II adj. (Rar) Care este gata oricînd să facă o critică negativă. [<fr. *critiquant*]

CRÍTICĂ/CRITICÍSM I s.f. **1.** Acțiunea de a dezvălui lipsurile, greșelile unor persoane, opere, stări de lucruri. **2.** Arta de a interpreta și aprecia operele artistice sau științifice. [<fr. *critique*, it. *critica*, germ. *Kritik*, rus. *kritika*] II s.n. **1.** Denumire dată de Kant și de adepții săi propriei lor doctrine filozofice, potrivit căreia orice filozofie și orice cunoaștere trebuie precedată de o „critică" a capacității proprii de cunoaștere. **2.** Tendința de a critica cu orice preț, fără discernămînt, de a exagera laturile negative ale lucrului criticat. [<fr. *criticisme*]

CROCHÉT/CROCHÉTĂ I s.n. Joc sportiv în aer liber, care constă din lovirea succesivă a unor bile de lemn, astfel încît acestea să treacă, după anumite reguli, printr-o serie de portițe instalate pe terenul de joc. [<engl., fr. *cróquet*] II s.f. (Mai ales la plural) Preparat culinar din aluat, griș, brînză, zarzavaturi etc. cu diferite ingrediente (chimion, cașcaval, mac etc.), în formă de bastonașe sau de turtițe prăjite în grăsime sau coapte. [<fr. *croquettes*]

CROMÁT/CROMÁTIC I adj. Care conține crom. ○ *Oțel* **c.** = oțel acoperit cu un strat de crom. [<fr. *chromate*] II adj. Care se referă la culori sau la colorit. ○ (FIZ.) *Aberație* **c.** = defect al imaginilor obținute prin lentile, constînd în formarea de irizații pe marginea imaginilor. (MUZ.) *Gamă* **c.** = gamă formată dintr-o serie succesivă de semitonuri. *Interval* **c.** = interval alcătuit din două sunete cu aceeași denumire (unul dintre ele fiind alterat). [<fr. *chromatique*, it. *cromatico*]

CROMÁTICĂ/CROMATÍSM I s.f. **1.** Arta preparării și întrebuințării culorilor. **2.** Colorit. [<fr. *chromatique*, gr. *chromatikos* < *chroma* = culoare] II s.n. **1.** Proprietate a razelor albe de a se descompune în raze de diferite culori. ● Aberație cromatică. **2.** Succesiune de mai multe sunete aflate la distanță de un semiton; structură melodică în care predomină intervalele de cîte un semiton. [<fr. *chromatisme*]

CRÓȘĂ/CROȘÉU I s.f. (MUZ.) Notă de valoarea unei optimi, a cărei coadă este terminată printr-un semn în formă de cîrlig. [<fr. *croche*] II s.n. Lovitură de box dată din apropierea corpului, cu brațul îndoit. [<fr. *crochet*]

CROȘÉT/CROȘÉTĂ I s.n. Motiv ornamental în formă de frunză curbată, cu care se decorează frontoanele, cornișele și extradosul arcelor gotice.

[⟨fr. *crochet*] **II** s.f. **1.** Ac lung cu vîrful în formă de cîrlig, cu care se lucrează diferite împletituri (mai ales dantele) din aţă, lînă etc. **2.** Tijă prevăzută cu o lamă, servind la îndepărtarea pămîntului rămas într-o formă de turnătorie. **3.** Piesă din oţel de forma unui cui cu cap lăţit prevăzut cu găuri, folosit pentru solidarizarea îmbinărilor de lemn. **4.** (POLIGR.) Paranteză dreaptă. [⟨fr *crochet*]

***CROTÁLE/CROTÁLI** **I** s.n. (sg. *crotal*) Un fel de castaniete. [⟨gr. *krotalon* = clopoţel] **II** s.m. (sg. *crotal*) Şarpe foarte veninos care trăieşte în America tropicală; şarpe-cu-clopoţei. [⟨fr. *crotale*, gr. *krotalon* = clopoţel]

CRÚCE/CRUCIFÍX **I** s.f. I. **1.** Obiect format. din două bucăţi de lemn, de piatră, de metal etc. aşezate perpendicular (şi simetric) una peste alta şi constituind simbolul credinţei creştine. **2.** Figură sau desen în formă de cruce. ○ **C.** *roşie* = semn distinctiv al spitalelor, ambulanţelor, centrelor de asistenţă medicală, de prim ajutor etc. **3.** Simbol al ritualului creştin, care constă dintr-un gest (semnul crucii) făcut cu degetele la frunte, la piept şi, succesiv, la cei doi umeri. **4.** Religia, confesiunea creştină. **5.** Termen care intră în componenţa numelui unor decoraţii, insigne etc. **6.** Nume dat la diverse obiecte sau părţi ale unor obiecte, dispuse în formă de cruce. ○ **C.** *cardanică* = dispozitiv mecanic de ansamblare prin articulare, permiţînd transmiterea mişcării circulare între doi arbori care pot forma între ei un unghi oarecare. **7.** Piesă de oţel, fontă, beton etc. pentru legarea a două conducte în prelungire. **8.** Instrument de tortură în antichitate, pe care osînditul îl purta adesea în spinare pînă la locul de execuţie şi pe care era apoi pironit cu cuie. **9.** (Pop.; art.) Constelaţia lebedei, formată din cinci stele aşezate în formă de cruce. **10.** Loc unde se întretaie două sau mai multe drumuri. II. (BOT.) **C.** *pămîntului* = plantă erbacee meliferă, cu flori albe sau roz *(Heracleum sphondylium)*. **C.** *voinicului* = plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori mari, albastre *(Hepatica transilvanica)*. [⟨lat. *crux, -cis*] **II** s.n. (La catolici) Obiect de cult. [⟨fr. *crucifix*, lat. *crucifixus*]

CRUDITÁTE/CRUZÍME **I** s.f. **1.** Însuşirea de a fi crud. **2.** (Concr.; la pl.) Fructe, legume proaspete, verdeţuri. [⟨fr. *crudité*] **II** s.f. Atitudine, faptă crudă, bestialitate, barbarie, cruzie. [⟨*crud* + suf. *-ime*]

CRÚP/CRÚPĂ/CRUPÓN **I** s.n. Afecţiune a laringelui la copii, caracterizată prin respiraţie sufocantă şi printr-o tuse răguşită, uneori cu formare de false membrane; guşter. [⟨fr. engl. *croup*] **II** s.f. **1.** Partea de dinapoi şi de sus a trunchiului unor mamifere, cuprinsă între şale şi baza cozii. **2.** Regiunea dinspre coadă a cruponului. **3.** Formă de relief alcătuită din două versante care se unesc după o linie; prelungire a unui mamelon. [⟨fr. *croupe*] **III** s.n. **1.** Partea din mijloc a unei piei tăbăcite, de bou sau de vacă, după ce s-a îndepărtat pielea de pe gît, picioare şi coadă. **2.** Placă de cauciuc din care se fac tălpi de încălţăminte. [⟨fr. *croupon*]

CUÁNTĂ/CUÁNTUM **I** s.f. (FIZ.) Cea mai mică cantitate de energie radiantă, a cărei valoare este proporţională cu frecvenţa radiaţiei respective. ○ **C.** *de energie* = cantitate determinată şi finită de energie care poate fi emisă sau absorbită de un sistem atomic, molecular etc. [fr., lat. *quantum*, pl. *quanta*] **II** s.n. Cantitate, sumă aproximativă la care se urcă o cheltuială, un credit etc. [⟨fr., lat. *quantum*]

CÚBIC/CUBÍST **I** adj. **1.** De forma unui cub, privitor la cub. **2.** (MAT.) Care conţine puterea a treia a unei mărimi. [⟨fr. *cubique*, lat. *cubicus*] **II** adj. Care aparţine cubismului, privitor la cubism; care se conformează regulilor cubismului şi formelor acestuia. [⟨fr. *cubiste*]

CULEGĂR/CULEGĂTÓR **I** s.n. Instrument de metal de forma unei cutii alungite, cu trei pereţi, dintre care unul mobil, care serveşte tipografului să aşeze una cîte una literele în rînduri egale, formînd textul de imprimat. [⟨*culege* + suf. *-ar*] **II** s.m. şi f. **1.** Persoană care adună recolta. **2.** (Cu determinări) Colecţionar. ● Culegător de folclor. **3.** Zeţar. [⟨*culege* + suf. *-ător*]

CULIÓN/CURIÓN **I** s.n. (Înv) Potcap mic, rotund, de catifea, fără boruri. [⟨ngr. *kukúl(l)i*] **II** s.m. Şeful unei curii romane. ● Preot care oficia sacrificiile unei curii romane. [⟨fr. *curion*, lat. *curio, -onis*]

CULMINÁRE/CULMINÁŢIE **I** s.f. Acţiunea de a culmina şi rezultatul ei; culminanţă. [⟨*culmina*] **II** s.f. Moment în care un astru trece deasupra meridianului unui loc. ○ *Punct de* **c.** = punctul cel mai înalt atins de un astru. [⟨fr. *culmination*, it. *culminazione*]

CULTIVÁRE/CULTIVÁŢIE **I** s.f. Acţiunea de a (se) cultiva şi rezultatul ei; lucrarea pămîntului; *fig.* instruire; cîştigarea şi menţinerea unor relaţii. [⟨*cultiva*] **II** s.f. Întreţinere a solului efectuată cu ajutorul cultivatorului. [⟨it. *cultivazione*]

CULTURALÍSM/CULTURÍSM **I** s.n. (Rar) Preocupare culturală. ● Şcoală americană de antropologie, care admite ca esenţială specificitatea culturii, considerată ca obicei al grupului social, în opoziţie cu natura. [⟨fr. *culturalisme*] **II** s.n. Sistem de exerciţii cu greutăţi sau haltere, care urmăresc formarea unui corp bine proporţionat, frumos, puternic şi armonios dezvoltat. [⟨fr. *culturisme*]

***CÚPĂ/CUPÉLĂ** **I** I s.f. **1.** Vas de băut, de obicei mai mult larg decît înalt. ● Conţinutul unui astfel de vas. ● (Rar) Caliciu. **2.** Vas de metal (preţios) care se acordă cîştigătorului unei întreceri sportive ca premiu; *p. ext* întrecere sportivă care se desfăşoară pentru un astfel de premiu. **3.** Piesă de metal în formă de vas, care, fiind fixată pe un elevator, serveşte la ridicarea cerealelor, a pămîntului etc. **4.** Plantă cu tulpina foarte scurtă, care face o singură floare albastră-azurie. [⟨fr. *coupe*, lat. *cuppa*] **II** s.f. **1.** (Cuv. francez; în croitorie) Tăietură, croială. **2.** (La jocul de cărţi) Tăierea, separarea cărţilor în două părţi. [⟨fr. *coupe*] **II** s.f. Vas confecţionat dintr-un material refractar poros, folosit la extragerea metalelor prin cupelaţie. [⟨fr. *coupelle*]

Scanned with OKEN Scanner

CUPLÁJ/CUPLÁRE I s.n. **1.** Faptul de a cupla; legătură realizată între două sau mai multe circuite electrice (prin rezistoare, bobine, condensatoare etc. sau prin intermediul cîmpului electromagnetic variabil). **2.** Organ de mașină care face legătura între doi arbori coaxiali pentru a transmite rotația și puterea de la arborele conducător la arborele condus. **3.** Manifestație sportivă alcătuită din două sau mai multe meciuri (de același fel) care se desfășoară în continuare pe același teren. [<fr. *couplage*] **II** s.f. Acțiunea de a cupla și rezultatul ei. [<*cupla*]

CURÁNT/CURATÍV I adj. (MED.) Care îngrijește în mod obișnuit un bolnav. [<it. *curante*] **II** adj. Care vindecă; *fam.* tămăduitor. [<fr. *curatif*]

CURBATÚRĂ/CURBÚRĂ I s.f. Durere musculară însoțită de o senzație de oboseală care precedă unele boli infecțioase. [<fr. *courbature*] **II** s.f. Îndoitură în formă de arc, arcuire; loc unde se află o îndoitură. [<fr. *courbure*]

***CÚRBĂ/CURBÉTĂ I** s.f. **1.** Linie care reprezintă grafic o relație între două mărimi variabile. ◉ Cotitură în formă de arc. **2.** Linie care descrie grafic faptele succesive ale variațiilor unui fenomen. **3. C.** *de nivel* = linie care unește punctele de egală altitudine ale pămîntului. [<fr. *courbe*] **II** s.f. Săritură a calului cu picioarele din față ridicate. [<fr. *courbette*]

***CURÉNTE/CURÉNȚI I** s.n. (sg. *curent*) Ansamblu de idei, de opinii (politice, științifice, artistice etc.) adoptate la un moment dat de un număr mare de oameni. ○ **C.** *literar* = mișcare sau activitate literară sau artistică de o anumită amploare, rezultantă generală a tendințelor unei anumite epoci. [<fr. *courant*] **II** s.m. (sg. *curent*) **1.** Deplasare a unei mase de aer cauzată de diferența de temperatură și de presiune. **2.** Curs al apei, mișcare a lichidelor în direcția pantei lor. ○ **C.** *marin* = mișcare care antrenează mase mari de apă din oceane și mări. **3.** (FIZ.) Sarcină electrică în mișcare. **4.** (MAR.) Parîmă cu care se ridică bărcile pe puntea unei nave. [<fr. *courant*]

CURIÁL/CURIÁT I adj. Care aparține unei curii, referitor la o curie. [<lat. *curialis*] **II** adj. Care este compus, format din curii. [<lat. *curiatus*]

***CURIÉRE/CURIERI I** s.n. (sg. *curier*) Nume dat unor publicații periodice (cu caracter informativ) sau unor rubrici din aceste publicații. [<fr. *courrier*] **II** s.m. (sg. *curier*) Factor poștal; cel care transportă corespondența, mesajele unei instituții. ○ **C.** *diplomatic* = funcționar al Ministerului Afacerilor Externe care duce poșta diplomatică. ◉ Ștafetă. [<fr. *courrier*]

CURSÁNT/CURSIÉR I s.m. și f. Cel care urmează un curs special. [< rus. *kursant*] **II** s.m. Armăsar, cal de curse. [<fr. *coursier*]

CURTÁJ/CURTÁRE I s.n. Ocupație de curtier. ◉ Remunerație care se cuvine curtierului. [<fr. *courtage*] **II** s.f. Acțiunea de a curta. [< *curta*]

CVADRÁNT/CVADRÁT I s.m. **1.** [Înv.) Instrument alcătuit dintr-un sfert de cerc gradat și o lunetă, folosit pentru determinarea înălțimii aștrilor. ◉ Instrument de precizie format dintr-un sfert de cerc gradat, întrebuințat pentru măsurarea unghiurilor. **2.** Organ metalic al unui aparat, instrument de măsură etc. în formă de sector de cerc apropiat de un sfert de cerc. [<fr. *quadrant*, lat. *quadrans, -ntis*] **II** s.m. (POLIGR.) Unitate de măsură pentru lungime egală cu 18,04 mm, folosită în tipografie. ◉ Bucățică de metal cu care se umplu golurile dintre cuvinte sau dintre rînduri, avînd această lungime [<fr. *cadrat*, germ. *Quadrat*]

***CVADRÁTE/CVADRÁȚI I** s.n. (sg. *cvadrat*) (Cuv. latin) (Înv.) Pătrat. [< lat. *quadratus*] **II** s.m. (sg. *cvadrat*) Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 18,04 mm, folosită în tipografie. ◉ Albitură tipografică avînd această lungime. [<fr. *quadrat*, germ. *Quadrat*]

CVÁDRICĂ/CVADRÍGĂ I s.m. (MAT.) Suprafață reprezentată de o ecuație de gradul al doilea. [<fr. *quadrique*] **II** s.f. (La romani) Car pe două roți tras de patru cai, întrebuințat mai ales la cursele de circ și la triumfuri. [<lat. *quadriva*]

CVARTÉT/CVARTOLÉT I s.n. Ansamblu format din patru instrumentiști sau cîntăreți care execută o bucată muzicală. ◉ Piesă muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu. [<fr. *quartette*, it. *quartetto*] **II** s.n. (MUZ.) Grup de patru note de durată egală cu aceea a trei note obișnuite. [<fr. *quartolet*, it. *quartoletto*]

CVINTÉT/CVINTOLÉT I s.n. **1.** Ansamblu compus din cinci instrumentiști sau cîntăreți care execută împreună o piesă muzicală. ◉ Bucată muzicală compusă pentru un astfel de ansamblu. **2.** Linie de atac a unei echipe (de fotbal), compusă din cinci jucători. **3.** Strofă alcătuită din cinci versuri. [<fr. *quintette*, it. *quintetto*] **II** s.n. (MUZ.) Grup de cinci note de durată egală cu aceea a patru note obișnuite. [<fr. *quintolet*]

Scanned with OKEN Scanner

DACIÁN/DÁCIC I adj. Care aparţine dacianului, privitor la dacian. [<fr. *dacien*] II Care se referă la Dacia sau la populaţia ei; dac. [<lat. *dacicus*]

DACÍT/DACÍTĂ I s.n. Rocă vulcanică (alcătuită din cuarţ, andezin, biotit, hornblendă, feldspat etc.), de culoare cenuşie, folosită ca piatră de construcţie. [<fr. *dacite*] II s.f. Explosiv folosit în minele de cărbuni negrizutoase sau în cariere. [<fr. *dacite*]

***DADÁ/DÁDĂ** I s.n. (Rar) Dadaism. [<fr. (l'école) *dada*, cf. *dada* = căluţ de lemn] II s.f. (Reg.) Termen de respect folosit de oamenii de la ţară pentru a se adresa unei femei mai în vîrstă sau unei surori mai mari; leliţă, daică. [<bg. scr. *dada*]

***DAMÁSC/DAMASCHÉTĂ** I s.n. Ţesătură de in, de bumbac, de mătase etc. cu desene în relief. [<it. *damascò*, cf. *Damasc*, oraş în Asia] II s.f. Stofă de mătase venetiană, renumită în sec. XVIII. [<fr. *damasquette*]

***DÁMI/DÁMURI** I s.m. (sg. *dam*) (Reg.) Specie de cerb cu coarnele lăţite în formă de lopeţi; cerb lopătar. [<lat. *dama*] II s.n. (sg. *dam*) (Reg.) Bordei pentru vite. ○ **D.** *de case* = clădiri măreţe, palate. [<tc. *dam*]

DANTELĂRÍE/DANTELÚRĂ I s.f. Cantitate mare de dantele; diferite feluri de dantele. ● (Fig.) Contur sinuos care seamănă cu o dantelă. [<*dantelă* + suf. *-ărie*] II s.f. 1. Ornamentaţie arhitectonică. 2. Crestături de pe marginea frunzelor. [<fr. *dentelure*]

DARABÁN/DARABÁNĂ I (Înv. şi pop.) Dorobanţ. [<mag. *darabant*] II s.f. 1. Tobă (mică). *A bate* d. = a divulga, a da în vileag un secret; a bate toba. 2. Roată de transmisie din lemn, folosită în anumite instalaţii de săpare a sondelor. [<ucr., pol. *taraban*]

***DÁTE/DÁTURI** I s.f. (sg. *dată*) I. Timpul precis (exprimat în termeni calendaristici) cînd s-a produs sau urmează să se producă un eveniment, indicaţia acestui timp pe un act, pe o scrisoare etc. (pusă la întocmirea lor). II. (Numai la pl.) Fiecare dintre numerele, mărimile, relaţiile etc. care servesc la rezolvarea unei probleme sau care sînt obţinute în urma unor cercetări şi urmează să fie supuse unei prelucrări. [<fr. *date*] II s.n. (sg. *dat*) I. Faptul de a da (urmat de determinări introduse prin prepoziţia „la"); efectuare a anumitor operaţii de prelucrare. II. 1. Realitatea ca punct de la care se pleacă într-un raţionament, într-o discuţie; fapt din care rezultă sau se deduc altele; noţiune fundamentală. 2. (În superstiţii) Boală care s-ar datora vrăjilor, farmecelor. ○ *Aşa e* d. (cuiva) = aşa e soarta (cuiva) [<*da*]

DATORÁ/DATORÍ I vb. I. Tranz. 1. A avea de plătit cuiva o sumă de bani sau *p. ext.* altceva; a fi dator cuiva ceva. 2. A avea o datorie morală sau legală faţă de cineva; a fi obligat la ceva faţă de cineva. [<*dator*] II vb. I. Refl. A se explica prin ...; a avea (pe cineva sau ceva) drept cauză. [<*dator*]

DEBITÁNT/DEBITÓR I s.m. şi f. 1. Persoană care vinde într-un debit. 2. (Înv.) Persoană care desface marfă cu amănuntul. [<fr. *debitant*] II s.m. şi f. Persoană (fizică sau juridică) care datorează creditorului mărfuri sau sume de bani; datornic. [<fr. *débiteur*, it. *debitore*, lat. *debitor, -oris*]

DEBLEIÁ/DEBREIÁ I vb. I. Tranz. A degaja un teren pentru realizarea unei săpături deschise sub nivelul pămîntului, în vederea construirii unei căi de comunicaţie. [<fr. *déblayer*] II vb. I. Intranz. A suprima legătura dintre două piese cuplate printr-un ambreiaj. [<fr. *debrayer*]

DEBLEIÉRE/DEBREIÉRE I s.f. Ansamblu de operaţii efectuate pentru realizarea unui debleu. [<fr. *déblayage*] II s.f. Acţiunea de a debreia şi rezultatul ei. [<fr. *débrayage*]

DEBURÁJ/DEBURBÁJ I s.n. 1. Deburare. 2. Deşeuri obţinute în urma deburajului. [<fr. *débourrage*] II 1. Deburbare. 2. Spălare a minereului. [<fr. *débourbage*]

DEBURÁRE/DEBURBÁRE I s.f. Operaţie de curăţire a cardelor de impurităţile şi de fibrele scurte rămase în urma cardării. [<fr. *débourrer*] II s.f. Operaţie de limpezire a mustului de struguri şi de separare a lui de resturile solide. [<fr. *débourber*]

DECADENTÍSM/DECADÉNŢĂ I s.n. 1. Denumire generală pentru curente antirealiste apărute în literatura şi arta claselor pe cale de dispariţie, caracterizate prin ruperea din contextul celorlalte valori. 2. Curent născut în Franţa la sfîrşitul sec. XIX, apropiat ca formulă artistică de simbolism. [<fr. *décadentisme*, it. *decadentismo*] II s.f. Decădere (socială, culturală, politică, economică), declin, coborîre. ● Decădere morală, depravare. [<fr. *décadence*, it. *decadenza*, lat. *decadentia*]

DECANTÁ/DECATÁ I vb. I. Tranz. 1. A limpezi un lichid tulbure, în care se află particule solide în suspensie, scurgînd lichidul limpezit după sedimentarea particulelor pe fundul vasului. 2. A curăţa de impurităţi, a înlătura murdăria. ● Fig. A limpezi, a clarifica, a lămuri. [<fr. *décanter*] II vb. I. Tranz. A supune ţesăturile de lînă la acţiunea aburului sau a apei fierbinţi, în vederea îmbunătăţirii calităţii şi a măririi stabilităţii dimensionale. [<fr. *décatir*]

DECANTÁRE/DECATÁRE I s.f. Faptul de a decanta; limpezire a unui lichid care conţine

Scanned with OKEN Scanner

particule solide în suspensie; decantaţie. [<*decanta*] **II** s.f. Acţiunea de a decata şi rezultatul ei. [<*decata*]

DECAPSULÁRE/DECAPSULÁŢIE I s.f. Acţiunea de a decapsula şi rezultatul ei. [<*decapsula*] **II** s.f. Separare chirurgicală a rinichiului de capsula sa. [<fr. *décapsulation*]

DECILÁL/DECIMÁN I adj. şi s.n. **1.** Adj. (Înv.) Zecimal. **2.** S.n. Basculă în care echilibrarea greutăţii corpurilor se realizează cu greutăţi-etalon de zece ori mai mici. [<fr. *decimal*] **II** adj. (Despre febră) Care revine în mod intermitent la zece zile. [<fr. *décimane*]

DECLAMÁBIL/DECLAMATÍV I adj. (Despre versuri) Care se poate declama. [<fr. *déclamable*] **II** adj. (Rar) Declamator. [<fr. *déclamatif*]; *peior.* care declamă pompos, bombastic. [<fr. *déclamateur, déclamatoire,* lat. *declamativus*]

DECLARÁBIL/DECLARÁNT/DECLARATÍV I adj. Care poate sau trebuie să fie declarat. [<fr. *déclarable*] **II** adj. Care face o declaraţie. [<fr. *déclarant*] **III** adj. Care conţine declaraţii. ○ *Ton d.* = ton ferm, categoric, sentenţios. [<fr. *déclaratif*]

DECLINÁBIL/DECLINATÓRIU I adj. Care se poate declina. [<fr. *déclinable,* lat. *declinabilis*] **II** adj. **1.** Care respinge competenţa unei instanţe sau contestă o jurisdicţie. **2.** (Substantivat, n., în expr.) **D.** *de competenţă* = hotărîre prin care o instanţă constată incompetenţa ei şi trimite cauza la o instanţă competentă. [<fr. *déclinatoire*]

DECLINÁRE/DECLINÁŢIE I s.f. **1.** Totalitatea modificărilor suferite de un substantiv, articol, adjectiv, pronume, numeral şi de locuţiunile respective (substantivală, adjectivală, pronominală) în vederea exprimării cazurilor la singular şi la plural. **2.** Clasă sau categorie de substantive sau de adjective care folosesc aceleaşi mijloace în realizarea flexiunii. **3. D.** *de competenţă* = trimitere a unei cauze spre soluţionare la organul de jurisdicţie competent de către organul sesizat cu soluţionarea ei, care constată incompetenţa sa. [<*declina*] **II** s.f. **1.** (GRAM., ; înv.) Declinare. **2.** Unghiul format de ecuatorul ceresc cu raza vizuală care duce spre un astru sau spre un punct de pe cer. ○ **D.** *magnetică* = unghiul format de direcţia acului magnetic al busolei cu direcţia geografică nord-sud, datorită faptului că polii magnetici nu corespund cu cei geografici. [<fr. *déclination,* it. *declinazione,* lat. *declinatio, -onis*]

DECÓCT/DECÓCŢIE I s.n. Soluţie apoasă obţinută prin fierberea anumitor plante alimentare sau medicinale, în vederea extragerii principiilor active din acestea. [< germ. *Dekokt,* lat. *decoctum*] **II** s.f. Fierbere a unor plante alimentare sau medicinale în apă; procedeu prin care se obţine un decoct; *concr.* decoct. [<fr. *décoction,* lat. *decoctio, -onis*]

DECORATIVÍSM/DECORATIVITÁTE I s.n. **1.** Caracter decorativ (exagerat sau prea accentuat). ● Exagerare în artele plastice a elementelor decorative. [<fr. *décorativisme*] **II** s.f. Caracter decorativ al unui obiect sau a unor lucrări arhitectonice. [<fr. *décorativité*]

DECORÁŢIE/DECORAŢIÚNE I s.f. **1.** Distincţie (ordin, medalie) ce se acordă cuiva pentru merite deosebite într-un anumit domeniu de activitate, pentru o faptă eroică sau pentru servicii excepţionale aduse statului. **2.** Acţiunea, arta de a decora, de a orna. [<fr. *décoration,* it. *decorazione,* lat. *decoratio, -onis*] **II** s.f. Totalitatea ornamentelor care servesc la împodobire, la ornamentaţie. [<*decoraţie*]

DEDICATÓR/DEDICATÓRIU I s.m. şi f. Cel care dedică ceva. [<it. *dedicatoare*] **II** adj. (Rar) Care conţine o dedicaţie. [<fr. *dédicatoire,* lat. *dedicatorius*]

DEDUCTÍBIL/DEDUCTÍV I Care se poate deduce. ● Raţionament bazat pe o gîndire ce se mişcă în planul conceptelor, concluzia rezultînd cu necesitate din premise. [fr. *déductible*] **II** adj. Care procedează prin deducţie. [<fr. *déductif,* lat. *deductivus*]

DEFECTÍV/DEFECTUÓS I adj. (Despre cuvintele flexibile) Cu flexiunea incompletă, lipsit de unele forme gramaticale, care nu se întrebuinţează la toate formele gramaticale. [<fr. *défectif,* lat. *defectivus*] **II** adj. Cu defecte, cu lipsuri. [<fr. *défecteux,* lat. *defectuosus*]

DEFECTUOZITÁTE/DEFECŢIÚNE I s.f. (Rar) Starea a ceea ce este defectuos, stare de defecţiune; defect. [<fr. *défectuosité,* lat. *defectuositas, -atis*] **II** s.f. Deranjament, defect care împiedică buna funcţionare a unei maşini, a unui aparat, a unui mecanism, desfăşurarea normală a unei acţiuni etc. [<fr. *défection,* lat, *defectio, -onis*]

DEFENDÓR/DEFENSÓR I s.m. (Rar) Pîrît, acuzat. [<fr. *défendeur*] **II** s.m. (Rar) Apărător. [<fr. *défenseur,* lat. *defensor, -oris*]

DEFERÉNT/DIFERÉND I adj. Plin de deferenţă; care arată deferenţă; respectuos; condescendent. [<fr. *déférent,* lat. *deferens, -ntis*] **II** s.n. Deosebire de păreri între două sau mai multe persoane, state etc.; neînţelegere, dezacord. [<fr. *différend*]

DEFERÉNŢĂ/DIFERÉNŢĂ I s.f. Respect, stimă, consideraţie deosebită; condescendenţă. [<fr. *déférence*] **II** s.f. **1.** Ceea ce deosebeşte o fiinţă de alta, un lucru de altul; lipsă de asemănare; deosebire; nepotrivire. ○ **D.** *specifică* = trăsătură caracteristică a unei noţiuni, care o deosebeşte de celelalte noţiuni cuprinse în genul ei proxim. **2.** Rezultatul unei scăderi matematice. **3.** (GEOGR.) **D.** *de nivel* = deosebire de altitudine între două puncte terestre. [<fr. *différence,* lat. *differentia*]

DEFERÍ/DIFERÍ I vb. IV. Tranz. **1.** (Determinat prin „justiţiei", „tribunalului" etc.) A trimite (pe cineva) înaintea unui organ de judecată sau de urmărire penală; a supune o cauză unui for judecătoresc. **2.** (Impr.) A acorda, a conferi (o ciuste, o demnitate, o distincţie). [<fr. *déférer,* lat. *deferre*] **II** vb. IV. Intranz. A fi deosebit (de altcineva sau de altceva); a se deosebi. [<fr. *différer,* it. *differire,* lat. *differre*]

DEFIBRILÁ/DEFIBRINÁ I vb. I. Tranz. A opri fibrilaţia arterială sau ventriculară şi a re-

stabili ritmul cardiac normal. [<fr. *défibriler*] II vb. I. Tranz. A elimina fibrina din plasmă sau exsudatele sanguine; se poate realiza mecanic, prin agitarea masei sanguine imediat după prelevarea sîngelui, în tot cursul perioadei de coagulare. [<fr. *défibriner*]

DEFIBRILÁRE/DEFIBRINÁRE I s.f. Acţiunea de a defibrila şi rezultatul ei. [<*defibrila*] II s.f. Acţiunea de a defibrina şi rezultatul ei. [<*defibrina*]

DEFICIÉNT/DEFICITÁR I adj. 1. Care are o insuficienţă organică sau mintală. 2. Care produce mai puţin decît trebuie, decît e planificat. [<fr. *déficient*, it. *deficiente*] II adj. Care este în deficit. [<fr. *déficitaire*]

DEFINITÍV/DEFINITÓRIU I adj. (Adesea adverbial) Care nu mai este supus modificărilor; irevocabil, absolut, categoric. ○ *Hotărîre* d. = hotărîre a unui organ de jurisdicţie împotriva căreia nu mai există nici o cale ordinară de atac (apel, recurs). [<fr. *définitif*, it. *definitivo*, lat. *definitivus*] II adj. Care defineşte, care caracterizează; *p. ext.* caracteristic. [<fr. *définitoire*]

DEFOLIÁNT/DEFOLIATÓR I adj. Care serveşte pentru defoliere. [*Et. i.*] II adj. (Despre animale) Care se hrăneşte cu frunzele arborilor forestieri. [<lat. *defoliator, -oris*]

DEFORMÁBIL/DEFORMÁNT I adj. (Despre un corp) Care se poate deforma. [<fr. *déformable*] II adj. (Adesea figurat) Care deformează. [<fr. *déformant*]

DEFORMÁRE/DEFORMÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) deforma şi rezultatul ei. [<*deforma*] II s.f. Alterare, stricare a formei naturale sau primitive; deformare. ○ D. *profesională* = apreciere eronată, mecanică datorită deprinderilor căpătate prin exercitarea unei profesiuni. [<fr. *déformation*, it. *deformazione*, lat. *deformatio, -onis*]

DEFRIŞATÓR/DEFRIŞÓR I s.n. Maşină de defrişat. [<*defrişa* + suf. *-tor*] II s.m. şi f. Cel care efectuează (sau lucrează la) defrişări. [<fr. *défricheur*]

DEGAJAMÉNT/DEGAJÁRE I s.n. 1. Încăpere care serveşte ca spaţiu de comunicaţie între încăperile unui apartament ori ale unei clădiri publice sau între interiorul unei clădiri şi exteriorul ei. 2. Porţiune situată în fundul şi pe marginea scenei, care serveşte pentru depozitarea decorurilor, recuzitei etc. [<fr. *dégagement*] II s.f. 1. Acţiunea de a (se) degaja şi rezultatul ei. 2. Răspîndire, exalare. 3. Eliberare de o sarcină, de un obstacol. 4. Operaţie de îndepărtare a unei porţiuni de material de pe o pistă, de pe un teren etc. în vederea unei operaţii ulterioare. 5. (Concr.) Canelură circulară realizată prin aşchiere la exteriorul sau în interiorul unei piese cilindrice. [<*degaja*]

DEGAZÁ/DEGAZIFICÁ I vb. I. Tranz. 1. A îndepărta gazele dintr-un spaţiu închis sau de pe o suprafaţă solidă. 2. A îndepărta substanţele toxice de luptă din adăposturi, din încăperi, de pe îmbrăcăminte etc. prin ventilaţie sau cu ajutorul substanţelor neutralizante. [<fr. *dégazer*] II vb. I. Tranz. 1. A îndepărta substanţele volatile din cărbuni prin distilare, la temperaturi înalte. 2. A îndepărta gazele din noroiul de foraj pentru a-l putea folosi din nou. [<prep. *de* + *gazifica*]

DEGAZÁRE/DEGAZIFICÁRE I s.f. Acţiunea de a degaza şi rezultatul ei. [<*degaza*] II s.f. Acţiunea de a degazifica şi rezultatul ei. [<*degazifica*]

DEGAZIFICATÓR/DEGAZÓR I s.n. Dispozitiv folosit pentru degazificare. [<fr. *degaséificateur*] II s.n. Aparat folosit pentru înlăturarea gazelor din apă. [<*degaza*]

***DEGETÁR/DEGETĂRÚŢ** I s.n. 1. Căpăcel din metal sau din material plastic, care se poartă la cusut, pe degetul cu care se împinge acul pentru a-l feri de înţepături. 2. Plantă erbacee veninoasă, cu frunze acoperite cu peri moi, cu flori mari, galbene sau roşii-purpurii *(Digitalis ambigua)*; degetăriţă, degeţel. [<*deget* + suf. *-ar*] II s.m. Plantă erbacee din familia primulaceelor, cu flori albastre-violete, în formă de clopot, dispuse cîte 1—8 în vîrful tulpinii, care creşte în regiunile muntoase *(Soldanella montana)*. [<*degetar* + suf. *-uţ*]

DEGLUTINÁRE/DEGLUTÍŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) deglutina. [<*deglutina*] II s.f. Înghiţire. [<fr. *déglutition*, lat. *deglutitio, -onis*]

DEGRADÁBIL/DEGRADÁNT I adj. Care se poate degrada; care se poate deteriora; care se poate ruina; care poate deveni neproductiv. [<*degrada*] II adj. Care degradează; înjositor, umilitor, degradator. [<fr. *dégradant*]

DEGRESÁNT/DEGRESÍV I adj. Care degresează. [<fr. *dégraissant*] II adj. Care scade, care se reduce, care descreşte treptat; descrescător. [<fr. *dégressif*, lat. *degredior* = a coborî]

DEGRESIÚNE/DIGRESIÚNE I s.f. Micşorare treptată, gradată. [<fr. *dégression*, lat. *degressio, -onis*] II s.f. Abatere, îndepărtare de la subiectul tratat; excurs; parte a unei lucrări care conţine asemenea abatere. [<fr. *digression*, lat. *digressio, -onis*]

DEGRESÍV/DIGRESÍV I adj. (Rar) Care merge descrescînd, care descreşte, descrescător. [<fr. *dégressif*, lat. *degredior* = a coborî] II adj. (Rar) De digresiune, în legătură cu o digresiune. [<fr. *digressif*]

DEGREVÁBIL/DEGREVÁNT I adj. Care se poate degreva. [<*degreva*] II adj. (Rar) Care degrevează. [<fr. *dégrevant*]

DEJÉCŢIE/EJÉCŢIE I s. f. 1. Evacuare a excreţiilor din organism, în special a materiilor fecale; *concr.* materia fecală evacuată. ● Apă murdară provenită din fabrici sau din gospodării, care degradează apele naturale în care se scurge. 2. *Con de* d. = formă de relief cu aspect de evantai, alcătuită din bolovănişuri, pietrişuri, nisip şi argilă depozitate de torente şi rîuri acolo unde se produce o schimbare de pantă. [<fr. *déjection*, lat. *dejectio, -onis*] II s.f. Evacuare cu mare viteză, printr-un ajutaj, a unui curent de fluid folosit pentru propulsie. [<fr. *éjection*, lat. *ejectio, -onis*]

DELAŢIÚNE/DILAŢIÚNE I s.f. Denunţare, denunţ; pîră. [<fr. *délation*, lat. *delatio, -onis*] II s.f. (DR.) Întîrziere, amînare. [<fr. *dilation*, lat. *dilatio, -onis*]

Scanned with OKEN Scanner

DELEGÁȚIE/DELIGÁȚIE I s.f. **1.** Misiune sau însărcinare de a se prezenta sau de a acționa în numele cuiva. ● *Concr.* Act prin care cineva este desemnat ca delegat. **2.** Grup de persoane împuternicit cu o misiune specială. [<fr. *délégation*, lat. *delegatio, -onis*] **II** s.f. Aplicație a unui bandaj sau a unui medicament extern. [<fr. *déligation*, lat. *deligare* = a lega]

DELIBERÁNT/DELIBERATÍV I adj. Care deliberează. [<fr. *délibérant*] **II** adj. Referitor la o deliberare, de deliberare. ○ *Vot* **d.** = drept pe care îl are o adunare sau un membru al ei de a hotărî ceva prin vot. [<fr. *délibératif*, lat. *deliberativus*]

DELICATÉSĂ/DELICATÉȚE I s.f. (Mai ales la pl.) Aliment fin (îndeosebi prăjituri și specialități culinare). [<germ. *Delikatesse*] **II** s.f. Însușirea a ceea ce este delicat; finețe, gingășie; discreție, subtilitate. [<fr. *délicatesse*, it. *delicatezza*]

DELIMITÁBIL/DELIMITATÍV I adj. Care se poate delimita. [<fr. *délimitable*] **II** adj. (Rar) Care delimitează, care servește pentru a delimita; delimitator. [<fr. *délimitatif*]

DEMARCÁRE/DEMARCÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) demarca și rezultatul ei. [<*demarca*] **II** s.f. **1.** Delimitare, despărțire, separare. **2.** Operație prin care se stabilește frontiera dintre două state sau linia despărțitoare dintre două suprafețe de teren sau, *fig.*, două noțiuni. [<fr. *démarcation*, it. *demarcazione*]

DEMARCATÍV/DEMARCAȚIONÁL I adj. Cu caracter de demarcație. [<fr. *démarcatif*] **II** adj. Caracteristic demarcației; referitor la demarcație [< *demarcație*]

DEMÉNT/DEMENȚIÁL I adj. De om nebun; nebunesc. [<fr. *dément*, it. *demente*, lat. *demens, -ntis*] **II** adj. Caracteristic unui om nebun, care denotă nebunie. [<fr. *démentiel*]

DEMOCRATÍSM/DEMOCRAȚÍE I s.n. Totalitatea principiilor care exprimă, garantează și asigură realizarea libertăților democratice. [<fr. *démocratisme*] **II** s.f. Formă politică de organizare a societății, în care puterea este exercitată în diferite feluri de masele largi [<fr. *démocratie*, it. *democrazia*, gr. *demokratia*: *demos* = popor, *kratos* = putere]

DEMONSTRÁBIL/DEMONSTRATÍV I adj. Care poate fi demonstrat. [<fr. *démonstrable*, lat. *demonstrabilis*] **II** adj. **1.** Care demonstrează sau servește la o demonstrație; ilustrativ. **2.** (Despre gesturi, manifestări etc.) Care exprimă, în mod ostentativ, un sentiment, o părere etc. **3.** (GRAM.) *Pronume* **d.** = pronume care arată locul în timp și spațiu al unui obiect față de vorbitor. ○ *Adjectiv* **d.** = adjectiv care arată depărtarea sau apropierea unui obiect. [<fr. *démonstratif*, lat. *demonstrativus*]

DENSIOMÉTRU/DENSOMÉTRU I s.n. Instrument pentru determinarea opacității materialelor fotografice. [<fr. *densiomètre*] **II** s.n. Aparat pentru determinarea permeabilității la aer a hîrtiei. [<germ. *Densometer*]

DENTÁL/DENTÁR I adj. (FON.) (Consoană) Care se articulează atingînd dinții incisivi superiori sau inferiori cu vîrful limbii. [<fr. *dental*] **II** adj. **1.** De dinte, al dinților, privitor la dinți. **2.** De dentist, care aparține dentistului, privitor la dentist. [<fr. *dentaire*, lat. *dentarius*]

DEPANÁ/DEPĂNÁ I vb. I. Tranz. A repune în stare de funcționare un autovehicul, o mașină, în urma unei pene; a repara. [<fr. *dépanner*] **II** vb. I. Tranz. **1.** A înfășura firele textile dintr-un scul pe un mosor, pe o țeavă etc. sau de pe un fus într-un scul ori a face firele scul. ○ (Expr.) *A lua pe cineva la* **d.** = a mustra, a lua din scurt pe cineva. ● (Fig.) A desfășura, a înșira amintiri, gînduri. **2.** (Fig.) A parcurge (un drum sau o distanță). [<lat. *depanare*]

DEPANÁRE/DEPĂNÁRE I Acțiunea de a depana și rezultatul ei. [<*depana*] **II** s.f. Acțiunea de a depăna. [<*depăna*]

DEPANATÓR/DEPANÓR I s.m. Muncitor calificat care repară autovehicule, mașini, aparate etc. aflate în pană. [<*depana* + suf. *-tor*] **II** s.n. Aparat pentru descoperirea penelor la anumite aparate, mașini etc. [<fr. *dépanneur*]

DEPĂRTÁ/ÎNDEPĂRTÁ I vb. I. **1.** Refl. A mări distanța față de locul unde se află cineva sau ceva, a se retrage din preajma cuiva sau a ceva, a se așeza sau a pleca (mai) departe. ● (Fig.) A se înstrăina de cineva sau de ceva. **2.** Tranz. A duce, a muta ceva mai departe. ● A înlătura pe cineva de undeva, a izgoni, a alunga. **3.** Refl. A se abate, a devia (de la subiect). [<*departe*] **II** vb. I. Tranz. **1.** A face să fie sau a ține departe; a înlătura. **2.** A scoate pe cineva din funcție; a concedia. **3.** Refl. A pleca din apropierea cuiva sau a ceva; a merge în altă parte. ● A se abate, a devia. [<*îndepărta*]

DEPENDENȚĂ/DEPENDÍNȚĂ I s.f. Situația de a fi dependent; stare de subordonare, de supunere. [<fr. *dépendance*] **II** s.f. Încăpere accesorie a unei case de locuit (bucătărie, baie etc.); (la pl.) ansamblul acestor încăperi. [<fr. *dépendance*]

DEPRESÁNT/DEPRESÍV I s.n. Substanță prin care se împiedică flotația unui minereu. [<fr. *dépressant*, engl. *depressant*] **II** adj. Care provoacă starea de depresiune neuropsihică sau scăderea tensiunii arteriale. [<fr. *dépressif*]

DERAPÁJ/DERAPÁRE I s.n. Faptul de a derapa; alunecare într-o parte, derapare. [<fr. *dérapage*] **II** s.f. Acțiunea de a derapa și rezultatul ei; derapaj. ● (MAR.) Deplasare a ancorei pe fundul apei datorită vîntului, valurilor etc. care acționează asupra navei. ● Deplasare laterală a unui avion la aterizare sau în timpul unui viraj cu înclinare laterală prea mică. [<*derapa*]

DERIVÁTĂ/DERIVÁȚIE/DERÍVĂ I s.f. (MAT.) Limita raportului dintre creșterea funcției și creșterea variabilei, cînd creșterea variabilei tinde către zero. [<fr. *derivée*] **II** s.f. **1.** Ramificație secundară, temporară sau permanentă, a unui curs de apă, a unei canalizări, a unui circuit electric, a unei conducte de fluid sau a unei căi de comunicație. **2.** Abatere a unui proiectil din planul de tragere, cauzată de rotația în jurul axei sale. **3.** Derivare. **4.** Operație în cadrul analizei matematice, folosită pentru a găsi derivata unei funcții. [<fr. *dérivation*, it. *derivazione*, lat. *derivatio, -onis*] **III** s.f. **1.** Unghiul dintre direcția

de deplasare dorită a unui avion sau a unei nave și direcția reală de deplasare influențată de vînt (la avioane) sau de curenții maritimi (la nave). **2.** Unghi format de planul de tragere cu planul de ochire, folosit în cazul tragerilor indirecte. **3.** Partea fixă a ampenajului vertical al unui avion, al unui planor etc. [<fr. *dérive*, it. *deriva*]

***DERIVÁTE/DERIVÁȚI I** s.n. (sg. *derivat*) **1.** Produs industrial care se extrage dintr-o anumită materie primă. **2.** Cuvînt format prin derivare de la alt cuvînt. **3.** Lucru care derivă din altul. [<*deriva*] **II** s.m. (sg. *derivat*) Substanță preparată din altă substanță și care se aseamănă ca structură moleculară cu substanța din care provine. [<*deriva*]

DERIVATÍV/DERIVATÓR I 1. adj. Care trage sau abate ceva în altă parte. **2.** (MED., adesea s.n.) Privitor la evacuarea surplusului de sînge dintr-un organism bolnav, pentru a favoriza funcționarea normală a inimii și a evacua substanțele toxice din organism. [<fr. *dérivatif*, lat. *derivativus*] **II** adj. Care produce o derivație. [<fr. *dérivateur*]

DERMATÍTĂ/DERMATÓZĂ I s.f. **1.** Inflamație a pielii; (la pl.) nume generic dat unei grupe de maladii inflamatorii ale pielii; dermită. **2.** Boală de piele periodică, la cabaline. [<fr. *dermatite*] **II** s.f. Nume generic dat bolilor de piele. ○ **D.** *profesionale* = boli de piele datorate contactului cu substanțe toxice în timpul procesului de muncă. [<fr. *dermatose*]

DÉRMIC/DERMOÍD I adj. Al dermei, de dermă; *p. ext.* al pielii. [<fr. *dermique*] **II** adj. Asemănător cu pielea. [<fr. *dermoïde*, gr. *derma* = piele, *eidos* = aspect]

DERULATÓR/DERULÓR I s.n. Dispozitiv folosit la rebobinarea peliculei cinematografice. [<*derula* + suf. *-tor*] **II** s.n. Mașină de derulat furnire. [cf. fr. *dérouleuse*]

DESCENTRÁ/DESCINTRÁ I vb. I. Tranz. (Despre piesele unui aparat) A face să-și piardă poziția simetrică față de centru; a deplasa astfel axa piesei încît să nu mai coincidă cu axa dată. [<fr. *décentrer*] **II** vb. I. Tranz. A îndepărta cintrele (cofrajele) care au servit la construirea unei bolți sau a unui arc. [<fr. *décintrer*]

DESCENTRÁRE/DESCINTRÁRE I s.f. Faptul de a (se) descentra. [<*descentra*] **II** s.f. Acțiunea de a descintra și rezultatul ei. [<*descintra*]

DESCHÍDERE/DESCHIZĂTÚRĂ I s.f. I. Acțiunea de a (se) deschide și rezultatul ei. ● (La șah) Primele mișcări cu care se începe o partidă. ● (SPORT) Trecere a mingii de către un jucător unui coechipier, pentru a întreprinde o acțiune ofensivă. II. **1.** Distanța, depărtarea dintre fălcile unei unelte de prindere, ale unei piese de apucat sau ale unui dispozitiv de fixare pentru prelucrarea pieselor. ● Distanța orizontală dintre marginile spațiului unui gol. **2.** Spațiu liber într-un zid, într-un perete etc., pentru iluminare și aerisire sau pentru circulație. ● Locul unde apare sau se formează o deschizătură, o gaură, o intrare. **3.** Loc unde apar la suprafață rocile de adîncime în urma eroziunii scoarței pămîntului; afloriment. **4.** (LINGV.) Deschiderea canalului fonator în timpul articulării unui sunet. **II** s.f. Loc liber prin care se poate pătrunde sau vedea în interiorul unui lucru. [<*deschide* + suf. *-ătură*]

DESCRIPTÍBIL/DESCRIPTÍV I adj. Care poate fi descris. [<fr. *descriptible*] **II** adj. **1.** Care descrie; care conține o descriere. **2.** *Geometrie* **d.** = ramură a geometriei care folosește metode de cercetare bazate pe reprezentarea unui punct din spațiu cu ajutorul proiecțiilor pe două planuri. [<fr. *descriptif*, lat. *descriptivus*]

DESE MNÁ/DESENÁ I vb. I. Tranz. A indica, a numi o persoană considerînd-o cea mai potrivită pentru desfășurarea unei activități, pentru ocuparea unei demnități sau a unei funcții. ● (Rar) A indica unei persoane un anumit lucru. ● A numi într-o funcție. [<fr. *désigner*, lat. *designare*] **II** vb. I. Tranz. **1.** A executa un desen. **2.** (Fig., rar) A schița, a contura o problemă, o chestiune. **3.** (Refl.) A apărea, a ieși în evidență; a se profila, a se contura. [<fr. *déssiner*]

DESEMNÁRE/DESENÁRE I s.f. Faptul de a desemna. [<*desemna*] **II** s.f. Acțiunea de a desena și rezultatul ei. [<*desena*]

DESÉN/DESENATÚRĂ I s.n. **1.** Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri, a unui peisaj într-o îmbinare de linii drepte sau curbe, prin puncte, pete etc. **2.** Arta sau tehnica de a desena. ○ **D.** *tehnic* (sau *liniar*) = reprezentarea obiectelor tehnice (piese, organe de mașini etc.) prin desen, în scopul fabricării lor. **3.** Planul unei construcții. **4.** Ornamentația unei țesături. [<fr. *dessin*] **II** s.f. Proiectarea sau crearea de mostre și desene noi pentru țesătorie. [<*desena* + suf. *-tură*]

DESTRUCTÍBIL/DESTRUCTÍV I adj. Care poate fi distrus. [<fr. *destructible*, it. *destructibile*] **II** adj. Distrugător, nimicitor. [<fr. *destructif*]

DETECTÁRE/DETÉCȚIE I s.f. Acțiunea de a detecta. [<*detecta*] **II** s.f. Acțiunea de a detecta. ● Identificarea prezenței unei semnal util într-o recepție de unde electromagnetice. [<fr. *détection*]

DETECTÍV/DETECTÓR I s.m. Agent secret în serviciul poliției judiciare sau al unei instituții polițienești particulare ori al unei persoane. [<fr. *détective*, engl. *detective*] **II** s.n. Aparat sau dispozitiv pentru detectarea gazelor din mine, a gazelor de luptă, a undelor radioelectrice etc. [<fr. *détecteur*]

DETERMINÁBIL/DETERMINÁNT I adj. Care poate fi determinat. [<fr. *determinable*] **II** adj., s.m. I. Adj. **1.** Care determină sau este de natură să determine ceva; hotărîtor. **2.** (Despre cuvinte sau propoziții; adesea substantivat) Care precizează sau întregește sensul altui cuvînt sau al altei propoziții, fiind subordonat acestora. [<fr. *déterminant*, it. *determinante*] II. S.m. Expresie matematică ale cărei elemente sînt așezate sub forma unui tabel și care servește la rezolvarea sistemelor de ecuații. [<fr. *déterminant*]

***DETERMINÁNTE/DETERMINÁNȚI I** s.n. (sg. *determinant*) (GRAM.) V. **determinant** (I. **2.**). [<fr. *déterminant*, it. *determinante*] **II** s.m. (sg.

Scanned with OKEN Scanner

determinant) (MAT.) V. **determinant** (II). [<fr. *déterminant*]

DETERMINATÍV/DETERMINATÓR I s.n. (GRAM.) V. **determinant** (I. 2). [<fr. *déterminatif*] **II** s.n. Lucrare cu ajutorul căreia se pot identifica organismele vegetale sau animale din diferite categorii sistematice. [<it. *determinatore*]

DETONÁ/DETUNÁ I vb. I. Tranz. şi intranz. **1.** Tranz. A declanşa o explozie. **2.** Intranz. A exploda. [<fr. *détoner*] **II** vb. I. Tranz. şi intranz. (La pers. 3). **1.** A face un zgomot ca al tunetului; a bubui; *p. ext.* a răsuna. **2.** (Fig.) (Despre oameni) A-şi manifesta mînia în mod zgomotos. **3.** Tranz. (Rar) A face să răsune. ● (Adesea fig.) A zdrobi, a nimici; a nărui. **4.** Intranz. şi tranz. (La pers. 3) A trăzni. [<lat. *detonare*]

DETONATÓR/DETUNĂTÓR I s.n. Element, dispozitiv etc. care (poate) produce detonaţia unei substanţe explosive. [<fr. *détonateur*] **II** s.n. Partea dindărăt a ţevii unei arme de foc de infanterie, în care intră tubul cartuşului. [<*detuna* + suf. *-ător*]

DEUTÉRIU/DEUTERÓN I s.n. Izotop al hidrogenului, folosit drept combustibil termonuclear în reactoarele nucleare. [<fr. *deutérium*, germ. *Deuterium*, engl. *deuterium*, gr. *deuteros* = al doilea] **II** s.n. Nucleu al atomului de deuteriu, format dintr-un proton şi un neutron. [<fr. *deutéron*]

DEVERSIÚNE/DIVERSIÚNE I s.f. (Rar) Faptul de a deversa. [<*deversa*] **II** s.f. **1.** Încercare pe a schimba cursul unei acţiuni, de a abate (prin crearea unor false probleme) intenţiile, gîndurile, acţiunile sau planurile cuiva. ● (Spec.) Acţiune de luptă astfel dusă încît să-l inducă în eroare pe inamic asupra intenţiilor reale de luptă. **2.** Acţiune politică duşmănoasă avînd drept scop distragerea atenţiei de la problemele reale ale vieţii publice. [<fr. *diversion*, lat. *diversio, -onis*]

DEVIÁNŢĂ/DEVIÁŢIE I s.f. (PSIH.) Mod de conduită care se abate de la regulile admise de societate. [<fr. *déviance*] **II** s.f. **1.** Abatere faţă de o direcţie normală dată; deviere. **2.** Unghi format de acul busolei cu meridianul magnetic sub influenţa maselor de metal situate la bord. [<fr. *déviation*, it. *deviazione*]

DEVOTAMÉNT/DEVOŢIUNE I s.n. Ataşament sincer faţă de o persoană sau faţă de o cauză şi hotărîrea de a o servi în orice împrejurare şi fără rezerve; abnegaţie. [<fr. *dévouement*] **II** s.f. (Livr.) Evlavie, cucernicie. ● (Rar) Devotament. [<fr. *dévotion*, it. *devozione*]

DEZINSÉCŢIE/DEZINSÉRŢIE I s.f. Acţiunea de a dezinsectiza şi rezultatul ei. [<fr. *désinsection*] **II** s.f. (MED.) Desprindere chirurgicală a unui muşchi sau a unui tendon de pe os. [<fr. *désinsertion*]

DEZODORIZÁNT/DEZODORIZATÓR I s.n. Substanţă care are proprietatea de a dezodoriza. [<fr. *désodorisant*] **II** s.n. Dispozitiv care conţine o substanţă dezodorizantă şi care serveşte la dezodorizare. [<*dezodoriza* + suf. *-tor*]

DIAFORÉZĂ/DIAFTORÉZĂ I s.f. Transpiraţie (abundentă) de natură fiziologică sau patologică. [<fr. *diaphorèse*, gr. *diaphoresis*] **II** s.f. (GEOL.) Proces de adaptare a şisturilor cristaline la anumite condiţii de metamorfism mai puţin intens decît cel care a determinat formarea lor. [<fr. *diaphtorèse*, germ. *Diaphtorese*]

DIALECTÁL/DIALÉCTIC I adj. (Despre cuvinte, expresii, termeni, vorbire) Caracteristic unui dialect; care aparţine sau se referă la un dialect. [<fr. *dialectal*] **II** adj. Care este conform cu dialectica sau care o confirmă; care se bazează pe dialectică; care priveşte fenomenele de pe poziţiile dialecticii. [<fr. *dialectique*, lat. *dialecticus*]

DIALECTICIÁN/DIALECTOLÓG I s.m. şi f. Persoană care cunoaşte principiile dialecticii, care gîndeşte conform cu aceste principii. [<fr. *dialecticien*] **II** s.m. şi f. Specialist în dialectologie. [<fr. *dialectogue*]

DIALOGÁL/DIALÓGIC I adj. Care prezintă caracteristici asemănătoare dialogului; în maniera dialogului. [<*dialoga*] **II** adj. (Rar) Referitor la dialog. [<fr. *dialogique*, it. *dialogico*]

DIBLĂ/DÍBLU I s.f. (Pop. sau peior.) Vioară. [<scr. *diple* = cimpoi] **II** s.n. Mică bucată de lemn sau de metal introdusă într-un zid, în care se fixează un cui pentru prinderea obiectelor. [<germ. *Dübel*]

DICTÁRE/DICTÉU I s.f. Acţiunea de a dicta şi rezultatul ei. ● Lucrare şcolară constînd în reproducerea în scris a unui text dictat. [<*dicta*] **II** s.n. Dictare. ● Procedeu de creaţie artistică preconizat de către suprarealişti prin care se ambiţiona realizarea unei expresii formale a operei de artă, identică gîndirii în stare de veghe, de vis etc. ○ **D.** *muzical* = muzică ce urmează a fi notată după auz. [<fr. *dictée*]

DIDÁCTIC/DIDACTICÍST I adj. De învăţămînt, referitor la învăţămînt. ○ *Corp* **d.** = totalitatea cadrelor din învăţămînt. ● Destinat instrucţiei, instruirii. ● (Peior.) Arid, sec. [<fr. *didactique*, gr. *didaktikos*<*didaskein* = a învăţa] **II** adj. Cu un ton exagerat didactic, profesional. [<it. *didatticisto*]

DIFERENŢIÁL/DIFERENŢIÁLĂ I s.n. Complex de roţi dinţate care, prin angrenare, permit ca două roţi cu axă comună, dar fără a fi solidarizate să se învîrtească cu viteze diferite. [<fr. *différentiel*] **II** s.f. (MAT.) **1.** Produsul dintre derivata unei funcţii şi creşterea variabilelor ei independente. **2.** Suma produselor dintre derivatele parţiale ale unei funcţii şi creşterile variabilelor ei independente. [<fr. *différentielle*]

DIFUZÁBIL/DIFUZÍBIL I adj. Care (se) poate difuza. [<fr. *diffusable*] **II** adj. (Despre fluide) Care difuzează cu uşurinţă. [<fr. *diffusible*]

DIFUZÁNT/DIFUZÍV I adj. (Despre un mediu) Care reflectă sau refractă difuz fasciculele de lumină. [<fr. *diffusant*] **II** adj. (Despre corpuri) Care poate difuza. [<fr. *diffusif*]

***DIFUZOÁRE/DIFUZÓRI I** s.n. (sg. *difuzor*) **1.** Dispozitiv folosit în radiofonie care transformă undele electrice în unde sonore prin punerea în vibraţie a unei membrane plane sau a unui cornet; este folosit în dispozitivele de radiorecepţie şi în instalaţiile de amplificare a sunetului. **2.** Parte a unui carburator cu injecţie unde se produce pulverizarea combustibilului. **3.** Aparat folosit pentru extragerea zahărului din sfeclă, a taninului din

stejar etc. [<fr. *diffuseur*] II s.n. (sg. *difuzor*) Persoană care difuzează publicaţiile periodice. [<*difuza* + suf. *-or*]

DIGÉST/DIGESTÍV I adj. (Rar) Digerabil, uşor de digerat. [<fr. *digeste*, it. *digesto*] II adj. De, din digestie. ○ *Aparat* (sau *tub*) **d.** = totalitatea organelor cu care se face digestia. [<fr. *digestif*]

DIJMÁR/DIJMÁŞ I s.m. Persoană care strîngea dijmele; dijmuitor. [<*dijmă* + suf. *-ar*] II s.m. Ţăran iobag obligat să plătească dijmă. [<*dijmă* + suf. *-aş*]

DILATÁBIL/DILATATÓR I adj. Care se poate dilata, care poate fi dilatat. [<fr. *dilatable*] II adj. **1.** Care dilată; dilatant. **2.** (ANAT.) *Muşchi* **d.** = muşchi care au funcţia de a dilata deschiderile pe care se inserează. ● (Substantivat n.) Instrument chirurgical care serveşte la dilatarea unei cavităţi, a unui orificiu. [<fr. *dilatateur*]

DILATÁNT/DILATÓRIU I adj. Dilatator. [<fr. *dilatant*] II adj. (Livr.) Care cauzează sau tinde să cauzeze o întîrziere, o amînare. [<fr. *dilatoire*, lat. *dilatorius*]

DILATÁRE/DILATÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) dilata şi rezultatul ei. [<*dilata*] II s.f. **1.** Creştere a dimensiunilor unui corp sub acţiunea căldurii; dilatare. ○ *Coeficient de* **d.** = creştere a unităţii de lungime, de suprafaţă sau de volum a unui corp, raportată la 1° C de creştere a temperaturii. **2.** (MED.) Mărire patologică sau terapeutică a diametrului unui orificiu, al unei cavităţi, unui vas etc. [<fr. *dilatation*, lat. *dilatatio, -onis*]

DILUÁRE/DILÚŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) dilua. [<*dilua*] II s.f. Raport dintre cantitatea de soluţie şi de solvent din acea soluţie. [<fr. *dilution*]

DINÁMICĂ/DINAMÍSM I s.f. **1.** Ramură a mecanicii care studiază legile mişcării corpurilor şi forţele care acţionează asupra lor. **2.** Proces de dezvoltare a unor fenomene sub acţiunea anumitor factori; mişcare, schimbare. **3.** Ansamblul nuanţelor utilizate în muzică, tot ce se referă la intensitatea (forţa) emiterii sunetelor. [<fr. *dynamique*, gr. *dynamis* = forţă] II s.n. **1.** Forţă vitală, creatoare, putere de acţiune. **2.** Sistem filozofic ce consideră ca factor primordial mişcarea, forţa pură şi nu materia. [<fr. *dynamisme*, gr. *dynamis* = forţă]

DINAMOGENÉZĂ/DINAMOGENÍE I s.f. Producere de energie, de forţă. [<fr. *dynamogenèse*, gr. *dynamis* = forţă] II s.f. Acţiune biologică normală sau patologică care augumentează orice activitate. [<fr. *dynamogénie*, gr. *dynamis* = forţă, *gennan* = a naşte]

DIÓPTRIC/DIÓPTRU I adj. Referitor la dioptrică. [<fr. *dioptrique*] II s.n. **1.** Suprafaţă care separă două medii transparente cu indici de refracţie diferiţi. **2.** Dispozitiv sau instrument optic care determină linia de vizare către un punct anumit. [<fr. *dioptre*, gr. *dioptron* = oglindă]

DIÓPTRICĂ/DIOPTRÍE I s.f. Parte a opticii care studiază fenomenele de refracţie a luminii [<fr. *dioptrique*] II s.f. Unitate de măsură a puterii unei lentile, avînd la bază puterea lentilei cu distanţa focală de un metru. [<fr. *dioptrique*, gr. *dioptrikus*: *dia* = prin, *ops* = ochi]

DIORÍE/DIORÍT I s.f. (Grecism înv.) Termen de plată; scadenţă, soroc. [<ngr. *dioria*] II s.n. Rocă eruptivă grăunţoasă, cenuşie, folosită ca piatră de construcţie, la pavaje etc. [<fr. *diorite*]

DIPLÓIC/DIPLOÍD I adj. Referitor la diploe. [<fr. *diploïque*] II adj. (Despre nucleul celular) Care posedă un număr dublu de cromozomi. ○ *Fază* **d.** = perioadă în dezvoltarea organismelor vegetale sau animale caracterizată prin prezenţa în nucleele celulelor a unui număr dublu de cromozomi. [<fr. *diploïde*, gr. *diploos* = dublu, *eidos* = formă]

DIPLOMÁTICĂ/DIPLOMAŢÍE I s.f. Disciplină auxiliară a istoriei care cercetează diplomele şi documentele oficiale vechi şi le stabileşte autenticitatea. [<fr. *diplomatique*, lat. *diplomaticus*] II s.f. **1.** Activitate desfăşurată de un stat prin reprezentanţii săi diplomatici în scopul realizării politicii externe preconizate. ● Comportare abilă, subtilă, şireată. **2.** Carieră, profesiune de diplomat. **3.** Totalitatea reprezentanţilor diplomatici (încadraţi într-o anumită organizare). [<fr. *diplomatie*, germ. *Diplomatik*]

DIRECTÍVĂ/DIRECTIVITÁTE I s.f. (Mai ales la pl.) Instrucţiuni, norme de lucru (date către un organ în subordine). ● Indicaţii generale de conduită; instrucţiuni în vederea realizării unei acţiuni. [<fr. *directive*] II s.f. (FIZ.) Proprietate a unui izvor de radiaţii de a emite într-un unghi cît mai mic faţă de direcţia de emisiune. [<fr. *directivité*]

DIRÉCŢIE/DIRECTITÁTE I s.f. Calitatea de a fi direct. [<*direct*] II s.f. Însuşirea de a spune lucrurile fără artificii, fără ocolişuri; simplitate; directitudine. [<*direct*]

DIRIJÁBIL/DIRIJORÁL I adj. Care poate fi dirijat, condus. [<fr. *dirigeable*] II adj. Referitor la dirijor, de dirijor. [*Et. i.*]

DISC/DÍSCO I s.n. **1.** Obiect rotund şi plat care se foloseşte în proba atletică de aruncare la distanţă. ● Probă de atletism care se practică cu acest obiect. ● Orice obiect de formă circulară. **2.** **D.** *lui Newton* = placă circulară împărţită în şapte sectoare colorate, reprezentînd culorile spectrului solar, şi care, prin rotaţie rapidă, apare albă, demonstrînd sinteza luminii albe. **3.** Placă circulară care serveşte la înregistrarea şi reproducerea sunetului, a vocii etc. cu ajutorul unui aparat special. **4.** Suprafaţa aparentă a Soarelui sau a Lunii, văzută de un observator de pe Pămînt. **5.** Organ sau structură anatomică circulară, plată. ○ **D.** *intervertebral* = ţesut fibros aşezat între două vertebre, avînd forma de disc cu un nucleu bulbos. *Hernie de* **d.** = hernie a discului intervertebral. **6.** Receptacul sau parte terminală la compozee. [<fr. *disque*, it. *disco*, lat. *discus*, gr. *diskos*] II subst., adj. (MUZ.) Gen de muzică modernă, de dans, în discoteci. [<engl., fr. *disco*]

DISCIPLINÁBIL/DISCIPLINÁR I adj. Care poate fi disciplinat; docil. [<fr. *disciplinable*] II adj. Potrivit disciplinei, de disciplină. [<fr. *disciplinaire*, it. *disciplinare*]

DISCOLÍE/DISCORÍE I s.f. (MED.) Denumire generică dată oricărei tulburări în metabolismul pigmenţior biliari. [<fr. *discolie*] **II** s.f. (MED.) Deformare a pupilei. [<fr. *discorie*, gr. *dys* = rău, *kore* = pupilă]

DISCRIMINÁNT/DISCRIMINATÓRIU I adj. (MAT.) **1.** (şi s.m.) Expresie formată din coeficienţii unei ecuaţii de gradul doi; valoarea sa indică natura celor două rădăcini ale ecuaţie. **2.** (Rar) Discriminatoriu. [<fr. *discriminant*, it. *discriminante*, lat. *discriminans, -ntis*] **II** adj. Care face sau creează discriminări. [<fr. *discriminatoire*, lat. *discriminator, -oris*]

DISCUSÍV/DISCURSÍV I adj. **1.** Care ţine de o controversă. **2.** (MED.) Care înlătură, rezolvă acumularea de fluide. [<fr. *discussif*, lat. *discutere* = a rezolva] **II** adj. Care deduce o idee din alta prin raţionament. **2.** (Despre memorie) Care se dispersează, se împrăştie. **3.** Declarativ. [<fr. *discursif*, it. *discursivo*]

DISFAGÍE/DISFAZÍE I s.f. Dificultate care apare la înghiţirea alimentelor. [<fr. *disphagie*, gr. *dys* = dificil, *phagein* = a mînca] **II** s.f. Tulburare a activităţii nervoase, constînd în pierderea în mai mică sau mai mare măsură a posibilităţii de exprimare şi de înţelegere a limbajului vorbit şi scris. [<fr. *disphasie*, gr. *dys* = dificil, *phasis* = vorbire]

DISIMILÁ/DISIMULÁ I vb. I. Refl. (Despre sunetele vorbirii) A suferi o disimilaţie. [<fr. *dissimiler*] **II** vb. I. Tranz. A ascunde adevărata faţă a unui lucru, a unei situaţii etc. (dîndu-i o aparenţă înşelătoare); a camufla, a masca. [<fr. *dissimuler*, it., lat. *dissimulare*]

DISIMILÁRE/DISIMULÁRE I s.f. (FON.) Faptul de a disimila; disimilaţie [<*disimila*] **II** s.f. Acţiunea de a disimula şi rezultatul ei; disimulaţie. [<*disimula*]

DISIMILÁŢIE/DISIMULÁŢIE I s.f. (FON.) Modificare sau dispariţie a unui sunet dintr-un cuvînt sub influenţa unui alt sunet identic sau asemănător din acelaşi cuvînt. [<fr. *dissimilation*] **II** s.f. Prefăcătorie, nesinceritate. [<fr. *dissimulation*, lat. *dissimulatio, -onis*]

DISJÚNCT/DISJUNCTÍV I adj. Disjunctiv. ○ (MAT.) *Mulţimi* **d.** = mulţimi care au elemente comune. [<fr. *disjoint*, it. *disgiunto*, lat. *disiunctus*] **II** adj. Care desparte, separă; care deosebeşte. ◐ (GRAM.) Care marchează o opoziţie între idei, unind totuşi cuvintele între ele. ○ *Propoziţie* **d.** (şi s.f.) = propoziţie coordonată care se găseşte într-un raport de excludere faţă de coordonata ei. *Conjuncţie* **d.** = conjuncţie care introduce o propoziţie disjunctivă. ◐ (LOG.; despre judecăţi) În care se admit, cu privire la acelaşi subiect, note ce se exclud între ele. [<fr. *disjonctif*, lat. *disiunctivus*]

DISOCIÁBIL/DISOCIATÍV I adj. Care se poate disocia. [<fr. *dissociable*] **II** adj. Care disociază. [<*disocia* + suf. *-iv*]

DISPARITÁTE/DISPARÍŢIE I s.f. (Livr.) Lipsă de legătură, de armonie, de potrivire între elemente. [<fr. *disparité*, it. *disparità*] **II** s.f. Faptul de a nu mai (putea) fi văzut sau găsit; faptul de a înceta să mai existe, să mai trăiască. ○ Loc. *A fi pe cale de* **d.** (sau *în curs de* **d.**) = a fi pe punctu de a dispărea. [<fr. *disparition*]

DISPÉRS/DISPERSÁT I adj. (CHIM.) *Sistem* **d.** = amestec eterogen a două sau a mai multor substanţe, dintre care cel puţin una este divizată în particule foarte mici. [<lat. *dispersus*] **II** adj. Care este împrăştiat, răspîndit, risipit în toate părţile. [<fr. *disspersé*]

DISTÍNCT/DISTINCTÍV I adj. **1.** Care se deosebeşte prin anumite trăsături proprii de alte lucruri de acelaşi fel sau asemănătoare; deosebit, diferit. ◐ Distinctiv. **2.** (Adesea adverbial) Clar, lămurit, desluşit. [<fr. *distinct*, lat. *distinctus*] **II** adj. Care caracterizează un lucru în mod exclusiv; prin care un lucru se distinge, diferă de altul; care serveşte pentru recunoaştere; caracteristic. [<fr. *distinctif*]

DISTONÁNŢĂ/DISTONÍE I s.f. Faptul de a distona, caracterul a ceea ce distonează. [<*distona*] **II** s.f. (MED.) Anomalie în funcţionarea unui organ sau a organismului. [<fr. *dystonie*, gr. *dys* = dificil, *tonos* = tonus]

***DISTRIBUITOÁRE/DISTRIBUITÓRI** s.n. (sg. *distribuitor*) Aparat, piesă, dispozitiv sau maşină folosite pentru a asigura distribuirea raţională, uniformă a unui material, combustibil, curent. [<fr. *distributeur*] **II** s.m. (sg. *distribuitor*) Persoană care distribuie (mărfuri, alimente, materiale etc.) [<*distribui* + suf. *-or*]

DISTRIBUTÍV/DISTRIBUŢIONÁL I adj. Care distribuie. ○ *Numeral* **d.** = numeral care indică repartizarea unor obiecte. *Atenţie* **d.** = atenţie care se poate îndrepta în mai multe părţi deodată, atenţie dispersată. [<fr. *distributif*, lat. *distributivus*] **II** adj. Care aparţine unei distribuţii. ○ *Gramatică* **d.** = gramatică făcută după principiile reperării distribuţiilor elementelor lingvistice. [<fr. *distributionnel*]

DIURÉZĂ/DIURÍE I s.f. Proces de formare şi de eliminare a urinei; excreţie abundentă de urină. [<fr. *diurèse*, gr. *dia* = prin, *ouron* = urină] **II** s.f. (MED.) Urinare deasă în timpul zilei. [<fr. *diurie*, lat. *dies* = zi, gr. *ourein* = a urina]

DIVERSIONÍSM/DIVERSIÚNE I s.n. Atitudine, manifestare cu caracter de diversiune. [<*diversiune* + suf. *-ism*] **II** s.f. **1.** Încercare de a schimba cursul unei acţiuni, de a abate (prin crearea unor false probleme) intenţiile, gîndurile, acţiunile sau planurile cuiva. ◐ (Spec.) Acţiune de luptă astfel dusă încît să-l inducă în eroare pe inamic asupra intenţiilor reale de luptă. **2.** Acţiune politică duşmănoasă întreprinsă cu scopul de a distrage atenţia de la problemele reale ale vieţii publice. [<fr. *diversion*, it. *diversione*, lat. *diversio, -onis*]

DIVÍN/DIVINATÓRIU I adj. **1.** Considerat că provine de la Dumnezeu sau de la zei; în felul lui Dumnezeu sau al zeilor; dumnezeiesc, ceresc; bisericesc, religios. **2.** (Fig.) Înzestrat cu însuşiri cu totul excepţionale; minunat. [<fr. *divin*, it. *divino*, lat. *divinus*] **II** adj. (Livr.) Care aparţine divinaţiei (pretinsă putere de a prezic viitorul), privitor la divinaţie, bazat pe divinaţie. [<fr. *divinatoire*]

DIVÍZIE/DIVIZIÓN I s.f. 1. (MILIT.) Mare unitate, constituită, de obicei, din mai multe regimente. ● Comandamentul unei divizii. 2. (SPORT.) Fiecare dintre categoriile în care sînt încadrate echipele ce participă la o competiție sportivă cu caracter național. [<fr. *division*, rus. *diviziia*] II s.n. Subunitate de artilerie sau de cavalerie care corespunde unui batalion. [<fr. *division*, rus. *divizion*]

DOCT/DOCTÍV I adj. (Uneori ironic) Învățat, savant, erudit. [<fr. *docte*, lat. *doctus*] II adj. (Rar) Priceput în a învăța pe altul. [Cf. gr. *didactikos* = care învață pe altul]

DOCTORÁL/DOCTORICÉSC I adj. (Despre manifestările omului) Grav, solemn, pedant, afectat; încrezut, îngîmfat. [<fr. *doctoral*] II adj. (Pop.) De doctor, medical. [<*doctor* + suf. *-icesc*]

DOCTRINÁL/DOCTRINÁR I adj. Care este în legătură cu o doctrină, de doctrină. [<fr. *doctrinal*] II Care se referă la o doctrină. [<fr. *doctrinaire*]

DOCUMENTÁRE/DOCUMENTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) documenta. [<*documenta*] II s.f. Totalitatea mijloacelor de informare relative la o problemă sau la un domeniu de activitate; documentare. [<fr. *documentation*, rus. *dokumentațiia*]

DOGMATICIÁN/DOGMATÍST I s.n. (Rar) Specialist în dogmatică. [*Et. i.*] II s.m. și f. 1. Adept al dogmatismului; dogmatic. 2. Cel care susține dogmele unei biserici. [<fr. *dogmatiste*, it. *dogmatista*]

DOLEÁNȚĂ/DORÍNȚĂ I s.f. 1. Dorință exprimată printr-o cerere; deziderat. 2. Plîngere, reclamație. [<fr. *doléance*, lat. *dolere* = a se plînge] II s.f. 1. Stare sufletească a celui care tînde, rîvnește, aspiră la ceva; năzuință, dor, aspirație. ● Ceea ce constituie năzuința, aspirația cuiva. 2. Poftă, gust (de a mînca, de a bea ceva etc.); voie. 3. Atracție erotică. [<*dori* + suf. *-ință*]

DOLMÁN/DOLMÉN I s.n. Haină groasă și scurtă (împodobită cu brandenburguri) purtată mai ales de militari. [<fr. *dolman*, germ. *Dolman*] II s.m. Monument funerar megalitic, alcătuit dintr-o piatră așezată orizontal pe două pietre verticale. [<fr. *dolmen*, celt. *tolmen* = masă de piatră]

DÓLIU/DÓLIUM I s.n. 1. Durere profundă pricinuită de moartea cuiva sau de o mare nenorocire colectivă; atitudine plină de tristețe a celui căruia i-a murit cineva. 2. Semn exterior (îmbrăcăminte neagră, bantă neagră etc.) prin care cineva își exprimă doliul; perioadă cînd cineva poartă asemenea semne. [<fr. *deuil*, lat. *doglia*, lat. *dolium*] II s.n. Vas mare de lut de dimensiunile unui butoi, folosit de greci și de romani pentru păstrarea lichidelor ori ca depozit de grîu. [<lat. *dolium*]

DONATÁR/DONATÓR I s.m. și f. Persoană căreia i se face o donație. [<fr. *donataire*, lat. *donatarius*] II s.m. și f. Persoană care face o donație. ○ D. *de sînge* = persoană care oferă o cantitate din propriul său sînge pentru transfuzii și perfuzii. [<fr. *donateur*, lat. *donator*, *-oris*]

DÓPING/DÚMPING I s.n. Dopaj; mod artificial de a mări rezistența și randamentul fizic în concursuri sportive prin administrarea de medicamente stimulatorii. [<engl. *doping*] II s.n. Vînzare pe piața externă a unor mărfuri la prețuri mult inferioare prețurilor de pe piața internă, practicată de unele state în vederea acaparării de noi piețe externe sau pentru a concura cu alte state. [<engl. *dumping*]

DORIÁN/DÓRIC I adj. Care aparține dorienilor, privitor la dorieni. [<fr. *dorien*] II adj. *Ordin d.* = ordin arhitectural grec, caracterizat prin sobrietate și simplitate, friza fiind decorată cu triglife și metope. ● (Despre elemente arhitectonice, clădiri) În stil doric. [<it. *dorico*, lat. *doricus*]

DOSPEÁLĂ/DOSPÍRE I s.f. Faptul de a dospi; *concr.* substanță folosită pentru a face să dospească un aluat; plămădeală. [<*dospi* + suf. *-eală*] II s.f. Acțiunea de a dospi; creștere; fermentare. [<*dospi*]

DRACÓNIC/DRACONÍTIC I adj. 1. (În special despre legi) Sever, excesiv, foarte aspru. 2. (ASTR.) Draconitic. [<it. *draconitico*, germ. *drakonisch*, de la *Dracon*, legiuitor atenian] II adj. (ASTR.) Referitor la linia care unește punctele de intersecție ale orbitei Lunii cu planul eclipticii; draconic (2). [<fr. *draconitique*, it. *draconitico*]

DRAGHÍNĂ/DRAGLÍNĂ I s.f. (Pop.) Loitră (la căruță); fiecare dintre lemnele lungi (de sus și de jos) ale loitrei, în care sînt fixate spetezele. [<ucr. *drabyna*] II s.f. Mașină cu o cupă fixată la capătul unui braț lung și ușor, folosită mai ales la săpatul pămîntului sub nivelul terenului pe care se deplasează. [<engl., fr. *dragline*]

***DRAGOÁRE/DRAGÓRI** I s.n. (sg. *dragor*) V. **dragor** (II, 1.). II s.m. V. **dragor** (I)

DRAGÓN/DRAGÓR I I. s.m. 1. Animal fabulos, imaginat cu aripi de vultur, gheare de leu, coadă de șarpe. ● Reprezentare plastică a acestui animal. 2. Șopîrlă tropicală care trăiește pe copaci și care are de-a lungul corpului două excrescențe ale pielii ca niște aripi. (*Draco volans*). 3. Numele unei constelații din emisfera boreală, alcătuită dintr-un șir lung de stele. [<fr. *dragon*] II. Soldat de cavalerie care luptă atît călare cît și pedestru. [<fr. *dragon*, it. *dragone*] III. s.n. Galon cu șnur care împodobește garda unei săbii. [<fr. *dragonne*] II I. s.m. Muncitor care manevrează o dragă. II. 1. Navă mică de luptă folosită la deminare. 2. Avion sau hidroavion special amenajat pentru dragarea minelor marine magnetice. [<fr. *dragueur*]

DRĂCÉSC/DRĂCÓS I adj. Care ține de draci, privitor la draci; diavolesc, diabolic. ● Fig. Greu de suportat; cumplit, infernal. [<*drac* + suf. *-esc*] II adj. Care se ține de drăcii; poznaș, strengar; plin de viață, de vioiciune, isteț [<*drac* + suf. *-os*]

DREPTÚNGHIC/DREPTUNGHIULÁR I adj. (Despre figuri geometrice) Care are unul sau mai multe unghiuri drepte. [<*dreptunghi* + suf. *-ic*] II adj. Care are forma unui dreptunghi. [cf. fr. *rectangulaire*]

***DRÓBI/DRÓBURI** I s.m. (sg. *drob*) Bucată, bulgăre mai mare de sare; *p. gener.* bucată mare și compactă de ceva. [<bg., scr. *drob*] II s.n. (sg. *drob*) Măruntaie de miel. ● Mîncare pre-

parată din măruntaie de miel tocate, învelite în prapur și puse la cuptor. ◉ (Reg.) Cutia teascului de vin. [<bg. scr. *drob*]

DRÓMON/DRÓMOS I s.n. **1.** Navă de transport. **2.** Navă medievală de război cu vîsle. [<fr., gr. *dromon*] II s.n. **1.** Nume dat în Grecia antică unor terenuri speciale, destinate alergărilor în curse atletice. **2.** Alee mărginită de sfincși la intrarea templelor egiptene. [<fr., gr. *dromos*]

DRÚG/DRÚGĂ I s.m. și s.n. **1.** S.m. Bară de fier sau de lemn avînd diverse întrebuințări (în lucrări de construcții). ◉ (Înv.) Lingou. **2.** S.n. Fiecare dintre cele două lemne groase, sprijinite pe cîte două picioare, care alcătuiesc patul sau corpul războiului de țesut manual. **3.** S.n. Punct de broderie asemănător cu festonul, prin care se obțin pe cusătură linii (dese și) pline. [<scr. *drug*] II s.f. **1.** Fus (mare și gros) pe care se pune fuiorul de tors urzeală pentru lăicere, saci etc. ◉ Cantitatea de fuior pusă pe acest fus. **2.** (Înv.) Drug scurt. **3.** (Reg.) Știulete de porumb. [<scr. *druga*]

DRUMÁR/DRÚMMER I s.m. **1.** (Reg.) Drumeț. **2.** (Rar) Lucrător la amenajarea drumurilor. [<*drum* + suf. *-ar*] II s.b. Baterist, toboșar. [Cuv. engl.]

DUALÍSM/DUALITÁTE I s.n. **1.** Concepție, doctrină care consideră ca principiu al existenței două elemente diferite și ireductibile: materia și spiritul. **2.** (Impr.) Dualitate. **3.** Uniune politică în secolul trecut între Austria și Ungaria. [<fr. *dualisme*] II s.f. Calitatea, caracterul a ceea ce este dublu sau prezintă o natură dublă; coexistență a două principii sau a două elemente diferite, opuse. ◉ Ansamblu format din două elemente diferite, opuse. [<fr. *dualité*, lat. *dualitas, -atis*]

DUBIÓS/DUBITATÍV I adj. Nesigur, îndoielnic; suspect. [<lat. *dubiosus*] II adj. (Despre propoziții) Care exprimă o îndoială, o nehotărîre, o nesiguranță, o posibilitate sau o bănuială. [<fr. *dubitatif*, lat. *dubitativus*]

DUBLÁJ/DUBLÁRE I s.n. Faptul de a dubla. ◉ (Specializat) Înregistrare a dialogului sau a cîntecului vocal într-un film de către o altă persoană decît titularul rolului respectiv, cu maximum de sincronizare. [<fr. *doublage*] II s.f. Acțiunea de a (se) dubla și rezultatul ei. [<*dubla*]

DUBLÉT/DUBLÚRĂ I s.n. **1.** Al doilea exemplar al unui obiect (carte, medalie, marcă etc.), păstrat într-o colecție. **2.** Fiecare dintre cuvintele cu același etimon, dar cu aspect fonetic și uneori cu sens diferit, care au intrat într-o limbă în momente sau pe căi diferite. **3.** (FIZ.) Pereche de linii spectrale cu lungimi de undă apropiate. [<fr. *doublet*] II s.f. **1.** Actor, cîntăreț etc. care înlocuiește într-un spectacol pe titularul rolului; persoană care înlocuiește un actor de film în scenele periculoase, la unele repetiții, cînd se reglează lumina pentru filmare etc. **2.** Țesătură (subțire), vatelină, vart, blană etc. care servește la căptușirea unui obiect de îmbrăcăminte. [<fr. *doublure*]

DUBLÓN/DUBLÓR I I. s.m. Veche monedă spaniolă de aur. [<fr. *doublon*, sp. *doblon*] II. s.n. (POLIGR.) Repetare (din greșeală) a unei litere, a unui cuvînt, a unei linii. [<fr. *doublon*] II s.n. **1.** (TEHN.) Mașină pentru îndoit pachete de tablă în scopul laminării acesteia în foi subțiri. **2.** (ELECTR.) Dispozitiv, circuit etc. care dublează o anumită mărime. [<fr. *doubleur*, engl. *dubler*]

***DUCÁTE/DUCÁȚI** I s.n. (sg. *ducat*) Ținut aflat sub stăpînirea unui duce. [<it. *ducato*, lat. *ducatus*] II s.m. (sg. *ducat*) Veche monedă italiană de aur sau de argint, răspîndită și în alte țări din Europa. [<it. *ducato*, lat. *ducatus*]

***DULÁPI/DULÁPURI** I s.m. (sg. *dulap*) Scîndură lată și groasă. [<tc. *dolap*] II s.n. (sg. *dulap*) **1.** Mobilă de lemn sau de metal prevăzută cu rafturi, în care se păstrează rufe, haine, cărți etc. **2.** (Pop.) Scrînciob. [<tc. *dolap*]

***DÚNĂ/DUNÉTĂ** I s.f. Formă de relief din regiunile nisipoase avînd aspectul unor coame paralele, apărută sub acțiunea vîntului. [<fr. *dune*, it. *duna*, cf. ol. *dune* = colină] II s.f. Partea mai înaltă de la pupă a unei nave (unde se află cabinele căpitanului și ale ofițerilor sau ale întregului echipaj). [<fr. *dunette*]

DUODENOSTOMÍE/DUODENOTOMÍE I s.f. (MED.) Creare chirurgicală a unei comunicații între duoden și exteriorul organismului. [<fr. *duodénostomie*, lat. *duodenum* = duoden, gr. *stoma* = deschidere] II s.f. (MED.) Incizie operatorie a doudenului. [<fr. *duodénotomie*, lat. *duodenum* = duoden, gr. *tomie* = tăiere]

DURÁBIL/DURATÍV I adj. Care durează (de) mult timp; trainic, rezistent; viabil. [<fr. *durable*, it. *durabile*, lat. *durabilis*] II adj. (Despre verbe) Care arată că o acțiune durează, nu este momentană; (despre timpurile verbelor) care arată că o acțiune este în curs de desfășurare, nu este terminată. [<fr. *duratif*, it. *durativo*]

DURÍNĂ/DURÍT I s.f. Maladie gravă și contagioasă la cai, care se manifestă prin leziuni ale organelor genitale, urmate de leziuni ganglionare și nervoase. [<fr. *dourine*] II s.n. **1.** Mineral organic amorf, unul din componenții principali ai cărbunelui. **2.** Țeavă de cauciuc folosită la racordări. [<fr. *durit*]

Scanned with OKEN Scanner

E

EBRAÍSM/EBRAÍSTICĂ I s.m. Mod de a vorbi propriu limbii ebraice. [<fr. *hebraïsme*] II s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul limbii şi culturii ebraice. [<fr. *hébraïstique*]

ECARISÁJ/ECARISÁRE I s.n. **1.** Operaţie de tratare şi de prelucrare a cadavrelor de animale şi a resturilor de la abatoare în vederea transformării lor în produse furajere sau industriale (făină de oase, de sînge, clei etc.) ◆ Întreprindere care execută această operaţie. **2.** Operaţie de strîngere a cadavrelor de animale. **3.** Acţiunea de stîrpire a ciinilor vagabonzi. [<fr. *équarrissage*] II s.f. Acţiunea de a ecarisa şi rezultatul ei; operaţie manuală de tăiere şi de fasonare a buştenilor pentru a obţine diferite piese de lemn prismatice (grinzi, traverse etc.). [<*ecarisa*]

ECÁRT/ECARTAMÉNT I s.n. **1.** Distanţa dintre două valori dintr-un şir de măsurători efectuate asupra aceleiaşi mărimi; interval, depărtare; abatere. **2.** Diferenţă; variaţie. ○ **E.** *de viteză* = diferenţa dintre viteza minimă şi cea maximă în zbor orizontal a unui avion. **3.** Diferenţa maximă dintre densităţile optice ale unui negativ fotografic. [<fr. *écart*] II s.n. Distanţa dintre axele urmelor celor două roţi de pe aceeaşi osie a unui vehicul rutier; distanţa dintre muchiile interioare ale şinelor unei căi ferate. [<fr. *écartement*]

ECHILIBRATÓR/ECHILIBRÍST/ECHILIBRÓR I s.m. Muncitor specializat în echilibrarea rotoarelor, statoarelor, maşinilor electrice, care aduce la aceeaşi turaţie, la aceeaşi frecvenţă toate părţile componente ale unui dispozitiv supus rotaţiei. [<*echilibra*] II s.m. şi f. **1.** Specialist în echilibristică. **2.** (Fig.) Cel care ştie să iasă dintr-o încurcătură cu ajutorul unor expediente, al şireteniei, al minciunii etc. [<fr. *équilibriste*] III s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se menţine echilibrul sau se echilibrează ţevile tunurilor. [<fr. *équilibreur*]

ECHITÁTE/ECHITÁŢIE I s.f. **1.** Egalitate dreptate nepărtinire; cinste; omenie. **2.** Comportare bazată pe respectarea riguros reciprocă, pe satisfacerea în mod egal a intereselor, a drepturilor şi a datoriilor fiecăruia. [<fr. *équité*, lat. *aequitas, -atis*] II s.f. (SPORT) Călărie. [<fr. *équitation*, lat. *aequitatio, -onis*]

ECHIVALÁRE/ECHIVALÉNŢĂ I s.f. **1.** Acţiunea de a echivala. **2.** Recunoaştere a valabilităţii unor studii, examene sau diplome obţinute în cadrul unei şcoli de alt tip sau în altă ţară. [<*echivala*] II s.f. **1.** Egalitate de valoare, de semnificţie, de sens; calitatea a ceea ce este echivalent. ○ *Examen de e.* = examen pe care trebuie să-l treacă acela care cere recunoaşterea, cu drepturi egale, a unei diplome (nerecunoscute de stat) sau care vrea să treacă de la un tip de şcoală la altul. **2.** (LOG.) Raport existent între două enunţuri care sînt adevărate sau false împreună. **3.** (MED.) Denumire dată unei crize de natură epileptică, care se manifestă sub altă formă decît cea convulsivă. [<fr. *équivalence*, it. *equivalenza*]

ECLEZIÁRH/ECLEZIÁST I s.m. Cleric care are în grijă rînduiala serviciului religios într-o biserică sau într-o mănăstire. [<fr. *ecclésiarque*] II s.n. (REL.) Una dintre părţile Bibliei, atribuită împăratului Solomon. [<fr. *ecclésiaste*]

ECLOZÁ/ECLUZÁ I vb. I. Intranz. (franţuzism) **1.** (Despre pui) A ieşi din găoace. **2.** (Despre flori) A se deschide, a înflori. **3.** A se naşte, a se ivi, a apărea. [<fr. *éclore*, după *éclosion*] II vb. I. Tranz. A închide o ecluză. **2.** Intranz. (Despre nave) A trece printr-o ecluză. [<fr. *écluser*]

ECLOZIÚNE/ECLUZIÚNE I s.f. **1.** Ieşirea puiului din ou în urma incubaţiei. **2.** (Fig.) Ieşire la iveală; înflorire. [<fr. *éclosion*] II s.f. Stabilire a unei legături între două porţiuni de teren cu nivele diferite şi rezultatul ei. [<fr. *éclusion*]

ECONÓM/ECONOMÍST I s.m. şi f. (În trecut) Persoană însărcinată cu administrarea unei instituţii, a averii cuiva; administrator; îngrijitor al veniturilor unei mănăstiri. [<fr. *économe*] II s.m. şi f. **1.** Persoană care se ocupă cu studierea şi analiza proceselor şi fenomenelor economice; specialist în ştiinţe economice. **2.** Adept al economismului. [<fr. *économiste*, rus. *ekonomist*]

ECRANÁ/ECRANIZÁ I vb. I. Tranz. A proteja contra unei acţiuni fizice o anumită regiune din spaţiu, un sistem tehnic etc. cu ajutorul unui ecran. [<fr. *écraner*] II vb. I. Tranz. A turna un film pe baza unui scenariu adaptat după o operă literară. [După rus. *ekranizirovati*]

ECRANÁRE/ECRANIZÁRE I s.f. Acţiunea de a ecrana şi rezultatul ei. [<*ecrana*] II s.f. Acţiunea de a ecraniza şi rezultatul ei; *concr.* film realizat prin adaptarea unei opere literare. [<*ecraniza*]

EDÉM/EDÉN I s.n. (MED.) Umflătură nedureroasă rezultată din infiltrarea unui lichid seros într-un ţesut celular subcutanat. ○ **E.** *pulmonar* = afecţiune cauzată de trecerea plasmei sanguine în alveolele pulmonare. [<fr. *oedème*, gr *oidema* = umflătură] II s.n. (Livr.) Rai, paradis; *fig.* loc foarte frumos, foarte plăcut, încîntător. [<fr. *éden*, ebr. *eden* = cîmpie]

EDUCÁBIL/EDUCATÍV/EDUCAŢIONÁL I adj. Care poate fi educat, receptiv la educaţie. [<fr. *éducable*] II adj. Care aparţine educaţiei, privitor la educaţie, care contribuie la educaţia cuiva. [<fr. *éducatif*] III adj. Care conţine, care face educaţie; de educaţie, privitor la educaţie. [<engl. *educational*]

Scanned with OKEN Scanner

EFECTÍV/EFECTUÁL I adj. (Adesea adverbial) Cu efect; real, adevărat. [<fr. *effectif, effectivement*] II adj. (Rar) Referitor la efect. [<engl. *effectual*]

EGALÁ/EGALIZÁ I vb. I. Tranz., intranz. şi refl. A face sau a fi la fel cu altul într-o anumită privinţă; tranz. a obţine acelaşi număr de puncte cu altcineva. [<fr. *égaler*] II vb. I. Tranz. A face ca două sau mai multe lucruri, situaţii etc. să fie egale între ele, în anumite privinţe. [<fr. *égaliser*]

EGALÁRE/EGALIZÁRE I s.f. Acţiunea de de a (se) egala. [<*egala*] II s.f. Acţiunea de a egaliza şi rezultatul ei. [<*egaliza*]

EGALITÁR/EGALITARÍST I adj. Care are ca scop egalitatea civilă, politică şi socială; privitor la egalitatea civilă, politică şi socială; bazat pe egalitate politică, civilă şi socială. [<fr. *égalitaire*] II adj. Care aparţine egalitarismului, privitor la egalitarism, care susţine egalitarismul. [<fr. *égalitariste*]

EGALIZATÓR/EGALIZÓR I adj. şi s.m. I. adj. Care egalizează. II s.m. **1.** Amestec de răşină folosit în vopsitorie la netezirea şi la obţinerea unui luciu al peliculelor. ● Substanţă folosită pentru a uşura pătrunderea unui colorant în ţesătură. **2.** Dispozitiv care reglează presiunea într-o conductă. [<fr. *égaliseur*] II s.n. (TEHN.) Corector al caracteristicii de frecvenţă a unui sistem electroacustic. [<fr. *égaliseur*, engl. *equalizer*]

EGOÍSM/EGOTÍSM I s.n. Preocupare exagerată pentru interesele personale şi nesocotire a intereselor altora. [<fr. *égoïsme*, lat. *ego* = eu] II s.n. Importanţă exagerată acordată propriei persoane; cult al propriului eu; egolatrie, egocentrism. [<fr. *égotisme*, it. *egotismo*, lat. *ego* = eu]

EGOÍST/EGOTÍST I adj. (Adesea substantivat) Stăpînit de egoism; supraestimare a valorii personale. [<fr. *egoïste*, it. *egoista*] II adj. (Adesea substantivat) Stăpînit de egotism; determinat de egotism. [<fr. *égotiste*]

***ELÁNI/ELÁNURI** I s.m. (sg. *elan*) Animal rumegător din familia cerbilor cu coarne bogate, care trăieşte prin pădurile din nordul Europei, al Americii şi al Asiei. [<fr. *élan*] II s.n. (sg. *elan*) **1.** Avînt, însufleţire, entuziasm. **2.** Complex de mişcări şi de procedee care ajută la efectuarea unei sărituri sau a unei aruncări. [<fr. *élan*]

ELEÁT/ELEÁTIC I adj. Care se referă la reprezentanţii şcolii din Eleea sau la concepţiile lor. [<fr. *éléate*, cf. *Eleea*, oraş în Lucania (Italia)] II adj. Al eleaţilor, referitor la eleaţi [<fr. *éléatique*, lat. *eleaticus*]

ELECTÓR/ERECTÓR I s.m. şi f. **1.** Persoană care are dreptul de a participa la o alegere. **2.** (În Germania) Fiecare dintre cei şapte principi care aveau dreptul să-l aleagă pe împărat. ● (În trecut) Persoană care reuşea să obţină foarte multe voturi. [<fr. *électeur*] II **1.** adj. m. (Despre muşchi) Care serveşte la ridicarea anumitor organe. **2.** S.n. Maşină de lucru folosită la ridicarea şi la aşezarea în poziţie definitivă a pieselor prefabricate grele. [<fr. *érecteur*]

ELECTÍV/ELECTORÁL I adj. Bazat pe alegeri; care are scopul sau dreptul de a alege. [<fr. *électif*, lat. *electivus*] II adj. Privitor la alegeri, în vederea alegerilor. [<fr. *électoral*]

ELECTRIZÁBIL/ELECTRIZÁNT I adj. Care poate fi electrizat. [<fr. *électrisable*] II adj. Care electrizează. [<fr. *électrisant*]

ELECTROFÓN/ELECTROFÓR I s.m. Aparat care reproduce vocea şi sunetele înregistrate pe un disc prin procedee electromecanice; picup, patefon electric. [<fr. *électrophone*] II s.n. Aparat de laborator cu care se demonstrează apariţia electricităţii prin influenţă electrostatică. [<fr. *électrophore*, cf. fr. *électro*, gr. *phoros* = care poartă]

ELEFANTÉSC/ELEFÁNTIC/ELEFANTÍN I adj. (Fam.) Uriaş, enorm. [<fr. *éléphantesque*] II adj. Care este în legătură cu elefantul; de elefant. [<fr. *éléphantique*] III adj. Care se aseamănă cu elefantul; propriu elefantului. [<fr. *éléphantin*]

ELIDÁ/ELUDÁ I vb. I. Tranz. A suprima vocala finală a unui cuvînt cînd cuvîntul următor începe cu o vocală; a face o eliziune. [<fr. *élider*, t., lat. *elidere* = a da afară] II vb. I. Tranz. A evita, a ocoli voit şi stîngaci; a ascunde. [<fr. *éluder*, it., lat. *eludere*]

ELIMINATÓR/ELIMINATÓRIU I s.n. (ELECTR.) Sistem de circuite electrice cu care se filtrează oscilaţiile de anumite frecvenţe. [<fr. *éliminateur*] II adj. Care elimină, care atrage eliminarea. ● (Despre probele unui concurs) Care scot din competiţie pe concurenţii care nu le îndeplinesc. [<fr. *éliminatoire*]

ELIPSOÍD/ELIPSOIDÁL I adj. şi s.n. **1.** adj. (Rar) În formă de elipsă. **2.** S.n. Corp geometric rezultat din rotirea unei elipse în jurul uneia dintre axele sale de simetrie. [<fr. *ellipsoïde*] II adj. De forma unui elipsoid. [<fr. *ellipsoïdal*]

ELITÁR/ELITÍST I adj. **1.** Care aparţine elitei (sociale), referitor la elită (socială), de elită (socială). **2.** (Despre unele teorii, doctrine) Care atribuie elitei rolul conducător în viaţa socială. [<fr. *élitaire*] II adj. De elită; care favorizează elita. [<fr. *élitiste*, engl. *elitist*]

ELOGIÉRE/ELÓGIU I s.f. Acţiunea de a elogia, a lăuda (în cuvinte entuziaste), a preamări- [<fr. *élogier*] II s.n. Discurs prin care este preamărit cineva; laudă deosebită adusă cuiva, apreciere deosebit de favorabilă. [<fr. *éloge*, it. *elogio*]

ELUVIONÁRE/ELÚVIU/ELUVIÚNE I s.f. **1.** Acţiunea de formare a eluviilor, **2.** Spălare spre adîncime a unor elemente componente din straturile superioare ale solului, sub acţiunea apei, de precipitaţii infiltrate în sol. [<fr. *éluvionnement*] II s.n. Produse ale dezagregării exogene a rocilor. [<fr. *éluvium*] III s.f. Proces de formare a eluviilor; produse ale acestui proces. [<fr. *éluvion*]

EMANCIPÁRE/EMANCIPÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) emancipa. [<*emancipa*] II s.f. **1.** (Rar) Eliberare a unui sclav potrivit uzanţelor dreptului roman. **2.** Scoatere a unui minor de sub tutelă sau curatelă şi acordarea înainte de majorat a unei părţi din drepturile cuvenite unui major. [<fr. *émancipation*, lat. *emancipatio, -onis*]

EMERGÉNT/IMERGÉNT I adj. **1.** (Despre radiaţii, corpuri) Care iese dintr-un mediu după

ce l-a străbătut. 2. *Teoria evoluției* e. = teorie idealistă și metafizică cu privire la procesul dezvoltării, potrivit căreia apariția noilor calități este absolut spontană și imprevizibilă. [<fr. *émergent*, lat. *emergere* = a ieși] II adj. (Despre o rază luminoasă) Care străbate un mediu oarecare. [<fr. *immergent*]

EMÉRS/IMÉRS I adj. 1. Care apare, care iese din apă. 2. (Despre plante acvatice) La care unele organe se dezvoltă la suprafața apei. [<germ. *emers*] II adj. (Livr.) Băgat, pătruns într-un lichid. [<*imersiune*, derivat regresiv.]

EMERSIÚNE/IMERSIÚNE (IMÉRSIE) I s.f. 1. Stare în care se găsește un corp plutitor cufundat parțial într-un lichid. 2. Ieșire parțială a unui corp ceresc din conul de umbră al altui corp ceresc sau din spațiul aflat în dreptul altui corp ceresc. [<fr. *émersion*, it. *emersione*, lat. *emersio, -onis*] II s.f. 1. Afundare parțială sau totală a unui corp într-un lichid; stare a unui corp afundat într-un lichid. 2. Pătrundere a unui corp ceresc în conul de umbră al altui corp ceresc. [<fr. *immersion*, lat. *immersio, -onis*]

EMIGRÁ/IMIGRÁ I vb. I. Intranz. A pleca din patrie și a se stabili (definitiv sau temporar) în altă țară; a se expatria. [<fr. *émigrer*, it., lat. *emigrare*] II vb. I. Intranz. A veni într-o țară străină pentru a se stabili aici. [<fr. *immigrer*, it., lat. *immigrare*]

EMIGRÁNT/IMIGRÁNT I s.m. și f. Persoană care emigrează (care pleacă din propria-i patrie). [<fr. *émigrant*, it. *emigrante*] II s.m. și f. Persoană care imigrează (care vine într-o țară străină). [<fr. *immigrant*, it. *immigrante*, lat. *immigrans, -ntis*]

EMIGRÁRE/IMIGRÁRE I s.f. Acțiunea de a emigra și rezultatul ei. [<*emigra*] II s.f. Acțiunea de a imigra și rezultatul ei; stabilire într-o țară străină; imigrație. [<*imigra*]

EMIGRÁȚIE/IMIGRÁȚIE I s.f. 1. Situație, stare a celui care a emigrat. 2. Timpul cît cineva este emigrat. 3. Totalitatea persoanelor emigrate într-o anumită perioadă din aceeași țară. [<*émigration*, it. *emigratione*] II s.f. 1. Situație, stare a celui care a imigrat. 2. Timpul cît cineva este imigrat. 3. Totalitatea persoanelor imigrate într-o anumită perioadă în aceeași țară. [<fr. *immigration*, it. *immigratione*]

EMINÉNT/IMINÉNT I adj. Care se distinge prin calități (intelectuale) deosebite; excepțional, excelent. [<fr. *éminent*, it. *eminente*, lat. *eminens, -ntis*] II adj. Care este gata să se producă, să se întîmple (fără a putea fi amînat sau evitat); inevitabil. [<fr. *imminent*, it. *imminente*, lat. *imminens, -ntis*]

EMINÉNȚĂ/IMINÉNȚĂ I s.f. (Urmat de un pronume posesiv) Titlu dat cardinalilor și (în trecut) episcopilor catolici. [<fr. *éminence*, it. *eminenza*, lat. *eminens, -ntis*] II s.f. Faptul de a fi iminent; starea unui lucru sau a unei situații iminente. [<fr. *imminence*, it *imminenza*]

EMITÉNT/EMITÓR/EMIȚĂTÓR I adj. Care emite hîrtii de valoare, bancnote etc. [<it. *emittente*, lat. *emitens, -ntis*] II s.m. (ELECTRON.) Electrod al unui tranzistor. [<engl. *emitter*] III adj. Care emite. ○ *Post* e. = post de radioemisie. [<fr. *émetteur*]

EMOȚIONÁBIL/EMOȚIONÁL/EMOȚIONÁNT I adj. Care se emoționează ușor; emotiv. [<fr. *émotionnable*] II adj. Propriu emoțiilor; de emoție, emotiv. [<fr. *émotionnel*] III adj. Care emoționează; tulburător, mișcător. [<it. *emozionante*]

ENDEMICITÁTE/ENDEMÍSM I s.f. (MED.) Stare endemică (specifică unei regiuni, unei țări) a unei boli; endemie. [<fr. *endémicité*] II s.n. Caracterul a ceea ce este endemic. ● Caracteristică a unor specii, animale sau vegetale, de a trăi pe o arie restrînsă. [<fr. *endémisme*]

ENDOCRÍN/ENDOCRINIÁN I adj. (Despre glande) Care își varsă secrețiile cu hormoni direct în sînge; cu secreție internă. [<fr. *endocrine*, gr. *endon* = înăuntru, *krinein* = a secreta] II adj. De natură endocrină, referitor la glandele endocrine. [<fr. *endocrinien*]

ENÉRGIC/ENERGIZÁNT I adj. Plin de energie, viguros, tare. ● (Despre medicamente) Cu acțiune imediată, tare, eficace. [<fr. *énergique*, it. *energico*] II adj. (MED.) Care dă energie. [După engl. *energizing*]

ENERVÁ/INERVÁ I vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde calmul, a-și ieși sau a scoate pe cineva din fire; a (se) irita; a (se) indispune. [<fr. *énerver*, lat. *enervare*] II vb. I. Tranz. (Despre nervi) A produce o stare de excitare a unui organ sau a unui țesut. [<fr. *innerver*]

ENERVÁRE/INERVÁRE/INERVÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) enerva și rezultatul ei; tensiune nervoasă caracterizată prin neliniște, agitație, iritare, înfuriere. [<*enerva*] II s.f. Acțiunea de a inerva și rezultatul ei; inervație. [<*inerva*] III s.f. 1. Ansamblul formațiilor nervoase periferice, care constituie aparatul nervos al unui țesut sau al unui organ; inervare. 2. Activitate fiziologică caracteristică nervilor. [<fr. *innervation*]

ENTEROSTOMÍE/ENTEROTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere operatorie la piele a unei anse intestinale. [<fr. *entérostomie*, gr. *enteron* = intestin, *stoma* = deschidere (gură)] II s.f. (MED.) Incizie a peretelui intestinal. [<fr. *entérotomie*, gr. *enteron* = intestin, *tome* = secțiune]

ENTOMOFÍL/ENTOMOFÍT I adj. (Despre plante) La care polenizarea se face cu ajutorul insectelor. [<fr. *entomophile*] II adj. (Despre criptogame și bacterii) Care crește pe insecte. [<fr. *entomophyte*]

EOLIÁN/EOLÍTIC I adj. Care este acționat sau produs de vînt. ○ *Formație* e. = formațiune geologică a cărei origine se datorează acțiunii de transport, de sedimentare sau de eroziune a vîntului. [<fr. *éolien*, gr. *Eolus* = zeul vînturilor la greci] II adj. Care aparține epocii pietrei cioplite, privitor la epoca pietrei cioplite. [<fr. *éolithique*, gr. *eos* = aurora, *lithos* = piatră]

EPICÁRD/EPICÁRP I s.n. Învelișul extern al inimii. [fr. *épicarde*, gr. *epi* = deasupra, *kardia* = inimă] II s.n. Membrană externă, subțire, formată dintr-unul sau din două straturi de celule, care acoperă fructul unei plante; exocarp, pieliță. [<fr. *épicarpe*, gr. *epi* = deasupra, *karpos* = fruct]

Scanned with OKEN Scanner

EPIDÉRMIC/EPIDERMOÍD I adj. Al epidermei; de natura epidermei. [<fr. *épidermique*] II adj. Asemănător cu epiderma. [<fr. *épidermoïde*]

EPIDIDIMECTOMÍE/EPIDIDIMOTOMÍE I s.f. (MED.) Îndepărtare totală sau parțială a epididimului. [<fr. *épididymectomie*] II s.f. (MED.) Incizie a epididimului. [<fr. *épididimotomie*]

EPIFENOMENALÍSM/EPIFENOMENALITÁTE I s.n. Concepție filozofică potrivit căreia conștiința este un epifenomen al proceselor neurofiziologice. [<fr. *épiphénomenalisme*] II s.f. Ceea ce se referă la epifenomen, ceea ce reprezintă un epifenomen; starea celui care este victima unui epifenomen. [<*epifenomenal* + suf. *-itate*]

EPIFÍL/EPIFÍT I adj. (BOT.) Care se dezvoltă pe frunze. [<fr. *épiphille*, gr. *epi* = pe (deasupra), *phyllon* = frunză] II adj. (Despre plante) Care trăiește pe suprafața altor plante, fără a fi parazit, pe care le folosește numai ca sprijin. [<fr. *épiphyte*, gr. *epi* = pe (deasupra), *phyton* = plantă]

EPIGÉU/EPIGÍN I adj. (Despre animale, plante) Care trăiește la suprafața pămîntului. ● (Despre un mod de germinație) În care cotiledoanele sînt la suprafața pămîntului. [<fr. *épigé*, gr. *epi* = pe, *ge* = pămînt] II adj. (Despre elemente florale) Inserat deasupra ovarului. [<fr. *épigyne*, gr. *epi* = pe, *gyne* = femeie]

***EPISCOÁPE/EPISCÓPI** I s.n. (sg. *episcop*) Aparat care servește la proiecția figurilor de pe cărți, de pe fotografii sau de pe alte obiecte netransparente. ● Dispozitiv optic folosit la tancuri, care permite cercetarea cîmpului prin ferestrele de observare. [<germ. *Episkop*] II s.m. (sg. *episcop*) Grad înalt în ierarhia bisericească creștină, imediat inferior mitropolitului sau arhiepiscopului; persoană care are acest grad (și conduce o eparhie). [<lat. *episcopus*, ngr. *episkopos*]

EPITELIÓM/EPITÉLIU I s.n. (MED.) Carcinom (tumoare malignă a țesutului epitelian). [<fr. *épithéliome*, lat. *epithelioma*] II s.n. Țesut vascular format dintr-unul sau din mai multe straturi de celule care alcătuiește învelișul pielii, al mucoaselor, al canalelor excretoare ale glandelor etc. [<fr. *épithélium*, gr. *epi* = deasupra, *thele* = mamelă]

EPRUBÉTĂ/EPRUVÉTĂ I s.f. Tub de sticlă cu pereții subțiri și rezistenți, închis la un capăt, întrebuințat în laborator. [<fr. *éprouvette* (după probă)] II s.f. Piesă de probă dintr-un anumit material, care este supusă unor încercări în vederea determinării proprietății materialului respectiv. [<fr. *éprouvette*]

EPUIZÁBIL/EPUIZÁNT I adj. Care se poate epuiza. [<fr. *épuisable*] II adj. Care epuizează, obosește pe cineva; extenuant. [<fr. *épuisant*]

EPURATÍV/EPURATÓR I adj. De natură a epura, purificator. [<fr. *épuratif*] II s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face curățirea unui material de substanțele nefolositoare sau dăunătoare. [<fr. *épurateur*]

ERÁTIC/ERÉTIC I adj. Care nu este fix; neregulat. ○ *Bloc e.* = bloc de piatră de dimensiuni mari, adus de ghețari și rămas într-un anumit loc în urma retragerii acestora. [<fr. *erratique*, lat. *errare* = a rătăci] II adj. Referitor la erezie, cu caracter de erezie. [<fr. *hérétique*, it. *eretico*, gr. *hairetikos*]

ERÉCT/ERECTÍL/ERECTÓR I adj. (Livr.; mai ales despre plante) Drept, ridicat; vertical. [<lat. *erectus*] II adj. Referitor la erecție. [<fr. *érectile*] III adj. m. (Despre mușchi) Care servește la ridicarea anumitor organe. [<fr. *érecteur*]

ERÚPE/IRÚPE I vb. III. Intranz. 1. (Despre lavă, magmă, petrol) A face erupție, a ieși la suprafață, a se revărsa cu putere; a țîșni, a izbucni; (despre vulcani) a azvîrli cu putere afară lava, magma; (despre sonde) a azvîrli cu putere afară țițeiul. 2. (Despre pete, bășicuțe etc. caracteristice unor boli) A apărea, a se forma. [<lat. *erumpere*] II vb. III. Intranz. A ieși la iveală sau a se manifesta dintr-o dată și cu putere, a izbucni; a năvăli, a năpădi; a intra cu violență. ● Fig. A se revărsa, a deborda. [<lat. *irrumpere*]

ERÚPȚIE/IRÚPȚIE I s.f. 1. Acțiune prin care un vulcan aruncă lavă sau prin care o sondă aruncă țiței; ieșire bruscă și violentă din pămînt a unui gaz, a țițeiului, a lavei etc.; *p. gener.* țîșnire, izbucnire. 2. Apariție a unor pete, a unor bășicuțe, pustule etc. pe piele sau pe mucoase, constituind simptomul unor boli (contagioase); *concr.* totalitatea acestor pete, pustule, plăgi etc. apărute. [<fr. *éruption*, lat. *eruptio, -onis*] II s.f. Izbucnire violentă, apariție neașteptată și bruscă; revărsare bruscă a apelor unui rîu; năpădire, năvălire. [<fr. *irruption*, lat. *irruptio, -onis*]

ESCADRÍLĂ/ESCADRÓN I s.f. Subunitate a forțelor aeriene militare, formată din cîteva patrule. [<fr. *escadrille*] II s.n. Subunitate a unui regiment de cavalerie, corespunzînd unei companii de infanterie sau unei baterii de artilerie. [<fr. *escadron*, rus. *eskadron*]

ESCALÁDĂ/ESCALATÁ I vb. I. Tranz. 1. A se cățăra pe un zid înalt, a sări, a trece peste un obstacol înalt, cățărîndu-se, folosind o scară. ● A se cățăra pe un munte, pe un pisc cu ajutorul unei frînghii sau a unei scări. 2. A lua cu asalt o cetate, un fort, o poziție tactică prin escladare. [<fr. *escalader*] II vb. I. Intranz. A crește, a spori, a deveni mai pronunțat. ● Tranz. A intensifica. [<engl. *to escalate* (apud Theodor Hristea)]

ESCALADÁRE/ESCALATÁRE I s.f. Acțiunea de a escalada și rezultatul ei; trecere peste un obstacol; *p. ext.* extindere treptată a unei acțiuni; tactica extinderii treptate a războiului, a acumulării de forțe. [<*escalada*] II s.f. Acțiunea de a crește, de a spori, de a deveni mai pronunțat; acțiunea de a intensifica și rezultatul ei. [<*escalata*]

ESCALDAÓR/ESCALATÓRI I s.m. (Persoană) Care se cațără pe un zid sau pe un alt obstacol înalt, pentru a trece de partea cealaltă. [<*escalada*] II s.n. Scară rulantă utilizată pentru circulația oamenilor. [<fr., engl. *escalator*]

ESCÁLĂ/ESCÁRĂ I s.f. 1. Oprire prevăzută în itinerarul unui vapor sau al unui avion pentru aprovizionare, pentru debarcarea sau îmbarcarea pasagerilor etc. 2. Localitate de oprire în cursul unei călătorii cu vaporul sau cu avionul. [<fr.

Scanned with OKEN Scanner

escale] II s.f. Crustă care se formează în urma necrozării unor ţesuturi superficiale ale organismului. [<fr. *escarre*]

ESCÁRPĂ/ESCARPÉN I s.f. Baraj antitanc realizat prin săparea de taluzuri în versanţii îndreptaţi spre inamic, pentru a mări panta şi a împiedica trecerea tancurilor. [<fr. *escarpe*, it. *scarpa* = taluz] II s.m. Pantof de damă nedecupat, foarte decoltat. [<fr. *escarpin*, it. *scarpino* = pantofior]

ESENŢIÁL/ESENŢIALMÉNTE I adj. Care aparţine esenţei unui lucru; fundamental, primordial. [<fr. *essentiellement*, it. *essenzialmente*] II adv. Prin esenţă, mai presus de orice; absolut. [<fr. *essentiellement*, it. *essenzialmente*]

ESENŢIALÍSM/ESENŢIALITÁTE I s.n. Doctrină medicală mai veche care atribuia bolile unor aşa-numite „esenţe", proprii fiecărei boli. [<fr. *essentialisme*] II s.f. (Rar) Parte esenţială, caracter esenţial. [<it. *essenzialità*]

ESOFAGÍSM/ESOFAGÍTĂ I s.n. (MED.) Spasm al esofagului, prezent în unele boli. [<fr. *oesophagisme*] II s.f. (MED.) Inflamaţie a esofagului. [<fr. *oesophagite*]

ESOFAGOSTOMÍE/ESOFAGOTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere operatorie la piele a esofagului. [<fr. *oesophagostomie*. gr. *oesophagos* = esofag, *stoma* = deschidere] II s.f. (MED.) Incizie a peretelui esofagian. [<fr. *oesophagotomie*, gr. *oesophagos* = esofag, *tome* = tăiere]

ESTÉT/ESTETICIÁN I s.m. şi f. Persoană care aderă la concepţiile estetismului, adept al estetismului; estetizant. [<fr. *esthète*, it. *esteto*] II s.m. şi f. Specialist în estetică. [<fr. *estéticien*]

ESTÉTICĂ/ESTETÍSM I 1. S.f. Ştiinţă care studiază legile şi categoriile artei, considerată ca forma cea mai înaltă de creare şi de receptare a frumosului; ansamblu de probleme privitoare la esenţa artei, la raporturile ei cu realitatea, la metoda creaţiei artistice, la criteriile şi genurile artei. 2. S.n. Ansamblul însuşirilor şi a fenomenelor studiate de estetică [<fr. *esthétique*, it. *estetica*, gr. *aisthetike*] II s.n. Concepţie idealistă asupra artei şi literaturii, care subordonează esteticii toate valorile, exagerînd rolul contemplaţiei şi al formei de realizare. [<fr. *esthétisme*]

ESTIMABIL/ESTIMATIV I adj. Care poate fi estimat. ◉ Care poate fi luat în seamă; apreciabil. [<fr. *estimable*] II adj. Care conţine evaluarea unui lucru, care se referă a o evaluare, care a fost sau este determinat prin estimare; estimatoriu. [<fr. *estimatif*]

EŞÁRFĂ/EŞÁRPĂ I s.f. 1. Şa , fular, bandă de mătase, de stofă purtată de femei ca podoabă. 2. Fişie, bandă care se poartă peste piept sau peste mijloc ca semn al unei demnităţi, al unei funcţii etc. 3. Bandă de stofă care se poartă pe după gît pentru susţinerea antebraţului. [<fr. *écharpe*] II s.f. 1. Direcţie de tragere, înclinată faţă de front şi care străbate în diagonală poziţia inamică. 2. Eşarfă (2). [<fr. (en) *écharpe*]

ETALONÍST/ETALONÓR I s.m. Tehnician care execută operaţiuni de etalonare. [<fr. *étaloniste*] II s.m. (CINEMAT.) Tehnician care uniformizează diferite plane şi secvenţe dintr-un film. [<fr. *étalonneur*]

ETERÁT/ETÉRIC I adj. Care are mirosul eterului. ◉ (Fig.) Subtil, diafan, fin. [<fr. *éthéré*] II adj. 1. Care are proprietăţi asemănătoare eterului. ○ *Ulei e.* = substanţă uleioasă, volatilă, cu miros puternic, care se extrage din plante şi se foloseşte în industria parfumurilor, în farmacie etc. 2. (Fig.) Foarte curat, subtil, fin; inconsistent. [<germ. *ätherisch*]

ETERONÍM/ETERONÓM I adj. 1. (Despre opere literare) Publicat sub alt nume decît cel al autorului. 2. (Despre un autor) Care scrie sub nume diferite. [<fr. *hétéronyme*] II adj. Care se supune unei legi venite din exterior, străină fenomenului respectiv. [<fr. *hétéronome*]

ETERONIMÍE/ETERONOMÍE I s.f. (LINGV.) Folosire a unor perechi de cuvinte din radicale diferite, cuvinte în general moştenite, mai rar împrumutate. [<fr. *hétéronomie*, gr. *heteros* = diferit, *onoma* = nume] II s.f. 1. (FILOZ.) Principiu potrivit căruia voinţa subiectului nu are în sine raţiunea propriei acţiuni, ci o derivă din raţiuni externe. 2. Caracterul a ceea ce este eteronom. [<fr. *heteronome*, gr. *heteros* = diferit, altul, *nomos* = lege]

ETIOLOGÍE/ETOLOGÍE I s.f. (MED.) Ramură a medicinii care studiază cauzele bolilor şi factorii care influenţează apariţia diverselor boli. [<fr. *étiologie*, gr. *aitia* = cauză, *logos* = studiu] II s.f. (BIOL.) Ramură a zoologiei care studiază obiceiurile şi comportamentul animalelor. [<fr. *éthologie*, gr. *ethos* = morav, *logos* = studiu]

EVOCÁBIL/EVOCATÍV/EVOCATÓR I adj. Care merită să fie evocat. [<fr. *évocable*] II adj. Care poate fi evocat. [<lat. *evocativus*] III adj. Care are darul de a evoca, de a da viaţă, de a rechema în amintire. [<fr. *évocateur*, lat. *evocatorius*]

***EVAPORATOÁRE/EVAPORATÓRI** I s.n. (sg. *evaporator*) 1. Instalaţie pentru concentrarea soluţiilor prin fierbere; vaporizator. 2. Parte componentă a unei instalaţii frigorifice în care se evaporă lichidul, producînd frigul. [<fr. *évaporateur*, germ. *Evaporator*] II s.m. (sg. *evaporator*) Muncitor care lucrează la evaporator. [<fr. *évaporateur*]

EXALTÁ/EXULTÁ I vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) înflăcăra peste măsură; a (se) entuziasma. 2. Tranz. (Rar) A slăvi, a proslăvi, a glorifica. [<fr. *exalter*, lat. *exaltare*] II vb. I. Intranz. A simţi o mare bucurie, a fi foarte fericit. [<fr. *exulter*, lat. *exultare*]

EXANTEMÁTIC/EXANTEMATÓS I adj. *Tifos e.* = boală molipsitoare caracterizată prin febră mare, convulsii şi erupţii de piele. [<fr. *exanthématique*] II adj. (MED.) De natura exantemului. [<fr. *exanthémateux*]

EXCEPTÁ/EXCERPTÁ I vb. I. Tranz. A lăsa deoparte, a nu cuprinde, a nu socoti; a exclude. [<fr. *excepter*, lat. *exceptare*] II vb. I. Tranz. A extrage un anumit material dintr-un text, dintr-o lucrare etc. în vederea studierii lui, a întocmiri unei lucrări ştiinţifice etc. [<lat. *excerpere*, *excerptus*]

EXCEPTÁRE/EXCERPTÁRE I s.f. Acţiunea

de a excepta şi rezultatul ei. [<*excepta*] **II** s.f. Acţiunea de a excerpta şi rezultatul ei. [<*excerpta*]

EXCITÁBIL/EXCITÁNT I adj. Care poate fi (uşor) excitat. [<fr. *excitable*, lat. *excitabilis*] **II** adj. Care excită; excitator. [<fr. *excitant*]

EXCITÁRE/EXCITÁŢIE I s.f. **1.** Acţiunea de a excita şi rezultatul ei; excitaţie. **2.** Aplicare a unei mărimi de comandă (tensiune electrică, curent electric etc.) la intrarea unui aparat sau a unui dispozitiv comandat. [<*excita*] **II** s.f. **1.** Excitaţie. **2.** Proces fiziologic care se manifestă prin activitatea funcţională (contracţie, secreţie sau generare de impulsuri) a unei celule, a unui ţesut sau a unui organ, ca răspuns la un factor stimulativ intern sau extern. **3.** Producere a unui cîmp magnetic util în maşini, aparate sau instrumente electrice. **4.** Producere a cîmpului magnetic inductor util în maşinile electrice, în unele aparate electrice şi instrumente electrice. [<fr. *excitation*, lat. *excitatio, -onis*]

EXCÍZĂ/EXCÍZIE I s.f. Impozit indirect perceput în Anglia. [<fr., engl. *excise*] **II** s.f. **1.** (MED.) Înlăturare (a unei porţiuni de ţesut ~u organ) prin tăiere. **2.** (TEHN.) Tăiere, scoatere a unui fragment dintr-un material sau dintr-o piesă. [<fr. *excision*, lat. *excisio, -onis*]

EXCLÚDERE/EXCLUZIÚNE I s.f. Acţiunea de a (se) exclude şi rezultatul ei; dare afară, înlăturare. [<*exclude*] **II** s.f. **1.** (Livr.) Excludere, interdicţie. ○ (FIZ.) *Principiul* **e.** = principiu potrivit căruia într-un sistem cuantic nu pot exista doi fermioni care să aibă simultan acelaşi ansamblu de numere cuantice. **2.** (LOG.) Relaţie între două propoziţii care nu pot fi simultan adevărate. [<fr. *exclusion*]

EXCLUSIVÍSM/EXCLUSIVITÁTE I s.n. **1.** Atitudine a celui care refuză să ia în consideraţie părerile sau ideile altora. **2.** Caracterul a ceea ce este exclusiv. [<fr. *exclusivisme*] **II** s.f. Stare a două lucruri care se exclud între ele; situaţia, calitatea a ceea ce este exclusiv; drept exclusiv la o acţiune. ○ Expr. *În* **e.** = cu excluderea tuturor celorlalţi sau a celorlate; exclusiv. [<fr. *exclusivité*]

EXECUTÁBIL/EXECUTÁNT I adj. Care poate fi executat. [<fr. *exécutable*] **II** adj. (Adesea substantivat) Care execută, care îndeplineşte ceva; executor. [<fr. *exécutant*]

EXECUTÍV/EXECUTÓRIU I adj. Care are sarcina de a pune în aplicare legile şi dispoziţiile organelor superioare. ○ *Putere* **e.** = una dintre puterile fundamentale ale statului reprezentată prin guvern. [<fr. *exécutif*] **II** adj. Care trebuie executat. *Titlu* **e.** = act investit cu formulă executorie. [<fr. *exécutoire*, lat. *executorius*]

EXFOLIÁŢIE/EXFOLIÉRE I s.f. **1.** (MED.) Desprindere, sub formă de lamele subţiri, a straturilor superficiale ale pielii, ale unui os, cartilaj sau tendon necrozat. **2.** Cădere treptată a scoarţei copacilor în bucăţele mici. [<fr. *exfoliation*] **II** s.f. (TEHN.) **1.** Fenomen de fisurare şi de desprindere a unor straturi subţiri de la suprafaţa unui material, a unei piese etc. **2.** E. *scoarţei ramurilor* = boală a pomilor fructiferi şi a arborilor de pădure care se manifestă prin îngrigrirea scoarţei şi prin apariţia unor crăpături neregulate; cojire, desfrunzire. [<*exfolia*]

EXORTÁRE/EXORTAŢIE I s.f. (Livr.) Acţiunea de a exorta şi rezultatul ei; înflăcărare. [<*exorta*] **II** s.f. (Livr.) Discurs prin care se urmăreşte dezlănţuirea unor sentimente, acţiuni etc.; încurajare, îndemn, imbold. [<fr. *exhortation*, lat. *exhortatio, -onis*]

EXOTÉRIC/EZOTÉRIC I adj. Care poate fi înţeles de cei neiniţiaţi; accesibil; public. [<fr. *exotérique*, gr. *exoterikos* = exterior] **II** adj. Care poate fi înţeles numai de cei iniţiaţi; secret, ascuns. [<fr. *ésotérique*, gr. *esoterikos* = interior]

EXOTERÍSM/EZOTERÍSM I s.n. Învăţătură parţială a unei doctrine, ritual care poate fi cunoscut şi de profani. [<fr. *exotérisme*] **II** s.n. (În anticnitate şi în evul mediu) Transmitere a unei doctrine filozofice numai unui număr restrîns de iniţiaţi. [<fr. *ésotérisme*]

EXOTIMOPEXÍE/EXOTIROPEXÍE I s.f. (MED.) Extirpare chirurgicală a timusului şi fixare a lui deasupra sternului. [<fr. *exothimopexie*] ~.f. (MED.) Extirpare chirurgicală a tiroidei. [<fr. *exothiropexie*]

EXPANSÍBIL/EXPANSÍV I adj. Care tinde să ocupe un spaţiu sau o suprafaţă din ce în ce mai mare; (despre gaze) care se poate dilata. [<fr. *expansible*] **II** adv. Care are tendinţa de a-şi împărtăşi deschis şi spontan impresiile şi sentimentele; vioi, exuberant, comunicativ, deschis. [<fr. *expansif*]

EXPANSIBILITÁTE/EXPANSIVITÁTE I s.f. Însuşirea de a fi expansibil, tendinţa unui corp de a-şi mări volumul. [<fr. *expansibilité*] **II** s.f. Însuşirea de a fi expansiv; manifestare a acestei însuşiri. [<fr. *expansivité*]

EXPECTORÁRE/EXPECTORÁŢIE I s.f. Acţiunea de a expectora. [<*expectora*] **II** s.f. **1.** Secreţie a căilor respiratorii, eliminată prin tuse; spută. **2.** Eliminare prin tuse a produselor patologice din plămîni sau din căile respiratorii superioare. [<fr. *expectoration*]

EXPERIÉNŢĂ/EXPERIMÉNT I s.f. **1.** Totalitatea cunoştinţelor pe care oamenii le dobîndesc în mod nemijlocit despre realitatea înconjurătoare. **2.** Verificare a cunoştinţelor pe cale practică, în cercetarea fenomenelor din lumea înconjurătoare; experiment. ○ Expr. *A face o* **e.** = a face o încercare. [<fr. *expérience*, lat. *experientia*] **II** s.n. Procedeu de cercetare care constă în provocarea intenţionată a unor fenomene în condiţiile cele mai propice pentru studierea lor şi a legilor care le guvernează; observaţie provocată, experienţă [<germ. *Experiment*, lat. *experimentum*]

EXPERIMENTÁBIL/EXPERIMENTÁL I adj. Care poate fi experimentat. [<fr. *expérimentable*] **II** adj. (Adesea abverbial) De experienţă, bazat pe experienţă. [<fr. *expérimental*]

EXPIÁBIL/EXPIATÓR I adj. (Livr.) Care poate fi ispăşit. [<fr. *expiable*, lat. *expiabilis*] **II** adj. (Livr.) Care poate şterge, ispăşi o greşeală; ispăşitor. [<fr. *expiatoire*, lat. *expiatorius*]

Scanned with OKEN Scanner

EXPIRÁRE/EXPIRÁȚIE I s.f. 1. Faptul de a expira; terminare, săvîrșire; împlinire. 2. Scadență a unui termen. [<*expira*] II s.f. Act fiziologic prin care se elimină din plămîni aerul inspirat. [<fr. *expiration*, lat. *expiratio, -onis*]

EXPLICÁ/EXPLICITÁ I vb. I. Tranz. 1. A arăta, a clarifica, a lămuri (ceva obscur). ● A descoperi, a lămuri cauza; a demonstra, a arăta. ● (Fam.) A preda o lecție; a face expunerea unor cunoștințe în cadrul lecției. 2. Refl. A se justifica, a-și lămuri (vorbele, faptele etc.) ● A se înțelege, a se pricepe. ● (Despre persoane) A-și da lămuriri reciproce referitor la o chestiune, a limpezi o situație. [<fr. *expliquer*, lat. *explicare*] II vb. I. Tranz. A da un caracter explicit, a clarifica. [<fr. *expliciter*]

EXPLICÁBIL/EXPLICATÍV/EXPLICÍT I adj. Care poate fi explicat. [<fr. *explicable*, lat. *explicabilis*] II adj. Care explică; explicator. ○ *Notă* e. = explicație, de obicei în josul paginii, în care se dau relații în legătură cu textul sau cu un cuvînt din text. *Dicționar* e. = dicționar în care sînt explicate sensurile și întrebuințarea cuvintelor. [<fr. *explicatif*, lat. *explicativus*] III adj. (Adesea adverbial). 1. Care este exprimat limpede, deslușit, lămurit, clar. 2. (Despre o funcție matematică) Care este egală cu o anumită expresie ce conține numai variabile independente. [<fr. *explicite*, lat. *explicitus*]

EXPLOATÁRE/EXPLOATÁȚIE I s.f. 1. Acțiunea de a exploata și rezultatul ei. 2. Însușirea fără echivalent a unei părți din munca producătorilor nemijlociți de către cei ce dispun de mijloacele de producție. 3. Exploatație. 4. Totalitatea lucrărilor de punere în valoare a unui bun material sau a unui sistem tehnic. ● Totalitatea operațiilor care constituie procesul tehnologic de extragere a substanțelor minerale utile, a rocilor, a țițeiului sau gazelor. ○ E. *la zi* = metodă de extragere a substanțelor minerale utile în care procesul tehnologic se efectuează sub cerul liber. 4. Loc de unde se exploatează o substanță utilă, un material folositor. 5. (Fig.) Faptul de a profita, de a trage folos în mod abuziv. [<*exploata*] II s.f. 1. Întreprindere economică care exploatează terenuri, păduri, mine etc. 2. Terenul, pădurea, mina etc. care se află în exploatarea unității de mai sus. [<fr. *exploitation*]

EXPOZITÍV/EXPOZIȚIONÁL I adj. 1. În care se expune, se prezintă. *Propoziție* e. = propoziție enunțiativă. *Metodă* e. = metodă de predare în forma unei expuneri. 2. (Despre ton) Rece; afectat. [<fr. *expositif*] II adj. De expoziție, referitor la expoziție; în maniera unei expoziții. [<*expoziție*]

EXPOZÉU/EXPOZÍȚIE I s.n. Prezentare dezvoltată, amănunțită și sistematică, expusă oral sau scris, a unor fapte, a unei situații, a unor idei etc.; dare de seamă, expunere. [<fr. *exposé*] II s.f. 1. Prezentare organizată, publică a unor obiecte selecționate pentru a pune în lumină specificul unei activități, realizările unui artist etc. sau în scop instructiv. 2. Loc sau clădire special amenajată unde sînt expuse aceste obiecte. 3. Parte a unei opere literare, în special dramatice, situată la începutul acesteia, în care se schițează datele fundamentale ale acțiunii, personajele etc. [<fr. *exposition*, lat. *expositio, -onis*]

EXTÁNT/EXTÁTIC I adj. (DR.) Care există în natură. [<fr. *extant*, lat. *extans, -ntis*] II adj. 1. (Rar) În extaz.; încîntat, fermecat. 2. Cauzat de extaz. [<fr. *extatique*, gr. *ekstatikos*]

EXTENSIÚNE/EXTÍNDERE I s.f. 1. Creștere, mărire, dezvoltare, extindere. ● Mișcare de întindere a membrelor sau a trunchiului. 2. Lărgire a sensului unui cuvînt. ● (LOG.) Sferă a unei noțiuni. [<fr. *extension*, lat. *extensio, -onis*] II s.f. Acțiunea de a (se) extinde și rezultatul ei; întindere, mărire, lărgire. [<*extinde*]

EXTENSÍV/EXTENSÓR I adj. 1. Referitor la extindere, bazat pe cantitate, pe spațiu. ○ *Cultură* e. = cultivare a pămîntului prin extinderea suprafețelor cultivate. 2. (FIZ.) Care se poate extinde. [<fr. *extensif*, lat. *extensivus*] II adj.m. *Mușchi* = mușchi care ajută la întinderea unor părți sau organe ale corpului. [<fr. *extenseur*]

EXTINCTÍV/EXTINCTÓR I adj. Care duce la înlăturarea efectelor unui act juridic. [<fr. *extinctif*] II Adj. Care are proprietatea de a se stinge. [<fr. *extincteur*, lat. *extinctor, -oris*]

EXTIRPÁBIL/EXTIRPATÓR I adj. Care poate fi extirpat. [<fr. *extirpable*] II adj. Care extirpă, care scoate. [<fr. *extirpateur*]

EXTRÁCT/EXTRÁS I s.n. 1. (Ieșit din uz) Copie a unui act, scoasă dintr-un registru (de stare civilă). 2. Substanță sau amestec de substanțe chimice preparat prin concentrarea pînă la un anumit grad a produselor extrase din diferite materii vegetale sau animale, proaspete sau uscate. [<germ. *Extrakt*, lat. *extractus*] II s.n. 1. Fragment, pasaj scos dintr-o scriere. ○ Loc. adv. *În* e. = reprodus fragmentar, parțial. 2. Articol sau studiu scos dintr-o revistă, dintr-un volum (omagial) sau din altă publicație colectivă și machetat separat sub formă de broșură. 3. (CONT.) E. *de cont* = document care conține copia operațiilor efectuate, într-o anumită perioadă, într-un cont. 4. Reproducere a unei părți dintr-un înscris sau dintr-un registru. [<fr. *extrait*, lat. *extractum*]

EXSUDÁNT/EXSUDATÍV I adj. Care provoacă transpirația. [<fr. *exsudant*)] II adj. (Despre inflamații) Însoțit de supurație. [<fr. *exsudatif*]

EXSUDÁRE/EXSUDÁȚIE I s.f. Acțiunea de a exsuda și rezultatul ei; exsudație. ● (GEOL.) Proces de ridicare capilară a soluțiilor din regiunile aride și de depunere apoi (prin evaporare) a sărurilor la suprafață. [<*exsuda*] II s.f. 1. Exsudare. 2. Separare și ieșire a unor componenți la suprafața unui material. ● Apariție la suprafața unui strat de asfalt a excesului de bitum sau de gudron. [<fr. *exsudation*]

Scanned with OKEN Scanner

F

FABRICÁRE/FABRICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a fabrica. [<*fabrica*] II s.f. Proces tehnologic de producere a mărfurilor într-o fabrică, într-o uzină etc.; producția unei asemenea unități industriale. [<fr. *fabrication*, lat. *fabricatio, -onis*]

FABULÍSTIC/FABULÓS I adj. Care se referă la fabulă; propriu fabulei. [<*fabulă* + suf. *-istic*] II adj. **1.** Foarte mare, extraordinar. **2.** Minunat, fantastic (ca în povești). [<fr. *fabuleux*, lat. *fabulosus*]

FÁCERE/FĂCĂTÚRĂ I s.f. **1.** Acțiunea de a (se) face și rezultatul ei; săvîrșire. ○ **F.** *de bine* = binefacere. ● (În credințele religioase) Creare a lumii de către Dumnezeu. [<*face*] II s.f. (Pop.; în superstiții) Farmec, vrajă (făcută cuiva); mijloc întrebuințat de vrăjitoare în farmecele sale. [<*face* + suf. *-ătură*]

FÁCTIC/FÁPTIC I adj. Care se referă la acțiunea de a crea, de a alcătui, de a forma, de a fabrica ceva. [*Er. i.*] II adj. Care se referă la fapte, la întîmplări sau la împrejurări, care înregistrează faptele (fără a le comenta). [<germ. *faktisch*, rus. *fakticeskii*]

FACTÍCE/FACTITÍV I adj. invar. (Livr.) Artificial, nefiresc, prefăcut. (rîs **f.**) [<fr. *factice*] II adj. *Verb* (tranzitiv) **f.** (și substantivat, n.) = verb (tranzitiv) care arată că subiectul determină pe cineva să îndeplinească o acțiune; verb cauzativ. [<fr. *factitif*]

FACȚIONÁL/FACȚIÓS I adj. De facțiune. [<it. *fazionale*] II adj. (Livr.) Care face parte dintr-o facțiune; *p. ext.* care aderă la un grup de indivizi care urmăresc să provoace tulburări într-un stat, într-un oraș, într-o adunare. [<fr. *factieux*, lat. *factiosus*]

FALANGIÁN/FALANGÍST I adj. Al falangelor. [<fr. *phalangien*] II s.m. Membru al unei falange. [<fr. *phalangiste*]

FAMÁT/FANÁT I adj. Cu renume, cu reputație, cu faimă. ○ *Rău* **f.** = care are o reputație proastă. [<fr. *famé*, it. *famato*, lat. *famatus*] II adj. (Despre flori și legume; *p. ext.* despre oameni) Care și-a pierdut prospețimea; trecut, ofilit, vestejit. [<fr. *fané*]

FAMILIÁL/FAMILIÁR I adj. Care aparține familiei, privitor la familie; destinat familiei. [<fr. *familial*) II adj. **1.** (Despre exprimare, limbaj, stil) Care este folosit în (sau apropiat de) vorbirea obișnuită; simplu, fără pretenții. **2.** (Despre atitudini, comportări etc.; *p. ext.* despre oameni) simplu, prietenos, apropiat; *p. ext.* care este fără respectul cuvenit, ireverențios. **3.** Care este binecunoscut, obișnuit cuiva. [<fr. *familier*, lat. *familiaris*]

FÁPT/FÁPTĂ I s.n. **1.** Întîmplare sau împrejurare reală, lucru petrecut în realitate. ● Fapt istoric. ○ Loc. adv. și adj. *De* (sau *în*) **f.** = (care este) în realitate, efectiv. ● Fenomen. **2.** Acțiune săvîrșită de cineva; faptă. **3.** (Pop.; în legătură cu unele momente ale zilei; urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Început. (**f.** zilei; în **f.** de seară) **4.** (Pop.; în superstiții) Farmec vrajă. [lat. *factum*] II s.f. Acțiune săvîrșită, act îndeplinit de cineva; fapt; ispravă. ○ **F.** *de arme* = acte de eroism militar. ○ Loc. adv. (Înv.) *În* **f.** = în realitate, de fapt. [lat. *facta* (pl. lui *factum*) devenit sg. f.]

***FÁPTE/FÁPTURI/FÁPȚI** I s.n. (sg. *fapt*) V. **fapt** (**1**; **2**; **3**;) II s.n. (sg. *fapt*) V. **fapt** (**4.**) III s.m. (sg. *fapt*) (ZOOL.) Vierme, larvă. [*Et. i.*]

FARINGOSTOMÍE/FARINGOTOMÍE I s.f. Legarea extremității faringelui la suprafața pielii. [<fr. *pharingostomie*, gr. *pharynx* = faringe, *stoma* = gură) II s.f. Incizare a faringelui. [<fr. *pharingotomie*, gr. *pharynx* = faringe, *tomie* = tăiere]

FASCÍCUL/FASCÍCULĂ I s.n. **1.** Grup format din mai multe elemente de același fel, așezate în formă de mănunchi. **2.** (MAT.) **F.** *de drepte* = totalitatea dreptelor care trec prin același punct fix. **3.** (FIZ.) Mănunchi de raze luminoase sau vizuale cu secțiune bine delimitată; ansamblu de particule aflate în mișcare ordonată. **4.** (ANAT.) Grup de fibre care au aceeași așezare și aceeași distribuție. **5.** (BOT.) Țesut conducător format din fibre care străbat în același sens părțile unei plante. [<fr. *fascicule*, lat. *fasciculus*] II s.f. **1.** Fiecare dintre părțile unei opere unice care se publică în etape diferite și succesive (urmînd a fi reunite într-un tot după apariția integrală a lucrării.) ● Broșură conținînd o parte, un capitol dintr-un roman publicat în fragmente succesive; *p. gener.* broșură. **2.** Coală de tipografie fălțuită. [<fr. *fascicule*, lat. *fasciculus*]

FÁSCIE/FASCÍNĂ I s.f. Mănunchi de nuiele de mesteacăn, legat cu o curea, avînd la mijloc o secure și purtat de lictorii care însoțeau pe unii magistrați romani. ● Fascină. [<lat. *fascis*] **2.** (ANAT.) Foiță ce acoperă mușchii sau alte regiuni anatomice. [<lat. *fascis*] II s.f. Mănunchi de nuiele sau de ramuri subțiri, legat din loc în loc cu sîrmă, umplut uneori cu piatră, moloz, pămînt, folosit la întărirea terasamentelor, la construirea digurilor sau a drumurilor în regiunile mlăștinoase și la alte lucrări făcute în terenurile desfundate. [<fr. *fascine*, it. *fascina*]

FASCIECTOMÍE/FASCIOTOMÍE I s.f. (MED.) Excizie a unei fascii în vederea prelevării materialului organic necesar pentru o artroplastie sau care provoacă prin retracția ei diformități ale segmentelor aparatului locomotor. [<fr. *fasciectomie*]

Scanned with OKEN Scanner

II s.f. (MED.) Incizie a unei fascii. ● Incizie a unei fascii care determină prin retracția ei diformități ale segmentelor aparatului locomotor. [<fr. *fascietomie*]

FASTIDIÓS/FASTUÓS I adj. (Livr.) Plicticos, plictisitor, anost, searbăd. [<fr. *fastidieux*, lat. *fastidiosus*] II adj. (Livr.) Cu fast; măreț, splendid, bogat. [<fr. *fastueux*, lat. *fastuosus*]

FATALÍSM/FATALITÁTE I s.n. Concepție filozofică, religioasă, care consideră că dezvoltarea istorică și, în general, toate evenimentele din viața oamenilor ar fi dinainte determinate de destin. ● Atitudinea omului fatalist. [<fr. *fatalisme*, lat *fatum* = destin] II s.f. 1. (În concepții filozofice, religioase, superstițioase) Forță supranaturală care ar determina în mod prestabilit și implacabil mersul lucrurilor și viața oamenilor; soartă, destin. ● Ceea ce este de neînlăturat, inevitabil. 2. Concurs nefericit de împrejurări (care nu poate fi evitat). [<fr. *fatalité*, lat. *fatalitas*, *-atis*]

***FÁȚĂ/FAȚÉTĂ** I s.f. I 1. Partea anterioară a capului omului și a unor animale; chip, figură, obraz. 2. Partea anterioară a corpului omenesc și a unor animale. 3. (Pop.; determinat prin „de om" sau „pămînteană") Om. 4. Persoană, personaj. ○ F. *bisecieascâ* = reprezentant al bisericii. II. 1. (MAT.) Fiecare dintre suprafețele plane care mărginesc uni poligon; fiecare dintre planele care formează un diedru. 2. Suprafață (în special a pămîntului, a apei). 3. Înfățișare, aspect. ● Partea de deasupra, expusă vederii, a unor articole alimentare de vînzare. 4. Culoare. 5. Partea lustruită, poleită, finisată atent etc. a unui obiect. ● Partea finită, expusă vederii, a unei țesături (în opoziție cu dosul ei). 6. Prima pagină a fiecărei file. ● (Înv. și pop.) Pagină. 7. Fațadă. [Lat. *facia*] II s.f. 1. Fiecare dintre fețele (șlefuite ale) unei piese, ale unei sticle, ale unui metal etc. ● (Fig.) Fiecare dintre aspectele unei probleme, unei lucrări, care împreună alcătuiesc un ansamblu. 2. F. *de cuțit* = teșitură a muchiei tăietoare la cuțitele de prelucrare prin așchiere. 3. (TIPOGR.) Placă de fontă care servește ca fundament pentru un clișeu sau pentru o placă de stereotipie. [<fr. *facette*]

FAUNÉSC/FAUNÍSTIC I adj. (Rar) De faun. [<fr. *faunesque*] II adj. Referitor la faună sau la faunistică. [<fr. *faunistique*]

FAZITRÓN/FAZOTRÓN I s.n. Tub electric care realizează modulații ale oscilațiilor de înaltă frecvență. [<fr. *phasitron*] II s.n. (FIZ.) Ciclotron în care micșorarea perioadei de rotație a particulelor supuse accelerării este compensată prin micșorarea frecvenței tensiunii alternative de alimentare a acceleratorului. [<fr., engl. *phasotron*, germ. *Phasotron*, rus. *fazotron*]

FĂPTUÍ/ÎNFĂPTUÍ I vb. IV. Tranz. A face a săvîrși ceva; (în special) a comite o faptă condamnabilă, de obicei un delict, o infracțiune. [<*fapt* + suf. *-ui*] II vb. IV. Tranz. A aduce a îndeplinire; a realiza, a îndeplini. [<*în* + *-făptui*]

FĂPTUÍRE/ÎNFĂPTUÍRE I s.f. Acțiunea de făptui și rezultatul ei. [<*făptui*] II s.f. Acțiunea de a înfăptui și rezultatul ei; realizare; *(concr.)* operă realizată. [<*înfăptui*]

FĂPTUITOR/ÎNFĂPTUITOR I s.m. și f. Făptaș. [<*făptui* + suf. *-tor*] II s.m. (Rar) Persoană care înfăptuiește ceva; realizator. [<*înfăptui* + suf. *-tor*]

FECUNDÁRE/FECUNDÁȚIE I s.f. Acțiunea de a fecunda și rezultatul ei. [<*fecunda*] II s.f. Contopire a două celule sexuale de sex opus din care rezultă celula-ou care asigură continuitatea speciei. [<fr. *fécondation*]

FEDERÁL/FEDERATÍV I adj. În legătură cu o federație, referitor la o federație. [<fr. *fédéral*] II adj. De federație; care se prezintă sub formă de federație. [<fr. *fédératif*]

FEDERALÍSM/FEDERALIZÁRE I s.n. Concepție, acțiune politică și juridică în vederea grupării mai multor state într-o federație. [<fr. *féderalisme*] II s.f. Introducere a organizării federale într-o anumită țară; reuniune a mai multor state într-o federație. [<*federaliza*]

FEMINÍSM/FEMINITÁTE I s.n. Mișcare socială care susține egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul în toate sferele de activitate. [<fr. *féminisme*, rus. *feminizm*] II s.f. Ansamblu de trăsături care constituie specificul caracterului feminin. [<fr. *féminité*]

FENOMENALÍSM/FENOMENALITÁTE I s.n. Concepție filozofică idealistă după care omul poate cunoaște numai latura exterioară a fenomenelor, iar nu esența lucrurilor etc. [<fr. *phénomenalisme*, germ. *Phänomenalismus*, rus. *fenomenalizm*] II s.f. (Rar) Faptul de a fi fenomenal. [<fr. *phénoménalité*]

FERÍT/FERÍTĂ I s.m. Sare a acidului feros. [<fr. *ferrite*] II s.f. 1. Mineral care se găsește în stare naturală sub formă de magnetit. 2. Compus al unor metale bivalente cu oxizi de fier, cu proprietăți magnetice superioare și o mare rezistență electrică. [<fr. *ferrite*]

FERMENTÁBIL/FERMENTATÍV I adj. Care fermentează ușor. [<fr. *fermentable*] II adj. Care poate fermenta sau produce o fermentație. [<fr. *fermentatif*]

FERTILIZÁBIL/FERTILIZÁNT I adj. Care poate fi făcut fertil. [<fr. *fertilisable*] II adj. Care fertilizează. [<fr. *fertilisant*]

FESTIVALÍST/FESTIVÍST I s.m. și f. (Rar) Participant la un festival. [<*festival* + suf. *-ist*] II adj. Care denotă festivism (cu caracter exagerat festiv). [<*festiv* + suf. *-ist*]

FIÁBIL/FRIÁBIL I adj. (Despre un sistem tehnic, o mașină, un aparat) Care reprezintă siguranță în funcționare. [<fr. *fiable*] II adj. (Despre materiale) Care se fărîmițează, se sparge ușor. [<fr.. *friable*, lat. *friabilis*]

FIABILITÁTE/FRIABILITÁTE I s.f. 1. Ansamblul calităților unui sistem care determină capacitatea acestuia de a fi utilizat un timp cît mai îndelungat în scopul în care a fost construit. 2. Mărime care caracterizează siguranța în funcționare a unui sistem tehnic. 3. Mărime a probabilității de funcționare a unui sistem tehnic în conformitate cu normele prescrise. ○ *Teoria f.* = ramură recentă a științei care se ocupă cu studiul

măsurărilor generale ce trebuie avute în vedere la proiectarea, încercarea, fabricarea, recepția și exploatarea sistemelor tehnice pentru a se asigura eficiență maximă în ceea ce privește utilizarea lor. [<fr. *fiabilité*] **II** s.f. Însușirea de a fi friabil. [<fr. *friabilité*]

FIBRILÁRE/FIBRILÁȚIE I s.f. Măcinare a pastelor fibroase pentru a se desface pereții fibrelor. [<*fibrila*] **II** s.f. (MED.) Stare caracterizată prin contracții fine și rapide ale unei grupe de fibre musculare. [<fr. *fibrillation*]

FIBRÍLĂ/FIBRÍNĂ I 1. (ANAT.) Element constitutiv al unei fibre; element constitutiv al țesutului conjunctiv, care dă fibrei musculare un aspect striat. **2.** Parte constitutivă a unor fibre textile. [<fr. *fibrille*, lat. *fibrila*] **II** s.f. Substanță organică proteică de culoare albă-cenușie, care se găsește în sînge și limfă și care provine din fibrinogen, în timpul procesului de coagulare a sîngelui. [<fr. *fibrine*]

FIGURÁRE/FIGURÁȚIE I s.f. **1.** Acțiunea de a figura și rezultatul ei. **2.** Aranjare a materialelor de construcție granulare sub formă de corpuri geometrice regulate pentru a li se măsura volumul. [<*figura*] **II** s.f. **1.** Totalitatea figuranților (dintr-o piesă de teatru, dintr-un film etc.) **2.** Folosirea unor note străine de armonia inițială a unei piese muzicale. [<fr. *figuration*, it. *figurazione*, lat. *figuratio, -onis*]

FIGURÁT/FIGURATÍV I adj. **1.** (Despre sensul unor cuvinte și al unor expresii) Care este folosit într-un înțeles diferit față de cel propriu, obișnuit. **2.** (Despre stil) Bogat în figuri poetice. [<fr. *figuré*, lat. *figuratus*] **II** adj. **1.** Cu figuri de stil; figurat. **2.** (Despre unele arte) Bazat pe reprezentarea plastică a realității. [<fr. *figuratif*, lat. *figurativus*]

FIGÚRĂ/FIGURÍNĂ I s.f. **1.** Înfățișare a feței, a obrazului cuiva; chip, față, obraz. **2.** Imagine plastică a unei ființe sau a unui obiect, redată prin desen, pictură, sculptură etc. ○ **F.** *geometrică* = ansamblu format din puncte, linii și suprafețe. ◉ (La jocul de cărți) Carte care reprezintă diverse personaje (valet, damă etc.) ◉ (La șah) Fiecare dintre piesele de joc, avînd forme caracteristice. ◉ Grămadă de nisip, de pietriș etc. clădită în formă de corp geometric regulat, spre a i se calcula mai ușor volumul. **3.** Persoană; *spec.* persoană purtătoare a unor caractere individuale sau sociale proprii; tip, personalitate. **4. F.** *de stil* (sau *poetică*) = procedeu stilistic prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvînt sau se asociază cuvintele astfel ca sensurile vechi să se îmbogățească, dînd mai multă forță de sugestie imaginii sau figurii prezentate. ○ **F.** *etimologică* = construcție sintactică în care se alătură două cuvinte înrudite etimologic (de obicei un verb și un substantiv) sau apropiate din punct de vedere semantic. **4.** (LOG.) **F.** *silogistice* = forme de silogism care se deosebesc între ele după locul ocupat de termenul mediu în premise. **5.** Poziție sau ansamblu de poziții și de mișcări la dans, la balet, la scrimă, la patinaj etc. [<fr. *figure*, it., lat. *figura*] **II** s.f. Mic obiect (de artă) de marmură, de bronz, de porțelan etc. reprezentînd plastic o ființă și servind ca ornament; bibelou. [<fr. *figurine*, it. *figurina*]

***FÍLDEȘI/FÍLDEȘURI I** s.m. (sg. *fildeș*) Fiecare dintre dinții incisivi ai unui elefant. [<tc. *fildişi*] **II** s.n. (sg. *fildeș*) Substanță osoasă de culoare albă, din care sînt alcătuiți dinții incisivi de elefant, de hipopotam etc. și din care se fac diferite obiecte ornamentale, de toaletă etc.; ivoriu. ○ **F.** *animal* (sau *artificial*) = substanță asemănătoare cu fildeșul, obținută prin macerarea oaselor de animale în clorură de var. **F.** *vegetal* = material foarte dur, extras din semințele unor palmieri, servind la fabricarea nasturilor. [<tc. *fildişi*]

FILÉT/FILÉTĂ I s.n. **1.** Șanț elicoidal tăiat pe suprafața exterioară sau interioară a unei piese cilindrice ori conice, servind pentru asamblarea prin înșurubare a piesei; ghivent. **2.** Ramificație a extremității nervilor. [<fr. *filet*] **II** s.f. Unealtă folosită în lucrările de legătorie, pentru aplicarea liniilor, a ornamentelor aurite etc. pe cotorul și pe coperta cărților. [<fr. *filet*]

***FILÉTE/FILÉTURI I** s.n. (sg. *filet*) (ANAT.) Ramificație a extremității nervilor. [<fr. *filet*] **II** s.n. (sg. *filet*) Șanț realizat pe suprafața unei piese cilindrice sau conice care servește la înșurubarea acesteia într-altă piesă; ghivent. [<fr. *filet*]

FILISTEÁN/FILISTÍN I s.m. Persoană care făcea parte dintr-o populație antică stabilită în sec. XIII—XII î.e.n. în sudul Palestinei, pe țărmul Mării Mediterane. [<fr. *philistin*] **II** s.m. Om fățarnic, retrograd, îngîmfat și mărginit. [<fr. *philistin*]

FÍLMIC/FILMÍST I adj. Referitor la film, de film. [<fr. *filmique*] **II** s.m. (Ir., rar) Creator de film. [<*film*]

FILOZOFÁLĂ/FILOZÓFICĂ I adj. f. *Piatră* **f.** = substanță despre care alchimiștii credeau că poate transforma toate metalele în aur sau argint. ◉ (Fig.) Descoperire, idee extraordinară. [<fr. *philosophale*] **II** adj. Referitor la filozofie. [<fr. *philosophique*, lat. *philosophicus*]

FILTRÁ/FLIRTÁ I vb. I. Tranz. **1.** (TEHN.) A separa părțile omogene dintr-un amestec eterogen cu ajutorul unui filtru; a trece un fluid printr-un filtru sau prin alt mediu permeabil pentru a-l curăța de impurități, de microbi etc. **2.** (FIZ.) A împiedica trecerea printr-un mediu a unora dintre componentele monocromatice ale luminii incidente. ◉ Refl. (Despre lumină, în limbaj curent) A pătrunde, a se strecura (printr-o fereastră, o crăpătură etc.). **3.** A selecta dintr-un complex de oscilații cu frecvențe diferite pe cele cu frecvențe cuprinse între anumite limite. [<fr. *filtrer*, it. *filtrare*] **II** vb. I. Intranz. A purta o conversație ușoară cu aluzii de dragoste. ◉ A avea o aventură sentimentală lipsită de profunzime. [<fr. *flirter*, engl. *flirt*]

FILTRÁBIL/FILTRÁNT I adj. **1.** Care poate fi filtrat. **2.** (MED.) *Virus* **f.** = virus foarte mic, care trece prin filtrele cele mai fine și nu se poate vedea la microscopul obișnuit. [<fr. *filtrable*] **II** adj. Care filtrează, care servește la filtrare. [<fr. *iltrant*]

Scanned with OKEN Scanner

FINALÍSM/FINALITÁTE I s.n. Concepţie filozofică idealistă conform căreia orice fenomen reprezintă realizarea unui scop dinainte stabilit. [<fr. *finalisme*, cf. lat. *finis*] **II** s.f. Scop în vederea căruia are loc o activitate; tendinţă sau orientare a cuiva sau a ceva spre un anumit scop. [<fr. *finalité*]

FINISATÓR/FINISÓR I subst. **1.** S.m. şi f. Muncitor calificat în operaţiile de laminare şi trefilare. **2.** S.n. Maşină de laminat şi trefilat. [*Et. i.*] **II** subst. **1.** S.m. şi f. Muncitor specialist în operaţiile de finisare. **2.** S.n. Maşină care se foloseşte pentru executarea îmbrăcăminţii de asfalt sau de beton a şoselelor. [<fr. *finisseur*]

FÍSĂ/FÍŞĂ I s.f. Mică placă de metal, de os, de material plastic etc. care, în baza unei convenţii, poate înlocui monede sau poate servi, ca marcă de plată, în localurile de consumaţie, la jocurile de cărţi etc. ◉ Piesă metalică în formă de monedă care, introdusă în mecanismul unui automat, declanşează funcţionarea acestuia. [<ngr. *fisa*] **II** s.f. **1.** Foaie (mică) de hîrtie sau de carton pe care îşi fac însemnări cei care strîng material pentru elaborarea unei opere, pe care se redau extrase dintr-o lucrare etc. **2.** (În biblioteci) Foaie de carton de format unitar pe care se trec datele bibliografice fundamentale privitoare la o carte sau la o publicaţie periodică. ○ **F.** *personală* = act în care se trec datele personale ale unui salariat. **F.** *de sănătate* = document în care se trec date privind sănătatea cuiva. **F.** *de evidenţă* = foaie volantă folosită în lucrările de evidenţă contabilă pentru urmărirea sistematică a fiecărui mijloc economic, proces sau sursă sub aspectul creşterii, al diminuării şi al existenţei soldului la o anumită dată. **F.** *tehnologică* = (formular care conţine) totalitatea indicaţiilor privitoare la fazele unui anumit proces de producţie. **2.** (TEHN.) Piesă aflată la capătul unui cordon de reţea care se introduce într-o priză, într-un cuplu etc. pentru a stabili legătura cu o linie electrică, telefonică etc. [<fr. *fiche*]

FISCALÍSM/FISCALITÁTE I s.n. Politică financiară constînd în perceperea de la populaţie, prin diverse sisteme fiscale, a unor impozite şi taxe exagerate. [<*fiscal* + suf. *-ism*] **II** s.f. **1.** Sistem de percepere a impozitelor şi taxelor prin fisc. **2.** Totalitatea obligaţiilor fiscale ale cuiva. [<fr. *fiscalité*]

FISTULÁR/FISTULÓS I adj. (MED.) Referitor la fistulă. [<fr. *fistulaire*] **II** adj. **1.** Cu fistule; găunos, poros. **2.** (Despre tulpină, peţiol etc.) Care este alungit şi gol pe dinăuntru. [<fr. *fistuleux*, lat. *fistulosus*]

FIXÁRE/FIXÁŢIE I s.f. Acţiunea de a fixa şi rezultatul ei; fixaj. [<*fixa*] **II** s.f. **1.** Obsesie. **2.** (MED.) Prevalare operatorie a unui fragment dintr-un ţesut în vederea examenului microscopic. [<fr. *fixation*]

FIXATÍV/FIXATÓR I s.n. Soluţie incoloră de răşină cu eter, alcool sau benzină, cu care se acoperă desenele executate cu cărbune, creion sau pastel pentru a le feri de ştergere. ◉ Fixator. ◉ Soluţie care contribuie la menţinerea coafurii. [<fr. *fixatif*] **II** s.m. **1.** Substanţă sau amestec de substanţe chimice cu care se face insensibil la lumină materialul fotografic expus şi developat; fixativ. **2.** Substanţă care fixează vopseaua în structura fibrei textile sau a pielii. **3.** Substanţă care asigură conservarea unor structuri celulare în vederea studierii lor la microscop. [<fr. *fixateur*]

FIXÍSM/FIXITÁTE I s.n. Concepţie care neagă procesul evoluţiei lumii vii şi care consideră că speciile de animale şi de plante sînt invariabile în decursul întregii istorii a pămîntului. [<fr. *fixisme*] **II** s.f. Starea, caracterul, însuşirea a ceea ce este fix; nemişcare, neclintire; imobilitate; stabilitate. [<fr. *fixité*]

FIZICALÍST/FIZICIÁN I adj. şi s.m. I. Adj. Care se referă la fizicalism. **II.** S.m. Adept al concepţiei neopozitiviste potrivit căreia limbajul fizicii ar fi limbajul tuturor ştiinţelor. [<fr. *physicaliste*] **II** s.m. şi f. Specialist în fizică. [<fr. *physicien*]

***FLAGÉLI/FLAGÉLURI I** s.m. (sg. *flagel*) **1.** Prelungire protoplasmică filamentoasă cu ajutorul căreia unele celule (protozoare, spermatozoizi etc.) se mişcă într-un mediu lichid. **2.** Excrescenţă care ia naştere din tulpină şi se extinde la suprafaţa pămîntului, dînd frunze şi rădăcini şi înflorind abia în al doilea an. [<lat. *flagellum*] **II** s.n. (sg. *flagel*) **1.** (Rar) Bici; mănunchi de nuiele cu care era bătut cineva. **2.** (Fig.) Nenorocire mare, dezastru, calamitate, molimă, boală. [<lat. *flagellum*]

FLAGRÁNT/FRAGRÁNT I adj. **1.** Care sare în ochi; izbitor, evident. **2.** (DR.) **F.** *delict* = infracţiune descoperită în momentul săvîrşirii ei sau înainte ca efectele ei să se fi consumat. [<fr. *flagrant*] **II** adj. (Rar) Mirositor, parfumat. [<fr. *fragrant*, it. *fragrante*, lat. *fragrans, -ntis*]

FLAGRÁNŢĂ/FRAGRÁNŢĂ I s.f. Caracterul a ceea ce este flagrant; evidenţă, incontestabilitate. [<fr. *flagrance*] **II** s.f. (Livr.) Miros plăcut. [<fr. *fragrance*, it *fragranza*]

***FLANÉLĂ/FLANELÉTĂ I** s.f. **1.** Ţesătură uşoară de lînă, moale şi pufoasă. **2.** Obiect de îmbrăcăminte care acoperă bustul şi care este tricotat din lînă. [<fr. *flanelle*] **II** s.f. Stofă asemănătoare cu flanela făcută din bumbac filat. [<fr. *flanellette*]

FLATULÉNŢĂ/FLATULOZITÁTE I s.f. (MED.) **1.** Acumulare de gaze în stomac şi intestin; meteorism. **2.** Evacuare abundentă şi necontrolată a gazelor din intestin. [<fr. *flatulence*, lat. *flatus* = vînt) **II** s.g. Gaz acumulat în intestine. [<fr. *flatulosité*]

FLĂMÎNZÁRE/FLĂMÎNZÍRE I s.f. (Pop.; la unele animale) Parte scobită a corpului cuprins între ultima coastă şi osul şoldului. [<pl. lui *flămînd* + suf. *-are*] **II** s.f. Acţiunea de a flămînzi şi rezultatul ei. [<*flămînzi*]

FLEÁŞC/FLEÁŞCĂ I interj. Cuvînt care arată sunetul produs de lovirea unui corp moale (şi elastic) **II** s.f. **1.** Materie moale şi apătoasă, fără consistenţă; fleşcăială, fleşcătură. ◉ Fig. Om moale, lipsit de energie, moliu. **2.** (Pop.) Palmă, lovitură dată cu palma. [<*fleaşc*]

FLEXIONÁR/FLEXUÓS I adj. (Despre o limbă) Care posedă flexiune. [<fr. *flexionnel*] **II** adj. **1.** Care prezintă flexiuni şi curburi; cu inflexiuni. **2.** (Despre frunze) Cu marginile ondulate. [<fr. *flexueux*, lat. *flexuosus*]

FLEXUOZITÁTE/FLEXÚRĂ I s.f. Stare a ceea ce este flexuos. [<fr. *flexuosité*] II s.f. 1. (GEOL.) Deformare a stratelor rezultate în urma denivelării a două compartimente. 2. Formaţie anatomică curbată. [<fr. *flexure*, lat. *flexura* = încovoiere]

FLORÁL/FLORÁR/FLOREÁL I adj. Care ţine de floare, al florii. ◉ Care reprezintă o floare. [<fr. *floral*, lat. *floralis*] II subst. 1. S.m. Persoană care cultivă sau vinde flori. 2. S.m. Numele popular al lunii mai. 3. S.n. Instrument confecţionat din lemn, tablă sau celuloid, care prezintă curbe variate, folosit în desen pentru plasarea curbelor plane. [<*floare* + suf. *-ar*] III s.n. A opta lună a calendarului republican francez (20 aprilie—20 mai). [<fr. *floréal*]

FLORESCÉNŢĂ/FLUORESCÉNŢĂ I s.f. Efectul acţiunii de a înflori; proprietate a unei plante de a se menţine înflorită. ◉ Referitor la înflorire. [Cf. lat. *floresco* = a înflori] II s.f. Emisiune de lumină a unor substanţe (ex. fluoresceina, sulfura de zinc etc.), datorită iluminării lor sau a iradierii cu radiaţii ultraviolete ori cu raze X; încetează practic o dată cu oprirea iluminării sau a iradierii. [<fr. *fluorescence*]

FLORÍCOL/FLORÍSTIC I adj. 1. Referitor la floricultură. 2. (Despre insecte) Care trăieşte pe flori. [<fr. *floricole*] II adj. Referitor la flori [<fr. *floristique*]

FLOTÁBIL/FLOTÁNT I adj. 1. (Despre corpuri) Care poate pluti la suprafaţa unui lichid. 2. (Despre ape curgătoare) Care permite deplasarea plutelor. [<fr. *flotable*] II adj. 1. Care pluteşte. plutitor. ◉ (Substantivat m. pl.) Corpuri plutitoare transportate pe apele rîurilor sau ale canalelor. 2. (Despre oameni) Care este în trecere printr-o localitate, fără să locuiască permanent acolo; nestabil. [<fr. *flottant*]

FLOTÁRE/FLOTÁŢIE I s.f. 1. Acţiunea de a flota şi rezultatul ei; flotaj. 2. (TEXT.) Trecere a unui fir dintr-un sistem (urzeală sau bătătură) peste două sau mai multe fire din celălalt sistem folosit la confecţionarea ţesăturilor ornamentale. 3. Mişcare ritmică de gimnastică în care corpul, întins aproape de pămînt, este ridicat şi coborît prin extensiunea şi îndoirea braţelor sprijinite cu palmele pe sol; flotaţie. [<*flota*] II s.f. 1. Procedeu de separare pe cale umedă a mineralelor utile din minereuri şi a cărbunelui de steril. ◉ Separarea seminţelor prin cufundarea lor în apă. 2. Flotare (3.) [<fr. *flottation*]

***FLÓTĂ/FLOTÍLĂ** I s.f. 1. Totalitatea navelor fluviale, maritime sau aeriene ale unui stat ◉ Totalitatea marilor unităţi navale ori aeriene afectate unei regiuni sau unui anumit scop sub o conducere unică. 2. Soluţie sau suspensie de coloranţi sau de alte substanţe chimice, folosită în operaţiile de finisare a materialelor textile (albire, vopsire etc.) 3. Bazin de tăbăcire cu soluţii concentrate, în care se ţin pieile mai mult timp după ce au fost trecute prin bazinele de pretăbăcărie. [<fr. *flotte*, it. *flotta*] II s.f. 1. Unitate de nave militare care acţionează pe fluvii şi pe lacuri, uneori pe mări, în vecinătatea litoralului; mare unitate militară navală. 2. (Ieşit din uz; adesea determinat prin „de aviaţie") Unitate în aviaţia militară, corespunzînd regimentului din armata de uscat. [<fr. *flottille*, it. *flottiglia*]

FLUCTUÁRE/FLUCTUÁŢIE I s.f. Acţiunea de a fluctua şi rezultatul ei. [<*fluctua*] II s.f. Oscilaţie, schimbare, ◉ Variaţie, variere, nestabilitate. [<fr. *fluctuation*, lat. *fluctuatio, -onis*]

FLUIDÁL/FLUÍDIC I adj. (Despre structura rocilor eruptive) Cu aspect fluidic. [<germ. *fluidal*] II adj. Referitor la fluide, în legătură cu fluidele. [<fr. *fluidique*]

FLUIDIZÁNT/FLUIDIZÓR I s.m. Substanţă care micşorează viscozitatea unui fluid viscos cu care se amestecă. [<*fluidiza* + suf. *-ant*] II s.n. Aparat folosit pentru fluidizare. [<*fluidiza* + suf. *-or*]

FLUORÍNĂ/FLUORÚRĂ I s.f. Fluorură naturală de calciu, care se prezintă sub formă de cristale cubice, transparente, incolore sau de culoare verde, galbenă, roz, violetă. [<fr. *fluorine*] II s.f. Compus al fluorului cu un element chimic sau cu un radical organic; sare a acidului fluorhidric. [<fr. *fluorure*]

FLUTURÁTIC/FLUTURĂTÓR I adj. (Rar) Nestatornic, zvăpăiat; uşuratic; fluşturatic. [<*flutura* + suf. *-atic*] II adj. Care flutură. [<*flutura* + suf. *-ător*]

FLUVIÁL/FLUVIATÍL I adj. Care aparţine unui fluviu, de (pe) fluviu, referitor la un fluviu, care se face pe un fluviu. [<fr. *fluvial*, it. *fluviale*, lat. *fluvialis*] II adj. (Despre organe vegetale sau animale) Care creşte sau trăieşte în apele curgătoare. [<fr. *fluviatile*, lat. *fluviatilis*]

FOCÁL/FOCÁR I adj. Referitor la focarul unui sistem optic. ◉ *Distanţă* f. = distanţa dintre unul dintre focarele principale ale unui sistem optic central şi planul principal corespunzător. [<fr. *focal*) II s.n. 1. Punct în care se reunesc razele luminoase emanate de o anumită sursă luminoasă şi care sînt reflectate sau refractate de un sistem optic. 2. Punct în care se reunesc razele vectoare ale unei curbe. 3. Parte a unei maşini, a unui aparat sau a unei instalaţii de încălzit în care se produce arderea combustibilului. 4. (Fig.) Centru, loc unde se string şi unde se răspîndesc anumite idei, influenţe etc. 5. F. *de infecţie* = centru al unui proces inflamator; loc din care se răspîndeşte o anumită boală; *p. ext.* loc murdar. [<După fr. *foyer*, lat. *focarium*]

FOLIÁR/FOLIÁT I adj. Referitor la frunze. [<fr. *foliaire*] II adj. 1. Cu frunze, cu foi. 2. (CHIM.) Dispus în lame subţiri. [<fr. *folié*]

FOLÍCUL/FOLÍCULĂ I s.n. Formaţie anatomică de dimensiuni reduse în formă de săculeţ. [<fr. *follicule*, lat. *folliculus* = săculeţ] II s.f. Fruct uscat de tipul capsulei, format dintr-o singură carpelă în formă de cornet. [<fr. *follicule*, lat. *olliculus*]

FOLICULÍTĂ/FOLICULÓZĂ I s.f. Boală de piele caracterizată prin mici băşicuţe pline cu puroi, localizate în jurul unui fir de păr. [<fr. *folliculite*] II s.f. Conjunctivită la copii caracteri-

zată prin apariția de mici granulații pe conjunctivă. [<fr. *folliculose*]

FÓLIO/FÓLIUM I s.n. **1.** Format de hîrtie sau de carte obținut prin îndoirea colii de hîrtie o singură dată. **2.** Filă de registru, de carte sau de manuscris numerotată o singură dată, pentru ambele pagini. [<fr. *folio*, it. *foglio*, lat. (in) *folio*] **II** s.n. **1.** Formație anatomică în formă de frunză. **2.** Curbă geometrică a cărei formă este asemănătoare cu aceea a unei frunze. [<lat. *folium*]

FONDÁNT/FONDÁNTĂ I s.m. **1.** Substanță sau amestec de substanțe care se adaugă unor materiale pentru a coborî punctul de topire sau pentru a separa impuritățile. **2.** Medicament pentru reducerea unei inflamații. [<fr. *fondant*] **II** s.f. Bomboană preparată dintr-o umplutură moale cu nucă, zahăr, diferite arome etc., acoperită cu glazură asemănătoare cu șerbetul. [<fr. *fondant*]

FONETICIÁN/FONETÍST I s.m. și f. Persoană specializată în fonetică. [<fr. *phonéticien*] **II** s.m. și f. Adept al ortografiei fonetice. [<fr. *phonétiste*]

FONETICIANÍSM/FONETÍSM I s.n. Calitate de a fi specialist în fonetică. [<*fonetician* + suf. *-ism*; cf. fr. *phonéticien*] **II** s.n. **1.** Totalitatea sunetelor unui sistem fonetic. **2.** Mod specific de a pronunța un anumit sunet sau un cuvînt. [<fr. *phonétisme*]

FORMALÍSM/FORMALITÁTE I s.n. **1.** Orientare în artă, estetică și muzică, literatură, care tinde să supraaprecieze forma operei de artă în dauna conținutului, să considere forma un scop în sine. **2.** Atitudine caracterizată prin respectarea strictă a formalităților în dauna fondului problemelor. ◆ Atitudine conformistă, exagerat de protocolară. [<fr. *formalisme*, it. *formalismo*, rus. *formalizm*] **II** s.f. **1.** Condiție de formă impusă de o dispoziție legală pentru îndeplinirea și valabilitatea unui act juridic. **2.** Cerință impusă de regulile de politețe. [<fr. *formalité*]

FORMATÍV/FORMAȚIONÁL I adj. Care servește pentru formarea cuiva. [<fr. *formatif*] **II** adj. (Despre învățămînt) Care pune accentul pe pregătirea profesională a specialiștilor de diferite categorii. [<engl. *formational*]

***FÓRT/FORTĂREÁȚĂ I** s.n. Lucrare de fortificație construită din zidărie, cu contur poligonal, care face parte dintr-un sistem de întărituri și este menită să apere un centru important sau o linie strategică. [<fr. *fort*] **II** Loc sau cetate puternic întărite printr-un sistem de fortificații, pregătite pentru apărarea circulară îndelungată în caz de asediu și dotate cu o garnizoană permanentă. [<fr. *fortresse*]

FORTIFICÁRE/FORTIFICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) fortifica și rezultatul ei. [<*fortifica*] **II** s.f. Construcție de apărare făcută din pămînt, din piatră, din beton armat etc. care întărește un oraș, o linie de luptă etc. [<fr. *fortification*, lat. *fortificatio, -onis*]

FORTUÍT/FORȚÁT I adj. **1.** (Livr.) Venit pe neașteptate, în mod neprevăzut; întîmplător. **2.** (DR.) *Caz f.* = eveniment independent de culpa debitorului, care-l împiedică pe acesta să-și execute o obligație, apărîndu-l, în consecință, de răspunderea pentru neexecutare, dar care, spre deosebire de *forța majoră*, are un caracter intern față de activitatea debitorului. [<fr. *fortuit*, lat. *fortuitus*] **II** adj. **1.** Făcut sau impus cu forța, prin constrîngere. ○ *Aterizare f.* = aterizare impusă de împrejurări. **2.** Realizat printr-o acțiune violentă, printr-un efort, cu învingerea unor dificultăți. ◆ (Despre uși, lacăte) Deschis cu forța. **3.** (Despre zîmbete, gesturi etc.) Silit, nefiresc; artificial, fals. [<it. *forzato*]

FOSFÁT/FOSFÍT I s.m. Nume generic dat sărurilor acidului fosforic, rezultate prin reacția acestuia cu o bază. ○ *F. de calciu* = sare de calciu a acidului fosforic, folosită ca îngrășămînt agricol. *F. de sodiu* = sare de sodiu a acidului fosforic, întrebuințat la dedurizarea apei și în analize chimice. [<fr. *phosphate*] **II** s.m. Sare a acidului fosforos. [<fr. *phosphite*]

FOSFÓRIC/FOSFORÓS I adj. **1.** *Acid f.* = acid oxigenat al fosforului, întrebuințat la obținerea de îngrășăminte mixte, la acidularea unor băuturi răcoritoare etc. **2.** (Fig.) Luminos, strălucitor, fosforescent. [<fr. *phosphorique*] **II** adj. *Acid f.* = acid anorganic al fosforului, solubil în apă, alcool și eter, care conține mai puțin oxigen decît acidul fosforic și este întrebuințat ca reducător puternic în chimia analitică. [<fr. *phosphoreux*]

FOTOGÉN/FOTOGÉNIC I adj. Care produce, răspîndește o lumină. [<fr. *photogène*, gr. *phos* = lumină, *gennan* = a naște] **II** adj. **1.** Care poate impresiona bine o placă fotografică. **2.** (Despre oameni) Care poate fi reprodus în mod avantajos în fotografie sau în film. [<fr. *photogènique*]

FRACTÚR/FRACTÚRĂ I s.n. (POLIGR.) Literă germană cu caracter gotic. [<germ. *Fraktur*] **II** s.f. Ruptură a unui os; *p. ext.* ruptură a unui membru al corpului. ◆ Suprafață neregulată care apare la ruperea sau spargerea unui obiect. ◆ Falie. [<fr. *fracture*, lat. *fractura* < *frangere* = a rupe]

FRÁCȚIE/FRACȚIÚNE I s.f. (Uneori urmat de determinarea „ordinară") Simbol sau număr care reprezintă raportul a două numere întregi. ○ *F. zecimală* = fracție al cărei numitor este o putere a lui 10. ◆ Raport a două expresii matematice. [<fr *fraction*, lat. *fractio, -onis*] **II** s.f. **1.** Parte distinctă dintr-un întreg, dintr-un tot; frîntură, fragment. **2.** Grupare de membri în cadrul unui partid politic, care își organizează un centru conducător, își stabilește o platformă în contradicție cu linia politică a partidului și o disciplină proprie și care luptă împotriva majorității membrilor acelui partid. **3.** Grup format din reprezentanții unui partid politic în parlament. **4.** Porțiune din lichidul obținut prin distilarea unui amestec de lichide ridicat la o anumită temperatură sau porțiune solidă, obținută dintr-o soluție prin cristalizare fracționată. [<fr. *fraction*, lat. *fractio, -onis*]

FRÁNJ/FRÁNJĂ I s.n. (La pl.) **1.** Fire (de mătase, de lînă etc.) lăsate să atîrne la marginea unei cusături, a unei perdele etc. **2.** (ANAT.) Formație filamentoasă care alcătuiește marginea unui organ. [<fr. *frange*] **II** s.f. Fiecare dintre dungile alternativ luminoase și întunecoase obți-

Scanned with OKEN Scanner

nute pe un ecran printr-un fenomen de interferență luminoasă. [<fr. *frange*]

FRAUDULATÓRIU/FRAUDULÓS I adj. Referitor la fraude; înșelător. [<it. *fraudulatorio*, lat. *fraudulatorius*] **II** adj. Bazat pe fraudă. [<fr. *frauduleux*, lat. *fraudulosus*]

FRĂȚÍE/FRATRÍE I 1. s.f. Legătură strînsă de rudenie între frați, frățietate ◉ Iubire frățească. **2.** Prietenie frățească între persoane, colective, popoare etc. [<fr. *fraternité*, lat. *fraternitas*, *-atis*] **II** s.f. **1.** Subdiviziune a triburilor grecești antice. ◉ Grup de mai multe ginți înrudite prin legături de sînge. **2.** Grupare mare de plante apropiate genetic. [<fr. *phratrie*, gr. *phratria*]

FRECÁRE/FRECĂTÚRĂ I s.f. **1.** Acțiunea de a (se) freca; frecuș. **2.** (FIZ.) Interacțiune a două corpuri care se află în contact; forță pe care o exercită un corp asupra altuia cînd acesta se freacă de el; fricțiune. [<*freca*] **II** s.f. **1.** Loc care poartă urma unei frecări. **2.** (Fig.) Mustrare ușoară. **3.** (Fig., la pl.) Divergențe, neînțelegeri (surde). ◉ Frecușuri, fricțiuni. [<lat. *fricatura*]

FRECVÉNT/FRECVENTATÍV I s.f. **1.** Care se întîmplă des, la intervale scurte; obișnuit. [<lat. *frequens*, *-ntis*] **II** adj. (GRAM.; despre verbe) Care arată o repetare a unei acțiuni; iterativ. [<lat. *frequentativus*, cf. (verba) *frequentativa*]

FRÉSCĂ/FRÉSCO I s.f. **1.** Tehnică de a picta cu culori dizolvate în apă de var pe un zid cu tencuiala încă udă. ◉ Pictură murală decorativă, de dimensiuni mari, realizată prin această tehnică. **2.** (Fig.) Compoziție literară de dimensiuni mari, care înfățișează tabloul de ansamblu al unei epoci, al unei societăți etc. [<fr. *fresque*, it. *fresco*] **II** subst. Țesătură din fire subțiri de lînă, uni sau cu efecte de culori, întrebuințată mai ales pentru confecționarea îmbrăcămintei de vară. [<it. *fresco*]

FRETÁJ/FRETÁRE I s.n. Ansamblu constituit din două sau mai multe tuburi coaxiale, montate forțat unul în altul. [<fr. *frettage*] **II** s.f. **1.** Acțiunea de a freta și rezultatul ei; fretaj. **2.** Armare transversală a pieselor de beton armat. [<*freta*]

FREZÁ/FRIZÁ I vb. I. Tranz. A prelucra prin așchiere un material cu freza. ○ *Mașină de* f. = mașină-unealtă destinată prelucrării prin așchiere a suprafețelor plane sau profilate ale pieselor cu ajutorul unei scule așchietoare. [<fr. *fraiser*] **II** vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A(-și) încreți, a(-și) ondula părul (cu fierul sau prin alte mijloace); a (se) coafa. [<fr. *friser*]

FRIGORÍFIC/FRIGORIGÉN I adj. Care produce frig, care păstrează frigul; care se referă la frig. [<fr. *frigorifique*, cf. lat. *frigus* = frig, *facere* = a face] **II** adj. Care poate produce frig. [<fr. *frigorigène*, lat. *frigus* = frig, gr. *gennan* = a naște]

FRISÓN/FRIZÓN I s.n. Succesiune de tremurături convulsive și ritmice, însoțită de o puternică senzație de frig, care se manifestă de obicei înainte de o criză febrilă sau în timpul unei boli febrile. [<fr. *frisson*] **II** s.n. Fibră textilă provenită din straturile exterioare ale gogoșilor de mătase. [<fr. *frison*]

FRÍZ/FRÍZĂ s.n. (Rar) Piesă de lemn îngustă, întrebuințată la fabricarea lamelor de parchet sau în tîmplărie. ◉ Chenar care încadrează o pardoseală de parchet în lungul pereților. [<fr. *frise*] **II** s.f. Porțiune a antablamentului cuprinsă între arhitravă și cornișă, împodobită de obicei cu picturi, sculpturi etc. ◉ Ornament în formă de bandă cu picturi sau reliefuri din jurul unui vas, al unei săli, al unui edificiu, al unui sarcofag etc. [<fr. *frise*]

FRUCTIFICÁRE/FRUCTIFICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a fructifica; valorificare. [<*fructifica*] **II** s.f. **1.** Proprietate a plantelor de a produce fructe; proprietate a pomilor fructiferi și a viței de vie de a da lăstari fertili. **2.** Totalitatea organelor reproducătoare la criptogame. **3.** Perioadă în care se formează fructele. [<fr. *fructification*]

FUGÁCI/FUGÁR/FUGÓS I adj., s.m. **1.** Adj. (Despre cai) Bun alergător, iute la fugă; fugar. ◉ (Substantivat, m.) Cal. **2.** Adj. (Fig.; livr.) Trecător, fugitiv. **3.** S.m. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare de mărimea unui porumbel, cu picioarele lungi, foarte iuți, bune alergătoare. [<fr. *fugace*, cf. lat. *fugax*, *-acis*] **II** adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, ființă) Care a fugit dintr-un loc (pe ascuns) pentru a scăpa de o primejdie, de o constrîngere grea sau penibilă. **2.** Adj. Care trece repede, fără a putea fi reținut; fugitiv, nestatornic, trecător. ◉ Care nu se oprește mult asupra unui lucru **3.** Adj. (Despre cai) Fugaci; (substantivat, m.) cal. **III.** Adj. (Cuv. francez rar; despre animale) Care are o fire iute; aprig, impetuos. [<fr. *fougueux*]

FUMEGÁRE/FUMIZÁRE I s.f. Acțiunea de a fumega și rezultatul ei. [<*fumega*] **II** s.f. **1.** Acțiunea de a fumiza și rezultatul ei. **2.** Acțiune de provocare a fumului artificial cu ajutorul substanțelor chimice. **3.** Acoperire a unui obiectiv (militar) cu fum sau cu ceață artificială, în scopul camuflării lui. [<*fumiza*]

FUMURÍU/FUMURÓS I adj. De culoarea fumului; cenușiu, întunecat. ◉ (Fig.) Posomorît, mohorît. [<*fum* + suf. *-uriu*] **II** adj. (Înv., rar) Înfumurat. [<*fum* + suf. *-os*]

FUNAMBÚL/FUNAMBULÉSC I adj. Care merge sau dansează pe sîrmă. [<fr. *funambule*] **II** adj. (Rar) Echilibristic, acrobatic. ◉ Bizar, excentric, extravagant. [<fr. *funambulesque*]

FUNCIÁR/FUNCIARMÉNTE I adj. **1.** Care se referă la proprietatea particulară asupra pămîntului sau la averi imobiliare. **2.** Care caracterizează natura cuiva, care formează fondul; temeinic, solid. [<fr. *foncier*] **II** adv. Cu desăvîrșire, în mod absolut, complet; esențialmente. [<fr. *foncièrement*, it. *funciarmente*]

FUNCȚIONÁL/FUNCȚIONÁR I adj. **1.** Referitor la funcție. **2.** (MAT.) *Analiză* f. = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul diferitelor clase de funcții. **3.** (MED.) *Maladie* f. = boală care afectează funcționarea unui organ. [<fr. *fonctionnel*, it. *funzionale*] **II** s.m. și f. Persoană care deține o funcție administrativă într-o întreprindere sau într-o instituție; slujbaș. [<fr. *fonctionnaire*]

FUNCȚIONALISM/FUNCȚIONARISM I s.n. Curent în arhitectura contemporană care are în vedere în primul rînd necesitatea corespondenței

dintre formă și funcție astfel încît aceasta din urmă să aibă un rol determinant. [<fr. *fonctionnalisme*, it. *funzionalismo*, germ. *Funktionalismus*] **II** s.n. Tendința birocratică a unei persoane de a considera toate problemele numai din punctul de vedere al interesului individual și nu din acela al interesului general; atitudine indiferentă, lipsită de interes și devotament față de munca îndeplinită; birocratism. [<fr. *fonctionnarisme*]

FUNCȚIONALITÁTE/FUNCȚIONARITÁTE I s.f. Caracter, aspect funcțional. [<it. *fonzionalità*] **II** s.f. (Rar) Caracter, aspect birocratic. [<*funcționar* + suf. *-itate*]

FUNDAMENT/FUNDÁȚIE I s.n. **1.** Element de construcție sau ansamblu de astfel de elemente prin intermediul cărora se sprijină o construcție, o lucrare etc.; fundație, bază, temelie. ◆ Placă de metal a preselor de imprimat, pe care se așază formele tipografice; planșetă de lemn pe care se păstrează sau se transportă formele tipografice. **2.** (Fig.) Element care servește drept sprijin pe care se întemeiază ceva; bază, temei, temelie. [<fr. *fundament*, lat. *fondamentum*] **II** s.f. **1.** Element sau ansamblu de elemente de construcție care servesc ca suport sau ca bază de susținere a unei construcții, a unui utilaj, a unei mașini etc. ◆ (La pl.) Ramură a tehnicii care se ocupă cu proiectarea și executarea fundațiilor. **2.** Strat de teren natural pe care se sprijină o construcție cu o bază foarte mare. **3.** Instituție cu caracter obștesc căreia, pentru realizarea scopurilor sale, i se afectează un fond special; așezămînt. ◆ Fond constituit pentru întreținerea unei activități de interes obștesc. [<fr. *fondation*, lat. *fundatio, -onis*]

FUNÉBRU/FUNERÁR I adj. De înmormîntare. ○ *Marș* **f.** = melodie solemnă și tristă, compusă mai ales în ton minor, care se cîntă de obicei la înmormîntări. ◆ Trist, jalnic, lugubru. [<fr. *funèbre*, it. *funebre*, lat. *funebris*] **II** adj. Care ține de funeralii, privitor la funeralii; de înmormîntare. ○ *Urnă* **f.** = vas în care se păstrează cenușa unui mort incinerat. *Piatră* **f.** sau *monument* **f.** = lespede sau monument care se așază pe un mormînt. [<fr. *funéraire*, it. *funerario*, lat. *funerarius*]

FURNICÁRE/FURNICĂTÚRĂ I s.f. Acțiunea de a furnica și rezultatul ei. [<*furnica*] **II** s.f. Senzație neplăcută de înțepături și de mîncărime pe piele. **2.** (MED.) Parestezie. [<*furnica*]

***FURÓRI/FURÓURI I** s.f. (sg. *furoare*) **1.** (Rar) Mînie, furie, delir furios. **2.** (Rar) Pasiune violentă, patimă arzătoare; încîntare. **3.** (Fam.; în expr.) *A face* **f.** = a provoca admirație, senzație, mai ales prin aspectul exterior. [<fr. *fureur*, lat. *furor, -oris*] **II** s.n. (sg. *furou*) Cămașă de zi femeiască; combinezon. [<fr. *fourreau*]

FUȘERÁ/FUȘERÍ I vb. I. Tranz. A lucra ilegal; a executa diferite lucrări, a confecționa diferite obiecte cu material scos ilegal dintr-un atelier, dintr-o întreprindere, dintr-o fabrică. [<*fușerai*] **II** vb. I. Tranz. A frunzări, a răsfoi (o carte, un album, un dosar etc.) [<*fușerai*]

Scanned with OKEN Scanner

GABÉLĂ/GÁBIE I s.f. Impozit asupra sării care se percepea în trecut în Franţa. [<fr. *gabelle*] **II** s.f. Platformă cu balustradă aşezată la capătul de sus al catargului unei nave pentru a permite observarea orizontului şi (la corăbiile cu pînze) manevrarea pînzelor. [<gr. *gabie*, it. *gabbia*]

GABIÉR/GABIÓN I s.m. şi s.n. **1.** S.m. Marinar care face serviciul în gabia unei nave. **2.** S.n. Velă pătrată, a doua de jos, la o navă cu pînze [<fr. *gabier*, it. *gabbiere*] **II** s.n. **1.** Coş umplut cu pietriş sau pămînt, care serveşte la construirea barajelor, la îndiguiri etc. **2.** Coş de nuiele umplut cu pămînt, care apără pe soldaţi ca un parapet la asedierea cetăţilor etc. [<fr. *gabion*, it. *gabionne*]

GAGÍU/GAGÍST I s.m. **1.** Om, persoană, tip, individ. **2.** (rar) Iubit, amant. [<*gag*(ic) + suf. *-iu*] **II** s.m. şi f. (rar) Actor angajat temporar (cu leafă). ◎ Muzicant civil într-o fanfară militară. [<fr. *gagiste*]

GALACTOZEMÍE/GALACTOZURÍE I s.f. (MED.) Prezenţă a galactozei în sînge. [<fr. *galactosémie*] **II** s.f. (MED.) Prezenţa galactozei în urină. [<fr. *galactosurie*]

GALÉT/GALÉTĂ I s.m. **1.** Bucată de rocă sau de mineral, şlefuită şi rotunjită prin acţiunea mării, a torentelor, a gheţarilor etc. **2.** Rolă care permite o mişcare prin rostogolire. [<fr. *galet*] **II** s.f. Pesmet de formă paralelipipedică, consumat de marinari, ostaşi aflaţi în campanie etc. [<fr. *galette*]

GALIÓN/GALIÓTĂ I s.n. **1.** Navă cu pînze folosită în trecut de spanioli ca navă de război pentru transportul mărfurilor. **2.** Ornament (în lemn) montat la prora unei nave cu pînze. **3.** (TIPOGR.) Planşetă de metal sau de lemn pe care se aşază rîndurile de litere culese. [<fr., it. *galion*, ngr. *ghaleóni*] **II** s.n. Corabie uşoară de pescuit, cu fundul plat şi de obicei cu două catarge, folosită în trecut îndeosebi de olandezi. [<fr. *galiote*]

***GÁMA/GÁMĂ I** s.f. (Folosit numai cu formă articulată şi numai la sg.) **1.** A treia literă a alfabetului grecesc (folosită adesea şi ca simbol în matematică, fizică etc.) **2.** (FIZ.) *Raze* (sau *radiaţii*) **g.** = radiaţii emise de corpurile radioactive, avînd o putere de pătrundere extrem de mare. [<fr. gr. *gamma*] **II** s.f. **1.** Succesiune de sunete (şi note), care cuprinde toate sunetele unei scări muzicale, dispuse în ordinea ascendentă sau descendentă şi luînd tonul şi numele notei cu care începe succesiunea. **2.** Fig. (PICT.) Serie de tonuri şi culori dispuse într-o succesiune armonioasă. **3.** (Fig.) Serie, grup, succesiune de obiecte, de fenomene, de situaţii, care alcătuiesc un tot (armonios). ◎ Gamă largă de sortimente. [<fr. *gamme*, it. *gamma*]

*** GÁMBĂ/GAMBÉTĂ I** s.f. (La oameni) Parte a piciorului de la genunchi pînă la labă; (la cai) parte a membrelor posterioare cuprinsă între încheietura genunchiului şi copită. [<it., lat. *gamba*] **II** s.f. Pălărie bărbătească din fetru tare, cu calota ovală şi borurile uşor răsfrînte; melon. [<fr. *Gambetta*, om politic francez]

GAMBÍR/GAMBÍT I s.m. (BOT.) Nume a două plante agăţătoare subtropicale, din ale căror frunze se obţine un extract folosit ca astringent (*Uncaria gambir*). [<fr. *gambir*, germ. *Gambir*, lat. *gambir*] **II** s.n. Sacrificare a unei piese sau a unui pion la începutul unei partide de şah pentru a obţine un avantaj în atac. [<fr. *gambit*, it. *gambetto*]

GARANTÍSM/GARANŢÍE I s.n. Fourierism (doctrină socialistă utopică franceză din prima jumătate a sec. XIX, elaborată de Charles Fourier, socialist utopic francez). [<fr. *garantisme*] **II** s.f. Obligaţie în virtutea căreia o persoană sau o instituţie trebuie să apere pe cineva de o pagubă eventuală sau să-l despăgubească de o pagubă suferită; chezăşie. ○ Expr. *A lua (pe cineva) pe g.* = a garanta pentru cineva. [<fr. *garantie*, it. *garanzia*]

*** GARÁNŢĂ/GARANŢÍNĂ I** s.f. (BOT.) Plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori albe-gălbui, a cărei rădăcină conţine o materie colorantă roşie cu care se vopseşte fibra textilă (*Rubia tinctorum*); roibă. [<fr. *garance*, it. *garanza*] **II** s.f. Materie colorantă roşie, extrasă din rădăcinile garanţei. [<fr. *garancine*, it. *garanzine*]

GARDIÁN/GARDÍST I s.m. Paznic al unui local, al unei instituţii. [<fr. *gardien*] **II** s.m. **1.** (În trecut) Sergent de stradă. **2.** (În trecut) Legionar. [<germ. *Gardist*]

GASCONÁDĂ/GASCONÍSM I s.f. (Livr.) Fanfaronadă, lăudăroşenie. [<fr. *gasconade*] **II** s.n. (Livr.) Predispoziţie (a francezilor) pentru fanfaronadă. [<fr. *gasconisme*]

GASTROSTOMÍE/GASTROTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a stomacului pentru eliminarea conţinutului gastric direct în exterior. [<fr. *gastrostomie*, cf. gr. *gaster* = stomac, *stoma* = deschidere] **II** s.f. (MED.) Incizie a stomacului pentru a extrage un corp străin din el. [<fr. *gastrotomie*, gr. *gaster* = stomac, *tome* = tăiere]

GAZÉL/GAZÉLĂ I s.n. Poezie (orientală) cu formă fixă alcătuită din distihuri, în care al doilea vers din fiecare distih are aceeaşi rimă ca versurile primului distih şi care de obicei cîntă dragostea şi vinul. [<fr. *gazel*, ar. *ghazel*] **II** s.f. Nume dat mai multor genuri de mamifere rumegătoare din familia antilopei, cu corpul suplu, picioare lungi, coarne în formă de liră şi ochi mari, care trăiesc în stepele şi deşerturile africane şi asiatice; animal care face parte din unul din aceste genuri. [<fr. *gazelle*]

Scanned with OKEN Scanner

* **GĂLBENÉLE/GĂLBENÉLI** I s.f. (sg. I. *gălbenea*, II *gălbeneală*) 1. **1.** Plantă erbacee cu tulpină groasă, cu frunze lanceolate și dințate și cu flori galbene, care crește în locuri umede *(Rarippa amphibia)*. **2.** Plantă erbacee cu tulpină păroasă în partea de jos, cu frunze palmate și cu flori galbene-aurii *(Ranunculus pedatus)*. ○ **G.** *de pădure* = plantă erbacee cu tulpină acoperită de peri și cu flori galbene-aurii, care crește în regiunile înalte *(Ranunculus aureus)*. [<*gălben* + suf. *-ea*] **II** s.f. (sg. *gălbeneală*) (Rar la pl.) Paliditate, paloare a feței. [<*gălbeni* + suf. *-eală*]

GEÁNTĂ/JÁNTĂ I s.f. **1.** Obiect din piele, din pînză, din material plastic etc. de formă dreptunghiulară, avînd în interior una sau mai multe despărțituri, care servește la transportarea cu mîna a unor acte, cărți, caiete etc; servietă. **2.** Poșetă. [<tc. *canta*] **II** s.f. Partea exterioară a unei roți, pe care se fixează bandajul de rulare sau pneul; obadă. [<fr. *jante*]

GENERALIZÁBIL/GENERALIZATÓR I adj. Care se poate generaliza. [<fr. *généralisable*] **II** adj. Care generalizează. [<fr. *généralisateur*]

GENETICIÁN/GENETÍST I s.m. și f. Specialist în genetică. [<fr. *généticien*] **II** s.m. și f. Adept al genetismului. [<fr. *génétiste*]

GENUNCHÉR/GENUNCHÉRĂ I s.n. (Reg.) Suman sau pieptar (din piele de miel) lung pînă la genunchi. [<*genunch*(i) + suf. *-er*] **II** s.f. Împletitură de lînă, de bumbac, bandaj special etc. cu care se acoperă genunchiul pentru a-l proteja (la sport sau la anumite munci). [<*genunch*(i) + suf. *-eră*]

GEODÉZICĂ/GEODEZÍE I s.f. (MAT.) *Linie g.* = curbă care reprezintă distanța cea mai scurtă dintre două puncte aflate pe o suprafață curbă. [<fr. *géodésique*] **II** s.f. Știință aplicată care se ocupă cu studiul formei și al dimensiunilor pămîntului, cu tehnica măsurării și a reprezentării cartografice sau numerice a suprafeței lui. [<fr. *géodésie*, gr. *ge* = pămînt, *daiein* = a împărți]

GEOMORFOGENÉZĂ/GEOMORFOGENÍE I s.f. Naștere a formelor de relief ale suprafeței terestre. [<fr. *géomorphogenèse*] **II** s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul originii formelor reliefului terestru. [<fr. *géomorphogénie*]

GEORGIÁN/GEÓRGIC I s.n. și adj. **1.** S.n. Prima epocă a cambrianului. **2.** Adj. Care aparține acestei epoci. [<fr. *géorgien*, cf. *Georgia*, stat în S.U.A.] **II** s.f și adj. **1.** Adj. (Livr.) Referitor la muncile agricole. **2.** S.f. Poezie avînd acest caracter. [<fr. *géorgique*, lat. *georgicus*, gr. *georgikos*]

GEOTERMÁL/GEOTÉRMIC I adj. (Despre izvoare) Cu apă caldă sau fierbinte. [<fr. *géothermal*] **II** adj. Care aparține căldurii din interiorul scoarței pămîntului, privitor la această căldură. ○ *Treaptă g.* = distanța pe verticală, spre interiorul scoarței terestre, la care se înregistrează creșterea succesivă a temperaturii cu cîte 1°C. [<fr. *géothermique*]

GERÁ/GIRÁ I vb. I. Tranz. (Rar) A administra în contul, în numele altuia. [<fr. *gérer*] **II** vb. I. Tranz. **1.** A garanta printr-un gir o cambie. **2.** Refl. și intranz. (Despre vînt) A(-și) schimba treptat direcția de la dreapta spre stînga; a se roti. **3.** Refl. și intranz. (Despre nave) A se roti în jurul unei ancore sub acțiunea vîntului sau a curentului de mare. [<it. *girare*]

GERÁNT/GIRÁNT I s.m. și f. Cel care gerează o funcție, o întreprindere, o societate etc. [<fr. *gérant*] **II** s.m. și f. Cel care garantează printr-un gir o cambie. [<it. *girare*]

GERÁRE/GIRÁRE/GIRÁȚIE I s.f. Acțiunea de a gera și rezultatul ei. [<*gera*] **II** s.f. Acțiunea de a gira și rezultatul ei. [<*gira*] **III** s.f. Mișcare de rotație, mișcare circulară. [<fr. *giration*]

GERMÁN/GERMÁNIC I adj. Care aparține Germaniei sau germanilor, privitor la Germania sau la germani; nemțesc. ◐ (Substantivat, f.) Limba germană. [<lat. *Germanus*] **II** adj. Care aparține sau este caracteristic germanilor și popoarelor înrudite cu germanii, privitor la germani și la popoarele înrudite cu ei. ○ *Limbi g.* = grup de limbi indo-europene vorbite în centrul și în nordul Europei, extinse cu vremea și în alte regiuni. *Popoare g.* = denumire a unor triburi vechi din care se trag germanii, englezii, scandinavii etc. *Filologie g.* = studiul limbilor și al literaturii germanice. [<fr. *germanique*, lat. *germanicus*]

GERMANÍSM/GERMANÍSTICĂ I s.n. Cuvînt, construcție etc. specifice limbii germane, împrumutate de o altă limbă fără să fie asimilate de aceasta. [<fr. *germanisme*] **II** s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor și literaturilor germanice. [<germ. *Germanistik*]

GERMINÁL/GERMINATÍV/GERMINATÓR I adj. Referitor la germene. [<fr. *germinal*] **II** adj. Referitor la germinație; care poate germina. [<fr. *germinatif*, it. *germinativo*] **III** adj. Care are puterea de a germina sau de a determina germinarea. [<fr. *germinateur*, it. *germinatore*]

GERUNDIVÁL/GERUNZIÁL I adj. Construit cu gerundivul, care conține un gerundiv. [<fr. *gerundif*, lat. *gerundivus*] **II** adj. Construit cu gerunziul, care are un gerunziu. [<*gerunziu* + suf. *-al*]

GÉSTIC/GESTUÁL I adj. Care ține de gestică. [<*gest*] **II** adj. Care se face prin gesturi. [<fr. *gestuel*]

GÉSTICĂ/GESTICULÁȚIE I s.f. Ansamblu de gesturi folosite de un actor în interpretarea unui rol ori în recitarea sau în lectura unei opere poetice. [<germ. *Gestik*] **II** s.f. Faptul de a gesticula. [<fr. *gesticulation*, lat. *gesticulatio*, *-onis*]

GHÉB/GHÉBĂ I s.n. **1.** Cocoașă (la om). **2.** Înălțime, ridicătură de teren. **3.** (La pl.) Specie de ciuperci comestibile cu piciorul gălbui sau brun, avînd de jur împrejur un inel alb, și cu pălăria galbenă-brună *(Armillaria mellea)*. ○ **G.** *de brad* = ciupercă comestibilă cu pălărie albă, subțire, cărnoasă și cu picior lung și subțire *(Lepiota clypeolaria)*. **G.** *de pădure* = ciupercă comestibilă cu pălărie roșiatică ori brună, catifelată *(Collybia longipes)*. [<Probabil lat. *glibbus* (formă metatezată a lui *gibb(u)lus gibbus*] **II** s.f. Manta țărănească lungă, împodobită cu găitane. [<tc. *kebe*]

GHIDÁJ/GHIDÁRE I s.n. **1.** Faptul de a ghida. **2.** Dispozitiv mecanic fix al unui mecanism, care permite deplasarea unei piese mobile doar într-o

anumită direcție și între anumite limite. [<fr. *guidage*] II s.f. Acțiunea de a (se) ghida și rezultatul ei. [<*ghida*]

GHIDRÁN/GHIDRÍN I s.m. Varietate de cai cu părul roșcat, de talie mijlocie, folosită la tracțiune și călărie. [*Et.i.*] II s.m. Pește mic din apele dulci și sărate, care are pe spate, înaintea înotătoarelor dorsale, trei spini osoși *(Gasterostens aculeatus)*. [*Et.i.*]

GHIMPÁT/GHIMPÓS I adj. Care are ghimpi, prevăzut cu ghimpi. ○ *Sîrmă g.* = sîrmă pe care sînt fixate alte bucăți de sîrmă, scurte și ascuțite. [<*ghimpe*] II adj. 1. Cu ghimpi; țepos, spinos. 2. (Fig.; rar) Sarcastic; caustic, ironic. [<*ghimpe* + suf. *-os*]

***GHIVÉCE/GHIVÉCIURI** I s.n. (sg. *ghiveci*) Vas de pămînt ars, de material plastic etc., de formă tronconică, prevăzut cu gaură în fund, folosit pentru plantarea florilor (în casă). ○ *G. nutritiv* = amestec de pămînt, nisip, mraniță, îngrășăminte chimice etc., în care se plantează răsadurile de legume. [<tc. *güvec*] II s.n. (sg. *ghiveci*) Mîncare preparată din tot felul de legume, cu sau fără carne. ◐ (Fig.; peior.) Creație literară, muzicală etc. eterogenă și lipsită de valoare [<tc. *güvec*]

GLACIÁL/GLACIÁR I adj. (Livr.) 1. De gheață, rece ca gheața, care îngheață. 2. (Fig.; despre acțiuni, manifestări ale oamenilor) Lipsit de căldură, bunăvoință, prietenie; distant, rece. [<fr. *glacial*, lat. *glacialis*] II adj. *Perioada* (sau *epoca*) *g.* = perioadă din era cuaternară (sau *p. gener.*, dintr-o altă eră) în care ghețarii ocupau regiuni foarte întinse de pămînt și în care alternau intervale reci cu cele calde; care aparține acestei perioade. [<fr. *glaciaire*, lat. *glacies*]

GLICOGENÉTIC/GLICOGÉNIC I adj. Referitor la glicogeneză. [<fr. *glycogénétique*] II adj. Referitor la glicogen. [<fr. *glycogénique*]

GLISÁDĂ/GLISÁRE I s.f. 1. Zbor alunecat al avionului în linie dreaptă, în lungul aripii înclinate. 2. (COREGR.) Pas făcut pentru a merge într-o parte. [<fr. *glissade*] II s.f. Faptul de a glisa. ◐ Lansare prin alunecare pe un plan înclinat. [<*glisa*]

GLISIÉRĂ/GLISÓR I s.f. Piesă metalică sau de lemn în formă de patină, de-a lungul căreia alunecă o piesă mobilă. [<fr. *glissière*] II s.n. Dispozitiv care permite unor tipuri de vehicule să alunece pe o pernă de aer deasupra unei suprafețe plane. [<fr. *glissoir*]

GLOBULÁR/GLOBULÓS I adj. 1. Care are formă de glob; sferic. 2. (Spec.) Care aparține globulelor sîngelui, referitor la globulele sîngelui. [<fr. *globulaire*, lat. *globulus*] II adj. Care are formă de globule; compus din globule. [<fr. *globuleux*]

***GODÍNI/GODÍNURI** I s.m. (sg. *godin*) (Reg.) Purceluș pînă la un an. [*Et.i.*] II s.n. (sg. *godin*) Sobă de fier (cilindrică) folosită la încălzit. [<fr. *Godin* (nume propriu)]

GOFRÁJ/GOFRÉU I s.n. 1. Ondulații, cute paralele obținute prin gofrare. 2. (TEXT.) Desene în relief imprimate pe unele țesături. [<fr. *gaufrage*] II s.n. (ARHIT.) Ornament constituit din adînciturи cu conturul pătrat, alcătuite și dispuse în șiruri paralele. [<fr. *gaufre*]

GOMÁJ/GUMÁJ I s.n. (TEHN.) (La un piston) Depunere a reziduurilor de combustie în spațiile dintre segment și șanț. [<fr. *gommage*] II s.f. Acțiunea de a guma și rezultatul ei. [<fr. *goummage*]

GONARTRÍTĂ/GONARTRÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamație a articulației genunchiului. [<fr. *gonarthrite*, gr. *gony* = genunchi, *arthron* = articulație] II s.f. (MED.) Artroză (acțiune cu caracter degenerativ) a articulației genunchiului. [<fr. *gonarthrose*]

GONFLÁBIL/GONFLÁNT I adj. Care își poate mări volumul prin îmbibarea cu un lichid organic sau cu apă. [<fr. *gonflable*] II s.n. Substanță care are proprietatea de a fi absorbită de cauciuc. [<fr. *gonflant*]

GRADÉL/GRADÉN I s.n. Pînză albă de bumbac cu dungi longitudinale, folosită pentru lenjerie. [<germ. *Gradel*] II s.n. 1. Treaptă înaltă așezată la baza unui edificiu. 2. Fiecare dintre treptele unui amfiteatru, stadion etc. pe care sînt așezate băncile sau scaunele. [<fr. *gradin*]

***GRÁFI/GRÁFURI** I s.m. (sg. *graf*) Conte german. [<germ. *Graf*] II s.n. (sg. *graf*) (MAT.) 1. Reprezentare grafică a locului geometric al unei funcții. 2. Sistem de cupluri formate prin aplicarea unei mulțimi într-o a doua mulțime sau chiar în ea însăși. [<fr. *graphe*, engl. *graph*(ic formula)]

GRAFICIÁN/GRAFOLÓG I s.m. și f. Persoană care se ocupă cu grafica. [<*grafic*(ă) + suf. *-ian*] II s.m. și f. Persoană care se ocupă cu grafologia. [<fr. *graphologue*]

GRAFÍE/GRAFÍSM I s.f. Mod de redare în scris a cuvintelor; scriere. ◐ Fel specific de a scrie al cuiva; scris. ◐ Linie specifică a unui desen, care îl caracterizează pe autorul lui. [<fr. *graphie*, it. *grafia*, gr. *graphe* = arta de a scrie] II s.n. 1. Redare în linii simple, grafice; simplitate; simplificare. 2. Manieră de a prezenta o imagine fotografică astfel încît liniile ei principale să aibă echilibru și unitate. 3. (Livr.) Tendință de a da prioritate elementelor grafice într-o operă de artă. [<fr. *graphisme*]

GRAMATICIÁN/GRAMATÍST I s.m. și f. Specialist în gramatică. [<*gramatic*(ă) + suf. *-ian*] II s.m. 1. Învățător (care preda alfabetul) în școlile elementare din Atena și Roma antică. 2. (Rar și înv.) Profesor, specialist în gramatică. [<fr. *grammatiste*, it. *grammatista*, gr. *grammatistes*]

***GRANÁTE/GRANÁȚI** I s.n. (sg. *granat*) Mineral cristalizat, aflat în rocile eruptive și în unele roci sedimentare sau metamorfice, folosit ca piatră de șlefuit sau ca piatră semiprețioasă. [<it. *granato*, germ. *Granat*] II s.m. (sg. *granat*) Plantă erbacee aromatică cu flori albe și galbene (*Chrysanthemum parthenim*). [<it. *granato*, lat. *granatum*]

GRANULÁRE/GRANULÁȚIE I s.f. Acțiunea de a granula și rezultatul ei. [<*granula*] II s.f. 1. Structură în granule a unui material granular. 2. Leziune organică compusă din mici tumori la

Scanned with OKEN Scanner

suprafața membranelor mucoase și seroase. [<fr. *granulation*]

GRANULÍN/GRANULÍT I s.n. (TEHN.) Pămînt decolorant, preparat prin activizarea bentonitei, folosit pentru decolorarea uleiurilor. [<fr. *granuline*] II s.n. **1.** Rocă metamorfică șistoasă și grăunțoasă, asemănătoare cu gnaisul (rocă metamorfică compusă din cuarț, feldspat și mică). **2.** Argilă artificială obținută prin arderea granulelor de argilă în cuptoare speciale și folosită ca material de construcție. [<fr. *granulite*]

***GRÁPĂ/GRAPÍNĂ** I s.f. **1.** Unealtă agricolă formată dintr-un grătar cu dinți, cu discuri, cu roți dințate etc. sau dintr-o legătură de mărăcini, care servește la mărunțirea, afînarea și netezirea pămîntului arat, la acoperirea semințelor etc.; boroană. ○ (Expr.) *A se ține g. de cineva* = a însoți pretutindeni pe cineva. [<alb. *grep, gërepë* „undiță, cîrlig de undiță"] **2.** Tip de inflorescență în formă de ciorchine. [<fr. *grappe*] II s.f. Mică ancoră cu patru brațe. [<fr. *grappin*]

GRATIFICÁRE/GRATIFICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a gratifica și rezultatul ei. [<*gratifica*] II s.f. Răsplată în bani care se acordă peste salariu sau retribuție. [<fr. *gratification*, it. *gratificazione*, germ. *Gratifikation*]

GRATITÚDINE/GRATUITÁTE I s.f. (Livr.) Recunoștință. [<fr. *gratitude*, lat. *gratitudo, -inis*] II s.f. **1.** (La sg.) Însușirea de a fi gratuit, de a nu costa nimic. **2.** (Fig.; la sg.) Inutilitate, zădărnicie sau netemeinicie a unei acțiuni, a unei fapte etc.; (la pl.) fapte, vorbe, atitudini care se dovedesc inutile sau nejustificate. [<fr. *gratuité*, lat. *gratuitas, -atis*]

GRÁȚIE/GRAȚIOZITÁTE I s.f. **1.** Drăgălășenie, finețe, gingășie demonstrate de o ființă în mișcări, atitudini etc.; atracție particulară pe care o provoacă cineva sau ceva prin aspect, mișcare etc.; farmec. ● (În mitologia romană) *Cele trei grații* sau *grațiile* = cele trei zeițe considerate ca personificări ale frumuseții și gingășiei feminine. **2.** Ajutor, milă, îndurare (divină); iertare (de o pedeapsă). ○ *Anul de g. ...*, formulă emfatică ce precedă indicarea unui an calendaristic. **3.** (Cu valoare de prepoziție) Datorită. [<it. *grazia*, lat. *gratia*] II s.f. (La sg.; adesea ir.) Politețe plină de bunăvoință; amabilitate; atitudine curtenitoare. ● (La pl.) Atitudine, vorbe, fapte pline de afectare; *(p. ext.)* nazuri, mofturi. [<fr. *graceuseté*, it. *graziosità*, lat. *gratiositas, -atis*]

GRAVIDÍSM/GRAVIDITÁTE I s.n. (MED.) Ansamblul simptomelor care însoțesc graviditatea. [<it. *gravidismo*] II s.f. Starea unei femei gravide; gestație; sarcină. [<fr. *gravidité*, lat. *graviditas, -atis*]

GRAVITÁTE/GRAVITÁȚIE I s.f. **1.** Aspect extrem de important prin consecințele neplăcute, primejdioase pe care le poate avea. **2.** Seriozitate, severitate, sobrietate extremă (în manifestări, atitudini etc.) **3.** (Rar) Gravitație. [<fr. *gravité*, lat. *gravitas, -atis*] II s.f. (FIZ.) Fenomen de atracție reciprocă a corpurilor, dependent de masa lor. ○ *Cîmp de g.* = spațiu în care un corp își exercită atracția asupra altor corpuri. *Centru de g.* = a) punct de aplicație al rezultantei forțelor de gravitație exercitate asupra părților care alcătuiesc un corp; b) *(fig.)* loc în jurul (și sub influența) căruia evoluează, trăiește cineva sau ceva. [<fr. *gravitation*]

GRÉFĂ/GRÍFĂ I s.f. I. Birou al unei instanțe judecătorești, unde se fac lucrările de procedură și unde se păstrează dosarele proceselor. [<fr. *grefe*, lat. *graphium*] II (MED.) Operație de refacere a unui țesut; plastie. [<fr. *greffe*] II s.f. **1.** Instrument pentru marcarea arborilor. **2.** Piesă metalică în formă de gheară dublă, care permite deplasarea peliculei într-un aparat de filmat, prinzînd intermitent perforațiile filmului. **3.** Poziție patologică a mîinii sau a piciorului, amintind de gheara de grifon. **4.** Ornament constituit din motive florale, geometrice, gheare și capete de animale, folosit în stilurile romanic și gotic. [<fr. *griffe*]

GREFÓN/GRIFÓN I s.n. Fragment de țesut sau de organ transplantat. [<fr. *greffon*] II s.m. **1.** Monstru mitologic închipuit cu trup de leu înaripat și cu cap și gheare de vultur; motiv decorativ care reprezintă un astfel de monstru. **2.** Specie de cîine de vînătoare cu părul aspru și lățos. **3.** Gură de izvor (de apă minerală). [<fr. *griffon*, it. *griffone*]

***GRENÁDĂ/GRENADÍNĂ** I s.f. **1.** Proiectil ușor, alcătuit dintr-un corp metalic alungit, o încărcătură explozivă și un focos, care se aruncă cu mîna sau cu un dispozitiv special. **2.** Obiect de forma unei grenade, folosit în atletica ușoară pentru probele de aruncare; *p. ext.* probă atletică practicată cu acest obiect. [<fr. *grenade*, it. *granata*, germ. *Granate*, lat. *grenatus*] II s.f. I. (Rar) Fir de mătase naturală întrebuințat la fabricarea dantelelor. ● Țesătură subțire și transparentă, de bumbac sau de mătase, din care se confecționează rochii de vară, perdele. II. Sirop făcut cu suc de rodie. [<fr. *grenadine*]

GRILÁJ/GRÍLĂ I s.n. Împrejmuire alcătuită din panouri de vergele metalice sau de lemn ori din plasă de sîrmă. [<fr. *grillage*] II s.f. **1.** Panou de vergele de metal sau de lemn care se așază la o deschidere (ușă, fereastră, vitrină etc.). **2.** (FIZ.) Electrod în formă de grătar, intercalat între anodul și catodul unei poliode; grătar. **3.** Obstacol la o fortificație făcut dintr-un gard de vergele de oțel. ● Grătar de bare de oțel care închide tuburile de ventilație ale unei cazemate. ● Aparat de ochire a obiectivelor aeriene. **4.** (CIB.) Dispozitiv pentru cifrare și descifrarea mesajelor, a caracterelor alfanumerice. [<fr. *grille*]

GRIMÁSĂ/GRÍMĂ I s.f. Strîmbătură, schimonoseală a feței (care exprimă o anumită stare sufletească). ● (Fig.) Aparență înșelătoare, mincinoasă; disimulare. [<fr. *grimace*, sp. derivat *grimazo*, germ. *Grimm*] II s.f. Totalitatea mijloacelor cosmetice folosite de actori pentru a se machia; machiaj. [<fr. *grime*; derivat *se grimer* = a se masca, de unde derivat regresiv, *grime* = mască, it. *grimo*, germ. *Grimm*]

GRIMÓN/GRIMÓR I s.n. Culoare de machiaj solidă, în formă de baton subțire. [<fr. *grimon*] II s.m. Specialist în machiaj; machior. (Var. *grimer* s.m.) [<*grim*(ă) + suf. *or*]

GRINDÉI/GRINDÉL I s.n. **1.** Parte componentă a plugului cu tracțiune animală, care face legătura între toate celelalte elemente. **2.** Grindă mică (fixată la o construcție de-a curmezișul și orizontal). ◉ Bucată de lemn care intră în alcătuirea unor instrumente, mecanisme etc. [<bg. *gredel*, scr. *gredelj*] **II** s.m. Pește mic, asemănător cu țiparul, de culoare verde-gălbuie, cu pete mari, negre; *(Nemachilus* molan. *barbatulus)* [<săs. *grendel* (= germ. *Grundel*]

GRUPÁJ/GRUPÁRE I s.n. Faptul de a grupa; modul de aranjare a articolelor pe o pagină de ziar sau de revistă; *(concr.)* informații privitoare la o anumită problemă, grupare împreună într-o publicație periodică. [<fr. *groupage*] **II** s.f. **1.** Acțiunea de a (se) grupa și rezultatul ei; *(concr.)* ceea ce se grupează laolaltă. **2.** Colectivitate unită prin idei, concepții sau interese comune; grup. **3.** (MILIT.) Întrunire temporară de subunități diferite sub o comandă unică în vederea unei misiuni de luptă. **4.** Ansamblu de atomi legați între ei, a căror prezență în molecula unei substanțe determină o funcție chimică. [<*grupa*]

***GRÚPĂ/GRUPÉT I** s.f. **1.** Colectiv restrîns de oameni, subordonat unei forme organizatorice mai largi. ◉ Unitate administrativă dintr-o întreprindere sau dintr-o instituție, bazată pe specializare, pe diviziunea muncii. ◉ Cea mai mică subunitate militară de instrucție și de luptă. ● (Rar) Grup. **2.** Subdiviziune (în științe) care cuprinde elemente cu trăsături comune. ○ **G.** *sanguină* = fiecare dintre categoriile de clasificare a sîngelui, întemeiată pe ansamblul de caracteristici ale globulelor roșii și ale plasmei sanguine. **4.** (Spec.) Fiecare dintre subîmpărțirile care rezultă din așezarea elementelor chimice în sistemul periodic, grupînd elementele cu proprietăți înrudite. [<fr. *groupe*] **II** s.n. Ornament format din patru note scurte, a căror valoare se încadrează în cea a notei de bază [<it. *gruppetto*]

GUDRONÁJ/GUDRONÁRE I s.n. Tratament superficial de întreținere a suprafeței unei îmbrăcăminți rutiere, constînd în stropirea cu gudron și acoperirea ei cu criblură (piatră dură, sfărîmată mărunt). [<fr. *goudronage*] **II** s.f. Acțiunea de a gudrona și rezultatul ei. [<*gudrona*]

GUVERNATÓR/GUVERNÓR I s.m. **1.** (În multe state) Persoană care conduce, în numele șefului statului, o unitate administrativ-teritorială mai mare sau un teritoriu dependent, o colonie. **2.** Persoană care conduce o instituție de credit depinzînd de o autoritate centrală. [<*guverna* + suf. *-tor*] **II** s.m. (Înv.,) Persoană însărcinată cu educația unui tînăr nobil sau a unui fiu de suveran. [<fr. *gouverneur*]

Scanned with OKEN Scanner

H

HADRÓM/HADRÓN I s.n. (BOT.) Fascicul conducător lemnos, format din vase şi fibre lemnoase. [<germ. *Hadrom*] II s.m. (FIZ.) Particulă de masă superioară sau egală cu protonul, supusă interacţiunii foarte slabe electromagnetice şi gravitaţionale. [<fr. it. *hadron*, gr. *hadros* = greu]

***HALÁTE/HALÁTURI** I s.n. (sg. *halat*) **1.** Haină lungă de pînză care se poartă în timpul lucrului, din motive de igienă sau pentru a se proteja îmbrăcămintea. **2.** Haină comodă lungă şi largă care se poartă în casă. ◎ Haină lungă şi largă purtată de orientali. [<bg., rus. *halat*] II s.n. (sg. *halat*) Sculă, funie. *(Et. i.)*

***HÁLCA/HÁLCĂ** I s.f. (Înv.) **1.** Verigă, cerc (de metal). ◎ Scoabă sau legătură de fier, la ziduri. **2.** (La orientali) Cerc de fier prin care se aruncă, din galop, sulița la jocul numit gerid; *(p. ext.)* jocul însuşi. [<tc. *halka*] II s.f. Bucată mare de carne sau (mai rar) din alt aliment; hartan. [<magh. *halk*]

HALUCINÁNT/HALUCINATÓRIU I adj. Care provoacă halucinaţii; uluitor, impresionant. [<fr. *hallucinant*] II adj. Care ţine de halucinaţie. [<fr. *hallucinatoire*]

HÁRPĂ/HÁRPIE I s.f. Instrument muzical de formă triunghiulară, cu coarde inegale ca lungime, puse în vibraţie cu degetele ambelor mîini. [<fr. *harpe*, germ. *Harfe*] II s.f. **1.** Monstru înaripat cu chip de femeie şi cu corp de pasăre de pradă. **2.** (Fig.) Femeie rea, arţăgoasă şi hrăpăreaţă. **3.** Specie de vultur din America de Sud. [<fr. *harpie*, lat., gr. *harpya*]

HELIÁST/HILIÁST I s.m. (În antichitate) Membru al unui tribunal din Atena, care-şi ţinea şedinţele în aer liber la răsăritul soarelui. [<fr. *héliaste*] II s.m. Adept al unei teorii apărute spre sfîrşitul sec. X, care propaga sfîrşitul lumii odată cu anul 1000. *(Et. i.* → gr. *hillia* = o mie.]

HEMATÍE/HEMATÍT I s.f. Celulă sanguină de culoare roşie, datorită hemoglobinei pe care o conţine; globulă roşie. [<fr. *hématie*] II s.n. Oxid natural de fier foarte dur, de culoare roşie sau brună, cu luciu metalic. [<fr. *hématite*]

HEMATÍNĂ/HEMATÓM I s.f. Pigment care provine din sînge şi conţine fier. [<fr. *hématine*, gr. *haima* = sînge] II s.n. Tumoare care conţine o aglomerare de sînge închistat, provocată de ruperea spontană sau traumatică a vaselor sanguine. [<fr. *hématome*, gr. *haima* = sînge]

HEMÍNĂ/HEMIÓN I s.f. Substanţă organică produsă prin încălzirea hemoglobinei cu clorură de sodiu şi acid acetic, folosită în medicina judiciară pentru identificarea petelor de sînge. [<fr. *hémine*] II s.m. Măgar sălbatic de mărimea catîrului, care trăieşte în Mongolia. [<fr. *hémione*]

HEMOROIDÁL/HEMOROIDÁR I adj. Referitor la hemoroizi. [<fr. *hémorroïdal*] II adj. Care este afectat de hemoroizi. [<fr. *hemorroïdaire*]

HEPATECTOMIE/HEPATICOTOMÍE I s.f. Rezecţie chirurgicală a unei părţi a ficatului. [<fr. *hépatectomie*] II s.f. Incizie a canalului hepatic făcută în scopul înlăturării calculilor biliari. [<fr. *hépaticotomie*]

HEPATOSTOMÍE/HEPATOTOMÍE I s.f. (MED.) Practicarea operatorie a unei derivaţii biliare. [<fr. *hépatostomie*] II s.f. (MED.) Incizie chirurgicală a ficatului. [<fr. *hépatotomie*]

HERÁLD/HERALDÍST I s.m. Ofiţer însărcinat cu organizarea sărbătorilor, a turnirelor medievale, a transmiterii decoratiilor de război etc. [<lat. *heraldus*] II s.m. Specialist în heraldică. [<fr. *héraldiste*]

HERUVÍC/HERUVÍM I s.n. Numele unui imn bisericesc ortodox. [<ngr. imnos) *heruvikós, heruvikón*] II s.m. (REL.) Înger care urmează ierarhic după arhangheli. [<sl. *heruvimŭ*]

HEXÓDĂ/HEXÓZĂ I s.f. Tub electric cu vid, care are şase electrozi. [<fr. *hexode*, germ. *Hexode*] II s.f. Nume generic dat monozaharidelor cu şase atomi de carbon în moleculă. [<fr. *hexose*]

HIACÍNT/IACÍNT I s.n. Varietate roşie de zircon (piatră semipreţioasă de culoare roşie sau portocalie). [<fr. *hyacinthe*, gr. *hyakinthos*] II s.m. (BOT.) Plantă erbacee bulboasă, cu flori colorate în alb, galben, roz sau albastru, plăcut parfumată *(Hyacinthus orientalis)*; zambilă. [<fr. *jacinthe*, gr. *Hyakinthos*, personaj mitologic]

HIDRÁNT/HIDRÁT I s.n. Dispozitiv la conductele de distribuţie a apei sub presiune, care permite deschiderea şi închiderea unuia sau a mai multor furtunuri în acelaşi timp. [<fr. *hydrante*, germ. *Hidrant*] II s.m. **1.** Compus chimic organic solid, de obicei sare, cristalizat cu una sau mai multe molecule de apă de cristalizare. **2.** Denumire improprie pentru hidroxid. ○ **H.** *de carbon* = glucide, zaharuri. [<fr. *hydrate*]

HIDRARGIRÍSM/HIDRARGIRÓZĂ I s.n. Intoxicaţie provocată de vaporii sau sărurile de mercur. [<fr. *hydrargyrisme*] II s.f. Boală provocată de intoxicarea cu mercur, care se manifestă prin inflamaţia şi hemoragia gingiilor, dureri şi contracţii ale muşchilor, tulburări psihice etc. [<fr. *hydrargyrose*]

HIDRATÁBIL/HIDRATÁNT I adj. Care se poate hidrata. [<fr. *hydratable*] II adj. Care hidratează. ○ *Loţiune* **h.** = loţiune folosită în cosmetică pentru a reda epidermei conţinutul său în apă. [<fr. *hydratant*]

HIDRAZÍDĂ/HIDRAZÍNĂ I s.f. Substanţă cristalină incoloră, solubilă în apă, cu acţiune bacteriostatică puternică. [<fr. *hydrazide*, nume

comercial] II s.f. Compus organic bazic, combinație a azotului cu hidrogenul. [<fr. *hydrazine*]

HIDROFÍL/HIGROFÍL I adj. **1.** Care absoarbe apa în mare cantitate; care se îmbibă ușor cu apă; care are afinitate pentru apă, avid de apă. **2.** (BOT.) (Plantă) La care florile se polenizează în apă sau la suprafața apei; hidrogamă. [<fr. *hydrophile*, gr. *hjdor* = apă, *philos* = prieten]. II adj. (Despre plante) Care caută umiditatea, care se dezvoltă în condiții de mare umiditate. [<fr. *hygrophile*, gr. *hygros* = umed, *philein* = a iubi]

HIDROFÓN/HIDROFÓR I s.n. Aparat utilizat pentru semnalizarea sub apă, cu ajutorul sunetelor, format din microfoane acționate electromagnetic. [<fr. *hydrophone*] II s.n. Instalație care asigură presiunea necesară în rețeaua de distribuție a apei într-un cartier sau într-o clădire înaltă etc. [<fr. *hydrophore*, gr. *hydor* = apă, *phoros* = ochi]

HIDROGRÁF/HIGROGRÁF I **1.** s.m. și f. Specialist în hidrografie. **2.** s.n. Hidrometru înregistrator. [<fr. *hygrographe*, gr. *hygros* = umed, *graphein* = a înregistra]

HIDROGRÁMĂ/HIGROGRÁMĂ I s.f. Grafic care indică variația nivelului sau debitului unui curs de apă într-o anumită unitate de timp. [<fr. *hydrogramme*] II s.f. Diagramă reprezentînd variația umidității aerului. [<fr. *hygrogramme*]

HIDROLOGÍE/HIGROLOGÍE I s.f. Ramură a geografiei fizice care studiază proprietățile apelor din natură, legile generale sub acțiunea cărora se petrec procesele hidrologice și influența reciprocă dintre hidrosferă, atmosferă, litosferă și biosferă. [<fr. *hydrologie*, gr. *hydor* = apă, *logos* = studiu] II s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul umidității atmosferei. [<fr. *hygrologie*]

HIDROMÉTRIC/HIGROMÉTRIC I adj. Referitor la hidrometrie. ○ *Stațiune* **h.** = punct unde se fac măsurători sistematice pentru a determina nivelul, viteza și debitul unui curs de apă. [<fr. *hydrométrique*] II adj. Referitor la higrometrie. [<fr. *hygrométrique*]

HIDROMETRÍE/HIGROMETRÍE I s.f. **1.** Ramură a hidrologiei care studiază metodele tehnice pentru determinarea debitului unui curs de apă sau al unei conducte. **2.** Acumulare de lichid seros în cavitatea uterină. [<fr. *hydrométrie*] II s.f. Ramură a meteorologiei care studiază metodele și aparatele folosite pentru determinarea umidității aerului atmosferic; hidroscopie. [<fr. *hygrométrie* gr. *hygros* = umed, *metron* = măsură]

HIDROMÉTRU/HIGROMÉTRU I s.n. **1.** Nume generic pentru instrumentele de măsură a densității lichidelor. **2.** Manometru metalic cu scara gradată în unități de coloană de apă. ◉ Mină cu ajutorul căreia se măsoară nivelul unui curs de apă. [<fr. *hydromètre*, gr. *hydor* = apă, *metron* = măsură] II s.n. Aparat pentru măsurarea umidității aerului atmosferic. [<fe. *hygromètre*, germ, *Higrometer*]

HIDROXÍD/HIDROXÍL I s.n. Compus chimic anorganic a cărui moleculă conține în structura sa una sau mai multe grupe hidroxil. [<fr. *hydroxyle*] II s.m. Radical monovalent format dintr-un atom de hidrogen și un atom de oxigen; oxidril. [<fr. *hydroxyle*]

HIPOCÓNDRU/IPOHÓNDRU I s.n. Fiecare dintre părțile laterale ale abdomenului, situate imediat sub ultima coastă. [<fr. *hypocondre*, gr. *hypo* = dedesubt, *chondros* = cartilaj] II adj., s.m. și f. (Persoană) Care suferă de ipohondrie. [<fr. *hipocondre*]

HIPODERMÍTĂ/HIPODERMÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamație a țesutului celular subcutanat. [<fr. *hypodermite*] II s.f. (MED.) Boală parazitară la bovine, provocată de larvele hipodermei. [<fr. *hypodermose*]

HIPOFOSFÁT/HIPOFOSFÍT I s.m. Sare a acidului hipofosforic. [<fr. *hypophosphate*] II s.m. Sare a acidului hipofosforos. [<fr. *hypophosphite*]

HIPOGÉU/HIPOGÍN I adj. (Despre animale, plante) Care trăiește sub pămînt. ◉ (Despre roci sau procese geologice) Care își are originea în interiorul pămîntului. [<fr. *hypogé*, gr. *hypo* = sub, *ge* = pămînt] II adj. (Despre elemente florale) Inserat dedesubtul ovarului. [<fr. *hypogyne*, gr. *hypo* = sub, *gyne* = femeie]

HIPOSULFÚRIC/HIPOSULFURÓS I adj. m. *Acid* **h.** = acid oxigenat al sulfului. [<fr. *hyposulfurique*] II adj. m. *Acid* **h.** = oxiacid al sulfatului; acid tiosulfuric. [<fr. *hyposulfureux*]

HIPOTERMÍE/HIPOTIMÍE I s.f. (BIOL.) Scădere a temperaturii corpului sub normal. [<fr. *hypothermie*, gr. *hypo* = sub, *thermos* = căldură] II s.f. (MED.) Scădere a bunei dispoziții în stările depresive. [<fr. *hypothymie*, gr. *hypo* = sub, *thymos* = spirit]

HIRUDINÉE/HIRUDINÍNĂ I s.f. Clasă de anelide avînd ca tip (reprezentativ) lipitoarea; (la sg.) animal din această clasă; lipitoare. [<fr. *hirudinées*, lat. *hirudo*, *-inis* = lipitoare] II s.f. Substanță anticoagulantă secretată de glande situate în cavitatea bucală a lipitorilor. [<fr *hirudinine*]

HISPÁNIC/HISPANÍST I adj. (Rar) Spaniol. [<fr. *hispanisque*, it. *hispanico*, lat. *hispanicus*] II s.m. și fl. Specialist în studiul limbii și literaturii spaniole. [<fr. *hispaniste*]

HISTERECTOMÍE/HISTEROTOMÍE I s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a uterului. [<fr. *hystérectomie*, gr. *hystera* = uter, *ektome* = excizie] II s.f. Deschidere chirurgicală a uterului în vederea extragerii fătului, în caz de naștere anormală. [<fr. *hystérotomie*, gr. *hystera* = uter, *tome* = tăiere]

HOMOCRÓM/HOMOCRÓN I adj. Care prezintă homocromie. [<fr. *homochrome*] II adj. (Rar) Simultan, sincronic. [<fr. *homochrone*, gr. *homos* = același, *chronos* = timp]

Scanned with OKEN Scanner

comercial] II s.f. Compus organic bazic, combinaţie a azotului cu nidrogenul. [<fr. *hydrazine*]

HIDROFÍL/HIGROFÍL I adj. 1. Care absoarbe apa în mare cantitate; care se îmbibă uşor cu apă; care are afinitate pentru apă, avid de apă. 2. (BOT.) (Plantă) La care florile se polenizează în apă sau la suprafaţa apei; hidrogamă. [<fr. *hydrophile*, gr. *hjdor* = apă, *philos* = prieten]. II adj. (Despre plante) Care caută umiditatea, care se dezvoltă în condiţii de mare umiditate. [<fr. *hygrophile*, gr. *hygros* = umed, *philein* = a iubi]

HIDROFÓN/HIDROFÓR I s.n. Aparat utilizat pentru semnalizarea sub apă, cu ajutorul sunetelor, format din microfoane acţionate electromagnetic. [<fr. *hydrophone*] II s.n. Instalaţie care asigură presiunea necesară în reţeaua de distribuţie a apei într-un cartier sau într-o clădire înaltă etc. [<fr. *hydrophore*, gr. *hydor* = apă, *phoros* = ochi]

HIDROGRÁF/HIGROGRÁF I 1. s.m. şi f. Specialist în hidrografie. 2. s.n. Hidrometru înregistrator. [<fr. *hygrographe*, gr. *hygros* = umed, *graphein* = a înregistra]

HIDROGRÁMĂ/HIGROGRÁMĂ I s.f. Grafic care indică variaţia nivelului sau debitului unui curs de apă într-o anumită unitate de timp. [<fr. *hydrogramme*] II s.f. Diagramă reprezentînd variaţia umidităţii aerului. [<fr. *hygrogramme*]

HIDROLOGÍE/HIGROLOGÍE I s.f. Ramură a geografiei fizice care studiază proprietăţile apelor din natură, legile generale sub acţiunea cărora se petrec procesele hidrologice şi influenţa reciprocă dintre hidrosferă, atmosferă, litosferă şi biosferă. [<fr. *hydrologie*, gr. *hydor* = apă, *logos* = studiu] II s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul umidităţii atmosferei. [<fr. *hygrologie*]

HIDROMÉTRIC/HIGROMÉTRIC I adj. Referitor la hidrometrie. ○ *Staţiune* h. = punct unde se fac măsurători sistematice pentru a determina nivelul, viteza şi debitul unui curs de apă. [<fr. *hydrométrique*] II adj. Referitor la higrometrie. [<fr. *hygrométrique*]

HIDROMETRÍE/HIGROMETRÍE I s.f. 1. Ramură a hidrologiei care studiază metodele tehnice pentru determinarea debitului unui curs de apă sau al unei conducte. 2. Acumulare de lichid seros în cavitatea uterină. [<fr. *hydrométrie*] II s.f. Ramură a meteorologiei care studiază metodele şi aparatele folosite pentru determinarea umidităţii aerului atmosferic; hidroscopie. [<fr. *hygrométrie* gr. *hygros* = umed, *metron* = măsură]

HIDROMÉTRU/HIGROMÉTRU I s.n. 1. Nume generic pentru instrumentele de măsură a densităţii lichidelor. 2. Manometru metalic cu scara gradată în unităţi de coloană de apă. ● Mică cu ajutorul căreia se măsoară nivelul unui curs de apă. [<fr. *hydromètre*, gr. *hydor* = apă, *metron* = măsură] II s.n. Aparat pentru măsurarea umidităţii aerului atmosferic. [<fe. *hygromètre*, germ, *Higrometer*]

HIDROXÍD/HIDROXÍL I s.n. Compus chimic anorganic a cărui moleculă conţine în structura sa una sau mai multe grupe hidroxil. [<fr. *hydroxyle*] II s.m. Radical monovalent format dintr-un atom de hidrogen şi un atom de oxigen; oxidril. [<fr. *hydroxyle*]

HIPOCÓNDRU/IPOHÓNDRU I s.n. Fiecare dintre părţile laterale ale abdomenului, situate imediat sub ultima coastă. [<fr. *hypocondre*, gr. *hypo* = dedesubt, *chondros* = cartilaj] II adj., s.m. şi f. (Persoană) Care suferă de ipohondrie. [<fr. *hipocondre*]

HIPODERMÍTĂ/HIPODERMÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamaţie a ţesutului celular subcutanat. [<fr. *hypodermite*] II s.f. (MED.) Boală parazitară la bovine, provocată de larvele hipodermei. [<fr. *hypodermose*]

HIPOFOSFÁT/HIPOFOSFÍT I s.m. Sare a acidului hipofosforic. [<fr. *hypophosphate*] II s.m. Sare a acidului hipofosforos. [<fr. *hypophosphite*]

HIPOGÉU/HIPOGÍN I adj. (Despre animale, plante) Care trăieşte sub pămînt. ● (Despre roci sau procese geologice) Care îşi are originea în interiorul pămîntului. [<fr. *hypogé*, gr. *hypo* = sub, *ge* = pămînt] II adj. (Despre elemente florale) Inserat dedesubtul ovarului. [<fr. *hypogyne*, gr. *hypo* = sub, *gyne* = femeie]

HIPOSULFÚRIC/HIPOSULFURÓS I adj. m. *Acid* h. = acid oxigenat al sulfului. [<fr. *hyposulfurique*] II adj. m. *Acid* h. = oxiacid al sulfatului; acid tiosulfuric. [<fr. *hyposulfureux*]

HIPOTERMÍE/HIPOTIMÍE I s.f. (BIOL.) Scădere a temperaturii corpului sub normal. [<fr. *hypothermie*, gr. *hypo* = sub, *thermos* = căldură] II s.f. (MED.) Scădere a bunei dispoziţii în stările depresive. [<fr. *hypothymie*, gr. *hypo* = sub, *thymos* = spirit]

HIRUDINÉE/HIRUDINÍNĂ I s.f. Clasă de anelide avînd ca tip (reprezentativ) lipitoarea; (la sg.) animal din această clasă; lipitoare. [<fr. *hirudinées*, lat. *hirudo, -inis* = lipitoare] II s.f. Substanţă anticoagulantă secretată de glande situate în cavitatea bucală a lipitorilor. [<fr *hirudinine*]

HISPÁNIC/HISPANÍST I adj. (Rar) Spaniol. [<fr. *hispanisque*, it. *hispanico*, lat. *hispanicus*] II s.m. şi fl. Specialist în studiul limbii şi literaturii spaniole. [<fr. *hispaniste*]

HISTERECTOMÍE/HISTEROTOMÍE I s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a uterului. [<fr. *hystérectomie*, gr. *hystera* = uter, *ektome* = excizie] II s.f. Deschidere chirurgicală a uterului în vederea extragerii fătului, în caz de naştere anormală. [<fr. *hystérotomie*, gr. *hystera* = uter, *tome* = tăiere]

HOMOCRÓM/HOMOCRÓN I adj. Care prezintă homocromie. [<fr. *homochrome*] II adj. (Rar) Simultan, sincronic. [<fr. *homochrone*, gr. *homos* = acelaşi, *chronos* = timp]

Scanned with OKEN Scanner

I

IDEALÍSM/IDEALITÁTE I s.n. **1.** Orientare fundamentală în filozofie, opusă materialismului, care consideră spiritul, conştiinţa, ideea drept factor primordial, iar materia, natura, existenţa ca factor secund. **2.** (Rar) Urmărire dezinteresată a unui ideal. [<fr. *idéalisme*] **II** s.f. Însuşire a ceea ce este ideal. [<fr. *idéalité*]

IDEALÍSTIC/IDEALIZÁNT I adj. În sensul idealismului filozofic; altruist, dezinteresat. [<it. *idealistico*, germ. *idealistisch*] **II** adj. Care idealizează. [<fr. *idéalisant*]

IDEÁRE/IDEÁŢIE I s.f. (Livr.) Acţiunea de a idea şi rezultatul ei; ideaţie. [<*ideá*] **II** s.f. **1.** Proces psihic de formare a ideilor şi a conceptelor. **2.** Proces de constituire, de concepere a unui plan, a unor idei etc. [<fr. *ideation*]

IDENTIFICÁRE/IDENTIFICÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) identifica şi rezultatul ei. [<*identifica*] **II** s.f. Proces psihic prin care o persoană este confundată cu o altă persoană. [<fr. *identification*]

IDIOTÍSM/IDIOŢÍE I s.n. Construcţie, expresie proprie unei limbi, care nu se poate traduce într-o altă limbă, cuvînt cu cuvînt, decît prin intermediul unei perifraze. [<fr. *idiotisme*, lat. *idiotismus*, gr. *idiotismos*] **II** s.f. Starea celui idiot. ● Debilitate mintală congenitală maximă, caracterizată prin incapacitatea însuşirii vorbirii şi a deprinderilor elementare, nivelul intelectual neatingînd pe cel al unui copil normal de doi ani. ● (Fam.) Neghiobie, prostie. [<fr. *idiotie*]

IDOLÁTRIC/IDOLÁTRU I adj. Referitor la idolatrie. [<fr. *idolâtrique*] **II** adj. Care se închină idolilor. ● (Fig.) Care iubeşte pe cineva sau ceva) cu pasiune. [<fr. *idolâtre*, it. *idolatro*, lat. *idolatris*]

IDONEÍSM/IDONEITÁTE I s.n. Curent raţionalist dialectic în filozofia contemporană, iniţiat de matematicianul şi fizicianul Ferdinand Gonseth, care concepe filozofia ca fiind încontinuu deschisă unui inepuizabil dialog cu experienţa; filozofie a deschiderii. [<fr. *idonéisme*] **II** s.f. (Livr.) Calitatea a ceea ce este idoneu; adecvare, convenabilitate. [<it. *idoneità*]

IHTIÍSM/IHTIÓZĂ I subst. (MED.) Intoxicaţie datorită consumului de peşte alterat sau al unor specii de peşti care sînt toxici (unele specii de *Muraena, Synanceae, Tallasophrynes*. [<gr. *ichtys* = peşte) **II** s.f. (MED.) Dermatoză cu caracter familial, care începe în copilărie şi persistă toată viaţa, constînd din acoperirea permanentă a pielii cu scuame uscate ce amintesc solzii peştilor. [<fr. *ichtyose*, gr. *ichtyosis*]

ILEGALÍSM/ILEGALITÁTE I s.n. Caracter ilegal. [<fr. *illégalisme*] **II** s.f. **1.** Faptul de a fi ilegal; act ilegal. **2.** Situaţie ilegală a unei organizaţii etc.; *(spec.)* situaţie ilegală în care activează o organizaţie sau un lider al acesteia. [<fr. *illégalité*]

ILEÓN/ILIÓN I s.n. Porţiunea terminală a intestinului subţire. [<fr. *iléon*] **II** s.n. Unul dintre oasele care formează osul iliac. [<fr. *ilion*]

ILOGICITÁTE/ILOGÍSM I s.f. (Rar) Lipsă de logică; ilogitate. [<it. *ilogicità*] **II** s.n. Caracterul a ceea ce este ilogic. [<fr. *ilogisme*]

ILUMINÁ/LUMINÁ I vb. I. Tranz. **1.** A (produce şi a) răspîndi lumină (artificială) într-o încăpere, pe stradă etc. **2.** Refl. (Fig.; despre faţă, ochi etc. sau despre oameni) A străluci de bucurie, de mulţumire etc.; a se bucura, a se înveseli, [<fr. *illuminer*, it., lat. *illuminare*] **II** vb. I. **1.** intranz. (Despre aştri sau despre alte surse de lumină) A produce, a emite, a răspîndi lumină; a fi luminos, a străluci. **2.** Tranz. A revărsa, a arunca lumină asupra unui lucru (pentru a fi văzut mai bine). ● (Despre oameni) A însoţi pe cineva cu o sursă de lumină spre a-l face să vadă în întuneric, a face cuiva lumină. ● A se însenina. ○ (Expr.) *A se* **l.** *de ziuă* = a se face ziuă. *A se* **l.** *de ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunţă venirea ploii. II. (Fig.) **1.** Tranz. A răspîndi ştiinţa şi cultura în mase; a educa, a cultiva, a instrui. ● Tranz. şi refl. A (se) lămuri, a (se) clarifica. **2.** Tranz. A călăuzi, a îndrepta, a conduce. **3.** Tranz. A răspîndi mulţumire, bucurie; a înveseli, a însenina. ● Refl. (Despre faţă, ochi etc.) A căpăta o expresie de mulţumire, de bucurie. **4.** Intranz. (Despre o idee, o imagine etc.) A apărea, a se ivi, a se înfiripa, a se contura. [<*lumina*]

ILUMINÁRE/ILUMINÁŢIE I s.f. **1.** Acţiunea de a (se) ilumina şi rezultatul ei. **2.** (FIZ.) Fluxul de lumină care cade pe unitatea de suprafaţă; luminaj. [<*ilumina*, după fr. *illumination*] **II** s.f. Luminare puternică a unui oraş, a unei străz., cu ocazia unei sărbători. [<fr. *illumination*, lat. *illuminatio, -onis*]

ILUSTRATÍV/ILUSTRATÓR I adj. Care ilustrează, exemplifică; demonstrează; demonstrativ. [<it. *illustrativo*, germ. *illustrativ*] **II** s.m. şi f. Artist plastic care execută ilustraţiile unei cărţi, ale unei reviste etc.; desenator de carte. [<fr. *illustrateur*]

ILUVIÉRE/ILUVIÚNE I s.f. (GEOL.) Proces de acumulare în sol a produselor rezultate din aluviuni; iluviu. [După fr. *illuviation*] **II** s.f. (Livr.) Inundaţie, revărsare de apă; potop. ● (Fig.) Năvală, aglomeraţie umană. [<it. *illuvione*, lat. *iluvio, -onis*]

IMAGINÁBIL/IMAGINÁR I adj. Care poate fi imaginat, închipuit (cu uşurinţă). [<fr. *imaginable*, lat. *imaginabilis*] **II** adj **1.** Care există.

Scanned with OKEN Scanner

numai în imaginație; închipuit, născocit, fictiv. 2. (MAT.; despre numere) Care reprezintă rădăcina pătrată a unui număr real negativ. [<fr. *imaginaire*, lat. *imaginarius*]

IMAGINATÍV/IMAGÍSTIC I adj. Dotat cu imaginație vie. [<fr. *imaginatif*] II adj. 1. (Rar) Privitor la imagini, de imagini, cu imagini. 2. (Substantivat, f.) Gen de poezie sau de proză în care predomină imaginile; ansamblu de imagini care există în asemenea creații. [<fr. *imagistique*, engl. *imagistic*]

IMAGÍSM/IMAGÍSTICĂ I s.n. Școală în poezia engleză și americană din primele două decenii ale sec. XX care tindea să comunice prin culoare și ritm emoția directă a sensibilității poetului. [<fr. *imagisme*, engl. *imagism*] II s.f. Producție literară (uneori formalistă) în care predomină imaginile. [<fr. *imagistique*]

IMANÉNT/IMINÉNT I adj. 1. Care este propriu naturii obiectului, care acționează din interiorul obiectului; intrinsec. 2. (În concepția idealistă despre lume) Care există și acționează prin sine însuși, nedeterminat de o cauză externă. ○ *Filozofia* (sau *școala*) i. = școală filozofică idealist-subiectivă care afirmă că existența, realitatea reprezintă exclusiv conținutul intern al conștiinței. [<fr. *immanent*, it. *immanente*, lat. *immanens, -ntis*] II adj. Care este gata să se producă, să se întîmple (și nu se poate amîna sau evita); inevitabil. [<fr. *imminent*, it. *imminente*, lat. *imminens, -ntis*]

IMANÉNȚĂ/IMINÉNȚĂ I s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este imanent. [<fr. *immanence*, it. *immanenza*, lat. *immanentia*] II s.f. Faptul de a fi iminent; starea unui lucru sau a unei situații iminente. [<fr. *imminence*, it. *imminenza*, lat. *imminentia*]

IMATERIALÍSM/IMATERIALITÁTE I s.n. Sistem filozofic idealist care neagă materia ca substanță de sine stătătoare. [<fr. *immaterialisme*] II s.f. Calitatea a ceea ce este imaterial. [<fr. *immatérialité*]

IMITÁBIL/IMITATÍV I adj. Care poate fi imitat. [<fr. *imitable*, it, *imitativo*, lat. *imitativus*] II adj. Care imită (sunete). [<fr. *imitatif*, lat. *imitativus*]

IMOBÍL/IMOBILIÁR I adj. 1. Care stă în nemișcare; neclintit, fix. 2. Imobiliar. [<fr. *immobile*, lat. *immobilis*] II adj. (Despre bunuri materiale) Care nu poate fi transportat; imobil. ● Agenție imobiliară. [<fr. *immobilier*]

IMOBILÍSM/IMOBILITÁTE I s.n. Atitudine de imobilitate; opoziție sistematică față de orice progrese, de orice inovație. [<fr. *immobilisme*] II s.f. Stare de nemișcare, de neclintire. [<fr. *immobilité*, lat. *immobilitas, -atis*]

IMORALÍSM/IMORALITÁTE I s.n. Teorie care contestă valoarea normelor și judecăților morale dintr-o epocă dată, negînd prin aceasta morala însăși. [<fr. *immoralisme*] II s.f. 1. Caracterul a ceea ce este imoral. 2. Comportare, faptă, vorbă imorală. [<fr. *immoralité*]

IMPENETRÁBIL/IMPENETRÁNT I adj. 1. Prin care nu pătrunde un lichid, lumina etc.; de nestrăbătut. ● (Fig.) De neînțeles; ascuns. 2. (Fig.) Care ocupă un spațiu în așa fel încît exclude din acel loc alt corp. [<fr. *impénétrable*, lat. *impenetrabilis*] II adj. (Rar) Care nu (poate) pătrunde. [<it. *impenetrante*]

IMPERFECTIBIL/IMPERFECTIV I adj. Care nu este perfectibil. [<fr. *imperfectible*] II adj. (Despre aspectul verbelor; și s.n.) Care arată că acțiunea verbului se repetă sau este în curs de desfășurare. [<fr. *imperfectif*]

IMPLICÁRE/IMPLICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a implica și rezultatul ei; faptul de a implica. [<*implica*] II s.f. 1. Idee, fapt rezultînd în mod implicit din altul sau apărînd ca o consecință imediată a acestuia. 2. (LOG.) Relație între două concepte în care adevărul sau falsitatea unui concept atrage după sine, cu necesitate, adevărul ori falsitatea celuilalt concept. [<fr. *implication*, lat. *implicatio, -onis*]

IMPLORÁBIL/IMPLORATÓR I adj. Care se poate implora. [<fr. *implorable*] II adj. Care imploră. [<fr. *implorateur*]

IMPORTÚN/INOPORTÚN I adj. Agasant, obositor (prin absurdități); plicticos, supărător. ● Nepotrivit. [<fr. *importun*, lat. *importunus*= dificil de abordat] II adj. Care nu este sau nu se întîmplă la timpul oportun; nepotrivit, neoportun. ● (Despre oameni) Care incomodează; neplăcut; stingheritor, supărător. [<fr. *inopportun*, lat. *inopportunus*]

IMPORTUNITÁTE/INOPORTUNITÁTE I s.f. (Livr.) Stăruință, atitudine, prezență care plictisește sau stinghерește pe cineva. [<fr. *importunité*, lat. *importunitas, -atis*] II s.f. Faptul de a fi inoportun; neoportunitate. [<fr. *inopportunité*]

IMPOZÁBIL/IMPOZÁNT I adj. Care poate fi supus la impozite. [<fr. *imposable*] II adj. Care impune respect sau admirație; impunător, mîndru. [<fr. *imposant*]

IMPREGNÁBIL/IMPREGNÁNT I adj. Care poate fi impregnat. [<fr. *imprégnable*] II adj. Care impregnează. [<*impregna*]

IMPREGNÁRE/IMPREGNÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) impregna și rezultatul ei; îmbibare. [<*impregna*] II s.f. 1. Distribuție uniformă în masa rocilor a unor substanțe. 2. Faptul de a impregna. [<fr. *imprégnation*]

IMPRESIONÁBIL/IMPRESIONÁNT I adj. Care poate fi ușor impresionat; (despre oameni) sensibil, emotiv. [<fr. *impressionnable*] II adj. (Adesea adverbial) Care produce o impresie puternică; emoționant, tulburător; uluitor. ● Impunător, impozant. [<fr. *impressionnant*]

IMPRIMÁT/IMPRIMÉU I s.n. 1. Formular-tip folosit pentru întocmirea de acte oficiale. 2. Publicație cu caracter administrativ (adresă, registru etc.) 3. (La pl.) Publicații tipărite; tipărituri. [<fr. *imprimé*] II s.n. Țesătură imprimată cu modele colorate. ● Desen imprimat pe o țesătură. [<fr. *imprimé*]

IMPROBÁBIL/IMPROBÁNT I adj. Care nu se poate proba, care nu poate fi dovedit, care nu este sigur. ● Care are puține semne de a se produce, puțin probabil; incert, nesigur. [<fr. *improbable*] II adj. (Rar) Care nu probează ceva, care

Scanned with OKEN Scanner

nu are valoare de probă; incert, nesigur. [<fr. *improbable*]

IMPROVIZÁRE/IMPROVIZÁȚIE I s.f. Faptul de a improviza. [<*improviza*] II s.f. **1.** Interpretare spontană a unei teme date sau libere; piesă muzicală improvizată. ◉ Discurs, versuri etc. improvizate. **2.** Lucru făcut la repezeală, pe moment. [<fr. *improvisation*, it. *improvizazione*, rus. *improvizațiia*]

IMPUDICITÁTE/IMPUDOÁRE I s.f. Caracterul a ceea ce este impudic. [<fr. *impudicité*] II s.f. Lipsă de pudoare, de rușine; nerușinare. [<fr. *impudicité*]

IMPÚLS/IMPÚLSIE I s.n. **1.** Îndemn, stimulent, avînt (în realizarea unei acțiuni). **2.** (FIZIOL.) Mișcare bruscă determinată de acțiunea stimulenților nervoși și orientată spre executarea unui anumit act. **3.** Mărime fizică egală cu produsul dintre masa și viteza unui corp în mișcare. **4.** Variație bruscă, intensă și de scurtă durată a unei mărimi variabile; impulsie. [<fr. *impulsion*, it. *impulsio*, lat. *impulsus*] II s.f. **1.** Tendință, pornire spontană, involuntară, adesea cu caracter imperios, provocată de un factor psihologic, emoțional. **2.** Mișcare imprimată unui corp de o forță exterioară. **3.** Impuls. [<fr. *impulsion*, lat. *impulsio, -onis*]

IMPUTÁRE/IMPUTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) imputa și rezultatul ei; reproș, mustrare, învinuire. [<*imputa*] II s.f. **1.** Faptul de a atribui cuiva o vină; învinovățire. **2.** Măsură prin care se dispune reținerea dintr-un venit a despăgubirilor pentru pagubele produse; *concr.* sumă care trebuie plătită pentru această pagubă. [<fr. *imputation*, lat. *imputatio, -onis*]

INACTIVÍSM/INACTIVITÁTE I s.n. Accentuare a atitudinii inactive, mod de viață care evită întîmplările lumii de afară. [<germ. *Inaktivismus*] II s.f. Lipsă de activitate; pasivitate; trîndăvie, lenevie. [<fr. *inactivité*]

INANITÁTE/INANÍȚIE I s.f. (Rar) Deșertăciune, vanitate inutilă, zădărnicie. [<fr. *inanité*, lat. *inanitas, -atis*] II s.f. Stare patologică a organismului, manifestată prin pierderea în greutate, scăderea forței fizice, amețeli etc. cauzată de lipsa cronică de hrană. [<fr. *inanition*, it. *inanizione*, lat. *inanitio, -onis*]

INCIDÉNT/INCIDENTÁL I adj. **1.** (Despre cuvinte, propoziții) Intercalat între părțile unei propoziții sau ale unei fraze. ○ *Rază* **i.** = rază care atinge o suprafață într-un anumit punct. [<fr. *incident*, it. *incidente*] II adj. (Adesea adv.) Întîmplător, accidental. [<fr. *incidentel*, it. *incidentale*]

INCITÁBIL/INCITATÍV I adj. Care poate fi incitat. [<fr. *incitable*] II adj. (Rar) Incitator; care incită; instigator. [<it. *incitativo*]

INCÍZĂ/INCÍZIE/INCIZÚRĂ I s.f. (Gram.) Mică propoziție cu sens complet, intercalată într-o altă propoziție sau într-o frază. [<fr. *incise*, lat. *incisus*] II s.f. **1.** (MED.) Tăietură, secționare făcută într-un țesut cu bisturiul sau cu un alt instrument chirurgical. **2.** Tăietură făcută în scoarța unui arbore, cu scopul de a opri și a dirija o cantitate mai mare de substanțe nutritive către inflorescențe, provocînd astfel creșterea fructelor și grăbirea coacerii lor. **3.** Ornamentare a unui obiect din lut, piatră, metal prin zgîrierea pe suprafața lui cu ajutorul unui instrument special; decorație astfel rezultată. [<fr. *incision*, it. *incisione*, lat. *incisio, -onis*] III s.f. Adîncitură pe suprafața unei structuri anatomice. [<fr. *incisure*, lat. *incisura*]

INCOMPREHENSÍBIL/INCOMPRESÍBIL I adj. Care nu este comprehensibil, care nu poate fi înțeles, cuprins cu mintea; de neînțeles. [<fr. *incompréhensible*] II adj. **1.** Care nu este compresibil, care nu se poate comprima; necompresibil. **2.** (FIZ.; despre corpuri) Care nu își poate micșora volumul, care nu poate fi comprimat sub acțiunea unei presiuni exterioare. [<fr. *incompressible*]

INCOMPREHENSIBILITÁTE/INCOMPRESIBILITÁTE I s.f. Lipsă de înțelegere; caracterul a ceea ce este incomprehensibil. [<fr. *incompréhensibilité*] II s.f. Însușirea unui corp de a fi incompresibil; necompresibilitate. [<fr. *incompressibilité*]

INCRIMINÁBIL/INCRIMINATÓR I adj. Care poate fi incriminat, acuzat. [<fr. *incriminable*] II adj. (Rar) Care incriminează; acuzator. [<fr. *incriminatoire*]

INCRUSTÁRE/INCRUSTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) incrusta și rezultatul ei. [<*incrusta*] II s.f. **1.** Procedeu de fixare în suprafața unui material a altui material, de obicei mai prețios. **2.** Ornament înfipt pe suprafața unui obiect. **3.** Crustă de săruri care s-au depus, în anumite condiții, pe suprafața unui corp. [<fr. *incrustation*, lat. *incrustatio, -onis*]

INCUBÁRE/INCUBÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) incuba și rezultatul ei. [<*incuba*] II s.f. **1.** Timp care se scurge de la pătrunderea microbilor sau a virusului în organism și pînă la apariția primelor simptome ale unei boli. **2.** Proces de dezvoltare naturală sau artificială a embrionului de pasăre pînă la transformarea lui în pui. [<fr. *incubation*, lat. *incubatio, -onis*]

***ÍNDECȘI/ÍNDEXURI** I s.m. (sg. *index*) Degetul arătător. [<fr. *index*, lat. *index*] II s.n. (sg. *index*) **1.** Listă (alfabetică) a numelor, a termenilor sau a materiei cuprinse într-o lucrare; indice. ◉ Lucrare de sine stătătoare cuprinzînd liste d publicații, instituții, adrese etc. **2.** Listă a cărților interzise de biserica catolică, întocmită de un organ special format din cardinali și numit Congregația indexului. ○ Expr. *A pune la* **i.** = a trece o lucrare în lista cărților interzise. ◉ (Fig.) A exclude pe cineva de la cinstirea cuvenită, a socoti pe cineva nedemn, a-l nesocoti. [<fr. *index*, lat. *index*]

INDÉMN/ÎNDÉMN I adj. (Rar) Care nu a suferit pagube, pierderi, răni; teafăr. [<fr. *indemne*, lat. *indemnis*] II s.n. Faptul de a îndemna. ◉ Ceea ce stimulează la o acțiune; imbold, impuls, stimulent. [<*indemna*]

INDIANÍSM/INDIANÍSTICĂ I s.n. Idiotism propriu limbilor vorbite în India. ◉ (P. ext.) Indianistică. [<fr. *indianisme*] II s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul limbii și al civilizației.

Indiei de dinaintea penetrației europene. [<it. *indianistica*]

INDICÁRE/INDICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a indica; arătare, semnalare; recomandare. [<*indica*] **II** s.f. Îndrumare, informație, indiciu, lămurire, recomandare. [<fr. *indication*, lat. *indicatio, -onis*]

INDICATÍV/INDICATÓR I s.n. (GRAM.) **1.** Mod care exprimă o acțiune reală. **2.** Denumire convențională pentru unități militare, comandanți etc. **3.** (La un post de radioteleviziune) Semnal de identificare la începutul sau sfîrșitul emisiunii. ○ **I.** *de apel* = apelativ convențional format din litere sau cifre care servește pentru identificarea locului de origine sau a expeditorului unui mesaj telegrafic sau radiofonic. [<fr. *indicatif*, lat. *indicativus*] **II** s.n. **1.** Aparat care arată valoarea unei mărimi măsurate. **2.** Semn de indicare a direcției, a distanței pe un drum etc. **3.** Lucrare folosită ca îndrumător. **4.** S.m. Substanță care, prin modificarea culorii sale, indică caracterul acid sau bazic al altei substanțe. **5.** S.m. (MAT.) Curbă auxiliară care ajută la studiul curbelor și al suprafețelor. [<fr. *indicateur*]

***INDICATOÁRE/INDICATÓRI I** s.n. (sg. *indicator*) V. **indicator (1; 2; 3) II** s.m. (sg. *indicator*) V. **indicator (5)**

ÎNDICE/INDÍCIU I s.m. **1.** Număr, literă sau simbol literal așezat la dreapta sau la stînga (mai sus sau mai jos) față de un număr sau de o literă, cărora le precizează valoarea sau înțelesul. ◉ Cifră din planul economic al statului, al unei întreprinderi sau al unei instituții care arată nivelul de producție cantitativ și calitativ ce trebuie realizat. **2.** Fapt, indicație care, sub forma unui număr, a unei formule sau a unei expresii, înfățișează aspectul unui fenomen, al unei acțiuni, al unei situații etc. ○ (FIZ.) **I.** *de refracție* = mărime optică caracteristică materialelor transparente și reprezentînd raporturile dintre sinusurile unghiurilor de incidență și cele de refracție ale unei raze de lumină care pătrunde din vid în mediul respectiv. (BIOL.) **I.** *antropometric* = raport procentual dintre diferitele dimensiuni ale corpului omenesc. **3.** Semn convențional cu care se notează un domeniu de cunoștințe sau o anumită problemă într-un sistem de clasificare după conținut a publicațiilor. ◉ Indice de clasificare zecimală. **4.** (TEHN.) Ac mobil al unui aparat sau instrument care arată pe o scară gradată valoarea mărimii măsurate. **5.** Index. [<fr., it. *indice*, lat. *index*] **II** s.n. **1.** Semn, (aparent) după care se deduce existența unui lucru, unui fenomen etc. ◉ Particularitate, manifestare, dovadă concretă după care se poate recunoaște un obiect, o ființă sau un fenomen. **2.** (DR.) Faptă, împrejurare, situație care, privită în legătură cu alte fapte, împrejurări sau situații, poate servi ca probă într-un proces. [<lat. *indicium* (cu sensuri după fr. *induce*)]

INDIVIDUALÍSM/INDIVIDUALITÁTE I s.n. Concepție (ansamblu de concepții) care ia ca punct de plecare individul izolat de societate sau opus societății. [<fr. *individualisme*] **II** s.f. **1.** Totalitatea trăsăturilor caracteristice prin care acesta se distinge de alți indivizi. **2.** Persoană deosebit de înzestrată, de talentată; personalitate. [<fr. *individualité*]

INDIVIDUALIZÁRE/INDIVIDUÁȚIE I s.f. **1.** Acțiunea de a individualiza și rezultatul ei. **2.** Adaptarea și aplicarea unei concepții, a unei legi etc. la cazuri particulare. **3.** (ARTE) Întruchipare a ideii artistice în imagini senzorial-concrete, individuale; întruchipare a unei tendințe, esențe, relații generale în figuri individuale tipice. [<*individualizá*] **II** s.f. (PSIH.) Ceea ce deosebește un individ de altul; individualitate. [<fr. *individuation*]

INDIVÍZ/INDIVIZÍBIL I adj. (DR.; despre bunuri) Care se găsește în stare de indiviziune. (Despre oameni) Care posedă o proprietate în indiviziune. [<fr. *indivis*, lat. *indivisus*] **II** adj. Care nu este divizibil, care nu poate fi divizat, împărțit; de neîmpărțit, nedivizibil. [<fr. *indivisible*, it. *indivisibile*, lat. *indivisibilis*]

INDIVIZIBILITÁTE/INDIVIZIÚNE I s.f. Faptul de a fi indivizibil; însușire a unui lucru de a fi indivizibil; nedivizibilitate. [<fr. *indivisibilité*] **II** s.f. (DR.) Drept de proprietate pe care două sau mai multe persoane îl au, pe cote-părți, asupra unor bunuri privite ca o totalitate nedivizată. [<fr. *indivision*]

INDUCTÍV/INDUCTÓR I adj. Care procedează prin inducție, care se bazează pe inducție. ○ *Metodă* **i.** = metodă de cercetare care procedează de la particular la general, de la efect la cauză. [<fr. *inductif*, lat. *inductivus*] **II** adj. (Despre procese fizice) Care produce sau influențează un alt proces, cu care evoluează concomitent. *(f. i.)* [<fr. *inducteur*]

INDURÁ/ÎNDURÁ I vb. I. (MED.; despre țesuturi) A se întări. [<fr. *indurer*] **II** vb. I. Tranz. și refl. **1.** Tranz. A suporta cu răbdare un necaz, o durere, o boală etc.; a pătimi, a suferi. **2.** Refl. A se arăta milos, bun; a se înduplecа. A-i fi milă cuiva de cineva. **3.** Refl. A consimți, a-l lăsa pe cineva inima să..., a se hotărî. [<fr. *endurer*, lat. *indurare*]

INDURÁRE/ÎNDURÁRE I s.f. (MED.) Acțiunea de autoîntărire a țesuturilor. [<*indura*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) îndura și rezultatul ei; putere de a răbda; răbdare, milă, compătimire, bunătate; *(p. ext.)* acceptare, tolerare, consimțire. [<*îndura*]

INDUSTRIÁL/INDUSTRIÓS I adj. Care ține de industrie; bazat pe industrie. [<fr. *industriel*, it. *industriale*] **II** adj. (Livr.) Harnic; laborios; iscusit, dibaci. [<fr. *industrieux*]

INERÁNȚĂ/INERÉNȚĂ I s.f. (Livr.) Principiu romano-catolic care susține infailibilitatea textului biblic. [<it. *inerranza*] **II** s.f. Calitatea a ceea ce este inerent. [<fr. *inhérence*]

INÉRT/INERȚIÁL I adj. **1.** Nemișcat, fără viață, neînsuflețit; inactiv din fire, lipsit de vigoare, de vioiciune, moale, molîu. **2.** (FIZ.) (Despre corpuri) Care are inerție; (despre masa corpurilor) care se referă la inerție. **3.** (CHIM.; despre elemente sau substanțe) Lipsit de reactivitate față de alte elemente sau alte substanțe. [<fr., it. *inerte*, lat. *iners, -ertis*] **II** adj. (FIZ.; despre un sistem de referință) În raport cu care se verifică princi-

Scanned with OKEN Scanner

piul inerției. [<it. *inerziale*, germ. *Inertial* (bezugsystem)]

INERVÁRE/INERVÁȚIE I s.f. Acțiunea de a se inerva și rezultatul ei. [<*inerva*] II s.f. **1.** Ansamblul formațiilor nervoase periferice, care constituie aparatul nervos al unui țesut sau al unui organ; inervare. **2.** Activitate fiziologică caracteristică nervilor. **3.** (ANAT.) Distribuția unui nerv într-un organ sau într-un țesut. [<fr. *innervation*]

INFECTÁNT/INFECȚIÓS I adj. Producător de infecție. [<fr. *infectant*] II adj. Provocat de o infecție; contagios, molipsitor. [<fr. *infectieux*]

INFESTÁRE/INFESTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a infesta și rezultatul ei. [<*infecta*] II s.f. **1.** Contaminare a unui organism cu paraziții vegetali sau animali, ducînd la apariția unei stări patologice specifice; infestare. **2.** Pătrundere a unor insecte dăunătoare în cereale și în produsele rezultate din prelucrarea acestora, provocînd degradarea produselor. [<fr. *infestation*]

INFIRMÁBIL/INFIRMATÍV I adj. Care poate fi infirmat. [<fr. *infirmable*] II adj. (DR.) Care anulează (o sentință). [<fr. *infirmatif*]

INFLEXIBILITÁTE/INFLEXIÚNE I s.f. Însușirea a ceea ce este inflexibil; neflexibilitate. ● (Fig.) Fermitate, tărie, intransigență. [<fr. *inflexibilité*] II s.f. **1.** Schimbare a înălțimii unui sunet; schimbare a tonului, a accentului în vorbire sau în cînt; ușurința cuiva de a-și schimba tonul. **2.** (MAT.) *Punct de* i. = punct în care curba își schimbă sensul concavității. [<fr. *inflexion*, lat. *inflexio, -onis*]

INFORMÁL/INFORMATÍV/INFORMAȚIONÁL I adj. (Rar) Neceremonios, neoficial, simplu. ● (Despre pictura abstractă) Caracterizat prin lipsa oricărei organizări a materiei picturale. ● (Despre artiști) Care practică astfel de pictură. [<fr. *informal*, engl. *informal*] II adj. Care are rolul de a informa [<fr. *informatif*] III adj. (Despre învățămînt) Care urmărește transmiterea culturii obiective. [<fr. *informationel*]

INFUNDIBULECTOMÍE/INFUNDIBULOTOMÍE I s.f. (MED.) Intervenție chirurgicală avînd ca scop desființarea stenozei infundibulare pulmonare din tetralogia Fallot. [<fr. *infundibulectomie*] II s.f. (MED.) Rezecție a infundibulului arterei pulmonare sau a valvulelor pulmonare. [<fr. *infundibulotomie*]

* **INFUZOARE/INFUZORI** I s.n. (sg. *infuzor*) Vas cilindric cu capac pentru preparat infuziile. [<fr. *infuseur*] II s.m. (numai la pl.) Clasă de protozoare prevăzute cu cili vibratili; ciliate; (la sg.) animal din această clasă. [<fr. *infusoires*]

INIȚIÁTIC/INIȚIATÓR I adj. **1.** Care ține de inițiere. **2.** Ezoteric, care nu poate fi înțeles decît de inițiați. [<it. *iniziatico*] II adj. Care inițiază ceva, care are inițiativa într-o acțiune. [<fr. *initiateur*]

INJECTÍV/INJONCTÍV I adj. (MAT.) (Despre funcții) În care un element al celei de-a doua mulțimi are în plus un antecedent. [<fr. *injectif*] II adj. (Rar) Cu caracter de injoncțiune. ● (LINGV.) Poruncitor. [<fr. *injonctif*]

INJUSTÉȚE/INJUSTÍȚIE I s.f. Lipsă de justețe; inexactitate, neadevăr. [<it. *ingiustezza*] II s.f. (Rar) Nedreptate. [<fr. injustice, lat. *injustizia*]

INOPERÁBIL/INOPERÁNT I adj. (MED.) Care nu poate fi operat. [<fr. *inopérable*] II adj. Lipsit de efect; fără urmare. [<fr. *inopérant*]

INSERÁ/ÎNSERIÁ I vb. I. Tranz. **1.** A introduce, a adăuga, a include un adaos într-un text, într-un șir de numere, într-un tabel etc.; a introduce o informație într-un ziar. ● (TEHN.) A introduce un material în masa altui material. **2.** A fixa, a așeza o piesă într-un locaș din interiorul altei piese sau între alte două piese. [<fr. *insérer*, lat. *inserare*] II vb. I. Tranz. A așeza, a înscrie în ordine; a da număr de serie. [*Et. i.*]

INSERÁRE/ÎNSERÁRE I s.f. Acțiunea de a insera și rezultatul ei; anunț, informație într-un jurnal; inserție. [<*insera*] II s.f. Faptul de a (se) însera; amurg, crepuscul. [<*însera*]

INSONÓR/INSONORIZÁNT I adj. Lipsit de sonoritate, de rezonanță, de acustică. [<fr. *insonore*] II adj. (Despre materiale) Care insonorizează. [<fr. *insonorisant*]

INSTALÁRE/INSTALÁȚIE I s.f. Acțiunea de a instala și rezultatul ei; instalație. [<*instala*] II s.f. **1.** Instalare. **2.** Totalitatea construcțiilor, mașinilor etc. montate împreună pentru a executa anumite lucrări, operații etc. ● Felul în care sînt montate piesele, părțile unui astfel de sistem tehnic. [<fr. *installation*]

INSTITÚT/INSTITÚȚIE I s.n. **1.** Instituție în care se fac cercetări științifice de specialitate. ● Instituție de învățămînt superior (universitar) în care se pregătesc cadre cu calificare superioară în diferite specialități; *(concr.)* local în care funcționează astfel de instituții. **2.** (În trecut) Școală particulară de grad secundar, de obicei cu internat. **3.** (Înv.) Instituție. [<fr. *institut*, lat. *institutum*] II s.f. **1.** Organ sau organizație de stat care desfășoară activități în domeniul conducerii statului sau al serviciilor publice prin care nu contribuie (direct) la producția sau la circulația produsului social. **2.** Formă de organizare a raporturilor sociale, repetate și tipizate potrivit normelor juridice, stabilite pe domenii de activitate și oglindind caracterul istoric al orînduirii societății respective; institut. (i. căsătoriei) **3.** Organizație care desfășoară o activitate de interes internațional. [<fr. *institution*, lat. *institutio, -onis*]

INSTRÚCȚIE/INSTRUCȚIÚNE I s.f. **1.** Ansamblu de cunoștințe, priceperi și deprinderi, predate cuiva sau căpătate de cineva, prin care se urmărește însușirea unei culturi generale și a unei specializări profesionale; învățătură; învățămînt; instrucțiune. **2.** Pregătirea ostașilor în vederea însușirii teoriei și practicii militare. **3.** (DR.) Activitate de cercetare a cauzelor penale. ○ *Judecător de* i. = (în unele țări) magistrat însărcinat cu cercetarea cauzelor penale. [<fr. *instruction*, rus. *instrukțiia*] II s.f. **1.** Indicație dată cuiva cu privire la îndeplinirea unui lucru. **2.** Instrucție. **3.** (La pl.) Îndrumări date de către conducerea unui organ ierarhic superior organelor administrative în subordine; textul sau broșura care cuprinde aceste îndrumări. [<fr. *instruction*]

Scanned with OKEN Scanner

INSTRUMENTÁL/INSTRUMENTÁR I adj. **1.** Făcut, executat cu ajutorul instrumentelor. **2.** (GRAM.) *Complement (propoziție) circumstanțial(ă)* i. = complement (propoziție) circumstanțial(ă) care arată mijlocul prin care se realizează o acțiune (din regentă). [<fr. *instrumental*] **II** s.n. Totalitatea instrumentelor necesare într-o anumită activitate. [<fr. *instrumentaire*]

INTELIGÉNT/INTELIGÍBIL I adj. Înzestrat cu inteligență; deștept, ager la minte, pătrunzător; care denotă inteligență. [<fr. *intelligent*, lat. *intelligens, -entis*] **II** adj. **1.** Care poate fi înțeles cu ajutorul gîndirii logice; clar, limpede. **2.** (În filozofia idealistă) Care poate fi cunoscut numai rațional, independent de cunoașterea senzorială. [<fr. *intelligible*, lat. *intelligibilis*]

INTÉNS/INTENSÍV I adj. Puternic, viu, tare; activ. [<fr. *intense*, lat. *intensus*] **II** adj. **1.** Cu (mare) intensitate, viu, tare; vioi. ○ *Cultură* i. = sistem de cultivare a pămîntului prin aplicarea căruia se obține o mare producție agricolă pe o suprafață de pămînt. **2.** (FIZ.; despre mărimi) Care, prin compunerea mai multor sisteme identice, își păstrează valoarea constantă. [<fr. *intensif*]

INTENȚIONALÍSM/INTENȚIONALITÁTE I s.n. Concepție etică formalistă care susține că orice activitate trebuie judecată numai după intențiile urmărite și nu după rezultatul ei. [<germ. *Intentionalismus*] **II** s.f. Caracterul a ceea ce este intenționat, deliberat. [<fr. *intentionalité*]

INTERCALÁRE/INTERCALÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) intercala și rezultatul ei. [<*intercala*] **II** s.f. Rocă sterilă care apare în cuprinsul unui zăcămînt. [<fr. *intercalation*]

INTERDENTÁL/INTERDENTÁR I adj. (Despre consoane) Care se rostește prin plasarea vîrfului limbii înapoia dinților; între dinți. [<it. *interdentale*] **II** adj. Situat între dinți. [<fr. *interdentaire*]

INTERDÍCT/INTERDÍCȚIE I s.n. Pedeapsă dată în evul mediu de autoritatea bisericii catolice, prin care se interzicea temporar unui preot, unei biserici, unei regiuni sau unei țări să oficieze cultul divin sau să participe la el. [<lat. *interdictum*] **II** s.f. **1.** Prevedere legală prin care se interzice săvîrșirea anumitor fapte sau acte. **2.** Măsură legală sau judecătorească aplicată unui răufăcător sau unui alienat mintal, care constă în interzicerea exercitării anumitor acte juridice. **3.** Stare în care se află aceste persoane. [<fr. *interdiction*, șat. *interdictio, -onis*]

INTERFERÉNT/INTERFERENȚIÁL I adj. Care prezintă fenomenul de interferență. [<fr. *interférent*] **II** adj. Referitor la interferență. [<fr. *interférentiel*]

INTERLOCUTÓR/INTERLOCUTÓRIU I adj. Interlocutiv; care ia parte la o discuție, la o conversație. [<fr. *interlocuteur*, it. *intermocutore*] **II** adj. (DR.) Cu caracter de interlocuțiune. [<fr. *interlocutoire*, it. *interlocutorio*]

INTERNAȚIONALÍSM/INTERNAȚIONALITÁTE I s.n. Solidaritate, cooperare între națiuni, popoare, țări egale în drepturi, pe baza unor interese și vederi comune, în scopul sprijinului reciproc al dezvoltării relațiilor politice și economice al progresului și păcii. [<fr. *internationalisme*] **II** s.f. Stare, caracter a ceea ce este internațional. [<fr. *internationalité*]

INTERPELÁ/INTERPOLÁ I vb. I. Tranz. A pune întrebări cuiva asupra unei chestiuni, a-l obliga să dea un răspuns; *(spec.)* (în parlament) a cere explicații unui membru al guvernului asupra rezolvării unei probleme. [<fr. *interpeller*, it., lat. *interpellare*] **II** vb. I. Tranz. **1.** A insera cuvinte sau fraze în textul unui manuscris sau al unui act care nu aparține textului respectiv. **2.** (MAT.) A intercala într-un șir de valori cunoscute unul sau mai mulți termeni determinați prin calcul. ● A determina valoarea unei funcții într-un punct al unui interval, cunoscînd valoarea ei în extremitățile intervalului. [<fr. *interpoler*, it., lat. *interpolare*]

INTERPELÁRE/INTERPOLÁRE I s.f. **1.** Acțiunea de a interpela; interpelație. ● Întrebare (adresată de obicei în parlament de către un deputat unui ministru) prin care se cere o explicație (referitoare la rezolvarea unei chestiuni, a unor acte etc.). **2.** (Rar; la pl.) Întrebări, somații. [<*interpela*] **II** s.f. Acțiunea de a interpola și rezultatul ei. [<fr. *interpolation*, lat. *interpolatio, -onis*]

INTERPELATÓR/INTERPOLATÓR I s.m. și f. Persoană care face o interpelare. [<fr. *interpellateur*] **II** s.m. și f. Persoană care interpolează un text; autor al unei interpolări. [<fr. *interpolateur*, lat. *interpolator, -oris*]

INTERPRETÁBIL/INTERPRETATÍV I adj. Care se poate interpreta; *p. ext.* echivoc. [<fr. *interprétable*] **II** adj. Care servește la interpretare, de interpretare, care poate fi interpretat; care explică. [<fr. *interprétatif*]

INTERVÉNȚIE/INTERVENȚIONÍSM I s.f. **1.** Faptul de a interveni într-o acțiune, într-un proces, într-o discuție etc. ● Invazie armată sau amestec al unui stat în treburile interne ale altui stat sau ale altui popor. **2.** (MED.) I. *chirurgicală* = operație. **3.** Acțiune, efort, demers făcut spre a obține ceva, mai ales o favoare. [<fr. *intervention*, rus. *intervenție*, lat. *interventio, -onis*] **II** s.n. Amestec al unui stat în afacerile interne ale altui stat (cu scopul de a-l subordona sau de a-i schimba orînduirea). [<fr. *interventionnisme*]

ÍNTIM/INTIMÍST I adj. **1.** Care constituie partea esențială, profundă, a unui lucru, a unei probleme etc.; lăuntric. ● (Fig.) Strîns, apropiat (contact **1.** dintre două limbi) **2.** (Despre oameni; adesea substantivat) Legat de cineva printr-o prietenie strînsă, prin relații foarte apropiate. ● (Despre relațiile dintre oameni) Familiar, apropiat, prietenos, afectuos, cordial. **3.** Care se referă la viața particulară sau familială a cuiva; personal, secret. ● Caracteristic unui mediu restrîns, unui cadru limitat, familial; care are loc într-un cadru restrîns. [<fr. *intime*, lat. *intimus*] **II** s.m. și f., adj. **1.** Adj. care exprimă sentimente intime, cu caracter personal. **2.** S.f. Poezie intimistă. [<fr. *intimiste*]

INTOLERÁBIL/INTOLERÁNT I adj. Care nu se poate tolera sau suporta; de neîngăduit, de nesuferit, netolerabil. [<fr. *intolérable*, it. *intollerabile*,

lat. *intolerabilis*] II adj. Care nu e tolerant; neîngăduitor, netolerant. [<fr. *intolérant*]

INTONÁRE/INTONÁȚIE I s.f. Acțiunea de a intona și rezultatul ei. [<*intona*] II s.f. 1. Variație a vocii în timpul vorbirii. 2. (MUZ.) Manieră de a intona un sunet cu vocea sau cu un instrument; faptul de a începe cîntarea unei bucăți vocale. [<fr. *intonation*, it. *intonazione*]

INTRICÁ/INTRIGÁ I vb. I. Tranz., refl. (Livr.) 1. A (se) încurca, a (se) intersecta la întîmplare. 2. A (se) confunda; a (se) încurca; a intriga, a face intrigi. [<it., lat. *intercare*] II vb. I. Tranz. 1. A neliniști, a stîrni curiozitatea cuiva. 2. Intranz. (rar) A face intrigi; a unelti, a complota. [<fr. *intriguer*, lat. *intricare* = a încurca]

INTRICÁNT/INTRIGÁNT I adj. Care (se) încurcă, (se) intersectează la întîmplare; care (se) confundă. [<*intrică*] II adj. Care face intrigi. [<it. *intrigante*]

ÎNTRICĂ/ÎNTRIGĂ I s.f. Încurcătură, intersectare la întîmplare. [<*intrica*] II s.f. 1. Uneltire (secretă) care folosește mijloace nepermise în vederea realizării sau a zădărnicirii unui lucru; vrajbă, zîzanie. 2. (LIT.) Parte a subiectului care determină cursul acțiunii unei opere dramatice sau epice; incidentul din care izbucnește conflictul. [<fr. *intrigue*]

INTUÍRE/INTUÍȚIE I s.f. Faptul de a intui; înțelegere, pătrundere, sesizare nemijlocită. ○ I. *vie* = intuiție senzorială. [<*intui*] II s.f. Capacitate a gîndirii de a descoperi nemijlocit și imediat adevărul pe baza experienței și a cunoștințelor dobîndite anterior, fără raționamente logice preliminare. [<fr. *intuition*, lat. *intuitio*, *-onis*]

INVARIÁBIL/INVARIÁNT I adj. (Adesea adverbial) Care nu este variabil, care nu variază, nu se schimbă; neschimbător, nevariabil, constant, fix. ◐ Spec. (GRAM.; despre cuvinte) Care este lipsit de flexiune. [<fr. *invariable*] II s.m. Mărime, relație, proprietate etc. care rămîne neschimbată în urma aplicării sau intervenției unei transformări. [<fr., engl. *invariant*, germ. *Invariant*]

INVÉNȚIE/INVENȚIUNE I s.f. 1. Crearea, înfăptuirea unui nou sistem tehnic, a unui procedeu tehnologic etc.; lucru inventat. 2. Afirmarea unor lucruri închipuite, neadevărate; *(p. ext.)* născocire, plăsmuire; minciună. 3. Găsirea argumentelor într-un discurs sau a temelor și a formelor celor mai expresive și mai potrivite într-o creație artistică. [<fr. *invention*, lat. *inventio*, *-onis*] II s.f. 1. (MUZ.) Fantezie, improvizație cu caracter polifonic. 2. Piesă instrumentală, de obicei pentru pian, cuprinzînd două sau trei linii melodice, în care se folosesc procedeele polifonice. [<fr. *invention*, it. *invenzione*]

INVERSÁRE/INVÉRSIE/INVERSIÚNE I s.f. Acțiunea de a inversa și rezultatul ei; inversiune. [<*inversa*] II s.f. 1. (FIZ.) Transformarea unei substanțe optic-active din dextrogiră în levogiră sau invers, fără schimbări chimice esențiale. 2. Transformarea directă a unui negativ fotografic în pozitiv. [<fr. *inversion*] III s.f. Inversare. ◐ Schimbarea ordinii obișnuite a unor cuvinte în frază (pentru a obține efecte stilistice). ● (MAT.) Transformare a unei figuri prin schimbarea punct cu punct a pozițiilor punctelor figurii. ◐ (MED.) Așezare a organelor într-o poziție inversă față de cea normală. ○ I. *sexuală* = homosexualitate. ◐ (METEOR.) I. *termică* = fenomen meteorologic care constă în creșterea temperaturii în raport cu înălțimea (invers față de situația obișnuită) atît la suprafața Pămîntului, cît și în troposferă, stratosferă și ionosferă. ◐ (GEOGR.) I. *de relief* = fenomen de modificare a reliefului inițial al unei regiuni printr-un proces îndelungat de eroziune. [<fr. *inversion*, lat. *inversio*, *-onis*]

INVERSÓR/INVERTÓR I s.n. Dispozitiv care inversează sensul mișcării unei mașini, al unui curent electric. [<fr. *inverseur*] II s.n. Mutator care transformă curentul electric continuu în curent electric alternativ. [<engl. *invertor*]

INVESTÍ/ÎNVESTÍ I vb. IV. Tranz. A plasa, a aloca, a cheltui un fond, un capital, diverse mijloace materiale într-o întreprindere; a face o investiție. [<fr. *investir*, it. *investire*] II vb. IV. Tranz. A acorda cuiva în mod oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuție; (în evul mediu) a da cuiva învestitura. [<fr. *investir*, it. *investire*]

INVESTIGÁRE/INVESTIGÁȚIE I s.f. Acțiunea de a investiga. [<*investiga*] II s.f. Cercetare minuțioasă, făcută sistematic, cu scopul de a descoperi ceva. ◐ (MED.) Cercetare clinică și de laborator a unui bolnav. [<fr. *investigation*, it. *investigazione*, lat. *investigatio*, *-onis*]

INVESTIGATÍV/INVESTIGATÓR I adj. Cu caracter de investigare. [<it. *investigativo*] II adj. Care cercetează, care face investigații. [<fr. *investigateur*]

INVESTÍRE/ÎNVESTÍRE I s.f. Acțiunea de a investi și rezultatul ei. [<*investi*] II s.f. Acțiunea de a învesti și rezultatul ei. [<*învesti*]

INVETERÁT/ÎNVEDERÁT I adj. (Despre oameni) Învechit în rele, în vicii; (despre defecte, vicii etc.) Învechit, înrădăcinat. [<fr. *invétéré*, it. *inveterato*, lat. *inveteratus*] II adj. (Și adverbial) Care se poate vedea sau înțelege bine; vizibil, evident. [<*învedera*]

INVOCÁRE/INVOCÁȚIE I s.f. 1. Chemare în ajutor (mai ales a unei divinități). 2. Citare, referire la ceva ce poate fi în favoarea sa sau poate susține o faptă, o idee. II s.f. Faptul de a invoca; chemare în ajutor. ◐ (Spec.) Chemare (cu valoare stilistică) adresată de către un poet pentru a-l ajuta în realizarea creației sale artistice. ◐ Procedeu stilistic prin care oratorul sau scriitorul interpelează un personaj (de obicei istoric) absent (i. retorică). [<fr. *invocation*, lat. *invocatio*, *-onis*]

INVOLÚT/INVOLUTÍV I adj. (BOT.; despre un organ) Răsucit spre interior. [<fr. *involute*, lat. *involutus*] II adj. Cu caracter de involuție. [< fr. *involutif*]

IÓN/IÓNIU I s.m. Atom, moleculă sau grupare de atomi care are un exces de sarcină electrică de un anumit semn. [<fr. *ion*] II s.n. Izotop radioactiv al toriului care se obține din uraniu prin dezintegrare. [<fr. *ionium*, germ. *Ionium*]

Scanned with OKEN Scanner

IPOCÓNDRU/IPOHÓNDRU I s.n. (ANAT.) Parte laterală a regiunii pîntecului, de o parte și de alta a epigastrului. [<fr. *hypocondre*] II s.m. și f. Persoană care suferă de ipohondrie. [<fr. *hypocondre*]

IRADIAȚIE/IRADIÉRE I s.f. Emisiune de raze de lumină, de căldură etc. de către un corp; *(p. ext.)* fascicul de raze luminoase sau calorice emise de un izvor. [<fr. *irradiation*, lat. *irradiatio, -onis*] II s.f. **1.** Acțiunea de a iradia și rezultatul ei. **2.** (FIZ.) Expunere a unui corp, a unui material etc. la acțiunea unui flux de fotoni sau de particule. **3.** (MED.) Expunere a organismului la acțiunea unor radiații electromagnetice, de obicei în scopuri terapeutice. ◎ Expunere accidentală a organismului la radiațiile substanțelor radioactive, urmată de tulburări organice. **4.** (MED., FIZIOL.) Răspîndirea unei excitații sau inhibiții de la un centru nervos la altul. ○ **1.** *dureroasă* = propagare a durerii de-a lungul unui nerv. [<*iradia*]

IRAȚIONALÍSM/IRAȚIONALITÁTE I s.n. Orientare în filozofie care recomandă primatul intuiției, credinței, instinctului etc, față de cunoașterea rațională. [<fr. *irrationalisme*] II s.f. Caracterul a ceea ce este irațional. [<fr. *irrationalité*]

IRÉNIC/IRENÍST I adj. (Livr.) Inspirator de pace; pacific. [<it. *irenico*, gr. *eirenikos*] II adj. Referitor la irenism (la unificarea diferitelor confesiuni creștine pe baza punctelor comune). [<it. *irenista*]

***ÍRISURI/ÍRIȘI** I s.n. (sg. *iris*) **1.** (Livr.) Curcubeu, spectru solar. **2.** (ANAT.) Membrană colorată circulară a ochiului așezată între cornee și partea anterioară a cristalinului, străbătută de pupilă. **3.** Diafragmă a unor aparate optice, care are în centru un orificiu cu diametru variabil. [<fr. *iris*, lat. *iris*] II s.m. (sg. *iris*) (BOT.) Plantă erbacee perenă cu frunze lungi și cu flori mari, violete, albe sau galbene; pop. stînjenel. [<fr., lat. *iris*]

IRITÁBIL/IRITÁNT I adj. Care se irită, se supără ușor; irascibil, supărăcios. [<fr. *irritable*, lat. *irritabilis*] II adj. **1.** Care irită; care supără, care întărîtă; enervant. **2.** Care produce iritații, inflamații. [<fr. *irritant*, it. *irritante*]

***ISPRÁVNIC/ISPRĂVNICÉL** I s.m. Dregător care aducea la îndeplinire o poruncă domnească sau (mai tîrziu) care conducea, ca reprezentant al domnului, un județ sau un ținut. [<bg. *izpravnik*, rus. *ispravnik*] II s.m. Subaltern al vătafului care supraveghea munca argaților unei moșii. [<*ispravnic* + suf. *-el*]

ISTERÍE/ISTERÍSM I s.f. Boală nervoasă manifestată prin tulburări ale sensibilității, prin convulsii etc., nejustificate de existența unor leziuni. [<fr. *hystérie*, gr. *hystera* = uter] II s.n. (MED.) Formă de psihonevroză caracterizată prin stare emotivă (instabilitate emotivă), imaturitate afectivă și tulburări somatice a căror origine nu este demonstrabilă. [<fr. *hystérisme*, it. *isterismo*]

ITALIENÍSM/ITALIENÍSTICĂ I s.n. **1.** Cuvînt împrumutat (fără a fi strict necesar) din limba italiană. **2.** Curent lingvistic inițiat de Ion Heliade Rădulescu, care urmărea apropierea, prin mijloace artificiale, a limbii române de limba italiană. [<fr. *italienisme*] II s.f. Studiul limbii, literaturii și culturii italiene. [<it. *italianista*]

IZOBUTÁN/IZOBUTÉNĂ I s.n. Gaz inflamabil incolor, folosit ca materie primă la producerea benzinei pentru avioane. [<fr. *isobutane*] II s.f. Carbură etilenică, extrasă prin cracarea petrolului. [<fr. *isobutène*]

IZOCRÓM/IZOCRÓN I adj. (Despre două lumini) Care produc aceeași senzație de culoare cînd acționează simultan asupra vederii. [<fr. *isochrom*, germ. *isochrom*] II adj. (Despre fenomene) Care se repetă la intervale de timp egale, care are o durată egală cu un altul. [<fr. *isochrone*, gr. *isos* = egal, *chronos* = timp]

IZOLÁRE/IZOLÁȚIE I s.f. **1.** Acțiunea de a (se) izola și rezultatul ei; despărțire, separare. **2.** (MED.) Măsură cu caracter profilactic prin care se interzice unui bolnav de a veni în contact cu alte persoane. [<*izola*] II s.f. Faptul de a izola; (concr.) strat de material izolant așezat între două medii sau între două sisteme fizice. [<fr. *isolation*]

IZOMÉR/IZOMÉRIC I adj. (Despre substanțe, combinații, nuclee atomice) Care are proprietatea de a avea însușiri diferite, deși are aceeași compoziție, datorită modului diferit de așezare al atomilor în moleculă. [<fr. *isomérique*] II adj. (Despre cristale) De mărime egală. [<fr. *isomérique*]

IZOTOMÍE/IZOTONÍE I s.f. (BOT.) **1.** Tip de ramificație în două sau mai multe ramuri egale. **2.** Diviziune a unui organ în două părți egale. [<fr. *isotomie*, germ. *Isotomie*, gr. *isos* = egal, *tome* = tăiere] II s.f. **1.** Echilibru molecular între două soluții separate de o membrană organică, dar care au aceeași presiune osmotică; izoosmie. **2.** Proprietate a unor nuclee atomice de a avea același număr de neutroni. [<fr. *isotonie*, gr. *isos* = egal, *tonos* = tensiune]

IZOTÓP/IZOTRÓP I s.m. Element chimic avînd aceleași proprietăți fizico-chimice, dar masă atomică diferită. [<fr. *isotope*, gr. *isos* = egal, *topos* = loc] II adj. (FIZ.) (Despre corpuri) Care are proprietăți independente de direcția în spațiu. ◎ (Despre materiale) Care are, pe toate direcțiile, aceleași proprietăți mecanice. [<fr. *isotrope*, gr. *isos* = egal, *tropos* = direcție]

Scanned with OKEN Scanner

ÎMPĂCIUITÓR/ÎMPĂCIUITORÍST I adj. Care împăciuieşte; conciliant. [<*împăciui* + suf. *-tor*] II adj. Care se face vinovat(ă) de împăciuitorism, care practică împăciuitorismul. [<*împăciuitor* + suf. *-ist*; după rus. *primiritelnîi* şi *primireneț*]

ÎMPĂRŢEÁLĂ/ÎMPĂRŢIRE I s.f. Faptul de a împărţi ceva. ◉ (Spec.) (DR.) Împărţire a unor bunuri prin acord între părţi sau prin lege; partaj. [<*împărţi* + suf. *-eală*] II s.f. Acţiunea de a (se) împărţi şi rezultatul ei. ◉ (MAT.) Operaţie prin care se determină de cîte ori un număr se cuprinde în altul. [<*împărţi*]

ÎMPIETRÍRE/ÎMPIETRUÍRE I s.f. 1. Acţiunea de a (se) împietri şi rezultatul ei. 2. (Fig.) Încremenire, înmărmuire înlemnire; insensibilitate. [*împietri*] II s.f. (Rar) Aşezare a unor straturi de pietre sau de pietriş pe partea carosabilă a unui drum; pietruire. [<*împietri*]

***ÎMPREJUR/ÎMPREJURUL** I adv. În (sau pe) locul înconjurător; în jur. ○ Loc. adv. *(De) jur-î.* = din (sau în) toate părţile, în jur. ○ Expr. *(La) stînga-mprejur!* comandă (militară) de întoarcere îndărăt prin învîrtire de 180° spre stînga. [< *în+pre+jur*] II prep. (Construit cu genitivul; arată spaţiul înconjurător în raport cu cineva sau cu ceva) În jurul. [<*împrejur*]

***ÎNAÍNTE/ÎNAÍNTEA** I adv. I (Cu sens local) În faţă, în locul dintîi, în frunte. ◉ (Cu valoare de interjecţie) Îndemn de a înainta. II. (Cu valoare temporală). 1. Mai devreme, mai întîi. ○ Expr. *Mai î.* = a) mai demult; b) mai repede (decît altcineva sau altceva). *De mai î.* = de mai demult. *Cu ... mai î.* sau *mai î. cu ...*, arată cît timp a trecut de la întîmplarea de care este vorba. *Î. vreme* = odinioară. ◉ (Compus) *Î. -mergător* s.m. = înaintaş, precursor; *(p. ext.)* om cu vederi înaintate. 2. Mai departe, în continuare. ○ Expr. *De azi* (sau *aici, acum* etc.) *î.* = de azi (sau acum, aici etc.) încolo. [Lat. *in-ab-ante*] II prep. (Construit cu genitivul) 1. (Cu sens local) În faţa, dinaintea (cuiva sau a ceva. ○ *Î. ochilor* = de faţă cu ..., faţă de ... 2. (Cu sens temporal) Anterior, mai devreme decît ... [<*înainte*]

***ÎNAPÓI/ÎNAPÓIA** I adv. 1. În direcţia contrară înaintării; în spate, îndărăt. ○ Expr. *A da î.* = a) a se retrage; b) *(fig.)* a ceda într-o discuţie, într-o acţiune; *(fig.)* a fi în declin, a regresa. 2. La locul de proveniență; la locul unde a fost mai înainte. ○ Expr. *A da ceva î.* = a restitui, a înapoia. *A-şi lua vorba î.* = a-şi retrage promisiunea făcută; a reveni asupra celor spuse rectificîndu-le. 3. Mai demult, la o dată anterioară celei prezente. [<*în+apoi*] II prep. (Construit cu genitivul) În urma, îndărătul cuiva sau a ceva. [<*înapoi*]

***ÎNĂUNTRU/ÎNĂUNTRUL** I adv. În interior. [Probabil lat. *(in)illac intro*] II prep. (Construit cu genitivul) În interiorul, în mijlocul. [<*înăuntru*]

ÎNCEPĂTÚRĂ/ÎNCEPÚT I s.f. (Înv.) Demers. [<*începe* + suf. *-ătură*] II s.n. 1. Faptul de a (se) începe; începere. 2. Punct de plecare, moment iniţial; parte care începe sau cu care se începe ceva. 3. Parte iniţială dintr-o lucrare neterminată. 4. (Înv.) Obîrşie, origine. [<*începe*]

ÎNCLINÁRE/ÎNCLINÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) înclina şi rezultatul ei [<*înclina*] II s.f. (GEOM.) Unghi format dintr-o dreaptă (sau de un plan) cu o dreaptă (sau un plan) de referinţă. ◉ (Fig.) Vocaţie, atracţie, dispoziţie pentru ceva. [<fr. *inclination*, lat. *inclinatio, -onis*]

ÎNCLINCHETÁJ/ÎNCLINCHETÁRE I s.n. Mecanism care împiedică automat mişcarea într-un anumit sens a uneia dintre piesele sale. [<fr. *enclinchetage*] II s.f. Acţiunea de a înclincheta şi rezultatul ei. [<*înclincheta*]

ÎNCRÉŢ/ÎNCREŢITURĂ I s.n. Ornamentaţie a mînecii la cămăşile naţionale femeieşti, cuprinsă între altiţă şi rîuri. [<*încreţi* (derivat regresiv)] II s.f. Parte încreţită a unui obiect; cută, creţ. ◉ Cută de piele; zbîrcitură, rid. [<*încreţi* + suf. *-tură*]

***ÎNDĂRĂT/ÎNDĂRĂTUL** I adv. I. 1. În spate, în urmă, înapoi. 2. La locul de proveniență, în locul unde a fost înainte. ◉ Expr. *A da î.* = a) a regresa; b) (despre lucruri) a restitui. *A da pe cineva î.* = a da pe cineva cu o treaptă mai jos, a retrograda. II Mai demult, (mai) înainte de timpul actual. [Lat. *in-de-retro*] II prep. În spatele (cuiva), în urma (cuiva sau a ceva), după (ceva). [<*îndărăt*]

ÎNDEMÎNÁTIC/ÎNDEMÎNÓS I adj. 1. Priceput să facă orice lucru, dibaci. ◉ (Adverbial) Cu îndemînare. 2. De care te foloseşti cu uşurinţă; comod. 3. (Înv.) Potrivit, favorabil. [<*îndemînă* + suf. *-atic*] II adj. (Reg.) Care prezintă comoditate; comod. [<*îndemînă* + suf. *-os*]

ÎNDESTULÁT/ÎNDESTULĂTÓR I adj. Care are de ajuns, satisfăcut. [<*îndestula*] II adj. Care este în cantitate suficientă; care îndestulează, satisface. ◉ (Adverbial) Îndeajuns. [<*îndestula* + suf. *-ător*]

ÎNFLORÁ/ÎNFLORÍ I vb. I. Tranz. A împodobi cu flori ţesute, brodate, pictate, încrustate; a ornamenta. [<*în+flori* (pl. lui *floare*)] II vb. IV. I. Intranz. A face flori, a da în floare. II. 1. Intranz. (Fig.) A-şi face apariţia, a se arăta; a se ivi; a se dezvolta, a creşte, a prospera. 2. A fi în toată frumuseţea, strălucirea. 3. (Despre faţă) A se îmbujora, a se lumina. 4. Tranz. A împodobi (prin cusături, desene, ornamente etc.), a înfrumuseţa. ◉ (Fig.) A exagera. 5. Intranz. (Pop.) A face

Scanned with OKEN Scanner

ca o pînză sau un obiect confecționat din pînză să devină alb-strălucitor (prin spălare și uscare la soare) [*lat. inflorire*]

ÎNFLORÁRE/ÎNFLORÍRE I s.f. Acțiunea de a înflora. [*<înflora*] II s.f. Acțiunea de a înflori. [*<înflori*]

ÎNFLORÁT/ÎNFLORÍT I adj. Ornament cu flori țesute, brodate etc. [*<înflora*] II adj. 1. (Despre plante) Care a făcut flori, a dat flori; acoperit de flori, plin de flori; (despre flori) care și-a deschis bobocii; luminat. 2. Împodobit cu desene, cu ornamente. ● (Fig.) Care este bogat în imagini; care caută să impresioneze prin bogăția imaginilor. [*<înflori*]

ÎNFUNDĂTOÁRE/ÎNFUNDĂTÚRĂ I s.f. Fiecare dintre părțile care închid carul în față și în spate. [*<înfunda* + suf. *-ătoare*] II s.f. Drum, stradă fără ieșire; intrare, fundătură. ● Loc (adîncit) care pare închis din toate părțile. [*<înfunda* + suf. *-ătură*]

ÎNTÍNDERE/ÎNTINSOÁRE I s.f. 1. Faptul de a (se) întinde; extensiune în spațiu; dezvoltare, creștere; răspîndire. 2. (Concr.) Suprafață a unui lucru sau a unui loc; loc, spațiu întins. ● Distanță. [*<întinde*] II s.f. (Rar) 1. Loc întins, spațiu larg. 2. Mers zorit fără oprire. ○ Loc. adv. *Într-o î.* = a) întruna, fără întrerupere; b) repede, în goană. [*<întins* + suf. *-oare*]

ÎNTÎLNÍRE/ÎNTÎLNITURĂ I s.f. Acțiunea de a (se) întîni; faptul de a (se) întîlni. ● Meci. [*<întîlni*] II s.f. (În superstiții) Nume dat în popor unor boli a căror cauză este atribuită întîlnirii cu un duh rău. [*<întîlbi* + suf. *-tură*]

ÎNVOIÁLĂ/ÎNVOÍRE I s.f. 1. Înțelegere, convenție, aranjament, acord. 2. Tîrg, tocmeală; *(p. ext.)* angajare. ○ *Î. agricolă* = obligație oneroasă (dezavantajoasă) a țăranului de a munci (în dijmă) pentru moșie. 3. (Rar) Permisie, îngăduire. [*<învoi* + suf. *-eală*] II s.f. Acțiunea de a (se) învoi și rezultatul ei; combinație, convenție, înțelegere; aviz, aprobare. ● Permisie acordată cuiva. [*<învoi*]

J, K

JÁB/JÁBĂ/JABÓU I s.n. Lovitură repetată la box, plasată în regiunea nasului, prin care se urmăreşte dezorientarea adversarului. [<engl. *jab*] II interj. Cuvînt cu care se alungă cineva; marş! [*Et. i.*] III s.n. Accesoriu de îmbrăcăminte (astăzi mai ales femeiască), care constă dintr-unul sau mai multe volane de dantelă, de mătase etc., fixate la baza gîtului unei bluze, al unei rochii etc., şi care se etalează pe piept ca o cravată. [<fr. *jabot*]

JÁC/JÁCĂ I s.n. I. Dispozitiv, folosit mai ales în telefonia manuală, care permite, prin introducerea unei fişe, stabilirea unei legături între două linii. [<fr., engl. *jack*] II s.f. (Reg.) Sac, traistă, săculeţ de pînză rară, în care se pune (la scurs) caşul, urda sau brînza de vacă. [<magh. *zsák*]

***JÁMBĂ/JAMBÉTĂ** I s.f. Fiecare dintre cele două picioare ale trenului de aterizare de care sînt prinse roţile avionului. [<fr. *jambe*] II s.f. Mişcare a calului care constă în ridicarea la orizontală a unui picior dindărăt, calul stînd pe loc. [<fr. *jambette*]

JÁNTĂ/JOÁNTĂ I s.f. Partea exterioară periferică a unei roţi de autovehicul, de bicicletă etc., construită astfel încît să permită montarea pe roată a unui pneu; geantă. [<fr. *jante*] II s.f. 1. Legătură făcută la capetele şinelor de cale ferată pentru a asigura continuitatea căii de circulaţie. 2. Legătură între două bare de oţel ale unei armături dintr-un element de beton armat. [<fr., engl. *joint*]

JÁP/JÁPĂ I interj. Cuvînt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu repeziciune. [Onomatopee] II s.f. (Reg.) Nuia subţire şi elastică. ◊ Bătaie dată cu o astfel de nuia. [<*jap*]

***JÁPI/JÁPURI** I s.m. (sg. *jap*) Moşneag neputincios. [*Et. i.*] II s.n. (sg. *jap*) Distanţă. [*Et. i.*]

JAPÓN/JAPONÉZ I s.n. (Rar) Porţelan sau mătase fină din Japonia. [<fr. *japon*] II s.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Japoniei sau care este originară de acolo; nipon. [<fr. *japonais*]

JARCHÍLĂ/JARCHÍNĂ I s.f. (Reg.) Haină uzată; cojoc de piele proastă. [<*jarcă* + suf. *-ilă*] II s.f. (Reg.) 1. Ciomag. 2. Bucată (de ceva). [*Et. i.* Cf. *járcă*]

***JAVÉL/JAVELÍNĂ** I s.n. *Apă de J.* = soluţie apoasă de hipoclorit de sodiu, folosită ca dezinfectant. [<fr. (eau de) *Javel*, cf. *Javel*, vechi sat de lîngă Paris] II s.f. (Cuvînt francez, înv.) Suliţă lungă şi subţire. [<fr. *javeline*]

JELÍ/JELUÍ I vb. IV. 1. Refl. A se plînge, a se văita; a se tîngui; a se căina, a se jelui. 2. Tranz. şi intranz. A boci un mort. 3. Tranz. A deplînge, a compătimi; a regreta. [<sl. *žaliti*] II vb. IV. 1. Refl. şi intranz. A cere dreptate, a adresa o plîngere (cuiva); a se plînge (la ...). 2. Tranz. A deplînge, a compătimi, a jeli. [<sl. *žalovati*]

JETÉU/JETÓN I s.n. Fir înfăşurat în jurul andrelei la tricotat, trecut din faţă spre spate, care formează un ochi. [<fr. *jeté*] II s.n. Fişă. ◊ Piesă cu ajutorul căreia se marchează prezenţa la un consiliu de administraţie al unei societăţi pe baza căreia se încasează o sumă ca renumeraţie; *(p. ext.)* suma încasată (într-o astfel de împrejurare) [<fr. *jeton*]

JIGĂRÁIE/JIGĂREÁLĂ I s.f. (Pop.) 1. Boală a animalelor care constă în inflamarea laringelui. 2. Cîine slab, prăpădit; jigodie. [<magh. *zsigora* = boală de cîine] II s.f. Slăbiciune fizică, lipsă de vlagă. ◊ Stare de degradare; dărăpănare. [<*jigări* + suf. *-eală*]

JILĂVEÁLĂ/JILĂVÍRE I s.f. Umezeală; reveneală. [<*jilăvi* + suf. *-eală*) II s.f. Acţiunea de a (se) jilăvi. [<*jilăvi*]

JÍNTIŢĂ/JÎTNIŢĂ I s.f. Produs lactat preparat din încălzirea lentă a zerului provenit de la scurgerea caşului. [<*Et. i.*] II s.f. (Înv.) Magazie de grîne; grînar, hambar. [<sl. *jitinica*]

JONGLÁRE/JONGLERÍE I s.f. Acţiunea de a jongla. [<*jongla*] II s.f. 1. Îndeletnicirea jonglerului; arta de a jongla. 2. (Fig.) Abilitate, îndemînare în vorbire, în prezentarea ideilor. [<fr. *jonglerie*]

JUCĂÚŞ/JUCÁBIL I adj. 1. Căruia îi place să se joace; căruia îi place să danseze. 2. (Fig.) Care se mişcă repede şi capricios; vioi, neastîmpărat, zglobiu. [<*juca* + suf. *-uş*] II adj. Uşor de jucat, de reprezentat. [<*juca*]

***JUDÉŢE/JUDEŢI** I s.n. (sg. *judeţ*) 1. (În vechea organizare a Ţării Româneşti) Împărţire administrativ-teritorială, corespunzătoare ţinutului din Moldova. 2. Unitate administrativ-teritorială în România, în componenţa căreia intră mai multe oraşe şi comune. [<lat. *judicium*] II s.m. (sg. *judeţ*) 1. Primar. 2. Judecător. 3. Judecată. [<lat. *judicium*]

JURÍDIC/JURISDICŢIONÁL I Care ţine de judecată, privitor la justiţie. ○ *Persoană j.* = organizaţie cu patrimoniu propriu şi administraţie de sine stătătoare, care se bucură de capacitatea de a avea drepturi şi obligaţii. [<fr. *juridique*, lat. *juridicus*] II adv. (Rar) Care ţine de jurisdicţie, privitor la jurisdicţie. [<fr. *jurisdictione*]

JURISDÍCŢIE/JURISPRUDÉNŢĂ I s.f. 1. Putere, competenţă de a judeca a unui judecător sau a unei instanţe. 2. Totalitatea instanţelor judecătoreşti de acelaşi grad. 3. Ansamblul organelor care au competenţa de a judeca litigii de aceeaşi categorie. 4. Teritoriu în care un judecător sau o instanţă judecătorească îşi execută puterea. [<fr. *jurisdiction*, lat. *jurisdictio, -onis*] II s.f. 1. Totalitatea hotărîrilor pronunţate de organele de

Scanned with OKEN Scanner

jurisdicție într-un anumit domeniu; *(spec.)* ansamblu de decizii ale unui tribunal; modul în care un tribunal judecă în mod obișnuit un litigiu. **2.** Știința dreptului. [<fr. *jurisprudence*, lat. *jurisprudentia*]

JUSTÉȚE/JUSTÍȚIE I s.f. Însușirea a ceea ce este just; adevăr; dreptate. ◆ Precizie, exactitate. [<fr. *justesse*] **II** s.f. **1.** Totalitatea organelor de jurisdicție dintr-un stat; ansamblul legilor și al instanțelor judecătorești; sistemul de funcționare a acestor instanțe. **2.** Una dintre formele fundamentale ale activității statului, care constă în judecarea prceselor civile sau penale și în aplicarea pedepselor prevăzute de lege. [<fr. *justice*, lat. *justitia*]

JUSTIFICÁBIL/JUSTIFICATÍV I adj. Care poate fi justificat, motivat. [<fr. *justificable*] **II** adj. Care servește pentru a justifica ceva. [<fr. *justificatif*]

JUSTIȚIÁL/JUSTIȚIÁR I adj. (Livr.) De justiție, al justiției. [<fr. *justiciel*] **II** adj. (Livr.) **1.** Care avea dreptul de a împărți dreptatea într-o regiune (mai ales în orînduirea feudală). **2.** Care iubește dreptatea, iubitor de dreptate. [<fr. *justicier*]

KANTIANÍSM/KANTÍSM I s.n. Doctrina filozofică a lui Kant; kantism. [<fr. *kantianisme*] **II** s.n. Tendință de a se inspira din doctrina lui Kant. [<fr. *kantisme*, it. *kantismo*]

KALIURÉZĂ/KALIURÍE I s.f. (MED.) Eliminare crescută a potasiului prin urină, întîlnită mai ales în cazurile de hipersecreție a glandelor corticosuprarenale. [<fr. *kaliurèse*] **II** s.f. Eliminare pe cale urinară a potasiului. [<fr. *kaliurie*]

Scanned with OKEN Scanner

L

LABIÁL/LABIÁT I adj. Care aparţine buzelor, privitor la buze. (muşchi l.) ◉ (Despre sunete) Care se articulează cu participarea buzelor. (*o* şi *u* sînt vocale labiale, iar *b, f, m, p, v* sînt *vocale labiale*). [<fr. *labial*, cf. lat. *labium* = buză] II adj. (Despre corole şi calicii) Care are forma unei pîlnii cu marginea tăiată în doi lobi principali, aşezaţi unul deasupra altuia ca nişte buze. ◉ (Despre plante) Care are corola şi caliciul de forma descrisă mai sus. [<fr. *labié*, germ. *Labiatum*]

LABIRINTÍTĂ/LABIRINTÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamaţie acută sau cronică a labirintului urechii. [<fr. *labyrinthite*] II s.f. Degenerescenţă a elementelor neurosenzoriale vestibulare sau cohleare, determinată de acţiunea toxică a unor substanţe medicamentoase. [<fr. *labyrinthose*]

LÁBRU/LÁBRIUM I s.m. (ZOOL.) Peşte marin comestibil, cu corpul în culori vii, care trăieşte pe lîngă ţărmuri stîncoase *(Labrus)*. [<fr. *labre*, lat. *labrum*] II s.n. Structură anatomică în formă de buză. ◉ Buza superioară la insecte, la mamifere. [<lat. *labrum*]

LACÓNIC/LACONICÉSC I adj. **1.** (Despre vorbire, stil) Scurt, succint, concis, lapidar. **2.** (Despre oameni) Care se exprimă în cuvinte puţine, însă pline de înţeles, pline de conţinut. [<fr. *laconique*, lat. *laconicus*, gr. *lakos* = spartan] II adj., adv. Din Laconia; ca în Laconia. [<*laconic* + suf. *-esc*]

LACRIMÁL/LACRIMÁR I adj. **1.** Referitor la lacrimi. ○ *Glandă* l. = glandă care secretă lacrimile. *Canal* l. = canal prin care se scurg lacrimile în vidul gurii. **2.** (Fig.) Care produce emoţii puternice, zguduie pînă la lacrimi. [<fr. *lacrymal*, lat. *lacrima* = lacrimă] II s.n. Ciubuc aşezat la cornişa unui acoperiş pentru a împiedica prelingerea pe zidul construcţiei a apei de ploaie. ◉ Piesă de lemn ori de metal fixată în acelaşi scop pe partea exterioară de la cerceveaua uşilor şi ferestrelor. [<*lacrima* + suf. *-ar*]

LACTÁT/LÁCTIC I adj. Făcut din lapte, care conţine lapte, bazat pe lapte (şi pe derivatele lui) [<fr. *lacté*] II adj. *Acid* l. = acid organic care se găseşte în laptele acru, în varza acră, în murături etc. [<fr. *lactique*]

LACTÁZĂ/LACTÓZĂ I s.f. (BIOL.) Enzimă care transformă lactoza în glucoză şi galactoză. [<fr. *lactase*] II s.f. Substanţă organică incoloră, solidă, cu gust dulce, care se extrage din zer, folosită în industria medicamentelor. [<fr. *lactose*]

LACÚNĂ/LAGÚNĂ I s.f. **1.** Spaţiu gol în interiorul unui corp; lipsă; întrerupere într-un text. **2** (FIZ.) Nod al unei reţele cristaline, din care lipseşte atomul, ionul sau molecula respectivă. **3.** (GEOL.) Lipsa depozitelor sedimentare dintr-o serie stratigrafică, datorită eliberării sau eroziunii unor straturi. [<fr. *lacune*, it., lat. *lacuna*] II s.f. Lac de litoral provenit din închiderea totală sau parţială a unui golf de mare printr-un cordon litoral. [<it. *laguna*, lat. *lacuna* = adîncitură]

LADÍN/LADINIÁN I adj. Privitor la cel care face parte din populaţia romanică din unele regiuni ale Elveţiei orientale, din Tirol şi din Friul; *p. ext.* retoroman. [<it. *ladino*] II adj. Care aparţine etajului superior al triasicului mediu de tip alpin. [<fr. *ladinien*]

***LÁMA/LÁMĂ** I s.m. Invar. (În Tibet, în Mongolia şi la calmuci) Preot-călugăr budist. ○ *Marele* l. sau l. *cel mare* = şeful suprem al religiei budiste; dalai-lama. [<fr., tib. *lama*] II s.f. I. **1.** Placă subţire de metal, de material plastic etc., cu diverse întrebuinţări (în aparatura tehnică). ◉ Spec. Mică placă dreptunghiulară subţire şi de obicei cu tăişuri pe ambele laturi lungi, care se montează la un aparat de ras. **2.** Partea metalică şi tăioasă a unui instrument. **3.** Placă mică şi subţire de sticlă pe care se aşază substanţele ce urmează să fie examinate la microscop. **4.** Strat foarte subţire de lichid, liber sau cuprins între doi pereţi. [<fr. *lame*, it. *lama*] II. Gen de mamifere rumegătoare asemănătoare cu cămilele, dar mai mici şi fără cocoaşă, care trăiesc pe platourile înalte din America de Sud şi care, domesticite, sînt folosite ca animale de povară (*Lama*); animal care face parte din acest gen. [<fr. *lama*, cf. peruv. *llama*]

LAMAÍST/LAMAÍSTIC I adj. Care este adept al lamaismului. [<fr. *lamaïste*] II adj. Referitor la lamaism [<it. *lamaistico*]

LÁMBĂ/LÁMPĂ/LAMPIÓN I s.f. **1.** Lanţ care leagă crucea proţapului unui car cu capetele osiei; vătrai. **2.** Parte proeminentă a unei scînduri care se îmbucă în scobitura corespunzătoare a altei scînduri. **3.** Vergea lată de lemn care se introduce cu fiecare jumătate din lăţimea ei în ulucele a două scînduri pentru a le îmbina. [<tc. *lamba*] II s.f. **1.** Aparat sau dispozitiv care produce lumină prin arderea unui combustibil sau a curentului electric. ○ L. *de radio* = tub electronic. L. *de sudat* (de lipit) = aparat care produce o flacără foarte puternică necesară lipirii pieselor metalice. [<fr. *lampe*, it. *lampa*, germ. *Lampe*, gr., lat. *lampas*] III s.n. Felinar de hîrtie colorată, folosit la serbări pentru iluminat; lanternă veneţiană. [<fr. *lampion*]

LAMELÁR/LAMELÓS I adj. Care are formă de lamele, a cărui structură se prezintă sub formă de lamele. [<fr. *lamellaire*] II adj. (Rar) Care e format din lamele. [<fr. *lamelleux*]

LAMINÁRE/LAMINÁŢIE I s.f. Acţiunea de a lamina şi rezultatul ei; laminaj; laminat. [<*lamina*] II s.f. (ANAT.) Aşezarea unor elemente

anatomice în straturi suprapuse. [<lat. *lamina* = lamă]

LAMINECTOMÍE/LAMINOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecție a apofizelor vertebrale, practicată în operațiile pe măduva spinării. [<fr. *laminectomie*, lat. *lamina* = lamă, gr. *ektome* = excizie] II s.f. (MED.) Secțiune a lamelor vertebrale. [<lat. *lamina* = lamă, gr. *tome* = tăiere]

LÁNDĂ/LANDÓU I s.f. (GEOL.) Șes de pe țărmurile atlantice, format din nisipuri neproductive, fixe sau mișcătoare. [<fr. *lande*, celt. *landa*] II s.n. **1.** Trăsură de lux cu două banchete așezate față în față, al cărei acoperiș, format din două bucăți, este rabatabil. **2.** Cărucior de copil, mare și închis. [<fr. *landou*, germ. *Landauer* < *Landau*, oraș în Germania]

LANSÁJ/LANSÁRE I s.n. Oscilațiile verticale ale șasiului unui automobil. [<fr. *lançage*] II s.f. Acțiunea de a (se) lansa și rezultatul ei. [<*lansa*]

LANSÉTĂ/LASÉTĂ I s.f. **1.** Undiță semimecanică pentru pescuitul peștilor de apă dulce sau a celor marini răpitori. **2.** (ARHIT.) Arc frînt foarte ascuțit, care determină deschideri foarte înalte și înguste. [<fr. *lancette*] II s.f. Cordon croșetat îngust, drept sau rotund, din care se fac dantele. ◆ Obiect de decorație interioară lucrat cu acest cordon. [<fr. *lacet*]

LANTÉRNĂ/LANTERNÓU I s.f. **1.** Felinar. ○ **L.** *venețiană* = lampion. **L.** *magică* = aparat care proiectează pe un ecran, cu ajutorul unei surse de lumină și al unui sistem de lentile, imaginea mărită a unei figuri desenate pe o placă de sticlă sau imprimate pe o placă fotografică. **2.** Lampă mică, portativă, care funcționează cu baterie electrică. **3.** Lanternou. [<fr. *lanterne*, it. *lanterna*] II s.n. Porțiune din acoperișul unei săli mari, mai ridicată, prevăzută cu numeroase ferestre, pentru a permite pătrunderea aerului și a luminii; lanternă. [<fr. *lanterneau*]

LAPIDÁR/LAPIDÁRIU I adj. (Despre inscripții, ornamente) Săpat în piatră. **2.** (Despre stil, vorbire) Care evocă prin concizie (și vigoare) stilul inscripțiilor latine; laconic, scurt, concis. [<fr. *lapidaire*] II s.n. Colecție de pietre mari sculptate sau gravate (basoreliefuri, statui, pietre de mormînt etc.); loc în care se păstrează o astfel de colecție. [<lat. *lapidarium*]

LAPIDARÍSM/LAPIDARITÁTE I s.n. (Rar) Tendință exagerată de a fi cît mai concis, mai lapidar. [<*lapidar* + suf. *-ism*] II s.f. Caracter lapidar; concizione. [<it. *lapidarietà*]

LARINGÁL/LARINGIÁN I adj. (Despre sunete) Care se articulează în regiunea laringelui. [<fr. *laryngal*] II adj. Care ține de laringe, al laringelui. [<fr. *laryngien*]

LARINGECTOMÍE/LARINGOTOMÍE I s.f. (MED.) Extirpare a laringelui. [<fr. *laryngectomie*, gr. *larynx* = laringe, *ektome* = tăietură] II s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a laringelui. [<fr. *laryngotomie*, gr. *larynx* = laringe, *tome* = tăiere]

LATINÍSM/LATINITÁTE I s.n. **1.** Cuvînt, formă sau construcție sintactică împrumutate (fără necesitate) din latină (și neasimilate încă în limba care a făcut împrumutul). **2.** Curent apărut în lingvistica și în filologia românească din sec. XIX, care, pentru a demonstra caracterul latin al limbii române, a încercat să elimine cuvintele de alte origini și să modifice forma celor latine, ca să le apropie cît mai mult de forma originară; a contribuit la generalizarea scrierii cu caractere latine și a adus noi argumente în sprijinul originii latine a limbii române. [<fr. *latinisme*, cf. *latin*] II s.f. **1.** Faptul de a avea origine latină sau caracter latin. **2.** Nume dat culturii și civilizației latine. [<fr. *latinité*, lat. *latinitas -atis*]

***LÁȚE/LÁȚURI** I s.f. (Numai la pl.) Șuvițe de lînă netoarse și nepieptănate (de la un animal); [*p. ext.*; la om) șuvițe de păr care atîrnă în mod dezordonat; mițe. [*Et. i.*] II s.n. (Numai la pl.) **1.** Noduri largi la capătul unor sfori, întocmite în așa fel încît să se poată strînge în jurul unor puncte fixe. **2.** Instrumente pentru prins păsări sau animale, constînd din ochiuri de sfoară, de sîrmă etc. [Lat. *laceus* (= laqueus)]

LAUDATÍV/LĂUDÁBIL I adj. Care laudă; favorabil, elogios. [<fr. *laudatif*] II adj. Care este vrednic de laudă. [<lat. *laudabilis*]

LAXATÍN/LAXATÍV I s.n. (FARM.) Medicament (substanță) care reprezintă un ușor purgativ. [<fr. *laxatif*] II adj. Care produce purgație. [<fr. *laxatif*]

LAXÍSM/LAXITÁTE I s.n. Sistem (teologic, filozofic, politic) tolerant. [<fr. *laxisme*, lat. *laxus* = slab] II s.f. **1.** (Livr.) Moliciune, lipsă de rezistență. **2.** (MED.) Mobilitate crescută a unei articulații. [<fr. *laxité*]

LAZULÍT/LAZURÍT I s.n. Fosfat natural hidratat de aluminiu, de magneziu, de fier și de calciu, cristalizat, de culoare albăstrie, abraziv, folosit la confecționarea lentilelor. [<fr. *lazulite*] II s.n. Silicat natural de aluminiu și de sodiu, asociat cu sulfură de sodiu, de culoare albastră, intensă, cristalizat, folosit la confecționarea unor obiecte de artă, la prepararea unor vopsele. [<fr. *lazurite*]

LĂMÎIOÁRĂ/LĂMÎÍȚĂ I s.f. Mic arbust din familia labiatelor, cu flori foarte aromate, care se întrebuințează drept condiment (*Thymus vulgaris*). [<*lămîie* + suf. *-ioară*] II s.f. **1.** Arbust ornamental cu flori mici de culoare albă, ale cărui frunze, la rupere, răspîndesc un miros de lămîie. (*Philadelphus coronarius*). **2.** Floare artificială de ceară albă, din care se fac coroniță și bucheței pentru mirese și cocarde pentru cei care participă la nuntă. [<*lămîie* + suf. *-iță*]

LĂPTÁR/LĂPTÁȘ I s.m. Bărbat care se ocupă cu vînzarea laptelui, transportîndu-l de la țară la oraș. [<*lapte* + suf. *-ar*] II s.n. Unealtă de pescuit formată din mai multe plase legate în formă de sac cu gura foarte largă. [<bg. *laptaš*]

LĂSÁRE/LĂSĂTÚRĂ I s.f. Acțiunea de a (se) lăsa și rezultatul ei. [<*lăsa*] II s.f. (Rar) Loc în care s-a produs o denivelare. [<*lăsa* + suf. *-ătură*]

LÉCTOR/LÍCTOR I s.m. și f. I. **1.** Grad în unele instituții de învățămînt superior, mai mare decît asistentul și mai mic decît conferențiarul; persoana care are acest grad. **2.** Membru al unui lectorat. [<germ. *Lektor*] II. Cititor.

● Cel care citește cu voce tare unei persoane suferinde. ● Cel care citește într-o editură manuscrisele predate spre publicare și referă asupra lor. [<fr. *lecteur*, lat. *lector, -oris*] **II** s.m. (În Roma antică) Însoțitor al celor mai înalți demnitari, care mergea înaintea lor purtînd fascii cu semnele puterii. [<lat. *lictor*]

LÉCȚIE/LECȚIÚNE I s.f. **1.** Formă de bază a organizării activității instructiv-educative din școală, desfășurată cu o clasă de elevi, într-un timp determinat, sub conducerea unui învățător sau a unui profesor în conformitate cu programa de învățămînt; oră școlară consacrată unui obiect de studiu. **2.** Ceea ce este obligat să învețe și să scrie un școlar (acasă) la recomandarea învățătorului sau a profesorului. [<it. *lezione*, germ. *Lektion*, lat. *lectio, -onis*] **II** s.f. **1.** (FILOL.) Fiecare dintre formele în care se prezintă textul unui autor în diferite manuscrise sau ediții. **2.** Mod de a citi un (pasaj dintr-un) text pentru stabilirea versiunii lui originale. [<germ. *Lektion*, lat. *lectio, -onis*]

LEGÁL/LEGALMÉNTE I adj. Care există sau se face în temeiul unei legi, care este prevăzut de o lege, este conform cu legea. [<fr. *légal*, lat. *legalis*] **II** adv. În mod legal, din punct de vedere legal. [<it. *legalmente*, fr. *légalment*]

LEGALITÁTE/LEGITÁTE I s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este legal, conform cu legea; principiu potrivit căruia toate organele și organizațiile de stat sau obștești și cetățenești sînt obligate să respecte, în activitatea lor, legea. ○ (Expr.) *A intra în l.* = a se conforma legilor în vigoare. *A fi în l.* = a fi, a lucra sub ocrotirea și cu respectarea legilor în vigoare. **2.** Organizarea unui stat pe bază de legi; ansamblul legilor unei țări. [<fr. *légalité*] **II** s.f. (FILOZ.) Însușire a fenomenelor de a se desfășura în conformitate cu anumite legi (obiective); ansamblul legilor din natură, din societate și din gîndire. [<*Et. i.*, cf. it. *legità*]

***LEGÁTE/LEGÁȚI I** s.n. (sg. *legat*) (DR.) Dispoziție testamentară prin care se lasă un bun, o obligație etc. cuiva; bun lăsat printr-o asemenea dispoziție. [<lat. *legatum*] **II** s.m. (sg. *legat*) **1.** (La romani) Trimis special al Romei; ambasador, înalt demnitar, general. **2.** Cardinal care reprezintă pe papă pe lîngă un suveran, pe lîngă un consiliu. [<fr. *légat*, it. *legato*, lat. *legatus*]

LEGISLATÚRĂ/LEGISLÁȚIE I s.f. Perioadă legală pentru care este ales sau în care a funcționat un organ legislativ (sau organul suprem al puterii). [<fr. *législature*] **II** s.f. Totalitatea legilor unei țări sau ale unui domeniu juridic. [<fr. *législation*, lat. *legislatio, -onis*]

LEGITIMÍSM/LEGITIMITÁTE I s.n. Teorie monarhistă revoluționară care proclamă drept principiu fundamental al orînduirii de stat dreptul inalienabil la tron al dinastiilor legitime și puterea absolută a acestora. [<fr. *légitimisme*, germ. *Legitimismus*] **II** s.f. (Livr.) Însușire a ceea ce este legitim. [<fr. *légitimité*, lat. med. *legitimitas, -atis*]

LEGÚMEN/LEGUMÍNĂ I s.n. (BOT.) Tip de fruct uscat, unicarpelar, cu mai multe semințe, care se deschide la maturitate în două valve pe linia suturii mediane; legumă. [<lat. *legumen* = păstaie] **II** s.f. Globulină extrasă din semințele leguminoaselor. [<fr. *légumine*]

***LEMNÁRE/LEMNÁRI I** s.n. (sg. *lemnar*) Butuc; daltă cu care se scobește în lemn. [<*lemn* + suf. *-ar*] **II** s.m. (sg. *lemnar*) Muncitor, meseriaș care se ocupă cu prelucrarea lemnului; dulgher, tîmplar. [<*lemn* + suf. *-ar*]

LEPRÓM/LEPROMÍNĂ I s.n. Leziune elementară tipică a leprei, cu aspect de tubercul infiltrat, cu o consistență fermă, de culoare roșie-brună-cenușie, care evoluează spre ramolire și ulcerație. [<fr. *léprome*] **II** s.f. Extract preparat din țesuturile leproase, utilizat în testele cutanate pentru diagnosticarea leprei. [< fr. *lépromine*]

LÉSNE/LESNICIÓS I adv. Ușor, cu ușurință; comod. ○ Loc. adj. *L.-crezător* = credul. [<bg. *lesno*] **II** adj. Care este ușor de făcut sau de urmat; care înlesnește efectuarea unei munci, a unei acțiuni etc. [<*lesne* + suf. *-icios*]

LEUCÍNĂ/LEUCÍT I s.f. (BIOL.) Acid care se găsește în splină, în pancreas etc. și care este indispensabil în nutriție. [<fr. *leucine*] **II** s.n. Silicat natural de aluminiu și de potasiu, de culoare cenușie sau albă, cu luciu sticlos, folosit mai ales ca îngrășămînt agricol. [<fr. *leucite*, gr. *leukos* = alb]

***LEVIATÁNE/LEVIATÁNI I** s.n. (sg. *leviatan*- Agregat pentru spălarea industrială a lînii. [<fr. *léviathan*, it. *leviathan*, germ. *Leviathan* < *lĭvjat*(*han* = întortochiat] **II** s.m. (sg. *leviatan*) **1.** Monstru biblic distructiv; (în basme) căpcăun. **2.** (Fig.) Organizație statală și politică absolutistă. [<fr. *léviathan*, it. *leviathan*, germ. *Leviathan* <ebr *lĭvjathan* = întortocheat]

LEVIÉR/LEVRIÉR I s.n. Pîrghie de manevră (la o mașină, la un mecanism). [<fr. *lévier*[**II** s.m. Cîine de vînătoare cu pîntece supt și picioare înalte și puternice. [<fr. *lévrier*]

LEVÍT/LEVÍTĂ I s.m. (IST.) Preot la vechii evrei. [<fr. *lévite*, lat. t. *levita* < ebr. *Lewi*, nume propriu, însemnînd „acela care unește"] **II** s.f. **1.** Redingotă lungă purtată la sfîrșitul sec. XVIII. **2.** (Înv.) Rochie largă și foarte lungă. [<fr. *lévite*]

LEZÁRD/LEZÁRDĂ I s.m. **1.** (Cuv. francez) Șopîrlă. **2.** S.n. Piele de șopîrlă tăbăcită. [<fr. *lézard*] **II** s.f. **1.** Element decorativ pentru acoperirea rostului de prindere a fețelor tapițeriei. **2.** Fisură, crăpătură într-un zid. [<fr. *lézarde*]

LIBERALÍSM/LIBERALITÁTE I s.n. **1.** Concepție politică și economică apărută în perioada luptei burgheziei împotriva feudalismului și a monarhiei absolute, preconizînd îngrădirea puterii monarhului prin parlament, acordarea unor libertăți individuale, politice etc. **2.** Atitudine de îngăduință excesivă față de greșelile altora. [<fr. *liberalisme*] **II** s.f. (Livr.) Mărinimie, generozitate. [<fr. *libéralité*, lat. *liberalitas, -atis*]

LIBERALÍST/LIBERIÁN I adj. Referitor la liberalism; care este adept al liberalismului. [<fr. *libéraliste*] **II** adj. I. **1.** (Despre țesuturile, vasele etc. plantelor) Prin care circulă substanțele organice din frunze spre diversele părți ale plantei. **2.** (Despre fibrele plantelor) Care formează țesutul liberian, vasele liberiene. II. Care aparține Liberiei sau populației ei; privitor la această țară sau la populația ei. [<*libérien*]

LIBERTÁTE/LIBERTINÁJ I s.f. **1.** Posibilitatea de a acționa după propria sa voință sau dorință; posibilitatea de acțiune conștientă a oamenilor în condițiile cunoașterii (și stăpînirii) legilor de dezvoltare a naturii și a societății. **2.** Starea unei persoane libere, care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și civile în stat; lipsă de exploatare și de asuprire. ● Starea aceluia care nu este supus unui stăpîn. ● Situația unei persoane care nu se află închisă sau întemnițată. **3.** Independență, neatîrnare (a unui stat față de o putere străină). **4.** (De obicei la pl.) Drepturi cetățenești: libertate individuală, libertate de conștiință, libertate de gîndire sau libertatea cuvîntului. [<fr. *liberté*, lat. *libertas, -atis*] II s.n. Comportare, viață de libertin; desfrîu, destrăbălare. [<fr. *libertinage*]

LIBIDINÁL/LIBIDINÓS I adj. Referitor la libido. [*Et. i.*] II adj. Desfrînat; senzual, lasciv. [<fr. *libidineux*, lat. *libidinosus*]

LIBRÉT/LIVRÉT I s.n. **1.** Textul unei opere muzicale, al unei operete sau al unui oratoriu. **2.** Carnet eliberat de casele de economii persoanelor care își depun aici economiile și pe baza cărora depunătorii își pot retrage (cu dobînda legală) banii depuși. [<it. *libretto*] II s.n. **1. L.** *militar* = document eliberat persoanelor care au satisfăcut serviciul militar, cuprinzînd situația militară și alte date privitoare la titular. **2.** (TEHN.) **L.** *al utilajului* = document de evidență care cuprinde date referitoare la un utilaj (denumire, anul fabricației, producătorul, caracteristici tehnice, reparații etc.) [<fr. *livret*]

LICENȚIÁT/LICENȚIÓS I adj. **1.** Persoană care a obținut o licență. **2.** Concediat dintr-un serviciu. [<fr. *licencié*, it. *licenziato*] II adj. Care calcă regulile bunei-cuviințe și ale moralei; indecent, impudic, imoral. [<fr. *licencieux*, lat. *licenciosus*]

LICHEFIÁBIL/LICHEFIÁNT I adj. Care poate fi lichefiat. [<fr. *liquéfiable*] II adj. Care poate produce lichefierea. [<fr. *liquéfiant*]

LICITÁRE/LICITÁȚIE I s.f. Acțiunea de a licita și rezultatul ei. [<*licita*] II s.f. Vînzare a unui bun făcută în public, după reguli speciale, avînd drept rezultat atribuirea obiectului de vînzare persoanei care a oferit prețul cel mai mare; mezat. [<fr. *licitation*, lat. *licitatio, -onis*]

LIGAMÉNT/LIGATÚRĂ I s.n. Fascicul de fibre conjunctive, tari și puțin elastice, care leagă între ele, în articulații diferite, părți ale scheletului sau ajută la fixarea viscerelor. [<fr. *ligament*, lat. *ligamentum*] II s.f. **1.** Legare provizorie sau definitivă a unui vas sanguin, a intestinului, a uterului etc., pentru a închide orificiul lor. **2.** Fir de ață, mătase, catgut cu care se face o ligatură (**1.**). **3.** Reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic. [<fr. *ligature*, lat. *ligatura*]

LIMBÁJ/LÍMBĂ I s.n. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gîndurile, sentimentele și dorințele; limbă. **2.** Limba unei comunități umane istorește constituită. **3.** Mod specific de exprimare a sentimentelor și a gîndurilor în cadrul limbii comune sau naționale. ● (Fig.) Mijloc de exprimare a ideilor și a sentimentelor prin culoare, sunete muzicale etc. [<fr. *langage*, it. *linguaggio*] II s.f. I. Organ muscular mobil care se află în gură, servind la perceperea gustului, la mestecarea și la înghițirea alimentelor și, la om, organul principal de vorbire. II. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor; limbaj. **2.** Limbajul unei comunități umane istorește constituite. **3.** Totalitatea altor mijloace și procedee (decît sunetele articulate) folosite spre a comunica oamenilor idei și sentimente. (**l.** surdo-muților). **4.** (Înv. și reg.) Vorbă, cuvînt, glas. ○ *Cu* **l.** *de moarte* = ca ultimă dorință (exprimată pe patul morții). **5.** (Înv.) Prizonier folosit ca informator asupra situației armatei inamice. **6.** (Înv. și arh.) Comunitate de oameni care vorbesc aceeași limbă; popor, neam, națiune. III. **1.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcțional cu limba. **2.** Bară mobilă de metal, agățată în interiorul clopotului, care, prin mișcare, îi lovește pereții, făcîndu-l să sune. **3.** Fiecare dintre arătătoarele ceasornicului; pendulul unui orologiu. **4.** Obiect de metal, de os, de material plastic etc. care înlesnește încălțarea pantofului; încălțător. **5.** Bucată de piele, de pînză etc. lungă și îngustă, care acoperă deschizătura încălțămintei în locul unde aceasta se încheie cu șiretul. **6.** Lama de metal a unui cuțit, a unui briceag etc. **7.** Flacără de formă alungită. ● Fîșie lungă și îngustă de lumină, de pădure etc. **8.** Deschizătură, gură lăsată la coteții de pescuit. **9.** (BOT.) Compuse, denumind diferite plante. **10.** (IHT.) **L.** *-de-mare* = pește marin cu corpul oval și asimetric, cu ambii ochi situați pe o singură parte (*Solea nasuta*). [<lat. *lingua*]

LIMFADENÍE/LIMFADENÍTĂ/LIMFADENÓN I s.f. (MED.) Hipertrofie a ganglionilor limfatici. [<fr. *lymphadémie*, lat. *lympha* = apă, gr. *aden* = glandă] II s.f. (MED.) Inflamație a ganglionilor limfatici; bubon. [<fr. *lymphadénite*, gr. *aden* = glandă] III s.n. (MED.) Tumoare a ganglionilor limfatici. [<fr. *lymphadénome*]

LIMFOCITEMÍE/LIMFOCITÓZĂ I s.f. (MED.) Creștere a numărului limfocitelor din sînge. [<fr. *lymphocytémie*] II s.f. (MED.) Creștere anormală a numărului limfocitelor. [<fr. *lymphocytose*]

LIMITÁBIL/LIMITATÍV I adj. Care poate fi limitat. [<fr. *limitable*] II adj. Care limitează. [<fr. *limitatif*]

LINEAL/LINIAR I s.n. **1.** Instrument metalic de forma unei bare, folosit pentru trasare, măsurare sau verificarea dimensiunilor. **2.** Dispozitiv (acționat mecanic sau electric) format din piese paralelipipedice de oțel forjat, care servește la conducerea materialului la intrarea în unele laminoare. ● Bară de oțel așezată în lungul unuia dintre valurile presei tipografice pentru a forma jgheabul de cerneală. **3.** Dispozitiv al mașinii de cusut care servește la formarea cusăturilor paralele cu marginea materialului. **4.** Element al unei mașini de cardat bumbac, folosit la pieptănarea fibrelor scurte de pe tobă. [<fr. *linéal*, it. *lineal*, germ. *Lineal*] II adj. **1.** Care are forma unei drepte; format din linii geometrice trasate cu ajutorul unor instrumente speciale (linie, compas etc.). ○ *Desen* **l.** = desen în linii geometrice.

LIBERTÁTE/LIBERTINÁJ I s.f. **1.** Posibilitatea de a acționa după propria sa voință sau dorință; posibilitatea de acțiune conștientă a oamenilor în condițiile cunoașterii (și stăpînirii) legilor de dezvoltare a naturii și a societății. **2.** Starea unei persoane libere, care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și civile în stat; lipsă de exploatare și de asuprire. ◆ Starea aceluia care nu este supus unui stăpîn. ◆ Situația unei persoane care nu se află închisă sau întemnițată. **3.** Independență, neatîrnare (a unui stat față de o putere străină). **4.** (De obicei la pl.) Drepturi cetățenești: libertate individuală, libertate de conștiință, libertate de gîndire sau libertatea cuvîntului. [<fr. *liberté*, lat. *libertas, -atis*] II s.n. Comportare, viață de libertin; desfrîu, destrăbălare. [<fr. *libertinage*]

LIBIDINÁL/LIBIDINÓS I adj. Referitor la libido. [*Et. i.*] II adj. Desfrînat; senzual, lasciv. [<fr. *libidineux*, lat. *libidinosus*]

LIBRÉT/LIVRÉT I s.n. **1.** Textul unei opere muzicale, al unei operete sau al unui oratoriu. **2.** Carnet eliberat de casele de economii persoanelor care își depun aici economiile și pe baza cărora depunătorii își pot retrage (cu dobînda legală) banii depuși. [<it. *libretto*] II s.n. **1. L.** *militar* = document eliberat persoanelor care au satisfăcut serviciul militar, cuprinzînd situația militară și alte date privitoare la titular. **2.** (TEHN.) **L.** *al utilajului* = document de evidență care cuprinde date referitoare la un utilaj (denumire, anul fabricației, producătorul, caracteristici tehnice, reparații etc.) [<fr. *livret*]

LICENȚIÁT/LICENȚIÓS I adj. **1.** Persoană care a obținut o licență. **2.** Concediat dintr-un serviciu. [<fr. *licencié*, it. *licenziato*] II adj. Care calcă regulile bunei-cuviințe și ale moralei; indecent, impudic, imoral. [<fr. *licencieux*, lat. *licenciosus*]

LICHEFIÁBIL/LICHEFIÁNT I adj. Care poate fi lichefiat. [<fr. *liquéfiable*] II adj. Care poate produce lichefierea. [<fr. *liquéfiant*]

LICITÁRE/LICITÁȚIE I s.f. Acțiunea de a licita și rezultatul ei. [<*licita*] II s.f. Vînzare a unui bun făcută în public, după reguli speciale, avînd drept rezultat atribuirea obiectului de vînzare persoanei care a oferit prețul cel mai mare; mezat. [<fr. *licitation*, lat. *licitatio, -onis*]

LIGAMÉNT/LIGATÚRĂ I s.n. Fascicul de fibre conjunctive, tari și puțin elastice, care leagă între ele, în articulații diferite, părți ale scheletului sau ajută la fixarea viscerelor. [<fr. *ligament*, lat. *ligamentum*] II s.f. **1.** Legare provizorie sau definitivă a unui vas sanguin, a intestinului, a uterului etc., pentru a închide orificiul lor. **2.** Fir de ață, mătase, catgut cu care se face o ligatură (1.). **3.** Reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic. [<fr. *ligature*, lat. *ligatura*]

LIMBÁJ/LÍMBĂ I s.n. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gîndurile, sentimentele și dorințele; limbă. **2.** Limba unei comunități umane istorește constituită. **3.** Mod specific de exprimare a sentimentelor și a gîndurilor în cadrul limbii comune sau naționale. ◆ (Fig.) Mijloc de exprimare a ideilor și a sentimentelor prin culoare, sunete muzicale etc. [<fr. *langage*, it. *linguaggio*] II s.f. I. Organ muscular mobil care se află în gură, servind la perceperea gustului, la mestecarea și la înghițirea alimentelor și, la om, organul principal de vorbire. II. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor; limbaj. **2.** Limbajul unei comunități umane istorește constituite. **3.** Totalitatea altor mijloace și procedee (decît sunetele articulate) folosite spre a comunica oamenilor idei și sentimente. (**l.** surdo-muților). **4.** (Înv. și reg.) Vorbă, cuvînt, glas. ○ *Cu* **l.** *de moarte* = ca ultimă dorință (exprimată pe patul morții). **5.** (Înv.) Prizonier folosit ca informator asupra situației armatei inamice. **6.** (Înv. și arh.) Comunitate de oameni care vorbesc aceeași limbă; popor, neam, națiune. III. **1.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcțional cu limba. **2.** Bară mobilă de metal, agățată în interiorul clopotului, care, prin mișcare, îi lovește pereții, făcîndu-l să sune. **3.** Fiecare dintre arătătoarele ceasornicului; pendulul unui orologiu. **4.** Obiect de metal, de os, de material plastic etc. care înlesnește încălțarea pantofului; încălțător. **5.** Bucată de piele, de pînză etc. lungă și îngustă, care acoperă deschizătura încălțămintei în locul unde aceasta se încheie cu șiretul. **6.** Lama de metal a unui cuțit, a unui briceag etc. **7.** Flacără de formă alungită. ◆ Fîșie lungă și îngustă de lumină, de pădure etc. **8.** Deschizătură, gură lăsată la cotețul de pescuit. **9.** (BOT.) Compuse, denumind diferite plante. **10.** (IHT.) **L.** *-de-mare* = pește marin cu corpul oval și asimetric, cu ambii ochi situați pe o singură parte (*Solea nasuta*). [<lat. *lingua*]

LIMFADENÍE/LIMFADENÍTĂ/LIMFADENÓN I s.f. (MED.) Hipertrofie a ganglionilor limfatici. [<fr. *lymphadémie*, lat. *lympha* = apă, gr. *aden* = glandă] II s.f. (MED.) Inflamație a ganglionilor limfatici; bubon. [<fr. *lymphadénite*, gr. *aden* = glandă] III s.n. (MED.) Tumoare a ganglionilor limfatici. [<fr. *lymphadénome*]

LIMFOCITEMÍE/LIMFOCITÓZĂ I s.f. (MED.) Creștere a numărului limfocitelor din sînge. [<fr. *lymphocytémie*] II s.f. (MED.) Creștere anormală a numărului limfocitelor. [<fr. *lymphocytose*]

LIMITÁBIL/LIMITATÍV I adj. Care poate fi limitat. [<fr. *limitable*] II adj. Care limitează. [<fr. *limitatif*]

LINEAL/LINIAR I s.n. **1.** Instrument metalic de forma unei bare, folosit pentru trasare, măsurare sau verificarea dimensiunilor. **2.** Dispozitiv (acționat mecanic sau electric) format din piese paralelipipedice de oțel forjat, care servește la conducerea materialului la intrarea în unele laminoare. ◆ Bară de oțel așezată în lungul unuia dintre valurile presei tipografice pentru a forma jgheabul de cerneală. **3.** Dispozitiv al mașinii de cusut care servește la formarea cusăturilor paralele cu marginea materialului. **4.** Element al unei mașini de cardat bumbac, folosit la pieptănarea fibrelor scurte de pe tobă. [<fr. *linéal*, it. *lineal*, germ. *Lineal*] II adj. **1.** Care are forma unei drepte; format din linii geometrice trasate cu ajutorul unor instrumente speciale (linie, compas etc.). ○ *Desen* **l.** = desen în linii geometrice.

Scanned with OKEN Scanner

Mişcare l. = mişcare rectilinie; (adverbial) în linie dreaptă; rectiliniu. ● (Fig.) Simplu; simplist; uniform, plictisitor. **2.** (Despre ecuaţii) De gradul întîi; (despre funcţii) care conţine o anumită variabilă exclusiv la puterea întîi. [<fr. *linéaire*, lat. *linearis*]

***LINI/LÍNURI** I s.m. (sg. *lin*) Peşte cu solzi mărunţi, cu corpul gros, acoperit de mucus, care trăieşte prin bălţi cu apă limpede şi nu prea adîncă (*Tinca tinca*). [<bg. *lin*] II s.n. (sg. *lin*) **1.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în formă de jgheab, în care se adună şi se storc strugurii. **2.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în care se pune la fermentat materia primă folosită la fabricarea berii, a spirtului etc.; vas, cadă de doage unde se pun la fermentat prunele din care se face ţuică. [<ngr. *linós*]

LINIATÚRĂ/LINIÁŢIE I s.f. Ansamblul liniilor (orizontale şi verticale) imprimate pe caiete, pe registre etc. [<it. *lineatura*] II s.f. (GEOL.) Aspect vărgat al unor roci vulcanice, produs de paralelismul mineralelor închise care s-au regrupat în benzi lungi pe direcţii de scurgere. [<it. *lineazione*, lat. *lineatio, -onis*]

LÍRICĂ/LIRÍSM I s.f. Totalitatea operelor lirice ale unui poet, ale unui popor, ale unei epoci etc. [<fr. *lyrique*] II s.n. Conţinutul liric al unei opere; inspiraţie, atitudine lirică; mod exaltat de a simţi sau de a exprima sentimentele. [<fr. *lyrisme*]

LITERÁL/LITERÁR I adj. **1.** Care se face, se reproduce etc. cuvînt cu cuvînt, literă cu literă; textual, exact. **2.** (MAT.) Care conţine mărimi notate cu litere. [<fr. *littéral*, lat. *litteralis*] II adj. Care aparţine literaturii, care se referă la literatură, care corespunde cerinţelor literaturii. ○ *Limbă* l. = aspectul cel mai îngrijit al limbii naţionale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciştilor, a oamenilor de ştiinţă etc. şi constituind o sinteză a posibilităţilor de exprimare ale limbii întregului popor la un moment dat. [<fr. *littéraire*, lat. *litterarius*]

LITERALITÁTE/LITERARITÁTE I s.f. Însuşirea a ceea ce este literal. [<*literal* + suf. *-itate*] II s.f. Însuşirea a ceea ce este literar. [<*literar* + suf. *-itate*]

LITIGÁNT/LITIGIÓS I adj. Cel care se află în litigiu în faţa unui organ de jurisdicţie. ● (Spec. la f.) *Parte* l. = fiecare dintre părţile care se află în litigiu, în faţa unui organ de jurisdicţie. [<fr. *littigant*] II adj. Care provoacă un litigiu, care este sau poate fi obiectul unui litigiu. [<fr. *litigieux*, lat. *litigiosus*]

LITURGÍE/LITURGHÍE I s.f. (În antichitate) Cotă-parte din veniturile personale dată de cetăţenii bogaţi în folosul societăţii. [<gr. *leiturgheo* = a servi statul într-o manieră oarecare] II s.f. Principala slujbă bisericească creştină (oficiată în zilele de sărbătoare). [<sl. *liturgija*]

LÓB/LOBÚL I s.m. şi n. I. S.m. **1.** Subdiviziune anatomică şi funcţională a unui organ intern, de obicei despărţită de rest prin cute adînci. ● Partea inferioară a urechii externe. **2.** Diviziune, prelungire, excrescenţă a unei frunze, a unei petale sau a unei sepale, separată de rest prin crestături adînci. **3.** (ARHIT.) Element de construcţie în formă de arc de cerc, care combinat cu alte elemente asemănătoare, formează un arc compus. [<fr. *lobe*] II S.n. Lovitură la jocul de tenis, care constă în trimiterea mingii pe deasupra adversarului atît de sus, încît acesta nu o mai poate ajunge cu racheta pentru a o trimite înapoi. [<engl., fr. *lob*, gr. *lobos*] II s.m. Subdiviziune anatomică şi funcţională a unui lob; lob mic. [<fr. *lobule*, lat. *lobulus*]

LOBÁR/LOBÁT I adj. Care aparţine lobului, privitor la lob. [<fr. *lobaire*] II adj. Care are lobi; alcătuit din lobi. [<fr. *lobé*]

LOCÁL/LOCÁŞ I s.n. Clădire sau grup de încăperi de utilitate publică (ocupate de o întreprindere, de o instituţie etc.) sală special amenajată unde se serveşte publicului mîncare sau băutură; restaurant, birt, bodegă. [<fr. *local*] II s.n. **1.** (Astăzi rar) Încăpere, casă; locuinţă. ○ Expr. *A da cuiva* l. = a primi pe cineva în casă; a adăposti, a găzdui. **2.** Spaţiu lăsat liber într-o piesă sau într-un sistem tehnic, în care urmează să intre un element al unei alte piese sau al unui alt sistem tehnic pentru a forma un tot. [<magh. *lakás*]

LOCALIZÁBIL/LOCALIZÁNT I adj. Care poate fi localizat. [<fr. *localisable*] II adj. Care localizează; care determină în spaţiu şi timp. [<*localiza*]

LOCÁLNIC/LOCATÁR I s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu localitatea în care trăieşte; om din partea locului. [<rus. *lokal'nîi*] II s.m. şi f. Persoană care locuieşte stabil într-un imobil. ● Posesor al unui contract de locaţie; chiriaş. [<fr. *locataire*]

***LOCATOÁRE/LOCATÓRI** I s.n. (sg. *locator*) L. *radio* = radiolocator (instalaţie radar). [<rus. *radiolokator*, engl. *radiolocator*] II s.m. (sg. *locator*) Persoană care dă în locaţie un lucru. [<lat. *locator, -oris*]

LÓGICĂ/LOGÍSTICĂ I s.f. **1.** Ştiinţă a demonstraţiei, al cărei obiect este stabilirea condiţiilor corectitudinii gîndirii, a formelor şi a legilor generale ale raţionării concrete, conforme cu ordinea ideilor, cu organizarea logică a realităţii obiective. ○ L. *generală* = logică clasică, de tradiţie aristotelică, care studiază formele logice fundamentale (noţiunea, judecata, raţionamentul), precum şi principiile gîndirii. **2.** Gîndire justă, raţionament corect, consecvent şi temeinic. ● Fel de a gîndi al cuiva. **3.** Cerinţă firească, temei raţional, raţiune. [<fr. *logique*, it., lat. *logica* < gr. *logos* = raţiune] II s.f. Logică matematică. [<fr. *logistique*]

LOGICIÁN/LOGISTICIÁN I s.m. şi f. Persoană care cunoaşte temeinic logica; specialist în logică; *(p. ext.)* persoană care judecă cu metodă, cu rigoare, urmînd regulile logici. [<fr. *logicien*] II s.m. şi f. Specialist în logistică. [<fr. *logisticien*]

LOGOGRÁF/LOGOGRÍF I s.m. Denumire dată primilor istorici greci, care încercau să reconstituie istoria triburilor şi a oraşelor greceşti pe baza

legendelor şi a cronicilor. [<fr. *logographe*, gr. *logographos*, din *logos* = cuvînt, *graphein* = a scrie] II s.n. Joc distractiv care constă în deducerea unui cuvînt din altul prin adăugarea, eliminarea sau inversarea unor litere sau silabe; *(p. ext.)* limbaj obscur, ininteligibil; lucru greu de descifrat. [<fr. *logogrihpe*, gr. *logos* = cuvînt, *griphos*= enigmă]

LOMBÁR/LOMBÁRD I adj. Care se referă la regiunea şalelor, care ţine de şale, din regiunea şalelor. [<fr. *lombaire*] II s.n. 1. Împrumut sau avans de bani avînd drept garanţie efecte publice (titluri de rentă, acţiuni, obligaţiuni etc.), obiecte de valoare etc., depuse ca gaj. 2. Instituţie de credit care acordă astfel de împrumuturi. [<fr. *lombard*, it. *lombardo*, germ. *Lombard*]

LORNIÉTĂ/LORNIÓN I s.f. Binoclu mic, folosit la spectacole. [<fr. *lorniette*] II s.n. Ochelari plianţi, cu mîner, pe care îi folosesc mai ales femeile; lornietă; (rar) ochelari fixaţi de nas cu ajutorul unui resort. [<fr. *lorgnon*]

LUBRICATÓR/LUBRIFICATÓR I s.n. Dispozitiv de forma unui tub montat deasupra instalaţiei de siguranţă de la capul sondei, care serveşte la introducerea unui lichid într-un sistem tehnic aflat sub presiune. [<fr. *lubricateur*, germ. *Lubrikator*] II s.n. Dispozitiv de ungere a coroanei şinelor de cale ferată, pentru a reduce uzura. [<fr. *lubrificateur*,]

LUBRIFIÁNŢĂ/LUBRIFIÉRE I s.f. Calitate a unui material de a putea fi întrebuinţat ca lubrifiant. [<fr. *lubrifiance*] II s.f. Acţiunea de a lubrifia şi rezultatul ei; ungere. [<*lubrifia*]

LUCRÁBIL/LUCRATÍV I adj. (Rar) Care se poate lucra, care cedează uşor; maleabil. [<*lucra*] II Care aduce cîştig; rentabil. [<fr. *lucratif*, lat. *lucrativus*]

LUCRÁRE/LUCRĂTÚRĂ I s.f. 1. Acţiunea de a lucra şi rezultatul ei; muncă, activitate. ● (Concr) Lucru realizat printr-o muncă fizică sau intelectuală. ◐ Studiu scris asupra unui subiect anumit; scriere, operă artistică sau ştiinţifică. ◐ (Spec.) Operaţie sau ansamblu de operaţii efectuate cu ajutorul maşinilor, utilajelor etc., precum şi materialele şi manopera respectivă, în vederea realizării, reparării, transformării etc.; sistem tehnic realizat într-o astfel de operaţie. 2. (Fig.) Lucrătură. (2). [<*lucra*] II s.f. 1. Fel în care a fost executat un lucru făcut cu mîna; execuţie. 2. (Fig.; fam.) Uneltire, intrigă (împotrivă cuiva); lucrare. [<*lucra* + suf. *-ătură*]

***LÚMENE/LÚMENI** I s.n. (sg. *lumen*) Canal al unui organ cavitar (intestin, vas sanguin) sau al unor fibre textile. [<fr. *lumen*, lat. *lumen* = lumină] II s.m. (sg. *lumen*) (FIZ.) Unitate de măsură a fluxului luminos. [<fr. *lumen*, lat. *lumen* = lumină]

LUMINÁJ/LUMINÁNŢĂ I s.n. Iluminare. [<lat. *luminare*] II s.f. (FIZ.) Raportul dintre intensitatea luminoasă a unei surse de lumină şi proiecţia ariei sursei pe un plan; strălucire. [<fr. *luminance*]

LUMINATÓR/LUMINĂTÓR I s.n. Panou translucid sau transparent care înlocuieşte o porţiune dintr-un perete, dintr-un plafon sau din învelitoarea unui acoperiş în scopul asigurării luminării naturale a unei încăperi. [<rus. *liuminator*] II adj. Care luminează, care emite lumină. [<*lumina* + suf. *-ător*]

LUMINISCÉNŢĂ/LUMINOZITÁTE I s.f. Proprietate pe care o au unele substanţe de a emite radiaţii luminoase provenite dintr-o energie netermică; emisiune de raze luminoase reci. [<fr. *luminescence*] II s.f. 1. Însuşire a unui corp de a fi luminos; strălucire. ● (FIZ.) Caracteristică a instrumentelor optice, exprimată prin raportul dintre iluminarea imaginii unui obiect şi strălucirea obiectului. ● (ASTR.) Strălucire a stelelor, exprimată fie prin emisiunea totală de energie luminoasă, fie în raport cu luminozitatea soarelui. 2. Însuşirea unui bloc, a unei incinte etc. de a fi luminoase. 3. (Fig.) Seninătate, limpezime; optimism; bucurie. [<fr. *luminosité*]

LUNÚLĂ/LUNÚRĂ I s.f. 1. Figură plană formată din două arce de cerc avînd aceleaşi extremităţi şi a căror convexitate e situată de aceeaşi parte. 2. (ANAT.) (La oameni) Zonă albă, în formă de semilună, care se află la baza unghiei. [<fr. *lunule*, lat. *lunula*] II s.f. Alteraţie a lemnului care constă în prezenţa, în cadrul zonei de duramen a unuia sau a mai multor inele anuale de culoarea şi cu proprietăţile alburnului. [<fr. *lunure*]

LUP/LÚPUS I s.m. 1. Mamifer carnivor din familia canidelor, avînd corpul de aproximativ 150 cm lungime, blană sură, gîtul gros, capul mare, botul şi urechile ascuţite şi coadă stufoasă *(Canis lupus)*. ○ Expr. **L.** *(îmbrăcat) în piele de oaie* = om şiret, rău şi prefăcut. *A da oile în paza* **l.** = a lăsa pe cineva la discreţia duşmanilor. *Vorbeşti de* **l.** *şi* **l.** *la uşă* = vorbeşti despre cineva şi acesta tocmai soseşte. *A închide* **l.** *în stînă* = a-şi aduce singur duşmani în casă sau în preajmă. *A trăi ca* **l.** *în pădure* = a trăi la largul său. *A se duce (ca) pe gura* **l.** = a dispărea cu repeziciune. *A se arunca în gura* **l.** = a se expune primejdiilor. *Foame de* **l.** = foame mare. ● *Fig.* Om hrăpăreţ şi crud. 2. Compuse: (IHT.) **L.** *bălţii* = ştiucă; **L.-de-mare** = a) numele unei specii de focă; *fig.* marinar experimentat, încercat; b) specie de pasăre acvatică *(Stercorarius pomarinus)*; c) peşte răpitor, asemănător cu şalăul *(Morone labrax)*; d) peşte marin cu dinţi puternici *(Anarchichas lupus)*. **L.** *vrăbiilor* = pasăre cu spinarea cenuşie, cu aripile şi cu coadă negre *(Lanius excubitor)*. **L.-albinelor** = gîndăcel carnivor frumos colorat cu negru, negru-albăstrui şi roşu *(Trichodes apiarius)*. 3. Buştean susţinut de o capră deasupra jilipului, folosit ca frînă pentru reducerea vitezei lemnelor. 4. **L.** *amestecător* = maşină de destrămat şi de amestecat materia primă, care formează amestecul de fibre în filaturile de lînă şi de vigonia. ○ **L.** *bătător* = maşină de lucru folosită în filaturile de bumbac, care execută destrămarea şi curăţirea de impurităţi a bumbacului desfoiat în prealabil. **L.** *destrămător* = maşină de lucru folosită în filaturile de lînă şi de vigonia pentru destrămarea firelor şi a ţesăturilor, în vederea recuperării fibrelor şi a reintroducerii lor în amestec. [<lat. *lupus*] II s.n. Boală a pielii şi a mucoaselor, adesea de natură

tuberculoasă, caracterizată prin apariția unor noduli care ulcerează, lăsînd cicatrice. [<fr. *lupus*, lat. *lupus* = ulcer.]

LUPÉSC/LUPÍU/LUPOÍD I adj. Care aparține lupului; ca lupul, ca de lup. ● (Fig.) Cu lăcomie. [<*lup* + suf. *-ește*] **II** adj. (Despre blana sau părul unor animale) Care are culoarea părului de lup. [<*lup* + suf. *-in*] **III** adj. (MED.) Asemănător cu lupusul. [<fr. *lupoïde*]

LUSTRAGÍU/LUSTRUITÓR I s.m. Persoană care se ocupă cu lustruitul încălțămintei; văcsuitor. [<*lustru* + suf. *-agiu*] **II** s.m. Persoană care se ocupă cu lustruitul pietrei, marmurei, pieselor din lemn, produselor textile [<*lustrui* + suf. *-tor*]

LUXÁRE/LUXÁȚIE I s.f. Acțiunea de a luxa. [<*luxa*] **II** s.f. Deplasare a unui os din articulația lui; scrîntitură; extroză. [<fr. *luxation*, lat. *luxatio, -onis*]

LUXURIÁNT/LUXURIÓS I adj. (Despre vegetație) Abundent, bogat. [<fr. *luxuriant*, lat. *luxurians, -ntis*] **II** adj. (Rar) Desfrînat, lasciv. [<fr. *luxurieux*]

M

MACARONÁDĂ/MACARONÍSM I s.f. Poezie în stil macaronic. [<fr. *maccaronée*, it. *macheronea*, prin confuzie cu it. *maccherronata*] **II** s.n. (Livr.) Compoziție literară scrisă într-o limbă împestrițată cu cuvinte străine. ● Cuvînt sau expresie specifică acestei compoziții. [<fr. *maccaronisme*]

MACHIÁJ/MACHIÉRE I s.n. Operație de grimare a unui actor făcută pentru a-i da înfățișarea cerută de un anumit rol. [<fr. *maquillage*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) machia. [<*machia*]

MACHIÓR/MACHÍST I s.m. și f. Persoană care execută machiaje, specialist în machiaj. [<fr. *maquilleur*] **II** s.m. și f. Adept al machismului (al empiriocriticismului). [<rus. *mahist*]

MÁCLĂ/MÁCRĂ I s.f. Formă de cristalizare în care două sau mai multe cristale se alipesc sau se întrepătrund simetric față de un plan sau de un ax; cristal format în acest fel. [<fr. *macle*, lat. *macula* = pată] **II** adj. *Carne* m. = carne (de gătit) slabă, lipsită de grăsime și fără oase. [<lat. *macer*]

MACROBIÁN/MACROBIÓTIC I adj. (Despre ființe) Care are o viață mai lungă decît cea obișnuită; macrobit. [<fr. *macrobien*, gr. *makros* = lung, *bios* = viață] **II** adj. Care se referă la microbiotică. [<*macrobiotică*]

MACROCHEILÍE/MACROCHEIRÍE I s.f. Hipertrofie a buzelor. [<fr. *macrochéilie*] **II** s.f. Dezvoltare excesivă a mîinilor. [<fr. *macrochéirie*]

MACROFILÍE/MARCOFILÍE I s.f. Iubire, atracție pentru ceea ce este mare. [<gr. *makros* = mare, *philos* = prieten] **II** s.f. Disciplină care se ocupă cu colecționarea, studierea și expunerea, după criterii științifice și artistice, a ștampilelor poștale. [*Et. i.*]

MACROSOMÍE/MACROSTOMÍE I s.f. Dezvoltare somatică exagerată, de obicei de origine hipofizară. [<fr. *macrosomie*] **II** s.f. Mărire exagerată a orificiului bucal printr-o dehiscență exagerată a comisurilor bucale; poate fi congenitală sau o sechelă posttraumatică. [<fr. *macrostomie*, gr. *makros* = mare, *stoma* = gură]

MAÉSTRU/MÁISTRU I s.m. și f. **1.** Persoană care are contribuții (deosebit de) valoroase într-un domeniu de activitate, fiind adesea considerată drept îndrumător, model, șef al unei școli, creator al unui curent etc. **2.** Persoană iscusită, îndemînatică, abilă, pricepută. **3.** Titlu dat în trecut profesorilor care predau în școli discipline ca desenul, muzica etc. (fără să aibă un titlu academic); persoană care avea acest titlu. **4.** Persoană competentă, calificată într-un anumit domeniu (de obicei muzică, dans, sport), care adesea instruiește pe cineva în domeniul respectiv. **5.** Titlu ierarhic în anumite organizații militare, politice, religioase etc.; persoană care poartă acest titlu **6.** Maistru. [<it. *maestro*] **II** s.m. **1.** Persoană care are (și practică) o meserie; meșter, meseriaș; (în special) muncitor calificat care conduce de obicei o secție productivă într-o întreprindere sau într-un atelier; maestru. **2.** Persoană care învață, instruiește pe cineva. [<germ. *Meister*]

MAGÍE/MAGÍSM I s.f. **1.** Pretinsă artă de a supune forțele naturii; vrăjitorie. **2.** (Fig.) Încîntare, vrajă, farmec; efect miraculos, putere ascunsă. [<fr. *magie*, lat. *magia*, gr. *mageia*] **II** s.n. Religie a vechilor persani; mazdeism. [<fr. *magisme*]

MAGNETIZÁBIL/MAGNETIZÁNT I adj. Care poate fi magnetizat. [<fr. *magnétisable*] **II** adj. **1.** Care magnetizează. **2.** (Fig.) Fascinant. [<fr. *magnétisant*]

MAGNETIZÁRE/MAGNETIZÁȚIE I s.f. Acțiunea de a se magnetiza și rezultatul ei. ● Stare a unui corp magnetizat. [<*magnetiza*] **II** s.f. Mărime care indică gradul de magnetizare al unui corp; intensitate de magnetizare. [<fr. *magnétisation*]

MAGNETÓN/MAGNETÓU/MAGNETRÓN I s.m. (FIZ.) Unitate de măsură pentru magnetizația electronului și a nucleelor atomice. [<fr. *magnéton*, it. *magnetone*] **II** s.n. Generator electric de mici dimensiuni cu inductoarele formate din magneți permanenți, folosit mai ales pentru aprinderea amestecului combustibil la motoarele cu electroaprindere. [<fr. *magnéto*] **III** s.n. Tub electronic (folosit în special ca generator de oscilații de înaltă frecvență) în care intensitatea curentului este dependentă de un cîmp magnetic exterior. [<fr. *magnétron*]

MAGNÉZIE/MAGNÉZIU I s.f. Oxid de magneziu sub formă de praf alb, insipid și inodor, întrebuințat ca laxativ. [<fr. *magnésie*] **II** s.n. Element chimic, metal moale, ușor, de culoare albă-argintie, maleabil și ductibil, folosit în metalurgie, în fotografie etc. [<fr. *magnésium*]

MAGNIFICIÉNȚĂ/MAGNITÚDINE I s.f. (Livr.) Grandoare, măreție; fast, lux ieșit din comun. [<fr. *magnificience*, it. *magnificienza*, lat. *magnificientia*] **II** s.f. Mărime stelară. [<fr. *magnitude*, lat. *magnitudo, -inis*]

MAHÓN/MAHÓNĂ I s.m. Nume dat mai multor specii de arbori din regiunea tropicală a Americii, cu lemnul de culoare brun-roșiatică, foarte rezistent, întrebuințat la fabricarea mobilelor de lux; *(p. ext.)* lemnul acestor arbori; acaju. [<tc. *mahun, mahon*] **II** s.f. Nume dat unor vase sau unor ambarcații (cu fundul plat) folosite la încărcarea și descărcarea navelor, la transportul mărfurilor, la pescuit etc. [<fr. *mahonne*, sp. *mahona*; <ar. *mahon* = vas]

Scanned with OKEN Scanner

MALTÁZĂ/MALTÓZĂ I s.f. Enzimă care are proprietatea de a transforma maltoza în glucoză. [<fr. *maltase*, germ. *Maltase*] II s.f. Substanță zaharoasă formată din două molecule de glucoză. [<fr. *maltose*, germ. *Maltose*]

MÁLȚ/SMÁLȚ I s.n. Produs obținut din boabe de cereale (mai ales de orz) încolțite, uscate și mărcinate, folosit la prepararea berii și a spirtului, iar prăjit, la prepararea unui surogat de cafea. [<germ. *Malz*] II s.n. 1. Masă sticloasă formată din oxizi anorganici, folosită pentru acoperirea suprafeței obiectelor de ceramică sau de metal pentru a le face impermeabile, a le feri de oxidare sau a le înfrumuseța; email. ◉ Material sticlos sau obiect făcut dintr-un astfel de material. 2. Substanță albă și lucioasă care acoperă suprafața vizibilă a dinților. [<germ. *Schmalz*, ngr. *smálto(n)*]

MANAGÉR/MENAJÉR I s.m. Persoană care însoțește (în turneu) un sportiv, o echipă sportivă (profesionistă) și se ocupă de problemele financiare și organizatorice ale competițiilor; impresar. [<engl., fr. *manager*] II adj. De menaj, pentru menaj; de uz casnic. [<fr. *ménager*]

***MÁNCĂ/MÁNCO** I s.f. (Reg.) Doică. [<ucr. *mamka*] II s.n. Ceea ce lipsește; *(spec.)* lipsă de bani constatată la încheierea unor socoteli; pierdere (estimată) la o marfă cu prilejul transportului, al desfacerii etc. [<it. *manco*]

***MANDÓLĂ/MANDOLÍNĂ** I s.f. 1. Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. 2. Instrument muzical asemănător cu mandolina. [<it. *mandola*] II s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță boltită și din patru coarde metalice duble, care sînt puse în vibrație prin atingere cu o pană (de celuloid) sau prin ciupire. [<fr. *mandoline*, it. *mandolina*, germ. *Mandoline*]

MAN DRÍL/MANDRÍN I s.m. Maimuță mare originară din Guineea, cu coadă mică, cu față de culoare albastră, nas roșu și blană galbenă *(Cynochephalus mormon)* [<fr. *mandrill*] II s.n. 1. Piesă ascuțită folosită la găurirea tablei metalice; dorn, priboi. ◉ Unealtă pentru lărgirea sau formarea de piese tubulare sau inelare. 2. Dispozitiv pentru fixarea pieselor de prelucrat sau a uneltelor. [<fr. *mandrin*]

MANEVRÁBIL/MANEVRÁNT/MANEVRIÉR I adj. (Rar) (Despre sisteme tehnice) Care poate fi manevrat, pe cale manuală sau automată. [<fr. *manoeuvrable*] II s.m. Lucrător feroviar care efectuează culparea, decuplarea sau frînarea vagoanelor în timpul manevrei. [<*manevra* + suf. *-ant*] III adj. (Rar) (Despre unități militare) Care execută manevre cu dibăcie, ușor. [<fr. *manoeuvrier*]

MANGÁL/MANGÁN I s.n. 1. (Cu sens colectiv) Cărbune ușor, sfărîmicios, obținut prin arderea completă a lemnelor în cuptoare speciale sau prin stingerea forțată a jeraticului. 2. Vas metalic în care se aprind cărbuni și care servește iarna pentru încălzit celor care se află în aer liber. [<tc. *mangal*] II s.n. Element chimic din grupa metalelor, de culoare albă-cenușie, strălucitor, dur și sfărîmicios, existent în natură sub formă de oxizi și întrebuințat în metalurgie la fabricarea anumitor aliaje. [<germ. *Mangan*]

MANGÁNIC/MANGANÓS I adj. Care conține mangan. ○ *Acid* m. = acid compus din hidrogen și mangan. [<fr. *manganique*] II adj. Care derivă din mangan, care conține mangan. [<fr. *manganeux*]

MANGANÍN/MANGANÍT I s.n. Aliaj de cupru și nichel folosit mai ales la fabricarea rezistențelor electrice. [<fr. *manganine*, rus. *manganin*] II s.n. Oxid natural de mangan hidratat. [<fr. *manganite*]

MANGHIÉR/MANGLIÉR I s.m. Arbore tropical înalt de peste zece metri, cu fructe roșietice, mari. [<fr. *manquier*] II s.m. Copac rășinos tropical care crește pe lîngă țărmuri, în apa sărată a mării. [<fr., sp. *manglier*; < cuvînt malaiez]

MANIFESTÁRE/MANIFESTÁȚIE I s.f. 1. Acțiunea de a (se) manifesta și rezultatul ei. 2. Exteriorizare (prin vorbe, fapte, acțiuni) a gîndurilor, sentimentelor, personalității etc. cuiva. 3. (De obicei la plural) Acțiune, fapt prin care cineva sau ceva își manifestă existența, activitatea; *(p. ext.)* realizare, înfăptuire. 4. Semn revelator, indiciu. [<*manifesta*] II s.f. 1. Demonstrație de masă (pe străzile unui oraș) ca dovadă a simpatiei sau a protestului față de un eveniment de interes general sau față de o persoană. 2. Manifestare. [<fr. *manifestation*, lat. *manifestatio, -onis*]

MANIPULÁNT/MANIPULATÓR I s.m. și f. 1. Persoană care mînuiește comenzile unor mașini, aparate, mecanisme, sisteme tehnice etc.; manipulator. 2. (Spec.) Persoană care conduce un tramvai; vatman. [<fr. *manipulant*, germ. *Manipulant*] II s.m. și f. și n. 1. S.n. Aparat cu care se apucă și se manipulează piesele calde într-o uzină sau într-un atelier. 2. S.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se întrerupe circuitul electric la transportarea semnalelor telegrafice. 3. S.m. și f. Manipulant. [<fr. *manipulateur*]

MANTÁ/MÁNTIE I s.f. 1. Haină lungă, groasă sau impermeabilă care apără de frig, de ploaie etc.; *spec.* palton de uniformă militară. 2. Înveliș care servește pentru a proteja o piesă sau un sistem tehnic. [<fr. *mante*, pol., ucr. *manta*] II s.f. 1. (Astăzi fig.) Haină (de ceremonial) ca o pelerină lungă și largă, care se purta peste celelalte haine. 2. Haină de postav lungă și largă purtată mai ales de călugări, peste altă îmbrăcăminte. ○ Expr. *A lua sub* m. = a proteja, a ocroti. [<sl. *mantija*]

***MARCATOÁRE/MARCATÓRI** I s.n. (sg. *marcator*) V. **marcator** (I, 1, 2; II) [<*marca* + suf. *-tor*] II s.m. (sg. *marcator*) Persoană care marchează un obiect. [<*marca* + suf. *-tor*]

MARCATÓR/MARCHÉR I I. s.n. 1. Unealtă pentru fixarea cuiburilor de însămînțare. 2. (La oscilatoarele catodice) Dispozitiv electronic care produce semnale pentru marcarea intervalelor de timp. II. S.m. și f. Cel care marchează un obiect. [<*marca* + suf. *-tor*] II s.m. Persoană care marchează punctele cîștigate mai ales la biliard. [<engl. *marker*]

MARCHETĂRÍE/MARCHITĂNÍE I s.f. Procedeu de decorare a unui obiect (de lemn) prin aplicarea pe suprafața lui a unor bucăți mici de lemn exotic de esențe și colorații diferite, de fildeș,

de metal etc.; *(p. ext.)* obiect (decorativ) obținut prin acest procedeu. [<fr. *marqueterie*] **II** s.f. **1.** Loc unde își expune mărfurile eun marchitan; *(p. ext.)* mărfurile pe care le vindea marchitanul. **2.** Mărfuri metalice mărunte și variate, de uz casnic. **3.** Negustoria unui marchitan; comerț cu articole de marchitănie. [<*marchitan* + suf. *-ie*]

MARCOTÁJ/MARCOTÁRE I s.n. Procedeu de înmulțire a unei plante prin marcote. [<fr. *marcottage*] **II** s.f. Acțiunea de a marcota. [<*marcota*]

MARÍN/MARÍTIM I adj. Care ține de mare, care trăiește sau crește în mare, care este produs de acțiunea unei mări; caracteristic mării, de mare; ● (Despre picturi; și substantivat, f.) (Pictură) Care înfățișează un peisaj de mare; privitor la navigația pe mare; maritim. [<fr. *marin*, it. *marino*, lat. *marinus*] **II** adj. **1.** Care se află la țărmul sau în apropierea mării. **2.** Care este în legătură cu navigația pe mare. ○ *Putere* **m.** = stat care posedă o flotă puternică. [<fr. *maritime*, lat. *maritimus*]

MARINĂRÍE/MARINÍSM I s.f. Meseria de a executa lucrări marinărești; serviciul de bord; matelotaj. ● Știința și tehnica navigației. [<*marinar* + suf. *-ie*] **II** s.n. (LIT.) Variantă italiană a stilului bombastic baroc din sec. XVII; afectare, prețiozitate a stilului. [<fr. *marinisme*, it. *marinismo*, cf. *Giambattista Marino*, poet italian]

MARMORÁJ/MARMORÁRE I s.n. Desen colorat care imită marmura, imprimat pe hîrtie. [<*marmură* + suf. *-aj*] **II** s.f. **1.** Acțiunea de a marmura și rezultatul ei. **2.** Deteriorare a unui negativ fotografic care capătă aspectul structural al unei plăci de marmură din cauza lipsei de agitare a revelatorului în timpul developării. [<*marmora*]

MARȚIÁL/MARȚIÁN I adj. **1.** (Livr.) Solemn și grav; impunător. **2.** Ostășesc, militar; de război. ○ *Curte* **m.** = tribunal militar instituit în timp de război, de mobilizare sau în timpul unei stări excepționale. *Lege* **m.** = lege care autorizează în unele state folosirea forței armate pentru represiune internă. [<fr. *martial*, it. *marziale*] **II** adj. Din planeta Marte. [<fr. *martien*]

MASCARÁ/MASCARÁDĂ I s.f. **1.** (Înv.) Bufon, paiață, măscărici; *(p. ext.)* om neserios, pușlama. **2.** (Pop.) Batjocură, ocară. ○ (Expr.) *A face (pe cineva)* de **m.** = a) a face (pe cineva) de rîs, de rușine; b) a certa cu asprime, a mustra cu severitate, a face de două parale (pe cineva). [<tc. *maskara*] **II** s.f. **1.** Acțiune sau atitudine falsă, ipocrită; prefăcătorie, înșelătorie, farsă; înscenare. **2.** (Înv.) Bal mascat; grup de oameni mascați. [<fr. *mascarade*, it. *mascherata*]

MASCARÉT/MASCARÓN I s.n. (MAR., GEOL.) Val care urcă pe gura fluviilor datorită fluxului. [<fr. *mascaret*] **II** s.n. Element decorativ folosit în arhitectură, la obiectele de mobilier etc., reprezentînd un cap fantastic sau grotesc, lucrat de obicei în relief. [<fr. *mascaron*, it. *mascherone* = mască mare]

MASELÓTĂ/MASELOTIÉRĂ I s.f. (TEHN.) Exces de metal lăsat la partea superioară a unui lingou sau pe părțile masive ale pieselor turnate. [<fr. *masselotte*] **II** s.f. Partea superioară a unei lingotiere, în care se formează maselota. [Probabil după fr. *masselotte*]

MASÓR/MASORÉT I s.m. Specialist în practicarea masajului. [<fr. *masseur*] **II** s.m. Învățat evreu care a participat la vocalizarea și accentuarea textului Bibliei. [<fr. *massorète*, ebr. *masoret*]

MASTÍC/MASTÍCĂ I s.m. **1.** Material fluid sau vîscos alcătuit dintr-un amestec de substanțe minerale sau vegetale, care are proprietatea de a se întări în contact cu aerul și care servește la lipit, chituit, nivelat etc. ● Preparat vîscos obținut pe bază de colofoniu și întrebuințat pentru acoperirea rănilor pomilor fructiferi. **2.** Suc rășinos aromatic extras din trunchiul și din ramurile unui arbust asiatic *(Pistacia lentiscus)*, care servește la fabricarea masticii, la prepararea unor lacuri, ca fixator pentru parfumuri etc. [<fr. *mastic*, it., lat. *masticare*] **II** s.f. Băutură alcoolică aromatică cu (esență de) mastic. [<tc. *mastika*]

MATISÁ/MATISÍ I vb. I. Tranz. A micșora luciul unei țesături de mătase. [<*matisare* (derivat regresiv), fr. *matir*] **II** vb. I. Tranz. A împreuna două capete de frînghie sau două cabluri prin împletirea șuvițelor (terminale) din care sînt alcătuite. [<*matisire* (derivat regresiv)]

MATISÁRE/MATISÍRE I s.f. (TEHN.) Acțiunea de a matisa și rezultatul ei. **1.** Legare a capătului unei frînghii, a unui cablu etc., pentru a împiedica desfacerea firelor componente. **2.** Operație de finisare a țesăturilor de mătase artificială și de celofibră prin care se micșorează luciul. [<fr. *matisage*] **II** s.f. (NAV.) Împreunare a două capete de frînghie sau a două cabluri prin împletirea șuvițelor din care sînt alcătuite. [<fr. *matir*]

MATÍȚĂ/MATRÍȚĂ I s.f. (Reg.) Sac de plasă care formează partea de jos a năvodului și în care se strîng peștii prinși; matcă. [<bg. *matica*, scr. *matica*] **II** s.f. Unealtă cu o cavitate utilizată pentru fasonarea (prin deformare plastică sub presiune) unor materiale. ● Formă în care se toarnă literele de tipografie. [<germ. *Matrize*]

***MĂSURĂTOÁRE/MĂSURĂTÓRI I** s.f. (sg. *măsurătoare*) **1.** Persoană care efectuează operații de măsurătoare. **2.** S.n. și f. (Rar) Obiect care servește la măsurat. ● Compas sau instrument folosit pentru a măsura sau a verifica dimensiunile interioare sau exterioare ale unui obiect. [<*măsura* + suf. *-toare*] **II** s.f. (sg. *măsurătoare*) Măsurare, determinare, [<*măsura* + suf. *-toare*]

***MĂSÁRE/MĂSÁRI I** s.n. (sg. *măsar*) Față de masă. [<*masă* + suf. *-ar*] **II** s.m. (sg. *măsar*) Tîmplar, dulgher. [<*masă* + suf. *-ar*]

MECANICIÁN/MECANICÍST I s.m. și f. (Rar) Specialist în mecanică; mecanic. [<fr. *mecanicien*] **II** s.m. și f. Adept al mecanicismului. [După rus. *mekaniceskii*]

MECONÍNĂ/MECÓNIU I s.f. Alcaloid obținut prin hidroliza narcotinei, care produce convulsii. [<fr. *méconine*] **II** s.n. **1.** Suc de mac; opiu. **2.** Materie pe care o elimină ca excremente fătul, imediat după naștere [<fr. *méconium*, lat. *meconium*, gr. *mekonoin* = suc de mac, opiu]

MEDIÁL/MEDIÁN I adj. Median; *(spec.)* (despre sunete, rar despre litere) care se află în inte-

riorul cuvîntului. ● (Despre vocale) Care se articulează în partea de mijloc a cavității bucale; central. [<fr. *médial*, lat. *medialis*; <*medium* = mijloc]. II adj. Care se află la mijloc; medial. [<fr. *médian*, lat. *medianus*]

MEDIÁNĂ/MEDIÁNTĂ I s.f. (MAT.) Dreaptă care unește vîrful unui triunghi cu mijlocul laturii opuse vîrfului. ● Dreaptă care unește vîrful unui tetraedru cu centrul de greutate al laturii opuse. [<fr. *médiane*, lat. *medianus*] II s.f. (MUZ.) Treapta a treia într-o gamă majoră sau a șasea într-o gamă minoră [<fr. *médiante*]

MEDICAMENTÓS/MEDICINÁL I adj. Care se folosește ca medicament, care se face cu medicamente. [<fr. *médicamenteus*] II adj. Care se întrebuințează ca medicament. [<fr. *médicinal*, lat. *medicinalis*]

MEDIEVÍSM/MEDIEVÍSTICĂ I s.n. (Franțuzism) Preocupare pentru evul mediu. [<fr. *médiévisme*] II s.f. Studiul istoriei, culturii și artei evului mediu. [<germ. *Mediävistik*]

MÉDIU/MÉDIUS I s.n. **1.** Natura, spațiul înconjurător în care se află o ființă, un lucru etc. ● Orice substanță în care se produce sau se propagă un fenomen ○ **M.** *de cultură* = soluție nutritivă, sterilizată, utilizată pentru înmulțirea microbilor în laborator. **2.** Societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva. **3.** (În forma *medium*) (Cel) Care pretinde că poate înlesni comunicarea cu spiritele în practicile oculte. [<fr. *médium*, lat. *médium*] II. s.n. Degetul mijlociu al mîinii. [<fr. *medius*, lat. (digitus) *medius*]

MELAMINÁT/MELAMÍNIC I adj. (CHIM.) Care aparține rășinilor melaminice. [<*melamină*] II adj. (CHIM.) Care provine din melamină. [<*melamină*]

MELAMÍNĂ/MELANÍNĂ I s.f. Substanță chimică organică întrebuințată la fabricarea unor materiale plastice rezistente. [<fr. *mélamine*, germ. *Melamin*] II s.f. Pigment organic de culoare neagră, care conține fier și sulf și care se găsește în coroidă, în păr ori în piele. [<fr. *mélamine*, gr. *melas* = negru]

MELIFÉR/MELÍFIC I adj. (Despre plante) Care are flori cu nectar (folosit de albine pentru producerea mierii). [<fr. *mellifère*, lat. *mellifer*, <*mel* = miere, *ferre* = a purta] II adj. Care produce miere. [<fr. *mellifique*]

MELÓDIC/MELODIÓS I adj. **1.** Care ține de melodie, referitor la melodie. **2.** Melodios. [<fr. *mélodique*, it. *melodico*] II adj. Plin de sunete armonioase, plăcut auzului, armonios; care emite astfel de sunete. [<fr. *mélodieux*]

MEMORÁBIL/MEMORIÁL I adj. Vrednic de ținut minte; *(p. ext.)* important, însemnat, remarcabil. [<fr. *mémorable*, lat. *memorabilis*] II adj. **1.** Care este înregistrat în minte; din memorie. **2.** Care servește pentru a aminti un eveniment însemnat, o persoană etc.; comemorativ. [<fr. *mémorial*, germ. *Memorial*, lat. *memorabilis*]

MEMORIALÍST/MEMORIALÍSTIC I adj. Care compune memoriale sau memorii. [<fr. *mémorialiste*] II adj. Care aparține memorialisticii sau care se referă la memorial, de memorial. [<*memorial* + suf. *-istic*]

MERCANTILÁJ/MERCANTILÍSM I s.n. Imprimat folosit în activitatea comercială. [<*mercantil* + suf. *-aj*] II s.n. **1.** (Livr.) Spirit negustoresc, interes comercial; *(peior.)* preocupare, tendință de a cîștiga bani prin orice mijloace. **2.** Doctrină economică (apărută la începutul dezvoltării capitalismului) bazată pe principiul că avuția socială rezidă în acumularea metalelor prețioase și a stocului monetar intern. [<fr. *mercantilisme*, it. *mercantilismo*]

MERCÚRIC/MERCURÓS I adj. (Despre compușii mercurului) Care conține un ion de mercur bivalent. [<fr. *mercurique*] II adj. (Despre compușii mercurului) Care conține un ion de mercur monovalent. [<fr. *mercurieux*]

MERIDIÁN/MERIDIÁNĂ I s.n. **1.** Fiecare dintre cercurile imaginare care trec prin polii globului pămîntesc și determină gradele de longitudine. ○ *Plan* **m.** = plan determinat de verticala locului și paralela axei de rotație a Pămîntului. **2.** Intersecția unei suprafețe de revoluție cu un plan care trece prin axa suprafeței. ○ **M.** *ceresc* = cerc mare rezultat din intersecția sferei cerești cu planul care trece prin axa universului. [<fr. *méridien*, it. *meridiana*, lat. *meridies*, *-ei*] II s.f. **1.** Intersecția unei suprafețe de revoluție cu un plan care trece prin axa suprafeței. ○ (ASTR.) **M.** *a locului* = intersecția planului meridian cu planul orizontal într-un loc dat; linie meridiană. **2.** Canapea cu spătar și brațe inegale care ține loc de șezlong. [<fr. *méridienne*]

MERITÓRIU/MERITUÓS I adj. (Despre acțiuni sau realizări ale oamenilor) Care este vrednic de apreciere, care are merite, merituos; care este destul de bun, de reușit, de valoros. [<fr. *méritoire* lat. *meritorius*] II adj. Care are merite; reușit, valoros; (despre manifestări ale oamenilor) care merită să fie lăudat. [<*merit* + suf. *-os*]

MERLÓN/MERLÓT I s.n. (La lucrările de fortificație antice și medievale) Porțiuni de zidărie care depășeau parapetul și limitau crenelurile. [<fr. *merlon*] II s.n. Soi de viță de vie cu ciorchini cilindrici, cu bobul negru, rotund și mic, care produc vinuri roșii superioare. [<fr. *merlot*]

MESSÉRE/MESSÍRE I s.m. (În Italia medievală) Termen de adresare către un preot, un avocat, un medic. [<it. *messere*] II s.m. Titlu dat anumitor personaje înalte. [<fr. *messire*]

MEȘÍNĂ/MIȘÍNĂ I s.f. Piele de oaie sau de capră tăbăcită, folosită pentru căptușirea încălțămintei, a articolelor de marochinărie, în legătoria de cărți etc. [<tc. *meșin*] II s.f. **1.** (Reg.) Grămadă de cereale, de alimente etc. adunate ca provizie; strînsură; mulțime de bunuri, bogăție, avere. **2.** (Reg.) Gaură în pămînt sau în mușuroi în care unele animale își depozitează hrana pentru iarnă; *(p. ext.)* vizuină, cuib. **3.** (Reg.) Mulțime, adunătură (de ființe). **4.** Mică scobitură pe suprafața dinților (molari ai) calului și ai altor animale erbivore care, prin roadere, dispare cu vîrsta și după care se recunoaște vîrsta animalului. [<rus. *mîșina*]

METACROMATÍSM/METACROMÍE I s.f. Însușire de a se colora diferit față de colorantul utilizat sau față de țesuturile din jur; metacroma-

zie. [<fr. *métachromasie*] **II** s.f. Transpunere a unor imagini colorate pe porţelan, hîrtie etc. [<fr. *métachromie*]

METALIZATÓR/METALURGÍST I s.m. şi f. Persoană care efectuează operaţia de metalizare la căldură, prin cufundare în metal topit sau pulverizare. [<*metaliza* + suf. *-tor*] **II 1.** s.m. şi f. Persoană calificată în prelucrarea industrială a metalelor. **2.** Specialist în metalurgie; metalurg. [<fr. *métallurgiste*]

METEÓR/METEORÍT I s.m. **1.** Fenomen atmosferic de natură apoasă, electrică sau optică. **2.** Corpuscule cosmice sub forma unui punct luminos pe bolta cerească ce se mişcă cu mare viteză, lăsînd uneori o dîră care se stinge după scurt timp; stea căzătoare. [<it. *meteora*] **II** s.m. Bucată desprinsă dintr-un corp cosmic (care străbate atmosfera şi cade pe suprafaţa pămîntului). [<fr. *météorite*]

METEÓRIC/METEORÍTIC I adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine meteorilor, referitor la meteori. ○ *Apă* m. = apă care provine din precipitaţii atmosferice. ◉ (Fig.) Care se iveşte pe neaşteptate, produce o impresie puternică şi trece repede; trecător, efemer. **2.** S.f. Capitol al astronomiei care se ocupă cu studiul meteorilor. [<fr. *météorique*] **II** adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine meteoriţilor, privitor la meteoriţi. **2.** Ramură a astronomiei care studiază meteoriţii. [<fr. *météoritique*]

METEORÍSM/METEORÍTICĂ I s.n. Simptom caracterizat prin umflarea abdomenului datorită acumulării de gaze în tubul digestiv; meteorizaţie. [<fr. *météorisme*] **II** s.f. Ramură a astronomiei care studiază meteoriţii. [<fr. *météoritique*]

METEOROLÓG/METROLÓG I s.m. şi f. Specialist în meteorologie. [<fr. *météorologue*] **II** s.m. şi f. Specialist în metrologie; persoană care lucrează în metrologie. [<gr. *métrologue*]

METEOROLÓGIC/METROLÓGIC I adj. Care ţine de meteorologie; privitor la meteorologie sau la meteori. [<fr. *météorologique*] **II** adj. Care aparţine metrologiei, privitor la metrologie. [<fr. *métrologique*]

METEOROLOGÍE/METROLOGÍE I s.f. Ramură a geofizicii care se ocupă cu studiul proprietăţilor atmosferei şi cu fenomenele care au loc aici. [<fr. *météorologie*, gr. *meteoron* = meteor, *logos* = studiu] **II** s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurările precise, cu stabilirea unităţilor şi cu procedeele de măsură etc. ◉ Totalitatea activităţilor (legale şi administrative) privitoare la măsurări, la etaloane, la aparate şi instrumente de măsură, precum şi la supravegherea folosirii lor în economie. [<fr. *métrologie*, gr. *metron* = măsură, *logos* = studiu, ştiinţă]

METÓDĂ/METÓDICĂ I s.f. **1.** Mod (sistematic) de cercetare, cunoaştere şi transformare a realităţii obiective. **2.** Procedeu sau ansamblu de procedee folosite în realizarea unui scop; metodologie. **3.** Manual care cuprinde reguli şi principii normative pentru învăţarea sau pentru practicarea unei discipline, a unei arte etc.; ansamblul acestor reguli şi principii. [<fr. *méthode*, germ. *Methode*, lat. *methodus*] **II** s.f. Parte a didacticii generale care studiază principiile, metodele şi formele de predare potrivit specificului fiecărui obiect de învăţămînt. ◉ Carte care normează aceste metode şi forme. [<fr. *méthodique*, germ. *Methodik*, rus. *metodika*]

METODÍSM/METODOLOGÍE I s.n. Doctrină religioasă protestantă care preconizează practicarea „metodică" a pietăţii. [<fr. *méthodisme*] **II** s.f. **1.** Parte a filozofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor de cunoaştere. **2.** Totalitatea metodelor de cercetare folosite într-o ştiinţă. **3.** Metodă de cunoaştere cu maximum de generalitate. **4.** Metodă. [<fr. *méthodologie*, gr. *methodos* = metodă, *logos* = studiu]

METRÉSĂ/METRÉZĂ I s.f. (Rar) Amantă, întreţinută. [<fr. *maîtresse*] **II** s.f. Instrument pentru măsurarea lungimii filmelor şi a benzilor de magnetofon. [<fr. *métreuse*]

MICÉLĂ/MICÉLIU I s.f. Grup sau agregat de molecule care se formează în substanţele coloidale şi în soluţiile lor. [<fr. *micelle*, germ. *Micelle*] **II** s.n. Sistem de filamente subţiri şi ramificate care alcătuieşte aparatul vegetativ al majorităţii ciupercilor. [<fr. *mycélium*, germ. *Mycellium*]

MICROPÓR/MICROPORÓS I s.m. Por care nu poate fi văzut cu ochiul liber. [<fr. *micropore*] **II** s.n. Material cu structură asemănătoare cu a buretelui artificial. [<engl. *microporous*]

***MIGÁLA/MIGÁLĂ I** s.f. Păianjen veninos din regiunile tropicale ale Americii. [<fr., gr. *mygale*] **II** s.f. Minuţiozitate şi scrupulozitate în efectuarea unei munci; muncă făcută cu răbdare şi meticulozitate; migăleală. [<*migăli* (derivat regresiv)]

MIGĂLEÁLĂ/MIGĂLITÚRĂ I s.f. Minuţiozitate şi scrupulozitate în efectuarea unei munci; muncă făcută cu multă răbdare şi meticulozitate. [<*migăli* + suf. *-eală*] **II** s.f. (Rar., fam.) Lucru executat cu migală. [<*migăli* + suf. *-tură*]

MILIÁRIA/MILIÁRIU I s.f. Erupţie de pete roşii pe piept, spate şi braţe la cei care transpiră mult. [<fr. *miliaire*, germ. *Miliaria*] **II** s.n. Bornă pusă din loc în loc de-a lungul şoselelor publice romane pentru a indica distanţele. [<lat. *milliarium*]

MILITÁR/MILITARÍST I adj. Care aparţine armatei sau militarilor, privitor la armată sau la militari, specific armatei sau militarilor; făcut după principii proprii armatei; milităresc, ostăşesc. ◉ Realizat sau efectuat de către armată. [<fr. *militaire*, germ. *Militär*, lat. *militaris*] **II** adj. Care aparţine militarismului, privitor la militarism; propriu militarismului; războinic, agresiv. [<fr. *militariste*]

MIMÉTICĂ/MIMETÍSM I s.f. (Livr.) Arta imitaţiei. [<it. *mimetica*] **II** s.n. **1.** Însuşire a unor animale de a-şi schimba culoarea după mediul înconjurător sau de a lua forma unor obiecte din imediata apropiere. **2.** Imitare; maimuţăreală. [<fr. *mimétisme*, gr. *mimeisthai* = a imita]

MINÁJ/MINÁRE I s.n. Drept luat de seniorul feudal în cazul vînzării produselor. [<fr. *minage*] **II** s.f. Punere, aşezare de mine. ◉ (Fig.) Slăbire, distrugere, nimicire. [<*mina*]

***MINCIÚNĂ/MINCIUNEÁ I** s.f. **1.** Denaturare intenţionată a adevărului urmărind înşelarea cuiva; neadevăr. ◉ Înşelăciune, vicleşug. ◉ Ficţiune, născocire, plăsmuire. ◉ (La pl.) Fleacuri, nimi-

curi. 2. (La pl.) Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat nedospit, prăjită în grăsime. [lat. *mentio*] II s.f. 1. Diminutiv al lui minciună. 2. (Mai ales la pl.) Minciună (2) [*minciună* + suf. *-ea*]

MINERALIZÁBIL/MINERALIZATÓR I adj. (Rar) Care poate fi mineralizat. [<fr. *minéralisable*] II adj. Care favorizează formarea sau cristalizarea unor minerale. [<fr. *minéralisateur*]

MINERALOGÍE/MINERALURGÍE I s.f. Disciplină geologică fundamentală care se ocupă cu studierea formării, structurii, caracterelor morfologice, fizice și chimice ale mineralelor, precum și cu modul de formare a acestora și a asociațiilor lor naturale. [<fr. *minéralogie*, germ. *Mineralogie*, rus. *mineraloghia*] II s.f. Știință care studiază aplicarea cunoștințelor mineralogice în industrie. [<fr. *minéralurgie*, cf. fr. *minéral* și gr. *ergon* = lucru]

MINIATURÍSM/MINIATURÍSTICĂ I s.n. sg. (Rar) Arta miniaturistului; *(p. ext.)* manieră artistică care acordă atenție în special aspectelor miniaturale, delicate ale realității. [<it. *miniaturismo*] II s.f. 1. Arta de a executa miniaturi. 2. Studiul miniaturilor din manuscrisele vechi. [<*miniatură* + suf. *-istică*]

MINISTERIÁBIL/MINISTERIÁL I s.m. (Rar) Persoană care aspiră la demnitatea de ministru. [<fr. *ministrable*, it. *ministeriabile*] II adj. Care aparține unui ministru sau unui minister, privitor la un ministru sau la un minister; de ministru sau de minister. ○ *Bancă* **m.** = locul pe care îl ocupă reprezentanții guvernului în incinta unui parlament. *Coală* (sau *hîrtie*) **m.** (sau *de format* **m.**) = coală de hîrtie de format obișnuit pentru cereri. (Rar) *Plic* **m.** = plic de dimensiuni mari, în care pot încăpea acte fără să fie îndoite. [<fr. *ministériel*]

MINUÍ/MÎNUÍ I vb. IV. Tranz. [Înv.) A micșora, a scădea, a reduce. [*Et. i.*] II vb. IV. Tanz. 1. A folosi un instrument, o unealtă, o armă cu ajutorul mîinilor. ◉ (P. gener.) A folosi, a aplica. 2. A lua sau a duce cu mîna; a manipula. 3. A administra, a manipula bani sau fonduri. [<*mînă* + suf. *-ui*]

MINUÍRE/MÎNUIRE I s.f. (Înv.) Micșorare, scădere, reducere. [*Et. i.*] II s.f. Acțiunea de a mînui și rezultatul ei. [<*mînui*]

MINUITÓR/MÎNUITOR I s.m. și f. (Înv.) Persoană care micșorează, scade, reduce ceva. [<*mînui* + suf. *-tor, -toare*] II s.m. și f. Persoană care mînuiește ceva, care are profesiunea de a mînui ceva. ○ **M.** *de bani (publici)* = persoană care primește, păstrează și eliberează bani în cadrul unei gestiuni (publice). [<*mînui* + suf . *-tor, -toare*]

MINÚT/MINÚTĂ I s.n. 1. Unitate de măsură a timpului, egală cu a șaizecea parte dintr-o oră și care cuprinde șaizeci de secunde. ◉ (P. gener.) Interval scurt de timp. ◉ Moment în care se întîmplă ceva sau trebuie să se întîmple ceva. 2. (MAT.) Unitate de măsură pentru unghiuri și arcuri, egală cu a șaizecea parte dintr-un grad. [<lat. *minutus* = mic, mărunt] II s.f. 1. Original (în creion) al unei hărți, al unui plan topografic etc. 2. (DR.) Parte dintr-o hotărîre întocmită după terminarea deliberării, care cuprinde soluția dată de organul de justiție. 3. Document în care sînt consemnate hotărîrile luate în urma unei consfătuiri. [<fr. *minute*, it. *minuto*, germ. *Minute*, rus. *minuta*]

***MINÚTE/MINÚTURI** I s.n. (sg. *minut*) 1. Diviziune a timpului care reprezintă a șaizecea parte dintr-o oră. ◉ Interval de timp nedeterminat, dar în general foarte scurt; clipă, moment. 2. (MAT.) Subunitate de măsură pentru unghiuri, care reprezintă a șaizecea parte dintr-un grad sexagesimal sau a suta parte dintr-un grad centezimal. [<fr. *minute*, it. *minuto*, lat. *minutus* = mic, mărunt] II s.n. (Numai la pl.) Mîncăruri pregătite pe loc, la comanda consumatorului. [<fr. *minute*, it. *minuto*, lat. *minutus* = mic, mărunt]

MIOCARDÍTĂ/MIOCARDÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamație a miocardului. [<fr. *myocardite*] II s.f. (MED.) Proces degenerativ al miocardului. [<it. *miocardiosi*]

MIOCÉL/MIOCÉN I s.n. (MED.) Hernie musculară. [<fr. *myocéle*, gr. *mys* = mușchi, *kele* = hernie] II s.n. (GEOL.) Una dintre cele patru diviziuni ale erei terțiare, caracterizată prin floră și faună asemănătoare cu cele actuale ale continentelor și principalelor lanțuri de munți. [<fr. *miocéne*, gr. *meion* = mai puțin, *kainos* = recent, nou]

MIOPÍE/MIOPÍSM I s.f. (MED.) Defect al cristalinului care nu permite formarea imaginilor obiectelor îndepărtate pe retină, ci înaintea ei; vedere scurtă. ◉ (Fig.) Lipsă de perspectivă în judecarea situațiilor. [<fr. *myopie*] II s.n. (Livr.) Miopie. ◉ (Fig.) Atitudine lipsită de clarvăzătoare; lipsă de perspectivă în judecată. [<fr. *myopisme*]

MIOTOMÍE/MIOTONÍE I s.f. 1. Incizie în mușchi. 2. Parte a anatomiei care se ocupă cu disecția mușchiilor. [<fr. *myotomie*, gr. *mys* = mușchi, *tome* = tăietură] II s.f. (MED.) Boală caracterizată prin tulburări în contracția mușchilor. [<fr. *myotonie*, gr. *mys* = mușchi, *tonos* = tensiune]

MIRMECOFÍL/MIRMECOFÍT I adj., s.m. și f. 1. (Plantă) în care trăiesc furnici, polenizată de furnici. 2. (Animal) Care trăiește în furuicare. [<fr. *myrmécophile*] II adj., s.f. (Plantă) Special căutată de furnici. [<fr. *myrmécopohile*]

MISIONARIÁT/MISIONARÍSM I s.n. Funcția misionarului. [<fr. *missionariat*] II s.n. Activitatea unui misionar. [<*misionar* + suf. *-ism*, it. *missionarismo*]

MISTIFICÁBIL/MISTIFICATÓR I adj. Care poate fi mistificat. [<fr. *mistificable*] II s.m. și f. Cel care denaturează, care falsifică adevărul. [<fr. *mistificateur*]

MITOLÓGIC/MITOLOGIZÁNT I adj. Referitor la mitologie. [<fr. *mythologique*] II adj. Care mitologizează. [<*mitologiza*]

MITRÁLIE/MITRALIÉRĂ I s.f. Fiecare dintre bucățile mici de fier cu care se umpleau în trecut ghiulelele. ◉ Proiectil cu pereții de tablă care se sparge curînd după ieșirea din țeavă, împroșcînd gloanțele care se află în interior. [<fr. *mitraille*, it. *mitraglia*] II s.f. Armă automată de calibru mic, ușor transportabilă, cu care se poate trage

Scanned with OKEN Scanner

un număr mare de gloanțe într-un timp scurt. [<fr. *mitrailleuse*, it. *mitragliera*]

MIXÁJ/MIXÁRE I s.n. Înregistrare simultană pe banda sonoră a unui film a diverselor sunete (vorbirea actorilor, muzica etc.) ● (P. ext.) Amestec de orice natură. [<fr. *mixage*] **II** s.f. Acțiunea de a mixa și rezultatul ei. [<*mixa*]

MIXTIÚNE/MIXTÚRĂ I s.f. Amestecare a drogurilor într-un lichid pentru a prepara un medicament. [<fr. *mixtion*, lat. *mixtio*, *-onis*] **II** s.f. **1.** (Livr.) Amestecătură, amestec. **2.** Medicament care constă dintr-un amestec de mai multe substanțe. **3.** Amestec alcătuit din mai multe substanțe, materiale, de obicei lichide sau granulare. ● (La pl.) Minerale concrescute. [<fr. *mixture*]

MÎNCĂTORÍE/MÎNCĂTÚRĂ I s.f. Intrigă, bîrfeală. [<*mîncător* + suf. *-ie*] **II** s.f. **1.** Eroziune a solului (mai ales sub acțiunea apei). **2.** (Reg.) Urmă lăsată de anumite boli care degradează țesuturile organismului. [<*mînca* + suf. *-ătură*]

MOBILIZÁBIL/MOBILIZATÓR I adj. Care este supus mobilizării; apt de a fi mobilizat. [<fr. *mobilisable*] **II** adj. Care antrenează și poate antrena o colectivitate la o acțiune de interes general; antrenant, stimulator. [<*mobiliza* + suf. *-tor*]

***MOD/MODALITÁTE I** s.n. **1.** Fel, chip, manieră; procedeu, metodă. **2.** (GRAM.) Formă verbală care exprimă felul în care vorbitorul vede sau socotește acțiunea verbului. **3.** (MUZ.) Structura unei game determinată de raportul de intervale dintre sunetele componente. **4.** (LOG.) *Mod silogistic* = formă concretă pe care o iau figurile silogismului în funcție de calitatea și de cantitatea judecăților componente. [<fr. *mode*, it. *modo*, lat. *modus*] **II** s.f. **1.** Fel, chip, mod de a face sau de a prezenta ceva. **2.** (LOG.) Criteriul de diferențiere a judecăților după gradul lor de certitudine. **3.** Caracterul unei fraze muzicale determinat de raportul de intervale dintre sunetele componente. [<fr. [<fr. *modalité*]

MODELÁJ/MODELÁRE I s.n. **1.** Reproducere plastică a unor obiecte. **2.** (TEHN.) Confecționarea de modele pentru turnătorie. [<fr. *modelage*] **II** s.f. Metodă utilizată în știință și tehnică constînd în reproducerea schematică a unui obiect sau sistem sub forma unui sistem similar sau analog în scopul studierii proprietăților și transformărilor sistemului original. [<*modela*]

MODELATÓR/MODELÓR(MODELÍST) I s.m. și n. **1.** S.m. Artist care execută lucrări decorative din materiale plastice. ● Meseriaș care multiplică după un model dat. **2.** S.n. Unealtă folosită (de sculptori) pentru modelare. [<it. *modellatore*] **II** s.m. și f. Lucrător sau lucrătoare care confecționează modele. [<fr. *modeleur*]

MODERÁRE/MODERÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) modera și rezultatul ei. [<*modera*] **II** s.f. Însușirea de a fi moderat; cumpătare, măsură. [fr. *moderation*, it. *moderazione*, lat. *moderatio*, *-onis*]

MODERNÍSM/MODERNITÁTE I s.n. Însușirea de a fi modern; caracterul a ceea ce este modern; atitudine modernă; preferință (exagerată) față de tot ceea ce este nou, modern. [<fr. *modernisme*] **II** s.f. Caracterul a ceea ce este modern. [<fr. *modernité*]

MODIFICÁBIL/MODIFICATÓR I adj. Care poate fi modificat. [<fr. *modifiable*, it. *modificabile*] **II** adj. (Rar) Care modifică. [<fr. *modificateur*, it. *modificatore*, lat. *modificator*, *-oris*]

MODULÁRE/MODULÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) modula și rezultatul ei. [<*modula*] **II** s.f. (MUZ.) Trecere de la o tonalitate la alta potrivit regulilor armoniei; variație a înălțimii și intensității unui sunet sau a unui complex de sunete. ● (FIZ.) Variație a unui parametru al semnalului purtător de informații. [<fr. *modulation*, it. *modulazione*, lat. *modulatio*, *-onis*]

MOLÉT/MOLÉTĂ I s.n. **1.** Inflamație a membranei sinoviale de la încheietura de jos a picioarelor unui cal. **2.** (ANAT.) Mușchi posterior al gambei. [<fr. *mollet*] **II** s.f. **1.** Rotiță cu muchia zimțuită, folosită pentru a imprima pe suprafața unei piese forma negativă a zimților; randolină. **2.** Roată cu șanț, pe care se înfășoară un cablu. [<fr. *molette*, germ. *Molette*]

MOLIBDÉN/MOLIBDÍT I s.n. Metal dur alb-argintiu, asemănător cu fierul, folosit la fabricarea unor oțeluri speciale. [<fr. *molybden*, gr. *molybdos* = plumb] **II** s.n. Mineral format din oxizi de fier și molibden. [<fr. *molybdite*]

MOMENTÁN/MOMENTÓS I adj. **1.** Care durează un moment sau puțin timp; temporar; trecător. ● (GRAM.; despre verbe și timpuri verbale) Care exprimă acțiuni de durată scurtă. **2.** Care este în momentul de față. [<fr. *momentane*, it. *momentaneo*, germ. *momentan*, lat. *momentaneus*] **II** adj. (Înv.) De actualitate; (*p. ext.*) important pentru timpul de față. [<*moment* + suf. *-os*]

MONÁH/MONÁRH I s.m. Călugăr. [<sl. *monahŭ*, ngr. *monahós*] **II** s.m. Conducător suprem al unei monarhii; suveran. [<fr. *monarque*, germ. *Monarch*, ngr. *mónárhis*]

MONAHÍE/MONARHÍE I s.f. Stare, viață, calitate de monarh; călugărie. ● Monahism. [<*monah* + suf. *-ie*] **II** s.f. **1.** Formă de guvernămînt, în care puterea supremă aparține unei singure persoane (rege, împărat, țar, șah etc.) și se transmite de obicei ereditar. ○ **M.** *absolută* = formă de conducere a statului bazată pe puterea nelimitată a monarhului. **M.** *constituțională* = formă de conducere a statului monarhic în care prerogativele monarhului sînt limitate prin constituție. **2.** Stat care are monarhia ca formă de guvernămînt. [<fr. *monarchie*, germ. *Monarchie*, lat. *monarchia*, ngr. *monarhia*]

MONÁRHIC/MONARHÍST I adj. **1.** Care aparține monarhului sau monarhiei, privitor la monarh sau la monarhie. **2.** (Despre idei, grupări) Care acceptă și susține monarhia. [<fr. *monarchique*, germ. *monarchisch*] **II** adj. (Adesea substantivat) Care aparține monarhiei, privitor la monarhie, care susține monarhia; care se bazează pe monarhie. [<fr. *monarchiste*]

MONGÓLIC/MONGOLOÍD I adj. Mongol. ○ *Limbi* **m.** = familie de limbi vorbite de către mongoli pe un vast teritoriu din Asia. [<fr. *mongolique*] **II** adj. Care prezintă caracteristici fizice ase-

Scanned with OKEN Scanner

mănătoare cu ale unui mongol; care se referă la mongoloid. [<fr. *mongoloïde*]

MONGOLÍSM/MONGOLÍSTICĂ I s.n. (MED.) Afecțiune congenitală cu defecte în dezvoltarea fizică și psihică (idiotie) și facies caracteristic. [<fr. *mongolisme*] **II** s.f. Studiul limbii și culturii mongole. [<germ. *Mongolistik*]

MONOCÁRP/MONOCARPELÁR I adj. (Despre plante) Care înflorește și fructifică o singură dată în cursul ciclului de dezvoltare. [<gr. *monos* = unic, *karpos* = fruct] **II** adj. (Despre flori) Cu gineceul format dintr-o singură carpelă. [<fr. *monocarpellaire*]

MONOCLINÁL/MONOCLÍNIC I adj. (Despre structuri geologice cutate) Care aparține unui singur flanc cutat. [<fr. *monoclinal*] **II** adj. (Despre cristale) Care cristalizează în prisme oblice cu baza dreptunghiulară. ○ *Sistem* **m.** = sistem cristalografic, cu simetrie inferioară, în care se încadrează cristalele definite mai sus. [<fr. *monoclinique*]

MONOFÓN / MONOFONEMÁTIC / MONOFÓNIC I adj. Care poate fi executat cu o singură voce sau la un singur instrument. [<fr. *monophone*, gr. *monos* = unic, *phone* = sunet] **II** adj. (FON.; despre diftongi sau alte situații fonetice) Care are valoarea unui singur fonem. [<fr. *monophonématique*] **III** adj. (FIZ.) Care are o singură sursă sonoră. [<fr. *monophonique*]

MONOGENÉTIC/MONOGÉNIC I adj. Referitor la monogeneză. [<fr. *monogénétique*] **II** adj. (BIOL.) Condiționat de o singură genă. [<fr. *monogénique*, gr. *monos* = unic, *genos* = rasă]

MONOGRÁMĂ/NOMOGRÁMĂ I s.f. Sistem scris, gravat etc. format din reunirea unor inițiale al numelui cuiva. [<lat., gr. *monogramma* < gr. *monos* = unic, *gramma* = literă] **II** s.f. (MAT.) Reprezentare grafică a unei funcții cu una sau mai multe variabile sau a unei ecuații cu trei sau mai multe variabile. [<fr. *nomogramme*, gr. *nomos* = lege, *gramma* = scriere]

MONOPÓDIC/MONOPODIÁL I adj. (BIOL.) Care are un singur picior; monopod. [<it. *monopodico*] **II** adj. (Despre ramificația tulpinii) Cu un singur ax principal. [<it. *monopodiale*]

MONTÁJ/MONTÚRĂ I s.n. **1.** Montare; *(concr.)* ansamblu, sistem rezultat în urma unei montări. **2.** Reunire a unei imagini (picturale, grafice, fotografice) independente sau a unora care fac parte dintr-o competiție pentru a obține un ansamblu; *(concr.)* ansamblu realizat astfel. **3.** Fază finală în tehnica de lucru a unui film, care cuprinde selectarea scenelor, stabilirea ordinii și lungimii definitive a secvențelor, mixajul cu acompaniamentul sonor etc. **4.** Combinarea într-o ordine succesivă logică și într-un tot unitar a scenelor și episoadelor caracteristice dintr-o operă literară, dintr-o compoziție muzicală etc., în vederea unei transmisiuni radiofonice, de televiziune sau pentru un spectacol. [<fr. *montage*] **II** s.f. Parte dintr-un dispozitiv tehnic în care se montează o piesă; modul de fixare a pietrelor prețioase ale unei bijuterii. [<fr. *monture*]

MONTÁN/MUNTENÉSC I adj. (Livr.) De munte, muntos. [<lat. *montanus*] **II** adj. **1.** Care aparține Țării Românești, Munteniei sau muntenilor; privitor la Țara Românească, la Muntenia sau la munteni, care provine din Țara Românească sau din Muntenia. **2.** De la munte. [<*munte* + suf. *-esc*]

MONTÍCOL/MONTÍCUL I adj. (Rar) Care trăiește pe munți, din munți. [<fr. *monticole*, lat. *mons* = munte, *colere* = a locui] **II** s.m. **1.** (GEOL.) Microformă de relief cu aspect de movilă; munte mic. **2.** (ANAT.) Mică proeminență rotunjită. [<fr. *monticule*, lat. *monticulus*]

MORÁL/MORALMÉNTE I adj. **1.** Conform principiilor morale. ◉ Din care se trage o învățătură, didactic. **2.** Referitor la psihic, spirit sau intelect; intelectual, spiritual. [<fr. *moral*, lat. *moralis*] **II** adv. Privit sub aspectul moralei. [<fr. *moralment*, it. *moralmente*]

MORALÍSM/MORALITÁTE I s.n. **1.** Recunoaștere a unei legi etice obligatorii atît în activitatea proprie, cît și în viața socială. **2.** (Rar) (După unele doctrine filozofice) Predominarea moralei. [<fr. *moralisme*] **II** s.f. Comportament conform principiilor moralei; caracterul a ceea ce este moral. ◉ Corectitudine, cinste. [<fr. *moralité*, lat. *moralitas, -atis*]

MORALÍST/MORALIZATÓR I s.m. și f. **1.** Filozof, gînditor, scriitor etc. care se preocupă de probleme de morală. **2.** (Fam.; peior.) Persoană căreia îi place să dea sfaturi, să dojenească mereu. [<fr. *moraliste*] **II** adj. Care contribuie la crearea unei atmosfere morale, la răspîndirea moralei, care dă învățături morale, care moralizează pe cineva; educativ. ◉ (Substantivat, peior.) Care propovăduiește cu ostentație principiile morale. [<fr. *moralisateur*]

MORBIDÉȚE/MORBIDITÁTE I s.f. (Livr.) **1.** Rafinament bolnăvicios, sensibilitate excesivă; lipsă de vitalitate, de energie. **2.** Delicatețe și moliciune reflectată în creații artistice (mai ales plastice). (Var. **morbideță** s.f.). [<fr. *morbidesse*, it. *morbidezza*] **II** s.f. **1.** Faptul de a fi bolnav. **2.** Caracterul a ceea ce este morbid; predispoziție spre îmbolnăvire. **3.** Raportul dintre numărul bolnavilor și întreaga populație dintr-un loc dat într-o perioadă de timp. [<fr. *morbidité*]

MORBILÓS/MORBÓS I adj. Referitor la rujeolă, de natura rujeolei. [<fr. *morbilleux*] **II** adj. (Rar) Bolnav; bolnăvicios. [<lat. *morbosus*]

MORDÁNT/MORDÉNT I s.m. Substanță cu ajutorul căreia se fixează vopseaua pe țesături. [<fr. *mordant*] **II** s.m. (MUZ.) Ornament care constă din alternarea rapidă o notei reale din melodie cu nota alăturată (superioară sau inferioară) și revenirea la aceeași notă reală. [<it. *mordente*, lat. *mordeo* = a mușca]

MORÉNIC/MORÉSC I adj. Referitor la morene. [<fr. *morainique*] **II** adj. Propriu maurilor; arab. [<fr. *moresque*]

MORFOGÉN/MORFOGENÉTIC I adj. (FIZIOL.; despre acțiuni sau funcțiuni) Care intervine în creștere. [<fr. *morphogène*] **II** adj. **1.** Referitor la morfogeneză. **2.** Creator de forme. [<germ. *morphogenetisch*]

MORTÁL/MORTÁR I adj. Care provoacă moartea, aducător de moarte; ucigător. ○ *Salt* **m.** = figură acrobatică periculoasă, constînd dintr-o

mișcare de rotire totală a corpului în aer. [<fr. *mortel*, it. *mortale*, lat. *mortalis*] II s.n. Material de construcție constituit dintr-un amestec de var, nisip, apă, ciment sau ipsos etc., care se folosește ca element de legătură între materialele de construcție. [<it. *mortario*, lat. *mortarium*]

MORTIÉR/MORTIÉRĂ I s.n. Tun de calibru mare, cu țeavă scurtă și cu o traiectorie foarte curbată; obuzier. [<fr. *mortier*] II s.f. Deschidere îngustă în zidul unei fortificații care permite apărătorilor să tragă cu arma; fereastră de tragere. ◆ (P. ext.) Crenel. [<fr. *meurtière*]

MORTIFICÁRE/MORTIFICÁȚIE I s.f. Acțiunea de a mortifica și rezultatul ei; chinuire, torturare. [<*mortifica*] II s.f. 1. Distrugere a unui țesut organic; necrozare. 2. (Rar) Chinuire, torturare; *(fig.)* (la pl.) neplăceri. [<fr. *mortification*]

MORȚÉȘTE/MORȚÍȘ/MORȚÍU I adv. (Înv. și reg.) Ca la mort, ca după mort. [<*mort* + suf. *-ește*] II adv. Cu orice preț, cu încăpățînare, cu insistență. [<*mort* + suf. *-iș*] III adv. (Reg.; în expr.) *A urla a* **m.** = a urla lung și trist (ca o prevestire de moarte). [<*mort* + suf. *-iu*]

MOSCOVIÁN/MOSCOVÍT/MUSCOVÍT I s.n. Etaj al carboniferului mediu din Europa răsăriteană. [cf. *Moscova*]. II s.m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Moscovei sau moscoviților. [<fr. *moscovite*] III s.n. Varietate de mică incoloră sau de culoare albă-gălbuie, folosită ca izolant termic și electric. [<fr. *muscovite*, rus. *muskovit*]

MOȘNEÁG/MOȘNEÁN I s.m. 1. Bărbat în vîrstă; moș. 2. Unul dintre personajele jocului popular numit capra, brezaia sau turca, reprezentînd un bărbat bătrîn; moș. [<*moș*] II s.m. 1. (În orînduirea feudală) Țăran liber din Țara Românească, posesor în devălmășie al unei proprietăți de pămînt moștenite de la un străbun comun; moștean, răzeș. 2. (Înv.) Moștenitor, succesor. 3. (Înv. și reg.) Băștinaș [<*moș*]

***MOTÍV/PRETÉXT** I s.n. I. 1. Cel mai mic element constitutiv al unei piese muzicale. 2. Element pictural sau sculptural fundamental, folosit într-o compoziție decorativă sau arhitecturală. 3. Idee fundamentală sau temă principală a unei opere literară. [<fr. *motif*, it. *motivo*, germ. *Motiv*] II s.n. 1. Motiv neîntemeiat invocat ca justificare a unei acțiuni sau pentru a escamota (a camufla, a ascunde) un motiv real. 2. Impuls, stimulent. [<fr. *prètexte*]

MOTIVÁRE/MOTIVÁȚIE I s.f. Acțiunea de a motiva și rezultatul ei; justificare. ◆ (Spec.) Bilet prin care se justifică absențele unui elev sau ale unei student de la cursuri. [<*motiva*] II s.f. Totalitatea motivelor sau mobilurilor (conștiente sau nu) care determină pe cineva să efectueze o anumită acțiune sau să tindă spre anumite scopuri. [<fr. *motivation*]

MOTIVATÓRIU/MOTÍVIC I adj. (Rar) Care servește ca motivare. [<fr. *motivatoire*] II adj. (Rar) Referitor la motiv. [<germ. *motivisch*]

MOTOCICLÉTĂ/MOTOCÍCLU I s.f. Vehicul cu două (sau trei) roți pe un cadru pus în mișcare de un motor. [<fr. *motocyclette*] II s.n. Autovehicul cu trei roți (mai rar cu două), avînd un ghidon de orientare a roții directoare din față și o șa pentru conducător. [<fr. *motocycle*]

MÚFĂ/MÚFLĂ I s.f. (TEHN.) 1. Cilindru de metal care servește la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, a cablurilor etc.; manșon. 2. Partea lărgită de la capătul unui tub care servește la îmbinarea acestuia cu alt tub. [<fr. *moufe*, germ. *Muffe*] II s.f. 1. Cameră a unui cuptor industrial sau de laborator, cu pereți refractari, în care materialul supus încălzirii nu vine în contact direct cu combustibilul sau cu gazele de ardere. 2. Dispozitiv construit din mai mulți scripeți, folosit pentru ridicarea greutăților mari. [<fr. *moufle*, germ. *Muffel*, lat. *muffula*]

MÚLĂ/MULÉTĂ I s.f. (Franțuzism) Tipar, formă (în croitorie). [<fr. *moule*) II s.f. Bucată de stofă roșie de care se servesc toreadorii pentru a atîța taurul. [<fr., sp. *muleta*]

MULINÉ/MULINÉU I s.n. (La scrimă) Mișcare de rotație rapidă făcută cu spada, cu floreta. ○ Expr. *A face* **m.** = a da unui baston, unei săbii o mișcare de rotație rapidă. [<fr. *moulinet*] II s.n. Fir obținut prin răsucirea a două fire de mătase. [<fr. *mouliné*]

MULTILATERALÍSM/MULTILATERALITÁTE I s.n. Politică comercială constînd în aceea că fiecare țară trebuie să-și asigure o echilibrare globală a balanței dintre ea și țările cu care întreține relații comerciale. [<fr. *multilatéralisme*] II s.f. (Rar) Faptul de a fi multilateral. [<it. *multilatéralità*]

MULTIPLICÁBIL/MULTIPLICATÍV I adj. Care poate fi multiplicat. [<fr. *multiplicable*] II adj. Care multiplică. ○ (GRAM.) *Numeral* **m.** = numeral care arată în ce proporție crește o cantitate sau se desfășoară o acțiune. [<fr. *multiplicatif*]

***MULTIPLICATOÁRE/MULTIPLICATÓRI** I s.n. (sg. *multiplicator*) Aparat, mașină de multiplicat. [<fr. *multiplicateur*, lat. *multiplicator, -oris*] II s.m. (sg. *multiplicator*) 1. (MAT.) Factor numeric sau funcțional care joacă rol de operator. 2. (EC.) Efectul creșterii tuturor componentelor de cheltuieli globale, investiții, cheltuieli de consum etc. asupra venitului global. ◆ (P. restr.) Efectul creșterii investițiilor asupra venitului [<fr. *multiplicateur*, lat. *multiplicator, -oris*]

MURÉNA/MURÍNĂ I s.f. Pește din Marea Mediterană, cu corpul alungit și carne gustoasă. [<fr. *murène*, lat. *muraena*] II s.f. (La romani) Cupă făcută dintr-un minereu prețios. [<lat. *murrina*]

MUSELÍM/MUSELÍN I s.m. (La turci) Locțiitor al unui guvernator de district. [<tc. *müsellim*] II s.f. Țesătură de bumbac sau de mătase, subțire și străvezie, din care se confecționează îmbrăcăminte ușoară, perdele. ◆ Stofă de lînă foarte fină. [<fr. *mousseline*, pol. *muslin*, tc. *muslin*]

MUSTUIÁLĂ/MUSTUÍRE/MUSTUITÚRĂ I s.f. (Pop.) faptul de a mustui; (*concr.*) amestec de must, resturi de boabe și de ciorchini, obținut prin mustuire. [<*mustui* + suf. *-eală*] II s.f. Acțiunea de a (se) mustui și rezultatul ei. [<*mustui*] III s.f. (Rar și pop.) Struguri zdrobiți înainte de a fi storși. [<*mustui* + suf. - *tură*]

MUTÁBIL/MUTÁNT/MUTATÓR I adj. Care poate fi mutat, deplasat; care poate fi schimbat,

transformat. [<fr. *mutable*, lat. *mutabilis*] II s.m. (BIOL.) Individ care provine dintr-o mutaţie. [<fr. *mutant*] III s.n. Aparat sau instalaţie care transformă energia electromagnetică de o anumită formă în energie electromagnetică de altă formă. [<fr. *mutateur*]

MUTÁRE/MUTÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) muta şi rezultatul ei. [<*muta*] II s.f. **1.** Schimbare de domiciliu sau de sediu; îndeplinire a formelor legale în legătură cu mutarea într-o locuinţă sau dintr-o localitate într-alta; viză de mutare. ● Înregistrare a unei schimbări intervenite în statutul personal, de serviciu sau în situaţia militară a cuiva. **2.** Prefacere; trasnformare, schimbare, modificare (radicală). (Spec.) (BIOL.) Apariţie bruscă a unui caracter genetic nou, care reflectă o modificare ereditară corespunzătoare a materialului ereditar. ● (Spec.) (FON.) Transformare sistematică a unei serii de sunete în altele. ○ **M.** *consonantică* (sau a *consoanelor)* = transformare a unor consoane oclusive în limbile germanice. **3.** (DR.) Transmitere a unui bun dintr-o proprietate într-alta. [<fr. *mutation*, lat. *mutatio, -onis*]

MUTÉSC/MÚTIC I adj. (Rar) Caracteristic muţilor; care nu se exprimă prin vorbire. [<*mut* + suf. *-esc*] II adj. (Despre frunze) Care se termină cu un organ prelungit. [<fr. *mutique*, lat. *muticus*]

MUTÉŞTE/MUTUÁL I adv. Pe tăcute, fără vorbă. [<*mut.* + suf. *-eşte*] II adj. **1.** Care se face în mod reciproc şi simultan. ○ *Asistenţă* **m.** = formă de colaborare politică şi militară între state, în condiţii stipulate de contracte, în scopul apărării comune împotriva unui eventual atac armat. *Inducţie* **m.** = inducţie electromagnetică exercitată reciproc între două circuite străbătute de curenţi electrici variabili. **2.** (Impr.) Care are loc reciproc şi fără cuvinte. [<fr. *mutuel*, lat. *mutuus*]

MUTUALÍSM/MUTUALITÁTE I s.n. (Rar) **1.** Sistem de solidaritate şi de ajutor reciproc. **2.** (BIOL.) Vieţuire laolată a mai multor organisme diferite ca specie. [<fr. *mutualisme*] II s.f. Caracterul a ceea ce este mutual; *(p. ext.)* mutualism. [<fr. *mutualité*]

MUZEÁL/MUZEÍSTIC I adj. Care aparţine unui muzeu, care se referă la un muzeu, de muzeu. [<it. *museale*, germ. *museal*] II adj. Care aparţine muzeologiei, referitor la muzeologie. [<*muzeu* + suf. *-istic*]

MUZICALÍSM/MUZICALITÁTE I s.n. Concepţie artistică potrivit căreia muzica poate fi reprezentată pictural prin culori, arabescuri etc. [<fr. *musicalisme*] II s.f. Caracterul a ceea ce este muzical; armonie, sonoritate. [<fr. *musicalité*]

MUZICIÁN/MUZICOLÓG I s.m. şi f. **1.** Persoană care compune sau execută compoziţii muzicale. **2.** Persoană care cunoaşte arta muzicii. [<fr. *musicien*] II s.m. şi f. Specialist în muzicologie. [<fr. *musicologue*]

Scanned with OKEN Scanner

N

NACRÍT/NÁCRU I s.n. (GEOL.) Silicat de aluminiu hidratat, natural, din grupa caolinului. [<fr. *nacrite*, germ. *Nakrit*] II s.n. (Livr.) Sidef. [<fr. *nacre*, cf. pers. *nakar*]

NAFTALÁN/NAFTALÉN I s.m. Produs extras din păcura de Caucaz, conținînd hidrocarburi aromatice, produși oxigenați și sulfați; este folosit ca antipruriginos, antiinflamator, analgezic. [<fr. *naphtalon*] II s.n. Hidrocarbură ciclică nesaturată al cărei nucleu aromatic este prezent în multe combinații organice (naftalene), sintetizate mai ales de mucegaiuri. [<fr. *naphtalène*]

NAFTÍL/NAFTÓN I s.m. Radical organic monovalent ($C_{10}H_7$), derivat din molecula naftalinei prin îndepărtarea unei molecule de hidrogen. [<fr. *naphtil*] II s.m. Derivat organic al naftalinei, întrebuințat ca intermediar în industria coloranților, în farmaceutică etc. [<fr. *naphtol*]

NARCÓTIC/NARCOTÍNĂ/NARCÓZĂ I s.n. Substanță, medicament care provoacă narcoză. [<fr. *narcotique*] II s.f. Substanță extrasă din opiu, folosită în farmacie ca antiseptic și tonic. [<fr. *narcotine*] III s.f. Stare caracterizată prin pierderea cunoștinței, relaxare musculară, diminuare a sensibilității și a reflexelor, provocată artificial prin acțiunea substanțelor narcotice asupra centrilor nervoși, în special în intervențiile chirurgicale. [<fr. *narcose*, germ. *Narkose*, gr. *narkosis* = toropeală]

NARD/NART I s.m. 1. Nume dat mai multor specii de plante erbacee originare din regiunea munților Himalaia *(Nardostachys)*. ◆ Parfum extras din această plantă. 2. (Spec.) Plantă cu rădăcină scurtă și groasă, fibroasă și foarte aromată *(Nardostachys iatamansi)* 3. Esență parfumată extrasă din rădăcina de nard. [<fr. *nard*, lat. *nardus*, ngr. *nárdos*] II s.n. 1. (Înv.) Sumă maximă de bani fixată de autorități ca impozit pe produse, pe vite etc. 2. (Înv.) Preț maximal pentru vînzarea anumitor mărfuri de primă necesitate; *(p. ext.)* preț al unei mărfi. 3. Normă de muncă pe care țăranii clăcași erau obligați să o realizeze într-o zi pe moșia boierului. [<pers. *nārh*, devine în tc. *narh*, *nark*]

NATÍV/NATURÁL I adj. 1. (Despre însușiri) Înnăscut, natural; firesc. 2. (CHIM.; despre elemente, mai ales despre metale) Care se găsește în zăcămintele din scoarța Pămîntului în stare pură, necombinat cu alte substanțe. [<fr. *natif*, germ. *nativ*, lat. *nativus*] II I. Adj. 1. Care se referă la natură, care aparține naturii; care se găsește în natură, fără intervenția omului; *(p. ext.)* veritabil, curat, pur. 2. Care este generat, produs, creat de natură, fără intervenția omului. 3. Care este lipsit de artificiu, de rafinament, de afectare, simplu; care se realizează spontan, fără efort sau constrîngere. 4. Care este conform cu natura cuiva, înnăscut, nativ; propriu, specific cuiva. 5. Care concordă, se potrivește cu faptele din realitatea obiectivă, cu ordinea firească a lucrurilor; normal, firesc. II Adv. Firește, desigur, bineînțeles. [<fr. *naturel*, it. *naturale*, germ. *Naturell*, lat. *naturalis*]

NATIVÍSM/NATIVITÁTE I s.n. (FILOZ.) Sisteme ilozofice care afirmă că omul se naște cu ideea de timp și spațiu. [<fr. *nativisme*] II s.f. Caracter nativ. [<fr. *nativité*]

NATURALÍSM/NATURALITÁTE I s.n. 1. Curent literar și artistic apărut în Franța în a doua jumătate a sec. XIX sub influența scientismului și pozitivismului, care susținea ideea determinismului social, (mai ales) biologic în explicarea caracterelor umane. 2. Stil ornamental caracterizat prin motive inspirate din natură (animale, plante, figuri umane). 3. Doctrină filozofică potrivit căreia nu există supranatural, natura existînd prin ea însăși conform unui principiu imanent ei. 4. Doctrină după care viața morală trebuie să se conformeze legilor naturii. [<fr. *naturalisme*] II s.f. Însușirea de a fi natural; calitatea a ceea ce este natural, naturalețe. [<fr. *naturalité*, lat. *naturalitas*, *-atis*]

NAÚTIC/NAVÁL I adj. Care servește la navigație, privitor la navigație. ◆ (Despre sporturi) Care se practică pe apă. [<fr. *nautique*, it. *nautico*, lat. *nauticus*] II adj. Care ține de nave sau de navigație, privitor la nave sau la navigație. [<fr. *naval*]

NÁVĂ/NAVÉTĂ** I s.f. 1. Vehicul construit, amenajat și echipat pentru a pluti și a se deplasa pe (și sub) apă, în scopul efectuării transporturilor de mărfuri sau de oameni, executării unor lucrări tehnice etc.; vas. 2. (Adesea urmat de determinări) Aeronavă; *(spec.)* aeronavă pentru zborurile extraterestre. 3. Naos. [<fr. *nave*, it. *nave*, lat. *navis*, gr. *naus*] II s.f. I. 1. Instrument de forma unui ac lung, cu care se lucrează plase, fileuri. 2. Parcurgere, cu regularitate, de către o persoană a unui drum dus și întors, de obicei între două localități (relativ apropiate). 3. Vehicul de transport în comun care asigură legătura între două puncte, efectuînd, regulat, drumul dus și întors. ○ **N. *spațială = vehicul spațial extraterestru folosit în cercetările cosmice. 4. Obiect (în formă de ladă compartimentată) care servește la transportul unor produse alimentare. [<fr. *navette*] II. Plantă oleaginoasă înrudită cu rapița, cu frunze late acoperite cu peri și cu semințe mici, de culoare castanie *(Brassica rapa oleifera)*. [<fr. *navet*]

NAVIGÁBIL/NAVIGÁNT I adj. (Despre ape) Care permite navigația. [<fr. *navigable*, it. *navigabile*, lat. *navigabilis*] II adj. Care navighează.

Scanned with OKEN Scanner

○ *Personal* n. = personal care face parte din echipajul unei nave sau aeronave. [<fr. *navigant*]

NAVIGÁRE/NAVIGÁȚIE I s.f. Acțiunea de a naviga și rezultatul ei [<*naviga*] II s.f. Arta și tehnica de a conduce o navă sau o aeronavă. ● Ramură a transporturilor și a comunicațiilor pe apă și în aer. [<it. *navigazione*, lat. *navigatio, -onis*]

NEBUNÁTIC/NEBUNÉSC I adj. Vioi, zglobiu, zburdalnic; zvăpăiat. ● Care trădează, exprimă vioiciune, neastîmpăr, zburdălnicie. [<*nebun* + suf. *-atic*] II adj. Care denotă lipsă de rațiune, de minte; necugetat, nesocotit. ● Care depășește cu mult intensitatea, mărimea, cantitatea etc. obișnuită; excesiv, exagerat. [<*nebun* + suf. *-esc*]

NECRECTOMÍE/NECROTOMÍE I s.f. (MED.) Excizie a unui țesut necrozat. [<fr. *nécrectomie*, gr. *nekros* = mort, *ektome* = excizie] II s.f. (MED.) Necropsie, autopsie. ● Îndepărtare chirurgicală a unui țesut osos necrozat. [<fr. *nécrotomie*, gr. *nekros* = mort, *tome* = tăiere]

NECROMÁNT/NECROMÁTIC I s.m. și f. Persoană care se ocupă cu necromanția. (Var.) (Înv.) Necroman. [<fr. *nécroman(t)*, ngr. *nékromantis*] II adj. (Rar) Privitor la necromanție, din domeniul necromanției. [<fr. *necromantique*]

NECTÁRIE/NECTARÍNĂ I s.f. (BOT.) Glandă vegetală, a plantelor angiosperme, care produce nectar. [<fr. *nectaire*] II s.f. Varietate de piersici cu pieliță fără puf. [<fr. *nectarine*]

NEFRALGÍE/NEVRALGÍE I s.f. (MED.) Durere de rinichi. [<fr. *néphralgie*] II s.f. (MED.) Durere acută pe traiectul unui nerv. [<fr. *névralgie*, gr. *neuron* = nerv, *algos* = durere]

NEFRECTOMÍE/NEVRECTOMÍE I s.f. Ablațiune chirurgicală, totală sau parțială, a unui rinichi. [<fr. *néphrectomie*, gr. *nephros* = rinichi, *ektome* = extirpare] II s.f. Rezecție a unui nerv pe o anumită întindere. [<fr. *névrectomie*, gr. *neuron* = nerv, *ektome* = extirpare]

NEFRÍT/NEFRÍTĂ/NEVRÍTĂ I s.n. Rocă metamorfică compactă, de culoare verzuie, folosită ca piatră semiprețioasă. [<fr. *néphrite*, germ. *Nephrit*] II s.f. Boală care constă în inflamarea rinichilor. [<fr. *néphrite*, ngr. *nefritis*] III s.f. Leziune inflamatorie sau degenerativă a unui nerv. [<fr. *névrite*]

NEFROPÁT/NEVROPÁT I adj., s.m. și f. Suferind, afectat de nefropatie. [<fr. *néphrophate*] II adj., s.m. și f. (Persoană) Care suferă de nevropatie. [<fr. *névropathe*]

NEFROPATIE/NEVROPATÍE I s.f. (MED.) Denumire generică a bolilor de rinichi. [<fr. *néphropathie*, gr. *nephros* = rinichi, *pathos* = suferință] II s.f. (MED.) Nume generic dat unor tulburări ale sistemului nervos; nevroză. [<fr. *névropathie*, gr. *neuron* = nerv, *pathos* = suferință]

NEFROSTOMÍE/NEFROTOMÍE/NEVROTOMÍE I s.f. Deviere chirurgicală spre exterior a urinei din cavitățile renale. [<fr. *néphrostomie*, gr. *nephros* = rinichi, *stoma* = deschidere] II s.f. Deschidere chirurgicală a rinichiului (pentru îndepărtarea calculilor etc.) [<fr. *néphrotomie*, gr. *nephros* = rinichi, *tome* = tăiere] III s.f. Secționare a unui nerv periferic. [<fr. *nevrotomie*]

NEFRÓTIC/NEVRÓTIC I adj. De natura nefrozei. [<fr. *nephrotique*] II adj. Care suferă de nevroză; care provoacă nevroză. [<fr. *névrotique*]

NEFRÓZĂ/NEVRÓZĂ I s.f. Leziune degenerativă a rinichilor fără inflamare. [<fr. *néphrose*] II s.f. Tulburare nervoasă cu caracter funcțional. [<fr. *névrose*]

NEGÁRE/NEGÁȚIE I s.f. 1. Acțiunea de a nega și rezultatul ei; contestare, tăgăduire. 2. (FILOZ.) Negație. ○ N. *negației* = una dintre cele trei legi dialectice principale, care determină direcția de ansamblu a dezvoltării ca mișcare ascendentă, de la simplu la complex, de la inferior la superior. [<*nega*] II s.f. 1. Faptul de a nega. ● Cuvînt, gest, fapt etc. care neagă, contrazice, contestă (ceva sau pe cineva). ● Functor logic pe baza căruia se contestă valoarea de adevăr susținută într-o afirmație. ● Cuvînt care neagă ideea exprimată de o propoziție sau de una dintre părțile ei. 2. (FILOZ.) Proces obiectiv de înlocuire a unor calități ale obiectelor prin altele, de înlăturare a vechiului și de impunere a noului, care asigură dezvoltării un sens ascendent; negare. [<fr. *négation*, lat. *negatio, -onis*]

NEGATIVÍSM/NEGATIVITÁTE I s.n. 1. Ignorare voită a calităților cuiva sau a ceva. 2. Tulburare psihică care se manifestă prin tendința bolnavului de a se opune oricărei solicitări din exterior. [<fr. *négativisme*] II s.f. (Livr.) Însușirea de a fi negativ. [<fr. *négativité*]

NEGATIVÍST/NEGATÓR I adj., s.m. și f. 1. Adj. Care ține de negativism, caracteristic negativismului. 2. S.m. și f. Persoană care are o atitudine negativistă, care manifestă negativism. [<fr. *négativiste*] II adj. s.m. și f. (Livr.) (Persoană) Care neagă, combate, contestă (ceva sau pe cineva). [<fr. *négateur*]

NEGLIJÉNȚĂ/NEGLIJÉU I s.f. 1. Nepăsare, delăsare; neîngrijire. ● Lipsă de grijă, de preocupare; greșeală ușoară cauzată de o lipsă de atenție. 2. (DR.) Formă a culpei constînd în atitudinea cuiva care nu prevede consecințele păgubitoare ale faptelor sale. [<fr. *négligence*, lat. *negligentia*] II s.n. 1. Îmbrăcăminte comodă de casă (purtată dimineața). ○ Expr. *A fi în* n. = a fi îmbrăcat sumar, cu toaleta încă neterminată. [<fr. *négligé*]

NEGURÁT/NEGURÓS I adj. (Reg.) Înnegurat, mohorît, trist. [<*negură*] II adj. 1. Acoperit, învăluit în negură; cețos, pîclos, neguriu. ● Întunecat, obscur; mohorît, posomorît. 2. (Fig.) (Despre oameni și despre ochii, privirea etc. lor) Mohorît, trist, posomorît, încruntat. 3. (Fig.) Imprecis, confuz, neclar. [<*negură* + suf. *-os*]

***NEPRECUPEȚIT/NEPREȚUÍT** I adj. Fără rezerve, fără condiții; necondiționat. [<*ne* + *precupeți*] II s.m. și f., adj. 1. Adj. Care nu este sau nu poate fi prețuit, calculat, apreciat; incalculabil; *p. ext.* foarte prețios, valoros; inestimabil. 2. S.m. și f. Persoană față de care cineva simte o afecțiune deosebită; foarte scump, foarte drag. [<*ne* + *prețui*]

***NEREGULARITÁTE/NERÉGULĂ** I s.f. Abatere de la normă, de la forma obișnuită; devi-

ere; *(concr.)* lucru neregulat, parte neregulată a unui lucru. [<fr. *irrégularité*] II s.f. **1.** Lipsă de regulă, de rînduială; dezordine. **2.** (De obicei la pl.) Lipsă de exactitate, nerespectare a regulilor; încălcare de legi; *(spec.)* incorectitudine în administrarea unei gestiuni. [<*ne* + *regulă*]

NERVÁL/NERVÍST I adj. Referitor la nervi. [<fr. *nerval*, lat. *nervus*] II adj. Referitor la nervism, propriu nervismului. [<fr. *nerviste*]

NERVATÚRĂ/NERVÁȚIE I s.f. (TEHN.) Ansamblul nervurilor de pe suprafața unui obiect, a unui sistem tehnic; nervație. [<fr. *nervature*, it. *nervatura*, germ. *Nervatur*] II s.f. **1.** (BIOL.) Ansamblul nervurilor de pe frunză. ● Mod de dispunere a nervurilor la o frunză. **2.** (TEHN.) Nervatură. **3.** (ZOOL.) Ansamblul nervurilor de pe aripile unei insecte. ● Mod de dispunere a nervurilor pe aripile unei insecte. [<fr. *nervation*]

NESCRÍPTIC/NESCRÍS I adj. *Fond* **n.** = fond destinat pentru plata personalului angajat în afara schemei (și temporar) într-o întreprindere sau instituție. [<*ne* + *scriptic*] II adj. Care nu este sau nu a fost scris; ceea ce se păstrează prin tradiție orală. [<*ne* + *scris*]

NESIMȚÍT/NESIMȚITÓR I adj. **1.** Care este lipsit de bun-simț, de bună creștere, de cuviință, de delicatețe. ● Care denotă, trădează nesimțire. **2.** Care nu este simțit, perceput; care scapă simțurilor sau trece neobservat; *(p. ext.)* insesizabil, imperceptibil. ● (Adverbial) Fără a putea fi perceput; încetul cu încetul; fără zgomot, tiptil; pe furiș. [<*ne* + *simțit*] II adj. **1.** Căruia îi lipsește facultatea de a simți; care nu este înzestrat cu simțuri; *(p. ext.)* insensibil, nepăsător. ● Care nu mai simte, care se găsește în stare de nesimțire, de inconștiență; *(p. ext.)* mort. **2.** Nesimțit. [<*ne* + *simțitor*]

NESOCOTÍNȚĂ/NESOCOTÍRE I s.f. **1.** Lipsă de judecată, de înțelepciune, de chibzuință (în acțiuni). **2.** Faptă sau vorbă de om nesocotit; nechibzuință, nesăbuință, prostie. [<*ne* + *socotință*] II s.f. Faptul de a nesocoti; ignorare, desconsiderare. [<*nesocoti*]

NESTABÍL/NESTATÓRNIC I adj. Care nu are stabilitate; instabil. ● (Despre un compus chimic) Care se descompune sau se transformă cu ușurință. [<*ne* + *stabil*] II adj. Care nu este statornic; schimbător, inconstant. [<*ne* + *statornic*]

NET/NÉTO I adj. **1.** (Adesea adverbial) Clar, deslușit, precis; hotărît, categoric. **2.** (Despre venituri) Din care s-au scăzut cheltuielile, impozitele; curat; (despre greutatea mărfurilor) din care s-a scăzut daraua, ambalajul. [<fr. *net*] II adv. (Și adjectival) Fără impozite, rețineri sau alte cheltuieli; fără dara. [<it., germ. *netto*]

NEURASTÉNIC/NEURASTENIZÁNT I adj. Privitor la neurastenie; specific neurasteniei. [<fr. *neurasthénique*] II adj. (Rar) Care produce neurastenie. [<*neurasteniza* + suf. *-ant*]

NEURODERMATÓZĂ/NEURODERMÍTĂ I s.f. Dermatoză datorată unor tulburări nervoase. [<fr. *neurodermatose*] II s.f. Dermatoză alergică cu aspect de lichen. [<fr. *neurodermite*]

NEURÓM/NEURÓN I s.n. (MED.) Tumoare benignă a nervului simpatic. [<fr. *neurome*] II s.m. (BIOL.) Celulă nervoasă; neurocit. [<fr. *neurone*, gr. *neuron* = nerv]

NEUTRALÍSM/NEUTRALITÁTE I s.n. **1.** Doctrină implicînd refuzul de a adera la o alianță militară, chiar în timp de pace. **2.** (BIOL.) Tip de relații biotice stabilite între indivizii a două specii care nu utilizează aceeași sursă de hrană. [<fr. *neutralisme*] II s.f. Situație politică și juridică a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre două sau mai multe state, nu participă la alianțe sau la pacte militare, la războiul între alte state, întreține relații pașnice cu toate statele, chiar dacă acestea se află în stare de război unele cu altele; *(p. ext.)* stare, atitudine neutră a unei persoane sau a unui grup social. ● (CHIM.) Stare a unui compus neutru. [<fr. *neutralité*]

NEVROPÁT/NEVROPÁTIC I adj. Care suferă de o boală de nervi; *(spec.)* care suferă de nevropatie; *(p. ext.)* dezechilibrat, exaltat. [<fr. *névropathe*] II adj. (Rar) Care aparține nevropatiei sau nevropatului; privitor la nevropatie sau la nevropat. [<fr. *névropathique*]

NEVROZÁT/NEVRÓZIC I adj. Bolnav de nevroză; *(p. ext.)* dezechilibrat, exaltat. [<fr. *névrosé*] II adj. Referitor la nevroză; cauzat de nevroză. [<fr. *névrosique*]

NICTALÓP/NICTALÓPIC I adj. Care vede mai bine noaptea decît ziua. [<fr. *nyctalope*, gr. *nyktalops*<*nyx* = noapte, *ops* = vedere] II adj. Referitor la nictalopie. [<fr. *nyctalopique*]

NIOBÍT/NIÓBIU I s.n. Mineral natural de fier și magneziu; columbit. [<fr. *niobite*, germ. *Niobit*] II s.n. Element chimic, metal rar alb-cenușiu, dur, lucios, foarte rezistent la aer și la acțiunea agenților chimici. [<fr. *niobium*, germ. *Niobium*, cf. *Niobe*, personaj legendar]

NISIPÁRIȚĂ/NISIPÁRNIȚĂ/NISIPÉRNIȚĂ I s.f. Mic pește din apele de munte, asemănător cu zvîrluga *(Cobitis caspia romanica)*. [<*nisip* + suf. *-ariță*] II s.f. Aparat format din două recipiente de sticlă suprapuse, care comunică între ele printr-un mic tub de sticlă umplut cu o anumită cantitate de nisip; servea, în trecut, la măsurarea timpului; clepsidră. [*nisip* + suf. *-arniță*] III s.f. Vas mic umplut cu nisip fin, care se presăra peste scrisul prosapăt pentru a usca cerneala. [<*nisip* + suf. *-erniță*]

NISIPÍU/NISIPÓS I adj. (Rar) Gălbui (ca nisipul). [<*nisip* + suf. *-iu*] II adj. Care este plin de nisip, care conține mult nisip, acoperit cu nisip; nisipit. [<*nisip* + suf. *-os*]

NITRÁRE/NITRÁȚIE I s.f. Acțiunea de a nitra și rezultatul ei. [<*nitra*] II s.f. Tratament chimic cu acid nitric. [<fr. *nitration*]

NITRÍL/NITRÍT I s.m. Substanță organică, ester al acidului cianhidric, folosită în sinteza organică; conține în moleculă gruparea $-C\equiv N$. ○ **N.** *acrilic* = lichid solubil în apă ($CH_2=CH-CN$) folosit la obținerea poliacrilonitrilului, a cauciucului sintetic etc. **N.** *poliacrilic* = produs macromolecular obținut prin polimerizarea nitrilului acrilic, întrebuințat la fabricarea fibrelor sintetice; poliacrilonitril. [<fr. *nitrile*] II s.m. (CHIM.) Azotit. ○ **N.** *de amil* = substanță chimică cu acțiune

vasodilataloare imediată, utilizată în tratamentul crizelor de angină pectorală. [<fr. *nitrite*]

NITROFURÁL/NITROFURÁN I s.n. (MED.) Derivat de nitrofuran, bacteriostatic şi bactericid puternic faţă de mulţi germeni grampozitivi şi gramnegativi. [<fr. *nitrofurale*] **II** s.n. Nucleu organic cuprinzînd heterociclul furan şi gruparea nitro (—NO/), care intră în componenţa unor medicamente cu acţiune antiseptică locală, urinară sau digestivă. [<fr. *nitrofurane*]

***NIVÉLĂ/NIVELÉTĂ I** s.f. Instrument folosit pentru stabilirea poziţiei orizontale a suprafeţelor sau dreptelor. [<fr. *nivelle*] **II** s.f. Aparat de verificat orizontalitatea suprafeţei pavajului. [<fr. *nivelette*]

NIVELMÉTRU/NIVOMÉTRU I s.n. **1.** Instrument topografic cu care se determină diferenţa de nivel dintre mai multe puncte. **2.** Aparat pentru măsurarea nivelului unui lichid sau al unui material solid dintr-un recipient. [<*nivel* + *metru*] **II** s.n. Instrument cu care se măsoară cantitatea de zăpadă căzută pe o suprafaţă într-un anumit interval de timp. [<fr. *nivomètre*, lat. *nix, nivis* = zăpadă, gr. *metron* = măsură]

NÓBIL/NOBILIÁR I adj. **1.** Care dă dovadă de generozitate, de cinste, de spirit de abnegaţie; capabil de sentimente înalte; generos, ales. **2.** Care face cinste, care onorează, care pune într-o lumină favorabilă pe cineva. **3.** Distins, elegant, desăvîrşit; graţios. **4.** Care se distinge prin anumite caracteristici de superioritate. ○ *Metal* **n.** = metal preţios. *Gaz* **n.** = nume dat fiecăruia dintre gazele inerte, incolore şi inodore care se găsesc în atmosferă în cantităţi mici. [<it, *mobile*, lat. *nobilis*] **II** adj. Care aparţine nobilimii sau nobililor, privitor la nobilime sau la nobili, specific nobilimii; nobiliar. [<fr. *nobiliaire*]

NODÓS/NODURÓS I adj. *Eritem* **n.** = sistem al unor boli (contagioase), caracterizat prin apariţia pe pielea corpului a unor noduli tari sau a unor băşicuţe seroase· [<lat. *nodosus*] **II** adj. **1.** (Despre sfori, aţe, ţesături) Care are (multe) noduri. **2.** (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Cu articulaţii proeminente sau cu proeminenţe; ciolănos. [<*nod* + suf. *-uros*]

NOMENCLATÓR/NOMENCLATÚRĂ I s.n. Listă, broşură, carte care cuprinde nomenclatura dintr-un anumit domeniu al ştiinţei, al tehnicii etc. sau enumerarea sortimentelor de produse, clasificate după un anumit criteriu. [<fr. *nomenclateur*, lat. *nomenclator, -oris*] **II** s.f. **1.** Totalitatea termenilor întrebuinţaţi într-o anumită specialitate sau într-un anumit domeniu de activitate, de obicei organizaţi metodic. **2.** Listă, catalog etc. conţinînd titluri de opere, nume proprii, denumiri ale obiectelor dintr-un domeniu (organizate într-un anumit fel). **3.** *Spec.* Schemă de organizare a unei instituţii, conţinînd enumerarea posturilor sau a instituţiilor care se află în subordine, sub tutela sa. [<fr. *nomenclature*, it. *nomenclatura*, germ. *Nomenklatur*, lat. *nomenclatura*]

NOMINÁL/NOMINATÍV I adj. **1.** adj. Care conţine nume, care indică un nume; după nume; pe nume. ○ *Valoare* **n.** = valoare indicată pe o acţiune, pe o hîrtie-monedă. *Putere* (sau *valoare*) **n.** = putere pentru care a fost conceput un anumit sistem tehnic. ● Care figurează (numai) cu numele; care este de formă. ● Care este calculat în bani. **2.** (GRAM.) Care face parte din categoria numelui, care ţine de categoria numelui, care se adaugă la nume, care formează un nume. ○ *Flexiune* **n.** = declinare. *Predicat* **n.** = predicat alcătuit dintr-un nume predicativ şi un verb copulativ la un mod personal. [<fr. *nominal*, lat. *nominalis*] **II** adj. (FIN.) *Obligaţie* **n.** = obligaţie care poartă în scris numele creditorului. [<fr. *nominatif*]

NÓNĂ/NONÉT I s.f. **1.** (MUZ.) Interval cuprins între două sunete ale gamei aflate la distanţă de nouă trepte; treapta a noua de la o treaptă dată. **2.** Prestaţie faţă de stăpînul feudal care reprezenta a noua parte din produsele obţinute de ţăran. [<lat. *nona*] **II** s.f. I. (În calendarul roman; la pl.) Denumire dată celei de-a şaptea zi a lunilor martie, mai, iulie şi octombrie şi a celei de-a cincea zi a celorlalte luni. [<it. *nono*, lat· *nonae*] II S.n. Formaţie alcătuită din nouă persoane (instrumentişti sau cîntăreţi) care execută împreună o compoziţie muzicală; *p. ext.* compoziţie muzicală compusă pentru o astfel de formaţie. [<it. *nonetto*]

NOTÁ/NOTIFICÁ I vb. I. Tranz. **1.** A însemna, a consemna ceva în scris. ● A însemna, a marca ceva prin simboluri, semne etc. ● A transcrie o melodie cu ajutorul notelor şi a altor semne convenţionale. **2.** A aprecia pe cineva sau rezultatele cuiva prin note, calificative. ● A însemna pe cineva undeva în vederea sancţionării lui. **3.** A semnala, a sublinia ceva; a reţine, a memora. [<fr. *noter*, lat. *notare*] **II** vb. I. Tranz. A aduce la cunoştinţă (în mod oficial); a înştiinţa (în scris); a trimite o notificare. ● A nota. [<fr. *notifier*, it., lat. *notificare*]

NOTÁRE/NOTÁŢIE I s.f. **1.** Acţiunea de a nota şi rezultatul ei. **2.** Menţiune care se trece în cartea funciară referitoare la drepturile reale imobilare înscrise în acea carte. [<*nota*] **II** s.f. **1.** Însemnare, consemnare; text scris care conţine scurte însemnări, observaţii. **2.** Reprezentare prin semne convenţionale, simboluri etc.; *p. ext.* semn grafic, simbol etc. prin care se reprezintă ceva. ● *Spec.* Sistem de reprezentare grafică a sunetelor muzicale şi a diferitelor raporturi dintre ele. **3.** Calificare, apreciere a cunoştinţelor cuiva cu ajutorul notelor sau al calificativelor. [<fr. *notation*, lat. *notatio, -onis*]

NOVATÓR/NOVATÓRIU I adj. (Rar) Înnoitor, primenitor. [<fr. *novateur*, it. *novatore*, lat. *novator, -oris*] **II** adj. (Livr.) Referitor la novaţie, la stingerea unei obligaţii prin crearea alteia noi, care se deosebeşte de prima prin calitatea debitorului sau a creditorului. [<fr. *novatoire*]

NOVÉLĂ/NUVÉLĂ I s.f. (DR.) Dispoziţie suplimentară de drept roman care se adaugă la o lege. [<fr. *novelles*, lat. *novelae*] **II** s.f. Specie a genului epic în proză, mai redusă decît romanul, care cuprinde părţi caracteristice din viaţa unor personaje pe care le prezintă în diversitatea caracterelor lor, în mediul lor social, urmărind un conflict unic, concentrat. [< [<fr. *nouvelle*, it. *novella*, lat. *novella* = lucru nou]

NUCLEÓL/NUCLEÓN I s.m. Corpuscul care se găseşte în nucleul celulelor. [<fr. *nucléole*] **II** s.m.

Particulă elementară grea din nucleul unui element chimic. [<fr. *nucléon*]

NUDÍSM/NUDITÁTE I s.n. **1.** Expunere (în scop terapeutic) a corpului uman gol la razele solare. **2.** Doctrină care preconizează viața în aer liber, practicarea sporturilor complet dezbrăcat. [<fr. *nudisme*] **II** s.f. **1.** Starea, înfățișarea unei persoane nude; goliciune. **2.** Lipsă de podoabe; simplitate. ◆ *Fig.* Ceea ce se prezintă fără artificii, fără rezerve, fără ascunzișuri, direct. [<fr. *nudité*, lat. *nuditas, -atis*]

NUMERÁL/NUMERÁR I s.n. Parte de vorbire flexibilă care exprimă, sub diferite aspecte, o determinare numerică a obiectelor sau ordinea obiectelor prin numărare. [<fr. *numéral*, lat. *numeralis*] **II** s.n. Valoare bănească în monede sau în hîrtie-monedă, care poate servi direct pentru plată; bani lichizi, bani-gheață. [<fr. *numéraire*]

NUMERATÍV/NUMÉRIC/NUMERICÉȘTE I adj. Care servește la numărat. [<fr. *numeratif*] **II** adj. **1.** De numere, privitor la numere. **2.** Exprimat, arătat printr-un număr. [<fr. *numérique*] **III** adv. În ce privește numărul, din punctul de vedere al numărului pe care îl reprezintă. [<*numeric* + suf. *-este*]

NUTRITÍV/NUTRIȚIONÁL I adj. Care hrănește; hrănitor; referitor la nutriție, de nutriție. [<fr. *nutritif*, lat. *nutritivus*] **II** adj. (Rar) Referitor la nutriție. [<it. *nutrizionale*]

Scanned with OKEN Scanner

OBÉZ/OBÉZIC I adj. Suferind de obezitate; foarte gras, diform. [⟨fr. *obèse*, lat. *obesus* ⟨*edere* = a mînca] **II** adj. Referitor la obezitate; care produce obezitate sau este în legătură cu aceasta. [⟨fr. *obésique*]

OBIECTÍV/OBIECTUÁL I adj. **1.** (FILOZ.) Care există în afara conştiinţei omeneşti şi independent de ea. ○ *Idealism* **o.** = aspect al idealismului, care susţine existenţa unei idei absolute, mistice, independente de conştiinţa omenească prin a cărei dezvoltare ia naştere lumea materială. **2.** Care are însuşirea de a reda realitatea în chip nefalsificat, detaşat de impresii subiective; nepărtinitor, imparţial, obiectivist. **3.** (GRAM.) Care se referă la obiectul direct sau indirect. [⟨fr. *objectif*] **II** adj. (Livr.) **1.** Care are natura unui obiect, care există independent de subiect; obiectiv, material. **2.** Care aparţine lucrurilor, obiectelor. [⟨fr. *objectual*, it. *oggettuale*]

OBIECTIVÁ/OBIECTIVIZÁ I vb. I. Tranz. (Rar) A considera un lucru ca obiectiv; a transforma în valori cu existenţă obiectivă. Refl. A deveni obiectiv. [⟨fr. *objectiver*] **II** vb. I. Refl. (Rar) A căpăta un caracter obiectiv. [⟨*obiectiv* + suf. *-iza*]

OBIECTIVÁRE/OBIECTIVIZÁRE I s.f. Acţiunea de a (se) obiectiva şi rezultatul ei; categorie filozofică şi estetică desemnînd acţiunea de transformare a forţelor, aptitudinilor, gîndirii umane în rezultate cu o existenţă obiectivă. [⟨*obiectiva*] **II** s.f. (Rar) Faptul de a (se) obiectiviza; procesul trecerii de la subiect la obiect, la recunoaşterea caracterului de realitate exterioară a lumii. [⟨*obiectiviza*]

OBIECTIVÍSM/OBIECTIVITÁTE I s.n. **1.** Atitudine de falsă obiectivitate, de pretinsă nepărtinire, de renunţare la orice luare de poziţie, la orice apreciere critică în domeniul cunoştinţelor sociale. **2.** (Ieşit din uz.) Obiectivitate. [⟨fr. *objectivisme*, germ. *Objectivismus*, rus. *obiecktivizm*] **II** s.f. **1.** Însuşirea a ceea ce este obiectiv. **2.** Nepărtinire, imparţialitate. [⟨fr. *objectivité*]

OBIECTUALÍSM/OBIECTUALITÁTE I s.n. **1.** Falsă obiectualitate. **2.** (ESTET.) Prezentarea falsă a însuşirii obiectului estetic de a fi cu totul independent de subiect. [*Et. i.*] **II** s.f. Însuşire a obiectului estetic de a fi cu totul independent de subiect. [⟨it. *oggettualità*]

OBLIGÁŢIE/OBLIGAŢIÚNE I s.f. **1.** Datorie; angajament, îndatorire. **2.** Act prin care cineva se obligă sau este obligat să plătească o sumă sau să (nu) facă un anumit lucru. **3.** Datorie morală; motiv de recunoştinţă. [⟨fr. *obligation*, rus. *obligaţiia*, lat. *obligatio, -onis*] **II** s.f. **1.** Hîrtie de valoare purtătoare de dobîndă fixă, care se negociază pe piaţa capitalului fictiv şi este folosită de statul şi de instituţiile publice pentru a-şi procura mijloace băneşti. **2.** Hîrtie de valoare purtătoare de dobîndă fixă sau premiată, folosită de instituţiile creditoare pentru a-şi procura mijloace băneşti din disponibilităţile populaţiei. [⟨fr. *obligation*, lat. *obligatio, -onis*]

OBLITERÁRE/OBLITERÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) oblitera şi rezultatul ei; dispariţie, ştergere. [⟨*oblitera*] **II** s.f. Astupare a unui vas de sînge printr-un cheag sau prin îngroşarea pereţilor; obstrucţie. [⟨fr. *oblitération*, lat. *obliteratio, -onis*]

OBNUBLÁRE/OBNUBILÁŢIE I s.f. (MED.) Stare patologică manifestată prin ameţeli, prin pierderea temporară a cunoştinţei. [⟨lat. *obnubilare*] **II** s.f. Întunecare, slăbire a vederii; *(p. ext.)* slăbire a memoriei, diminuare a inteligenţei. [⟨fr. *obnubilation*, lat. *obnubilare*]

***OBRÁJI/OBRÁZE I** s.m. (sg. *obraz*) Fiecare dintre cele două părţi laterale ale feţei; pielea care acoperă aceste părţi. [⟨sl. *obrazŭ*] **II** s.n. (sg. *obraz*) **1.** Partea anterioară a capului omenesc; faţă, figură, chip. ○ *A ieşi* (sau *a scăpa, a o scoate*) *cu* **o.** *curat* = a ieşi cu bine, onorabil dintr-o situaţie dificilă. *A-şi scoate* **o.** *în lume* = a apărea în societate, a se arăta printre oameni. *A-şi pune* **o.** *(pentru cineva)* = a garanta (pentru cineva) cu cinstea, cu autoritatea, cu reputaţia proprie. ◉ (Fig.) Valoarea morală a unei persoane; cinste; reputaţie, renume; demnitate. **2.** (Înv.; urmat adesea de determinări adjectivale) Persoană, ins. [⟨sl. *obrazŭ*]

OBSCURANTÍSM/OBSCURITÁTE I s.n. Stare de înapoiere culturală; atitudine refractară raţiunii şi progresului. ◉ Atitudine de împotrivire la acţiunea de răspîndire a ştiinţei şi culturii [⟨fr. *obscurantisme*] **II** s.f. **1.** Lipsă de lumină, întuneric, întunecime. **2.** (Fig.) Lipsă de claritate (în idei, în stil etc.); nelămurire, confuzie. **3.** (Fig.) Lipsă de renume, de vază, de faimă etc.; mediocritate. [⟨fr. *obscurité*, lat. *obscuritas, -atis*]

OBSECVÉNT/OBSECVIÓS I adj. (Despre o vale) Cu direcţie de curgere contrară direcţiei de înclinare a straturilor. [⟨germ. *obsequent*] **II** adj. (Rar) Foarte respectuos, foarte politicos; slugarnic, preaplecat; smerit. [⟨fr. *obséquieux*, lat. *obsequiosus*]

OBSERVÁBIL/OBSERVATÍV/OBSERVAŢIONÁL I adj. Care poate fi observat. [⟨fr. *observable*, lat. *observabilis*] **II** adj. De observare. [⟨it. *osservatio*] **III** adj. Cu caracter de observaţie. [⟨engl. *observational*]

OBSERVÁRE/OBSERVÁŢIE I s.f. **1.** Acţiunea de a observa şi rezultatul ei. **2.** (MILIT.) Cercetare, supraveghere a inamicului şi a obiectivelor lui în scopul obţinerii de informaţii. **3.** (STAT.) Prima fază a cercetării, constînd în înregistrarea informaţiilor cu privire la caracteristicile unităţilor

Scanned with OKEN Scanner

unei colectivităţi statistice. [<*observa*] **II** s.f. **1.** Procedeu al cunoaşterii ştiinţifice care constă în contemplarea metodică şi intenţionată a unui obiect sau a unui proces; observare, cercetare, examinare; studiu. ◉ Supraveghere, urmărire; *(spec.)* supraveghere medicală (a unui bolnav). ○ *Foaie de* **o.** = formular în care se notează istoricul şi descrierea bolii, rezultatele examenului clinic şi al analizelor de laborator, evoluţia bolii şi fazele tratamentului urmat de bolnav în timpul spitalizării acestuia. **2.** Remarcă, constatare. **3.** Obiecţie critică; *(p. ext.)* mustrare, dojană, reproş. [<fr. *observation*, germ. *Observation*, lat. *observatio, -onis*]

OBSTRUÁ/OBTURÁ **I** vb. I. Tranz. A astupa, a găitui (un canal, un vas de sînge) [<fr. *obstruer*] **II** vb. I. Tranz. A astupa, a acoperi, a înfunda (o deschizătură, un tub etc.) [<fr. *obturer*, lat. *obturare*]

OCAZIONALÍSM/OCAZIONALITÁTE **I** s.n. Concepţie idealist-teologică din sec. XVII, care încerca să învingă, prin invocarea intervenţiei directe a divinităţii, inexplicabilitatea interacţiunii dintre suflet şi corp. [<fr. *occasionnalisme*, it. *occasionalismo*] **II** s.f. (Livr.) Caracter ocazional. [<it. *occasionalità*]

OCCIPITÁL/OCCIPÚT **I** s.n. Os nepereche lat, care formează partea de dinapoi şi de jos a cutiei craniene. [<fr. *occipital*, lat. *occiput*] **II** s.n. Proeminenţă osoasă situată în partea posterioară şi inferioară a craniului, care este legată de vertebrele gîtului. [<fr., lat. *occiput*]

OCHEÁN/OCHEÁNĂ **I** s.n. Nume dat unor instrumente optice portative ce măresc unghiul sub care se văd obiectele depărtate de suprafaţa pămîntului, permiţînd o mai bună distingere a detaliilor. [<it. *occhiale*, adaptat la cuvintele româneşti terminate în *an*] **II** s.f. Peşte lung de 20-30 cm, cu cap mic, cu partea dorsală cenuşie-albăstrie, iar cea ventrală albă şi cu aripioarele roşii; babuşcă *(Rutilus rutilus)* ◉ Roşioară. [<*ochi* + suf. *-ean*]

***ÓCNĂ/OCNÍŢĂ** **I** s.f. **1.** Mină (mai ales de sare); salină. ○ (Expr.) *Sărat* **o.** = foarte sărat, prea sărat. **2.** Închisoare pentru cei condamnaţi la muncă silnică în saline; *(p. gener.)* închisoare, puşcărie; pedeapsă executată într-o astfel de închisoare. [<sl. *okno* fereastră] **II** s.f. (Pop.) **1.** Diminutiv al lui ocnă. **2.** Adîncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereţii caselor ţărăneşti, în care se păstrează diferite obiecte; firidă, nişă. ◉ Firidă mică făcută ca element decorativ în partea exterioară a zidului unei cetăţi, clădiri. **3.** Groapă adîncă; hrubă. **4.** (Reg.) Schelet de pari în formă de prismă triunghiulară cu două laturi deschise, pe care se întinde fînul sau snopii de cereale. [<*ocnă* + suf. *-iţă*]

ODORÁNT/ODORIZÁNT **I** adj. **1.** Care răspîndeşte un miros plăcut; parfumat, mirositor. **2.** (TEHN.; despre unele substanţe) Care conţine odorizanţi. [<fr. *odorant*] **II** s.m. Compus chimic cu miros puternic, folosit pentru a da miros gazelor combustibile inodore în scopul detectării pierderilor accidentale de gaze din conducte, din recipiente etc. [<fr. *odorisant*]

OFICIÁL/OFICIÓS **I** adj. **1.** Care emană de la o autoritate, de la un guvern, de la un stat; care este declarat, stabilit prin lege; care reprezintă o autoritate, un guvern, un stat. ◉ Propriu actelor guvernamentale, documentelor administraţiei de stat; în stilul, în maniera actelor, documentelor autorităţilor, ale statului. **2.** Care se conformează legilor, regulilor, formalităţilor, tradiţiilor, (unui stat); aprobat, convenit între autorităţi. **3.** (Fig.) De o politeţe rece, calculată; solemn, formal stereotip. [<fr. *officiel*, lat. *officialis*] **II** adj. Comunicat de o oficialitate, de o autoritate, dar nu cu caracter oficial; care reprezintă părerea oficialităţii, fără a fi recunoscut expres ca atare. [<fr. *officieux*, germ. *offiziös*, lat. *officiosus*]

OIERÍE/OIERÍT **I** s.f. Stînă, tîrlă, adăpost pentru oi. [<*oaie* + suf. *-ărie*] **II** s.n. **1.** Dare în natură sau în bani, percepută în trecut asupra oilor. **2.** Creşterea oilor; *(p. ext.)* păstorit; oierie. [<*oaie* + suf. *-erit*]

***OJOÁGE/OJÓGI** **I** s.n. (sg. *ojog*) (Reg.) Băţ (cu o cîrpă udă la un capăt) folosit pentru a curăţa cuptorul de spuză, pentru a mişca jarul etc. [<magh. *azsag*] **II** s.m. (sg. *ojog*) (Reg.) Om înalt şi subţire. [<magh. *azsag*]

***OLÁCE/OLÁCI** **I** s.n. (sg. *olac*) (Înv.) Serviciu de transport pentru călători şi pentru corespondenţă, folosit înainte de introducerea căilor ferate; poştă. ◉ Căruţă poştală; poştalion, diligenţă. ○ *Cal de* **o.** = a) cal de poştalion; b) (fig.) om sau cal pus să muncească peste măsură; c) cal datorat de săteni trimişilor domneşti în ţară (ca prestaţie temporară în sec. XV—XVIII). *De* **o.** = a) (loc. adj.) care aparţine poştei sau poştalionului, folosit pentru transportul călătorilor şi al corespondenţei; b) (loc. adj.) şi adv.) iute, repede, grabnic. [<tc. *ulak*] **II** s.m. (sg. *olac*) Curier special (călare) care ducea veşti sau corespondenţă în ţară şi peste hotare; sol, ştafetă, mesager. [<tc. *ulak*]

***OLÁNDĂ/OLANDÍNĂ** **I** s.f. Ţesătură deasă şi fină, făcută din fire de in, folosită la confecţionarea lenjeriei de pat, de corp etc. [<fr. *hollande*, it. *ollanda*] **II** s.f. Ţesătură de bumbac în amestec cu celofibră, care imită olanda şi care este folosită la confecţionarea lenjeriei de pat, de corp etc. [<*olandă* + suf. *-ină*]

***OLÁNE/OLÁNI** **I** s.n. (sg. *olan*) **1.** Piesă de argilă arsă, de obicei de formă semicilindrică, folosită pentru executarea învelitorilor la acoperişurile unor clădiri. **2.** Tub de argilă din care se fac canale de scurgere a apei, coşuri pentru fum etc. [<*ol* + suf. *-an*] **II** s.m. (sg. *olan*) Monedă de aur olandeză care a circulat pînă în sec. XIX şi în ţările române. [*Et. i.*]

OLEÁT/OLEÁTĂ **I** s.m. Sare sau ester al acidului oleic. [<fr. *oléate*, lat. *oleum* = ulei] **II** s.f. Desen executat pe hîrtie de calc, pe care sînt trasate detaliile unui teren şi cadrul secţiunii topografice la care se referă. [<engl. *oiled* (paper)]

OLIMPIÁN/OLÍMPIC **I** adj. Care aparţine lumii zeilor din antichitatea greacă; din Olimp; *(fig.)* maiestuos, măreţ, impunător. [<fr. *olympien*]

unei colectivități statistice. [⟨*observa*] II s.f. 1. Procedeu al cunoașterii științifice care constă în contemplarea metodică și intenționată a unui obiect sau a unui proces; observare, cercetare, examinare; studiu. ◉ Supraveghere, urmărire; *(spec.)* supraveghere medicală (a unui bolnav). ○ *Foaie de* o. = formular în care se notează istoricul și descrierea bolii, rezultatele examenului clinic și al analizelor de laborator, evoluția bolii și fazele tratamentului urmat de bolnav în timpul spitalizării acestuia. 2. Remarcă, constatare. 3. Obiecție critică; *(p. ext.)* mustrare, dojană, reproș. [⟨fr. *observation*, germ. *Observation*, lat. *observatio, -onis*]

OBSTRUÁ/OBTURÁ I vb. I. Tranz. A astupa, a găti (un canal, un vas de sînge) [⟨fr. *obstruer*] II vb. I. Tranz. A astupa, a acoperi, a înfunda (o deschizătură, un tub etc.) [⟨fr. *obturer*, lat. *obturare*]

OCAZIONALÍSM/OCAZIONALITÁTE I s.n. Concepție idealist-teologică din sec. XVII, care încerca să învingă, prin invocarea intervenției directe a divinității, inexplicabilitatea interacțiunii dintre suflet și corp. [⟨fr. *occasionnalisme*, it. *occasionalismo*] II s.f. (Livr.) Caracter ocazional. [⟨it. *occasionalità*]

OCCIPITÁL/OCCIPÚT I s.n. Os nepereche lat, care formează partea de dinapoi și de jos a cutiei craniene. [⟨fr. *occipital*, lat. *occiput*] II s.n. Proeminență osoasă situată în partea posterioară și inferioară a craniului, care este legată de vertebrele gîtului. [⟨fr., lat. *occiput*]

OCHEÁN/OCHEÁNĂ I s.n. Nume dat unor instrumente optice portative ce măresc unghiul sub care se văd obiectele depărtate de suprafața pămîntului, permițînd o mai bună distingere a detaliilor. [⟨it. *occhiale*, adaptat la cuvintele românești terminate în *an*] II s.f. Pește lung de 20-30 cm, cu cap mic, cu partea dorsală cenușie-albăstrie, iar cea ventrală albă și cu aripioarele roșii; babușcă *(Rutilus rutilus)* ◉ Roșioară. [⟨*ochi* + suf. *-ean*]

***ÓCNĂ/OCNÍȚĂ** I s.f. 1. Mină (mai ales de sare); salină. ○ (Expr.) *Sărat* o. = foarte sărat, prea sărat. 2. Închisoare pentru cei condamnați la muncă silnică în saline; *(p. gener.)* închisoare, pușcărie; pedeapsă executată într-o astfel de închisoare. [⟨sl. *okno* fereastră] II s.f. (Pop.) 1. Diminutiv al lui ocnă. 2. Adîncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereții caselor țărănești, în care se păstrează diferite obiecte; firidă, nișă. ◉ Firidă mică făcută ca element decorativ în partea exterioară a zidului unei cetăți, clădiri. 3. Groapă adîncă; hrubă. 4. (Reg.) Schelet de pari în formă de prismă triunghiulară cu două laturi deschise, pe care se întinde fînul sau snopii de cereale. [⟨*ocnă* + suf. *-iță*]

ODORÁNT/ODORIZÁNT I adj. 1. Care răspîndește un miros plăcut; parfumat, mirositor. 2. (TEHN.; despre unele substanțe) Care conține odorizanți. [⟨fr. *odorant*] II s.m. Compus chimic cu miros puternic, folosit pentru a da miros gazelor combustibile inodore în scopul detectării pierderilor accidentale de gaze din conducte, din recipiente etc. [⟨fr. *odorisant*]

OFICIÁL/OFICIÓS I adj. 1. Care emană de la o autoritate, de la un guvern, de la un stat; care este declarat, stabilit prin lege; care reprezintă o autoritate, un guvern, un stat. ◉ Propriu actelor guvernamentale, documentelor administrației de stat; în stilul, în maniera actelor, documentelor autorităților, ale statului. 2. Care se conformează legilor, regulilor, formalităților, tradițiilor, (unui stat); aprobat, convenit între autorități. 3. (Fig.) De o politețe rece, calculată; solemn, formal stereotip. [⟨fr. *officiel*, lat. *officialis*] II adj. Comunicat de o oficialitate, de o autoritate, dar nu cu caracter oficial; care reprezintă părerea oficialității, fără a fi recunoscut expres ca atare. [⟨fr. *officieux*, germ. *offiziös*, lat. *officiosus*]

OIERÍE/OIERÍT I s.f. Stînă, tîrlă, adăpost pentru oi. [⟨*oaie* + suf. *-ărie*] II s.n. 1. Dare în natură sau în bani, percepută în trecut asupra oilor. 2. Creșterea oilor; *(p. ext.)* păstorit; oierie. [⟨*oaie* + suf. *-erit*]

***OJOÁGE/OJÓGI** I s.n. (sg. *ojog*) (Reg.) Băț (cu o cîrpă udă la un capăt) folosit pentru a curăța cuptorul de spuză, pentru a mișca jarul etc. [⟨magh. *azsag*] II s.m. (sg. *ojog*) (Reg.) Om înalt și subțire. [⟨magh. *azsag*]

***OLÁCE/OLÁCI** I s.n. (sg. *olac*) (Înv.) Serviciu de transport pentru călători și pentru corespondență, folosit înainte de introducerea căilor ferate; poștă. ◉ Căruță poștală; poștalion, diligență. ○ *Cal de* o. = a) cal de poștalion; b) (fig.) om sau cal pus să muncească peste măsură; c) cal datorat de săteni trimișilor domnești în țară (ca prestație temporară în sec. XV—XVIII). *De* o. = a) (loc. adj.) care aparține poștei sau poștalionului, folosit pentru transportul călătorilor și al corespondenței; b) (loc. adj.) și adv.) iute, repede, grabnic. [⟨tc. *ulak*] II s.m. (sg. *olac*) Curier special (călare) care ducea vești sau corespondență în țară și peste hotare; sol, ștafetă, mesager. [⟨tc. *ulak*]

***OLÁNDĂ/OLANDÍNĂ** I s.f. Țesătură deasă și fină, făcută din fire de in, folosită la confecționarea lenjeriei de pat, de corp etc. [⟨fr. *hollande*, it. *ollanda*] II s.f. Țesătură de bumbac în amestec cu celofibră, care imită olanda și care este folosită la confecționarea lenjeriei de pat, de corp etc. [⟨*olandă* + suf. *-ină*]

***OLÁNE/OLÁNI** I s.n. (sg. *olan*) 1. Piesă de argilă arsă, de obicei de formă semicilindrică, folosită pentru executarea învelitorilor la acoperișurile unor clădiri. 2. Tub de argilă din care se fac canale de scurgere a apei, coșuri pentru fum etc. [⟨*ol* + suf. *-an*] II s.m. (sg. *olan*) Monedă de aur olandeză care a circulat pînă în sec. XIX și în țările române. [*Et. i.*]

OLEÁT/OLEÁTĂ I s.m. Sare sau ester al acidului oleic. [⟨fr. *oléate*, lat. *oleum* = ulei] II s.f. Desen executat pe hîrtie de calc, pe care sînt trasate detaliile unui teren și cadrul secțiunii topografice la care se referă. [⟨engl. *oiled* (paper)]

OLIMPIÁN/OLÍMPIC I adj. Care aparține lumii zeilor din antichitatea greacă; din Olimp; *(fig.)* maiestuos, măreț, impunător. [⟨fr. *olympien*]

Scanned with OKEN Scanner

II adj. 1. *Jocuri o.* = competiții sportive cu caracter periodic, practicate în Grecia și reluate în timpurile moderne sub formă de concursuri internaționale complexe; olimpiadă. 2. Care aparține jocurilor desfășurate în cadrul unei olimpiade. 3. (Fig.) (Rar) Olimpian, maiestuos. [<fr. *olympique*, cf. *Olimp*, cel mai mare munte din Peninsula Balcanică, socotit de greci reședința zeilor.]

***OLOÁIE/OLÓIURI** I s.n. (sg. *oloi*) Oală mare. [<*oală* + suf. *-oi*] II s.n. (sg. *oloi*) (Înv. și pop.) Ulei. ● (Rar) Vopsea de ulei. [<magh. *olaj*]

OMARTRÍTĂ/OMARTRÓZĂ I s.f. Inflamație a articulației umărului. [<fr. *omarthrite*, gr. *omos* = umăr, *arthron* = articulație] II s.f. Reumatism cronic degenerativ, localizat în articulația umărului. [<fr. *omarthrose*]

OMFALECTOMÍE/OMFALOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecție a ombilicului. [<fr. *omphalectomie*] II s.f. (MED). Secționare a cordonului ombilical. [<fr. *omphalotomie*]

OMISIÚNE/OMÍTERE I s.f. Faptul de a omite; lucru omis, lipsă. [<fr. *omission*, lat. *omissio, -onis*] II s.f. Acțiunea de a omite și rezultatul ei. [<*omite*]

OMOFÓN/OMOFÓNIC I adj. (Despre cuvinte, grupuri de cuvinte, silabe etc.) Care se pronunță la fel cu alt cuvînt, grup de cuvinte, silabe etc., fără să se scrie identic. [<fr. *homphone*] II adj. Care se referă la omofonie, care ține de ea. [<fr. *homophonique*]

OMOFÓR/OMOFÓRM I s.n. Veșmînt bisericesc de forma unei eșarfe, pe care arhiereul îl poartă pe umeri în timpul serviciului bisericesc. [<sl. *omoforŭ*] II adj. (Despre forma unor părți de vorbire diferite) Care coincide ca pronunțare. [<fr. *homoforme*, rus. *omoform*]

OMOGRÁF/OMOGRÁFIC I adj. Care se scrie la fel cu alt cuvînt, dar diferă din punct de vedere fonetic. [<fr. *homographe*, gr. *homos* = asemănător, *graphein* = a scrie] II adj. Referitor la omografie. [<fr. *homographique*]

OMONÍM/OMONÍMIC I adj. Care are același nume, cu același nume. [<fr. *homonyme*, lat. *homonymus*, gr. *homonymos* < *homos* = asemănător, *onoma* = nume] II adj. Referitor la omonimie sau la omonime. [<germ. *homonymisch*]

***OMUȘÓRI/OMUȘOÁRE** I s.m. (sg. *omușor*) Omuleț. [<*om* + suf. *-ușor*] II s.n. (sg. *omușor*) Apendice cărnos, mobil și contractil, situat în cavitatea bucală, în partea posterioară a palatului moale; luctă, uvulă. ● (Rar) Mărul lui Adam. [<*om* + suf. *-ușor*]

ONDULÁRE/ONDULÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) ondula și rezultatul ei; vălurire. [<*ondula*] II s.f. 1. Mișcare lentă, asemănătoare cu aceea a valurilor. 2. Buclă, cută. ● Totalitatea undelor și a cutelor rezultate în urma ondulării părului (var. **ondulațiune**). [<fr. *ondulation*, it *ondulazione*]

ONDULATÓR/ONDULATÓRIU I adj. (Rar) Care se leagănă ca valurile, care ondulează; undulator, văluros. [<*ondula* + suf. *-tor*] II adj. Care se propagă în formă de unde sau de valuri, referitor la unde. [<fr. *ondulatoire*, it. *ondulatorio*]

ONDULATÓR/ONDULÓR I s.n. Aparat care înregistrează semnalele telegrafice prin deviația unui ac indicator. [<fr. *ondulateur*] II s.n. Aparat care servește la obținerea curentului continuu din curent alternativ. [<fr. *onduleur*]

ONERÓS/ONÍRIC I adj. Costisitor, împovărător, apăsător; dezavantajos. ○ (JUR.) *Cu titlu o.* = cu condiția de a suporta anumite cheltuieli sau sarcini. [<fr. *onéreux*, lat. *onerosus* < *onus* = sarcină] II adj. Care se referă la vis; care are halucinații (cauzate de obsesii sau de anumite boli). (Livr.) Care se referă la onirism; delirant, halucinant. [<fr. *onirique*, gr. *oneiros* = vis]

ONÍX/ONÍXIS I s.n. Varietate de agat cu striații de diferite culori, piatră semiprețioasă. [<fr., gr. *onix*] II Inflamație a unghiilor; onichie, onicoză. [<fr. *onyxis*, gr. *onyx* = unghie]

ONORÁBIL/ONORÁNT I adj. (Adesea adverbial) Demn de cinste, stimabil, respectabil. [<fr. *honorable*, lat. *honorabilis*] II adj. Care onorează pe cineva, care face cinste cuiva. [<fr. *honorant*]

ONORÁR/ONORÁRIU I adj. Onorific. [<fr. *honoraire*, lat. *honorarius*] II s.n. Plată, retribuție dată unui intelectual (avocat, medic etc. liber-profesionist) pentru un serviciu prestat în afara ocupațiilor sale. [<fr. *honoraire*, lat. *honorarium*]

OPERÁBIL/OPERÁNT I adj. Care poate fi operat în bune condiții. [<fr. *operable*, it. *operabile*] II adj. Care are efect apropiat; eficace. [<fr. *opérant*]

OPERATÍV / OPERATÓRIU / OPERAȚIONÁL I adj. 1. Care acționează repede; expeditiv; eficace. 2. Referitor la diverse operații. [<fr. *opératif*] II adj. 1. (Livr.) Referitor la operații chirurgicale; de chirurgie. 2. (BIOL.) Referitor la operator. [<fr. *opératoire*, lat. *operatorius*] III adj. 1. Referitor la operații; de operații. ● Care permite efectuarea unor operații în condiții optime. ○ *Cercetare o.* = tehnica analizei unei probleme administrative, comerciale, industriale sau logice prin metoda matematică. 2. (Rar) Referitor la operațiile militare. [<fr. *opérationnel*, engl. *operational*]

OPERAȚIONALÍSM / OPERAȚIONALITÁTE I s.n. 1. Concepție filozofică potrivit căreia un concept științific trebuie înțeles ca o serie de operații. 2. Mobilitate metodologică de evidențiere a funcției operatorii, instrumentale a concepțiilor și teoriilor științifice; operaționism. [<fr. *opérationnisme*, it. *operazionalisme*] II s.f. 1. Însușirea de a atinge un anumit scop. 2. Proprietatea de a interveni prompt în rezolvarea unei probleme; caracterul a ceea ce este operațional. [<it. *operazionalità*]

OPONÉNT/OPOZÁBIL I s.m. și f. Persoană care își exercită dreptul de opoziție; opozant. [<it. *opponente*, germ. *Opponent*] II adj. 1. Care poate fi opus, care se poate opune. 2. (Despre un drept, un mijloc de apărare, o hotărîre judecătorească, un act juridic etc.) Care trebuie respectat și de alte persoane, nu numai de titularul dreptului sau de părți. [<fr. *opposable*]

OPORTUNÍSM/OPORTUNITÁTE I s.n. 1. Atitudine lipsită de principialitate a unei persoane care, pentru a-și face interesele personale, adoptă și aplică, după împrejurări, principii și păreri diferite.

Scanned with OKEN Scanner

[<fr. *opportunisme*, rus. *opportunizm*] II s.f. 1. Caracterul a ceea ce este oportun. 2. (Rar) Oportunism. [<fr. *opportunité*, lat. *opportunitas*, *-atis*]

OPOZIȚIONÁL/OPOZIȚIONIST I adj. De opoziție. ○ *Propoziție circumstanțială* o. = propoziție subordonată care se opune conținutului regentei prin întregul ei conținut sau numai printr-o parte a lui (predicat, complement etc.) [<fr. *oppositionnel*, engl. *oppositional*] II adj. 1. Care face politică de opoziție. 2. Opus, contrar. [*Et. i.*]

OPRITÓR/OPRITÚRĂ I s.m., s.f. și s.n. I. 1. Subst. Ceea ce împiedică, stăvilește ceva. 2. S.f. Frînă formată dintr-un lanț legat cu un capăt de dricul carului și prevăzut la celălalt capăt cu o bucată de lemn, cu un cîrlig sau cu o talpă de oțel, care se lasă să se tîrască între obadă și sol pentru a împiedica una dintre roți cînd vehiculul coboară; piedică. 3. S.n. și f. Curea (sau lanț, știreang) la ham care ajută la împingerea înapoi a vehiculului, la încetinirea vitezei în timpul coborîrii și la oprirea lui. 4. S.f. (Reg.) Stăvilar, zăgaz, dig. 5. S.f. Plasă întinsă pe un semircerc, cu care se astupă gura matiței (sacul de plasă care formează partea din fund a năvodului) ca să nu iasă peștele cînd se scoate năvodul din apă. 6. Fiecare dintre parii care se pun la gardurile mari de prins pește, ca să nu le rupă valurile. II S.n. și f. Nume dat unor piese sau dispozitive care limitează deplasarea unui organ mobil, a unei instalații, a unui aparat etc. [<*opri* + suf. *-tor*] II s.f. (Reg.) Porțiune rezervată dintr-o pădure. ● Porțiune dintr-o pășune rezervată pentru cosit, pe care nu au voie să pască vitele. [<*opri* + suf. *-tură*]

OPTÁRE/OPTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a opta și rezultatul ei; opțiune. [<*opta*] II s.f. Figură retorică prin care se exprimă o dorință sub formă de exclamație. [<fr. *optation*, lat. *optatio*, *-onis*]

OPTIMÉTRU/OPTOMÉTRU I s.n. (TEHN.) Instrument de precizie pentru măsurarea dimensiunilor pieselor. [<fr. *optimètre*] II s.n. Aparat pentru controlul vederii și potrivirea ochelarilor. [<fr. *optomètre*, gr. *optesthai* = vedere, *metron* = măsură]

OR/ORI I 1. Conj. adversativă. Dar, însă. 2. Conj. conclusivă. Deci, așadar. [<fr. *or*] II conj., adv. I. Conj. (Cu funcție disjunctivă, adesea cu nuanță copulativă) 1. (În propoziții interogative) Sau. 2. (După o regentă, uneori în corelație cu „fie că", „sau", introduce sau leagă două propoziții subordonate opuse) *Fie că va veni el la tine*, o. *că vei merge tu la el, situația e aceeași.* II. Adv. (Pop.; introduce o propoziție interogativă) Oare. [*Et. i.*]

ORÁL/ORÁR I adj. 1. (ANAT.) Care se referă la gură, care aparține gurii; bucal. ○ *Sunet* o. = sunet la articularea căruia aerul trece numai prin gură. 2. Care se ia pe cale bucală. 3. Care se transmite verbal, din gură în gură. ● Care se face verbal, prin viu grai, care caracterizează graiul viu, vorbirea (în opoziție cu limba scrisă); (și substantivat, n.; despre examene) Care se desfășoară prin întrebări și răspunsuri expuse verbal. 4. *Stil* o. = mod de exprimare în scris care imită naturalețea exprimării prin viu grai. [<fr. *oral*, it. *orale*, lat. *os*, *oris* = gură] II adj., s.n. 1. Adj. Care arată orele; privitor la ore; care se face sau se calculează pe timp de o oră. ○ *Diferență* o. = diferență de timp marcată de două ceasornice situate pe longitudini diferite ale pămîntului. (Înv.) *Cerc* o. = meridian ceresc. 2. S.n. Program al unei activități împărțit pe ore și repetat periodic. ● *(Concr.)* Tabel grafic care indică programul în ore al unei activități; orele de plecare și de sosire ale unui tren, vapor, autobuz. ● *(Spec.)* Program săptămînal pe baza căruia se desfășoară activitatea didactică în școli și în facultăți. 3. S.n. (Înv.) Instrument care indică timpul; ceasornic. ● Acul mic al ceasornicului, care indică orele. [<fr. *horaire*, it. *orario*, lat. *horarius*]

ORATÓR/ORATÓRIU I s.m. Persoană care rostește un discurs, care vorbește în public; persoană care are talentul de a vorbi frumos în fața unui public; retor. [<fr. *orateur*, lat. *orator*, *-oris*] II s.n. 1. Compoziție muzicală simfonică de mare întindere cu temă dramatică, pentru orchestră, cor și soliști vocali, destinată a fi interpretată în concert; *(p. restr.)* cantată. 2. (Înv.) Mic edificiu sau încăpere într-o locuință particulară, servind drept loc de rugăciune; paraclis. [<fr. *oratoire*, it. *oratorio*, lat. *oratorium*]

ORATORIÁL/ORATORIÁN/ORATÓRIC I adj. Cu specific de oratoriu. [<*oratoriu*] II 1. Adj. Care se referă la ordinul călugăresc al Oratoriului. 2. S.m. Călugăr din ordinul numit al „Oratoriului". [<fr. *oratorien*, it. *oratoriano*] III adj. Referitor la orator sau la oratorie. [<*orator* + suf. *-ic*]

ORBITÁL/ORBITÁR I adj. 1. Referitor la orbita unui corp ceresc. ● (Despre un mobil) Care parcurge o orbită. 2. Al orbitei ochiului; orbitar. [<fr. *orbital*] II adj. De (la), din orbita ochiului; orbital. [<fr. *orbitaire*]

ORCHESTRÁNT/ORCHESTRATÓR I s.m. și f. Instrumentist care cîntă într-o orchestră. [<fr. *orchestrant*] II s.m. (MUZ.) Cel care orchestrează bucăți muzicale. [*Et. i.*]

ORCHESTRÁRE/ORCHESTRÁȚIE I s.f. Acțiunea de a orchestra și rezultatul ei. [<*orchestra*] II s.f. Arta de a orchestra; transcriere, aranjare pentru orchestră a unei bucăți muzicale prin folosirea mijloacelor tehnice de execuție și a timbrului propriu diverselor instrumente muzicale, în vederea realizării unei sonorități globale. ● Mod de îmbinare a diferitelor grupuri de instrumente ale unei orchestre (într-o bucată muzicală). [<fr. *orchestration*]

ORCHESTRÍNĂ/ORCHESTRÍNO I s.f. (MUZ.) Orchestră mică de muzică ușoară. [<it. *orchestrina*] II s.n. Instrument muzical cu claviatură și coarde. [<fr., it. *orchestrino*]

ORCHESTRIÓN/ORCHESTRIONÉT I s.n. Instrument muzical în formă de orgă sau de pian, cu două sau mai multe claviaturi. [<fr. *orchestrion*, it. *orchestrion*, germ. *Orchestrion*] II s.n. Instrument muzical cu manivelă, mai mic decît orchestrionul, care execută muzică înregistrată pe benzi de carton perforate. [<*orchestrion* + suf. *-et*]

ORCÍC/ORCICÁR I s.n. Fiecare dintre cele două bucăți de lemn prinse la crucea căruței, a trăsurii etc., de capetele cărora se agață știreangurile hamului. [<ucr. *orčyk*, pol. *orczyk*] II s.n. Ochiul.

sau laţul ştreangului de la ham, care se prinde de orcic. [<*orcic* + suf. *-ar*]

ORDINÁL/ORDINÁR I adj. *Numeral* **o.** = numeral care indică locul, ordinea numerică într-o serie. [<fr. *ordinal*, lat. *ordinalis*] **II** adj. **1.** Obişnuit, normal; de rînd, comun. ○ *Fracţie* **o.** = raportul a două numere întregi. *Sesiune* **o.** = sesiune convocată conform regulamentului de funcţionare. **2.** De calitate inferioară, fără valoare, prost; vulgar, grosolan, josnic. [<fr. *ordinaire*, germ. *ordinar*, lat. *ordinarius*]

ORDINATÓR/ORDONATÓR I s.n. Calculator numeric universal, compus dintr-un număr variabil de unităţi specializate, comandate de acelaşi program înregistrat, care permite efectuarea unor operaţii aritmetice şi logice fără intervenţia omului în timpul lucrului şi rezolvă probleme de calcul ştiinţific, de gestiune a întreprinderilor comerciale sau industriale etc. [<fr. *ordinateur*] **II** s.m. şi f. Conducător al unei instituţii bugetare, centrală sau locală, care are dreptul să dispună de creditele bugetare aprobate prin planul de venituri şi de cheltuieli ale instituţiei. [<fr. *ordonnateur*]

ORDONÁ/ORDONANŢÁ I vb. I. Tranz. **1.** A da un ordin, a porunci, a comanda; a cere, a pretinde, a dispune. **2.** (Înv.) A prescrie un medicament, un tratament. **3.** A pune ordine, a aranja, a orîndui, a grupa anumite lucruri. [<fr. *ordonner*] **II** vb. I. Tranz. A dispune plata unei sume prin emiterea unei ordonanţe, a unui ordin de plată. [<fr. *ordonnancer*]

ORGÁN/ORGÁNUM I s.n. **1.** Parte a corpului, a unui organism care îndeplineşte una sau mai multe funcţii vitale sau utile vieţii. **2.** Piesă componentă a unei maşini sau a unui mecanism. **3** (Fig.) Instrument, mijloc de acţiune, de comunicare; *(p. ext.)* publicaţie, ziar. **4.** Grup de persoane numite sau alese în conducerea unei organizaţii politice sau administrative. [<fr. *organe*, it. *organo*, germ. *Organ*, rus. *organ*, lat. *organum*] **II** s.n. (MUZ.) Cea mai veche formă a muzicii polifonice, care consta dintr-un contrapunct improvizat pe o anumită temă. [<fr., lat. *organum*]

ORGANICIÁN/ORGANICÍST/ORGANÍST I adj. Care este specialist în chimia organică. [<fr. *organicien*] **II** adj. Referitor la organicism; care este adept al organicismului. [<fr. *organiciste*] **III** s.m. şi f. Cîntăreţ la orgă. [<fr. *organiste*, germ. *Organist*]

ORGANICÍSM/ORGANICITÁTE I s.n. **1.** Curent sociologic al cărui iniţiator a fost Spencer, după care societatea omenească este un organism analog cu cel uman. **2.** Teorie idealistă în biologia contemporană care afirmă că toate organismele au atît formă materială cît şi spirituală, toate celulele avînd judecată. **3.** Teorie care susţine că orice maladie provine dintr-o leziune organică. [<fr. *organicisme*] **II** s.f. Însuşirea a ceea ce este organic. [<it. *organicità*]

ORGIÁC/ORGIÁSTIC I adj. Cu caracter de orgie. [<fr. *orgiaque*] **II** adj. Referitor la dezlănţuirile pasionale pe care le implicau unele culte mistice din antichitate. ● (Fig.) Extraordinar. [<fr. *orgiastique*]

ORHIECTOMIE (ORHIDECTOMÍE)/ORHIOTOMÍE (ORHIDOTOMÍE) I s.f. (MED.) Extirpare (parţială) chirurgicală a glandelor sexuale masculine. [<fr. *orchidectomie*] **II** s.f. (MED.) Incizie chirurgicală a unei glande sexuale masculine. [<fr. *orchidotomie*]

ORIENTÁBIL/ORIENTATÍV/ORIENTATÓR I adj. Care poate fi condus, care poate fi orientat. [<fr. *orientable*] **II** adj. Care serveşte la orientare, care informează; informativ. [<*orienta* + suf. *-(t)iv*] **III** adj. (Rar) Care indică direcţia, care orientează. [<it. *orientatore*]

ORIENTÁL/ORIENTALÍST I s.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a unei ţări din Orient; (p. *restr.* turci; (la pl.) popoarele din Orient. [<fr. *oriental*, lat. *orientalis*] **II** s.m. şi f. Specialist în orientalistică. [<fr. *orientaliste*]

ORIENTALÍSM/ORIENTALÍSTICĂ I s.n. Ceea ce caracterizează pe orientali, moravurile, felul de a fi al orientalilor. ● (Rar) Ceea ce se referă la Orient şi la orientali. ● (Rar) Orientalistică. [<fr. *orientalisme*] **II** s.f. Grup de discipline care se ocupă cu studiul istoriei, limbilor şi culturii spirituale şi materiale a popoarelor din Orient. [<germ. *Orientalistik*]

ORIGINÁL/ORIGINÁR I adj. **1.** (Despre acte, documente, opere artistice şi literare, fotografii etc.; adesea substantivat, n.) Care constituie primul exemplar; care a servit sau poate servi drept bază pentru copii, reproduceri sau multiplicări; care a fost produs pentru prima oară într-o anumită formă. **2.** (Despre idei, opere, teorii etc.) care este propriu unei persoane sau unui autor; neimitat după altceva; personal, nou, inedit. **3.** (Despre artişti, scriitori, oameni de ştiinţă) Care creează ceva nou, personal, fără a folosi un model făcut de altul. ● (Substantivat, n.) Fiinţă sau obiect care serveşte ca model pentru o operă de artă. **4.** (Adesea substantivat) Care iese din comun, neobişnuit, ciudat, bizar; excentric, extravagant. [<fr. *original*, lat. *originalis*] **II** adj. **1.** Care este de loc din ..., care îşi are obîrşia în ... **2.** În forma de la început, de origine; iniţial. [<fr. *originaire*, lat. *originarius*]

ORIPILÁRE/ORIPILÁŢIE I s.f. (Franţuzism) Acţiunea de a oripila şi rezultatul ei; înfiorare, îngrozire, groază. [<fr. *horripiler*] **II** s.f. (MED.) Şoc, reacţie nervoasă cauzată de frică, de repulsie, care face să se zbîrlească părul. [<fr. *horripilation*]

ORÎNDUIÁLĂ/ORÎNDUÍRE I s.f. **1.** Rînduială, ordine, întocmire, organizare. ○ Loc. adv. *Cu* **o.** = cu rost. **2.** (Înv.) Hotărîre, dispoziţie, ordin; (concr.) act care conţine o hotărîre. **3.** Orînduire socială. [<*orîndui* + suf. *-eală*] **II** s.f. Acţiunea de a orîndui şi rezultatul ei. **1.** Aşezare, grupare într-o anumită ordine, într-un anumit fel; aranjare, repartizare, clasare; organizare, întocmire; stabilire. **2.** Învestire. **3.** (Înv.) Hotărîre, dispoziţie, decizie, ordin. **4.** (Adesea cu determinările „socială" şi „social-economică") Treaptă a dezvoltării istorice a societăţii, caracterizată printr-un nivel determinant al forţelor de producţie, prin relaţiile de producţie corespunzătoare acestuia şi prin suprastructura generată de aceste relaţii; formaţiune socială, formaţiune social-economică. ○ **o.** *de stat* = organizare politică şi teritorială a statului sub aspectul regimului şi formei

de stat, precum şi al împărţirii administrativ-teritoriale, determinată, în esenţă, de caracterul orînduirii sociale. [<*orîndui*]

ORNAMENTĂŢIE/ORNAMÉNTICĂ I s.f. Faptul de a împodobi cu ornamente; arta, tehnica ornamentării; totalitatea ornamentelor care împodobesc ceva; ansamblu ornamental. [<fr. *ornamentation*, rus. *ornamentaţiia*] **II** s.f. **1.** Mod specific unui popor sau unui stil de a concepe şi a dispune ornamentele în arhitectură şi în arta aplicată. **2.** Totalitatea motivelor ornamentale specifice unui popor sau unui stil. **3.** (MUZ.) Totalitatea sunetelor care împodobesc linia melodică iniţială. [<germ. *Ornamentik*]

ORTOFONÍE/ORTOFORÍE I s.f. Ramură a laringologiei, care studiază şi tratează defectele de pronunţare şi de emisiune vocală. [<fr. *ortophonie*, gr. *orthos* = drept, *phone* = sunet] **II** s.f. (MED.) Paralelism perfect al axelor vizuale. ● Echilibru muscular normal al ochilor. [<fr. *orthophorie*, gr. *orthos* = drept, *pherein* = a duce]

ORTOTRÓP/ORTOTRÓPIC I adj. (Despre organele plantelor) Care prezintă o creştere verticală. [<fr. *orthotrope*] **II** adj. (Despre corpuri) A cărui suprafaţă are strălucirea proporţională cu iluminarea. [<fr. *orthotropique*, gr. *orthos* = drept, *trope* = răsucire]

OSCILÁNT/OSCILATÓRIU I adj. **1.** Care oscilează; care nu este consecvent într-o hotărîre, comportare. **2.** (Fig.) Şovăitor; fluctuant. [<fr. *oscillant*] **II** adj. (Despre mişcări) Care are oscilaţii. [<fr. *oscillatoire*]

OSCILÁRE/OSCILÁŢIE I s.f. Acţiunea de a oscila şi rezultatul ei; clătinare; *(fig.)* ezitare; fluctuaţie. [<*oscila*] **II** s.f. **1.** Mişcare alternativă periodică a unui corp faţă de o poziţie de echilibru. **2.** Variaţie periodică în timp a valorilor unei mărimi fizice. **3.** (Fig.) Şovăială, nehotărîre; fluctuaţie. [<fr. *oscillation*, lat. *oscillatio*, *-onis*]

OSPEŢÍE/OSPEŢÍME I s.f. **1.** Primire bună, ospitalitate. **2.** (Rar) Ospăţ. [<*ospăţ* + suf. *-ie*] **II** s.f. (Rar) Mulţime de oaspeţi. [<*ospăţ* + suf. *-ime*]

OSTEOGÉN/OSTEOGÉNIC I adj. (BIOL.) Care produce un ţesut osos. [<fr. *ostéogène*] **II** adj. Referitor la osteogeneză. [<fr. *ostéogènique*]

OTORAGÍE/OTORAHÍE/OTORÉE I s.f. (MED.) Scurgere a unei cantităţi de sînge din ureche în urma unei tumori, a vegetaţiilor, a polipilor etc. [<fr. *otorragie*, gr. *ous* = ureche, *rhegnynai* = a curge] **II** s.f. (MED.) Scurgere de lichid cefalorahidian auditiv extern, întîlnit de obicei în cazuri de fractură a stîncii osului temporal. [<fr. *otorrahie*] **III** s.f. (MED.) Simptom caracterizat prin scurgere de puroi din ureche, care survine, de obicei, în cursul otitei. [<fr. *otorrhée*]

OXIDÁBIL/OXIDÁNT I adj. Care se poate oxida, care poate rugini (uşor). [<fr. *oxydable*] **II** adj. **1.** Care are proprietatea de a oxida, care produce oxidare; (substantivat, m.) substanţă care are proprietatea de a produce o oxidare. **2.** (BIOL.) Oxidativ. [<fr. *oxydant*]

OZONIFICÁ/OZONIZÁ I vb. I. Tranz. A împrospăta, a purifica cu ozon. [<fr. *ozonifier*] **II** vb. I. Tranz. **1.** A steriliza apa cu ajutorul ozonului. **2.** A produce ozon (mai ales într-o incăpere) pentru a mări cantitatea de oxigen. [<fr. *ozoniser*, it. *ozonizzare*]

OZONIFICÁRE/OZONIZÁRE I s.f. Acţiunea de a ozonifica şi rezultatul ei. [<*ozonifica*] **II** s.f. Acţiunea de a ozoniza şi rezultatul ei. [<*ozoniza*]

Scanned with OKEN Scanner

PACIFICÁRE/PACIFÍSM I s.f. Acțiunea de a pacifica și rezultatul ei. ◐ (Rar) Împăcare, liniștire. [<*pacifica*] II s.n. 1. Atitudinea unui pacifist; propovăduire a politicii de pace. 2. Curent politic ai cărui reprezentanți se pronunță împotriva oricăror războaie, limitîndu-se însă la simpla propovăduire pasivă a păcii [<fr. *pacifisme*]

PACIFICATÓR/PACIFÍST I s.m. și f., adj. (Persoană) Care pacifică, care restabilește pacea, liniștea. [<fr. *pacificateur*, it. *pacificatore*, lat. *pacificator*, *-oris*] II s.m. și f., adj. s.m. 1. Adept al pacifismului. 2. Adj. Care ține de pacifism, privitor la pacifism; care are ca scop menținerea păcii. [<fr. *pacifiste*]

PAGINÁRE/PAGINATÚRĂ/PAGINÁȚIE I s.f. Acțiunea de a pagina și rezultatul ei; punere în pagină, paginat. [<*pagina*] II s.f. (POLIGR.) Numerotarea paginilor unei opere. [<it. *paginatura*] III s.f. (POLIGR.) Așezare în pagini a materialului cules în șpalturi; secție unde se face această operație. ◐ Numerotare a paginilor unei cărți. [<fr. *pagination*]

PÁGRUS/PÁGUS I s.m. (ZOOL.) Pește marin asemănător cu dorada, apreciat pentru carnea sa. [<fr *pagre*, it. *pagro*, lat. *phager*, gr. *phagros*] II s.n. (În Imperiul Roman) Comună, sat. [<lat.d *pagus*]

PAIÉT/PAIÉTĂ I s.n. Pînză groasă impermeabilă manevrată de la bord, cu care se acoperă pe din afară spărturile mici produse în bordajul unei nave sub linia de plutire. [<fr. *paillet*] II s.f. Mic disc metalic sau de sticlă cu gaură la mijloc, care se coase pe haine, pe stofe etc. pentru a le înfrumuseța. [<fr. *paillette*]

PAIÓL/PAIÓN I s.n. Pardoseală acoperită cu linoleum sau material plastic care acoperă podeaua încăperilor unei nave. ◐ (La pl.) Piese de lemn montate pe fundul unei nave pentru a proteja mărfurile de umezeală. [<rus. *paiol*] II s.n. 1. (Rar) Împletitură de paie pentru sticle. 2. Utilaj folosit la descărcatul vapoarelor. [<fr. *paillon*]

PALADÍN/PALATÍN I s.m. (În evul mediu) Nobil slujitor la palatul unor regi în apusul Europei; *(p. ext.)* cavaler rătăcitor din evul mediu, în continuă căutare de aventuri eroice. ● (Fig.) Bărbat voinic, îndrăzneț, însuflețit de sentimente cavalerești. [<fr. *paladin*, it. *paladino*] II s.m. Mare demnitar în palatul regilor în evul mediu, guvernator al unei provincii. [<lat. *palatinus*]

PALÁNC/PALÁNCĂ I s.n. (Reg., var. **palan**) Macara formată din mai mulți scripeți situați pe două sau mai multe axe, dintre care una fixă. [<fr. *palan*, it. *palanco*] II s.f. 1. (Înv.) Palisadă. ○ *A face* (sau *a da ceva* p. *(la pămînt)* = a culca la pămînt, a doborî. 2. (Reg.) Nume dat unor construcții rudimentare, folosite ca gard, ca adăpost pentru animale etc. [<tc., pol. *palanka*, magh. *palánk*]

PÁLĂ/PALÉE I s.f. I. 1. Veșmînt femeiesc constînd dintr-o bucată de pînză dreptunghiulară, purtat peste etolă de matroanele romane. 2. (TEXT.) Semifabricat în formă de bandă continuă, obținut din fibre (de lînă sintetice) pieptănate și înfășurate pe bobine. [<lat. *palla*] II. Fiecare dintre brațele unei elice de avion, de vapor sau al unui rotor de mașină. [<fr. *pale*, lat. *pala* = lopată] II s.f. I. Picior intermediar de susținere a grinzilor principale ale unui pod de lemn. [<fr. *palée*, lat. *palus* = stîlp] II. (BOT.) Înveliș floral format din două frunzișoare situate la baza spicului gramineelor. [<germ. *Palea*]

PALEOCÉN/PALEOGÉN I s.n., adj. 1. S.n. Prima epocă a paleogenului sau a eocenului, caracterizată prin apariția unor noi asociații de foraminifere și prin dezvoltarea rapidă a mamiferelor placentare. 2. Adj. Care aparține paleocenului, privitor la paleocen. [<fr. *paléocène*, gr. *palatos* = vechi, *kainos* = recent] II s.n., adj. 1. S.n. Prima perioadă a neozoicului, caracterizată printr-o floră în care predomină fanerogamele și printr-o faună variată; numulitic. 2. Adj. Care aparține paleogenului, privitor la paleogen. [<fr. *paléogène*, it. *paleogene*, germ. *palläogen*]

PALINGENÉZĂ/PALINGENEZÍE I s.f. 1. (Livr.) Reînnoire a instituțiilor, a concepțiilor etc. 2. Metamorfism produs la adîncimi foarte mari pe care îl suferă rocile eruptive sau sedimentare sub influența temperaturii. 3. (BIOL.) Apariția, în procesul dezvoltării unor indivizi, a unor caractere deja dispărute pentru grupa din care aceștia fac parte. [<it. *palingenesi*, germ. *Palingenese*, gr. *palin* = din nou, *genesis* = naștere] II s.f. 1. Concepție metafizică care preconizează reînvierea periodică a tuturor ființelor; metempsihoză. ● (Fig.) Înnoire, regenerare (morală). 2. Concepție potrivit căreia istoria este alcătuită din perioade succesive de decădere și de înflorire. 3. Concepție despre perfecționarea permanentă a viețuitoarelor printr-o evoluție lentă. [<fr. *palingénésie*, gr. *palingenesis* = renaștere]

PALMÁR/PALMÁT I adj. Care se referă la palmă. [<fr. *palmaire*] II adj. 1. (Despre lobii unei frunze simple, foliolele unei frunze compuse sau despre nervuri) Care pornește dintr-un centru comun și se răsfiră apoi ca degetele de la mînă; palmiform. 2. (Despre picioarele unor animale) Cu degetele unite printr-o membrană. [<fr. *palmé*, it. *palmato*, lat. *palmatus*]

***PÁLMĂ/PALMÉTĂ** I s.f. I. 1. Partea dinăuntru a mîinii, de la încheietura cu antebrațul pînă la vîrful degetelor. 2. Lovitură aplicată cuiva (peste obraz) cu palma. 3. Veche unitate de măsură

Scanned with OKEN Scanner

pentru lungime (de aproximativ 25—28 cm), egală cu distanța dintre extremitatea degetului mare și a celui mic bine întinse în lături. 4. Bătător de covoare. 5. Paletă din material plastic folosită împotriva mușteluor. [<lat. *palma*] II (Înv.) Ramură de palmier (socotită ca semn al biruinței). ● Motiv ornamental în formă de ramură de palmier. ○ P. *academice* = distincție acordată de Academia Franceză oamenilor de știință și artiștilor. [<fr. *palme*, lat. *palma*] II s.f. Motiv ornamental stilizat, sculptat sau pictat, în formă de frunze de palmier. ● Formă artistică dată unor pomi fructiferi, prin îndreptarea ramurilor cu ajutorul spalierelor pentru a le face să crească într-o anumită direcție, [<fr. *palmatte*]

PALMITÁT/PALMITÍNĂ I s.m. Sare sau ester al acidului palmitic. [<fr. *palmitate*, germ. *Palmitat*] II s.f. Substanță solidă, grasă, obținută prin combinarea acidului palmitic cu glicerina. [<fr. *palmitine*]

PALPATÓR/PALPITATÓR I s.n. Element sensibil al unui instrument de măsurat sau de controlat neregularitățile de pe suprafața corpurilor solide (de obicei metalice). [<it. *palpatore*] II adj. (Rar) Tremurător, fremătător. [<*palpita*]

PALPITÁRE/PALPITÁȚIE I s.f. Acțiunea de a palpita și rezultatul ei. [<*palpita*] II s.f. Mișcare anormală, puternică, rapidă sau neregulată a inimii. ● (Fig.; rar) Sentiment, emoție [<fr. *palpitation*, it. *palpitazione*, lat. *palpitatio*, *-onis*]

PALUDÍNĂ/PALUDRÍNĂ I s.f. Moluscă gasteropodă vivipară, care trăiește în apele curgătoare și în iazuri. [<fr. *paludine*] II s.f. Preparat farmaceutic sub formă de pulbere albă, cu gust amărui și fără miros, folosit contra paludismului. [<fr. *paludrine*]

PANACHÍDĂ/PANAHÍDĂ I s.f. Tăbliță sau placă de metal, de piatră sau de lemn, folosită în trecut de școlari pentru a învăța să scrie. [<bg. *panakida*] II s.f. (Înv. și pop.) Parastas (făcut după 40 de zile de la scoaterea mortului din casă). ● Parte a prohodului care se cîntă la scoaterea mortului din casă. [<sl. *panahida*]

PANCREATECTOMÍE / PANCREATICOTOMÍE I s.f. (MED.) Extirpare chirurgicală a pancreasului. [<fr. *pancréatectomie*, gr. *pankreas* = pancreas, *ektome* = excizie] II s.f. (MED.) Pancreatotomie, incizie a pancreasului. [<fr. *pancréaticotomie*]

PANCREATÍNĂ/PANCREATÍTĂ I s.f. Substanță extrasă din pancreasul animalelor și folosită în tratamentul tulburărilor intestinale. [<fr. *pancréatine*] II s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a pancreasului. [<fr. *pancréatite*]

PANCREATOSTOMIE/PANCREATOTOMÍE I s.f. (MED.) Creare a unei fistule care să permită comunicarea canalului pancreatic cu exteriorul. [<fr. *pancréatostomie*, gr. *pankreas* = pancreas, *stoma* = gură] II s.f. (MED.) Incizie chirurgicală a pancreasului; pancreaticotomie. [<fr. *pancréatotomie*, gr. *pankreas* = pancreas, *tome* = tăiere]

PANÉL/PANÉR I s.n. Placă de lemn alcătuită dintr-un miez de șipci, de scînduri înguste sau de fîșii de furnir gros, acoperit pe ambele fețe cu cîte o foaie de furnir, întrebuințată mai ales la fabricarea mobilelor. [<germ. *Paneel*, rus. *paneli*] II s.n. Obiect făcut dintr-o împletitură de nuiele, de foi de papură, de rafie etc., de obicei mai mic decît coșul, în care se transportă sau se păstrează diverse obiecte (alimente). [<ngr. *panéri*]

PANONIÁN/PANÓNIC I adj. Care aparține panonianului, privitor la panonian. [<fr. *pannonien*] II adj. Care aparține Panoniei, referitor la Panonia; originar din Panonia. [<*Panonia* + suf. *-ic*]

PANSÁJ/PANSÁRE I s.n. Curățirea de murdărie a pielii animalelor cu țesala sau cu peria. [<fr. *pansage*] II s.f. Acțiunea de a pansa și rezultatul ei; bandajare. [<*pansa*]

PAPARÚDĂ/PAPARÚGĂ I s.f. 1. (Pop.) Fată sau femeie care, în vreme de secetă, cîntă și dansează pe uliță invocînd ploaia. 2. (La pl.) Jocul și ritualul paparudelor. ● (În superstiții) Personaj mitologic care aduce ploaia. 3. (Fig.) Femeie îmbrăcată ridicol sau fardată excesiv; *(p. gener.)* persoană caraghioasă. [<bg. *peperuda*] II s.f. (ENTOM; reg.) Buburuză. [*Et. i.*]

PAPÍLĂ/PAPILÓM I s.f. Mică proeminență (conică) a pielii, a unor mucoase sau a feței externe sau interne a unui organ. [<fr. *papille*, lat. *papilla*] II s.n. Tumoră epitelială benignă, care se formează pe piele și pe mucoase. [<fr. *papillome*]

PAPILÓS/PAPULÓS I adj. (BIOL.) Acoperit cu papile. [<fr. *papilleux*] II adj. Cu papule (bubulițe, bășicuțe pe piele, spuzeală). [<fr. *papuleux*]

***PAPIOÁNE/PAPIÓNI** I s.n. (sg. *papion*) Cravată înnodată sub formă de aripi de fluture. [<fr. *papillon*] II s.m. (sg. *papion*) (Rar) Specie de cîine pitic cu urechile lungi, căzute și cu părul lung de diferite culori. [<fr. *papillon*]

PAPÍR/PAPÍRUS I s.n. (Reg.) Hîrtie. ● Foaie de hîrtie scrisă; *spec.* scrisoare. [<germ. *Papier*, magh. *papir*] II s.n. 1. Plantă erbacee acvatică cu tulpina formată din foițe membranoase, care crește mai ales în Delta Nilului și în Africa Centrală *(Cyperus papyrus)*. 2. Material sub formă de foiță, prelucrat din tulpina acestei plante, pe care se scria în antichitate. ● Vechi manuscris pe un astfel de material. [<fr., lat. *papyrus*]

PAPRICÁȘ/PÁPRICĂ I s.n. 1. Tocană cu multă boia de ardei și cu găluști de făină. 2. (Reg.) Boia de ardei. [<magh. *paprikas*] II s.f. (Reg.) 1. Ardei. 2. Boia de ardei. [<magh. *paprika*]

PAPUCÁR/PAPUCÁȘ I s.m. (Înv. și reg.) Persoană care face ori repară papuci; *(p. gener.)* cizmar. [<*papuc* + suf. *-ar*] II s.m. Papucel. [<*papuc* + suf. *-aș*]

PARAFÍNIC/PARAFINÓS I adj. Referitor la parafină, din parafină. [<fr. *paraffinique*] II adj. Care conține parafină. [<fr. *paraffineux*]

PARALÁCTIC/PARATÁCTIC I adj. Care aparține paralaxei; privitor la paralaxă. [<fr. *parallactique*] II adj. Care este exprimat prin parataxă; care alcătuiește o parataxă sau un element al ei; juxtapus. [<fr. *paratactique*]

PARALÁXĂ/PARATÁXĂ I s.f. 1. Unghiul format de dreptele care unesc un punct foarte depărtat de extremitățile unei baze de observare. 2. (ASTRON.) Unghi maxim sub care se vede raza pămîntului sau a orbitei sale de pe un alt corp ceresc. [<fr. *parallaxe*, lat. *parallaxis*] II s.f. Mod de exprimare a raporturilor de coordonare sau de subordonare în propoziție sau în frază prin simpla

alăturare, fără ajutorul vreunui cuvînt de legătură; juxtapunere. [<fr. *parataxe*, gr. *parataxis*<*para* = lîngă, *taxis* = așezare]

***PARALÉLE/PARALÉLURI** I s.f. (sg. *paralelă*) **1.** Linie sau suprafață situată la egală distanță de altă linie sau de altă suprafață cu care nu se întretaie, oricît de mult s-ar prelungi. ◆ Fiecare dintre cercurile imaginare paralele cu ecuatorul care unesc punctele de egală latitudine de pe suprafața Pămîntului. **2.** (La pl.) Aparat de gimnastică format din două bare paralele susținute de stîlpi. **3.** (Fig.) Comparație, apropiere între două persoane, două lucruri etc. prin care se scot în relief asemănările și deosebirile. [<fr. *parallèle*, lat. *parallelus*] **II** s.n. (sg. *paralel*) Instrument folosit la trasarea (pe o piesă) a unor distanțe sau a unor linii paralele cu un plan dat. [<fr. *parallèle*, it. *parallelo*, germ. *Parallela*, lat. *parallelus*]

PARALIZÁRE/PARALIZÍE I s.f. Faptul de a paraliza. [<*paraliza*] **II** s.f. Boală care se manifestă prin pierderea totală sau parțială a posibilității de mișcare și a sensibilității corpului sau a unei părți a lui; dambla. ○ **P.** *infantilă* = poliomielită. [<fr. *paralysie*, lat., gr. *paralysis*]

PARALOGÍE/PARALOGÍSM I s.f. (Rar) Transformare analogică a formei unui cuvînt prin apropierea lui de un alt cuvînt asemănător; *(concr.)* cuvînt rezultat dintr-o astfel de transformare; enunț care conține asemenea cuvinte. [<fr. *paralogie*, gr. *para* = lîngă, *logos* = cuvînt] **II** s.n. Raționament fals datorat neștiinței, fără intenția de a induce în eroare. [<fr. *paralogisme*, gr. *para* = alături, *logismos* = raționament]

PARAMORFÍSM/PARAMORFÓZĂ I s.m. (MED.) Anomalie de formă; paramorfie. [<fr. *paramorphisme*, gr. *para* = lîngă, *morphe* = formă] **II** s.f. Transformare a structurii corpurilor, păstrînd compoziția chimică și forma exterioară a cristalului inițial. [<germ. *Paramorphose*]

PARASÓL/PARASOLÁR I s.n. **1.** (Înv.) Umbrelă de soare. **2.** Aripă de avion monoplan așezată deasupra fuselajului. [<fr. *parasol*, germ. *Parasol*] **II** s.n. **1.** Dispozitiv montat la obiectivul aparatului de fotografiat sau de filmat pentru a împiedica pătrunderea luminii suplimentare în aparat. **2.** Apărătoare formată dintr-o placă transparentă (colorată) sau opacă, montată în interiorul unui vehicul, deasupra parbrizului, pentru a proteja pe șofer de lumina directă a soarelui. [<*para* + *solar*]

PARC/PÁRCHING I s.n. **1.** Suprafață (întinsă) de teren (de utilitate publică), cu plantații, alei și diferite construcții, amenajată pentru agrement. ◆ Teren împrejmuit, unde vînatul este crescut și îngrijit pentru vînătoare. ◆ Teren parcelat cu locuințe și cu numeroase spații verzi. **2.** Loc de staționare și de garare mai îndelungată a vehiculelor sau de depozitare a materialelor; *(p. ext.)* vehicule și materiale aflate în acest loc. ◆ Totalitatea vehiculelor unei întreprinderi, ale unei instituții etc. ◆ Totalitatea instalațiilor mecanice aflate pe un teren de unde se extrage minereul sau pe care sînt amenajate sonde. [<fr. *parc*, it. *parco*, germ. *Park*, lat. t. *parcus*] **II** s.n. Loc, teren, construcție, special amenajate, unde se parchează mașinile. [<engl., fr. *parking*]

PARCÁJ/PARCÁRE I s.n. Loc de parcare a vehiculelor; parching. [<fr. *parcage*] **II** s.f. Acțiunea de a parca și rezultatul ei. [<*parca*]

PARENTÁL/PĂRINTÉSC I adj., s.m. I. Adj. **1.** Referitor la părinți, moștenit de la părinți; ereditar. **2.** (GEOL.) *Material* **p.** = strat rezidual sau transportat, format din roci dezagregate, care constituie cea mai mare parte a solului. [<it. *parentale*, lat. *parental*] II S.m. Organism sexuat sau asexuat care dă naștere unui nou organism, transmițîndu-i caracterele sale. [<germ. *Parental*(generation)] **II** adj. **1.** Care aparține părinților sau părintelui, privitor la părinți sau la părinte, ca de la părinți sau de la părinte; *(p. ext.)* iubitor (ca un părinte). **2.** Care aparține strămoșilor, privitor la strămoși; strămoșesc. [<*părinte* + suf. *-esc*]

PARODONTÍTĂ/PARODONTÓM I s.f. (MED.) Inflamație a parodonțiului. [<fr. *parodontite*, gr. *para* = lîngă, *odous* = dinte] **II** s.n. (MED.) tumoare a țesutului paradontal. [<fr. *parodontome*]

PARTICULARÍSM/PARTICULARITÁTE I s.n. Concepție ideologică conform căreia se pretinde autonomia unei provincii, a unei părți dintr-un stat. [<fr. *particularisme*] **II** s.f. Caracterul a ceea ce este particular; trăsătură caracteristică, notă distinctivă prin care o ființă sau un lucru se deosebește de altele. [<fr. *particularité*]

PARTICULARÍST/PARTICULARIZÁNT I adj. (Rar) Referitor la particularism, propriu particularismului. [<fr. *particulariste*] **II** adj. Care particularizează, individualizează. [<fr. *particularisant*]

PASÁBIL/PASÁNT I adj. (Fam.) Care poate fi acceptat, utilizat; acceptabil. [<fr. *passable*] **II** adj. și subst. n. *Contor* **p.** = contor care înregistrează consumul de energie electrică defalcat din consumul înregistrat de un contor general. [<fr. *passant*, germ. *Passant*]

PASIONÁL/PASIONÁNT I adj. (Despre însușiri, sentimente, acțiuni etc.) Produs sau determinat de o pasiune, care se referă la o pasiune. [<fr. *passionnel*, lat. *passionalis*] **II** adj. Care pasionează; captivant, palpitant. [<fr. *passionnant*]

PASIVÍSM/PASIVITÁTE I s.n. (Rar) Atitudine a omului pasiv; tendință spre pasivitate. [<it. *passivismo*, germ. *Passivismus*] **II** s.f. **1.** Stare a celui pasiv; lipsă de activitate, de inițiativă, de interes; renunțare la acțiune; inactivitate; resemnare. **2.** Însușire a unor metale sau aliaje de a nu fi atacate de unii acizi concentrați. [<fr. *passivité*, germ. *Passivität*]

PÁSTOR/PĂSTÓR I s.m. Preot protestant. [<germ. *Pastor*, lat. *pastor*, *-oris*] **II** s.m. **1.** Cioban. **2.** (Fig.) Preot; *(p. ext.)* conducător, îndrumător (spiritual). [Lat. *pastor*, *-oris*]

***PÁSURI/PĂȘI** I s.n. (sg. *pas*) **1.** Distanță între două elemente alăturate identice ale unui sistem tehnic. ○ **P.** *de filet* sau **p.** *filetului* = distanța dintre laturile paralele a două spire consecutive, măsurată de-a lungul axului filetului. ◆ Distanță dintre doi dinți consecutivi ai unei roți dințate. **2.** (Înv. și reg.) Unealtă de lemn

asemănătoare cu un compas, folosită la dulgherie, dogărie etc. **3.** Drum îngust printre munți. [<fr. *pas*, germ. *Pass*, lat. *passus*] **II** s.m. (sg. *pas*) **1.** Fiecare dintre mișcările alternative pe care le fac picioarele în mers obișnuit; *(p. ext.)* distanță astfel parcursă; *(p. gener.)* distanță mică. ○ *A face primul* **p.** = a face începutul, primele încercări. *A ceda* **p.** = a se lăsa depășit (în mers, în acțiuni, în realizări). ◉ Zgomot produs de cel care merge pe jos. ◉ (Fig.) Stadiu, etapă. ◉ (Fig.) Înaintare, propășire, progres. ◉ (Fig.) Acțiune, act, faptă. **2.** Mod de a umbla pe jos; mers, umblet. **3.** Unitate de măsură de lungime egală cu distanța dintre cele două picioare ale omului depărtate în cursul mersului obișnuit. **4.** Urmă lăsată de talpa piciorului sau a încălțămintei în mers. [<fr. *pas*, lat. *passus*]

PATÉLĂ/PATÉNĂ I s.f. **1.** (Înv.) Farfurie de pământ sau de metal în care se punea mîncarea. **2.** (ANAT.) Rotulă. [<fr. *patelle*, lat. *patela*] **II** s.f. Vas de formă circulară, plată, cu picior, folosit în cultul catolic. [<fr. *patène*, it., lat. *patena*]

PATÉNT/PATÉNTĂ I I. adj. **1.** (Despre sisteme și obiecte tehnice) Construit în chip special pentru a prezenta garanții de soliditate, de bună funcționare sau pentru a putea fi folosit ușor; care funcționează perfect. ○ *Clește* **p.** (și substantivat, n.) = clește special cu care se pot executa diferite operații de apucare, de tăiere etc. **2.** (Despre acțiuni sau manifestări ale omului) Care nu se poate tăgădui; de netăgăduit, evident; autentic. [<fr. *patent*] II. s.n. Un fel de tîrnăcop, folosit în mine. [<germ. *Patent*] **II** s.f. I. **1.** Buton de încheiat. **2.** Capsă. [<germ. *Patent*] II **1.** Drept exclusiv acordat unui inventator sau unei autorități de a folosi și de a comercializa o invenție, o inovație etc.; act, diplomă care conferă acest drept; brevet. ◉ (Înv.) Brevet, autorizație de a exercita, pe cont propriu, o activitate sau un anumit comerț. ◉ (Fig.; ir.) Sistem, procedeu (propriu cuiva). **2.** Impozit care se plătea în trecut pentru un anumit comerț sau o anumită industrie. [<fr., it. *patente*]

PATERNALÍSM/PATERNALITÁTE/PATERNITÁTE I s.n. **1.** Sistem social caracterizat prin predominanța celor mai vîrstnici sau a unuia care deține o influență personală asupra grupului. **2.** Pretins interes manifestat de patronii sau conducătorii de fabrici față de bunăstarea muncitorilor, de atmosfera din întreprindere, de relațiile interumane. [<fr. *paternalisme*] **II** s.f. Caracterul a ceea ce este patern; care se referă la paternitate. [<*paternal* + suf. *-itate*] **III** s.f. **1.** Calitatea de tată. **2.** (Fig.) Calitatea de autor al unei opere. [<fr. *paternité*, lat. *paternitas*, *-àtis*]

PATOGÉN/PATOGÉNIC I adj. (Despre microbi, agenți etc.) Care provoacă infecții. [<fr. *pathogène*, gr. *pathos* = boală, *gennan* = a produce] **II** adj. Referitor la patogenie. [<fr. *pathogènique*]

PATOGENÍSM/PATOGENITÁTE I s.n. Starea a ceea ce poate fi considerat infecțios. [<*patogenie*] **II** s.f. Proprietatea unor microorganisme de a provoca infecții. [<germ. *Pathogenität*]

PATRIARHALÍSM/PATRIARHALITÁTE/PATRIARHÁT I s.n. Tendință de întoarcere la tradițiile și datinile din trecut; obicei, tradiție etc. care amintește de timpurile patriarhale. [<*patriarhal* + suf. *ism*] **II** s.f. Însușirea de a fi patriarhal; viață patriarhală. [<germ. *Patriarchalität*] **III** s.n. **1.** Formă de organizare socială (constituind ultima perioadă din istoria orînduirii comunei primitive), în care gradele de rudenie sînt socotite în linie masculină, bărbatul fiind considerat șef al familiei. **2.** Demnitatea de patriarh. ◉ Perioadă de păstorire a unui patriarh. [<fr. *patriarchat*, germ. *Patriarchat* < lat. *pater* = tată, gr. *arche* = conducere]

PATRIOTÁRD/PATRIÓTIC I adj. Care face paradă de patriotism, care manifestă, exprimă un fals patriotism. [<fr. *patriotard*] **II** adj. Pătruns de patriotism, plin de dragoste și de devotament față de patrie și de popor; care exprimă, care demonstrează patriotism. [<fr. *patriotique*, it. *patriottico*]

PATRÍSTICĂ/PATROLOGÍE I s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul doctrinei teologico-filozofice creștine, operelor și vieții sfinților. [<fr. *patristique*] **II** s.f. Colecție cuprinzînd scrierile așa-numiților părinți ai bisericii; *(p. ext.)* carte din această colecție. [<fr. *patrologie*, lat. *patrologia*, cf. lat. *pater* = părinte, gr. *logos* = știință]

PATRONÁJ/PATRONAT I s.n. Protecție, ocrotire; sprijin. ◉ Ocrotire a săracilor și a celor incapabili de muncă, acordată de societățile de binefacere din unele țări; asociație, societate de binefacere. [<fr. *patronage*] **II** s.n. **1.** (Înv.) Drept pe care îl avea un prelat sau un senior laic de a numi pe cineva într-o demnitate ecleziastică. **2.** Calitatea de patron; mulțime de patroni, totalitatea patronilor. [<fr. *patronat*, lat. patronatus, germ. *Patronat*]

PĂCURÍU/PĂCURÓS I adj. (Rar) De culoarea păcurii; negru. [<*păcură* + suf. *-iu*] **II** adj. (Rar) Care conține păcură; care seamănă cu păcura. [<*păcură* + suf. *-os*]

PĂDURÉȚ/PĂDURÓS I adj. **1.** (Despre plante, pomi fructiferi) Care crește în pădure sau într-un loc necultivat; sălbatic. ◉ (Despre fructe) Produs de un arbore pădureț; nealtoit *(p. ext.)* cu gust acru, astringent; ○ *A se sătura (de cineva)* sau *de ceva) ca de mere* **p.** = a fi foarte plictisit (de cineva sau de ceva), a nu-l mai putea suferi. **2.** (Rar; despre animale) Care trăiește în pădure; sălbatic. ◉ (Despre oameni) Ursuz, retras, sălbatic. [<*pădure* + suf. *-eț*] **II** adj. (Despre regiuni, dealuri, munți, terenuri) Acoperit cu păduri, bogat în păduri; împădurit. [<*pădure* + suf. *-os*]

PĂGUBITÓR/PĂGUBÓS I adj. Care aduce sau provoacă o pagubă sau un prejudiciu; stricător, dăunător. [<*păgubi* + suf. *-tor*] **II** adj. Care suferă mereu pagube, care nu are noroc de ceea ce întreprinde, ghinionist. [<*păgubi* + suf. *-os*]

PĂLMÁR/PĂLMÁȘ I s.n. Mănușă specială de piele, de cauciuc, de material plastic etc., folosită pentru protecția palmei în diverse locuri de muncă. [<*palmă* + suf. *-ar*] **II** s.m. și f. Țăran sărac, fără vite de muncă și fără inventar agricol, care își ciștiga existența muncind cu brațele la alții. [<*palmă* + suf. *-aș*]

PĂLTINÁȘ/PĂLTINÍȘ I s.m. (Pop.) Diminutiv al lui paltin; păltinel, păltior. [<*paltin* + suf.

-aş] II s.n. Pădure sau desiş de paltin. [<*paltin* + suf. *-iş*]

PĂMÎNTENÉSC/PĂMÎNTÉSC I adj. (Înv.) Autohton, pămîntean. [<*pămîntean* + suf. *-esc*] II adj. **1.** De pe pămînt, specific pămîntului; terestru; *(p. ext.)* propriu omului; omenesc; fizic, trupesc. **2.** Băştinaş, autohton. **3.** Laic; civil. [<*pămînt* + suf. *-esc*]

PĂMÎNTÍU/PĂMÎNTÓS I adj. (Despre faţa omului) De culoarea pămîntului; cadaveric, palid, livid. [<*pămînt* + suf. *-iu*] II adj. Care conţine pămînt; care are culoarea pămîntului sau o compoziţie asemănătoare cu pămîntul; care seamănă cu pămîntul. [<*pămînt* + suf. *-os*]

***PĂPÚŞĂ/PĂPUŞÓI** I s.f. I. **1.** Jucărie care reprezintă de obicei un copil, făcută din carton, din celuloid, din lemn etc.; *(p. ext.)* figurină cu chip de om. ◉ Epitet dat unei fiinţe (sau unei femei) frumoase. **2.** Personaj din teatrul de păpuşi, alcătuit dintr-un cap şi două braţe, care se îmbracă pe mînă de către mînuitor. ◉ (Fig.) Om lipsit de personalitate, de voinţă; marionetă. II. **1.** Mănunchi de fire, de frunze etc.; legătură (de obicei de acelaşi fel) făcută într-un anumit mod. **2.** Bucată de brînză sau de caş aşezată în tipare de o anumită formă. **3.** Rodul tînăr al porumbului în timpul formării ştiuletelui, înainte de apariţia mătăsii şi a boabelor. **4.** Nimfa insectelor. **5.** Parte a unor maşini-unelte care serveşte la prinderea sau la susţinerea pieselor de prelucrat sau a sculei cu care se prelucrează. **6.** Unealtă de dogărie folosită la fixarea cercurilor pe vasele de lemn [<lat., it. *pupa*] II s.m. şi n.I. S.m. Augmentativ al lui păpuşă. II (Reg.) **1.** S.m. Porumb. ◉ Rodul porumbului (ştiuleţi sau boabe). **2.** S.n. Loc plantat cu porumb; porumbişte. [<*păpuşă* + suf. *-oi*]

PĂTIMÁŞ/PĂTIMITÓR I adj. **1.** (Adesea substantivat) Cuprins, stăpînit de o patimă, rob al unei patimi, pasiuni; *(p. ext.)* părtinitor. ◉ (şi adverbial) Care exprimă, trădează patimă; determinat de patimă; pasionat. **2.** (Înv. şi reg.) Bolnav, suferind. [<*patimă* + suf. *-aş*] II adj. (Înv.) Care pătimeşte. [<*pătimi* + suf. *-itor*]

***PECETÁRE/PECETÁRI** I s.n. (sg. *pecetar*) (Înv., rar) Sigiliu. [<*pecete* + suf. *-ar*] II s.m. (sg. *pecetar*) Gravor de peceţi. [<*pecete* + suf. *-ar*]

PEDÁNT/PENDÁNT I s.m. şi f. Persoană care face paradă de erudiţia sa şi supără printr-o minuţiozitate exagerată în lucruri neînsemnate. [<fr. *pédant*, germ. *Pedant*] II s.n. Obiect care formează, împreună cu altul, o pereche simetrică. [<fr. *pendant*]

PEDESTRÁŞ/PEDÉSTRU I s.m. (Înv. şi pop.) Infanterist. [<*pedestru* + suf. *-aş*] II s.m. (Înv.) Pieton. [lat. *pedester*]

PEDICULÁR/PEDICULÁT I adj. Referitor la păduchi, la leziunile pielii pe care le provoacă aceştia. [<fr. *pédiculaire*] II adj. Cu pedicul. [<fr. *pédiculé*]

PEDUNCULÁR/PEDUNCULÁT I adj. Al pedunculului. [<fr. *pédonculaire*] II adj. Cu pedunculul. [<fr. *pédonculé*]

PELAGROÍD/PELAGRÓS I adj. Asemănător pelagrei. [<fr. *pellagroïde*] II adj. (Suferind) De pelagră. [<fr. *pellagreux*]

PELINÍŢĂ/PELINÚŢĂ I s.f. Nume dat mai multor specii de pelin. [<*pelin* + suf. *-iţă*] II s.f. Mică plantă erbacee cu tulpină şi frunze păroase, alburii, cu flori galbene mirositoare *(Artemisia petrosa)*. [<*pelin* + suf. *-uţă*]

PELTICĂRÍE/PELTICÍE I s.f. Vorbire peltică. [<*peltic* + suf. *-ărie*] II s.f. Defectul omului peltic. [<*peltic* + suf. *-ie*]

PENÁL/PENÁR I adj. Cu caracter represiv; care se referă la infracţiuni sancţionate cu pedepse. ○ *Drept* p. = ramură a ştiinţei dreptului care studiază normele juridice cu caracter represiv. *Cod.* p. = ansamblul principalelor norme juridice care definesc infracţiunile şi stabilesc sancţionarea lor. [<fr. *pénal*, lat. *poenalis* < *poena* = *pedeapsă*] II s.n. Cutiuţă în care se păstrează peniţele, tocurile, creioanele etc. [<germ. *Pennal*]

PENDÚL/PENDÚLĂ I s.n. (FIZ.) Corp solid, suspendat, printr-un fir, de un punct fix, care poate oscila în jurul poziţiei sale de echilibru. [<fr. *pendule*, lat. *pendulus*] II s.f. Ceas de perete, a cărui mişcare este reglată de un pendul; pendulă. [<fr. *pendule*]

PENETRÁBIL/PENETRÁNT I adj. Care poate fi străbătut (cu uşurinţă) de ceva, care lasă să treacă prin sine sau poate primi în sine un corp, o materie sau o substanţă străină. [<fr. *pénétrable*] II adj. Care (poate) pătrunde (adînc) în ceva; pătrunzător. ◉ (Fig.) (Despre mirosuri) Ascuţit, intens, puternic. ◉ (Fig.) (Despre ochi, privire) Ager, pătrunzător. [<fr. *pénétrant*]

PENETRABILITÁTE/PENETRÁNŢĂ I s.f. Calitatea a ceea ce este penetrabil. [<fr. *pénétrabilité*] II s.f. (Rar) Penetraţie; pătrundere; perspicacitate. [<fr. *pénétrance*]

PENETRÁRE/PENETRÁŢIE I s.f. Acţiunea de a penetra şi rezultatul ei. [<*penetra*] II s.f. **1.** Pătrundere, străbatere; adîncimea pînă la care poate să pătrundă un corp în alt corp. **2.** Intersecţie a două corpuri sau a două suprafeţe. [<fr. *pénétration*, lat. *penetratio, -onis*]

PÉNSIE/PENSIÚNE I s.f. Indemnizaţie (bănească) lunară care se acordă persoanelor care au ieşit din producţie pentru limită de vîrstă, pentru invaliditate etc. sau care şi-au pierdut susţinătorul şi sînt incapabili de muncă, precum şi urmaşilor celor decedaţi. [<rus. *pensiia*] II s.f. **1.** Întreţinere constînd din locuinţă şi masă (sau numai din masă), pe care o primeşte cu regularitate cineva în schimbul unei sume de bani dinainte stabilite; *(spec.)* găzduirea elevilor într-un pension. **2.** (P. ext.; concr.) Sumă de bani care se plăteşte pentru găzduire completă sau numai pentru masă; *(spec.)* sumă de bani care se plătea într-un pension pentru întreţinerea unui elev. **3.** (Concr.) Casă, restaurant în care se oferă cuiva, în schimbul unei sume de bani, găzduire completă sau numai masă. [<fr. *pension*]

PENTAMERÍE/PENTAMERÓN I s.f. (BIOL.) Însuşire de a fi pentamer. [<fr. *pentamérie*, germ. *Pentamerie*, gr. *penta* = cinci] II s.n. Operă conţinînd povestirile unor evenimente întîmplate în timp de cinci zile. [<it. *pentameron*, gr. *penta* = cinci, *hemera* = zi]

PENTÁN/PENTANÓL I s.m. Hidrocarbură din seria parafinelor, care se găseşte în gazele de

sondă şi în fracţiunile uşoare rămase de la distilarea ţiţeiului. [<fr. *pentane*] **II** s.n. Alcool amilic. [<germ. *Pentanol*]

PENTICOSTÁL/PENTICOSTÁR I s.m. şi f. Adept al unei secte creştine care, din cauza posturilor severe şi a serviciilor divine foarte lungi, ajunge la stări convulsive. [<engl. *penticostal*] **II** s.n. Carte bisericească cuprinzînd ritualul slujbelor dintre Paşti şi prima duminică după Rusalii. [<ngr. *pentikostarion*]

PENTÓDĂ/PENTÓZĂ I s.f. Tub electronic cu cinci electrozi. [<fr. *pentode*, gr. *penta* = cinci, (*electr*)*od*] **II** s.f. Compus organic din grupul glucidelor, avînd cinci atomi de carbon în moleculă. [<fr. *pentose*]

PEPINIÉRĂ/PEPINIERÍE I s.f. **1.** Teren rezervat pentru înmulţirea şi formarea plantelor erbacee sau lemnoase pînă la plantarea lor pe locul definitiv. **2.** (P. anal.) Crescătorie de animale. **3.** (Fig.) Instituţie, organizaţie etc. care pregăteşte un număr mare de oameni în vederea unei profesiuni, a unei activităţi etc.; colectiv din care se pot recruta astfel de oameni. [<fr. *pépinière*] **II** s.f. (Rar) Ocupaţia pepinierului. [<*pepinieră* + suf. *-ie*]

PERCAÍNĂ/PERCALÍNĂ I s.f. Pulbere albă cristalină, inodoră, solubilă în apă, folosită ca anestezic local. [<fr. *percaïne*] **II** s.f. (Înv.) Pînză de bumbac uşoară şi lucioasă, întrebuinţată de obicei la căptuşitul hainelor. [<fr. *percaline*]

PERCÉPERE/PERCÉPŢIE I s.f. Acţiunea de a percepe. [<*percepe*] **II** s.f. I. Formă de reflectare nemijlocită în conştiinţa omului a realităţii obiective care acţionează asupra organelor de simţ; imagine care rezultă din această reflectare. **II.** (Înv.) Oficiu al fiscului unde se încasau impozitele. [<fr. *perception*, lat. *perceptio, -ōnis*]

PERCERPTÍBIL/PERCEPTÍV/PERCEPŢIONÁL I adj. **1.** Care poate fi sesizat prin reflectare nemijlocită, cu ajutorul simţurilor. **2.** (Rar; despre impozite sau taxe oficiale) Care poate fi încasat. [<fr. *perceptible*, lat. *perceptibilis*] **II** adj. Care aparţine facultăţii de a percepe, care se referă la percepere; care poate percepe. [<fr. *perceptif*] **III** adj. (Rar) Care aparţine perceptorului, privitor la perceptor, de perceptor. *(Et. i.)*

PERCEPTÓR/PRECEPTÓR I s.m. (Înv.) Funcţionar însărcinat cu încasarea impozitelor şi a taxelor oficiale; agent de percepţie. [<fr. *percepteur*, lat. *perceptor, -oris*] **II** s.f. Persoană însărcinată cu educarea şi instruirea particulară a unui copil. [<fr. *précepteur* <lat. *praeceptor, -oris*]

PERCEPTORIÁL/PRECEPTORIÁL I adj. (Livr.) Care intră în atribuţiile perceptorului, referitor la perceptor. [<*perceptor* + suf. *-ial*] **II** adj. De preceptor; preceptistic. [<fr. *préceptoral*]

PERCLORÁT/PERCLÓRIC I s.m. Sare a acidului percloric. [<fr. *perchlorate*] **II** adj. *Acid* **p.** = acid oxigenat al clorului, avînd aspectul unui lichid incolor care fumegă în aer. [<fr. *perchlorique*]

PERCUSÍV/PERCUTÁNT I adj. (Livr.) Referitor la percuţie, de percuţie. [<it. *percussivo*] **II** adj. **1.** (Despre proiectile) Care explodează la atingerea unui obstacol sau în urma unei percuţii. **2.** *Perforator percutant* = perforator mecanic la care sfredelul acţionează prin lovituri. [<fr. *percutant*]

PERCUTÁRE/PERCÚŢIE I s.f. Acţiunea de a percuta şi rezultatul ei; percuţie. [<*percuta*] **II** s.f. **1.** Metodă de diagnosticare a unor boli după sunetul rezultat prin lovitura înceată şi repetată a regiunii examinate. **2.** Lovire, ciocnire, izbire. **3.** Lovire, izbire a capsei unui cartuş, a unui focos. [<fr. *percussion*, lat. *percutere* = a lovi]

PERDÍŢIE/PIÉRDERE I s.f. Starea de decădere morală în care se află cineva; pierzanie. ● Ceea ce provoacă decăderea morală a cuiva. [<fr. *perdition*, lat. *perditio, -onis*] **II** s.f. **1.** Faptul de a (se) pierde. ● Pagubă materială, stricăciune; distrugere, nimicire; *(concr.)* obiect sau bani de care cineva este păgubit. ○ Loc. adv. *În* **p.** = fără cîştig, cu deficit. ● (La pl.) Pagubă de vieţi omeneşti. **2.** (TEHN.) Diferenţă dintre cantitatea de material, de forţă etc. introdusă într-un sistem tehnic şi cantitatea întrebuinţată în mod util. ● Înfrîngere, insucces (în luptă, la jocuri, în competiţii sportive. [<*pierde*]

PEREMŢIUNE/PREEMŢIÚNE I. s.f. (DR.) Stingere, încetare a unui proces prin depăşirea termenului legal de introducere a acţiunii; perimare [<fr. *péremtion*] **II** s.f. (DR.) Privilegiu pe care îl are cineva printr-un contract sau printr-o lege, la o vînzare-cumpărare, de a fi, în condiţii egale, cel preferat dintre mai mulţi cumpărători [<fr. *préemtion*]

PERFECTA/PERFECŢIONA I vb. Tranz. A duce la bun sfîrşit, a desăvîrşi, a definitiva, a încheia (un acord, o tranzacţie etc.). [<fr. *parfaire*, it. *perfettare*] **II** vb. Tranz. şi refl. A (se) îmbunătăţi calitativ. ● A face să acumuleze sau a acumula (prin studii sistematice) cunoştinţe temeinice (şi noi) într-un anumit domeniu. [<fr. *perfectionner*]

PERFECTÍBIL/PERFECTÍV I adj. Care poate fi desăvîrşit, perfecţionat. [<fr. *perfectible*] **II** adj. (Despre aspectul, sensul verbelor) Care exprimă acţiunea verbului eliminînd noţiunea de durată şi de desfăşurare, insistînd asupra începutului şi sfîrşitului, a rezultatului ei; (despre verbe) care are acest aspect. [<fr. *perfectif*, germ. *perfektiv*]

PERFECTIBILITÁTE/PERFECŢIÚNE I s.f. Însuşirea sau faptul de a fi perfectibil. [<fr. *perfectibilité*] **II** s.f. Însuşirea de a fi perfect, starea a ceea ce este perfect; desăvîrşire. ○ Loc. adv. *La* **p.** = în mod desăvîrşit, perfect. ● (Concr.) Lucru sau fiinţă perfectă, desăvîrşită. [<fr. *perfection*, lat. *perfectio, -onis*]

PERFORÁNT/PERFORATÓR I adj. Care perforează. ● (ANAT.; despre tendoane, artere etc.) Care străbate spaţiile dintre oase; (despre muşchi) care este străbătut de tendoane, de artere etc. [<fr. *perforant*] **II 1.** S.n. Maşină, aparat, unealtă cu care se fac găuri într-un material. **2.** S.m. şi f. Persoană care perforează o piesă tehnică, un perete de stîncă etc. [<fr. *perforateur*]

PERFORÁRE/PERFORATÚRĂ I s.f. Acţiunea de a (se) perfora şi rezultatul ei; găurire, străpungere, perforaţie. [<*perfora*] **II** s.f. Deschidere

în peretele unei guri de sondă în dreptul stratului productiv, care asigură calea de circulație a fluidelor între strat și gura de sondă. [<it. *perforatura*]

***PERFORATOÁRE/PERFORATÓRI** I s.n. (sg. *perforator*) Mașină-unealtă de perforat; traforator. [<fr. *perforateur*] II s.m. și f. (sg. *perforator*] Persoană care perforează (peretele unei mine, bilete etc.); traforator. [<fr. *perforateur*]

PERIADENÍTĂ/PERIADENOIDÍTĂ I s.f. (MED.) Inflamație a țesutului conjuctiv din jurul unui ganglion limfatic. [<fr. *périadénite*] II s.f. (MED.) Flegmon al faringelui nazal dezvoltat în locul de implantare a vegetațiilor adenoide. [<fr. *périadénoïdite*]

PERIARTERÍTĂ/PERIARTRÍTĂ I s.f. (MED.) Inflamație a straturilor peretelui arterial, care duce la obstrurări arteriale și formarea de noduli inflamatori de-a lungul unei artere, în special la cele ale membrelor; p. *nodoasă*. [<fr. *périartérite*] II s.f. (MED.) Inflamație a țesuturilor din jurul unei articulații. [<fr. *périarthrite*]

PERIBRANHIÁL/PERIBRONHIÁL I adj. (ANAT.) Situat în jurul branhiilor. [<fr. *péribranchial*] II adj. (ANAT.) Situat în jurul bronhiilor. [<fr. *péribronchial*]

PERICÁRD/PERICÁRP I s.n. Înveliș al inimii, format dintr-o foiță seroasă și una fibroasă. [<fr. *péricarde*, gr. *peri* = împrejur, *kardia* = inimă] II s.n. Ansamblul straturilor de țesuturi care alcătuiesc pereții unui fruct. [<fr. *péricarpe*, gr. *peri* = împrejur, *karpos* = fruct]

PERICARDECTOMÍE/PERICARDIOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecție operatorie a pericardului. [<fr. *péricardectomie*] II s.f. (MED.) Incizie operatorie a pericardului. [<fr. *péricardiotomie*]

PERICÁRDIC/PERICÁRPIC I adj. Al pericardului. [<fr. *péricardique*] II adj. Al pericarpului. [<fr. *péricarpique*]

PERICHISTÍTĂ/PERICISTÍTĂ I s.f. (MED.) Inflamație a cămășii conjunctive care învelește chisturile. [<fr. *perikystite*] II s.f. (MED.) Inflamație a țesutului din jurul vezicii urinare. [<fr. *péricystite*]

PERICLINÁL/PERICLÍNIC I adj. (GEOL.) Situat în jurul suprafeței axiale a cutei scoarței Pământului. [<fr. *périclinal*] II adj. Prevăzut cu un periclin, care constituie periclinul. [<fr. *périclinique*]

PERÍCOL/PERICULOZITÁTE I s.n. Situație, întîmplare care pune sau poate pune în primejdie existența, integritatea cuiva sau a ceva; primejdie, amenințare. ◆ (Rar) Risc. [<it. *pericolo*, lat. *periculum*] II s.f. Însușirea sau faptul de a fi periculos. [<it. *periculosità*]

PERICONDRÍTĂ/PERICONDRÓM I s.f. (MED.) Inflamație a țesutului conjunctiv care acoperă un cartilaj. [<fr. *périchondrite*] II s.n. (MED.) Tumoră benignă a pericondrului. [<fr. *périchondrome*]

PERIDÓT/PERIDOTÍT I s.n. Silicat natural de magneziu și de fier cristalizat, verzui-măsliniu, galben sau incolor, cu luciu sticlos. [<fr. *péridot*] II s.n. Rocă în care predomină peridotul. [<fr. *péridotite*, germ. *Peridotite*]

PERIMETRÁL/PERIMÉTRIC I adj. Relativ la perimetru. [<fr. *périmétral*] II adj. Care aparține perimetrului. [<fr. *périmétrique*]

PERINEFRÍTĂ/PERINEFRÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamație a țesutului în jurul rinichilor. [<fr. *périnéphrite*] II s.f. (MED.) Colectare de urină aseptică în jurul rinichiului, ca urmare a rupturii traumatice a bazinetului, a caliciului sau a ureterului în partea superioară. [<fr. *périnéphrose*]

PERIODICITÁTE/PERIODÍSM I s.f. Proprietate a unui fenomen, a unei mărimi, a unei acțiuni de a fi periodică; repetarea periodică a valorilor unei mărimi, a unui fenomen, a unei acțiuni. ○ P. *elementelor* = repetarea proprietăților chimice cu structură analoagă și cu un număr atomic diferit, care formează un grup și sînt cuprinse în aceeași coloană din tabelul periodic al elementelor. [<fr. *périodicité*] II s.n. (BIOL.) Proprietate a unor funcții fiziologice de a se repeta la intervale regulate de timp. [<*perioadă* + suf. *-ism*]

PERIODONTÁL/PERIODÓNTIC I adj. Situat în jurul unui dinte sau al dinților; referitor la durerile de dinți. [<fr. *périodontite*] II adj. Care aparține periodontului. [<fr. *périodontique*]

PERIOSTÍTĂ/PERIOSTÓZĂ I s.f. Inflamare a periostului. [<fr. *périostite*] II s.f. (MED.) Inflamare sau îngroșare a periostului în urma unei periostite acute sau cronice. [<fr. *périostose*]

PERISTÓM/PERISTÓN I s.n. 1. Regiune care înconjoară gura la unele animale inferioare. 2. (BOT.) Partea de la marginea unor mușchi formată dintr-un număr de dințișori vizibili după căderea operculului. ◆ (ZOOL.) (La gasteropode) Regiune îngroșată din jurul cochiliei, care secretă o substanță din care se formează cochilia. [<fr. *péristome*, gr. *peri* = împrejur, *stoma* = gură] II s.n. Înlocuitor de plasmă sanguină. [<germ. *Periston*, nume comercial]

PERIURETERÁL/PERIURETRÁL I adj. Situat în jurul ureterelor. [<fr. *périuréteral*] II adj. Situat în jurul uretrei. [<fr. *périurétral*]

PERIURETERÍTĂ/PERIURETRÍTĂ I s.f. (MED.) Inflamație a țesuturilor periureterale. [<fr. *périurétérite*] II s.f. (MED.) Inflamație a țesuturilor din jurul uretrei. [<fr. *périurétrite*]

PERLÁJ/PERLÁRE I s.n. 1. Mod de interpretare a unei bucăți muzicale prin executarea clară și distinctă a fiecărei note. 2. Degajarea sub formă de bule a gazelor dizolvate în lichide. 3. Perlare. [<fr. *perler*] II s.f. (POLIGR.) Strîngerea cernelii sub formă de mici particule pe suprafața tipăriturii; perlaj. (3). [<*perla*]

PERLÍT/PERLÍTĂ I s.n. Material de construcție cu structură spongioasă fină, obținut din rocă vulcanică și folosit la executarea unor tencuieli termoizolante. [<fr. *perlite*, rus. *perlit*, germ. *Perlit*] II s.f. Constituent structural al aliajelor de fier și carbon. [<fr. *perlite*]

PERMEABILITÁTE/PERMEÁNȚĂ I s.f. 1. Însușire a unui material de a fi permeabil. 2. (FIZ.) Mărime egală cu raportul dintre inducția magnetică și intensitatea cîmpului magnetic. [<fr. *perméabilité*] II s.f. (FIZ.) Mărime magnetică egală cu raportul dintre fluxul magnetic și tensiunea magnetică din lungul circuitului. [<fr. *perméance*, it. *permeanza*]

Scanned with OKEN Scanner

PERMÍSIE/PERMIȘIÚNE I s.f. Învoire (acordată în special militarilor) de a părăsi serviciul pe o durată scurtă de timp. [<fr. *permissision*, lat. *permissio, -onis*] II s.f. Învoire, aprobare (cerută de cineva sau acordată cuiva) de a face ceva; îngăduință, încuviințare. [<fr. *permission*, lat. *permissio, -onis*]

PERMÍTERE/PERMITIVITÁTE I s.f. Acțiunea de a permite și rezultatul ei; învoire, îngăduire. [<*permite*] II s.f. (FIZ.) Mărime egală cu raportul dintre inducția electrică și intensitatea cîmpului electric dintr-un mediu izotop. [<fr. *permitivité*, it. *permitività*]

PERORÁL/PERORÁNT I adj. (Despre administrarea unor medicamente) Pe gură, oral. [<germ. *peroral*, cf. lat. *per os* < *per* = prin, *os, oris* = gură] II s.m. și f. (Rar) Cel ce vorbește mult; amator de discursuri. [<*perora*]

PERORÁRE/PERORÁȚIE I s.f. (Rar) Acțiunea de a perora și rezultatul ei. [<*perora*] II s.f. Parte finală, concluzie a unui discurs, a unei cuvîntări, rostită de vorbitor pe un ton însuflețit (și emfatic); *(p. gener.)* vorbire însuflețită (și emfatică), care caută să convingă. [<fr. *péroration*, lat. *peroratio, -nois*]

PERPETUÁRE/PERPETUITÁTE I s.f. Faptul de a (se) perpetua; perpetuație. ○ **P.** *speciei* = continuarea existenței unei specii prin reproducere. [<*perpetua*] II s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este perpetuu; durată veșnică sau îndelungată. [<fr. *perpétuité*, lat. *perpetuitas, -atis*]

PERPÉTUU/PERPÉTUUM I adj. Care durează veșnic sau vreme îndelungată, care nu încetează, nu se sfîrșește niciodată; etern, veșnic; permanent, continuu. [<lat. *perpetuus*] II subst. **P.** *mobile* = 1) Sistem mecanic, termic, electric etc. imaginar, care ar fi capabil să funcționeze neîncetat, efectuînd lucru mecanic sau producînd energie, fără să primească energie din exterior sau consumînd numai din energia termică a unui singur corp, fără a se afla în contact și cu un alt corp mai rece decît primul. 2) Denumire dată unor piese muzicale instrumentale de virtuozitate, cu ritm rapid, a căror succesiune repetată creează impresia unei mișcări continue. [<loc. lat. *perpetuum mobile*]

PERSEVERÁRE/PERSEVERÁȚIE I s.f. Acțiunea de a persevera și rezultatul ei; persistare, stăruire; perseverență. [<*persevera*] II s.f. (Spec.) Statornicie în anumite acte, gesturi sau atitudini, repetate cu încăpățînare bolnăvicioasă, încremenire. [<fr. *persévération*, lat. *perseveratio, -onis*]

PERSEVERÉNT/PERSISTÉNT I adj. (Despre oameni) Care persevereză; stăruitor, tenace. ● (Despre manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care demonstrează perseverență, stăruință, tenacitate. [<fr. *persévérant*] II adj. **1.** Care rămîne (multă vreme); care se menține fără să slăbească în intensitate. **2.** (BOT.) *Frunze* **p.** = frunze care rămîn verzi în timpul uneia sau mai multor ierni. [<fr. *persistant*]

PERSEVERÉNȚĂ/PERSISTÉNȚĂ I s.f. Acțiunea de a persevera; însușirea de a fi perseverent; stăruință, statornicie în muncă, în convingeri, în atitudini etc.; tenacitate. [<fr. *persévérance*, lat. *perseverantia*] II s.f. Acțiunea sau faptul de a persista; caracterul a ceea ce este persistent. ○ **P.** *imaginilor* = fenomen care constă în menținerea pe retină a senzației vizuale un anumit timp după dispariția obiectului văzut. [<fr. *persistance*, it. *persistenza*]

PERSOÁNĂ/PERSONÁJ I s.f. **1.** Individ al speciei umane, om considerat în funcție de totalitatea însușirilor sale fizice și psihice; ființă omenească, ins. ● (Înv.) Personaj. **2.** (DR.) **P.** *fizică* = om considerat ca subiect cu drepturi și obligații care participă, în această calitate, la raporturile juridice civile. ○ **P.** *juridică* = organizație care, avînd o alcătuire de sine stătătoare și un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege, este subiect cu drepturi și obligații, deosebit de persoanele fizice care intră în componența ei. **3.** Categorie gramaticală specifică verbului și unor pronume (personal, reflexiv, de întărire, posesiv, de politețe), prin care se indică vorbitorul, interlocutorul și orice obiect deosebit de vorbitor și de interlocutor; fiecare dintre formele flexionare ale verbului și ale unor pronume prin care se indică raporturile de mai sus. [<fr. *personne*, it. *persona*, germ. *Person*, lat. *persona*] II s.n. **1.** Persoană care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personalitate. **2.** Fiecare dintre persoanele care figurează într-o operă literară; erou într-o operă literară, muzicală, cinematografică sau plastică. ● *(P. anal.)* Persoană care are un rol în anumite întîmplări. [<fr. *personnage*, it. *personaggio*]

PERSONALÍSM/PERSONALITÁTE I s.n. **1.** Curent idealist care pune la baza existenței o pluralitate de entități spirituale înzestrate cu atributele personalității și subordonate lui Dumnezeu ca persoană supremă. ○ **P.** *energetic* = variantă a filozofiei personaliste, elaborată de Rădulescu-Motru, cu elemente preluate din teoriile energetiste. **2.** Atitudine a celui care ia în considerație numai interesele și punctele de vedere personale; subiectivism. [<fr. *personalisme*] II s.f. **1.** Ceea ce caracterizează o persoană și o deosebește de oricare alta; caracterele proprii ale unei persoane; originalitate, individualitate. ○ (DR.) **P.** *juridică* = calitatea de a fi persoană juridică. **2.** Om de seamă, important, persoană cu calități și merite deosebite într-un domeniu de activitate (știință, artă, viață social-politică etc.) **3.** (Rar; la pl.) Cuvinte jignitoare, aluzii tendențioase la adresa cuiva. [<fr. *personnalité*, it. *personalità*]

PERSONALIZÁ/PERSONIFICÁ I vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A personifica. **2.** A individualiza. [<fr. *personnaliser*] II vb. I. Tranz. **1.** A atribui lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însușiri omenești și a le reprezenta ca atare; a personaliza; *(p. ext.)* a simboliza. **2.** A găsi expresia concretă în cineva sau în ceva; a exemplifica printr-o persoană sau printr-un personaj care posedă în cel mai înalt grad o calitate, un anumit caracter, un defect; a întruchipa, a întrupa, a încarna. [După fr. *personnifier*, it. *personificare*]

Scanned with OKEN Scanner

PERSONALIZÁT/PERSONIFICÁT I adj. (Rar) Care ține de o anumită persoană; individualizat. [<*personaliza*] **II** adj. **1.** (Despre lucruri, animale sau fenomene din natură) Care este reprezentat sub înfățișarea sau cu însușirile unei persoane. **2.** Care exemplifică (prin persoana sa) o calitate, un anumit caracter, un defect pe care îl posedă în cel mai înalt grad. [<*personifica*]

PERSPECTIVÍSM/PERSPECTIVITÁTE I s.n. Concepție filozofică idealistă potrivit căreia cunoașterea depinde de punctul de vedere personal, de perspectiva celui care cunoaște. [<fr. *perspectivisme*, germ. *Perspektivismus*] **II** s.f. Corespondența dintre o figură geometrică și imaginea ei în perspectivă. [<*perspectivă* + suf. *-itate*]

PERSUADÁRE/PERSUASIÚNE I s.f. (Livr.) Acțiunea de a convinge, a determina pe cineva (prin insistențe) și rezultatul ei. [<*persuada*] **II** s.f. Darul sau puterea de a convinge pe cineva să facă un lucru. ◎ Convingere, credință neclinitită. [<fr. *persuasion*, lat. *persuasio, -onis*]

PESTILÉNT/PESTILENȚIÁL I adj. (Rar) Care ține de pestă, privitor la pestă; provocat de pestă; care are caracteristicile pestei; *(p. ext.)* contagios, pestilențial. [<fr. *pestilence*, lat. *pestilentia*] **II** adj. **1.** Care are caracteristicile unei boli molipsitoare; care răspîndește o boală molipsitoare; contagios. ◎ Boală pestilențială. **2.** (Fig.) (Despre mirosuri) Urît, infect, scîrbos, nesuferit, dezgustător; *(p. ext.;* despre unele lucruri) care răspîndește un astfel de miros. [<fr. *pestilentiel*, germ. *pestilenzialisch*]

PETITÓRIU/PETIȚIONÁL I adj. (Despre o cerere) Prin care se cere unei instanțe recunoașterea proprietății asupra unui imobil. [<fr. *pétitoire*, lat. *petitorius*] **II** adj. Referitor la petiție, făcut prin petiție. [<*petiție* + suf. *-onal*]

PETROLIÉR/PETROLIFÉR I adj. (Despre produse) Care ține de petrol, care provine din petrol; (despre ramuri industriale, instalații, procese tehnologice etc.) care extrage sau prelucrează petrolul, privitor la extragerea și prelucrarea petrolului; ○ *Tren* (sau *vas, tanc*) **p.** (și subst. n.) = tren (sau vas, tanc) care transportă petrol. [<fr. *pétrolier*] **II** adj. (Despre state, regiuni etc.) Care conține petrol, obgat în petrol. [<fr. *pétrolifère*, <*pétrole* = petrol, lat. *ferre* = a purta]

***PIAN/PIANÍNĂ/PIANÓLĂ I** s.n. **1.** Instrument muzical format dintr-o cutie mare de rezonanță, așezată pe trei picioare, și dintr-o serie de coarde metalice, care vibrează cînd sînt lovite de ciocănele acționate prin apăsarea unor clape; clavir, pianoforte. **2.** (P. ext.) Arta de a interpreta o compoziție muzicală la un pian. [<fr. *piano*, it. *piano*(forte), germ. *Piano*) **II** s.d. Pian de proporții și sonoritate reduse, ale cărui cutie de rezonanță paralelipipedică și coarde sînt dispuse vertical. [<fr., it. *pianino*, germ. *Pianino*] **III** s.f. Pian automat acționat de un mecanism condus de suluri cu benzi de hîrtie, care reproduc înregistrarea interpretării muzicale a unui pianist. [<it. *pianola*, germ. *Pianola*]

***PICĂTÚRĂ/PICĂȚÉA I** s.f. **1.** Particică sferică desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc.; pic, strop; *(p. ext.)* cantitate mică dintr-un lichid; *(p. gener.)* cantitate neînsemnată din ceva; fărîmă. **2.** (La pl.) Substanță medicamentoasă lichidă care se administrează bolnavului. [<*pica* + suf. *-ătură*] **II** s.f. **1.** (La pl.) Desen format din puncte sau din suprafețe geometrice de dimensiuni mici, repetate simetric pe o țesătură de altă culoare; (și la sg.) fiecare dintre aceste elemente ale desenului. **2.** (Pop.) Picătură mică dintr-un lichid, dintr-o materie topită (și nesolidificată) etc. [<*pica*]

***PIÉDICĂ/PIEDICÚȚĂ I** s.f. **1.** Factor care împiedică realizarea unui țel, care stă în calea unei acțiuni; stavilă, obstacol, impediment; dificultate, greutate. **2.** Mijloc de a face pe cineva să cadă, împiedicîndu-l cu piciorul. **3.** (Rar) Greutate în vorbire. **4.** (Concr.) Unealtă, dispozitiv, instrument folosit pentru blocarea sau încetinirea mișcării unui sistem tehnic, pentru blocarea unui organ mobil al acestuia, la sprijinire sau la susținere etc. ◎ Frînghie sau lanț cu care se leagă picioarele de dinainte ale cailor, pentru a-i împiedica să fugă cînd sînt lăsați să pască. [<lat. *pedica*] **II** s.f. Plantă erbacee cu tulpină lungă și tîrîtoare, cu frunze mici și dese, cu inflorescență în formă de spic *(Lycopodium clavatum)* [<*piedică* + suf. *-uță*]

PIEÍRE/PIERITÚRĂ I s.f. Acțiunea de a pieri și rezultatul ei. **1.** Moarte (violentă, năpraznică); ucidere, omor. ◎ (Înv. și reg.) Pericol, primejdie de moarte; *(p. ext.)* necaz, supărare. **2.** Distrugere, nimicire; dispariție; decădere, ruinare; încetare, anulare, suprimare. [<*pieri*] **II** (Pop.) Om sau animal slab, fără vlagă. [<*pieri* + suf. *-tură*]

PIELOSTOMÍE/PIELOTOMÍE I s.f. Derivare chirurgicală către exterior a urinei bazinetale prin intermediul unei sonde. [<fr. *pyélostomie*, gr. *pyelos* = bazin, *stoma* = deschidere] **II** s.f. Deschidere chirurgicală a bazinetului renal. [<fr. *pyelotomie*, gr. *pyelos* = bazin, *tome* = tăiere]

***PIÉPTURI/PIÉPȚI I** s.n. (sg. *piept*) **1.** (La om și la unele animale vertebrate) Partea superioară a corpului, de la abdomen pînă la gît; torace; *(spec.)* partea anterioară (și exterioară) a acestei regiuni; *(p. restr.)* organ din interiorul cavității toracice. **2.** Sîn. **3.** (P. anal.) Coastă de deal, de munte etc.; povîrniș. [<lat. *pectus*] **II** s.m. (sg. *piept*) Partea din față a unei piese de îmbrăcăminte, care acoperă pieptul. [<lat. *pectus*]

PIETÁTE/PIETÍSM I s.f. **1.** Evlavie, smerenie, cucernicie. **2.** Sentiment de respect profund (amestecat cu iubire sau duioșie) față de cineva sau de ceva. [<fr. *piété*, lat. *pietas, -atis*] **II** s.n. Doctrină ascetică a unei secte protestante. [<fr. *piétisme*]

PIETÍST/PIETÓS I adj. Care aparține pietismului sau pietiștilor, privitor la pietism sau la pietiști. [<fr. *piétiste*] **II** adj. (Înv.) Evlavios, cucernic. [<it. *pietoso*]

PIGMENTÁRE/PIGMENTÁȚIE I s.f. Faptul de a (se) pigmenta. [<*pigmenta*] **II** s.f. Mod specific în care apar colorate celulele, țesuturile etc. în urma pigmentării. [<fr. *pigmentation*]

PILORÍZĂ/PIROLÍZĂ I s.f. (BOT.) Țesut protector care acoperă vîrful rădăcinii, iar la mușchi

partea în care se formează sporii; caliptră. [<fr. *pilorise*, lat. *pilus* = păr, gr. *rhiza* = rădăcină] II s.f. Proces de descompunere chimică cu ajutorul căldurii; pirogenare. [<fr. *pyrolise*, gr. *pyr* = foc, *lysis* = descompunere]

PILOROSTOMÍE/PILOROTOMÍE I s.f. (MED.) Fistulă gastrică, practicată la nivelul pilorului și destinată a remedia o stenoză esofagiană. [<fr. *pylorostomie*] II s.f. (MED.) Incizie a pilorului. [<fr. *pylorotomie*, gr. *pyloros* = pilor, *tome* = tăiere]

PILOTÁJ/PILOTÁRE I s.n. **1.** Faptul de a conduce o navă, o aeronavă, o locomotivă în calitate de pilot; pilotare; știința și tehnica acestei conduceri. **2.** Încetinire a mersului unui vehicul (aerian sau terestru) din cauza unor condiții speciale (porțiuni periculoase ale traseului, intrări în porturi, vizibilitate redusă etc.) [<fr. *pilotage*] II s.f. Acțiunea de a pilota și rezultatul ei. ● (Fig.) Orientare a unei discipline de către o altă știință prin noțiunile și metodele proprii acelei științe. [<*pilota*]

***PILÓTĂ/PILOTÍNĂ** I s.f. **1.** Un fel de plapumă călduroasă, de forma unei perne mari umflate, umplută cu fulgi sau cu puf. **2.** (Reg.) Bagaj, calabalîc. [*Et. i.*] II s.f. Ambarcație care conduce navele la intrarea sau la ieșirea dintr-un port și care aduce pilotul pe aceste nave. [<fr. *pilotin*]

PINÓLĂ/PINÚLĂ I s.f. Axul piesei de strung în care se fixează unul dintre capetele piesei de prelucrat sau o unealtă de prelucrare a piesei. [<germ. *Pinole*] II s.f **1.** Lamă metalică prevăzută cu o fantă și care, montată la capetele unui dispozitiv de forma unei rigle, servește la determinarea, prin vizare, a direcției aliniamentelor. **2.** Pană mică, aripioară, aripă. ● Fiecare dintre frunzulițele care constituie o frunză compusă de ferigă. [<fr. *pinnule*, lat. *pinnula*]

PIONEFRÍTĂ/PIONEFRÓZĂ I s.f. Infecție ascendentă a rinichiului caracterizată prin formare de abcese și infiltrații purulente difuze; se asociază uneori cu dilatarea bazinetului. [<fr. *pyonéphrite*, gr. *nephros*] II s.f. Formarea unei pungi cu conținut purulent prin distensia și distrugerea parenchimului renal. [<fr. *pyonéphrose*, gr. *pyon* = puroi, *nephros* = *rinichi*]

PIROFÍL/PIROFÍT I adj. **1.** Care suferă de pirofilie; care este atras de foc. **2.** Care nu se alterează în contact cu focul. [<it. *pirofilo*] II adj. (Despre plante) Ale cărei organe subterane pot supraviețui focului sau ale cărei semințe posedă un înveliș gros lignificat, care plesnește sub efectul căldurii, favorizînd germinarea semințelor respective. [<fr. *pyrophyte*, gr. *pyr* = foc, *phyton* = plantă]

PISICÉSC/PISICÓS I adj. (Rar) De pisică, privitor la pisică. [<*pisică* + suf. *-esc*] II adj. (Rar) Cu apucături de pisică; felin ● (Fig.; fam.) Căruia îi place să se alinte. [<*pisică* + suf. *-os*]

***PISTOÁLE/PISTÓLI** I s.n. (sg. *pistol*) **1.** Armă de foc de dimensiuni mici, mînuită cu o singură mînă; revolver. **2.** (SPORT) Denumire a unei probe de tir care se execută cu pistolul prin trageri automate asupra unor ținte mișcătoare sau prin trageri cu foc asupra unei ținte fixe. **3.** (P. anal.) (TEHN.) Aparat portativ cu forma apropiată de aceea a unui pistol care servește pentru diferite operații tehnologice. ○ **P.** *de metalizare* = aparat portativ pentru acoperirea suprafeței unui obiect, prin împușcare, cu metal topit. **P.** *de vopsit* (sau *de zugrăvit*) = aparat pulverizator pentru vopsirea (sau zugrăvirea) prin stropire a suprafețelor. [<ngr. *pistóli*, germ. *Pistol*] II s.m. (sg. *pistol*) Veche monedă de aur (spaniolă, italiană, engleză etc.), a cărei valoare a variat de la o epocă la alta. [<fr. *pistole*]

PIȘCĂCIÓS/PIȘCĂTÓR I asj. (Rar) (Despre mîncăruri și băuturi) Care pișcă, care înțeapă la limbă; iute, picant. [<*pișca* + suf. *-ăcios*] II adj. **1.** (Despre insecte) Care pișcă, care înțeapă; înțepător. ● (Fig.; rar) Care conține o critică tăioasă; șfichiuitor, mușcător. **2.** (Despre alimente) Care ustură; pișcăcios, iute, picant. **3.** (Fig.; rar) (Despre oameni) Care șterpelește, care fură. [<*pișca* + suf. *-ător*]

PITUITÁR (PITUITÍV)/PITUITÓS I adj. Care secretă pituită. [<fr. *pituitaire*, it. *pituitario*, lat. *pituita*] II adj. (MED.) Care conține pituită (mucus) sau care seamănă cu pituita. [<fr. *pituiteux*, lat. *pituitosus*]

PÎNDÁCI/PÎNDÁR I adj. (Rar) Care stă la pîndă; care este înclinat să iscodească. [<*pîndă* + suf. *-aci*] II s.m. **1.** Persoană care păzește o pădure, o vie, o holdă etc.; paznic, jitar. **2.** (MILIT.; pop.) Strajă, santinelă. ● Militar din artileria antiaeriană, însărcinat cu supravegherea spațiului aerian. [<sl. *pondari*]

***PÎNZÁRE/PÎNZÁRI** I s.n. (sg. *pînzar*) Sul la războiul de țesut. [<*pînză* + suf. *-ar*] II s.m. (sg. *pînzar*) (Înv.) Țesător sau negustor de pînzeturi. [<*pînză* + suf. *-ar*]

PÎNZĂRÍE/PÎNZĂTÚRĂ I s.f. **1.** Cantitate mare de pînză sau de articole confecționate din pînză; pînzeturi. **2.** Magazin de pînzeturi. **3.** Atelier sau fabrică unde se țes pînzeturi. [<*pînză* + suf. *-ărie*] II s.f. **1.** (Înv. și reg.) Pînză sau bucată de pînză. **2.** (Reg.) Broboadă, basma; năframă. **3.** (Înv. și reg.) Față de masă. [<*pînză* + suf. *-ătură*]

***PLÁCĂ/PLACHÉTĂ** I s.f. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică materia) Bucată de material cu fețele plane și cu o grosime uniformă și mult mai mică decît celelalte două dimensiuni. ○ **P.** *aglomerată* = placă obținută prin aglomerarea cu lianții sintetici a așchiilor de lemn din sortimente inferioare sau din deșeuri de la exploatarea și industrializarea lemnului. **P.** *turnantă* (sau *învîrtitoare*) = disc de oțel sau de fontă sau pod cu tablier metalic, care se poate învîrti pe plan orizontal în jurul axei sale verticale și care servește la întoarcerea vehiculelor feroviare, la trecerea lor de pe o linie pe alta etc. **P.** *fotografică* = placă de sticlă cu una dintre fețe acoperită cu o emulsie fotosensibilă, utilizată îndeosebi pentru realizarea negativelor fotografice, la retroscopie, în microscopie etc. **2.** Disc de ebonită pe care se imprimă vibrațiile vocii sau ale unui instrument muzical, spre a fi apoi reproduse cu ajutorul gramofonului, al patefonului, al picupului. **3.** (Înv.) Tăbliță de ardezie pe care învățau să scrie altă-

clată școlarii începători. **4.** (TIPOGR.) Foaie de metal pe care se imprimă literele. **6. P.** *funerară* = placă de metal, de marmură etc., fixată pe o piatră de mormînt, pe care este scris numele persoanei decedate, anii de viață, un epitaf etc. [<fr. *plaque*, it. *placca*] **II** s.f. **1.** Volum mic cu conținut literar, în special culegere de versuri; broșurică. **2.** Medalie pătrată sau dreptunghiulară, care de obicei are o singură față modelată cu desene, basoreliefuri sau inscripții și care se oferă ca recompensă la unele concursuri sportive, artistice etc. **3.** (BIOL.) **P.** *sanguină* = trombocită. [<fr. *plaquette*]

PLACÉNTĂ/PLACENTÓM I s.f. **1.** Organ cărnos și spongios care învelește fătul, servind la hrănirea și respirația acestuia în perioada de gestație; este eliminat la naștere. **2.** Parte a ovarului pe care sînt dispuse ovulele. [<lat. *placenta*] **II** s.n. (MED.) Tumoră derivînd din placentă. [<fr. *placentome*]

PLANETÁR/PLANETÁRIU I adj. **1.** Care aparține planetelor, privitor la planete. ○ *Sistem* **p.** = totalitatea planetelor care se mișcă în jurul soarelui. **2.** (TEHN.) *Mecanism* **p.** = mecanism în care una sau mai multe roți se învîrtesc în jurul axelor proprii și în același timp în jurul axei altei roți. *Arbore* (*ax* sau *axă*) **p.** = arbore care antrenează roată motoare a unui automobil. [<fr. *planétaire*, lat. *planetarius*] **II** s.n. (ASTR.) Construcție specială, în formă de cupolă, pe care se înfățișează, cu un aparat de proiecție special, aspectul bolții cerești cu stelele și constelațiile, precum și deplasarea aparentă a acestora, a Soarelui și a Lunii etc. [<fr. *Planétarium*]

***PLÁNȘĂ/PLANȘÉTĂ I** s.f. **1.** Foaie de hîrtie (mai groasă) pe care sînt reproduse desene, fotografii sau picturi, folosită ca ilustrație într-o carte; carton cu desene sau cu fotografii, care servește ca material didactic (la predarea științelor naturii). ● Coală, foaie mare de hîrtie, pe care s-a executat un desen tehnic, o hartă etc.; desen tehnic executat pe astfel de coală. **2.** Placă de metal sau de lemn în care se sapă litere, note muzicale etc. spre a fi folosită în gravură. **3.** Fiecare dintre plăcile de beton ale pavajului unei șosele, limitată de rosturile de dilatație. [<fr. *planche*] **II** s.f. **1.** Placă dreptunghiulară făcută din lemn sau din metal și folosită ca suport pentru desen sau pentru diferite lucrări tehnice. **2.** (TOP.) **P.** *topografică* = aparat utilizat pentru trasarea pe un plan, fără calcule prealabile, a unor figuri asemenea celor de pe teren. **3.** (MAR.) **P.** *de vînt* = instrument folosit la bordul unei nave pentru a determina direcția și viteza vîntului. **4.** Scîndură lată pe care se întind cu vergeaua foile de aluat. [<fr. *planchette*]

PLASAMÉNT/PLASÁRE I s.n. **1.** Investire a unei sume de bani într-o întreprindere, într-o afacere etc cu scopul de a obține un cîștig; plasare. **2.** Faptul de a găsi, de a procura cuiva o slujbă, un post; postul, serviciul, slujba, locul în care cineva este plasat. **3.** (SPORT) Așezare, situare a unui jucător în locul cel mai potrivit pe teren pentru a face față cu ușurință și cu eficacitate la acțiunile adversarului. [<fr. *placement*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) plasa și rezultatul ei. [<*plasa*]

PLASMÓM/PLASMÓN I s.n. (MED.) Tumoră derivînd din plasmă. [<fr. *plasmom*] **II** s.m. (FIZ.) Particulă fictivă cu ajutorul căreia este descrisă mișcarea de ansamblu a purtătorilor de sarcină (electroni sau ioni) dintr-o plasmă. [<fr. *plasmon* germ. *Plasmon*]

PLASTRÓN/PLÁSTURE I s.n. **1.** Partea din față apretată (detașabilă) a unei cămăși bărbătești. ● Partea din față (detașabilă) a unei bluze, rochii etc., care constituie o garnitură. **2.** Un fel de cravată lată care acoperă pieptul. **3.** Bucată de piele groasă, căptușită, care protejează pieptul scrimerilor. [<fr. *plastron*] **II** s.m. Bucățică de pînză pe care s-a întins o pastă medicinală, care se aplică pe o rană pentru a o feri de infecție sau cu care se fixează un pansament; emplastru. ● (Pop.) Cataplasmă. [<germ. *Plaster*, rus. *plastîr*, lat. *plastrum*, ngr. *plástri*]

***PLATÁNE/PLATÁNI I** s.n. (sg. *platan*) Taler (la unele aparate, la cîntare etc.). ● Piesă din tablă de oțel laminat, care servește la întărirea tălpilor unor grinzi. [<fr. *plateau*] **II** s.m. (sg. *platan*) Arbore exotic, cu frunzele palmate, cultivat ca plantă ornamentală în parcuri (*Platanus*). [<fr. *platane*, lat. *platanus*]

PLĂMĂDEÁLĂ/PLĂMĂDÍRE I s.f. Amestec de făină, apă și drojdie, folosit la fermentarea aluatului; bucată de aluat dospit, folosit în loc de drojdie la prepararea pîinii; plămadă. [<*plămădi* + suf. *-eală*] **II** s.f. Acțiunea de a (se) plămădi și rezultatul ei. [<*plămădi*]

PLEDÁRE/PLEDOARÍE I s.f. Acțiunea de a pleda și rezultatul ei. [<*pleda*] **II** s.f. Expunere orală a faptelor unui proces, făcută de un avocat în fața unei instanțe judecătorești, cu scopul de a susține cauza uneia din părțile implicate în proces. ● (P. gener.) Apărare, susținere orală sau scrisă a unei cauze, a unei idei, a unei teze etc. [<fr. *plaidoirie*]

PLEONÁSM/PLEONÁST I s.n. Expunere eronată constînd în folosirea alăturată a unor cuvinte, construcții, propoziții etc. cu același înțeles. [<fr. *pléonasme*, lat. *pleonasmus*, gr. *pleonasmos*] **II** s.n. Mineral de culoare neagră, bogat în fier, care se prezintă sub formă de mase granulare sau în cristale cu multe fețe. [<fr. *pléonaste*.]

PLEURÁL/PLEURÍTIC I adj. Aparținînd pleurei. [<fr. *pleural*, it. *pleurale*] **II** adj. Specific pleureziei; cauzat de pleurezie. ● (Subst.) Persoană care suferă de pleurezie. [<fr. *pleurétique*]

PLEURECTOMÍE/PLEUROTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecție parțială a pleurei. [<fr. *pleurectomie*, gr. *pleura* = coastă, *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) Deschidere a cavității pleurale pentru a extrage puroiul colectat acolo. [<fr. *pleurotomie*, gr. *pleuron* = pleuro, *tome* = tăietură]

PLEUREZÍE/PLEURÍTĂ I s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a pleurei pulmonare, însoțită adesea de o abundentă secreție de lichid seros, purulent sau hemoragic. [<fr. *pleurésie*] **II** s.f. Boală care constă în inflamația uscată a pleurei pulmonare, fără apariția lichidului în cavitatea pleurală. [<fr. *pleurite*]

PLISÉU/PLÍU I s.n. Cută sau grup de cute înguste, regulate şi dese, obţinute prin plisare; plisaj. [<fr. *plissé*] II s.n. Cută adîncă făcută la un obiect de îmbrăcăminte, deosebită de pliseu prin faptul că îndoiturile ţesăturii se presează mai puţin. [<fr. *pli*]

***PLÓDURI/PLÓZI** I s.n. (sg. *plod*) Germen. [<sl. *plodă*] II s.m. (sg. *plod*) Copil mic. [<sl. *plodă*]

***PLOIÉRE/PLOIÉRI** I s.n. (sg. *ploier*) (Reg.) Umbrelă. [<*ploaie* + suf. *-er*] II s.m. (sg. *ploier*) Pasăre călătoare, de mărimea unei turturele, cu picioare lungi, lipsite de degetul posterior, cu coadă scurtă şi cu pene variat colorate, care trăieşte în marginea bălţilor (*Charadius apricarius*). [<*ploaie* + suf. *-er*]

***PLÓMBĂ/PLOMBÍNĂ** I s.f. **1.** Lucrare executată de un dentist pentru a astupa o carie dentară; amalgam, porţelan etc. care se pune într-un dinte sau într-o măsea cariată. **2.** Construcţie inserată într-un grup de alte clădiri (asemănătoare), de care este lipită şi încadrată. [<fr. *plombage*, germ. *Plombe*] II s.f. Fir cu plumb folosit la măsurătorile topografice subterane. [<it. *plombino*]

PLONJÉU/PLONJÓN I s.n. **1.** Parte a parapetului unei lucrări de fortificaţie, peste care apărătorul poate trage asupra duşmanului. **2.** Plonjare. [<fr. *plongée*] II s.n. Formă specială de salt, cu sau fără obiect de joc, practicată în unele sporturi (fotbal, handbal, volei etc.). [fr. *plongeon*]

***PLONJOÁRE/PLONJÓRI** I s.n. (sg. *plonjor*) Aparat electric confecţionat din oţel inoxidabil, care, scufundat într-o cantitate mică de lichid, serveşte la încălzirea lui în timp foarte scurt. [<fr. *plongeur*] II s.m. (sg. *plonjor*) (Rar) Scafandru. [<fr. *plongeur*]

PLÚMBIC/PLUMBURÍU I adj. Care conţine plumb, de natura plumbului; plumbifer. [<fr. *plombique*] II adj. De culoarea plumbului; cenuşiu, sur; *(p. ext.)* (despre cer, văzduh) înceţoşat, întunecos. [<*plumb* + suf. *-uriu*]

PLURALÍSM/PLURALITÁTE *(PLURITÁTE)* I s.n. **1.** Concepţie filozofică care neagă unitatea materială a lumii, susţinînd că tot ceea ce există constă dintr-o multitudine de entităţi izolate, independente una de alta şi ireductibile la o bază comună, unitară; *(p. ext.)* orice concepţie care, într-un domeniu determinant, admite o multitudine de factori echivalenţi, de principii etc. ce nu pot fi reduse la unitate; stare de lucruri caracterizată prin existenţa unei multiplicităţi. **2.** Principiu al democraţiei potrivit căruia funcţionarea acesteia, garantarea drepturilor şi libertăţilor sînt condiţionate de existenţa mai multor forţe politico-sociale (partide, sindicate etc.) [<fr. *pluralisme*, lat. *pluralis*] II s.f. Multiplicitate, diversitate, număr mare. [<fr. *pluralité*, lat. *pluralitas, -atis*]

PLUTÉU/PLUTÉUS I s.n. **1.** (ANT.) Maşină de război în formă de paravan semicircular, folosită pentru a proteja pe asediatori în timpul asedierii unei cetăţi. **2.** Panou de marmură sau de lemn care protejează altarul, corul sau prezbiteriul bisericilor catolice. **3.** Ladă sau scrin pentru păstrarea lucrurilor preţioase. [<it. *pluteo*, lat. *pluteum*] II s.m. (ZOOL.) Larva echinodermelor. [<germ. *Pluteus*]

PLUTÍBIL/PLUTITÓR I adj. (Rar) (Despre ape) Pe care se poate naviga; navigabil. [<*pluti* + suf. *-bil*] II adj. Care poate pluti la suprafaţa unui lichid; flotabil. ○ *Pod* p. = platformă care serveşte la transportul persoanelor sau lucrurilor de la un mal la celălalt al unei ape. *Insulă* (sau *ostrov*) p. = îngrămădire de pămînt, nisip sau nămol, mai ales în apele curgătoare, formînd o insuliţă acoperită cu vegetaţie. ● Care se menţine în văzduh. [<*pluti* + suf. *-tor*]

PLUTONIÁN/PLUTÓNIC I adj. **1.** Referitor la Pluton. **2.** S.m. şi f. Adept al plutonismului. [<fr. *plutonien*, cf. *Pluto* = zeul infernului la greci] II adj. (Despre roci eruptive şi corpurile pe care le alcătuiesc) Care s-au format prin acţiunea vulcanilor. ○ *Rocă* p. = denumire a rocilor abisale şi intrusive. [<fr. *plutonique*]

PLUVIÁL/PLUVIÓS I adj. (Despre ape) Produs de ploaie. [<fr. *pluvial*, lat. *pluvialis*] II adj. (Livr.) Ploios. [<fr. *pluvieux*, it. *pluvioso*]

PNEUMATOLÍZĂ/PNEUMATÓZĂ I s.f. Fenomen care are loc ca urmare a reacţiei dintre componenţii volatili degajaţi dintr-un masiv magmatic şi rocile înconjurătoare. [<fr. *pneumatolyse*] II s.f. Îngrămădire de gaze în cavităţile organismului. [<fr. *pneumatose*]

PNEUMOECTOMÍE/PNEUMOTOMÍE I s.f. (MED.) Excizie a unei părţi din plămîn. [<gr. *pneumon* = plămîn, *ektome* = excizie] II s.f. (MED.) Incizie cu scop terapeutic în plămîn. [<fr. *pneumotomie*, gr. *pneumos* = plămîn, *tome* = tăiere]

POANSÓN/POANSONÉZĂ I s.n. **1.** Unealtă alcătuită dintr-o tijă de oţel sau alt metal dur, de formă conică, triunghiulară etc., cu vîrful gravat în relief, care serveşte la perforarea sau la marcarea, prin perforare, a unor obiecte de metal, la confecţionarea unor matriţe, la baterea medaliilor etc. ● Instrument ascuţit din oţel, folosit în tehnica gravurii. **2.** Piesă a unei matriţe, cu un contur cu muchii tăietoare sau cu o suprafaţă de lucru plană sau profilată, care serveşte la decupare, detaşare, imprimare etc. prin deformare plastică. **3.** Unealtă cilindrică de os, cu vîrful ascuţit, cu care se perforează pînza şi se dă formă rotundă unor puncte de broderie cu găuri. [<fr. *poinçon*] II s.f. Maşină de poansonat; presă de perforat. [<fr. *poinçonneuse*]

***PODÚŢI/PODÚŢURI** I s.m. (sg. *poduţ*) (IHT.) Scobar. [<magh. *paduc*] II s.n. (sg. *poduţ*) Podeţ, pod mai mic. [<*pod* + suf. *-uţ*]

POFTICIÓS/POFTITÓR I adj. (Despre oameni) Care doreşte foarte tare ceva; lacom, doritor; poftăreţ. ● (Despre ochi, priviri etc.) Care exprimă poftă, dorinţă, lăcomie. ● (Rar, despre mîncăruri, mirosuri etc.) Care aţiţă pofta; apetisant. [<*pofti* + suf. *-icios*] II adj. (Rar) **1.** Care poftеşte, care invită (pe cineva). **2.** Care doreşte ceva; ahtiat, pofticios. ● (Despre ochi, priviri, gesturi etc.) Care exprimă, care denotă lăcomie, poftă, dorinţă. [<*pofti* + suf. *-tor*]

Scanned with OKEN Scanner

POLARIZÁBIL/POLARIZÁNT I adj. (Despre medii) Care poate fi (uşor) polarizat. [<fr. *polarisable*] **II** adj. (FIZ.) Care (se) polarizează. ○ *Microscop* **p.** = microscop care lucrează cu lumină polarizantă şi care se utilizează mai ales la studiul cristalelor. [<fr. *polarisant*]

POLARIZÁRE/POLARIZÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) polariza şi rezultatul ei. **1.** (FIZ.) Proces prin care un corp sau un sistem fizic dobîndeşte proprietatea de polaritate; stare a unui corp care a suferit un astfel de proces. ○ **P.** *electrică* = realizare a unei asimetrii în distribuţia sarcinii electrice pozitive şi negative a unui sistem fizic (atom, moleculă etc.), a unui mediu sau a unui corp. **P.** *electrolitică* (sau *electronică*) = acumulare a ionilor care realizează conducţia prin soluţia electrolitului. **P.** *rotatorie* = rotire a planului de polarizaţie a luminii liniar polarizate la trecerea ei printr-o substanţă activă din punct de vedere optic. **2.** (LINGV.) Dezvoltare în direcţii opuse a sensurilor unui cuvînt, nediferenţiate la origine. **3.** (FIL.) Formare a unor termeni opuşi, polari; realizare a unei polarităţi. [<*polariza*] **II** s.f. Stare a unui corp sau a unui sistem fizic care prezintă proprietatea de polaritate sau care a suferit polarizare. ○ **P.** *electrică* = stare a unui corp sau a unui sistem fizic care posedă cel puţin doi poli electrici (plus şi minus). **P.** *luminii* = stare a unui fascicul luminos în care toate radiaţiile electromagnetice componente au aceeaşi direcţie de oscilaţie. **P.** *cromatică* = ansamblul figurilor de interferenţă obţinute la cercetarea în lumină polarizată a unui cristal birefringent cu ajutorul unui polariscop. ◉ Mărime vectorială care caracterizează starea de polarizaţie a unui corp sau a unui mediu. [<fr. *polarisation*]

POLARIZATÓR/POLARIZÓR I adj. Care polarizează; polarizant. [<fr. *polarisateur*] **II** adj. Care poate produce polarizarea luminii; polarizant [<fr. *polariseur*]

POLEIÁLĂ/POLEÍRE I s.f. **1.** Faptul de a polei; *(concr.)* strat subţire de metal (preţios) cu care se poleieşte un obiect. ◉ Foaie subţire de staniol folosită ca ambalaj, mai ales pentru unele articole alimentare. ◉ (Fig.) Ceea ce încearcă să dea un aspect bun, frumos, valoros unor lucruri lipsite de valoare; strălucire aparentă; lustru, spoială. **2.** Cizelare, şlefuire, lustruire a unui obiect sau *(fig.)* a unei opere literare, ştiinţifice etc. [<*polei* + suf. *-eală*] **II** Acţiunea de a (se) polei şi rezultatul ei; poleit. [<*polei*]

POLIARTERÍTĂ/POLIARTRÍTĂ I s.f. Arterită care afectează mai multe segmente ale sistemului arterial. [<fr. *polyartérite*] **II** s.f. Inflamare infecţioasă a mai multor articulaţii concomitent. [<fr. *polyarthrite*, gr. *polys* = mai mulţi, *arthron* = încheietură]

POLIGÁM/POLIGÁMIC I adj. (Despre plante) Care are atît flori hermarodite, cît şi unisexuate pe acelaşi individ. [<fr. *polygame*, gr. *polys* = numeros, *gamos* = căsătorie] **II** adj. Referitor la poligamie. [<fr. *polygamie*]

POLIGÉNIC/POLIGIN I adj. Referitor la poligeneză, care are geneză complexă. ◉ Care dă culori diferite după mordanţii care i se asociază. [<fr. *polygénétique*] **II** adj. (Despre flori) Care posedă mai multe carpele libere, fiecare formînd pistile. [<germ. *Polygin*]

POLIGENÍE/POLIGINÍE I s.f. Doctrină potrivit căreia diferitele rase umane au apărut în acelaşi timp în mai multe puncte de pe glob. [<fr. *polygénie*] **II** s.f. (Rar) Poligamie, poliandrie. [<germ. *Polyginie*]

POLIGLOTÍSM/POLIGLOŢÍE I s.n. Tendinţa de a cunoaşte mai multe limbi; atitudinea de a exterioriza cunoaşterea mai multor limbi. [<*poliglot* + suf. *-ism*] **II** s.f. Situaţia celui care cunoaşte mai multe limbi. [<*poliglot*]

POLIMASTÍE/POLIMATÍE I s.f. (MED.) Anomalie constînd în existenţa mai multor mamele [<fr. *polymastie*, gr. *polys* = numeros, *mastos* = mamelă] **II** s.f. (Livr.) Cunoaştere care cuprinde cunoştinţe din mai multe domenii; enciclopedism [<*polymathie*, gr. *polys* = numeros, *mathanein* = a învăţa]

POLIPÓD/POLIPOÍD I adj. Cu mai multe picioare. [<fr. *polypode*, gr. *polys* = numeros, *pous* = picior] **II** adj. (BIOL.) Cu aspect de polipi. [<fr. *polypoïde*, gr. *polypous* = polip, *eidos* = aspect]

POLISEMÁNTIC/POLISÉMIC I adj. (Despre cuvinte, unităţi frazeologice) Care are mai multe sensuri. [<fr. *polysémantique*, gr. *polys* = numeros, *semantikos* = care are semnificaţie] **II** adj. Care se referă la polisemie, care ţine de polisemie. [<fr. *polysémique*]

***POLÍTICĂ/POLITICIANÍSM I** s.f. **1.** Formă de organizare şi de conducere a unei comunităţi umane, de asigurare a unei ordini interne etc. a apărării intereselor economice ale diferitelor grupuri sociale şi a garantării securităţii externe; sferă de activitate social-istorică ce cuprinde relaţiile, orientările şi manifestările care apar între grupuri sociale, între popoare etc. în legătură cu promovarea intereselor lor, în lupta pentru putere etc.; orientare, activitate, acţiune a unei clase, a unor grupuri sociale, a puterii de stat etc. în domeniul conducerii treburilor interne şi externe; ideologie care reflectă această orientare, activitate, acţiune. **2.** Tactică folosită de cineva pentru atingerea unui scop. [<fr. *politique*, germ. *Politik*, it. *politica*, rus. *politika*, lat. *politicus*, ngr. *politikos*, gr. *politike* = arta de a administra bine.] **II** s.n. Activitate politică orientată spre realizarea unor interese personale anumite, de grup sau de partid; atitudine, conduită, comportare specifică politicianismului. [<rus. *politikanstvo*]

PONDERÁBIL/PONDERATÓR I adj. Care posedă greutate; care poate fi cîntărit. [<fr. *pondérable*, lat. *ponderabilis*] **II** adj. Care menţine echilibrul între două forţe. [<fr. *pondérateur*, lat. *ponderator*, *-oris*]

PONDERÁRE/PONDERÁŢIE I s.f. (STATIST.) Operaţie de înmulţire a ponderii cu valoarea variantei; ponderaţie. [după fr. *pondération*] **II** s.f. Starea celui ponderat, ponderare; moderaţie, cumpătare, echilibru. [<fr. *pondération*, lat. *ponderatio*, *-ōnis*]

Scanned with OKEN Scanner

PÓNDERE/PONDERITÁTE I s.f. 1. (Livr.) Greutate. ◎ (Fig.) Importanță, valoare. 2. (FIZ.) Coeficient care afectează fiecare dintre valorile unei mărimi determinate experimental, indicînd probabilitatea de obținere a valorii respective. 3. (STATIST.) Numărul unităților dintr-o grupă a unei colectivități, căreia îi corespunde o valoare a variabilei. ◎ Frecvență. ◎ Greutate specifică. [<lat. *pondis*] II s.f. (FIZ.) Greutate specifică. [<fr. *pondérité*]

***POPONÉȚE/POPONÉȚI** I s.n. (sg. *poponeț*) (Reg.) 1. Feștilă sau fitil de opaiț; *(p. gener.)* opaiț. 2. Sfeșnic. 3. Sperietoare de păsări. 4 Șezut [*Et. i.*] II s.m. (sg. *poponeț*) (Reg.) Șoarece de cîmp; șoarece de pădure; rozătoare. [*Et.i.*]

POPORANEITÁTE/POPORANÍSM I s.f. (Rar) Caracter popular. [<*poporan*, după *popularitate*] II s.n. Curent social-politic de la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX care considera masa țărănească drept elementul de bază al dezvoltării sociale. ◎ Curent literar care înfățișa cu precădere țărănimea. [După rus. *narodnicestvo*]

POPREÁLĂ/POPRÍRE I s.f. 1. (Înv. și reg.) Piedică, obstacol în calea unei acțiuni; poruncă sau măsură prin care se interzice ceva; oprire, interdicție, opreliște. 2. (Pop.) Reținere (provizorie) a cuiva de către o autoritate legală pe timpul unei cercetări penale; închisoare, arest (la domiciliu). ○ (Loc. vb.) *A pune* (pe cineva) *la* p. = a aresta, a ține la arest; a băga la închisoare. [<*popri* + suf. *-eală*] II s.f. Acțiunea de a popri și rezultatul ei; (*spec.*, DR.) procedură prin care un creditor urmărește (pe bază de hotărîre judecătorească) sumele datorate datornicului său de către o a treia persoană; reținere din salariul cuiva (în contul unei datorii); *(p. ext.)* sechestru. [<*popri*]

POPULAMÉNT/POPULÁȚIE I s.n. (Colectiv) Arboret de aceeași vîrstă sau din aceeași specie. ◎ Arboret din mai multe specii. [<fr. *peuplement*] II s.f. 1. Totalitatea locuitorilor unei țări, ai unei regiuni, ai unui oraș etc.; poporație, poporime. 2. Totalitatea indivizilor animali sau vegetali (din aceeași specie) răspîndiți pe același teritoriu. 3. *Populație de stele* = ansamblu de stele, grupate după vechime, poziție, compoziție chimică etc. [<fr. *population*]

PORCÉSC/PORCÓS I adj. 1. De porc, privitor la porc, al porcului. ○ Expr. (Fam.) *A avea noroc porcesc* = a avea mare noroc. 2. (Despre unele specii de fructe, legume etc.) Care este de calitate inferioară. [<*porc* + suf. *-esc*] II adj. (Despre oameni) Care se poartă, care vorbește ca un porc; grosolan, vulgar. ◎ (Despre cuvinte, expresii, purtare etc.) Indecent, necuviincios, grosolan; vulgar, trivial, obscen. [<*porc* + suf. *-os*]

***PORCOIÁȘE/PORCOIÁȘI** I s.n. (sg. *porcoiaș* sau *purcoiaș*) Grămadă de fîn sau de paie, căpiță; *(p. gener.)* grămadă, morman, maldăr. [<*purcoi* + suf. *-aș*] II s.m. (sg. *porcoiaș* sau *purcoiaș*) Pește. [<*porcoi* + suf. *-aș*]

PORFÍR/PROFÍR I s.n. Rocă vulcanică dură, formată din cristale mari de feldspat, cuarț etc. înglobate într-o masă de feldspat măruntă sau sticloasă. [<fr. *porphire*, ngr. *porfiritis*, gr. *porphyra* = purpură] II adj. (Mai ales despre vin) De culoare roșie deschisă, trandafirie, porfiriu. [<ngr. *profirus* = purpură]

PORFIRINEMÍE/PORFIRINURÍE I s.f. Concentrație a porfirinelor în sînge. [<fr. *porphirinemie*] II s.f. Prezența în urină a porfirinelor și precursorilor acesteia. În mod normal, urina de 24 ore conține cam 100 mg coproporfirine totale, 20 mg uroprofirine, 2—5 mg urobilinogen și urme de acid d-aminolevulinic. [<fr. *porphirinurie*]

PORFIRÍNĂ/PORFIRÍT I s.f. Substanță chimică naturală care formează structura de bază a hemoglobinei și a clorofilei. [<fr. *porphyrine*] II s.n. Rocă vulcanică cu aspect de porfir, de obicei în culori închise, folosită mai ales la pavaj. [<fr. *porphyrite*, germ. *Porphyrit*]

PORNEÁLĂ/PORNÍRE/PORNITÚRĂ I s.f. Pornirea oilor pentru pășunat la munte sau la baltă. [<*porni* + suf. *-eală*] II s.f. 1. Acțiunea de a (se) porni și rezultatul ei; plecare. 2. Impuls, îndemn, imbold; *(p. ext.)* avînt, elan. 3. Înclinare, predispoziție, tendință. 4. Patimă; înverșunare (împotriva cuiva). [<*porni*] III s.f. (Înv. și pop.) Porțiune de teren deplasată prin alunecare. [<*porni* + suf. *-itură*]

PORTÁBIL/PORTÁNT I adj. Care se poate purta; portativ. [<fr. *portable*] II adj. (TEHN.) Care susține ceva, care poartă ceva; de susținere, purtător, referitor la portanță. ○ *Zidărie* p. = zidărie construită după metodele clasice. *Caroserie* p. = caroserie de autovehicul fără șasiu. [<fr. portant]

PORTAMÉNT/PORTÁNȚĂ I s.n. (MUZ.) Mod de execuție constînd în trecerea, prin lunecare, de la un sunet la altul. [<it. *portamento*] II s.f. 1. Cea mai mare sarcină pe care o poate suporta un teren, un sistem tehnic etc. 2. Componentă a forței aerodinamice, perpendiculară pe direcția vitezei unui corp în mișcare, care acționează asupra acestuia. [<fr. *portance*]

PÓRTER/PORTÓR I I. s.m. (Rar) Persoană care cară cu spatele greutăți (hrană pentru cabane la munte, materiale de construcții etc. [<fr. *porteur*] II. s.n. (Rar) Bere foarte tare și amăruie la gust. [<fr., engl. *porter*] II s.n. (MAR.) Șaland autopropulsat care transportă materialul dragat [<fr. *porteur*]

PORTOFÉL/PORTOFÓLIU I s.n. Obiect de piele, din material plastic etc., în forma unor coperte mici cu mai multe despărțituri interioare, în care se păstrează bani, acte etc.; portvizit, porfeu. [<fr. *portfeuille*, rus. *portel*] II s.n. 1. (Livr.) Funcție de ministru. ○ *Ministru fără* p. = ministru care nu are în sarcină un anumit domeniu de activitate. 2. *(Înv.)* Mapă, dosar etc. în care se păstrează acte, hîrtii de valoare etc. 3. (Rar) Portofel. 4. Efecte de comerț, valori bancare etc. aflate la dispoziția cuiva. 5. Totalitatea lucrărilor manuscrise aflate în evidența unei edituri, în scopul tipăririi lor. [<fr. *portefeuille*, it. *portafoglio*, ngr. *portofoli*]

PORȚIÚNE/POȚIÚNE I s.f. 1. Cantitate determinată dintr-un material, dintr-o substanță,

Scanned with OKEN Scanner

într-un aliment, destinată a fi utilizată dintr-odată sau într-un anumit interval de timp. **2.** Parte dintr-un tot (divizat); bucată, fragment. (Var.: porție s.f.). [<fr. *portion*, lat. *portio, -onis*] **II** s.f. Nume generic dat medicamentelor lichide care se iau (în doze mici) pe cale bucală. [<fr. *potion*, lat. *potio, -ōnis*]

***PORUMBÁRE/PORUMBÁRI** **I** s.n. (sg. *porumbar*) **1.** Adăpost pentru porumbei; porumbărie; hulubărie. **2.** Construcție de nuiele sau de șipci în care se păstrează știuleții de porumb; coșar, pătul, porumbărie. [<*porumb* + suf. *-ar*] **II** s.m. (sg. *porumbar*) **1.** Arbust sălbatic din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori albe și cu fructe sferice de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent *(Prunus spinosa)*; porumbel. **2.** Specie de uliu. [<*porumb* + suf. *-ar*]

***PORÚMBI/PORÚMBURI** **I** s.m. (sg. *porumb*) **1.** Plantă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă, puternică și groasă, cu frunzele lungi și ascuțite la vîrf și cu inflorescența un spic sau un panicul, cultivată ca plantă alimentară, industrială și furajeră; păpușoi, cucuruz *(Zea mays)*. **2.** Știulete de porumb împreună cu boabele de pe el. [<lat. *palambus*] **II** s.n. (sg. *porumb*) Semănătură, lan de porumb; porumbiște. [<lat. *palambus*]

POSÁDĂ/POȘÁDĂ **I** s.f. **1.** (Pop) Curătură (în pădure). ● Loc neted pe un deal sau pe un munte unde a existat o așezare omenească. ● Loc de odihnă pentru călători. **2.** (Pop.) Trecătoare (îngustă) în munți. ● Obligația țăranilor dependenți de a face de strajă în preajma trecătorilor din munți. **3.** (Înv.) Loc întărit în mod natural (care servea ca punct de vamă). **4.** Pîrghie cu ajutorul căreia se reglează poziția pietrelor morii în timpul măcinatului, pentru a obține o făină mai mare sau mai fină. ● (P. gener., reg.) Moară. [<scr. *posada*] **5.** (În țările de limbă spaniolă) Han. [<sp. *posada*] **II** s.f. (Livr.) **1.** Pictură executată la repezeală. **2.** Operă literară scrisă la mîntuială. *(Et. i.)*

POSESÍV/POSESÓRIU **I** adj. **1.** (Despre pronume, adjective, articole) Care indică posesiunea, stăpînirea, apartenența etc. [<fr. *possessif*, lat. *possessivus*] **II** adj. (Despre o acțiune judiciară) Care are ca obiect apărarea posesorului împotriva deposedării sau tulburării de posesie. [<fr. *possessoire*]

POSTERIORITÁTE/POSTERITÁTE **I** s.f. Calitatea de a fi posterior, situația a ceea ce este posterior. [<fr. *postériorité*] **II** s.f. **1.** Succesiune de generații viitoare; urmași. **2.** (Înv.) Succesiune de persoane care descind din aceeași familie; urmași, descendenți. [<fr. *postérité*, lat. *posteritas, -atis*]

POSTULÁR/POSTURÁL **I** **1.** adj. Cu caracter de postulat. [<fr. *postulat*, lat. *postulatum*] **II** adj. Referitor la poziție. **2.** (PSIH.) Care ține de atitudine; de postură. [<fr. *postural*]

POSTULÁRE/POSTULÁȚIE **I** s.f. Acțiunea de a postula și rezultatul ei. [<*postula*] **II** s.f. (DR.) Drept de a pleda pentru altcineva în fața unei instanțe judiciare; postulare. [<fr. *postulation*, lat. *postulatio, -ōnis*]

POTÁSĂ/POTÁSIU **I** s.f. Carbonat, hidroxid sau clorură de potasiu. [<fr. *potasse*, germ. *Potasche*] **II** s.n. Element chimic din grupa metalelor alcaline, cu luciu metalic, alb-argintiu, asemănător cu sodiul, foarte reactiv, care se găsește în natură numai sub formă de combinații; kaliu. [<fr. *potassium*]

POTENTÁT/POTENȚÁT **I** s.m. Suveran sau șef de stat atotputernic, care își exercită puterea în mod despotic și arbitrar; autocrat, despot *(p. ext.)* om puternic, influent. [<fr. *potentat*, lat. *potentatus*] **II** adj. Amplificat, intensificat, întărit; sporit. [<*potența*]

POTENȚÁRE/POTENȚIALIZÁRE **I** s.f. (MED.) Relație între acțiunile a doi factori asociați, caracterizată printr-un efect mai mare decît suma efectelor lor separate, care se datorează fie sensibilizării substratului reactiv, fie împiedicării inactivării în organism. [<*potența*] **II** s.f. (MED.) Creșterea acțiunii unui medicament cu ajutorul altuia care este lipsit de acțiunea receptivă (de ex. clorpromafina crește acțiunea narcoticelor, deși nu are acțiune narcotică. [<*potențializa*]

POTÉNȚĂ/POTENȚIALITÁTE **I** s.f. Putere, forță, tărie, posibilitate de dezvoltare. [<fr. *potence*, it. *potenza*, lat. *potentia*] **II** s.f. (Rar) Însușirea, calitatea a ceea ce este potențial. [<fr. *potentialité*]

POVÉSTE/POVESTÍRE **I** s.f. **1.** Specie a epicii (populare) în proză în care se relatează întîmplări fantastice ale unor personaje imaginare în luptă cu personaje nefaste și în care elementele pozitive triumfă; basm; *(p. ext.)* narațiune cuprinzînd fapte posibile sau reale. Născocire, scornitură, minciună. ○ (Loc. vb.) *A spune povești* = a minți. **2.** Istoria sau relatarea faptelor, a peripețiilor, a vieții cuiva. **3.** Întîmplare, fapt, problemă (care atrage atenția, care merită atenție. **4.** (Pop.) Proverb, zicătoare, maximă. [<sl. *povesti*] **II** s.f. Acțiunea de a povesti și rezultatul ei; povestit. ● Narațiune literară de dimensiuni relativ reduse, care conține un fond liric. [<*povesti*]

POZITIVÍSM/POZITIVITÁTE **I** s.n. **1.** Curent filozofic care neagă rolul filozofiei ca o concepție teoretică generală despre lume și ca metodologie generală, susținînd că ea se bazează numai pe faptele verificabile experimental. **2.** (LIT.) Tendință critică manifestată în domeniul beletristicii de a adopta metodele scientiste în cercetarea fenomenului literar. ● Modalitățile de creație literară care tind să reproducă realitatea în faptele ei concrete, adesea în stare brută, netipizată. **3.** Interes exagerat de a lua în considerare și de a urmări numai avantajele; practicism, utilitarism. [<fr. *positivisme*] **II** s.f. (Livr.) Caracter pozitiv. [<it. *positività*]

POZITRÓN/POZITRÓNIU **I** s.m. Particulă elementară instabilă, care are aceeași masă ca electronul, cu sarcină electrică pozitivă, egală în valoare absolută cu sarcina electronului; antielectron. [<fr. *positron*, engl. *positron*, germ. *Positron*] **II** s.m. Formație alcătuită dintr-un electron și un pozitron. [<*pozitron*]

PRACTICÁNT/PRACTICIÁN **I** s.m. și f. Persoană care face practică, care se pregătește pentru o activitate într-un domeniu oarecare; cel care practică o profesiune, o disciplină sportivă, un

Scanned with OKEN Scanner

anumit gen de a scrie. [<fr. *pratiquant*, germ. *Praktikant*] II s.m. și f. Tehnician, medic etc. cu o îndelungată experiență. Cel care cunoaște mai ales partea practică a unei meserii. [<fr. *practicien*]

PRAGMÁTICĂ/PRAGMATÍSM I s.f. Parte a semioticii care studiază modul în care omul înțelege și folosește semnele. [<engl. *pragmatics*, germ. *Pragmatik*] II s.n. Curent filozofic răspîndit mai ales în S.U.A., care neagă adevărul obiectiv, proclamînd drept unic criteriu al adevărului numai ce este util și avantajos. [<fr. *pragmatisme*]

PRĂBUȘÍRE/PRĂBUȘITÚRĂ I s.f. Acțiunea de a (se) prăbuși și rezultatul ei; prăbușeală. ◆ (Fig.) Deznădejde, deprimare; *(p. ext.)* decădere [<*prăbuși*] II s.f. Loc unde s-a prăbușit un teren, o construcție; surpătură. ◆ Ceea ce s-a prăbușit; dărîmătură. [<*prăbuși* + suf. *-tură*]

PRĂFURÍU/PRĂFURÓS I adj. (Rar) De culoarea prafului; cenușiu. [<*praf* + suf. *-uriu*] II adj. (Rar) Prăfuit. [<*praf* + suf. *-uros*]

PRĂVÁL/PRĂVĂLÍȘ I s.n. (Pop.) Loc unde o apă curgătoare se rostogolește cu viteză peste praguri sau peste stînci. [<*prăvăli* (derivat regresiv)] II s.n. (Pop.) Coastă abruptă) de deal sau de munte); povîrniș. [<*prăvăli* + suf. *-iș*]

PRECEDÉNT/PRECEDÉNȚĂ I s.n. Fapt sau caz anterior, analog, care poate servi ca exemplu, ca regulă de conduită sau ca justificare pentru faptele sau cazurile ulterioare similare. [<fr. *précédent*] II s.f. Faptul de a preceda (pe cineva sau ceva) în timp sau în spațiu; lucru care precedă alt lucru de aceeași natură; fapt întîmplat înainte de altul; precedent. [<fr. *précédence*, it. *precedenza*, lat. *precedentia*]

PRECESIÚNE/PROCESIÚNE I s.f. **1.** (FIZ.) Deplasare lentă a axei de rotație a unui corp care se rotește rapid și are doar un punct fix. **2.** (ASTR.) Deplasare lentă și în sens retrograd a punctelor echinoxiale pe ecliptică. [<fr. *precession*, lat. *precessio, -ōnis*] II s.f. **1.** Șir lung de oameni care merg într-o anumită ordine și cu același scop; cortegiu, convoi; alai. **2.** Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioșii merg în convoi, purtînd diferite obiecte de cult, cîntînd imnuri religioase sau rostind rugăciuni. [<fr. *procession*, lat. *processio, -ōnis*]

PREDESTINÁRE/PREDESTINÁȚIE I s.f. **1.** Acțiunea de a predestina; predestinație. **2.** Concepție idealistă potrivit căreia fiecare om ar avea soarta lui, fixată dinainte de către o forță supranaturală. [<*predestina*] II s.f. Doctrină religioasă, după care destinul omului ar fi fixat dinainte de către divinitate. [<fr. *prédestination*, it. *predestinazione*]

PREDICÁBIL/PREDICAMENTÁL I adj. Care poate fi aplicat unui subiect. [<fr. *prédicable*, lat. *predicabilis*] II adj. (FILOZ.) Categorial (referitor la categorii). [<it. *predicamentale*]

PREDICATIVITÁTE/PREDICÁȚIE I s.f. (GRAM.) Însușire a unui cuvînt de a putea avea funcție de predicat. [<rus. *predikativnosti*] II s.f. Faptul de a enunța ceva despre un anumit lucru; enunț care reflectă raportul dintre un obiect și o însușire a sa. [<fr. *prédication*, lat. *praedicatio, -onis*]

PREEMINÉNȚĂ/PROEMINÉNȚĂ I s.f. (Livr.) Superioritate netă a ceva sau a cuiva. [<fr. *prééminence*, lat. *praeeminentia*] II s.f. Faptul de a fi proeminent. ◆ (Concr.) Ieșitură (în relief), ridicătură. [<fr. *proéminence*]

PREFERÁBIL/PREFERENȚIÁL I adj. Care merită să fie preferat; de preferat. [<fr. *préférable*, it. *preferabile*] II adj. Care se acordă cu preferință cuiva; de favoare. [<fr. *préférentiel*]

PREFÍX/PREFIXOÍD I s.n. **1.** Particulă care pusă la începutul unui cuvînt formează împreună cu el un alt cuvînt cu alt înțeles. **2.** (TELEC.) Indicativ exprimat prin cifre. [<fr. *préfixe*, lat. *prefixus*] II s.n. Pseudoprefix. [<fr. *préfixoïde*]

PREHENSÍBIL/PREHENSÍL I adj. Care poate fi apucat. [<fr. *préhensible*] II adj. Care prinde, apucător. [<fr. *préhensile*]

PREJUDICIÁBIL/PREJUDICIÁL I adj. Care poate aduce prejudicii, păgubitor, vătămător [<fr. *préjudiciable*] II adj. (Rar) Care precedă o judecată; *(p. gener.)* preliminar. [<fr. *préjudiciel*]

PRELIMINÁR/PRELIMINÁRE I s.n. **1.** (Astăzi la pl.) Acțiune premergătoare; introducere la ceva; preparative. ◆ Etapă într-o competiție sportivă în care sînt selecționate echipele sau sportivii participanți în faza finală a competiției. **2.** Parte introductivă generală (a unui tratat internațional, a unei convenții); preambul. [<fr. *préliminaire*, lat. *prae* = înainte, *limen* = prag] II s.f. Includere în mod treptat, în cheltuielile curente, a unor sume care reprezintă cheltuieli viitoare, spre a evita creșterea excesivă a cheltuielilor din perioada următoare. [<*prelimina*]

PRELUCRÁBIL/PRELUCRATÍV/PRELUCRĂTÓR I adj. Care poate fi prelucrat. [<*prelucra* + suf. *-bil*] II adj. Cu caracter de prelucrare. *(Et. i.)* III adj. Care prelucrează, al cărui obiectiv este prelucrarea materialelor. [<*prelucra* + suf. *-ător*]

PREMONÍȚIE/PREMUNÍȚIE I s.f. **1.** Figură retorică prin care oratorul pregătește auditoriul în vederea unui anumit fapt care ar putea să-i displacă. **2.** Senzație care precedă, care anunță un fapt; prevestire, avertisment. [<fr. *prémonition*, lat. *praemonitio, -onis*] II s.f. **1.** (MED.) Stare de rezistență la orice nouă infecție a unui organism deja infectat; imunitate la infecție. [<fr. *prémunition*, lat. *praemunitio, -ōnis*]

PRENÚME/PRONÚME I s.n. Nume care se dă unui om la naștere și care distinge pe fiecare dintre membrii aceleiași familii; nume de botez. [<fr. *prénom*, lat. *praenomen, -inis*] II s.n. (GRAM.) Parte flexibilă de vorbire care ține locul unui substantiv. [<fr. *pronom*, lat. *praenomen, -inis*]

PREPARÁRE/PREPARÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) prepara și rezultatul ei; pregătire, preparație. [<*prepara*] II s.f. **1.** Preparare, pregătire. **2.** Prepararea unui produs (pentru a servi unor cercetări). **3.** Meditație. [<fr. *préparation*, lat. *praeparatio, -ōnis*]

PREPOZÍȚIE/PROPOZÍȚIE I s.f. Parte de vorbire neflexibilă care exprimă raporturi sintactice de dependență între părțile de propoziție diferite. [<fr. *préposition*, lat. *praepositio, -onis*] II s.f. **1.** Cea mai mică unitate sintactică prin

care se exprimă o idee, o judecată etc. 2. (Livr.) Propunere. 3. (LOG. și MAT.) Enunț a cărui valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli explicit exprimate. [<fr. *proposition*, lat. *propositio, -onis*]

PRESCRÍE/PROSCRÍE I vb. III. Tranz. A indica, a arăta; *(spec.)* a recomanda medicamentele sau tratamentul de care are nevoie un bolnav. 2. Tranz. A stabili cu precizie ceea ce trebuie făcut; a dispune, a hotărî. 3. Refl. pas. (Despre pedepsele penale, drepturi de proprietate etc.) A se stinge, a înceta prin prescripție; a-și pierde valabilitatea. 4. Tranz. (Înv.) A transcrie un text. [<fr. *prescrire*] II vb. III. Tranz. 1. (În antichitatea romană) A condamna la moarte (pentru infracțiuni politice) fără forme judiciare, publicînd pe o listă numele celui osîndit. 2. A îndepărta, în mod forțat, o persoană din patria sa, în special pentru motive politice; a scoate pe cineva de sub scutul legilor; a exila, a alunga, a izgoni. 3. A interzice, a opri. [<fr. *proscrire*]

PRESCRÍPȚIE/PROSCRÍPȚIE I s.f. 1. Obligație, dispoziție, prevedere (impusă printr-o lege, printr-un regulament etc.); prescript. ● Instrucțiuni scrise cuprinzînd condițiile tehnice care trebuie respectate la proiectarea, verificarea sau executarea unui sistem tehnic. 2. Dispoziție legală în virtutea căreia, după un anumit timp și în anumite condiții, se cîștigă sau se pierde un drept ori încetează efectul unei hotărîri judecătorești neexecutate. 3. Recomandație dată de un medic unui bolnav (printr-o rețetă); recomandație de folosire a unui medicament; *(p. ext.)* rețetă. [<fr. *prèscription*, lat. *praescriptio, -ōnis*] II s.f. 1. (În antichitatea romană) Punere în afară de lege sau osîndire la moarte a cuiva, fără forme de judecată, pentru infracțiuni politice. ○ *Listă de* p. = listă afișată care cuprinde numele persoanelor declarate în afară de lege. 2. Pedeapsă la care autoritatea publică supunea pe cineva pentru o vină politică; izgonire din patrie, exil, surghiun. [<fr. *proscription*, lat. *proscriptio, -ōnis*]

PRÉSING/PRESIÚNE I s.n. sg. (SPORT) Tactică prin care fiecare component al unei echipe sportive aflate în apărare își supraveghează în permanență adversarul direct, pentru a-i anihila acțiunile ofensive. [<engl. *pressing*] II s.f. 1. Forța care apasă (uniform și perpendicular) pe unitatea de suprafață a unui corp; mărime fizic egală cu raportul dintre valoarea acestei forțe și aria suprafeței corpului respectiv; apăsare. 2. *Presiune arterială* = tensiune. 3. (Fig.) Constrîngere (morală, economică, politică, socială) exercitată asupra cuiva. ● (Rar) Stare de apăsare sufletească. [<fr. *pression*, ot. *pressione*, lat. *pressio, -ōnis*]

PRESTÁRE/PRESTÁȚIE I s.f. Acțiunea de a presta și rezultatul ei. [<*presta*] II s.f. Muncă de scurtă durată (de obicei gratuită) efectuată pentru lucrări de interes obștesc; sumă de bani care reprezintă contravaloarea (neefectuată a) acestei munci. [<fr. *prestation*, lat. *prestatio, -ōnis*]

PRETÉNȚIE/PRETENȚIOZITÁTE I s.f. 1. Revendicare a unui drept; drept pe care și-l revendică cineva. 2. Convingere (nejustificată) pe care o are cineva despre meritele sale și cerința ca această convingere să fie împărtășită și de ceilalți; (la pl.) aere de superioritate, ifose. ● Intenție, dorință, năzuință ambițioasă. ○ Loc. adj. și adv. *Fără* p. = modest, potrivit (ca amploare, valoare etc.) [<fr. *prétention*, it. *pretensione*, lat. *practentus*] II s.f. (Rar) Faptul de a avea pretenții exagerate, caracterul a ceea ce este pretențios. [<it. *pretenziosità*]

PREVEDÉRE/PREVIZIÚNE I s.f. 1. Faptul de a (se) prevedea. ● (Mai ales la pl.) Indicație, dispoziție dintr-un tratat, dintr-un act normativ etc. ○ *Prevederi sociale* = ansamblu de măsuri privitoare la acordarea asistenței sociale unor persoane care și-au pierdut capacitatea de muncă, minorilor rămași fără susținători. 2. Prudență, precauție. [<fr. *prévision*] II s.f. 1. Facultate, posibilitate de a (putea) prevedea apariția sau evoluția evenimentelor viitoare pe baza analizei anumitor date cunoscute în prezent. 2. Enunțare a unei judecăți, a unei teorii care se bazează pe previziune; ceea ce prevede cineva. [<fr. *prévision*, it. *previsione*]

PREVENTÍV/PREVENTÓRIU I adj. Care are ca scop preîntîmpinarea unui rău, împiedicarea apariției sau răspîndirii unei boli, a săvîrșirii unei infracțiuni etc. ○ (DR.) *Arest* p. sau *închisoare* (ori *detențiune*) p. = deținere provizorie a unui inculpat în timpul soluționării unui proces penal; *(p. ext.)* loc în care sînt deținuți acești inculpați. [<fr. *préventif*, it. *preventivo*] II s.n. Instituție medicală în care sînt internate persoanele predispuse la anumite boli grave, în special la tuberculoză. [<fr. *préventorium*]

PREVIZÍBIL/PREVIZIONÁL I adj. Care poate fi prevăzut. [<fr. *prévisible*, it. *previsibile*] II adj. Referitor la previziune; care face obiectul unui calcul anterior, al unui eveniment, al unei puneri în fabricație. [<fr. *prévisionnel*]

PREZBITERIÁL/PREZBITERIÁN I adj. Referitor la prezbiteriu. [<fr. *presbytéral*, germ. *presbyterial*] II adj. Referitor la prezbiterianism, propriu prezbiterianismului. [<fr. *presbytérien*]

PREZUMTÍV/PREZUMȚIÓS I adj. 1. Considerat ca probabil; ipotetic. ○ *Modul* p. (și substantivat, n.) = mod verbal care prezintă acțiunea ca presupusă sau probabilă. 2. Care urmează să moștenească o demnitate, o funcție etc. sau să succeadă pe cineva într-o demnitate, într-o funcție etc. [<fr. *présomptif*, it. *presuntivo*, lat. *praesumtivus*] II adj. (Livr.) Care are o încredere exagerată în calitățile, în forțele proprii; încrezut, înfumurat. [<fr. *présompteux*, it. *presunzioso*, lat. *praesomptuosus*]

PRIMITIVÍSM/PRIMITIVITÁTE I s.f. 1. Faptul de a fi primitiv, starea a ceea ce este primitiv; perioadă primitivă; primitivitate. 2. Tendință în creația spirituală de a conserva sau de a resuscita calitățile operelor create în primele faze ale dezvoltării societății, manifestată în evul mediu și în epoca modernă. [<fr. *primitivisme*] II s.f. Stare de înapoiere, lipsă de civilizație, sălbăticie. [<fr. *primitivité*]

***PRIMÚLĂ/PRIMULÍNĂ** I s.f. Plantă ornamentală cu flori purpurii sau liliachii *(Primula ebconica)*; *pop.* ciuboțica-cucului. [<lat. *primula*] II s.f. Substanță colorantă galbenă, folosită la vopsirea bumbacului. [<fr. *primuline*]

Scanned with OKEN Scanner

PRINCIPIALITÁTE/PRINCÍPIU I s.f. Însușirea de a fi principial. [După rus. *prințipalinosti*] **II** s.n. **1.** Element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc. ● (La pl.) Totalitatea legilor și a noțiunilor de bază ale unei discipline; (*concr.*; cu determinări) tratat care cuprinde astfel de legi și de noțiuni. **2.** Element primordial, cauză primară sau punct de plecare a ceva; *(spec.)* element primordial considerat în trecut drept origine a lumii fizice. ● (CHIM.) *Principiu activ* = substanță existentă într-un produs de origine vegetală sau animală care imprimă un caracter specific acelui produs. **3.** Convingere intimă, punct de vedere propriu. [<fr. *principe*, it. *principio*, lat. *principium*]

PRIVÁT/PRIVATÍV I adj. (Livr.) Particular, individual. [<fr. *privé*, lat. *privatus*] **II** adj. (Livr.) Care lipsește pe cineva de ceva, care exclude ceva. ● *(Spec.)* (Despre afixe) Care exprimă lipsa, excluderea, dînd cuvîntului derivat un sens opus celui de bază. [<fr. *privatif*, lat. *privativus*]

PRIVEGHÉRE/PRIVÉGHI I s.f. (Pop.) Acțiunea de a priveghea. **1.** Străjuire, pază, veghe; supraveghere, control; grijă, atenție. **2.** Serviciu religios care se oficiază noaptea sau seara, în ajunul unei sărbători, într-o mănăstire sau într-o biserică. [<*priveghea*] **II** s.n. **1.** (Pop.) Veghere a unui mort în noaptea ce precedă înmormîntarea lui. **2.** (P. ext.) Veghe, pază, strajă. [<*priveghea* (derivat regresiv)]

PRIVILEGIÁL/PRIVILEGIATÍV I adj. Referitor la privilegiu, care prevede un privilegiu. [*Et. i.*] **II** adj. Care conferă privilegii. [<it. *privilegiativo*]

PROBABILÍSM/PROBABILITÁTE I s.n. Doctrină filozofică potrivit căreia nu există propoziții certe, orice enunț avînd numai un oarecare grad de probabilitate (mai mult sau mai puțin probabil sau verosimil), neputîndu-se stabili cu certitudine în ce măsură este adevărat sau nu. [<fr. *probabilisme*] **II** s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este probabil; aparență de adevăr, posibilitate cu multe șanse de realizare. ○ *După toate* **p.** = după cît se pare. **2.** Mărime folosită în formularea legilor statistice ale fenomenelor, care nu sînt perfect determinate prin anumite condiții experimentale date. ○ *Teoria* **p.** = teorie despre evenimente întîmplătoare cu caracter de masă. *Calculul* **p.** = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul probabilităților producerii unui fenomen sau de evenimente de același fel. [<fr. *probabilité*, lat. *probabilitas, -ātis*]

PROBÁND/PROBÁNT I s.m. și f. (BIS.) Persoană care cere să fie primită într-un ordin religios (catolic). [<it. *probando*, lat. *probandus*] **II** adj. Care probează, dovedește, convinge; edificator, concludent. [<fr. *probant*]

PROCEDÍBIL/PROCEDURÁL I adj. (DR.; despre procese, judecăți) Care poate avea curs ulterior; care poate fi deschis ca procedură. [<it. *procedibile*] **II** adj. Referitor la procedură; ceea ce exprimă formele de procedură. [<fr. *procedurale*]

PROCESIONÁL/PROCESIONÁR I adj. Referitor la procesiune. [<fr. *processionel*] **II** adj. Care merge în convoi, în cortegiu. [<fr. *processionnaire*]

PROCLAMÁRE/PROCLAMÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) proclama și rezultatul ei. [<*proclama*] **II** s.f. Text oficial prin care se aduce la cunoștința publică un fapt de mare importanță și de interes general; declarație scrisă prin care se face un apel în vederea unei acțiuni importante. [<fr. *proclamation*, lat. *proclamatio, -ōnis*]

PROCLAMATÍV/PROCLAMATÓR I adj. Cu caracter de proclamare. [<it. *proclamativo*] **II** adj. Care face, dă o proclamație. [<it. *proclamatore*]

PROCTECTOMÍE/PROCTOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecție a unei părți a rectului. [<fr. *proctectomie*, gr. *proktos* = anus, *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) Secționare chirurgicală a anusului. [<fr. *proctotomie*, gr. *proktos* = anus, *tome* = tăiere]

PRODUCTÍBIL/PRODUCTÍV I adj. Care poate fi produs. [<fr. *productible*] **II** adj. **1.** Care produce (mult); care dă randament. ● (Despre întreprinderi, meserii etc.) Rentabil, bănos. **2.** (Despre sufixe, prefixe, elemente de compunere, cuvinte etc.) Care formează, are numeroase derivate, compuse etc. ● (Despre conjugări) Care se îmbogățește mereu. [<fr. *productif*]

PRODUCTIBILITÁTE/PRODUCTIVITÁTE I s.f. Capacitatea de producție, perspectivă de producție. [<fr. *productibilité*] **II** s.f. **1.** Capacitatea sau însușirea de a fi productiv; capacitatea de a produce (mult); randament. **2.** Capacitatea unor sufixe, prefixe, elemente de compunere etc. de a forma (numeroase) derivate, compuse etc. ● Capacitatea unor cuvinte de a forma (multe) sensuri sau derivate. ● Capacitatea unor conjugări de a se îmbogăți mereu. [<fr. *productivité*]

PROFESIONALÍSM/PROFESIONÍSM I s.n. **1.** Caracter profesional al unei activități; profesionalitate. **2.** Cuvînt cu caracter tehnic folosit într-o anumită profesiune. [<fr. *professionnalisme*] **II** s.n. (Rar) Practicarea unui sport, a unei arte etc. ca profesionist. ● (P. ext.) Ramură a sportului, a artei etc. practicat ca profesiune. [<it. *professionismo*]

PROGNOSTÍC/PRONOSTÍC I s.n. (MED.) Previziune a evoluției ulterioare a unei boli. [<lat. *prognosticum*, gr. *prognostikon*] **II** s.n. Ipoteză privitoare la desfășurarea unor evenimente viitoare, a unor dispute sportive etc. [<fr. *pronostic*, lat. *pronosticum*, gr. *prognostikon*]

PROGRÁM/PROGRÁMĂ I s.n. **1.** Plan de activitate în care sînt stabilite (în ordinea desfășurării lor) etapele propuse pentru o perioadă dată; desfășurare a activității (individuale) dintr-o instituție după un astfel de plan. **2.** Expunere (scrisă) a principiilor, scopurilor etc. unei activități politice, sociale, culturale etc. **3.** Ordinea după care se desfășoară o emisiune de radio sau de televiziune, un spectacol; ansamblul părților unei asemenea emisiuni, ale unui spectacol. ● Foaie de hîrtie, broșură în care este prezentat un program. **5.** Ansamblu de instrucțiuni codate, folosite de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. [<fr. *programme*, it. *programe*, lat. *programma*] **II** s.f. (De obicei cu determinările „școlară" sau „analitică") Document școlar care stabilește volumul cunoștințelor și sistemelor de predare pentru

Scanned with OKEN Scanner

o anumită clasă ori an de studii şi la un anumit obiect de studiu, în cursul unui an de învăţământ. [<rus. *programma*]

PROGRÉS/PROGRÉSIE I s.n. **1.** Dezvoltare, în linie ascendentă, de la simplu la complex, de la inferior la superior, apariţie şi consolidare a noului; mers înainte, evoluţie. **2.** Dezvoltare, schimbare în bine datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop. [<fr. *progrès*, it. *progresso*, lat. *progressus*] II s.f. (MAT.) Şir finit de numere care derivă unul din altul urmînd anumite reguli. ○ **P.** *aritmetică* = şir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, afară de primul, să se obţină din cel care îl precedă, prin adăugarea unui număr constant, numit raţie. **P.** *geometrică* = şir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, în afară de primul, să se deducă din cel care îl precedă, prin multiplicarea lui cu un număr constant, numit raţie. [<fr. *progression*, lat. *progressio, -ōnis*]

PROGRESÍSM/PROGRESIVITÁTE I s.n. Doctrină, atitudine politică progresistă. [<fr. *progressisme*] II s.f. (Rar) Calitatea de a fi progresiv. [<fr. *progressivité*]

PROHIBÍT/PROHIBITÍV (PROHIBITÓRIU) I adj. (Despre mărfuri) A căror producere, vînzare, export sau import sînt interzise. [<*prohibi*] II Care interzice, care opreşte ceva în mod legal; care introduce prohibiţia. ○ *Tarif* **p.** = taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea şi concurenţa produselor străine pe piaţa internă. [<fr. *prohibitif*]

PROIECTÁBIL/PROIECTÁNT/PROIECTÍV I adj. Care poate fi proiectat. [<it. *proiettabile*] II adj. (MAT.) De proiecţie. ○ *Dreaptă* **p.** = dreaptă care uneşte un punct cu proiecţia sa pe un plan. [<it. *proiettante*] III adj. Care proiectează. [<fr. *projectif*]

PROLIFERÁRE/PROLIFICÁRE I s.f. Acţiunea de a prolifera şi rezultatul ei. ● (BIOL.) Înmulţire, sporire a celulelor sau a ţesuturilor celulare din organism. ● Reproducere. [<fr. *prolifération*, lat. *proles* = copil, *ferra* = a purta] II s.f. (BOT.) Naştere a unui lujer cu frunze, din floare. [După fr. *prolifération*]

PROMISÓRIU/PROMIŢĂTÓR I adj. (DR.; despre jurăminte) Care se face în vederea unor fapte viitoare. [<fr. *promissoire*] II adj. Care îndreptăţeşte o speranţă, care promite. [<*promite*]

PROPAGANDÍST/PROPAGATÓR I s.m. şi f. Persoană care face propagandă. [<fr. *propagandiste*, rus. *propagandist*] II s.m. şi f. Persoană care propagă o idee, o concepţie etc. [<fr. *propagateur*, lat. *propagator, -ōris*]

PROPÓRŢIE/PROPORŢIONALITÁTE I s.f. **1.** Raport între dimensiunile unor obiecte, între dimensiunile părţilor unui întreg sau între fiecare dintre aceste părţi şi întreg. ● Procent. ● Raport, relaţie (echilibrată) între fenomene, noţiuni etc. ○ Loc. adv. *În proporţie cu ...* sau (loc. prep.) *în proporţia ...* = proporţional cu ..., potrivit cu ... **3.** (La pl.) Dimensiune, mărime; extindere (mare), amploare. ○ *A lua* **p.** = a se dezvolta, a creşte foarte mult; *(fam.)* a se îngrăşa. ● Cantitate, măsură. **4.** (MAT.) Egalitate a două rapoarte alcătuite din patru elemente, cele din mijloc numindu-se mezi, iar cele extreme extremi. [<fr. *proportion*, lat. *proportio, -ōins*] II s.f. **1.** Însuşire a lucrurilor, a fenomenelor, a noţiunilor etc. de a fi proporţionale între ele, de a forma o proporţie. **2.** (MAT.) Raport între mărimi care variază proporţional. [<fr. *proportionalité*, lat. *proportionalitas, -ātis*]

PROPULSÁNT/PROPULSÓR I s.m. Substanţă de stare gazoasă sau de plasmă, ejectată din motoarele cu reacţie, care asigură forţa de tracţiune. [*Et. i.*] II s.n. (Adesea adj.) Organ sau aparat care împinge înainte, care dă propulsie unui vehicul. [<fr. *propulseur*, lat. *propulsor, -ōris*].

PROPULSÁRE/PROPÚLSIE I s.f. Acţiunea de a propulsa şi rezultatul ei. [<*propulsa*] II s.f. **1.** Forţă care se exercită asupra unui obiect (de obicei asupra unui vehicul), provocînd înaintarea lui. **2.** Sistem tehnic prin care se realizează propulsarea unui vehicul. [<fr. *propulsion*, lat. *propulsio, -ōnis*]

PROSECTÓR/PROSECTÚRĂ I s.m. Persoană însărcinată să prepare piesele anatomice necesare la cursul unui profesor. [<fr. *prosecteur*, lat. *prosector, -oris*] II s.f. Morgă. ○ Cameră într-un spital unde se depun cadavrele bolnavilor. [<germ. *Prosektur*]

PROSPECTÍVĂ/PROSPECŢIÚNE I s.f. Ştiinţă care studiază cauzele tehnice, economice şi sociale care accelerează dezvoltarea lumii moderne, precum şi prevederea situaţiilor care pot decurge din influenţele lor conjugate. [<fr. *prospective*] II s.f. Ansamblul cercetărilor efectuate prin prospectare; prospectare. [<fr. *prospection*]

PROSTATECTOMÍE/PROSTATOTOMÍE I s.f. (MED.) Ablaţiune operatorie a prostatei. [<fr. *prostatectomie*] II s.f. (MED.) Incizie chirurgicală a prostatei. [<fr. *prostatotomie*]

PROTECTORÁT/PROTECŢIONÍSM I s.n. Formă de dependenţă politică a unui stat faţă de altul în virtutea unei convenţii conform căreia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrîndu-şi autonomia internă; conducere exercitată de statul protector; teritoriu sau ţară caracterizate printr-o astfel de formă de dependenţă. [<fr. *protectorat*] II s.n. Politică economică a unui stat, care urmăreşte protejarea industriei şi agriculturii indigene prin aplicarea unui regim vamal cu tarife ridicate la mărfurile de import, prin restricţii valutare etc. [<fr. *protectionnisme*]

PRÓXIM/PROXIMÁL I adj. Cel mai apropiat, foarte apropiat (în timp şi spaţiu). ○ *Gen.* **p.** = primul termen al unei definiţii, care se referă la noţiunea în sfera căreia intră obiectul definit. [<lat. *proximus*] II adj. Termen care indică o poziţie apropiată în raport cu un punct central; mai apropiat de axa mediană a corpului. [<fr. *proximal*]

PRUNDÁR/PRUNDÁŞ I s.m. **1.** (Rar) Persoană care scoate şi transportă prund. **2.** Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lîngă ape: a) prundăraş; b) codobatură; c) lăstun. **3.** (IHT.)

Scanned with OKEN Scanner

Fusar. [<*prund* + suf. *-ar*] **II** s.m. (ORNIT.) **1.** Fluierar. **2.** Codobatură. [<*prund* + suf. *-aș*]

PRUSÁC/PRÚSIC I adj. Care aparține Prusiei sau populației ei, privitor la Prusia sau la populația ei; prusian, prusăcesc, prusienesc. [<rus. *prusak*] **II** adj. *Acid prusic* = acid cianhidric. [<fr. *prussique*]

PUBLICÍSTIC/PUBLICITÁR I adj. Care aparține publiciștilor sau publicisticii, privitor la publiciști sau la publicistică. [<germ. *publizistisch*] **II** adj. Care aparține publicității, privitor la publicitate, care servește publicitatea; care se ocupă de publicitate. [<fr. *publicitaire*]

PUBLICÍSTICĂ/PUBLICITÁTE I s.f. Totalitatea publicațiilor periodice dintr-o anumită epocă, considerate ca mijloc de informare a publicului; presă. ◉ Îndeletnicirea publicistului. [<rus. *publicistika*, germ. *Publizistik*] **II** s.f. Faptul de a face cunoscut un lucru publicului; difuzare de informații în public; caracterul a ceea ce este public. ○ *Agenție de* **p.** = birou unde se pot da, pentru a fi publicate în ziare sau difuzate prin radio și televiziune, anunțuri (cu caracter particular). *Mica* **p.** = rubrică a unui cotidian în care se publică anunțuri cu caracter particular. *Agent de* **p.** = persoană angajată de o firmă comercială pentru a face reclamă mărfurilor. [<fr. *publicité*]

PUERILÍSM/PUERILITÁTE I s.n. Caracter pueril al unui fapt. ◉ Întoarcere morbidă a stării mintale a unui adult la nivelul psihicului unui copil. [<fr. *puérilisme*] **II** s.f. Naivitate, copilărie; fleac. [<fr. *puérilité*]

***PÚFI/PÚFURI I** s.m. (sg. *puf*) (BOT.) (Rar) Scamă. ◉ Puf de păpădie. [<bg., scr. *puh*, fr. *puf*] **II** s.n. (sg. *puf*) **1.** (De obicei cu sens colectiv) Pene mici, moi și fine, care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă și sub aripi, servind pentru umplerea pernelor, a plăpumilor etc. ○ Expr. *A crește în puf* = a crește în confort, neducînd lipsă de nimic. **2.** (Cu sens colectiv) Peri fini și moi care cresc pe obraz; început de barbă sau de mustață. **3.** (Cu sens colectiv) Părul mărunt, moale și mătăsos din blana unor animale. **4.** (Cu sens colectiv) Perii mici și fini ai unor fructe, semințe etc. **5.** Obiect de toaletă care servește la pudrat, făcut din puf sau din alt material pufos. [<bg., scr. *puh*]

PULPECTOMÍE/PULPOTOMÍE I s.f. (MED) Extirpare (totală) a țesuturilor pulpare ale unui dinte. [<fr. *pulpectomie*] **II** s.f. (MED.) Incizie chirurgicală a țesutului pulpar al unui dinte. [<*pulpă* + fr. *tomie*, it. *tomia*, gr. *tome* = tăiere, incizie]

PULSATÍL/PULSATÍV/PULSATÓR I adj. Care prezintă pulsații. ○ *Durere* **p.** = durere intermitentă manifestată prin zvîcnituri. [<fr. *pulsatile*] **II** adj. Care provoacă pulsații. [<fr. *pulsatif*] **III** adj. (Despre fenomene) Alcătuit dintr-o succesiune de impulsuri identice. (Despre curentul electric) Format numai din alternanțe de un singur sens (pozitive sau negative). [<*pulsa* + suf. *-tor*]

PULSÁȚIE/PULSIÚNE I Fiecare dintre mișcările pulsului; pulsare. **2.** (FIZ.) Numărul de perioade pe care le efectuează o mărime periodică într-un anumit număr de unități de timp. **3.** (Fig.) Desfășurare a unui proces, a unui fenomen, a unei acțiuni într-un ritm viu, trepidant. [<fr. *pulsation*, lat. *pulsatio*, *-ōnis*] **II** s.f. (MED.) Senzație de înclinare într-o parte, care apare în unele boli, perturbînd echilibrul. [<fr. *pulsion*]

PUNCTÁJ/PUNCTAVERÁJ I s.n. Notație în puncte a rezultatelor obținute la o întrecere (sportivă etc.) pentru stabilirea clasificării concurenților. ◉ Însemnare a punctelor mai importante ale unei relatări, ale unui plan etc. [După fr. *pointage*] **II** s.n. (SPORT) Raportul de puncte într-un meci de tenis și de volei. [<*punct* după *golaveraj*]

PURÍSM/PURITÁTE I s.n. Tendință eronată de a elimina dintr-o limbă elementele considerate străine de structura ei. [<fr. *purisme*, germ. *Purismus*] **II** s.f. Faptul de a fi pur; curățenie. ◉ (Fig.; rar) Castitate, curățenie sufletească, candoare. [<fr. *purité*, lat. *puritas*, *-ātis*]

PURTÁBIL/PURTĂREȚ I adj. (Fam.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este comod de purtat, care nu se murdărește și nu se uzează ușor; purtăreț. [<fr. *portable*] **II** adj. (Despre îmbrăcăminte, încălțăminte) Care ține de purtare, care este pentru fiecare zi; care nu se rupe ușor; durabil, purtabil. ◉ (Înv.; despre cărți) De dimensiuni reduse, ușor de transportat, de purtat cu sine. [<*purta* + suf. *-ăreț*]

PUTRESCÍBIL/PUTRESCÉNT I adj. Supus putrezirii. [<Cf. fr. *putréfiable*] **II** adj. Intrat în putrefacție. [<fr. *putrescent*]

Scanned with OKEN Scanner

RABATÓR/RABOTÓR I s.n. Organ al unor maşini agricole care are rolul de a susţine plantele în timpul tăierii şi de a le apleca pe platforma maşinii. [<fr. *rabattoire*] **II** s.m. Muncitor calificat care lucrează la raboteză. [<fr. *raboteur*]

RABINÁT/RABINÍSM I s.n. Calitatea de rabin, funcţia de rabin. ◉ Perioadă de timp cît funcţionează un rabin. [<fr. *rabbinat*, germ. *Rabbinat*] **II** s.n. Doctrina rabinilor. [<fr. *rabbinisme*]

RACÉMIC/RACEMÓS I adj. (Substanţă) Care este optic inactivă, care nu deviază planul polarizării luminii. [<fr. *racémique*] **II** adj. (Despre inflorescenţe) În formă de racem; racemiform. [<fr. *racémeux*]

RACHÉT/RACHÉTĂ I s.n. (Livr.) Stoarcerea de bani prin intimidare şi violenţă; extorsiune. [<fr., engl. *racket*] **II I. 1.** Vehicul spaţial fusiform, fără echipament de sustetaţie (susţinere), la care carburantul necesar arderii este amestecat sau cuprins în combustibilul folosit. ○ *Motor r.* = motor la care propulsia se face prin evacuarea cu mare viteză a unui jet gazos. **2.** Cartuş special, cu materii explozibile (colorante), care ard producînd lumină de diferite culori. [<engl. *racket*, rus. *raketa*, germ. *Rakete*] II. Paletă de tenis formată dintr-o reţea întinsă pe un cadru de lemn oval. ◉ (P. ext.; fig.) Persoană care practică tenisul. ◉ Paletă ovală fixată pe talpa încălţămintei pentru a nu se afunda în zăpadă. [<fr. *raquette*, it. *rachetta*]

RÁCLĂ/RACLÉTĂ I s.f. **1.** (Pop.) Sicriu, coşciug. **2.** Ladă de lemn (de dimensiuni mari şi ornamentală). **3.** Cutie de lemn cu capac, în care se păstrează anumite alimente. **4.** Despărţitură într-un hambar, unde se păstrează fînul, cerealele etc. **5.** Pînză urzită cu două feluri de bumbac. [<bg. *rakla*] **II** s.f. (TEHN.) Lamă flexibilă de oţel care serveşte la curăţirea sau răzuirea unor suprafeţe, la îndepărtarea excesului de cerneală de pe suprafaţa cilindrică a formei de tipar la maşinile de tipar adînc. [<fr. *raclette*]

RADIÁL/RADIÁNT/RADIATÍV I adj. **1.** (Adesea adv.) Care pleacă dintr-un centru în sensul razelor unui cerc; radiar. **2.** Al radiusului. [<fr., germ. *radial*] **II** adj. **1.** Care se propagă prin radiaţie. **2.** Care emite radiaţii. [<fr. *radiant*] **III** adj. Referitor la radiaţii. ◉ (METEOR.) *Bilanţ r.* = raportul dintre cantitatea de căldură primită şi cea cedată de pămînt într-un timp dat. [<fr. *radiatif*]

RADIÁNŢĂ/RADIÁŢIE I s.f. (FIZ.) Mărime egală cu raportul dintre fluxul de lumină emis de un izvor luminos şi suprafaţa emiţătoare a acelui izvor. [<fr. *radiance*] **II** s.f. (Radiere. ◉ Emisiune, răspîndire de unde sonore sau electromagnetice; rază. [<fr. *radiation*, lat. *radiatio, -ōnis*]

RADICÉLĂ/RADÍCULĂ I s.f. Rădăcină secundară care se dezvoltă pe rădăcina principală. [<fr. *radicelle*] **II** s.f. Rădăcină a plantulei din sămînţă, care, după încolţirea seminţei, se transformă în rădăcină principală. [<fr. *radicule*, lat. *radicula*]

RADIÉR/RADIÉRĂ I s.n. **1.** Tip de fundaţie alcătuit dintr-un planşeu de beton armat care se întinde de obicei sub întreaga construcţie pe care o susţine. **2.** Căptuşeală de beton, de bolovani sau de pavele executată pe fundul albiei unei ape, între picioarele unui pod etc., pentru a împiedica eroziunea, spălarea pămîntului de către ape şi adîncirea albiei. **3.** Boltă de beton sau de piatră aşezată la baza unui tunel. [<fr. *radier*] **II** s.f. Gumă de şters. [<fr. *radière*, germ. *Radiergummi*]

RADIOFICÁRE/RADIOFICÁŢIE I s.f. Instalare în oraş şi în sate a posturilor de radioficaţie; generalizare a transmisiunii programelor de radiodifuziune sonoră prin radiodistribuţie. [După rus. *radiofikaţiia*] **II** s.f. Sistem de radioreceptie în care un singur aparat receptor serveşte mai multe difuzoare instalate la distanţă şi legate de el prin conductoare electrice. [<rus. *radiofikaţiia*]

RÁDIU/RÁDIUS I s.n. Element radioactiv care se găseşte în minereurile de uraniu, folosit în medicină şi fizica nucleară. [<fr. *radium*] **II** s.n. Os lung care, împreună cu cubitusul, formează scheletul antebraţului. [<fr., lat. *radius*]

RADÓM/RADÓN s.n. Dispozitiv pentru protejarea antenelor de emisie-recepţie contra chiciurii şi lovirii. [<fr. *radôme*, engl. *radome*] **II** s.n. Element gazos radioactiv care ia naştere prin dezintegrarea radiului. [<fr. *radon*, germ. *Radon*]

RAFINATÓR/RAFINÓR I s.n. **1.** Vas metalic folosit la rafinarea produselor petroliere. [<it. *raffinatore*] **II** s.m. **1.** Lucrător într-o rafinărie. **2.** S.n. Maşină folosită la măcinarea semifabricatelor fibroase şi a pastei de hîrtie. [<fr. *raffineur*]

RAMBURSÁBIL/RAMBURSÁNT I adj. Care se poate rambursa. [<fr. *remboursable*] **II** adj. Care rambursează (care restituie, înapoiază cuiva o sumă de bani datorată). [<fr. *rembourser*]

RAMIFICÁRE/RAMIFICÁŢIE I s.f. Faptul de a (se) ramifica. [<*ramifica*] **II** s.f. **1.** Formare a ramurilor laterale la tulpinile şi rădăcinile plantelor; ramificare. ◉ (Concr.) Parte desfăcută dintr-un întreg; ramură, braţ. ◉ Despărţitură, subdiviziune, subîmpărţire. **2.** Locul de separare a unei căi de circulaţie, a unei conducte etc. în două sau mai multe ramuri; (fiecare dintre) despărţiturile (secundare) formate prin această separare. [<fr. *ramification*, it. *ramificazione*]

RAPSÓD/RAPSODÍST I s.m. Cîntăreţ care colinda oraşele Greciei antice recitînd fragmente din poeme epice. ◉ (Astăzi) Poet epic, bard.

Scanned with OKEN Scanner

[<fr. *rhapsode*, gr. *rhapsodos*] II s.m. și f. (Rar) Compozitor de rapsodii. [<fr. *rhapsodiste*]

RAREFIÁNT/RARESCÉNT I adj. Care rarefiază, rărește. [<fr. *raréfiant*] II adj. Care se rarefiază. [<fr. *rarescent*]

RAREFIÉRE/RARESCÉNȚĂ I s.f. Acțiunea de a rarefia și rezultatul ei; rarefacție, rărire. (MED.) Rărire patologică a unui țesut. [<*rarefia*] II s.f. Faptul de a se rarefia. [<*rarescent*]

RASIÁL/RASÍST I adj. Referitor la rasism, care aparține rasismului. [<fr. *racial*] II adj. Care aparține rasismului, propriu rasismului. [<fr. *raciste*]

RASTÉL/RÁSTER I s.n. **1.** Suport compartimentat, făcut din bare de lemn sau de metal, pentru păstrarea armelor, a schiurilor, a bicicletelor etc. **2.** Subansamblul unor mașini de filat și al mașinilor de răsucit firele textile, avînd rolul de a susține materialul cu care sînt alimentate aceste mașini. [<it. *rastello*, germ. *Rastel*, lat. *rastellum*] II s.n. **1.** Placă de sticlă pătrată sau rotundă, liniată special, folosită în tipografie; sită fotografică. **2.** Instrument pentru liniat portative, putînd trage deodată cinci linii paralele; rastral. **3.** Ansamblul liniilor alcătuite din puncte de lumină în care este descompusă o imagine de televiziune; rastru. [<germ. *Raster*]

RÁȘCĂ/RAȘCHETĂ I s.f. Unealtă pescărească în formă de prăjină, cu care pescarii împing frînghiile năvodului pe sub gheață, de la o copcă la alta, sau cu care gonesc peștele spre năvod. ◉ Unealtă asemănătoare cu o sulă, cu care pescarii cătrănesc plutele de la carmace. [*Et. i.*] II s.f. **1.** Daltă încovoiată cu care se rade vopseaua și rugina de pe o piesă metalică sau de pe un vas. **2.** Perie avînd cuie în loc de peri și care servește la rașchetarea tencuielilor. **3.** Unealtă în formă de perie de bordaj, la care perii sînt înlocuiți cu o bucată prismatică de cauciuc, folosită la curățirea punții. **4.** Răzuitor pentru parchet. [<it. *raschietto*]

RAȚIONALÍSM/RAȚIONALITÁTE I s.n. **1.** Încredere în rațiune, în capacitatea acesteia de a cunoaște realitatea. **2.** Concepție în teoria cunoașterii care consideră rațiunea drept unic izvor al cunoașterii, afirmînd că necesitatea și universalitatea nu pot fi deduse din experiență, prin generalizarea ei, ci numai din rațiune, unde există aprioric. [<fr. *rationalisme*] II s.f. Însușirea a ceea ce este rațional. [<fr. *rationalité*]

RĂCHITÁN/RĂCHITÁR I s.m. Nume a două plante cu flori roșii-purpurii așezate la vîrful tulpinilor și al ramurilor, la una în spice mari și dese (*Lythrum salicaria*), la cealată în spice lungi și subțiri (*Lythrum virgatum*). [<*răchită* + suf. *-an*] II s.m. Fluture de noapte de culoare brumărie, a cărui larvă se dezvoltă în tulpina pomilor (*Cossus cossus*). [<*răchită* + suf. *-ar*]

RĂRÍȘ/RĂRITÚRĂ I s.n. Loc în pădure unde copacii sînt rari; (la pl.) ochiurile de apă în mijlocul stufărișului din Delta Dunării; rărîște. [<*rar* + suf. *-iș*] II s.f. Loc liber între obiectele așezate rar. ◉ Loc în pădure de unde au fost scoși copaci, au fost tăiate tufele. ◉ Defect de uzură a unei țesături care are într-un loc urzeala sau bătătura mai rară decît în rest. [<*rări* + suf. *-tură*]

RĂZĂTOÁRE/RĂZUITOÁRE I s.f. **1.** Obiect de forme și de dimensiuni diferite, întrebuințat în bucătărie pentru ras legume, fructe, cașcaval etc. **2.** Obiect de lemn sau de oțel, în formă de lamă, așezat la intrarea unei case, pe care se rade noroiul de pe încălțăminte. [<*rade* + suf. *-ătoare*] II s.f. Unealtă cu care se răzuiesc diferite obiecte (pentru a le curăța). ◉ Mașină cu care se îndepărtează rediculele de pe bobul de orez încolțit. ◉ Unealtă în formă de tîrnăcop mic sau de sapă cu care se curăță noroiul, gheața etc. adunate între șinele și contrașinele unui pasaj de nivel. [<*răzui* + suf. *-toare*]

RĂZĂTÚRĂ/RĂZUITÚRĂ I s.f. **1.** Faptul de a (se) rade; bărbierit. **2.** Urmă lăsată pe un obiect după ce a fost ras; ștersătură făcută cu guma pe hîrtie. **3.** Resturi care rezultă din raderea unui obiect. [<*rade* + suf. *-ătură*] II s.f. Faptul de a răzui; *(concr.)* ceea ce rămîne în urma răzuirii, rămășițe căzute în urma răzuirii. [<*răzui* + suf. *-tură*]

RĂZVRĂTÍT/RĂZVRĂTITÓR I s.m. și f. (Persoană) care se răscoală, care se revoltă. [<*răzvrăti*] II s.m. și f. (Persoană) care instigă, care ațîță la răscoală. [<*răzvrăti* + suf. *-tor*]

REACTÍV/REACTIVÁNT I adj., s.m. **1.** Adj Referitor la reactanță; (despre elemente de circulație) care realizează un transfer periodic de energie în circuit, introducînd un defazaj între intensitatea curentului și tensiunea electrică. **2.** S.m. Substanță chimică ce dă reacție specifică în prezența unui anumit ion sau a unei grupe de ioni. [<fr. *réactif*] II adj., subst. **1.** Adj. Care reactivează. **2.** Subst. Reactiv chimic folosit în industria extractivă pentru a da particulelor de minereu proprietatea de a pluti într-un lichid. [<*reactiva* + suf. *-ant*]

REÁCȚIE/REACȚIÚNE I s.f. **1.** Faptul de a reacționa; manifestare, atitudine ca răspuns la ceva. **2.** (BIOL.) Fenomen nemijlocit prin care materia vie va răspunde acțiunii unui excitant (venit din interior sau din afară). **3.** (CHIM.) Fenomen de transformare a uneia sau a mai multor substanțe chimice sub acțiunea unor agenți fizici sau a altor substanțe chimice, în urma căruia se formează substanțe noi, cu proprietăți diferite de ale celor inițiale. **4.** (FIZ.) Forță (sau cuplu de forțe) exercitată de un sistem de corpuri asupra altui sistem de corpuri, în momentul în care ultimul exercită asupra primului o forță (sau un cuplu de forțe) care se consideră ca acțiune. ◉ Derivare a unei puteri din circuitul de ieșire al unui amplificator de radio cu tuburi electronice și introducerea ei în circuitul lui de intrare. ◉ (TEHN.) **R. *a indusului*** = fenomene datorate cîmpului magnetic produs de indus la funcționarea în sarcină a unei mașini electrice. [<fr. *réaction*, germ. *Reaktion*, rus. *reakțiia*] II s.f. **1.** Împotrivire politică și economică față de orice manifestare a progresului social; *p. ext* totalitatea celor care susțin această împotrivire **2.** Noțiune de bază a ciberneticii, desemnînd recepționarea de către organul de comandă a unei informații pri-

vind comportarea organului de execuție sau efectul acțiunii; conexiune inversă. [<fr. *réaction*]

REACȚIONÁL/REACȚIONÁR I adj. Care ține de reacție, referitor la reacție. [<fr. *réactionnel*] **II** adj. Care aparține sau care este specific reacțiunii politice, care se referă la reacțiune; care este ostil față de progres; retrograd. [<fr. *réactionnaire*]

REALÍST/REALÍSTIC I adj. Bazat pe realism; specific realismului. ◆ (Despre scriitori, artiști etc.) Care reprezintă realismul în artă. ◆ (Despre oameni; adesea s.) Cu spirit practic. [<fr. *réaliste*] **II** adj. (Rar) Conform cu realitatea; care iau în considerare cu prioritate realitatea materială. [<it. *realistico*, germ. *realistisch*]

REALIZÁBIL/REALIZATÓR I adj. Care poate fi realizat, înfăptuit, pus în practică. [<fr. *réalisable*] **II** adj. Care realizează, care înfăptuiește ceva; înfăptuitor. [<fr. *réalisateur*]

RECAPITULÁRE/RECAPITULÁȚIE I s.f. Acțiunea de a recapitula și rezultatul ei. ◆ Revedere sistematică a materiei parcurse într-o anumită perioadă de învățământ. [<*recapitula*] **II** s.f. Faptul de a recapitula. ◆ (MAT., FIN.) Revedere sistematică a datelor, a cifrelor. [<fr. *récapitulation*, it. *recaputilazione*]

RECENZÉNT/RECENZÓR I s.m. și f. Autor al unei recenzii. [<germ. *Rezensent*] **II** s.m. și f. Persoană care participă la lucrările unui recensământ. [<fr. *recenseur*]

RECEPTÁRE/RECEPTÚRĂ I s.f. Acțiunea de a recepta și rezultatul ei; înregistrare, captare, recepționare. [<*recepta*] **II** s.f. (Înv., rar) **1.** Preparare a unui medicament după o rețetă. **2.** Loc, secție într-o farmacie unde se prepară medicamentele prescrise într-o rețetă. [<germ. *Rezeptur*]

RECEPTÍV/RECEPTÓR I adj. **1.** Susceptibil de a reacționa, de a primi cu ușurință impresii din afară. ◆ Care primește cu interes observațiile care i se fac (și ține seamă de ele). ◆ Care învață, care asimilează ușor. **2.** (MED.) Predispus la a contracta cu ușurință o boală (infecțioasă). [<fr. *réceptif*] **II** adj. (TEHN.) Care recepteză, care primește (o acțiune mecanică, un curent, un semnal). [<fr. *récepteur*]

***RECEPTOÁRE/RECEPTÓRI I** s.n. (sg. *receptor*) (TEHN.) Sistem tehnic care transformă o anumită formă de energie primită în alta. ○ **R.** *telefonic* = aparat care transformă oscilațiile electromagnetice ale unui circuit electric în oscilații acustice. [<fr. *récepteur*] **II** s.m. (sg. *receptor*) Organ de simț la nivelul căruia se realizează transformarea energiei excitantului exterior în energie nervoasă. [<fr. *récepteur*]

RECESIONÁL/RECESÍV I adj. Referitor la recesiune, de retragere. [<engl. *recessional*] **II** adj. (Rar) Care dă îndărăt, pe cale de a dispărea; care există în stare latentă; retras. ○ *Caracter* **r.** = caracter ereditar sau genă care nu se manifestă decît în absența genei contrare, dominante. [<fr. *récessif*]

RECITÁNT/RECITATÍV I adj. **1.** (Despre voci sau instrumente) Care execută singur partea principală a unei bucăți muzicale. **2.** s.m. Persoană care cîntă recitative într-un oratoriu sau într-o cantată. [<fr. *récitant*] **II** s.n. (MUZ.) Gen de muzică vocală executată de un solist cu sau fără acompaniament muzical, asemănătoare declarației care, în operă, comentează acțiunea și face legătura dintre arii. [<fr. *récitatif*, it. *recitativo*]

RECLAMAGÍU/RECLAMÁNT I s.m. (Fam.) Persoană care face reclamații nefondate, neserioase, care are mania de a reclama. [<*reclamă* + suf. *-giu*] **II** s.m. și f. **1.** Persoană care face reclamație. **2.** Persoană care se adresează justiției pentru a i se recunoaște un drept, pentru a obține repararea unei pagube etc. [<fr. *réclamant*]

RECOGNITÍV/RECOGNISCÍBIL I adj. (Despre un act) Prin care se recunoaște o obligație. [<fr. *récognitif*] **II** adj. Care poate fi recunoscut. [<it. *reconoscibile*]

RECOMANDÁRE/RECOMANDÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) recomanda și rezultatul ei. [<*recomanda*] **II** s.f. Faptul de a (se) recomanda; sfat, povață; prescripție medicală. [<fr. *recomandation*]

RECONCILIÁBIL/RECONCILIÁNT I adj. Care poate fi reconciliat, pus de acord, împăcat. [<fr. *réconciliable*] **II** adj. Care reconciliază, pune de acord, împacă. [<*reconcilia*]

RECONFORTÁBIL/RECONFORTÁNT I adj. Care poate fi întărit (fortificat), refăcut fizic sau moral. [<fr. *réconfortable*] **II** adj. Care dă putere; întăritor. [<*réconfortant*]

RECONSIDERÁBIL/RECONSIDERATÓR I adj. Care poate fi reconsiderat. [<*reconsidera*] **II** adj. Care poate să reconsidere. [<*reconsidera* + suf. *-tor*]

RECREATÍV/RECREAȚIONÁL I adj. Care recreează, care destinde; recreator. [<fr. *récréatif*] **II** adj. Destinat recreației. [<*recreație* + suf. *-onal*]

RÉCT/RÉCTO I s.n. Parte a tubului digestiv, cuprinsă între colon și orificiul anal. [<fr., lat. *rectum*] **II** s.m. Invar. (În opoziție cu verso). Prima pagină a unei foi (scrise, tipărite etc.); pagina din dreapta a unei cărți, a unui manuscris etc. [<fr., lat. *recto*]

RECTIFICÁBIL/RECTIFICATÓR I adj. Care poate fi rectificat. ○ (MAT.) *Curbă* **r.** = curbă a cărei lungime poate fi calculată prin calculul integral. [<fr. *rectificable*] **II** adj. Care rectifică; rectificativ. [<fr. *rectificateur*]

RECTILINIÁR/RECTILÍNIU I adj. Ortoscopic. ◆ (Despre sisteme optice) Care formează imagini corecte, nedistorsionate. [<fr. *rectilinéaire*] **II** adj. (MAT.; despre o mișcare) Care este în linie dreaptă. ◆ (Despre figuri geometrice) Care este mărginit de linii drepte. ○ *Unghi* **r.** = unghi egal cu nouăzeci de grade. [<fr. *rectiligne*]

***RECUPERATOÁRE/RECUPERATÓRI I** s.n. (sg. *recuperator*) Parte dintr-un sistem tehnic care servește la recuperarea (totală sau parțială) a energiei dintr-o instalație, a resturilor sau a deșeurilor de materiale. **2.** Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale. [<fr. *récupérateur*] **II** s.m. (sg. *recuperator*) (La romani) Judecător angajat în probleme de despăgubire, de restituire etc. [<lat. *recuparator*, *-ōris*]

RECÚRSIE/RECURSIVITÁTE I s.f. (FON.) Moment în care organele articulatorii părăsesc poziția de articulare, revenind la normal; destindere. [<lat. *recursio*, *-ōnis*] **II** s.f. (Livr.; MAT.)

Proprietate a ceea ce este recursiv. [<fr. *récursivité*]

RECURSÍV/RECURSÓRIU I adj. (Livr.) Care poate fi repetat în mod nelimitat. ○ (MAT.) *Funcție* **r.** = funcție de mai multe variabile, avînd ca domeniu de definiție și ca domeniu al valorilor numerele naturale. [<fr. *récursif*] **II** adj. (DR.) Prin care se exercită dreptul de recurs. [<fr. *récursoire*]

RECUZÁBIL/RECUZÁNT I adj. Care se poate recuza. [<fr. *récusable*] **II** adj. Care respinge, care nu recunoaște ceva. [<*recuza*]

REDUCĂTÓR/REDUCTÍBIL/REDUCTÓR I s.m. Substanță care, într-o reacție de oxido-reducere, pierde electroni, oxidîndu-se. [<*reduce* + suf. *-ător*] **II** adj. Care se poate reduce, care se poate simplifica. [<fr. *réductible*] **III** adj. **1.** (Despre aparate sau mecanisme; și substantivat, n.) Care reduce sau micșorează o viteză, o presiune etc. **2.** (Despre substanțe chimice; și substantivat, m.) Care reduce un oxid. [<fr. *réducteur*]

***REDUCTOÁRE/REDUCTÓRI I** s.n. (sg. *reductor*) (TEHN.) Aparat sau dispozitiv folosit pentru a reduce o viteză, o presiune etc. [<fr. *réducteur*] **II** s.m. (sg. *reductor*) (CHIM.) Material cu afinitate mare pentru oxigen folosit pentru reducerea substanțelor oxidante; reductant, reducător. [<fr. *réducteur*]

REDÚCȚIE/REDUCȚIÚNE I s.f. **1.** Faptul de a reduce. ◉ (Concr.) Copie în mic a unui obiect. **2.** Transpunere a partiturii unei opere sau a unei simfonii pentru pian. **3.** Piesă care permite racordarea tuburilor sau a țevilor de diametre diferite. **4.** Operația de punere la loc a unui os luxat sau a unui organ deplasat. **5.** Reducere la jumătate a numărului cromozomilor unei celule, care precedă formarea celulelor reproductive. [<fr. *réduction*, lat. *reductio, -ōnis*] **II** s.f. (DR.) Restrîngere prin hotărîre judecătorească, după moartea unei persoane, a libertăților (donații, legate) făcute de ea cu încălcarea drepturilor moștenitorilor rezervatari (moștenitori care au dreptul la rezerva succesorală). [<fr. *réduction*, lat. *reductio, -ōnis*]

REFECTÓR/REFLECTÓR I s.n. (Rar) Sală de mîncare într-un internat, într-o mănăstire etc. [<fr. *réfectoire*, lat. *refectorium*] **II** s.n. **1.** Parte a unui dispozitiv de iluminat sau a unui proiector care, folosind fenomenul reflexiei regulate sau difuze, dirijează fluxul luminos al unei surse de lumină pe o anumită direcție sau într-o anumită zonă mai întinsă; *(p. ext.)* aparat înzestrat cu un asemenea dispozitiv. **2.** Oglindă concavă care reflectă lumina într-o direcție voită; *(p. ext.)* proiector. [<fr. *réflecteur*]

REFLECTÁRE/REFLÉXIE I s.f. Acțiunea de a (se) reflecta și rezultatul ei. ◉ Categorie fundamentală a gnoseologiei materialist-dialectice, privind esența raporturilor dintre subiect și obiect, dintre conștiință și lumea exterioară, bazate pe faptul că în procesul de cunoaștere este reprodusă, oglindită realitatea obiectivă, cunoaștere reprezentînd imaginea obiectelor și fenomenelor exterioare. [<*reflecta*] **II** s.f. **1.** Fenomen de reîntoarcere parțială a luminii, a sunetului, a radiațiilor în mediul din care au venit atunci cînd întîlnesc o suprafață de separare a două medii; reflecție. **2.** Reflecție. [<fr. *réflexion*, germ. *Reflexion*, lat. *reflexio, -ōnis*]

REFLUÁ/REFULÁ I vb. I. Intranz. (Despre ape, lichide) A curge în sens invers, a reveni (în matcă), a se întoarce. [<fr. *refluer*] **II** vb. I. Tranz. **1.** A respinge, a reține, a înăbuși în subconștient imagini, dorințe din domeniul conștientului care contrazic conștiința morală a individului. **2.** A deplasa, a ridica cu ajutorul unei pompe un fluid într-o conductă sau într-un vas. **3.** A prelucra la rece sau la cald piese din metal pentru a le schimba parțial sau total forma. [<fr. *refouler*]

REFLUÁRE/REFULÁRE I s.f. Acțiunea de a curge în sens invers (de a reveni, de a se întoarce) și rezultatul ei. [<*reflua*] **II** s.f. Acțiunea de a refula și rezultatul ei; respingere; înăbușire. ◉ (TEHN.) Operație de prelucrare la cald sau la rece a pieselor de metal pentru a li se mări dimensiunile. [<*refula*]

REFORMÁBIL/REFORMATÓR I adj. Care se poate reforma, refacere. [<fr. *réformable*] **II** adj. Care reformează, care înnoiește. [<fr. *réformateur*, it. *reformatore*, lat. *reformator, -ōris*]

REFRIGERÁRE/REFRIGERÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) refrigera; răcire a unui produs pînă la o temperatură apropiată de punctul de înghețare, în scopul conservării lui îndelungate. [<*refrigera*] **II** s.f. (MED.) Metodă care constă în răcirea unui membru sau a unei porțiuni limitate de tegument cu ajutorul pungilor de gheață sau al aparatelor refrigerente, în scop anestezic sau terapeutic. [<fr. *réfrigération*, lat. *refrigeratio, -ōnis*]

REFUGIÉRE/REFÚGIU I s.f. Faptul de a se refugia. [<*refugia*] **II** s.n. **1.** Timpul petrecut într-un loc ca refugiat. **2.** Loc de scăpare, de adăpost împotriva unei primejdii, a unei neplăceri; adăpost, azil. ◉ (Fig.) Consolare, mîngîiere. **3.** Loc special amenajat în mijlocul unei străzi pentru a feri cetățenii de circulația mașinilor, a ușura urcarea în tramvaie etc. [<fr. *refuge*, lat. *refugium*]

REGALÍSM/REGALITÁTE I s.n. Concepție politică care preconizează regalitatea ca formă de guvernămînt; atașament față de monarhie sau față de rege; monarhism. [După fr. *royalisme*] **II** s.f. Formă de guvernămînt în care statul este condus de un rege; monarhie. [Cf. fr. *royauté*, lat. *regalitas, -ātis*]

REGLEMENTÁR/REGULAMENTÁR I adj. Care este sau se face conform unor regulamente sau unor norme. [<fr. *réglementaire*, germ. *reglementarisch*] **II** adj. Care ține de regulament, conform cu regulamentul. ◉ Care privește, se referă la Regulamentul Organic. ○ *Domn* **r.** = domn al Principatelor Române care a domnit pe baza Regulamentului Organic. [<fr. *réglementaire*, it. *regulamentare*]

REGLÉT/REGLÉTĂ I s.m. Piesă metalică folosită în tipografie la umplerea spațiilor libere dintre rînduri sau la umplerea spațiilor dintre formă și ramă. [<fr. *réglet*] **II** s.f. Element de montaj din material izolant pe care sînt fixate piesele de contact în aparatele de telecomunicații. [<fr. *réglette*]

REGRÉS/REGRESIÚNE I s.n. Întoarcere de la o stare sau o formă superioară la una inferioară; decădere; declin, regresiune. [<fr. *régrès*, it. *regresso*, germ. *Regress*, lat. *regressus*] **II** s.f. **1.** (De obicei

determinat prin „a mării" sau „marină") Retragere a apelor mării de pe unele suprafețe continentale, provocate de ridicarea uscatului datorită mișcărilor lente ale blocurilor continentale sau a scăderii nivelului general oceanic. ◉ (Înv.) Regres. **2.** (LINGV.) Reducerea extensiunii geografice a unui fenomen fonetic, morfologic. **3.** Mișcare a unui corp ceresc în sens opus celui în care se mișcă Soarele. **4.** Distrugerea progresivă a memoriei. **5.** (BIOL.) Revenirea unei specii sau chiar a unui organ la specia și la tipul anatomic anterior. **6.** Repetare detaliată a fiecăruia dintre cei doi termeni ai unei enumerări; epanodă. [<fr. *régression*, lat. *regressio, -ōnis*]

REJÉCȚIE/REZÉCȚIE I s.f. (Livr.) Dare înapoi; (*spec.*, la animale rumegătoare) readucere a conținutului ruminal în cavitatea bucală. [<fr. *réjection*] **II** s.f. Tăiere și scoatere (parțială sau totală) pe cale chirurgicală a unui organ sau a unui țesut. [<fr. *résection*, din lat. *resectio, -ōnis*]

RELATATÍV/RELAȚIONÁL I adj. Cu caracter de relatare. [*Et.i.*] **II** adj. Referitor la relații, de relație. [<fr. *relationnel*, engl. *relational*]

RELATIVÍSM/RELATIVITÁTE I s.n. Doctrină care, exagerînd relativitatea cunoștințelor omenești, neagă stabilitatea adevărului, a valorilor artistice etc. și ignoră corelația dintre relativ și absolut. [<fr. *relativisme*] **II** s.f. **1.** Faptul de a fi relativ. **2.** Proprietate a mărimilor fizice de a avea valori independente de condițiile concrete în care se efectuează măsurarea lor sau de sistemul de referință la care sînt raportate. ○ *Teoria* **r.** = teorie fizică a interdependenței dintre spațiu, timp și materia în mișcare, prin care se stabilesc legile generale ale tuturor fenomenelor fizice și în cazurile în care vitezele corpurilor nu sînt neglijabile față de viteza de propagare a luminii în vid. [<fr. *relativité*]

RELAXÁRE/RELAXÁȚIE I s.f. Acțiunea de a (se) relaxa. ◉ Destindere; slăbire, scădere. [<*relaxa*] **II** s.f. (FIZ.) Proces ireversibil prin care un sistem tinde, în anumite condiții, spre starea de echilibru termodinamic, electric etc. [<fr. *relaxation*]

RELEVÁ/REVELÁ I vb. I. Tranz. **1.** A scoate în relief; a remarca. **2.** Refl. A se dovedi, a se manifesta ca... **3.** Intranz. (Rar) A ține de ceva, a depinde; a proveni din ... [<fr. *relever*, cf. *relevare*] **II** vb. I. **1.** Tranz., refl. A (se) dezvălui, a (se) destăinui; a (se) descoperi. **2.** Tranz. A developa un film. [<fr. *révéler*, lat. *revelare*]

RELUCTÁNȚĂ/RELUCTIVITÁTE I s.f. (FIZ.) Rezistență magnetică. [<fr. *réluctance*, engl. *reluctance*] **II** s.f. (FIZ.) Valoare inversă a permeabilității magnetice. [<fr. *réluctivité*]

REMUNERATÍV/REMUNERATÓRIU I adj. Care servește pentru remunerare; profitabil, lucrativ. [<engl. *remunerative*] **II** adj. Care recompensează, remunerează; folositor, rentabil. [<fr. *rémunérateur, rémunératoire*]

RENÁL/RENÁN adj. **I** Care ține de rinichi, privitor la rinichi; nefritic. [<fr. *rénal*, lat. *renalis*] **II** adj. Care ține de fluviul Rin sau de regiunea străbătută de acest fluviu. [<fr. *rhénan*]

RENÉTĂ/RENÉTE I s.f. Instrument folosit pentru curățirea copitelor la cai. [<fr. *rénette*] **II** s.n. pl. Soi de măr de origine olandeză, cu fruct de mărime mijlocie, conic, galben-limoniu, portocaliu pe partea expusă la soare și cu gust plăcut. [<fr. *reinette*, germ. *Renette*]

RÉNIE/RÉNIU I s.f. Porțiune joasă și convexă din meandrul unui rîu, acoperită de nisipuri și de prundișuri, reprezentînd zona de acumulare a aluviunilor. [<ucr. dial. *rjien*] **II** s.n. Element chimic asemănător cu platina și existînd în natură în cantități foarte mici. [<fr. *rhénium*, germ. *Rhenium*]

REOMORFÍSM/REOMORFÓZĂ I s.n. (GEOL.) Proces prin care o rocă sau un sediment se transformă într-o masă fluidă. [<fr. *rhémorphisme*, gr. *rheos* = curent, *morphe* = formă] **II** s.f. (BIOL.) Modificare a unor forme de animale datorită apei curgătoare. [<germ. *Rheomorphose*]

REPARÁBIL/REPARATÓR I adj. Care se poate repara. ◉ (Fig.) Care se poate îndrepta, corecta. [<fr. *réparable*] **II** adj. Care repară; reparatoriu; *(p. ext.)* înviorător. [<fr. *réparateur*, lat. *reparator, -ōris*]

REPARÁRE/REPARÁȚIE I s.f. Acțiune de a repara. [<*repara*] **II** s.f. **1.** Îndepărtare a defectelor unui lucru, ale unei piese. **2.** (Fig.) Satisfacție, despăgubire acordată cuiva pentru o ofensă, pentru o pagubă. [<fr. *réparation*, lat. *reparatio, -ōnis*]

REPARTITÓR/REPARTIZATÓR I s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se poate face schimbarea legăturilor dintre liniile exterioare și cele interioare ale unei centrale telefonice. [<fr. *répartiteur*] **II** s.n. (TEHN.) Distribuitor. [După fr. *répartiteur*]

REPETÁBIL/REPETATÍV I adj. Care se poate repeta. [<fr. *répétable*] **II** adj. (Rar) Cu caracter de repetiție. [<*repeta*]

***REPETITOÁRE/REPETITÓRI I** s.n. (sg. *repetitor*) Sală de meditații (într-un internat). [<fr. *répétiteur*] **II** s.m. (sg. *repetitor*) **1.** Pianist acompaniator al unui cîntăreț sau al unui instrumentist în repetiții și la recitaluri; corepetitor. **2.** (Rar) Pedagog, meditator. [<fr. *répétiteur*, germ. *Repetitor*]

REPETITÓR/REPETÓR I 1. s.m. și f. (Rar) Meditator, pedagog care ajută pe elevi la pregătirea lecțiilor. **2.** s.n. (Rar) Sală de meditații (într-un internat etc.) [<fr. *répétiteur*] **II** s.n. Amplificator telefonic folosit pe liniile de mari distanțe. [<fr. *répéteur*]

REPORTÁ/REPURTÁ I vb. Tranz. A face un repott; a trece pe pagina următoare totalul sumelor adunate de pe pagina precedentă a unui registru. [<fr. *reporter*] **II** vb. Tranz. A obține, a cîștiga o victorie, un succes. [<fr. *remporter*]

***REPRESÁLII/REPRESIÚNI I** s.f. Măsuri drastice luate de anumite organe de stat împotriva unor grupări sociale, ca urmare a săvîrșirii, de către acestea, a unor acte de răzvrătire. ◉ Mijloace de constrîngere luate de un stat împotriva organelor sau cetățenilor altui stat, ca urmare a săvîrșirii de către acel stat a unor acte ilicite față de el sau față de cetățenii lui spre a-i determina

Scanned with OKEN Scanner

să revină asupra lor. [<fr. *représailles*, lat. *represalia*] II s.f. Acțiuni drastice întreprinse în scopul de a reprima o acțiune de revoltă. ● Măsuri de constrîngere juridică cu caracter penal împotriva infractorilor. [<fr. *répression*]

REPRESÍBIL/REPRESÍV I adj. (Livr.) Care poate sau care trebuie să fie reprimat; reprimabil. [<fr. *répressible*] II adj. Referitor la represiune, care reprimă. [fr. *répressif*, it. *repressivo*]

REPROBÁBIL/REPROBATÓR I adj. Care merită să fie reprobat, care trebuie condamnat. [<lat. *reprobabilis*] II adj. Care reprobă. [<fr. *réprobateur*, lat. *reprobator, -ōris*]

REPRODÚCERE/REPRODÚCȚIE I s.f. 1. Acțiunea de a (se) reproduce și rezultatul ei. 2. (Concr.) Copie după o lucrare de artă originală (desen, pictură, sculptură etc.). 3. (PSIH.) Proces al memoriei prin care se evocă, se reactualizează mintal imagini, idei, cunoștințe însușite în cursul experienței anterioare, în lipsa obiectelor, textelor etc. respective. 4. (BIOL.) Înmulțire, reproducție. [<*reproduce*] s.f. 1. (EC. POL.) Reînnoire, reluare neîntreruptă a procesului de producție, ○ R. *simplă* = reproducție în care procesul de producție se reia la aceeași scară. R. *lărgită* = reproducție în care proporțiile producției se măresc prin acumularea unei părți din plus-produs. 2. Procesul de perpetuare a unei specii. [<fr. *reproduction*, rus. *reproducțiia*]

***RESOÁRTE/RESÓRTURI** I s.n. (sg. *resort*) Sector, domeniu de activitate; *(p. ext.)* persoanele care îl reprezintă. ○ *Autoritate de* r. = autoritate sub a cărei jurisdicție intră o problemă și care are competența de a o rezolva. ○ Expr. *A fi de resortul cuiva* = a fi, a ține de competența, de specialitatea cuiva; a intra în atribuțiile cuiva. [<fr. *ressort*] II s.n. (sg. *resort*) 1. Organ al unui mecanism care revine la forma inițială după ce acțiunea forței exterioare exercitate asupra lui încetează; (sens curent) arc. 2. (Fig.) Sursă, izvor de energie fizică sau morală, imbold. [<fr. *ressort*]

RESPECTÁBIL/RESPECTUÓS I adj. 1. Care merită să fie respectat, care este demn de respect. 2. (Fam.) Impresionant, impozant; considerabil, mare. [<fr. *respectable*] II adj. Plin de respect, cu respect; cuviincios. [<fr. *respecteux*]

RESPIRÁBIL/RESPIRATÓR I adj. Care poate fi respirat. [<fr. *respirable*, lat. *respirabilis*] II adj. 1. Care ține de respirație; privitor la respirație; care folosește la respirație. 2. (ANAT.) *Aparat respirator* = sistem de organe care asigură respirația, structura lui fiind adaptată modului de viață al animalului respectiv și tipului de respirație. [<fr. *respiratoire*]

RESPONSORIÁL/RESPONSÓRIU I adj. (Livr.) Care are aparența, caracterul unui răspuns. [<it. *responsoriale*] II s.n. (BIS.) Răspuns al corului sau al unor soliști dat preotului la liturghie. [<it. *responsorio*, lat. *responsorium*]

RESTÁNT/RESTANȚIÉR I adj. Rămas în urmă; neachitat în termenul legal; întîrziat. [<fr. *restant*, germ. *restant*] II adj. 1. (Adesea substantivat) Care a rămas în urmă cu o lucrare, cu o plată etc. 2. (Despre studenți) Care nu și-a trecut examenul la termenul fixat. [<*restanță* + suf. *-ier*]

RESTAURÁRE/RESTAURÁȚIE I s.f. Acțiunea de a restaura și rezultatul ei; restaurație. [<*restaura*] II s.f. 1. Restaurare; *(spec.)* perioadă în istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor înlăturate în urma unor revoluții, lovituri de stat etc. 2. Stil în arta franceză din epoca restaurației Burbonilor (1814—1830), care menține inspirația din arta antichității, dar care, sub influența romantismului, manifestă interes și pentru stilurile naționale ale goticului și Renașterii. ● Perioadă în istoria literaturii engleze cuprinsă între 1660 și 1702 care se manifestă ca o reacție față de literatura Renașterii elisabetane, orientîndu-se spre clasicism. [<fr. *restauration*, lat. *restauratio, -ōnis*]

RESTITUÍBIL/RESTITUTÓRIU I adj. De restituit, de înapoiat. [<fr. *restituable*] II adj. Prin care se cere o restituire. [<fr. *restitutoire*, lat. *restitutor, -oris*]

RESTRICTÍV/RESTRINGÉNT I adj. Care limitează, care îngrădește; care creează restricții. [<fr. *restrictif*] II adj., s.n. (Substanță) Care restrînge țesuturile animale. [<fr. *restringent*]

RETARDÁRE/RETARDÁȚIE I s.f. (Cuv. fr.) Faptul de a retarda; întîrziere. ● (FIZ.) Încetinire a mișcării. [<*retarda*] II s.f. (ASTR.) Mișcare a Lunii și a planetelor pe bolta cerească de la est la vest avînd ca efect întîrzierea în fiecare zi a trecerii astrului la meridianul locului. [<fr. *retardation*]

RETICULÍTĂ/RETICULÓZĂ I s.f. Inflamație a țesutului reticular. [<*reticul* + suf. *-ită*] II s.f. Boală cauzată de creșterea numărului reticulocitelor din sînge; reticulopatie. [<fr. *réticulose*]

RETÓRICĂ/RETORÍSM I s.f. Arta de a vorbi frumos; arta de a convinge un auditoriu de justețea ideilor expuse printr-o argumentare bogată, riguroasă, pusă în valoare de un stil ales; ansamblul regulilor care ajută la însușirea acestei arte. ○ *Figură de* r. = formă expresivă a vorbirii, care înfrumusețează stilul, dîndu-i mai multă vigoare și caracter sugestiv. ● (Peior.) Declamație emfatică, elocventă, amplă și afectată. [<fr. *rhétorique*, it. *retorico*, germ. *retorisch*, lat. *rhetorica*, ngr. *retoriki*, gr. *retorikos*] II s.n. Abuz de figuri și de elemente retorice, elocvență emfatică, vorbire pompoasă, lipsită de conținut. [<*rétorică* + suf. *-ism*]

RETRACTÍL/RETRACTÍV I adj. (Despre organe, părți ale corpului) Care se poate strînge, care se poate trage în interior. [<fr. *rétractile*] II adj. Care provoacă retracție. [<fr. *rétractif*]

RETROCEDÁNT/RETROCESÍV I adj. Care dă ceva înapoi, care retrocedează. [<fr. *rétrocédant*] II adj. Care face, care comportă o retrocesiune. [<fr. *rétrocessif*]

RETROCEDÁRE/RETROCESIÚNE I s.f. Acțiunea de a retroceda și rezultatul ei. [<*retroceda*] II s.f. 1. Retrocedare. 2. (ASTR.) Mișcare aparentă a planetelor printre stele, care se face de la răsărit la apus; retrogradare. [<fr. *rétrocession*, lat. *retrocessio, -ōnis*]

RETROGRADÁRE/RETROGRADÁȚIE I s.f 1. Acțiunea de a retrograda și rezultatul ei; pedepsire prin micșorarea gradului. 2. (GEOL.) Proces de îngustare a unei plaje datorită acțiunii erozive

a valurilor. [⟨*retrograda*] **II** s.f. Retrocesiune. [⟨fr. *rétrogradation*, lat. *retrogradatio, -ōnis*]

RETROVÉRSIE/RETROVERSIÚNE I s.f. Retropoziție a unui organ anatomic. ◉ Înclinare a uterului posterior către sacru. [⟨fr. *rétroversion*] **II** s.f. Traducere din nou a unui text în limba din care a fost tradus. [⟨fr. *rétroversion*, it. *retroversione*]

REUMÁTIC/REUMÁTISMÁL I adj. Provocat, cauzat de reumatism. ◉ (Adesea substantivat) Care suferă de reumatism; bolnav de reumatism. [⟨it. *reumatico*, germ. *rheumatisch*, lat. *rheumaticus*] **II** adj. De natură reumatică. [⟨fr. *rheumatismal*]

REUNÍRE/REUNIÚNE I s.f. Acțiunea de a (se) reuni și rezultatul ei. [⟨*reuni*] **II** s.f. **1.** Întîlnire a unui grup de persoane; instruire, adunare. Reprezentație sportivă, amicală sau oficială, întrecere, competiție. **2.** (Înv.) Asociație, societate. [⟨fr. *réunion*, it. *riunione*]

REVALORIFICÁ/REVALORIZÁ I vb. Tranz. A valorifica din nou, a repune în valoare. ◉ A aduce o piesă uzată în stare de funcționare. [⟨fr. *revaloriser*] **II** vb. Tranz. A aduce la valoarea inițială; *(rar)* a revalorifica. ◉ (FIN.) A ridica cursul oficial al banilor în raport cu aurul sau cu valutele străine. [⟨fr. *revaloriser*]

REVALORIFICÁRE/REVALORIZÁRE I s.f. Acțiunea de a revalorifica și rezultatul ei; *(p. ext.)* reconsiderare (a unui autor, a unei opere). [⟨*revalorifica*] **II** s.f. Acțiunea de a revaloriza și rezultatul ei. ◉ (FIN.) Ridicarea cursului oficial al banilor în raport cu aurul sau cu valutele străine. [⟨*revaloriza*]

REVANȘÁRD/REVANȘÍST I adj. Care dorește să-și ia revanșa; răzbunător; caracterizat prin dorința de răzbunare. [⟨fr. *revanchard*] **II** s.m. și f. Partizan al revanșismului. [⟨germ. *Revanchist*]

REVENDICÁ/REVINDECÁ I vb. I. Tranz. A reclama, a cere un bun care se cuvine, asupra căruia are drepturi. ◉ A cere, a pretinde un drept ca fiind al său. ◉ A asuma. [⟨fr. *revendiquer*, lat. *vindicare* = a chema în judecată] **II** vb. I. Tranz. și refl. A scăpa sau a face pe cineva să scape de o boală pentru a doua (a treia etc.) oară; a (se) face din nou sănătos; a (se) însănătoși, a (se) tămădui, a (se) lecui din nou. ◉ Refl. spec. (Despre răni, tăieturi etc.) A se închide, a se cicatriza pentru a doua (a treia etc.) oară. ◉ Tranz. A face din nou să dispară, să înceteze o suferință morală, o supărare, un dor. [⟨lat. *vindicare*]

REVENDICÁRE/REVINDECÁRE I s.f. Acțiunea de a revendica și rezultatul ei; *(concr.)* ceea ce se revendică; revendicație. [⟨*revendica*] **II** s.f. Acțiunea de a revindeca și rezultatul ei. [⟨*revindeca*]

REVERSÍBIL/REVERSÍV I adj. **1.** Care poate reveni, care se poate întoarce. **2.** (DR.; despre bunuri) Care urmează să revină la fostul proprietar; (despre rente, pensii) care, la moartea titularului, poate trece asupra altei persoane. **3.** (Despre fenomene, reacții) Care se poate mișca în două sensuri opuse. [⟨fr. *réversible*] **II** adj. (Despre mecanisme, procese etc.) Care revine spontan la poziția sau la starea inițială după încetarea fenomenului modificator. [⟨fr. *réversif*]

REVERSIBILITÁTE/REVERSIÚNE I s.f. Însușirea de a fi reversibil, faptul de a fi reversibil. [⟨fr. *réversibilité*] **II** s.f. **1.** (DR.) Revenire a unor bunuri donate la primul proprietatar, cînd persoana căreia i-au fost donate moare fără a avea copii. **2.** Tratament termic aplicat unor aliaje cu bază de aluminiu pentru a elimina efectele îmbătrînirii. ◉ (FIZ.) Schimbare a succesiunii de stări intermediare prin care trece un sistem în cursul unei transformări. [⟨fr. *réversion*, lat. *reversio, -ōnis*]

REVOCÁBIL/REVOCATÓRIU I adj. Care poate fi revocat. [⟨fr. *révocable*, lat. *revocabilis*] **II** adj. Care revocă. [⟨fr. *révocatoire*]

REVOLÚT/REVOLUTÍV I adj. **1.** Care și-a încheiat cursul; terminat, împlinit, îndeplinit. **2.** (BOT.; despre unele părți ale plantelor) Răsfrînt, întors în afară, în jos. [⟨fr. *révolu*, it. *revolutivo*, lat. *revolutivus*] **II** adj. Care se referă la mișcarea unui astru. [⟨fr. *révolutif*]

REVUÍST/REVUÍSTIC I s.m. și f. Autor de reviste. [⟨fr. *revuiste*] **II** adj. Care ține de un spectacol de revistă. [⟨fr. *revuistique*]

REZIDÉNT/REZIDENȚIÁL I adj. (Despre cetățenii unui stat stabiliți în alt stat) Care își are domiciliul în ..., care locuiește în ... [fr. *résident*, it. *residente*, germ. *residentisch*, lat. *residens, -ntis*] **II** adj. De reședință, al rezidentului. ◉ Rezervat rezidenților diplomatici; ocupat de rezidenți diplomatici. [⟨fr. *résidentiel*, engl. *residential*, it. *residenziale*]

REZIDUÁL/REZIDUÁR I adj. Care rămîne ca reziduu. ○ *Apă* **r.** = apă utilizată în procesele tehnologice, conținînd anumite impurități sau substanțe toxice. [⟨fr. *résiduel*, engl. *residual*, it. *residuale*] **II** adj. Care formează reziduuri. [⟨fr. *résiduaire*]

REZISTÉNȚĂ/REZISTIVITÁTE I s.f. **1.** Faptul de a rezista; împotrivire, opoziție, apărare împotriva unui atac. ◉ Respingere a atacurilor repetate ale inamicului și menținerea pozițiilor proprii. **2.** Mișcare populară antifascistă de eliberare, desfășurată în timpul celui de al doilea război mondial în țările ocupate de fasciști. II. **1.** Calitatea de a fi rezistent. **2.** Putere de a înfrunta boala, oboseala, foamea, lipsurile etc.; calitate a unui organism de a nu contracta o boală contagioasă. **3.** Proprietate a unui corp de a suporta, fără modificări în masa lui, acțiunea altui corp sau a unei forțe străine. ◉ Forța de opunere a unui mediu la realizarea unei acțiuni. **4.** Forța pe care un conductor electric o opune la trecerea unui curent electric și care depinde de materialul din care este făcut conductorul, de grosimea și de lungimea acestuia. **5.** (TEHN.) Rezistor. [⟨fr. *résistance*, it. *resistenza*] **II** s.f. (FIZ.) Mărime caracteristică fiecărui material, egală cu rezistența electrică a unui cub din materialul respectiv, avînd muchia egală cu unitatea; rezistență electrică specifică. [⟨fr. *résistivité*]

REZISTENȚIÁL/REZISTÍBIL I adj. Referitor la rezistență, de rezistență. [⟨it. *resistenziale*] **II** adj. Căruia i se poate rezista. [⟨fr. *résistible*]

Scanned with OKEN Scanner

REZOLÚT/REZOLUTÍV/REZOLUTÓRIU I adj. (Livr.) Hotărît, îndrăzneţ, decis. [<fr. *résolu*, germ. *resolut*, lat. *resolutus*] II adj. (Despre medicamente) Care are proprietatea de a micşora o inflamaţie, care reduce la starea normală o regiune inflamată a corpului. [<fr. *résolutif*] III adj. (DR.) Care provoacă anularea unui atac, care desfiinţează. ○ *Condiţie* r. = condiţie a cărei împlinire determină stingerea cu efect retroactiv a efectelor unui act juridic. [<fr. *résolutoire*, lat. *resolutorius*]

REZONÁBIL/REZONÁNT I adj. **1.** Care are judecată, comportare raţională; cuminte, cu judecată. **2.** (Despre acţiuni, fapte) Fără exagerări, cumpătat. ◉ (Despre preţuri) Potrivit, accesibil. [<fr. *raisonnable*] II adj. Care se află în stare de rezonanţă. Care răsună, răsunător. [<fr. *résonnant*]

REZUMATÍV/REZUMATÓR I adj. În formă de rezumat; succint. [<*rezuma*] II adj. (Rar şi substantivat) Care exprimă, care prezintă un rezumat. [<*rezumat* + suf. *-tor*]

RICÍN/RICÍNĂ I s.m. Plantă oleaginoasă cu frunzele mari, strălucitoare şi cu flori roşietice sau gălbui, din seminţele căreia se extrage un ulei folosit ca lubrifiant şi purgativ *(Ricinus communis)* [< fr. *ricin*, it. *ricino*, lat. *ricinus*] II s.f. Toxină vegetală extrasă din seminţele de ricin, care are proprietatea de a aglutina globulele sîngelui. [<fr. *ricin*, it. *ricina*]

RICKETTSIEMÍE/RICKETTSIÓZĂ I s.f. Prezenţa rickettsiilor în sînge. [<fr. *rickettsiémie*] II s.f. Boală infecţioasă, provocată de rickettsie, caracterizată prin febră, erupţii cutanate şi tulburări neurologice. [<fr. *rickettsiose*]

***RÍGLĂ/RIGLÉTĂ** I s.f. **1.** Piesă plată, lungă şi dreaptă, făcută din metal, din material plastic, de obicei gradată, cu care se trag linii drepte, se verifică suprafeţe plane etc.; linie, lineal. **2.** Piesă de lemn groasă şi lată, folosită în construcţii. **3.** Unealtă metalică sau de lemn, groasă şi lată, folosită în metalurgie pentru netezirea şi îndepărtarea surplusurilor de amestec de formare din cutia de formare. [<ngr. *righla* „regulă"] II s.f. **1.** Riglă lungă de 2—5 m, folosită la măsurarea aliniamentelor. **2.** Rigla mobilă a unei rigle de calcul. [<fr. *réglette*]

RIGORÍSM/RIGUROZITÁTE I s.n. **1.** Concepţie etică ce opune în mod rigid normele morale necesităţilor fizice şi spirituale ale omului. **2.** Severitate extremă în stabilirea, în intrepretarea sau în aplicarea normelor morale sau *(p. gener.)* a altor norme. [<fr. *rigorisme*] II s.f. Stricteţe; severitate, rigiditate, asprime. [<it. *rigorosità*]

RÍTM/RÍTMICĂ/RITMICITÁTE I s.n. Aşezare simetrică şi periodică a silabelor accentuate şi neaccentuate într-un vers sau în proză ori a accentelor tonice într-o frază muzicală; cadenţă, tact; *(p. ext.)* efect obţinut prin această aşezare. ◉ Vers. **2.** Desfăşurare gradată, treptată a unei acţiuni, evoluţie mai rapidă sau mai lentă a unei activităţi, condiţionată de anumiţi factori. ◉ Periodicitatea unei mişcări, a unui proces, a unei activităţi; mişcare regulată; tempo, cadenţă. **3.** (La o construcţie) Repetare periodică a unor elemente de arhitectură sau de decoraţie. [<fr. *rythme*, it. *ritmo*, lat. *rhythmus*, ngr. *rithmós*] II s.f. **1.** Ansamblu de reguli privitoare la folosirea ritmului în poezie şi, mai rar, în proză; ritm. **2.** (MUZ.) Ştiinţă care studiază simetria timpilor accentuaţi şi slabi, precum şi a diferitelor valori de note dintr-o compoziţie muzicală. ◉ Întrebuinţare a ritmului; totalitatea ritmurilor. [<fr. *rhytmique*] III s.f. Desfăşurare în mod egal, fără întreruperi, a unei activităţi. [<fr. *rythmicité*]

RÎNDUIÁLĂ/RÎNDUÍRE I s.f. **1.** Faptul de a rîndui; fel de aranjare a lucrurilor în mod ordonat; *p. ext.* ordine. **2.** Fel în care se desfăşoară o acţiune, un sistem de organizare statornicit sau impus. ◉ Măsură, directivă, dispoziţie, aranjament. **3.** Ceremonial, forme statornicite; datină, obicei, regulă. **4.** Denumire generică folosită în trecut pentru anumite dări în bani către domnie. [<*rîndui* + suf. *-eală*] II s.f. Acţiunea de a (se) rîndui şi rezultatul ei. [<*rîndui*]

ROMANÍSTICĂ/ROMANITÁTE I s.f. Disciplină lingvistică şi filologică ce se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor romanice. [<it. *romanistica*, germ. *Romanistik*] II s.f. **1.** Totalitatea popoarelor romanice; lumea romanică. **2.** Caracter roman sau romanic (al unui popor sau al unei culturi); origine, descendenţă romană. [<fr. *romanité*, it. *romanità*, lat. *romanitas*, *-ātis*]

ROMÂNŢ/ROMÂNŢĂ I s.n. (Înv.) Roman. [<it. *romanzo*] II s.f. **1.** (În evul mediu) Poem narativ care celebra un erou, un fapt istoric deosebit; (astăzi poezie lirică, duioasă şi sentimentală, de obicei erotică, exprimînd un sentiment de uşoară melancolie; cîntec duios şi trist. **2.** Lucrare vocală cu conţinut liric-dramatic; piesă instrumentală cu caracter cantabil, melodic. [<fr., sp. *romance*, it. *romanza*, germ. *Romanze*]

ROMÂNTIC/ROMANŢIÓS I adj. Care se inspiră din romantism, care ţine de romantism sau prezintă aspecte caracteristice acestui curent; care aparţine romantismului, privitor la romantism. [<fr. *romantique*, it. *romantico*, germ. *romantisch*] II adj. (Adesea substantivat) Predispus la visare, la melancolie; visător, romantic. ◉ (Despre opere literare) Care tratează teme sentimentale, care conţine note de melancolie, de visare. [< *romanţ* + suf. *-ios*]

ROMÂNÍME/ROMÂNÍSM I s.f. Totalitatea românilor; număr mare de români. [<*român* + suf. *-ime*] II s.n. **1.** Sentiment naţional al românilor; spirit românesc. **2.** (Rar) Cuvînt sau expresie specifică limbii române. [<*român* + suf. *-ism*]

ROMBOÉDRIC/ROMBOÍD I adj. Care are forma unui romboedru. ○ *Sistem* r. = sistem de cristalizare avînd ca formă fundamentală o prismă dreaptă cu bazele triunghiuri. [<fr. *rhomboédrique*] II adj. Rombic. Cf. fr. [<*rhomboïdal*]

RONDÉL/RONDÉLĂ I s.n. Specie a poeziei lirice cu formă fixă, avînd 13 (sau 14) versuri repartizate în trei strofe, în care primul vers este identic cu al şaptelea şi al treisprezecelea, iar al doilea cu al patrulea şi cu ultimul vers. [<fr. *rondel*, *rondeau*, it. *rondello*] II s.f. **1.** Piesă de metal, de lemn, de mase plastice etc. în formă de placă plată circulară, perforată sau neperforată, avînd uneori feţele profilate, cu întrebuinţări diverse. ◉ Căpăcel în formă de disc din carton.

Scanned with OKEN Scanner

subțire, care acoperă alicele într-un cartuș de vînătoare. ● Disc metalic folosit la confecționarea prin batere a monedelor sau a medaliilor. 2. 2. Porțiune din trunchiul unui arbore, de formă cilindrică, folosită pentru analiza structurii macroscopice a lemnului, pentru determinarea vîrstei arborilor doborîți etc. [<fr. *rondelle*]

RONDÍNĂ/RONDÍNO I s.f. Piesă de lemn de formă rotundă. [<fr. *rondine*] II s.n. Piesă metalică de proporții mici, construită în formă de rondo. [<it. *rondino*]

RONDÓ/RONDÓU I s.n. Piesă muzicală instrumentală cu caracter vioi, a cărei temă principală revine periodic alternînd cu diferite alte teme (episoade sau cuplete). [<it., fr. *rondo*] II s.n. I. 1. Loc de formă circulară (amenajat în grădină, în piețe, în localuri). 2. Manevră de întoarcere a unei nave, prin care aceasta își schimbă direcția de înaintare cu un unghi de 180°. II. Poezie cu formă fixă cultivată în Franța în sec. XV—XVI, alcătuită dintr-o strofă de 5 versuri, una de 4 și alta de 6, în care versurile finale, mai scurte, ale ultimelor două strofe sînt de fapt începutul primului vers al poeziei. [<fr. *rondeau*]

ROȘEÁLĂ/ROȘEÁȚĂ I s.f. (Pop.) 1. Substanță roșie, cu care se vopsesc pînzeturile și alte obiecte. 2. (La pl.) Fard roșu; suliman. [<*roși* + suf. *-eală*] II s.f. Culoare roșie; împurpurare, înroșire, îmbujorare (a feței, a pielii). [<*roșu* + suf. *-eață*]

ROTÁR/ROTÁȘ I s.m. 1. Meseriaș care lucrează roți, căruțe, care etc. 2. Lucrător care manevrează formele pentru presa de imprimare și care întreține presa. [<*roată* + suf. *-ar*] II s.m. (Înv.) Vizitiu care conduce caii înhămați. [<*roată* + suf. *-aș*]

ROTATÍV/ROTATÓRIU I adj. 1. (Despre mișcări) Circulare. 2. (Despre sisteme tehnice sau despre elemente ale acestora) Care poate efectua o mișcare de rotație parțială; care are părți rotitoare. [<fr. *rotatif*, engl. *rotative*, it. *rotativus*] II adj. Referitor la rotație, care efectuează o rotație. [<fr. *rotatoire*]

ROTÚLĂ/ROTÚLUS I s.f. 1. (ANAT.) Os mic și rotunjit situat în partea anterioară a genunchiului; patelă. 2. Ax rotund. [<fr. *rotule*, lat. *rotula*] II s.n. Pergament în formă de fîșie lungă care poate fi înfășurată pe un sul. [<germ. *Rotulus*, lat. *rotulus*]

RÚMB/RÚMBĂ I s.n. 1. Gură de aerisire a magaziilor unui șlep, situată pe punte. 2. Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită la roza vînturilor, egală cu a 32-a parte dintr-un cerc. [<fr., rus, *rumb*] II s.f. Dans de orgine cubaneză, devenit dans de salon, cu mișcare ritmată și rapidă; melodie după care se execută acest dans. [<fr., sp. *rumba*, germ. *Rumba*]

***RÚPIA/RÚPIE** I s.f. (MED.) Boală de piele manifestată prin cruste purulente care, după ce cad, lasă răni sîngerînde. [<fr. *rupia*, lat. *rupes* = stîncă] II s.f. 1. Monedă de diferite valori, care a circulat în Turcia. 2. Unitate a sistemului monetar în India, Nepal, Pakistan și Sri Lanka. [<engl. *rupee*, cf. hind. *rupya*]

Scanned with OKEN Scanner

S

SABLÉZĂ/SABLÓZĂ I s.f. Maşină de sablat. [<fr. *sableuse*] II s.f. (VET.) Enteropatie la animale determinată de ingestia de nisip odată cu furajele. [<fr. *sableuse*]

SÁCOS/SACÓU I s.n. Veşmînt arhieresc de mătase, lung pînă la genunchi şi cu mîneci largi, care se poartă peste stihar. [<ngr. *sákkos*] II s.n. Haină bărbătească (mai lejeră). [<germ. *Sakko*]

SACRALIZÁRE/SACRALIZÁŢIE I s.f. Acţiunea de a sacraliza şi rezultatul ei. [<*sacraliza*] II s.f. (MED.) Tendinţă de asimilare a ultimei vertebre la prima vertebră din regiunea sacrală. [<fr. *sacralisation*]

SÁCRU/SÁCRUM I adj. **1.** Cu caracter religios; privitor la religie, care aparţine religiei. ○ *Foc* s. = vocaţie, talent. **2.** (Fig.) Care inspiră sentimente de veneraţie; scump. [<lat. *sacer*, it. *sacro*] II s.n. Os triunghiular (format din cinci vertebre sudate) aşezat în partea de jos a coloanei vertebrale şi care, împreună cu oasele pelviene, formează bazinul. [<fr., lat. *sacrum*]

***SÁCULĂ/SÁCULÍNĂ** I s.f. **1.** (ANAT.) Formaţiune saciformă de dimensiuni mici; rest de cavitate generală (celom) la unele artropode etc. **2.** Una dintre încăperile urechii. [<fr. *sacule*, lat. *sacculus*] II s.f. (ZOOL.) Specie de crustaceu parazit al crabilor, a cărui femelă are aspectul unui sac agăţat de abdomenul animalului-gazdă. [<fr. *sacculine*]

SÁD/SÁDĂ I s.n. (Înv.) Plantaţie de pomi fructiferi; livadă. ● Vie plantată de curînd. ● Răsad. [<sl. *sadŭ*] II s.f. (Reg.) Butaş (de salcie) [<*sad*]

SAGITÁL/SAGITÁR I adj. Situat în plan vertical de simetrie. ○ *Sutură* s. = sutură (articulaţie) care uneşte cele două oase parietale. [<fr. *sagittal*, cf. lat. *sagittalis* = în formă de săgeată] II s.m. Arcaş (auxiliar) în armata romană. [< lat. *sagittarius* < *sagitta* = săgeată]

SAGÚ/SÁGUM I s.n. Produs alimentar în formă de praf sau de grăuncioare, albe sau roşietice, preparat din fecula sagotierului şi care se consumă fiert. [<fr. *sagon* < *cuvînt malaez*] II s.n. Manta scurtă, prinsă pe umăr, pe care o purtau romanii şi galii. [<fr., lat. *sagum*]

SAKÉ/SAKÍ I s.n. Varietate de bere de orez, băutură specifică a Japoniei. [<fr., it. *sake*] II s.m. (ZOOL.) Maimuţă cu coadă din America de Sud. [<fr. *saki*]

SALÁDĂ/SALÁTĂ I s.f. Cască rotundă, purtată în sec. XV. [<fr. *salade*] II s.f. **1.** Plantă legumicolă erbacee din familia compozeelor, cu frunze mari şi rotunde, comestibile *(Sacula sativa)*. **2.** Preparat culinar făcut din anumite legume fierte sau crude, cu adaos de oţet, zeamă de lămîie şi untdelemn, care se serveşte ca aperitiv sau ca garnitură. [<ngr. *saláta*]

SALICILÁT/SALICILÍNĂ I s.m. Nume generic al sărurilor sau esterilor acidului salicilic. ● Acid salicilic. [<fr. *salicylate*] II s.f. Substanţă medicamentoasă extrasă din scoarţa de salcie, cu însuşiri febrifuge şi antireumatice. [<germ. *Salizin*]

SALPINGOSTOMÍE/SALPINGOTOMÍE I s.f. (MED.) Refacere plastică chirurgicală a unui orificiu tubar şi legarea lui cu ovarul. [<fr. *salpingostomie*, gr. *salpinx* = trompă, *stoma* = gură] II s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a trompei uterine. [<fr. *salpingotomie*, gr. *salpinx* = trompă, *tomie* = tăiere]

SALVÁ/SALVGARDÁ I vb. I. Tranz. şi refl. A scăpa pe cineva sau a izbuti să scape singur dintr-o încurcătură etc. [<it., lat. *salvare*] II vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a proteja, a lua sub ocrotire un bun moral, social etc. [<fr. *sauvgarder*]

SALVÁRE/SALVGARDÁRE I s.f. **1.** Acţiunea de a (se) salva; *(concr.)* obiect, fiinţă, circumstanţă salvatoare. **2.** Serviciu medical destinat să dea primul ajutor accidentaţilor sau bolnavilor care au nevoie de o intervenţie medicală urgentă. ● Vehicul special amenajat care transportă accidentaţi sau bolnavi la o instituţie spitalicească de urgenţă; ambulanţă. [<*salva*] II s.f. (Livr.) Acţiunea de a salvgarda. [<*salvgarda*]

SAMÁR/SAMÁRĂ I s.n. **1.** Şa mare de povară, fără scări, care se pune pe măgari şi pe catîri; *p. ext.* încărcătură care se aşază pe spatele unui animal de povară. **2.** Bucată de scîndură avînd pe una din feţe o mică platformă, care serveşte la transportarea cărămizilor pe schele. **3.** Leaţ de sprijin pe care se aşază căpriorii acoperişului unei case. [<bg., scr. *samar*] II s.f. Tip de fruct uscat, cu o singură sămînţă, prevăzut cu o aripă subţire (la ulm, arţar, paltin etc.) [<fr. *samare*, lat. *samarum*]

***SÁMBA/SÁMBO** I s.f. Dans popular brazilian, cu ritm viu, discontinuu şi sincopat; melodia acestui dans. [<fr., port. *samba*] II s.n. Luptă sportivă asemănătoare cu jiu-jitsu. [<fr. *sambo*, cf. rus. *samozaşcita bez orujiia* = apărare fără arme]

SANGUÍN/SANGUINÁR/SANGUINOLÉNT I adj. **1.** Care aparţine sîngelui, privitor la sînge, la compoziţia sau la circulaţia sa în organism. **2.** (Despre oameni) La care circulaţia sîngelui este foarte activă; sanguinic. ○ *Temperament* s. = temperament viu, mobil, impulsiv. [<fr. *sanguin*, lat. *sanguineus*] II adj. Care are intincte de omucidere; setos de sînge; crud, feroce. [<fr. *sanguinaire*] III adj. **1.** Amestecat cu sînge, care conţine sînge. **2.** De culoarea sîngelui; sîngeriu. [<fr. *sanguinolent*, lat. *sanguinolentus*]

Scanned with OKEN Scanner

S

SABLÉZĂ/SABLÓZĂ I s.f. Maşină de sablat. [<fr. *sableuse*] II s.f. (VET.) Enteropatie la animale determinată de ingestia de nisip odată cu furajele. [<fr. *sableuse*]

SÁCOS/SACÓU I s.n. Veşmînt arhieresc de mătase, lung pînă la genunchi şi cu mîneci largi, care se poartă peste stihar. [<ngr. *sákkos*] II s.n. Haină bărbătească (mai lejeră). [<germ. *Sakko*]

SACRALIZÁRE/SACRALIZÁŢIE I s.f. Acţiunea de a sacraliza şi rezultatul ei. [<*sacraliza*] II s.f. (MED.) Tendinţă de asimilare a ultimei vertebre la prima vertebră din regiunea sacrală. [<fr. *sacralisation*]

SÁCRU/SÁCRUM I adj. **1.** Cu caracter religios; privitor la religie, care aparţine religiei. ○ *Foc* s. = vocaţie, talent. **2.** (Fig.) Care inspiră sentimente de veneraţie; scump. [<lat. *sacer*, it. *sacro*] II s.n. Os triunghiular (format din cinci vertebre sudate) aşezat în partea de jos a coloanei vertebrale şi care, împreună cu oasele pelviene, formează bazinul. [<fr., lat. *sacrum*]

***SÁCULĂ/SÁCULÍNĂ** I s.f. **1.** (ANAT.) Formaţiune saciformă de dimensiuni mici; rest de cavitate generală (celom) la unele artropode etc. **2.** Una dintre încăperile urechii. [<fr. *sacule*, lat. *sacculus*] II s.f. (ZOOL.) Specie de crustaceu parazit al crabilor, a cărui femelă are aspectul unui sac agăţat de abdomenul animalului-gazdă. [<fr. *sacculine*]

SÁD/SÁDĂ I s.n. (Înv.) Plantaţie de pomi fructiferi; livadă. ● Vie plantată de curînd. ● Răsad. [<sl. *sadŭ*] II s.f. (Reg.) Butaş (de salcie) [<*sad*]

SAGITÁL/SAGITÁR I adj. Situat în plan vertical de simetrie. ○ *Sutură* s. = sutură (articulaţie) care uneşte cele două oase parietale. [<fr. *sagittal*, cf. lat. *sagittalis* = în formă de săgeată] II s.m. Arcaş (auxiliar) în armata romană. [< lat. *sagittarius* < *sagitta* = săgeată]

SAGÚ/SÁGUM I s.n. Produs alimentar în formă de praf sau de grăuncioare, albe sau roşietice, preparat din fecula sagotierului şi care se consumă fiert. [<fr. *sagon* < *cuvînt malaez*] II s.n. Manta scurtă, prinsă pe umăr, pe care o purtau romanii şi galii. [<fr., lat. *sagum*]

SAKÉ/SAKÍ I s.n. Varietate de bere de orez, băutură specifică a Japoniei. [<fr., it. *sake*] II s.m. (ZOOL.) Maimuţă cu coadă din America de Sud. [<fr. *saki*]

SALÁDĂ/SALÁTĂ I s.f. Cască rotundă, purtată în sec. XV. [<fr. *salade*] II s.f. **1.** Plantă legumicolă erbacee din familia compozeelor, cu frunze mari şi rotunde, comestibile (*Sacula sativa*). **2.** Preparat culinar făcut din anumite legume fierte sau crude, cu adaos de oţet, zeamă de lămîie şi untdelemn, care se serveşte ca aperitiv sau ca garnitură. [<ngr. *saláta*]

SALICILÁT/SALICILÍNĂ I s.m. Nume generic al sărurilor sau esterilor acidului salicilic. ● Acid salicilic. [<fr. *salicylate*] II s.f. Substanţă medicamentoasă extrasă din scoarţa de salcie, cu însuşiri febrifuge şi antireumatice. [<germ. *Salizin*]

SALPINGOSTOMÍE/SALPINGOTOMÍE I s.f. (MED.) Refacere plastică chirurgicală a unui orificiu tubar şi legarea lui cu ovarul. [<fr. *salpingostomie*, gr. *salpinx* = trompă, *stoma* = gură] II s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a trompei uterine. [<fr. *salpingotomie*, gr. *salpinx* = trompă, *tomie* = tăiere]

SALVÁ/SALVGARDÁ I vb. I. Tranz. şi refl. A scăpa pe cineva sau a izbuti să scape singur dintr-o încurcătură etc. [<it., lat. *salvare*] II vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a proteja, a lua sub ocrotire un bun moral, social etc. [<fr. *sauvgarder*]

SALVÁRE/SALVGARDÁRE I s.f. **1.** Acţiunea de a (se) salva; *(concr.)* obiect, fiinţă, circumstanţă salvatoare. **2.** Serviciu medical destinat să dea primul ajutor accidentaţilor sau bolnavilor care au nevoie de o intervenţie medicală urgentă. ● Vehicul special amenajat care transportă accidentaţi sau bolnavi la o instituţie spitalicească de urgenţă; ambulanţă. [<*salva*] II s.f. (Livr.) Acţiunea de a salvgarda. [<*salvgarda*]

SAMÁR/SAMÁRĂ I s.n. **1.** Şa mare de povară, fără scări, care se pune pe măgari şi pe catîri; *p. ext.* încărcătură care se aşază pe spatele unui animal de povară. **2.** Bucată de scîndură avînd pe una din feţe o mică platformă, care serveşte la transportarea cărămizilor pe schele. **3.** Leaţ de sprijin pe care se aşază căpriorii acoperişului unei case. [<bg., scr. *samar*] II s.f. Tip de fruct uscat, cu o singură sămînţă, prevăzut cu o aripă subţire (la ulm, arţar, paltin etc.) [<fr. *samare*, lat. *samarum*]

***SÁMBA/SÁMBO** I s.f. Dans popular brazilian, cu ritm viu, discontinuu şi sincopat; melodia acestui dans. [<fr., port. *samba*] II s.n. Luptă sportivă asemănătoare cu jiu-jitsu. [<fr. *sambo*, cf. rus. *samozaşcita bez orujiia* = apărare fără arme]

SANGUÍN/SANGUINÁR/SANGUINOLÉNT I adj. **1.** Care aparţine sîngelui, privitor la sînge, la compoziţia sau la circulaţia sa în organism. **2.** (Despre oameni) La care circulaţia sîngelui este foarte activă; sanguinic. ○ *Temperament* s. = temperament viu, mobil, impulsiv. [<fr. *sanguin*, lat. *sanguineus*] II adj. Care are intincte de omucidere; setos de sînge; crud, feroce. [<fr. *sanguinaire*] III adj. **1.** Amestecat cu sînge, care conţine sînge. **2.** De culoarea sîngelui; sîngeriu. [<fr. *sanguinolent*, lat. *sanguinolentus*]

SAPROFÁG/SAPROFÍT/SAPROGÉN I adj. (Despre animale) Care se hrăneşte cu materii organice descompuse. [<fr. *saprophage*, gr. *sapros* = putred, *phagein* = a mînca] II adj. (Despre organisme vegetale, microorganisme) Care trăieşte pe corpuri organice în descompunere. [<fr. *saprophyte*, gr. *sapros* = putred, *phyton* = plantă] III adj. Care face să putrezească ceva, care produce putrezirea. [<fr. *saprogène*, gr. *sapros* = putred, *gennan* = naşte]

SÁRIC/SÁRICĂ I s.n. (Înv.) Văl făcut dintr-o ţesătură fină (adesea împodobit cu pietre preţioase), care se înfăşura în jurul fesului, alcătuind împreună turbanul turcesc; *p. gener.* turban. [<tc. *sarik*] II s.f. Manta ţărănească lungă şi miţoasă pe dinafară, ţesută din fire groasă de lînă, pe care o poartă oamenii de la munte. [Lat. *sarica*]

SAŞÍU/ŞASÍU I adj. (Despre oameni) Care se uită cruciş; zbanghiu, bazaochi; (despre ochi, privire) cruciş, încrucişat. [<tc. *şaşi*] II s.n. **1.** Cadru rigid de rezistenţă care se montează pe osiile unui vehicul cu tracţiune mecanică şi care susţine caroseria. **2.** Nume purtat de diferite tipuri de rame sau de cadre, întrebuinţate în industrie, în legătura de cărţi, în tipografie etc. [<fr. *châssis*]

SATÍR/SATÎR I s.m. Divinitate rustică din mitologia greacă, reprezentată printr-o fiinţă cu cap omenesc acoperită cu păr, cu coarne şi picioare de ţap (sau de cal), care personifica instinctele brutale; epitet dat unui om cinic şi desfrînat. [<fr. *satyre*, lat. *satyrus*] II s.n. **1.** Cuţit mare de bucătărie, scurt, lat şi greu, pentru spart oase, pentru tocat carne etc. **2.** Secure folosită în trecut ca armă de luptă sau ca unealtă a călăului. [<tc. *satir*]

SATURÁBIL/SATURÁNT I adj. Care poate fi saturat. [<fr. *saturable*] II adj. (Despre factori fizici) Care se află în contact cu lichidul care l-a produs. ◉ (Impr.) Saturat. [<fr. *saturant*]

SATURÁRE/SATURÁŢIE I s.f. Faptul de a satura. [<*satura*] II s.f. **1.** Stare a unui compus chimic care nu mai conţine valenţe libere şi deci nu mai poate adiţiona alte elemente în molecula lui ◉ Stare a unei soluţii în care nu se mai poate dizolva o nouă cantitate din substanţa dizolvată; stare a unui mediu gazos în care nu se mai poate evapora o cantitate dintr-un anumit lichid. ◉ Stare a unui sistem chimic, fizic sau tehnic pentru care o anumită mărime caracteristică a atins valoarea lui maximă. ○ (Loc. adv. *Pînă la* s. = a) pînă la completarea tuturor valenţelor libere; b) (fig.) la nivelul de la care nu mai poate suporta. **2.** Stare de intensitate maximă a unui fenomen, satisfacere maximă a cuiva; *(p. ext.)* plictiseală, oboseală, dezgust care decurge dintr-o astfel de stare. [<fr. *saturation*, lat. *saturatio, -ōnis*]

SĂGETÁRE/SĂGETĂTÚRĂ I s.f. Acţiunea de a săgeta şi rezultatul ei. [<*săgeta*] II s.f. **1.** Tragere cu arcul; săgetare. **2.** Lovitură de săgeată; rană provocată de o săgeată. **3.** (Fig.) Durere vie, pătrunzătoare, care străbate pe neaşteptate o parte a corpului; junghi. **4.** (Pop.) Nume dat unor boli care se manifestă prin dureri acute de cap, ochi, nas, măsele etc. ◉ (Pop.) Congestie cerebrală. [<*săgeta* + suf. *-tură*]

SĂLBĂTICÍE/SĂLBĂTICÍME I s.f. Stare în care se află animalele sălbatice; *(p.ext.)* însuşire a ceea ce este sălbatic; cruzime, barbarie; brutalitate; faptă de om sălbatic, crud, brutal. ○ (Loc. adv.) *Cu sălbăticie* = fioros, sălbatic. **3.** Stare a naturii nelucrate, netransformate de mîna omului. **3.** Loc pustiu, neumblat; pustietate. **4.** Izolare de lume, singurătate. Timiditate, sfioşenie. **5.** Prima perioadă din istoria societăţii primitive, care începe odată cu constituirea aspectului actual al omului şi cu apariţia limbajului articulat. **6.** Stare de înapoiere, lipsă de civilizaţie; primitivism. **7.** Loc unde nu a pătruns civilizaţia. [<*sălbatic* + suf. *-ie*] II s.f. **1.** Mulţime de animale sălbatice, totalitatea animalelor sălbatice. **2.** Loc sălbatic, nelocuit, departe de orice aşezare omenească (civilizată). [<*sălbatic* + suf. *-ime*]

SĂRÁC/SĂRĂCĂCIÓS I adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu are avere, care este lipsit de bunuri materiale necesare vieţii; sărman, nevoiaş. **2.** (Despre ţări, oraşe) Lipsit de bunuri materiale (mai ales naturale), populat cu oameni puţin avuţi. ◉ (Despre sol, terenuri) Care este puţin productiv; neroditor. **3.** (Mai ales cu determinări introduse prin prep. „de") Lipsit de..., fără de... ○ (Loc. adj.) S. *cu duhul* = lipsit de inteligenţă, de spirit; prost. ◉ (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") Care posedă ceva în cantitate necorespunzătoare. ◉ Care este în cantitate mică, puţin, insuficient. ◉ (Despre limbă) Care are vocabular redus, care posedă insuficiente mijloace de expresie. ◉ (Fig.) Lipsit de conţinut; inexpresiv. **4.** (Despre surse de lumină) Lipsit de intensitate; slab. **5.** (Despre plante, vegetaţie) Lipsit de vigoare, pipernicit, firav. **6.** Lipsit de fast, modest, simplu; banal, mediocru. **7.** (Exprimă compătimire faţă de cineva sau de ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărăcan. [<bg., scr. *sirak*] II **1.** Care dovedeşte sărăcie; de om sărac. (Despre hrană) În cantitate mică, modest; frugal. ◉ (Despre pămînt) Neroditor, nefertil, neproductiv sau puţin fertil. ◉ (Fig.) Lipsit de conţinut, fără amploare, inexpresiv. **2.** (Rar, despre oameni) Sărac; cu înfăţişare de om sărac. [<*sărac* + suf. *-ăcios*]

***SĂRÁRE/SĂRÁRI** I s.n. (sg. *sărar*) (Rar) Vas mic de pămînt în care se păstrează sarea. ◉ (Reg.) Solniţă. [<*sare* + suf. *-ar*] II s.m. (sg. *sărar*) (În trecut) Negustor ambulant de sare. [<*sare* + suf. *-ar*]

SCABRÓS/SCÁBRU I adj. Neruşinat; indecent, necuviincios; scîrbos. [<fr. *scabreux*, lat. *scabrosus* < *scaber* = murdar] II adj. (BOT.; despre unele organe) Acoperit cu peri scurţi şi rigizi. [<fr. *scabre*, lat. *scaber*]

SCÁMĂ/SCUÁMĂ I s.f. **1.** Fir subţire şi scurt, destrămat dintr-o ţesătură (de bumbac, de lînă sau de mătase). ◉ (Cu sens colectiv) Fibre textile foarte scurte şi subţiri, rezultate în cursul proceselor tehnologice din filaturi, întrebuinţate în scopuri industriale (ca straturi termoizolatoare, la fabricarea vatei medicale etc.) **2.** (Înv.) Fire destrămate dintr-o pînză uzată, scămoşate şi întrebuinţate la pansamente, în loc de vată sau tifon. **3.** (La pl.) Puf al unor plante. [Cf. lat. *squama*] II s.f. **1.** (MED.) Strat epidermic care

se desface de pe piele în urma unor boli ca scarlatina, pojarul etc. **2.** (BOT.) Frunzuliță tare care protejează mugurii; receptacul etc. [<fr. *squame*, lat. *squama*]

SCARIÓS/SCARÓS I adj. (BOT.; despre unele organe) Mic, tare, semitransparent, care nu este niciodată verde. [<fr. *scarieux*, lat. *scariosus*] **II** adj. (Despre plante) Care are frunzele și ramurile răspîndite în toate direcțiile. [<lat. *squarrosus*]

***SCĂUNĂȘE/SCĂUNĂȘI I** s.n. (sg. *scăunaș*) Scăunel. [<*scaun* + suf. *-aș*] **II** s.m. (sg. *scăunaș*) (Înv.) Negustor de vite sau de cereale; colector (de produse alimentare); comisionar (al unui negustor). [<*scaun* + suf. *-aș*]

SCHEMÁTICĂ/SCHEMATÍSM I s.f. Alcătuire, expunere, concepție cu caracter de schemă. [<fr. *schématique*] **II** s.n. Tendință, fel de a înfățișa o construcție, o operă etc. în liniile cele mai simple, ca o schemă; caracterul schematic a ceva; simplism. [<fr. *schématisme*, germ. *Schematismus*]

SCHÍF/SCHÍP I s.n. **1.** Ambarcație sportivă lungă, îngustă și ușoară, cu rame lungi și ușoare și cu scaune mobile. **2.** Probă sportivă care se practică cu schiful. [<fr., engl. *skiff*] **II** s.n. Vas mare de metal, care alunecă pe role pe o distanță fixă și se descarcă automat, folosit la transportul materialelor în mine, în fabrici etc. [<fr., engl. *skip*]

SCHINDÚC/SCHINDÚF I s.m. (BOT.) Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albeverzui, cu fructe ovale, aromatice, din care se prepară un fel de rachiu *(Conioselium vaginatum)*. [*Et.i.*] **II** s.m. (BOT.) **1.** Cimbrișor. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, întrebuințată ca nutreț pentru vite sau folosită în bucătărie și în medicină *(Trigonela foenum graecum)*. [*Et.i.*]

SCIÉNTICĂ/SCIENTÍSM I s.f. Disciplină recent apărută, al cărei obiect de studiu îl constituie știința ca fenomen social, dezvoltarea și structura acesteia, organizarea, locul și rolul ei în societate, îmbunătățirea continuă a cercetării științifice etc.; știința despre știință; scientologie. [*Et.i.*] **II** s.n. I. Concepție de esență pozitivistă care consideră știința un ansamblu de cunoștințe exacte, singura în măsură să rezolve toate problemele cunoașterii. ◆ Poziție teoretică avansată a unor savanți cu vederi dialectice, dar care nu au ajuns la un materialism consecvent. [<fr. *scientisme*, it. *scientismo*] II. Doctrină și practică a unei secte creștine din Statele Unite ale Americii, fundată pentru a combate prin rugăciune orice rău fizic sau moral. [<it. *scientismo*, engl. *scientism*]

SCLERÓM/SCLERÓN I s.n. (MED.) Indurație (întărire anormală a unui țesut sau organ); scleroză. [<fr. *sclérome* gr. *skleroma*] **II** s.n. Aliaj ușor și dur cu bază de aluminiu. [<germ. *Skleron*]

***SCÓNCSURI/SCÓNCȘI I** s.n. (sg. *sconcs*) Blană a unui animal carnivor originar din Mexic, înrudit cu dihorul. [<fr. *sconse*, sf. engl. *skun*(s)] **II** s.m. (sg. *sconcs*) Mic animal carnivor originar din Mexic, înrudit cu dihorul cu blana prețioasă. [<fr. sconse, cf. engl. *skun*(s)]

SCONTÁBIL/SCONTATÓR I adj. (Despre efecte, polițe) Care se poate sconta. [<it. *scontabile*] **II** adj. Care face operații de scont. [<it. *scontatore*]

***SCÓRERE/SCÓRERI I** s.n. (sg. *scórer*) Panou, tabel pe care se afișează scorul într-o întrecere sportivă. [<engl. *scorer*] **II** s.m. (sg. *scórer*) (SPORT) **1.** Realizator de goluri la fotbal; golgheter. **2.** Cel care înregistrează scorul în foile de arbitraj. ◆ Cel care operează pe tabelul de scor evoluția rezultatului echipelor angajate la joc. [<engl. *scorer*]

***SCORȚÁRE/SCORȚÁRI I** s.n. (sg. *scorțar*) (Reg.) Covor (țărănesc); scoarță. [<*scoarță* + suf. *-ar*] **II** s.m. (sg. *scorțar*) Pasăre migratoare insectivoră mică cu gîtul alb, cu spinarea cenușie, cu pîntecele galben, cu ciocul drept și cu coada scurtă și retezată *(Sitta europaea)*. [<*scoarță* + suf. *-ar*]

SCRÍERE/SCRIITÚRĂ I s.f. **1.** Acțiunea de a scrie și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Sistem de semne grafice convenționale prin care sînt reprezentate în scris sunetele sau cuvintele unei limbi. ◆ (Înv.) Ortografie; ◆ Mod particular de a caligrafia semnele grafice; fel de a scrie. **3.** (Concr.) Text scris; scrisoare, scris. ◆ Operă literară sau științifică. [<*scrie*] **II** s.f. **1.** (Fam.) Fel de scriere; scriere, scris. ◆ Fel de scriere, sistem grafic. **2.** Text; *p. ext.* conținut al unei scrieri. **3.** Aspect tehnic al compoziției muzicale la un instrument muzical. [După fr. *écriture*]

SCRÓFULĂ/SCROFULÓM I s.f. (MED.) Tumoare a ganglionilor limfatici de la gît, adesea de natură tuberculoasă. [<fr. *scrofule*, lat. *scrofula*] **II** s.m. Tumoare scrofuloasă. [<fr. *scrofulome*]

SCRÚPUL/SCRÚPULUM I s.n. Sentiment dezvoltat al cinstei, al onoarei, al datoriei. Lipsit de (fără nici un) scrupul = fără nici un considerent moral, imoral; incorect. ◆ Exactitate, precizie în acțiuni, în lucrări. [<fr. *scrupule*, it. *scrupulo*, lat. *scrupulus* = piatră mică] **II** s.m. (În sistemul de măsurătoare la romani) A 24-a parte dintr-o uncie. [<lat. *scrupulum*]

SCUFUNDÁRE/SCUFUNDĂTÚRĂ I s.f. Acțiunea de a (se) scufunda și rezultatul ei. [<*scufunda*] **II** s.f. Faptul de a (se) scufunda; *(concr.)* porțiune de teren scufundat; scufundiș. [<*scufunda* + suf. *-ătură*]

***SCÚLE/SCÚLURI I** s.f. (sg. *sculă*) **1.** Piesă folosită pentru prefabricarea unor materiale solide, în scopul schimbării formei, a dimensiunilor și a proprietății acestora; unealtă, instrument. ◆ Parte activă a unei scule, care acționează nemijlocit asupra materialului de prelucrat. ◆ (Fig.) Persoană, acțiune, fapt de care se servește cineva pentru atingerea unui scop; instrument. **2.** (Înv; la pl.) Obiecte de preț; giuvaere, bijuterii. [*Et. i.*] **II** s.n. (sg. *sculă*) Legătură de fire continue de lînă, de bumbac, de mătase etc. înfășurate în formă de colac, în vederea unor operații de finisare sau pentru livrare. [<ngr. *skulli*]

SÉCȚIE/SECȚIÚNE I s.f. **1.** Subunitate organizatorică stabilită pe ramuri de activitate, pe specialități, pe operații etc.; sală, atelier, local în care își desfășoară activitatea o astfel de subunitate. **2.** Compartiment cu destinație specială într-un magazin, într-un muzeu erc. **3.** Subdiviziune în cadrul administrației sau al poliției unui oraș; local în care își are sediul o astfel de subdiviziune. [<fr. *section*, rus. *sekțiia*, lat. *sectio, -onis*] **II** s.f. **1.** Faptul de a secționa; tăietură, despăr-

ţire; *(concr.)* porţiune tăiată în urma secţionării; loc unde s-a făcut o secţionare. **2.** Suprafaţă rezultată prin intersecţia unui corp solid cu o suprafaţă (plană sau curbă). **3.** (TEHN.) Schiţă reprezentînd suprafaţa determinată de intersecţia unui plan (vertical sau orizontal) cu un sistem tehnic sau cu o piesă. **4.** (MAT.) Intersecţie a două mulţimi. [<fr. *section*, lat. *sectio, secare* = a tăia]

SECÚND/SECÚNDO I adj. Care se află imediat după primul. [<fr. *second*, lat. *secundus*] **II** adj. (Livr.) În al doilea rînd. [<lat. *secundo*]

SEGMENTÁL/SEGMENTÁR I adj. Care aparţine unui segment; de segment. [<fr. *segmental*] **II** adj. Compus, provenit din segmente, din frînturi. [<fr. *segmentaire*]

*** SEGMÉNTE/SEGMÉNŢI I** s.n. (sg. *segment*) **1.** Parte, porţiune a unei figuri. ○ **S.** *de cerc* = porţiune dintr-un cerc cuprinsă între o coardă şi arcul subîntins ◉ **S.** *de dreaptă* = porţiune dintr-o dreaptă mărginită de două puncte. **2.** Fiecare dintre inelele care alcătuiesc corpul unor vieţuitoare. ◉ (ANAT.) Parte a unui organ sau a unui membru între două articulaţii succesive. ○ **S.** *cerebral* = centru nervos. [<fr. *segment*, lat. *segmentum* < *secare* = a tăia] **II** s.m. (sg. *segment*) Garnitură metalică a unui piston de formă inelară, servind la etanşarea spaţiului liber dintre piston şi cilindrul în interiorul căruia se deplasează pistonul. [<fr. *segment*, lat. *segmentum* < *secare* = a tăia]

SEÍM/SEÍMĂ I s.n. Adunare naţională sau parlament în unele ţări slave din nord. ◉ Adunare a reprezentanţilor diferitelor categorii sociale. [<pol. *seim*] **II** s.f. Fisură a copitei calului. [<fr. *seime*]

SEISMÁL/SEÍSMIC I adj. *Linie* **s.** = direcţia undei de zguduire într-un seism. [<fr. *séismal*] **II** adj. Referitor la seisme. ○ *Regiune* **s.** = regiune în care cutremurele de pămînt sînt frecvente şi puternice. ◉ Care serveşte la înregistrarea şi studierea oscilaţiilor scoarţei terestre. [<fr. *séismique*]

SELECTÍV/SELECŢIONÁBIL I adj. **1.** (Despre sisteme fizico-chimice) Care are proprietatea de a efectua o alegere între mai multe elemente de acelaşi fel. **2.** (Despre radiorecepţie; *p. ext.* despre aparate de radiorecepţie) Care are proprietatea de a prinde oscilaţiile a căror frecvenţă este egală cu frecvenţa pe care este acordat. **3.** Care se efectuează prin selecţie, care se bazează pe selecţie. [<fr. *séléctif*, germ. *selektiv*] **II** adj. (Adesea substantivat) Care poate fi selecţionat, apt de a fi selecţionat. [<*selecţiona* + suf. *-bil*]

SELÉCŢIE/SELECŢIÚNE I s.f. **1.** Alegere gîndită, chibzuită, făcută după un anumit criteriu şi cu un anumit scop; selecţionare. **2.** (MAT.) Orice mulţime finită de elemente observate. **3.** (STATIST.) Parte selectată dintr-o colectivitate statistică spre a servi la o cercetare selectivă; eşantion. [<fr. *sélection*, lat. *selectio, -ōnis*] **II** s.f. (La pl.) Bucăţi alese dintr-o operă, din muzica unui compozitor etc. [<fr. *sélection*, germ. *Selektion*]

SELECŢIONATÓR/SELECŢIONÉR/SELECŢIONÍST I s.m. şi f. Persoană care lucrează în domeniul ameliorării plantelor de cultură şi animalelor domestice pe calea selecţiei artificiale. [<*selecţiona* + suf. *-tor*] **II** s.m. şi f. Persoană autorizată şi competentă care triază sportivii în scopul alegerii celor mai valoroşi pentru constituirea unor echipe (naţionale) participante la o competiţie. [<fr. *sélectionneur*] **III** s.m. şi f. Persoană care aderă la teoria darvinistă a selecţiei naturale. [<fr. *sélectionniste*]

SELENÁR/SELÉNIC I adj. Referitor la lună de lună; lunar. [<fr. *sélénien*] **II** adj. Care conţine seleniu, care este pe bază de seleniu. *Acid selenic.* [<fr. *sélénique*]

SEMÁNTICĂ/SEMANTICÍSM/SEMANTÍSM I s.f. **1.** Ramură a lingvisticii care studiază sensurile cuvintelor şi evoluţia acestor sensuri; semasiologie; *p. ext.* semnificaţie; semantism. ○ **S.** *artei* = ramură a semanticii care se ocupă cu înţelesul cuvintelor folosite în limbajul literar. **2.** Parte a semioticii care studiază raportul semnelor cu obiectele semnificate. **S.** *generală* = curent teoretic care cercetează limbile „naturale" din punct de vedere sociologic şi pragmatic. [<fr. *sémantique*, gr. *sema* = semn] **II** s.n. Curent neopozitivist care socoteşte că principala problemă a filozofiei este limba identificată cu realitatea obiectivă — încercînd să înlocuiască cercetarea ştiinţifică a realităţii cu analiza scolastică a sensului cuvintelor; filozofie semantică. [<fr. *sémantisme*, rus. *semantiţism*] **III** s.n. **1.** Înţeles, sens al unui cuvînt. **2.** Semantică. [<fr. *sémantisme*]

SEMIOLOGÍE/SEMIÓTICĂ I s.f. **1.** Parte a medicinii care studiază simptomele şi semnele bolilor în vederea diagnosticării. **2.** Ramură a logicii simbolice care se ocupă cu studiul general al semnelor şi al comunicării prin intermediul acestora; semiotică. [<fr. *sémiologie, séméiologie*, gr. *semeion* = semn, *logos* = ştiinţă] **II** s.f. Orientare larg răspîndită în gîndirea teoretică contemporană, care studiază fenomenele şi în special faptele de cultură ca sisteme de comunicare şi procese de comunicare. [<fr. *sémiotique*, gr. *semeiotike* < *semeion* = semn]

SEMNÁL/SEMNALMÉNT I s.n. **1.** Semn convenţional (sonor sau vizual) sau grup de astfel de semne, folosite pentru a transmite la distanţă o înştiinţare, o informaţie, un avertisment, o comandă etc. ○ **S.** *topografic* = construcţie de lemn, de metal sau de piatră, vizibilă la distanţă, care fixează poziţia unui punct pe teren. ○ **S.** *orar* = sunet convenţional de recunoaştere a diferitelor posturi de radio care dă ora exactă cu mare precizie, după anumite scheme de emisiune. **2.** Sunet de corn sau împuşcătură prin care se anunţă începerea sau încetarea bătăii la vînătoare. **3.** (Fig.) Tot ceea ce anunţă sau determină începerea unei acţiuni ori îi serveşte ca impuls. ○ (Expr.) *A da* **s.** = a lua iniţiativa, a face începutul într-o acţiune, a da tonul. **4.** (PSIH.) Indiciu al unui fenomen sau al unui obiect din mediul înconjurător care, prin intermediul scoarţei cerebrale, determină organismul să reacţioneze într-un anumit fel. [<fr. *signal*, it. *signale*] **II** s.n. Totalitatea datelor, caracteristicilor exterioare

după care o persoană poate fi identificată. [<fr. *signalement*]

SEMNIFICÁNT/SEMNIFICÁT I s.m. Element formal al semnului lingvistic. [<fr. *signifiant*] **II** s.m. Conceptul purtat de un semn (mai ales de un semn lingvistic); element conceptual al semnului lingvistic denotat; [<fr. *signifié*]

SEMNIFICÁRE/SEMNIFICÁȚIE I s.f. Faptul de a semnifica: [<*semnifica*] **II** s.f. **1.** Înțeles, conținut semantic al unui cuvînt, al unui semn; sens, accepție; denotație. **2.** Ceea ce lasă să se întrevadă ceva. **3.** Însemnătate, valoarea unui lucru. **4.** Mesaj. [<fr. *signification*]

SENIORÁT/SENIORÍE I s.n. Vîrstă a unui sportiv senior; perioadă în care cineva practică un sport în calitate de senior. [<fr. *séniorat*] **II** s.f. **1.** Demnitatea de senior. ◉ Titlu dat vechilor pairi ai Franței și membrilor Camerei lorzilor din Anglia. **2.** Domeniul unui senior. [<fr. *seigneurie*]

SENTIMENTALÍSM/SENTIMNTALITÁTE I s.n. **1.** Tendință de a exagera rolul și valoarea sentimentelor, de a aprecia lucrurile (numai) din punct de vedere afectiv sau de a da în mod obișnuit precădere acestui criteriu. **2.** Gest, atitudine, comportare de om sentimental. **3.** Curent preromantic în literatură, apărut la sfîrșitul sec. XVIII ca o reacție împotriva clasicismului. [<fr. *sentimentalisme*] **II** s.f. Caracter, fel de a fi al unei persoane; predispoziție spre exagerarea sentimentelor. ◉ Reacție afectivă specifică față de realitățile vieții. [<fr. *sentimentalité*]

SENZUALÍSM/SENZUALITÁTE I s.n. **1.** Doctrină filozofică bazată pe recunoașterea senzației ca singura sursă a cunoștințelor noastre despre lume. **2.** Înclinare spre plăcerile simțurilor; erotism. [<fr. *sensualisme*, it. *sensualismo*] **II** s.f. **1.** Înclinare spre plăcerile trupești. **2.** Sensibilitate senzorială. [<fr. *sensualité*]

SEPARATÍST/SEPARATÓR I adj. (Adesea substantivat) Care se separă, se izolează de majoritate; care este adept al separatismului. [<fr. *séparatiste*] **II** adj. Care are calitatea de a separa. [<fr. *séparateur*, lat. *separator*, *-ōris*]

*** SÉPIA/SÉPIE I** s.f. Invar. **1.** Vopsea cafeniu-închisă provenită din viscerele sepiei sau fabricată pe cale artificială, întrebuințată în pictură sau în grafică. **2.** Desen colorat roșu-brun, obținut din sepia. [<fr. *sépia*] **II** s.f. Moluscă marină cu corpul oval, prevăzută cu zece brațe acoperite cu numeroase ventuze și cu o cochilie calcaroasă internă și care, cînd este atacată, elimină o secreție negricioasă dintr-o „glandă de cerneală", tulburînd apa din jur *(Sepia officinalis)*. [<*sépia*, lat., gr. *sepia*]

SEPTENÁL/SEPTENÁR I adj. Care se întinde pe o perioadă de șapte ani. [<fr. *septennal*] **II** adj. (Rar) Care privește o perioadă de șapte zile, șapte ani. ◉ (Despre versuri) Compus din șapte picioare și jumătate. [<fr. *septénaire*, lat. *septenarius*]

SEPTÉT/SEPTOLÉT I s.n. Ansamblu format din șapte voci sau din șapte instrumente care execută împreună o piesă muzicală; *(p. ext.)* bucată compusă pentru a fi executată de un astfel de ansamblu. [<germ. *Septett*] **II** s.n. Grup de șapte note de durată egală cu aceea a patru note obișnuită. [<fr. *septolet*, lat. *septem* = șapte]

SERIALÍSM/SERIALITÁTE I s.n. Tehnică de compoziție muzicală care folosește totalitatea celor 12 sunete cromatice, considerate ca avînd aceeași importanță. [*Et.i.*] **II** s.f. Însușirea a ceea ce are caracter serial. [<it. *serialità*]

SÉRIC/SERÓS I adj. Care se referă la ser (sanguin, imun, fiziologic). [<fr. *sérique*] **II** adj. **1.** De natura serului sau a serozității, avînd caracterul serozității. ○ *Sînge* **s.** = sînge în compoziția căruia predomină serul. **2.** (Despre țesuturi) Care secretează o serozitate. ○ *Membrană* **s.** = membrană care înlesnește mișcările unui organ, fiind formată din două foi subțiri, una care aderă strîns la organ, cealaltă care căptușește cavitatea în care se găsește organul, spațiul dintre ele fiind umplut cu o serozitate; membrană care protejează articulațiile osoase. [<fr. *séreux*]

SERPENTÍN/SERPENTÍNĂ I s.n. Mineral cu varietăți de diferite culori, rezultat prin hidroliza silicatului de magneziu. [<fr. *serpentine*, germ. *Serpentine*] **II** s.f. **1.** Traseu șerpuit al unui drum pe un teren în pantă; fiecare dintre cotiturile unui astfel de traseu; *(p. ext.)* drum cotit, șerpuit. **2.** Fîșie lungă și îngustă de hîrtie colorată, înfășurată strîns, care, aruncată, la distanță, se desfășoară în spirală folosind ca mijloc de amuzament la petreceri. **3.** Tub sau țeavă de metal sau de sticlă îndoit în formă de spirală sau de elice și folosit ca schimbător de căldură. [<fr. *serpentin*]

SERVILÍSM/SERVITÚTE I s.n. (Livr.) Caracter servil, atitudine servilă; slugărnicie, servilitate. [<fr. *servilisme*] **II** s.f. **1.** Stare de dependență, de aservire; robie, servitudine. ◉ Obligație, constrîngere. **2.** (DR.) Sarcină care grevează asupra unui bun imobiliar, izvorînd din situația naturală a bunului sau dintr-o convenție, care are ca scop să servească utilitatea publică sau particulară. [<lat. *servitus*]

SESIZÁBIL/SESIZÁNT I adj. Care poate fi perceput prin simțuri, care poate fi cunoscut. [<fr. *saisissable*] **II** adj. Surprinzător, mișcător, impresionant, frapant. [<fr. *saisissant*]

SÉXTĂ/SEXTÍNĂ I s.f. **1.** Treapta a șasea a gamei diatonice. **2.** Intervalul dintre orice notă dată pînă la cea de-a șasea, în ordinea gamei diatonice. [<fr. *sexte*, germ. *Sexte*, lat. *sextus*] **II** s.f. Poezie cu formă fixă, alcătuită din șase strofe și jumătate, în care aceleași cuvinte revin la rimă într-o anumită ordine. ◉ Strofă de șase versuri. [<fr. *sextine*, lat. *sextus* = al șaselea]

SEXTÉT/SEXTOLÉT I s.f. **1.** Compoziție muzicală pentru șase voci sau șase instrumente. **2.** Echipă de volei sau de gimnastică alcătuită din șase jucători sau jucătoare. [<germ. *Sextet*] **II** s.n. Grup de șase note provenite din reuniunea a două triolete. [<fr. *sextolet*]

SEZONIÉR/SEZONÍST I adj. Care ține de un anumit sezon și durează cît sezonul, privitor la un anumit sezon. [<fr. *saisonnier*] **II** s.m. și f. Persoană care face cură la o stațiune balneară sau climaterică; vilegiaturist. [<*sezon* + suf. *-ist*]

SFENOÍD/SFENOIDÁL I adj. Os nepereche în formă de șa așezat la baza craniului. [<fr. *sphé-*

noïde, gr. *sphen* = colţ, *eidos* = formă] **II** adj. Referitor la sfenoid. [<fr. *sphénoïdal*]

SFINTERECTOMÍE/SFINTEROTOMÍE I s.f. (MED.) Ablaţiune chirurgicală a unui sfincter. [<fr. *sphinctérectomie*, lat. *sphincter* = sfincter, gr. *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) Secţionare a unui sfincter. [<fr. *sphinctérotomie*, lat. *sphincter* = sfincter, gr. *tome* = tăiere]

SIBILÁNT/SIBÍLIC I adj. *Consoană (sunet)* s. (şi substantivat, f.) = consoană care se articulează prin apropierea vîrfului limbii de alveola superioară; consoană şuierătoare sau siflantă. [<fr. *sibilant*] **II** adj. (Adesea adverbial) De sibilă, profetic; *p. ext.* enigmatic, vag, neclar; sibilin. [<fr. *sibyllique*]

SICILIÁN/SICILIÁNĂ I s.n. (GEOL.) Etaj inferior al pleistocenului din bazinul Mării Mediterane. [<fr. *sicilien*, cf. *Sicilia* = insulă italiană în Marea Mediterană] **II** s.f. **1.** Vechi dans italian cu mişcare moderată; melodia acestui dans. **2.** (În sec. XVII—XVIII) Parte lentă a unei lucrări muzicale instrumentale; formă a ariilor lirice. [<it. *siciliana*]

SIGMÁTICĂ/SIGMATÍSM I s.f. Parte a semioticii care studiază relaţiile dintre semn şi ceea ce desemnează el, excluzînd semnificaţia lingvistică. [<fr. *sigmatique*] **II** s.n. Folosire frecventă a sunetului *s*; ● repetiţie greşită a siflantelor. ● Defect de pronunţie datorită căruia nu se poate pronunţa (bine) sunetul *s*. [<fr. *sigmatisme*]

SIGNALMÉNT/SIGNATÚRĂ I s.n. (Rar) Semnalment. [<fr. *signalement*] **II** s.1. Steluţă, cifră sau alt semn pus pe prima pagină a fiecărei coli de tipar dintr-o carte, pentru a uşura legătorului numărătoarea colilor. **2.** Tăietură la mijlocul corpului unei litere pentru a înlesni recunoaşterea poziţiei acesteia. [<fr. *signature*]

SILABÁŢIE/SILABÍSM I s.f. Descompunere a cuvintelor în silabe. [<fr. *syllabation*] **II** s.n. Sistem de scriere în care fiecare silabă este reprezentată printr-un semn. [<fr. *syllabisme*]

SILÍCĂ/SILÍCE I s.f. Material refractar compus mai ales din bioxid de siliciu; cărămidă refractară silicioasă. [<*silice*] **II** Compus al siliciului cu oxigenul, dur, alb sau incolor, insolubil în apă, cu temperatura de topire foarte înaltă; se găseşte în natură în compoziţia celor mai multe roci şi se foloseşte la fabricarea sticlei, a betonului etc.; bioxid de siliciu. [<fr. *silice*, lat. *silex*, *-icis*]

SÍLVIC/SILVÍCOL I adj. Care aparţine pădurii sau silviculturii, privitor la pădure sau la silvicultură; care activează în domeniul silviculturii; forestier. ● (Substantivat, m.) Persoană care lucrează în domeniul silviculturii. [Cf. lat. *silva* = pădure] **II** adj. Care ţine de silvicultură, privitor la silvicultură. ● (Despre plante) Care creşte (mai ales) în pădure. [<fr. *sylvicole*]

SIMBOLÍSTICĂ/SIMBOLÍSM I s.f. Exprimare a unor idei, a unor sentimente etc. prin simboluri; simbolică. **2.** Ramură a teologiei care studiază comparativ simbolurile de credinţă ale diferitelor confesiuni. **3.** Teorie generală asupra simbolurilor în care raţiunile logice şi raporturile dintre ele sînt înlocuite prin semne convenţionale. [<fr. *symbolique*, germ. *Symbolik*] **II** s.n. **1.** Curent în arta şi literatura universală de la sfîrşitul sec. XIX şi începutul sec. XX, care a încercat, cu ajutorul simbolurilor, să stabilească corespondenţa între fenomenele universului fizic şi cele ale lumii morale; a eliberat versul de rigorile tradiţionalismului clasic şi a căutat să-l apropie de muzică. **2.** Curent filozofic idealist potrivit căruia legătura dintre idei nu presupune raporturi de la cauză la efect, ci de la simbol la obiectul reprezentat de acesta, gîndirea reducîndu-se doar la cunoaşterea simbolurilor realităţii. [<fr. *symbolisme*]

SIMPATICOTOMÍE/SIMPATICOTONÍE I s.f. (MED.) Intervenţie chirurgicală constînd în secţionarea şi îndepărtarea unei părţi a lanţului ganglionar simpatic. [<fr. *sympathicotomie*] **II** s.f. Stare de dezechilibru a funcţiunii sistemului vegetativ, datorită exagerării activităţii sistemului nervos simpatic. [<fr. *sympathicotonie*]

SIMULÁNT/SIMULATÓR I s.m. şi f. Persoană care simulează o boală, o nebunie etc. [<fr. *simulateur*] **II** s.n. Sistem tehnic destinat rezolvării ecuaţiilor care caracterizează un anumit obicei sau fenomen. [<fr. *simulateur*]

SIMULTANEÍSM/SIMULTANEITÁTE I s.n. **1.** Faptul de a se petrece simultan. **2.** Prezentare narativă, fără tranziţie, a evenimentelor care se desfăşoară simultan în diverse locuri. **3.** Tehnică de a picta care constă în suprapunerea a două puncte de vedere diferite asupra aceluiaşi obiect. [<germ. *Simultaneismus*] **II** s.f. Însuşire a unor acţiuni sau a unor fenomene de a fi simultane. [<fr. *simultanéité*]

SIMŢITÓR/SIMŢUÁL I adj. **1.** Care este capabil să simtă, care se înduioşează, înzestrat cu simţire, plin de sensibilitate. **2.** (Adesea adverbial) Apreciabil, considerabil, important. [<*simţi* + suf. *-tor*] **II** adj. (Înv.) Care ţine de simţuri; care se referă la simţuri; senzual. [<*simţi*, după fr. *sensuel*]

SINCLINÁL/SINCLINÓRIU I s.n. (GEOL.) Cută a straturilor din scoarţa pămîntului de aspectul unei albii cu concavitatea îndreptată în sus. [<fr. *synclinal*, gr. *syn* = cu, *klinein* = a se înclina] **II** s.n. (GEOL.) Asociaţie de cute în care cele din partea centrală sînt mai coborîte decît cele din părţile laterale. [<fr. *synclinorium*]

SINCRÓNIC/SINCRONÍSTIC I adj. **1.** (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Care există sau se petrec în acelaşi timp; simultan, concomitent, sincron. **2.** Care se referă la fapte, fenomene sau evenimente existente sau petrecute în acelaşi timp. ○ *Tabel* s. = tabel cronologic ale evenimentelor care au avut loc în acelaşi timp. **2.** (FIZ.; despre evoluţia fenomenelor periodice) Care prezintă sincronism, care se produce în mod sincron. **3.** (Despre metode de studiu sau puncte de vedere) Care nu se face în mod istoric; independent de evoluţia istorică; statistic. [<fr. *synchronique*] **II** adj. (Despre scrieri cu caracter istoric) Care studiază sau expune evenimente în mod sincronic. [<fr. *synchronistique*]

SINCRONÍE/SINCRONÍSM I s.f. Ansamblul fenomenelor lingvistice considerate într-o anumită perioadă a istoriei unei limbi. [<fr. *synchronie*, gr. *syn* = simultan, *chronos* = timp] **II** s.n Existenţă simultană sau desfăşurare paralelă a două sau a mai multor fapte, fenomene sau eve-

Scanned with OKEN Scanner

nimente; simultaneitate; ○ S. *sonor* = (în cinematografie și televiziune) simultaneitate a înregistrărilor sonore cu cele ale imaginilor, realizată cu ajutorul camerei sincrone. [<fr. *synchronisme*]

SINCRONIZATÓR/SINCRONIZÉZĂ/SINCRONIZÓR I s.n. **1.** Aparat sincronizat pentru a pune în concordanță pelicula cinematografică (pe care este imprimată imaginea) cu banda sonoră corespunzătoare. **2.** Ansamblu de dispozitive folosit pentru sincronizarea automată a mașinilor sincrone. [După fr. *synchroniseur*] **II** s.f. (CINEMA) Dispozitiv care permite examinarea vizuală simultană a mai multor benzi de imagini sau de sunet. [*Et. i.*] **III** s.n. (BIOL.) Factor de ambianță care poate modifica unul dintre parametrii unui bioritm. [<fr. *synchroniseur*]

SINERGÍE/SINERGÍSM I s.f. Acțiune simultană, îndreptată în același sens, a mai multor organe sau a mai multor agenți. [<fr. *synergie*, gr. *syn* = cu, *ergon* = acțiune] **II** s.n. Intensificare a acțiunii a două substanțe prin asocierea lor. [<fr. *synergisme*]

***SÎNI/SÎNURI I** s.m. (sg. *sîn*) Fiecare dintre cele două mamele ale femeii. [<lat. *sinus*] **II** s.n. (sg. *sîn*) **1.** Partea dinainte a corpului omenesc care se află între cele două brațe și care formează exteriorul bombat al pieptului; piept. **2.** Parte a cămășii sau a bluzei care acoperă pieptul; spațiul dintre piept și cămașă sau bluză (în care se pot ține lucruri ca într-o pungă). ● (P. anal., reg.) Fundul plasei sau al năvodului, în formă de buzunar lung, în care se adună peștele. **3.** Locul din corpul femeii unde se formează și în care este purtat fătul; pîntece. **4.** Piept, inimă (socotite ca sediu al sentimentelor); suflet. **5.** (Fig.) Parte interioară, parte centrală; interior, mijloc, centru, miez. **6.** (GEOGR.; fig.; înv.) Golf. [<lat. *sinus*]

SINODÁL/SINÓDIC I adj. Care aparține sinodului, privitor la sinod; care emană de la sinod; care face parte dintr-un sinod; sinodic. [<fr. *synodal*] **II** adj. **1.** Referitor la intervalul de timp după care se repetă aceeași poziție relativă a pămîntului, a soarelui, a lunii sau a unei planete. ○ *Perioadă* **s.** = interval în care se face rotirea completă a unui corp ceresc în jurul altui corp ceresc în mișcare. *Lună* **s.** = interval în care luna, aflată în una din fazele ei, face o mișcare de rotație completă în jurul pămîntului și revine în faza de la care a plecat. **2.** Care aparține sinodului, privitor la sinod; care face parte dintr-un sinod; sinodal, sinodicesc. [<fr. *synodique*, gr. *synodikos*]

SINONÍMICĂ/SINONIMÍE I s.f. **1.** Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul sinonimelor și al sinonimiei. ● Totalitatea sinonimelor unei limbi; sistemul de sinonimie al unei limbi. [<fr. *synonymique*, germ. *Synonymik*] **II** s.f. Însușire pe care o au unele cuvinte, expresii, afixe etc. de a fi sinonime cu altele; posibilitate a înlocuirii unui cuvînt, a unei expresii etc. prin sinonimul lor; situație în care se află două sau mai multe sinonime. **2.** (P. gener.) Asemănare, identitate, corespondență, similitudine. [<fr. *synonymie*, lat. *synonymia*]

SISTEMÁTIC/SISTÉMIC I adj. **1.** Făcut după un anumit sistem. **2.** (Adesea adverbial) Potrivit unui plan chibzuit; organizat. [<fr. *systématique*, gr. *systematikos*] **II** adj. Care se referă la un sistem din organism. ○ *Efect* **s.** *de tip alcalozic* = (produs farmaceutic) care produce alcalinizare. [<fr. *systémique*]

SÎNGERÁTIC/SÎNGERĂTOR I adj. (Înv.) Sîngeros. ● (Despre evenimente, întîmplări) Însoțit de vărsări de sînge; plin de cruzime, sîngeros. [<*sîngera* + suf. *-atic*] **II** adj. (Rar; înv.) Care sîngerează. [<*sîngera* + suf. *-ător*]

SLAVÍSM/SLAVONÍSM I s.n. Cuvînt, expresie, construcție împrumutată dintr-o limbă slavă. [<fr. *slavisme*, germ. *Slawismus*] **II** s.n. **1.** Element de limbă de origine slavonă pătruns în altă limbă și neasimilat. **2.** Influență slavonă exercitată asupra limbii, literaturii, culturii unui popor. [<*slavon* + suf. *-ism*]

SOCIÁL/SOCIALMÉNTE I adj. **1.** Creat de societate, al societății, caracteristic societății; care privește societatea omenească. **2.** Care este produsul unei activități desfășurate în comun. **3.** Propriu unui anumit tip de societate; legat de apartenența la o anumită clasă a societății. **4.** Care aparține unei societăți comerciale. [<fr. *social*, it. *sociale*, lat. *socialis*] **II** adv. Din punct de vedere social. [<fr. *socialement*, it. *socialmente*]

SOLIDARÍSM/SOLIDARITÁTE I s.n. Concepție social-politică inițiată de Saint-Simon și Comte și dezvoltată sistematic de Léon Bourgeois (1851—1925) și Léon Duguit (1859—1928) după care principiul fundamental al existenței societății este solidarizarea tuturor membrilor ei. [<fr. *solidarisme*] **II** s.f. **1.** Faptul de a fi solidar (cu cineva sau cu ceva); comunitate de idei, de interese, sentimente care determină oamenii (grupurile sociale) să-și acorde un ajutor reciproc; coeziune. **2.** (DR.) Caracterul unui raport de obligații care se leagă între mai mulți creditori și un singur debitor (solidaritate activă) ori între mai mulți debitori și un singur creditor (solidaritate pasivă). [<fr. *solidarité*, it. *solidarità*]

SOMATOLÓG/STOMATOLÓG I s.m. și f. Cercetător care se ocupă cu studiul anatomic și fiziologic al corpului omenesc viu. [<fr. *somatologue*, gr. *soma* = corp, *logos* = studiu] **II** s.m. și f. Medic specialist în stomatologie. [<fr. *stomatologue*, gr. *stoma* = gură, *logos* = studiu]

SONÉT/SONÉTĂ I s.n. Poezie cu formă prozodică fixă, alcătuită din 14 versuri repartizate în două catrene cu rimă îmbrățișată și două terține cu rimă liberă. [<fr. *sonnet*, it. *sonnetto*] **II** s.f. Dispozitiv alcătuit dintr-o greutate mare care alunecă pe un stîlp vertical, cu care se bat (manual sau mecanic) piloții în sol (de obicei pe fundul unei ape), menținîndu-i totodată în poziția prescrisă. [<fr. *sonnette*]

***SÓNI/SÓNURI I** s.m. (sg. *son*) (FIZ.) Unitate de măsură a intensității sunetelor, egală cu intensitatea unui sunet, cu frecvența de 1000 de herți și cu nivelul de intensitate de 40 de foni. [<fr. *son*] **II** s.n. (sg. *son*) Sunet, ton. [<fr. *son*, lat. *sonus*]

SORBÍRE/SORBITÚRĂ/SORBȚIE (SORBȚIUNE) I s.f. Acțiunea de a sorbi și rezultatul ei. [<*sorbi*] **II** s.f. **1.** Cantitate de lichid care se poate sorbi dintr-o dată; înghițitură, dușcă. **2.** (Reg.)

Scanned with OKEN Scanner

Mîncare lichidă; zeamă, supă, ciorbă. [<*sorbi* + suf. *-tură*] **III** s.f. Denumire generală dată fenomenelor de absorbţie şi adsorbţie. [<germ. *Sorption*, lat. *sorbere* = a sorbi]

SÓRT/SORTIMÉNT I s.n. Obiect, produs sau grup de obiecte şi de produse care aparţin ca varietăţi unei categorii mai mari; fel, gen, varietate, categorie, calitate (de mărfuri, de produse). [<fr. *sorte*] **II** s.n. Ansamblu de mărfuri de acelaşi fel, de acelaşi gen; *(p. ext.)* sort. [<germ. *Sortiment*]

SPASMÓDIC/SPASMOGÉN I adj. Privitor la spasm, specific spasmului; care se manifestă prin spasme, însoţit de spasme; spastic. [<fr. *spasmodique*] **II** adj. Care provoacă spasme. [<fr. *spasmogène*]

SPECIÁL/SPECIÓS I adj. Care se deosebeşte de alte lucruri asemănătoare prin trăsături care îi sînt proprii; care se află numai la un lucru sau numai la o anumită categorie de lucruri; (adesea adverbial) care este făcut, destinat, rezervat pentru a corespunde unui anumit scop; *(p. ext.)* ieşit din comun, deosebit de bun, de valoros; excepţional. ○ (Loc. adv.) *În* s. = mai ales, îndeosebi; în mod particular, în speţă. ◉ (Despre ediţii de presă, publicaţii) Publicat cu o ocazie deosebită sau la o dată festivă; care aparţine unei anumite specialităţi, de strictă specialitate. [<fr. *spécial*, it. *speciale*, lat. *specialis*] **II** adj. (Livr.) Care are doar aparenţe favorabile, plăcute; amăgitor, înşelător. [<fr. *spécieux*, lat. *speciosus*]

SPÉCIE/SPECIMÉN I s.f. **1.** (BIOL.) Categorie sistematică fundamentală, subordonată genului, care cuprinde animale şi plante cu trăsături şi însuşiri comune. **2.** Soi, fel, varietate; clasă, categorie. **3.** (LOG.) Noţiune care cuprinde un grup de obiecte cu însuşiri esenţiale comune şi care se subordonează genului. [<fr. *espèce*, it. *specie*, lat. *species*] **II** s.n. (Adesea fig.) Exemplar, model, exemplu care ilustrează un gen, o specie, un obiect. [<fr. *spécimen*, lat. *specimen*]

SPECÍFIC/SPECIFICATÍV I adj. Care este propriu, caracteristic unei fiinţe, unui lucru sau unui fenomen; particular, distinct. [<fr. *spécifique*, it. *specifico*] **II** adj. (Rar) Care specifică, în care se specifică ceva; specificator. [<fr. *spécificatif*]

SPECTACULÁR/SPECTACULÓS I adj. Care face senzaţie, prodigios. ◉ Referitor la spectacol; teatral. [<fr. *spectaculaire*] **II** adj. Impresionant (prin fast, prin strălucire); frumos. [<it. *spettacoloso*]

SPECULÁNT/SPECULATÍV I adj. Care face speculă cu diferite mărfuri sau produse; afacerist. [<germ. *Spekulant*] **II** adj. Bazat pe speculaţie; care se referă numai la teorie fără să o lege în nici un fel de practică; abstract. [<fr. *spéculatif*]

SPECULÁŢIE/SPÉCULĂ I s.f. **1.** Faptul de a specula; teoretizare abstractă metafizică, ruptă de practică şi de experienţă. **2.** Speculă, înşelătorie; afacere. **3.** (FIN.) Exploatare prin afaceri bancare şi de bursă; speculă. [<fr. *spéculation*, lat. *speculatio, -ōnis*] **II** s.f. **1.** Comerţ ilicit care constă în vinderea şi revinderea cu suprapreţ a unor mărfuri care lipsesc de pe piaţă. **2.** Tranzacţie de bursă constînd în vînzare-cumpărare de valori cu scopul de a obţine cîştiguri; speculaţie. [<*specula* (derivat regresiv)]

SPELECTOMÍE/SPELEOTOMÍE I s.f. (MED.) Ablaţie chirurgicală a unei caverne pulmonare. [<fr. *spélectomie*, gr. *spelaion* = cavernă, *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a unei caverne pulmonare. [<fr. *spéléotomie*, gr. *spelaion* = cavernă, *tome* = tăiere]

SPÉŢE/SPÉZE (SPÉSE) I s.f. (sg. *speţă*) Specie. [<fr. *espèce*, lat. *species*] **II** s.f. (Numai la pl.) Cheltuieli făcute pentru o deplasare, în vederea unei afaceri etc. [<it. *spese*]

SPÍCUL/SPÍCULĂ I s.m. **1.** Spicuşor, spiculeţ. **2.** Corpuscul silicios sau calcaros care intră în componenţa scheletului spongierilor. [<fr. *spicule*, lat. *spiculum* = ac] **II** s.f. (ASTR.) Fiecare dintre formaţiunile strălucitoare, cu aspect de perie, care formează baza cromosferei solare. [<lat. *spiculum* = săgeată]

SPIN/SPÍNĂ/SPINÉTĂ I s.n. (FIZ.) Moment cinetic propriu electronului sau oricărei alte particule elementare. [<fr. *spin*, engl. *spin*, cf. engl. *spinning*] **II** s.f. (MED.) Proeminenţă ascuţită a unui os. ◉ **S.** *bifidă* = malformaţie congenitală a coloanei vertebrale caracterizată prin lipsa de sudură a arcurilor vertebrale, de obicei, în regiunea lombară şi sacrală. [<fr., lat. *spina-bifida*] **III** s.f. Specie de clavecin de dimensiuni mici şi de formă dreptunghiulară; epinetă. [<it. *spinetta*]

SPINÉL/SPINÉT I s.m. Minereu de magneziu cristalizat în sistemul cubic, divers colorat, cu luciu sticlos şi duritate mare, ale cărui varietăţi sînt folosite ca pietre preţioase. [<fr. *spinelle*] **II** s.n. (Reg.) Loc cu mulţi spini. [<*spin* + suf. *-et*]

SPIRITUALÍSM/SPIRITUALITÁTE I s.n. Concepţie filozofică care consideră că factorul de bază al universului este spiritul (materia fiind un simplu produs al spiritului) sau că spiritul există independent de materie. [<fr. *spiritualisme*] **II** s.f. Calitate, caracterul a ceea ce este spiritual. ◉ (Spec.) Ceea ce caracterizează o colectivitate din punctul de vedere al vieţii sale spirituale, al specificului culturii sale. [<fr. *spiritualité*]

SPLENECTOMÍE/SPLENOTOMÍE I s.f. (MED.) Ablaţie a splinei. [<fr. *splénectomie*, gr. *splen* = splină, *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) Incizie chirurgicală a splinei. [<fr. *splénotomie*, gr. *splen*= splină, *tome* = tăiere]

SPLENÍTĂ/SPLENÓM I (MED.) Inflamaţie a splinei. [<fr. *splénite*] **II** s.n. (MED.) Tumoare benignă a splinei. [<fr. *splénome*]

SPLENORAFÍE/SPLENORAGÍE I s.f. Sutură operatorie a splinei. [<fr. *splénorraphie*, gr. *splen*= splină, *raphe* = sutură (cusătură)] **II** s.f. (MED.) Hemoragie splenică. [<fr. *splénorrhagie*, gr. *splen* = splină, *rhegnynai* = a curge]

SPLINT/SPLIT I s.n. Cui de siguranţă. [<engl. *splint*] **II** s.n. Piatră spartă mărunt, întrebuinţată în construcţia de drumuri. [<germ. *Split*]

SPONDILARTRÍTĂ/SPONDILARTRÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamaţie a articulaţiilor vertebrale. [<fr. *spondylarthrite*, gr. *spondylos* = vertebră, *arthron* = articulaţie] **II** s.f. (MED.) Artroză a vertebrelor şi a articulaţiilor. [<fr. *spondylarthrose*]

Scanned with OKEN Scanner

SPONDILÍTĂ/SPONDILÓZĂ I s.f. Inflamaţie (de natură tuberculoasă, infecţioasă, traumatică etc.) a coloanei vertebrale. [<fr. *spondylite*] II s.f. Boală localizată în coloana vertebrală (în totalitate sau la unele segmente ale ei), care se manifestă prin dureri şi limitarea mobilităţii acesteia. [<fr. *spondylose*, gr. *spondylos* = vertebră]

SPÓNGIE/SPONGIÉR I s.f. (ZOOL.) Burete. [<lat. *spongia*] II s.m. (La pl.) Încrengătură de animale vertebrate cu corpul alcătuit dintr-o reţea compactă de fibre elastice şi rezistente; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [<fr. *spongiaires*]

SPONGIÓZĂ/SPONGÍTĂ I s.f. (MED.) Leziune microscopică a ţesutului conjunctiv subcutanat, cu aspect spongios. [<fr. *spongiose*] II s.f. Piatră plină de găuri care imită buretele. [<fr. *spongite*]

SPONTANEÍSM/SPONTANEITÁTE I s.n. (Livr.) Caracter spontan; spontaneitate. ◉ Practică şi concepţii care neagă necesitatea şi rolul organizării în lupta politică, absolutizînd forţa şi eficienţa acţiunii spontane. [<fr. *spontanéisme*] II s.f. Însuşirea a tot ceea ce este spontan; vioiciune, promptitudine. [<fr. *spontanéité*]

SPOROCHÍST/SPOROCÍST I s.n. Chist care conţine spori sau celule germinative. [<fr. *sporokyste*, gr. *spora* = sămînţă, *kystis* = vezică] II s.n. (BIOL.) 1. Stadiu larvar în evoluţia unor trematode. 2. Spor închistat prezent la unele plante inferioare. [<fr. *sporocyste*]

SPULBERÁTIC/SPULBERATÓR I adj. (Despre oameni sau comportarea lor) Uşuratic, fluşturatic, nestatornic. [<*spulbera* + suf. *-atic*] II adj. (Rar) Care spulberă; care este spulberat. [<*spulbera* + suf. *-tor*]

STAFILECTOMÍE/STAFILOTOMÍE I s.f. (MED.) Ablaţie a stafilomului corneean. [<fr. *staphylectomie*] II s.f. (MED.) Incizie a unui stafilom. [<fr. *staphylotomie*]

***STÁTE/STÁTURI** I s.n. (sg. *stat*) 1. Organizare politică a societăţii. 2. Unitate administrativ-teritorială autonomă în unele republici din America şi din Australia. 3. Listă, tabel. ◉ (Spec.) Tabel în care sînt specificate drepturile pe care le au de primit angajaţii sau colaboratorii unei întreprinderi sau ai unei instituţii. ○ S. *de funcţii* = document (sub formă de tabel) în care sînt înscrise posturile, funcţiile, retribuţiile etc. dintr-o întreprindere, instituţie etc. (Înv.) S. *personal* = dosar care cuprinde specificarea tuturor mutaţiilor de serviciu ale unui angajat şi starea lui civilă, socială, politică etc. [<fr. *état*, it. *stato*, lat. *status*] II s.n. (sg. *stat*) 1. (În orînduirea feudală) Denumire a organelor reprezentative din anumite ţări. 2. Faptul de a sta. ◉ Şedere, rămînere, zăbovire. 3. Înălţime a corpului omenesc, statură; *p. ext.* înfăţişare. ○ *Un s. de om* = măsură pentru înălţimi (egală cu lungimea obişnuită a unui om) Trup, corp omenesc. [<*sta*]

STÁTICĂ/STATÍSM I s.f. Ramură a mecanicii care studiază sistemele de forţe pentru stabilirea condiţiilor de echilibru a unui corp aflat în stare de repaus sau de mişcare. ○ S. *lichidelor* = hidrostatică. S. *gazelor* = acrostatica. S. *grafică* = capitol al staticii care se ocupă de rezolvarea pe cale grafică a problemelor. S. *a construcţiilor* = disciplină care studiază metodele de calcul pentru determinarea eforturilor şi a deformaţiilor sistemelor de bare. [<fr. *statique*] II s.n. (TEHN.) Proprietate a unui regulator de a asigura stabilizarea mărimii reglate la valoarea dată într-un interval de timp relativ scurt după sesizarea unei abateri. [<fr. *statisme*]

STATÍV/STATÓR I s.n. Dispozitiv folosit la montarea şi susţinerea unei piese sau a unui aparat (de laborator). [<fr. *statif*, germ. *Stativ*] II s.n. Parte a unei maşini de forţă (generatoare sau motoare) care este imobilă în timpul funcţionării maşinii, fiind solidarizată cu carcasa maşinii sau constituind însăşi carcasa. [<fr. *stator*, germ. *Stator*]

STATOCÍST/STATOCÍT I s.n. (BIOL.) Organ, în formă de veziculă, la nevertebrate, compuse dintr-un lichid în care sînt înglobate statolite şi avînd un rol important în menţinerea poziţiei corpului. [<fr. *statocyste*, gr. *statos* = care stă, *kystis* = vezică] II s.n. (BIOL.) Celulă care conţine statolite. [<gr. *statos* = care stă, *kytos* = celulă]

STÁŢIE/STAŢIÚNE I s.f. 1. Punct de oprire (anume amenajat) pe traseul unor vehicule publice, destinat pentru urcarea şi coborîrea călătorilor, a mărfurilor etc. ○ S. *interplanetară* = staţie-releu pentru zborurile cosmice, pe care navele cosmice ar putea ateriza, în drumul către alte planete, păstrîndu-şi viteza. 2. Loc (în oraş) unde staţionează unele vehicule publice (taxiuri, trăsuri etc.) pentru a aştepta călătorii. 3. (Înv.) Popas, oprire. [fr. *station*, it. *stazione*, lat. *statio, -ōnis*] II s.f. I. 1. Localitate în care se găsesc condiţii climaterice, ape minerale etc. prielnice sănătăţii. 2. Ansamblu de clădiri şi de instalaţii care servesc la îndeplinirea unor observaţii, operaţii, cercetări etc. ◉ Aşezare, centru special amenajat pentru cercetări experimentale. 3. Aşezare omenească din epocile primitive. II. Totalitatea factorilor care constituie mediul în care se dezvoltă o specie sau o grupare vegetală. [<fr. *station*, it. *stazione*, lat. *statio, -ōnis*]

STĂNOÁGĂ/STĂNÓG I s.f. (TIPOGR.) Raft în formă de pupitru pe care se aşază casetele de litere cînd se culege un text. [Refăcut din *stănoage*, pl. lui *stănog*] II s.n. 1. Barieră de lemn sau de fier care desparte caii sau vitele în grajd. 2. Ţăruşe (cu care se priponeşte calul); pripon. [<rus., ucr. *stanok*]

STEÁ/STÉLĂ s.f. I I. 1. Corp ceresc cu lumină proprie, format dintr-o masă de gaze la o temperatură foarte înaltă; orice corp ceresc (cu excepţia Lunii) care străluceşte noaptea pe bolta cerească. ○ S. *dimineţii* = luceafărul de dimineaţă; S. *cu coadă* = cometă; S. *căzătoare* = meteorit. ◉ (Fig.) S. *călăuzitoare* = idee, concepţie de bază care îndrumă o acţiune, după care se orientează o activitate. 2. (Fig.) Artistă celebră de cinematograf, de teatru, de operă etc.; vedetă. II. (P. anal.) 1. Obiect, desen etc. care are o formă asemă-

nătoare cu aceea prin care este reprezentată în mod convențional o stea. ● (TEHN.) S. *roții* = parte a unei roți, între bandaj și mai sus. ● (TIPOGR.) Asterisc, steluță. III. S. *pămîntului* = ciupercă de pămînt *(Geaster hygrometricus)*; S.-*de mare* = clasă de echinoderme marine. [Lat. *stella*] II s.f. Mic monument cu caracter comemorativ, în formă de coloană sau de pilastru, alcătuit dintr-un singur bloc de piatră și purtînd de obicei inscripții sau sculpturi, specific antichității. [<fr. *stèle*]

STEM/STEN I s.n. (MAR.) Acord de angajare a unei nave prin care armatorul se obligă să efectueze transportul, se hotărăște data și locul încărcării, cantitatea de încărcat rămînînd a se stabili ulterior. [<engl. *stem*] II s.m. (FIZ.) Unitate de forță egală cu forța imprimată unei mase de o tonă, de o accelerație de un metru pe secundă. [<fr. *sthène*]

STEP/STEPÁJ I s.n. 1. Fiecare combinație dintre mișcările picioarelor și ale corpului constituind o singură unitate a dansului sau un tip care se repetă. 2. Mod de execuție a unor dansuri de origine negro-americană, care se bazează pe bătăi ritmice sincopate ale vîrfului și tocului pantofilor; melodia acestui dans. [<engl., fr. *step*] II s.n. (MED.) Mers special, amintind de buiestrul calului, datorită paraliziei nervului sciatic exterior. [<fr. *steppage*]

STEPÍST/STÉPIC I adj. (Rar) Mișcare de dans asemănătoare stepului; dans asemănător stepului. [<engl., fr. *step*] II adj. (Livr.) De stepă, în legătură cu stepa, asemănător stepei. [<fr. *steppique*]

STERCORÁL/STERCORÁR I adj. Referitor la excremente. [<fr. *stercoral*, lat. *stercus* = excrement] II s.m. Pasăre palmipedă din mările arctice care se hrănește cu pești luați de la alte păsări; lup-de-mare. [<fr. *stercoraire*]

STILÁ/STILIZÁ I vb. I. Tranz. A (se) forma, a (se) educa. [<fr. *styler*] II vb. I. Tranz. 1. A da (unui text) o formă literară. 2. (ARTE) A reprezenta simplificat un obiect din natură, cu păstrarea elementelor esențiale. 3. A prelucra, prin utilizarea elementelor esențiale, un motiv de artă populară într-o creație personală. [<fr. *styler*]

STILÁRE/STILIZÁRE I s.f. Acțiunea de a (se) stila și rezultatul ei. [<*stila*] II s.f. Acțiunea de a stiliza și rezultatul ei. [<*stiliza*]

STILÁT/STILIZÁT I adj. (Despre oameni) Care are o comportare, o ținută aleasă, civilizată; manierat; (despre oameni de serviciu) format, instruit pentru un serviciu pretențios. [<fr. *stylé*] II adj. 1. (Despre texte) Care a fost supus unei revizii pentru a căpăta un aspect mai corect, mai îngrijit. 2. (Despre producții populare) Prelucrat într-o creație personală, prin păstrarea elementelor originare esențiale. [<*stiliza*]

STILÍST/STILISTICIÁN I s.m. Scriitor care se conformează regulilor de stil, care se îngrijește mult de stilul operelor sale. [<fr. *styliste*] II s.m. și f. Specialist în stilistică. [<fr. *stylisticien*]

STIMULATÓR/STIMULÉNT I s.m. (Substanță, agent, element) Care stimulează. ● (Spec.) (substanță organică) Care, în cantități mici, accelerează creșterea plantelor. [<fr. *stimulateur*] II s.n. 1. Ceea ce stimulează; impuls, îndemn. 2. (Spec.) Medicament, substanță care excită activitatea unui organ ori sistem sau care se ia ca reconfortant împotriva oboselii. [<*stimula*, fr. *stimulant*]

***STÍMULI/STÍMULURI** I s.m. (sg. *stimul*) Factor care dă naștere unei reacții, unei conduite specifice a organismului. [<fr. lat. *stimulus*] II s.n. (sg. *stimul*) (Rar) Stimulent, imbold. [<fr., lat. *stimulus*]

STÎNGĂCÍE/STÎNGÍSM I s.f. Lipsă de îndemînare, de ușurință în mișcări, în exprimare, în comportare etc. ○ (Loc. adv.) *Cu stîngăcie* = în mod stîngaci, neîndemînatic. Faptă, purtare neîndemînatică. [<*stîngaci* + suf. *-ie*] II s.n. Atitudine, manifestare etc. politică cu caracter sectar, exclusivist în aplicarea unor principii revoluționare. [<*stîng* + suf. *-ism* (după rus. *levizna*)]

STOMACÁL/STOMÁTIC I adj. Referitor la stomac, al stomacului. [<fr. *stomacal*] II adj. 1. (Despre medicamente) Care se folosește în afecțiunile gurii. 2. Referitor la stomac. [<fr. *stomatique*]

STRATAGÉMĂ/STRATEGÍE I s.f. 1. Procedeu întrebuințat în război pentru a înșela și a surprinde pe inamic. 2. Șiretlic, vicleșug, tertip. [<fr. *stratagème*, it. *stratagemma*, lat., gr. *stratagema*] II s.f. 1. Parte componentă a artei militare, care se ocupă cu problemele pregătirii, planificării și ducerii războiului și operațiilor militare. 2. Știința conducerii luptei revoluționare a proletariatului, prin determinarea direcției principale a acțiunilor în etapa respectivă și prin elaborarea planului de repartizare și de utilizare justă a forțelor revoluționare. [<fr. *stratégie*, lat., gr. *strategia*]

STRICĂCIÓS/STRICĂTÓR I adj. Dăunător, vătămător. [<*strica* + suf. *-ăcios*] II adj. 1. Care provoacă sau poate să provoace stricăciuni; dăunător, vătămător, păgubitor. 2. Care corupe, pervertește. [< *strica* + suf. *-ător*)

STRICTÚRĂ/STRICȚIÚNE I s.f. (MED.) Strîmtare a unor canale din organism (ca urmare a unor afecțiuni). [<fr. *stricture*, lat. *strictura*] II. s.f. (FIZ.) Contracție. [<fr. *striction*, lat. *stringere* = a strînge]

STRÎNSOÁRE/STRÎNSÚRĂ I s.f. I. 1. (Senzație de) apăsare, (de) presiune; încleștare. 2. (Fig.) Îngrădire, constrîngere. ● (Înv.) Cazană, chin, suferință. 3. Loc îngust, strîmt; calitatea, caracterul unui loc îngust, strîmt; îngustime. II. 1. (Pop.) Recoltă. ● Bogăție, averi acumulate. 2. (Înv.) Colecție. [<*strîns* + suf. *-oare*] II s.f. I. 1. Adunare, grămadă, mulțime (strînsă la un loc); strînsătură. ● (Peior.) Oameni lipsiți de valoare; adunătură. ● (Loc. adj.) *De s.* = de tot felul; comun, mediocru, improvizat. ○ *oaste de s.* = (în organizarea medievală a Moldovei) oaste formată din țărani, tîrgoveți și boieri cu slugile lor, care luptau alături de trupele regulate. 2. Plante erbacee care se culeg de pe cîmp și se pun la păstrare; recoltă; nutreț. II. Apăsare, presare; presiune. [<*strîns* + suf. *-ură*]

STRUCTURÁL/STRUCTURALÍST I adj. 1. (Adesea adverbial) Care aparține structurii, privitor la structură; care formează o structură. 2. (CHIM.) *Formulă structurală* = formulă care reprezintă compoziția unei combinații și legătura atomilor ei în moleculă. [<fr. *structural*] II adj.

Care aparţine structuralismului, privitor la structuralism, propriu structuralismului. [<fr. *structuraliste*]

***STRÚŢI/STRÚŢURI I** s.m. (sg. *struţ*) Pasăre alergătoare mare de stepă, cu picioarele lungi şi puternice, cu gît lung şi gros, cu aripi mici, inapte pentru zbor, cu pene frumoase, mai negre sau brune-cenuşii, întrebuinţate ca podoabă, care trăieşte îndeosebi în regiunile tropicale ale Africii *(Struhio camelus)*. [<it. *struzzo*] **II** s.n. (sg. *struţ*) (Reg.) Buchet de flori. [<germ. *Strauß*]

STUDIÉRE/STÚDIU I s.f. Acţiunea de a (se) studia şi rezultatul ei; învăţare, studiu. [<*studia*] **II** s.n. **1.** Faptul de a studia. ◉ Muncă intelectuală care are ca scop însuşirea de cunoştinţe speciale, aprofundate. ◉ Cercetare, examinare amănunţită şi aprofundată a unei probleme, a unui fenomen etc. **2.** Lucrare, operă ştiinţifică. **3.** Schiţă a unui desen, a unei sculpturi poiectate. ◉ Bucată muzicală compusă mai ales pentru exerciţii. **4.** Materie de învăţămînt. [<fr. *étude*, it. *studio*, lat. *studium*]

SUBIÉCTIC/SUBIECTÍV I adj. Care se referă la subiect, care ţine de subiect. [<*subiect* + suf. *-ic*] **II** adj. **1.** Care consideră conştiinţa individuală drept bază a tot ce există. **2.** Care are un caracter personal, părtinitor, lipsit de obiectivitate. **3.** (GRAM.) *Propoziţie* **s.** (şi s.f.) = propoziţie subordonată care îndeplineşte funcţiunea de subiect al propoziţiei regente. [<fr. *subjectif*, lat. *subiectivus*]

SUBIECTIVÍSM/SUBIECTIVITÁTE I s.n. **1.** Orientare filozofică condiţionînd existenţa lumi şi a determinismului obiectiv de existenţa conştiinţei. **2.** Atitudine personală, părtinitoare faţă de cineva sau ceva. [<rf. *subjectivisme*] **II** s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este subiectiv; atitudine subiectivă. **2.** (FILOZ.) Însuşirea de a fi subiectiv; tot ceea ce aparţine subiectului. [<fr. *subjectivité*]

SUBMÉRS/SUBMERSÍBIL I adj. Care se scufundă complet în apă; natant. [<germ. *submers*] **II** adj. Adaptat astfel încît să poată pluti sub apă. [<fr. *submersible*, lat. *submersus* = scufundat]

SUBORBITÁL/SUBORBITÁR I adj. A cărui traiectorie este inferioară aceleia necesare de a intra pe orbită. [<it. *suborbitale*] **II** adj. (ANAT.) Situat sub orbită. [După fr. *sous-orbitaire*]

SUBSTANŢIALÍSM/SUBSTANŢIALITÁTE I s.n. Denumire dată teoriilor filozofice care susţin existenţa substanţei ca factor permanent al fenomenelor. [<fr. *substantialisme*] **II** s.f. Calitatea a ceea ce este substanţial. [<fr. *substantialité*, lat. *substantialitas, -ātis*]

SUBSTITUÉNT/SUBSTITÚT I s.n. Substanţă care poate înlocui o altă substanţă cu care are proprietăţi asemănătoare; succedaneu. [<it. *sostituente*] **II** s.m. **1.** Persoană care ţine locul titularului. ○ (În trecut) **S.** *de procuror* = primul grad în ierarhia judecătorească a parchetului; magistrat avînd acest grad. **S.** *de comisar regal* = magistrat într-un tribunal militar care ţinea locul comisarului regal. **2.** Ceea ce ţine locul unui lucru, care i se substituie. **3.** Produs industrial care înlocuieşte un produs mai vechi. [<fr. *substitut*, lat. *substitutus*]

SUCCESÍBIL/SUCCESÍV I adj. *Grad* **s.** = grad de rudenie care dă drept la moştenire. [<fr. *successible*, lat. *succedere* = a moşteni] **II** adj. (Adesea adverbial) Care se succedă neîntrerupt; progresiv, treptat. [<fr. *successif*, lat. *successivus*]

SUDÁBIL/SUDÁNT I adj. (Despre metale) Care se poate suda. [<fr. *soudable*] **II** adj. Care are proprietatea de a suda. [<*suda*]

SUDÁRE/SUDÁŢIE I s.f. Acţiunea de a (se) suda şi rezultatul ei; sudaj, sudat, sudură. [<*suda*] **II** s.f. **1.** Provocare a unei transpiraţii excesive, prin mijloace terapeutice, în scopuri curative; *p. gener.* transpiraţie (abundentă). **2.** Procedeu de separare a două sau a mai multor substanţe dintr-un amestec, bazat pe diferenţa punctelor de topire. [<fr. *sudation*, lat. *sudatio, -ōnis*]

SUFÉCT/SUFÉT I I. s.n. Consul care înlocuia pe altul, defunct înainte de expirarea magistraturii sale. [<lat. *suffectus*, cf. lat. *sufficere* = a substitui] **II** s.m. Magistrat suprem în Cartagina, a cărui funcţie dura un an. [<fr. *suffète*, lat. *suffes, -tis*]

SUFÍT/SUFÍTĂ I s.m. (Livr.) Scriitor care a expus sufismul (sistemul de gîndire mistic-teozofic, apărut în sec. VIII în Arabia şi Persia cu caracter anticlerical şi ascetic). [<fr. *soufite*] II s.n. Ornament din var şi nisip executat în special pe tavan. [<it. *soffita*] **II** s.f. I. Foaie de pînză din acelaşi material cu cortina, închisă la partea de sus a panoului lateral şi a draperiei care limitează deschiderea scenei. [<it. *soffito*] II. Corp electric de iluminat în formă de tub, legat de un circuit electric prin ambele capete. [<fr. *soffitte*, germ. *Soffitte*]

***SUFLĂTOÁRE/SUFLĂTÓRI I** s.n. (sg. *suflătoare*) **1.** Ţeavă prin care muncitorul sticlar suflă aer într-o masă de sticlă topită, pentru a-i da diverse forme. **2.** Dispozitiv pentru suflarea unui curent de abur sau de aer în cutia de fum a unei locomotive. [<*sufla* + suf. *-ător*] **II** s.m. **1.** (La pl.) Instrumente muzicale de suflat. **2.** Persoană care cîntă la un instrment de suflat. **3.** (Rar) Muncitor sticlar. [<*sufla* + suf. *-ător*]

SUGESTÍBIL/SUGESTÍV I adj. (Despre o persoană) Receptiv, sensibil la sugestie. [<fr. *suggestible*] **II** adj. (Adesea adverbial) Care are puterea sau calitatea de a deştepta sugestii, care inspiră sau stîrneşte anumite reprezentări sau idei; care sugerează; evocator. [<fr. *suggestif*]

SULFÁT/SULFÍT I s.m. Sare a acidului sulfuric cu un metal sau cu un radical. ○ **S.** *de cupru* = sare de cupru. **S.** *de magneziu* = sare de magneziu; **S.** *feros* = sare de fier a acidului sulfuric. **S.** *de sodiu* = sare de sodiu a acidului sulfuric. **S.** *de aluminiu şi de potasiu* = sare dublă de aluminiu şi de potasiu a acidului sulfuric; alaun, piatră-acră. [<fr. *sulfate*] **II** s.m. Sare a acidului sulfuros. [<fr. *sulfite*]

SULFATÁ/SULFITÁ I vb. I. **1.** Refl. (Despre suprafaţa sau porii materialului activ al plăcilor unui acumulator electric) A se acoperi cu sulfat de plumb ca urmare a neglijenţei în exploatare. **2.** Tranz. A muia un material într-o baie de sulfat me-

Scanned with OKEN Scanner

talic pentru a-l conserva mai bine. 3. Tranz. A trata plantele sau seminţele cu o soluţie de sulfat de cupru pentru a combate paraziţii. [<fr. *sulfater*] II vb. I. 1. A trata cu bioxid de sulf unele produse alimentare sau anumite vase în scopul dezinfectării, al conservării, al decolorării etc. 2. A trata cu sulfit şi bisulfit de sodiu unele extracte tanate pentru a solubiliza produsele greu solubile [<*sulfit*, cf. fr. *sulfiter*]

SULFATÁRE/SULFITÁRE I 1. Depunere a sulfatului de plumb la suprafaţa şi în porii materialului activ al plăcilor acumulatoarelor electrice cu plumb ca urmare a unei exploatări neraţionale; împiedicînd funcţionarea normală a acumulatoarelor. 2. Operaţie de înmuiere a pieselor de lemn într-o baie de sulfat în vederea conservării. 3. Tratarea seminţelor, a puieţilor de pomi fructiferi sau a butoaielor de vin, cu sulf, pentru combaterea paraziţilor. [<*sulfata*] II s.f. 1. Tratarea cu bioxid de sulf a unor produse alimentare (vinuri, zemuri de fructe etc.) sau a vaselor în care acestea urmează să fie păstrate, în scopul dezinfectării, al conservării, al decolorării etc. 2. Tratare cu sulfiţi de sodiu a extractelor tanante vegetale pentru a le mări solubilitatea. [<*sulfita*]

SULFÚRIC/SULFURÓS I adj. 1. Combinat sau compus cu sulf. ○ *Acid* s. = acid anorganic obţinut prin combinarea trioxidului de sulf cu apa, în formă de lichid, incolor, uleios, cu gust acrişor, fără miros şi foarte corosiv, care se întrebuinţează în industria chimică; vitriol. 2. Privitor la sulf. [<fr. *sulfurique*] II adj. 1. Care aparţine grupului compuşilor oxigenaţi ai sulfului. ○ *Acid* s. = acid oxigenat al sulfului, întrebuinţat ca decolorant, conservant pentru fructe etc. 2. Care conţine sulf dizolvat. [<fr. *sulfureux*]

SÚMĂ/SÚMUM I s.f. 1. Rezultat al operaţiei de adunare a unor numere, a unor cantităţi sau a unor lucrări de acelaşi fel; total. ○ S. *aritmetică* = rezultatul adunării unui şir de numere luate în valoare absolută. S. *algebrică* = rezultatul adunării unor cantităţi de acelaşi fel, ţinînd seama de felul lor. Cantitate totală, totalitate. 2. Cantitate de bani ○ (Expr.) *A-şi face suma* = a agonisi atît cît crede că îi trebuie. 3. Număr (mare); mulţime, sumedenie. [<pol. *suma*, lat. *summa*] II s.n. Gradul cel mai înalt, punct maxim, extremitate. [<lat. *summum*]

SUPRACONDUCTÍV/SUPRACONDUCTÓR I adj. Care ţine de supraconductibilitate, privitor la supraconductibilitate. [<*supra* + *conductiv*] II adj. Care prezintă supraconductibilitate, care a fost adus în această stare. [<fr. *supraconducteur*]

SUPRANATURALÍSM/SUPRANATURALITÁTE I s.n. Formă excesivă a naturalismului. [<fr. *supranaturalisme*] II s.f. (Rar.) Caracter supranatural. [<it. *supranaturalità*]

SUPRARENALÍTĂ/SUPRARENALÓM I s.f. (MED.) Inflamaţie a glandelor suprarenale. [<fr. *surrénalite*] II s.n. (MED.) Tumoare a glandei suprarenale. [<fr. *surrénalome*]

SUPREMATÍSM/SUPREMAŢIE I s.n. Curent abstracţionist în pictura rusă de la începutul sec. XX şi teorie estetică ce susţine supremaţia sensibilităţii pure, exprimată prin acţiunea formelor geometrice şi a culorii. [<rus. *suprematizm*] II s.f. Superioritate absolută unită cu autoritate şi putere; poziţie dominantă; preponderenţă. [<fr. *suprématie*]

SUPÚNERE/SUPUŞÉNIE I s.f. Acţiunea de a (se) supune şi rezultatul ei. ● Respect. [< *supune*] II s.f. Faptul de a se bucura de cetăţenia unei ţări sau de protecţia juridică a unei ţări. [<*supus* + suf. *-enie*]

SUPURÁNT/SUPURATÍV I adj. (Despre răni) Care supurează. [<fr. *suppurant*] II adj. Care facilitează supuraţia. [<fr. *suppuratif*]

SURESCITÁBIL/SURESCITÁNT I adj. Care este uşor de surescitat; care se irită repede. [<fr. *surexcitable*] II adj. Care provoacă surescitare. [<fr. *surexcitant*]

SUTÁR/SUTÁŞ I s.n. (Fam.) Bancnotă de o sută de lei. [<*sută* + suf. *-ar*] II s.m. 1. (În antichitate, mai ales la romani) Comandant peste o sută de ostaşi; centurion. 2. (În secolul XVII, în Ţara Românească) Membru al unei bresle fiscale care plătea, singur sau împreună cu alţii, o dare anuală de o sută de galbeni. [<*sută* + suf. *-aş*]

SUVERÁN/SUZERÁN I s.m. şi f. Conducător al unui stat monarhic; monarh. ● (Fig.) Persoană sau colectivitate liberă să dispună de soarta sa, de actele sale. [<fr. *souveraine*, lat. t. *superanus*] II s.m. (În evul mediu) Mare senior de care depindeau alţi seniori, ca urmare a relaţiilor de suzeranitate. [<fr. *suzerain*]

SUVERANITÁTE/SUZERANIZÁTE I s.f. Calitatea de a fi suveran, de a dispune liber de soarta sa; independenţă; putere supremă. ○ S. *naţională* = independenţă a unui stat faţă de alte state. S. *de stat* = supremaţie a puterii de stat în interiorul ţării şi independenţă faţă de puterea altor state. [<fr. *souveraineté*] II s.f. Dreptul suzeranilor asupra seniorilor vasali. ● Dreptul unui stat asupra altui stat care are guvern propriu, dar nu are autonomie completă. [<fr. *suzeraineté*]

Scanned with OKEN Scanner

Ş

ŞABLONÁR/ŞABLONÁRD I s.m. (Rar) Lucrător care foloseşte şabloane. [<*şablon* + suf. *-ar*] **II** adj. Lipsit de originalitate, de spirit inventiv; cu şabloane; stereotip. [<*şablon* + suf. *-ard*]

ŞANJÁBIL/ŞANJÁNT I adj. (Cuvînt francez) Care poate fi schimbat. [<fr. *changeable*] **II** adj. (Cuvînt francez; despre culori) A cărui nuanţă se schimbă după timp, lumină etc. [<fr. *changeant*]

ŞARJÁJ/ŞARJÁRE I s.n. (GEOL.) Fenomen de deplasare a straturilor de pămînt, a nisipului etc. de către ape. [<fr. *charriage*] **II** s.f. Acţiunea de a şarja şi rezultatul ei. [<*şarja*]

***ŞENÍLĂ/ŞENILÉTĂ I** s.f. (TEHN.) Organ de rulare al unor vehicule, format dintr-o bandă metalică continuă care se înfăşoară peste roţi. [<fr. *chenille*] **II** s.f. Mic vehicul militar blindat pe şenile, servind pentru transport de material şi oameni pe cîmpul de luptă. Vehicul uşor care rulează pe şenile. [<fr. *chenillette*]

ŞERPÁR/ŞERPÁŞ I s.n. şi m. **1.** S.n. Brîu lat de piele (prevăzut cu buzunare) pe care îl poartă ţăranii; chimir. **2.** S.m. Pasăre răpitoare, asemănătoare cu acvila, cu spatele de culoare brună-cenuşie şi cu pîntecele alburiu, care se hrăneşte mai ales cu şerpi, şopîrle şi broaşte *(Circaetus gallicus)*. [<*şarpe* + suf. *-ar*] **II** s.m. Persoană aparţinînd unor triburi din Nepal, nordul Indiei etc., care însoţeşte expediţiile din Himalaia şi care cară poverile. [<fr., engl. *sherpa*]

ŞERPUÍRE/ŞERPUITÚRĂ I s.f. Faptul de a şerpui; şerpuială; sinuozitate. [<*şerpui*] **II** s.f. Fiecare dintre cotiturile unui drum, ale unui curs de apă etc.; sinuozitate, cotitură. [<*şerpui* + suf. *-tură*]

ŞIRETÉNIE/ŞIRETLÍC I s.f. Însuşirea de a fi şiret; faptă sau vorbă şireată; viclenie, perfidie, şireţie. [<*şiret* + suf. *-enie*] **II** s.n. Procedeu, faptă de om şiret; truc folosit pentru a înşela buna-credinţă a cuiva; şmecherie, vicleşug. [<tc. *şirretlik*]

ŞIŞTÁR/ŞIŞTÓR I s.n. Vas de lemn sau de metal cu toartă, cu gura mai largă decît baza, folosit mai ales pentru muls laptele. [<sl. *šestaru*] **II** s.m. (Pop.) **1.** Par ascuţit care se pune în vîrful caselor ţărăneşti. **2.** Fiecare dintre drugii de lemn prinşi la capete, pe care se sprijină partea inferioară a fusului morii, fixată într-una din pietrele acesteia. [*Et.i.*]

ŞOIMÁN/ŞOIMÁR I s.m. şi f. **1.** S.m. (ORNIT.) Şoim. **2.** S.m. Persoană curajoasă, vitează, mîndră, semeaţă; şoim. **3.** S.m. (Pop.) Cal sprinten, aprig; şoim. **4.** S.f. pl. art. (MITOL. şi pop.) Iele. [<*şoim* + suf. *-an*] **II** Crescător sau dresor de şoimi pentru vînătoare; persoană care vînează cu ajutorul şoimilor. [<*şoim* + suf. *-ar*]

ŞOLDÁN/ŞOLDÁR I s.m. Pui de iepure pînă a un an. ◆ (Fig.) Epitet pentru un copil sau un tînăr; tinerel. [<Cf. magh. *süldö*] **II** s.m. Curea de ham care trece peste şoldul calului. [<*şold* + suf. *-ar*]

ŞOLTÎC/ŞONTÎC I adj. (Adesea substantivat) Care recurge la escrocherii, la viclenii, la tertipuri. ◆ Ştrengar, şmecher, ghiduş, poznaş. [<săs. *scholtig*] **II** interj. (Adesea repetat) Cuvînt care redă mersul şovăitor, greoi, şchiopătat al cuiva. [<magh. *sántika*]

ŞÓRT/ŞÓRŢ I s.n. Pantaloni scurţi (de sport). [<fr., engl. *short*] **II** s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte pe care îl poartă femeile, muncitorii etc. în timpul lucrului, pentru a-şi proteja îmbrăcămintea. **2.** Obiect de îmbrăcăminte (cu mîneci) care face parte din uniforma şcolarilor şi care se poartă peste haine. **3.** (În portul popular femeiesc) Ţesătură dreptunghiulară din lînă sau din bumbac, de obicei împodobită cu broderii, care se poartă peste fustă. [<germ. *Schurz*]

***ŞPÁNI/ŞPÁNURI I** s.m. (sg. *şpan*) **1.** (În orînduirea feudală din Transilvania) Titlu dat nobilului care avea funcţia corespunzătoare vicontelui sau contelui din Apus; nobil care deţinea acest titlu; stăpînitor sau (mai tîrziu) şef administrativ al unui ţinut. **2.** (Înv. şi reg.) Intendent, administrator. [<magh. *span*] **II** s.n. (sg. *şpan*) **1.** Aşchie provenită din prelucrarea la strung, la freză a metalelor, a lemnului etc. **2.** Despicătură tăiată din buţuci de brad, din care se fac şindrile sau doage. [<germ. *Span*]

***ŞPÍŢI/ŞPÍŢURI I** s.m. (sg. *şpiţ*) Numele unei rase de cîini de talie mică, cu păr pufos, cu urechi drepte şi bot ascuţit; cîine din această rasă. [<germ. *Spitz*] **II** s.n. (sg. *şpiţ*) **1.** (TEHN.) Unealtă formată dintr-o bară de oţel cu vîrful ascuţit, folosită la găurirea pietrelor naturale şi artificiale sau la prelucrarea suprafeţei lor. **2.** (TIPOGR.) Linie simplă sau înflorată, care se pune ca ornament la sfîrşitul articolelor sau al capitolelor. **3.** Nume de extremităţi ascuţite sau nume dat muchiei unor obiecte, construcţii etc. **4.** (Reg.) Ţigaret scurt. [<germ. *Spitze*]

***ŞTEMUITOÁRE/ŞTEMUITÓRI I** s.n. (sg. *ştemuitor*) Sculă în formă de daltă boantă cu care se efectuează ştemuirea. [<*ştemui* + suf. *-tor*] **II** s.m. şi f. (sg. *ştemuitor*) Muncitor care ştemuieşte. [<*ştemui* + suf. *-tor*]

ŞÚBER/ŞÚBLER I s.n. **1.** Dispozitiv în formă de pîlnie pentru încărcarea vagonetelor. **2.** (TEHN.) Obturator pentru reglarea tirajului la căldările cu abur şi la cuptoare. [<germ. *Schieber*] **II** s.n. Instrument de măsură pentru lungimi sau grosimi mici, compus dintr-o riglă gradată pe care alunecă un cursor şi care are la capăt un braţ fix, perpendicular cu ea. [<germ. *Schublehre*]

Scanned with OKEN Scanner

T

***TABÁCI/TABÁCURI I** s.m. (sg. *tabac*) Tăbăcar. [<tc. *tabak*] **II** s.n. (sg. *tabac*) Tutun mărunțit, care se aspiră pe nas. ● (Reg.) Tutun de fumat. ● BOT.) Tutun. [<germ. *Tabak*, rus., ucr. *tabak*]

TABACÓZĂ/TABAGÍSM I s.f. (MED.) Boală constînd în leziuni pulmonare, cauzată de inhalarea pulberilor rezultate din prelucrarea tutunului. [<fr. *tabacosis*] **II** s.n. (MED.) Intoxicație cronică cu nicotină datorită fumatului; nicotinism. [<fr. *tabagisme*]

TABÉL/TABÉLĂ I s.n. **1.** Foaie cuprinzînd numere, cifre și date, introduse în rubrici cu specificații amănunțite, pentru a servi unui anumit scop; tablou. **2.** (MAT.; TEHN.) Serie de valori numerice obținute prin calcul, prin observații sau experiențe, aranjate într-o anumită ordine, în șiruri și coloane, pentru ușurarea unor calcule sau pentru obținerea unei clasificări. **3.** (Înv.) Tablou; planșă; *(fig.)* privelițe. [<germ. *Tabelle*, lat. *tabella*] **II** s.f. **1.** Ansamblu de termeni, numere și simboluri, așezate în linii și coloane, executat în cadrul unei tipărituri; *(p. ext.)* tabel. ○ **T.** *de logaritm* = tabelă matematică în care sînt cuprinse valorile funcțiilor exponențiale elementare. **2.** (Reg.) Tablă. [<germ. *Tabelle*, it., lat. *tabella*]

TABELÁR/TABULÁR I adj. În formă de tabel. ○ *Tipărire* **t.** = sistem de tipărire, folosit înainte de descoperirea literelor mobile, cu ajutorul unor tăbliță de lemn pe care era gravat textul. [<fr. *tabellaire*] **II** adj. **1.** Care este înscris pe o listă, pe o tablă sau în coloanele unui registru. ● (MAT.) Diferență, adaosul pe care îl primește logaritmul unui număr de patru cifre, cînd acest număr crește cu o unitate. **2.** (TEHN., despre un material) Care se prezintă sub formă de plăci. [<fr. *tabulaire*]

TABÉRNĂ/TAVÉRNĂ I s.f. Prăvălie din vechea Romă. [<lat. *taberna*] **II** s.f. Cîrciumă ordinară, murdară (instalată de obicei la subsol). [<fr. *taverne*, it. *taverna*, lat. *taberna*]

TABULATÚRĂ (TABLATÚRĂ)/TABULATÓR I s.f. Sistem vechi de notație muzicală cu ajutorul literelor alfabetului și a altor semne așezate pe linii paralele. [<fr. *tablature*, germ. *Tabulatur*, lat. med. *tabulatura*] **II** s.n. Dispozitiv (la mașinile de scris) care permite alinierea pe coloane diferite a ceea ce se scrie. [<fr. *tabulateur*]

TACÍT/TACITÚRN I adj. (Despre un acord, o convenție, o înțelegere etc.) Care nu este exprimat formal, dar care este subînțeles și admis ca atare. [<fr. *tacite*, lat. *tacitus*] **II** adj. Care vorbește puțin, tăcut din fire, închis în sine, posac. [<fr. *taciturne*, lat. *taciturnus*]

TAHIMÉTRU/TAHOMÉTRU I s.n. **1.** Instrument topografic, care permite determinarea pe cale optică a distanței pînă la un punct vizat. **2.** Aparat folosit pentru măsurarea vitezei curentului apei. [<fr. *tachymètre*] **II** s.n. Instrument de măsurat viteza unghiulară și turațiile unei piese rotitoare. ○ **T.** *electric* = tubometru alcătuit dintr-un mic generator electric și a cărui scală e gradată în unități de viteză unghiulară sau de turație; tagogenerator. [<fr. *tachéomètre*, germ. *Tachometer*, gr. *tachos* = viteză, *metron* = măsură]

TALÁNT/TANÁNT I s.m. **1.** Unitate de măsură pentru greutăți de mărime variabilă, folosită în Grecia antică. **2.** Monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. [<sl. *talanŭtŭ*] **II** s.m. Substanță chimică, anorganică sau organică, naturală sau sintetică, care are proprietatea de a tăbăci pieile crude; *(p. ext.)* materie primă naturală care conține o astfel de substanță; (adjectival) material tanant. [<fr. *tannant*]

TALÓN/TALONÉTĂ I s.n. **1.** Porțiune de deasupra călcîiului unui ciorap. ● (Rar) Talus. **2.** Partidă la jocul de cărți. **3.** Marginea tare și îngroșată a anvelopei care se introduce în janta roții. **4.** Parte care rămîne la cotorul unui chitanțier (al unui bonier etc.) după ce s-au rupt părțile detașabile. **5.** (ARHIT.) Mulură convex-concavă formată din două arcuri de cerc care se racordează. **6.** (MUZ.) Capătul de jos al arcușului. [<fr. *talon*] **II** s.f. **1.** Bucată de piele, de carton sau de plută, care se aplică în interiorul încălțămintei, peste talpa propriu-zisă; branț. **2.** Bucată de stofă ,cusută la marginea de jos a pantalonilor pentru a evita uzura în acel loc. [<fr. *talonnette*]

*** TÁLPĂ/TĂLPÓI I.** s.f. **1.** Parte inferioară a labei piciorului, la om și la unele animale, de la degete pînă la călcîi, care vine în atingere cu pămîntul și pe care se sprijină corpul. **2.** Partea de dedesubt a încălțămintei sau a ciorapului, care protejează talpa. **3.** Piele groasă tăbăcită special, din care se confecționează pingelele încălțămintei, flecurile tocurilor etc. **II. 1.** Lemn gros, grindă care se așază la temelia unei construcții pentru a o sprijini. **2.** Fiecare dintre cele două lemne groase orizontale, care alcătuiesc scheletul războiului manual. **3.** Fiecare dintre cele două suporturi laterale, de lemn sau de oțel, curbate în sus, la capătul de dinainte, pe care alunecă sania. ● Lemnul din spatele cormanei pe care se sprijină plugul și care îl face să alunece mai ușor pe brazdă. ● Partea de dedesubt a corăbiei. ● Partea care formează fundul unui scoc de moară, de joagăr etc. **4.** Partea inferioară, lățită, a unei piese, a unui organ de mașină sau a unui element de construcție, prin care acesta se reazemă pe altă piesă, pe teren sau pe un suport. [<magh. *talp*] **II** s.n. **1.** Grindă groasă care se pune ca temelie la unele construcții. **2.** Fiecare dintre tălpile unei sănii de transport. [<*talpă*]

Scanned with OKEN Scanner

TALMÚDIC/TALMUDÍST I adj. Care aparţine talmudului, conform prescripţiilor acestuia. [<fr. *talmudique*] **II** s.m. şi f. **1.** Cel care cunoaşte şi ştie să interpreteze învăţăturile talmudului; adept al acestor învăţături. **2.** (Fig.) Persoană care judecă lucrurile scolastic, dogmatic. [<fr. *talmudiste*]

***TAMBÚRĂ/TAMBURÍNĂ I** s.f. Vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mendolina, dar cu gîtul mai lung decît al acesteia <tc. *tambur*] **II** s.f. Instrument muzical popular, folosit pentru acompanierea ritmică a dansului în Spania, Italia şi în Orient, de forma unei tobe mici, portative, cu pielea întinsă pe o singură parte şi cu plăci de metal sau cu zurgălăi de jur împrejur. [<pers. *dănbără* devine ar. *ţambur*, it. *tamburino*]

***TAMBÚRE/TAMBÚRI I** s.n. (sg. *tambur*) **1.** Piesă în formă de cilindru gol, folosită în diferite scopuri în tehnică. ○ **T.** *gradat* = piesă componentă a anumitor instrumente de măsurat, prevăzută cu gradaţii la unul dintre capete. **2.** (ARHIT.) Bloc de piatră care formează elementul constitutiv al fusului coloanei din arhitectura clasică. **3.** Vestibul construit la intrarea unei clădiri, delimitat de două rînduri de uşi. ● Porţiune prismatică sau cilindrică, interpusă între o cupolă şi arcurile sau zidurile în care se învîrteşte o uşă pivotantă cu mai multe aripi. **4.** (TEHN.) Tobă. [<fr. *tambour*, it. *tamburo*] **II** s.m. (sg. *tambur*) Toboşar. ○ **T.** *major* = comandant cu grad de subofiţer al unei fanfare militare. [<fr. *tambour*]

TANÁT/TÁNĂT I s.m. (CHIM.) Sare sau ester al acidului tanic. [<fr. *tannate*] **II** s.m. (Reg.) Amestec natural gazos inflamabil şi explozibil, în care predomină metanul şi care se degajă în timpul lucrărilor miniere; grizu. [<fr. *grisou*]

TANGENŢIÁL/TANGÍBIL I adj. Privitor la tangentă. ● (Fig.; adverbial) Atins în treacăt; *(p. ext.)* indirect, printre altele. [<fr. *tangentiel*] **II** adj. Care se poate percepe prin atingere, care are un aspect concret; *(fig.)* real, evident. [<fr. *tangible*, lat. *tangibilis*]

TAPISERÍE/TAPIŢERÍE I s.f. **1.** Lucru de mînă cusut pe canava cu lînă, cu mătase, cu fir. ● Ţesătură din lînă sau din mătase înfăţişînd subiecte diverse sau teme alegorice, lucrată manual sau la război şi folosită mai ales la împodobirea pereţilor sau a unor mobile. **2.** Parte tapisată a unei mobile. [<fr. *tapisserie*] **II** s.f. **1.** Meseria tapiţerului. **2.** Atelier, prăvălie în care se lucrează sau se vînd obiecte făcute de tapiţer. [<it. *tappezzeria*]

TARANTÉLĂ/TARANTÚLĂ I s.f. Dans popular napolitan, executat într-un ritm viu; melodie după care se execută acest dans. [<it. *tarantella*, cf. *Taranto* = oraş în Italia] **II** s.f. Specie de păianjen mare (din ţările meridionale), cu patru ochi mari şi numeroşi ochi mai mici, care îşi sapă galerii în pămînt şi a cărui înţepătură este veninoasă *(Lycosa tarentula)*. [<fr. *tarentule*, it. *tarantola*]

TARSECTOMÍE/TARSOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecţie a oaselor tarsului. [<fr. *tarsectomie*, gr. *tarsos* = talpă, *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) **1.** Secţionare chirurgicală a articulaţiei tarsului, fără rezecţie osoasă. **2.** Operaţie practicată în caz de entropion, constînd în a rezeca o parte a cartilajului tarsian. [<fr. *tarsotomie*, gr. *tarsos* = talpă, *tome* = tăiere]

TARTÁN/TARTÁNĂ I s.n. **1.** Ţesătură specială din lînă sau din bumbac, cu carouri mari, divers colorate, folosită în Scoţia. **2.** Şal sau pled făcut din tartan. **3.** Material special din mastic sintetic elastic, folosit pentru amenajarea pistelor atletice şi a terenurilor sportive în vederea impermeabilizării şi a măririi rezistenţei lor la intemperii. [<fr. *tartan*] **II** s.f. Mică navă de transport şi de pescuit, cu o singură pînză, triunghiulară, folosită mai ales în Marea Mediterană. [<fr. *tartane*, it. *tartana*]

***TÁRTĂ/TARTÍNĂ I** s.f. Prăjitură făcută dintr-un strat subţire de aluat fraged acoperit cu cremă şi fructe. [<fr. *tarte*] **II** s.f. Felie de pîine unsă cu unt pe care se pune brînză, şuncă, salam etc.; *(p. ext.)* sandviş. [<fr. *tartine*]

***TERASĂ/TERASÉTĂ I** s.f. **1.** Construcţie deschisă, anexă la o clădire (la parter sau la etaj), folosită pentru odihnă etc. ● Platformă (care ţine loc de acoperiş plan) deasupra unei case. **2.** (GEOL.) Sistem de suprafeţe plane, în formă de trepte, situate în lungul cursului unui rîu, al malului mării etc. ● Suprafaţa plană amenajată pe o ridicătură de teren (de obicei în parcuri şi în grădini), care foloseşte ca loc de plimbare. [<fr. *terrasse*] **II** s.f. (GEOL.) Denumire dată micilor trepte de relief care apar pe versanţi, paralel cu curbele de nivel. [<fr. *terrassette*]

TÁSTER/TÉSTER I s.n. (POLIGR.) Ansamblu mecanic de monotip care fixează felul şi poziţia literelor. [<germ. *Taster*] **II** s.n. Aparat, dispozitiv de încercare, de probă. ● Aparat care, introdus în gaura de sondă, permite recoltarea unor probe de fluid pentru analize; probator de strate. [<engl., fr. *tester*]

TAXÁRE/TAXÁŢIE I s.f. Acţiunea de a taxa şi rezultatul ei. [<*taxa*] **II** s.f. **T.** *forestieră* = dendrometrie. [<fr. *taxation*]

TEHNICÍSM/TEHNICITÁTE I s.n. Tendinţa de a folosi în mod exagerat procedeele tehnice caracteristice unui domeniu de activitate, lăsînd pe planul al doilea tezele teoretice care trebuie să conducă munca practică. [<rus. *tehniţizm*] **II** s.f. Caracter, calitate a ceea ce este tehnic. ○ *Spor de* **t.** = sumă adăugată la retribuţia anumitor angajaţi care au o pregătire profesională specială sau care execută (temporar) o lucrare cu caracter tehnic deosebit. [<fr. *technicité*]

TEHNOREDACTÁRE/TEHNOREDACTÁŢIE I s.f. Pregătirea tehnică a unui manuscris înainte de a începe operaţia de tipărire. [<*tehnoredacta*] **II** s.f. Serviciu care se ocupă cu tehnoredactarea manuscriselor. [<germ. *Technoredaktion*]

TELEDINÁMICĂ/TELEDINAMÍE I s.f. Ştiinţă care se ocupă cu transmiterea prin pămînt, cu ajutorul ultrasunetelor, a unor şocuri puternice cu scopul de a provoca acţiuni distrugătoare la mare distanţă. [<fr. *télédynamique*] **II** s.f. Ştiinţa transmiterii la distanţă a energiei electrice. [<fr. *télédynamie*]

TELÚRIC/TELURÓS I adj. **1.** (Livr.) Referitor la pămînt, pămîntesc. **2.** (FIZ.) *Curent teluric* = curent electric care circulă prin sol. **3.** *Acid teluric*

Scanned with OKEN Scanner

= acid foarte slab obținut prin oxidarea telurului cu acid cloric. [<fr. *tellurique*, lat. *telus* = pămînt] II adj. Care conține telur. [<fr. *tellureux*]

TEMPERAMENTÁL/TEMPERAMENTÓS I adj. Care aparține temperamentului, privitor la temperament, de temperament. ● Plin de energie, de elan, de pasiune. [<*temperament* + suf. *-al*] II adj. Cu temperament, energic, impetuos; plin de temperament. [<*temperament* + suf. *-os*]

TEMPERÁNȚĂ/TEMPERÁRE/TEMPERÁȚIE I s.f. Cumpătare, moderație, sobrietate. [<fr. *tempérance*, it. *temperanza*, lat. *temperantia*] II s.f. Acțiunea de a tempera și rezultatul ei. [<*tempera*] III s.f. (MUZ.) Stabilirea unei mărimi convenționale a intervalelor dintre sunete. [<lat. *temperantio*]

TEMPORÁL/TEMPORÁR I adj. 1. Care indică timpul, privitor la timp; care depinde de timp. ○ *Propoziție (circumstanțială)* t. (și substantivat, f.) = propoziție care arată timpul în care se petrece acțiunea din propoziția regentă, avînd funcția de complement circumstanțial de timp. *Conjuncție* (sau *locuțiune conjuncțională*) t. = conjuncție (sau locuțiune conjuncțională) care introduce o propoziție temporală. 2. (Despre ecuațiile fenomenelor fizice) În care timpul apare în mod explicit sau implicit; care depinde de timp. [<fr. *temporel*, lat. *temporalis*] II adj. Care e de scurtă durată, care nu durează decît un anumit timp; vremelnic, trecător, provizoriu. ● Care execută o activitate un timp limitat. [<fr. *temporaire*, lat. *temporarius*]

TEMPORALITÁTE/TEMPORARITÁTE I s.f. Caracterul a ceea ce (există) în timp. [<fr. *temporalité*, lat. *temporalitas*, *-atis*] II s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este temporar. [<engl. *temporarity*]

TENDENȚIONÁL/TENDENȚIÓS I adj. (Rar) Cu tendință. [cf. fr. *tendanciel*] II adj. Cu tendință, care are un anumit scop; care vrea să insinueze ceva. [<fr. *tendencieux*, it. *tendenzioso*]

TENDENȚIONÍSM/TENDENȚIOZITÁTE I s.n. (Rar) Proprietate a operei de artă de a reflecta tendințele mediului natural și social care o determină. [<*tendențios* + suf. *-ism*] II s.f. Însușirea a ceea ce este tendențios. [<it. *tendenziosità*]

TENDÓN/TENDÓR I s.n. (ANAT.) Fascicul subțire, fibros, de culoare albă, format din țesut conjunctiv foarte rezistent, cu ajutorul căruia mușchii se fixează pe oase. [<fr. *tendon*] II s.n. Dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare, alcătuit din două tije filetate în sens invers și un manșon. [<fr. *tendeur*]

TENSIOMÉTRU/TENSOMÉTRU I s.n. 1. Aparat de măsurat tensiunea superficială a unui lichid. 2. Aparat cu ajutorul căruia se înregistrează tensiunea arterială. [<fr. *tensiomètre*] II s.n. Dispozitiv mecanic, pneumatic sau electric, care se fixează pe piesa a cărei deformație se studiază prin metodele tensometriei. [<fr. *tensomètre*, germ. *Tensometer*]

TENSÓR/TENSORIÁL I adj. Care produce o întindere. [<fr. *tenseur*, germ. *Tensor*] II adj. (MAT.) Referitor la tensor; cu tensori. [<fr. *tensoriel*]

TEORETIZÁ/TEORIZÁ I vb. Tranz. A scoate și a sistematiza ideile generale din datele unei cercetări; a formula principii. [<germ. *theoretisieren*] II vb. I. Tranz. A formula o teorie; a reduce, a transforma o serie de observații și principii într-o teorie. [<fr. *théoriser*]

TERAPEÚTICĂ/TERAPÍE I s.f. Ramură a medicinii care studiază tratamentul bolilor și modul de întrebuințare a medicamentelor; terapie. Totalitatea metodelor de vindecare a unei boli. [<fr. *thérapeutique*, gr. *therapeuein* = a îngriji] II s.f. (MED.) Metodă folosită pentru vindecarea unei boli; terapeutică, îngrijire medicală. [<fr. *thérapie*, gr. *therapeia*]

TERIBILÍSM/TERIBILITÁTE I s.n. 1. Vorbă sau faptă care vrea să pară teribilă, grozavă, formidabilă. 2. Atitudine, comportare, manifestare bizară, neobișnuită; extravaganță, excentritate, țicneală. [<fr. *terribilisme*] II s.f. Însușirea de a fi teribil; (la pl.) vorbe sau fapte teribile, teribilisme. [<it. *terribilità*]

TERÍCOL/TERIFIÁNT (TERÍFIC) I adj. (BIOL.; despre animale) Care trăiește pe pămînt sau lipit de pămînt, pămîntesc, pămîntean. [<fr. *terricole*, it. *terricolo*, lat. sav. *terricola*] II adj. (Rar) Înspăimîntător, îngrozitor; terific. [<fr. *terrifiant*]

TERMÁL/TÉRMIC I adj. (Despre izvoare minerale) Care izvorăște cald din pămînt, avînd, de obicei, proprietăți terapeutice; (despre o stațiune) care are izvoare calde de ape minerale ○ *Apă* t. = apă subterană cu temperatura mai ridicată decît cea medie din luna cea mai călduroasă a unei regiuni. [<fr. *thermal*] II adj. De căldură, privitor la căldură. ○ *Centrală* t. = totalitatea clădirilor, instalațiilor și aparatelor în care se produce căldură, centralizat, pentru clădirile situate la o distanță relativ mică. [<fr. *thermique*, it. *termico*]

TERMALÍSM/TERMALITÁTE I s.n. Utilizare a proprietăților apelor minerale și amenajarea stațiunilor termale. [<fr. *thermalisme*] II s.f. Însușire a unor ape minerale de a izvorî calde. [<fr. *thermalité*]

TERMCONDUCTIBILITÁTE/TERMOCONDÚCȚIE I s.f. Proprietate a unor corpuri de a fi bune conducătoare de căldură. [<fr. *thermo-conductibilité*] II s.f. (FIZ.) Conducție termică. [<*termo* + *conducție*]

TERMOFÓN/TERMOFÓR I s.n. Instrument termoacustic, folosit fie ca emițător de sunete, fie pentru măsurarea presiunii acustice. [<fr. *thermophone*] II s.n. Pungă plată în care se pune apă caldă sau pernă încălzită electric, folosite ca mijloc terapeutic; buiotă. [<fr. *thermophore*, gr. *thermos* = cald, *phoros* = purtător]

TERMOGENÉZĂ/TERMOGENÍE I s.f. Funcție a organismului animal de a produce căldură. ● Energie calorică produsă în corpul plantelor. [<fr. *thermogenèse*, gr. *thermos* = cald, *genesis* = naștere] II s.f. Proprietatea de a produce căldură; calitatea pe care o are un organism animal sau un corp al plantelor de a produce căldură. [<gr. *thermos* = cald, *gennan* = a produce]

TERȚÉT/TERȚÍNĂ I s.n. 1. Ansamblu format din trei persoane (instrumentiști sau cîntăreți) care execută împreună o bucată muzicală; bucată muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu. 2. (LIT.) Strofă formată din trei versuri; terțină. 3. Linia de atac alcătuită din trei jucători, a unei

echipe de hochei pe gheață. [<fr. *tercet*, it. *terzetto*] II s.f. 1. Poezie cu formă fixă, alcătuită din strofe de trei versuri, dintre care primul vers rimează cu al treilea din strofa următoare. ● Strofă dintr-o astfel de poezie. 2. (Rar; livr.) Ternă. [<it. *terzina*]

TETRARHÁT/TETRARHÍE I s.n. (IST.) Autoritate, demnitate de tetrarh. ● Teritoriu aflat sub autoritatea unui tetrarh. [<fr. *tétrarchat*] II s.f. 1. Formă de guvernămînt în Imperiul Roman, în care autoritatea era împărțită în patru conducători, fiecare avînd teritoriul său propriu de guvernare. 2. Subdiviziune a falangei macedonene. 3. A patra parte dintr-o țară, supusă autorității unui tetrarh. [<lat. *tetrarchia*]

TEZAURÁR/TEZAURIZATÓR I s.m. (Înv.; rar) Custodele unui tezaur; funcționar care primea și distribuia banii statului; casier, vistiernic. [<*tezaur* + suf. *-ar*] II s.m. (Rar) Persoană care tezaurizează. [<lat. *thesaurisator, -oris*]

TIFLOSTOMÍE/TIFLOTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a cecului. [<fr. *typhlostomie*] II s.f. (MED.) Incizie chirurgicală a cecului. [<fr. *typhlotomie*]

* **TÍJĂ/TIJÉTĂ** I s.f. 1. Parte a plantelor erbacee care crește de la rădăcină în sus; tulpină, pai. 2. (TEHN.) Piesă de forma unei bare, care suportă solicitări numai în lungul axei sale. [<fr. *tige*] II s.f. Element arhitectonic corintian, alcătuind partea din capul coloanei ornate cu frunze, din care pornesc volutele. [<fr. *tigette*]

TILÍTĂ/TILÓZĂ I s.f. (GEOL.) Morenă glaciară veche, constituită din argilă. [<fr. *tillite*] II s.f. (CHIM.) Metilceluloză. [*Et.i.*]

* **TIMÁRI/TIMÁRURI** I s.m. (sg. *timar*) Tăbăcar. [*Et.i.*] II s.n. (sg. *timar*) Denumire dată în evul mediu, în Imperiul Otoman, loturilor de pămînt conferite, temporar, oștenilor, în schimbul obligației de a presta serviciul militar. [<fr. *timares*]

TIRFÓN/TIRFÓR I s.n. Șurub de oțel cu pasul mare, tăiat în spirală, avînd capul jumătate rotund, continuat cu o prismă pătrată, care se folosește la fixarea șinelor de cale ferată pe traverse. [<fr. *tirefond*] II s.n. Clește special pentru îmbinarea tuburilor mari de beton armat și de azbociment. [<fr. *tire-fort*]

TIROIDÍTĂ/TIROIDÓZĂ I s.f. (MED.) Inflamație a glandei tiroide. [<fr. *thyroïdite*] II s.f. Denumire folosită uneori pentru anumite afecțiuni ale glandei tiroide. ○ **T. *involutivă*** = degenerare a celulelor tiroidiene, întîlnită în hipertiroidii, în tiroiditele autoimune, în mixedemul adultului etc. [<fr. *thyroïdose*]

TÍTLU/TÍTRU I s.n. 1. Calificare obținută de cineva în urma unor studii speciale sau în urma unei performanțe sportive. 2. Demnitate, rang. 3. Cuvînt sau text situat în fruntea unei cărți, a unui capitol etc. indicînd rezumativ materia care se tratează; *(p. ext.)* orice lucrare editată. ● Partea scrisă de la începutul unui film care indică numele acestuia, realizatorii și studioul care l-a produs. ● (La pl.) Traducerea dialogului imprimată pe filmele vorbite în limbi străine. 3. Capitol în textele de legi, în regulamente etc. 4. (DR.) *Titlu de proprietate* = act scris care stabilește dreptul de proprietate al cuiva asupra unui bun. 5. (EC.) *Titlu de credit* = document scris, consacrat prin acte normative, reprezentînd o obligație de rambursare la scadență a unei anumite sume de bani. 6. (Fig.) Bază legală, drept. 7. Cantitatea de metal nobil dintr-un aliaj, exprimată în părți la mie; titru. [<lat. *titulus*] II s.n. 1. Masă de substanță activă din unitatea de volum de soluție, măsurată în grame pe milimetru. 2. Titlu. 3. Număr care indică finețea firului de mătase și a fibrelor sintetice. [<fr. *titre*]

TOLERÁBIL/TOLERÁNT I adj. Care se poate tolera; admisibil. [<fr. *tolérable*] II adj. Îngăduitor, indulgent. [<fr. *tolérant*]

TÓMBOLĂ/TÓMBOLO I s.f. Loterie cu obiecte. [<it., fr. *tombola*] II s.n. Limbă de nisip care unește o insulă litorală de țărm. [<it. *tombolo*]

TOMÍE/TONÍE I Element secund de compunere savantă, cu semnificația „tăiere", „tăietură", „incizie". [<fr. *tomie*, it. *tomia*, gr. *tome* = tăietură] II s.f. (BIOL.) 1. Tensiune, tonus. 2. Element de compunere savantă, cu semnificația „întăritor", „fortifiant", „tonic". [fr. *tonie*, it. *tonia*, gr. *tonos*]

TÓNIC/TONIFIÁNT I adj. 1. (Despre o vocală, o silabă) Pe care cade accentul. ○ *Accent* t. = accent muzical; *(p. ext.)* accent expirator sau de intensitate. 2. (MED.; și s.n.) (Substanță, medicament) Care întărește organismul, reface forțele; întăritor. [<fr. *tonique*, it. *tonico*, gr. *tonikos*] II adj. Care tonifică; tonic. [<fr. *tonifiant*]

TONSILECTOMÍE/TONSILOTOMÍE I s.f. Extirpare chirurgicală a amigdalelor. [<fr. *tonsillectomie*] II s.f. Incizie a amigdalelor. [<fr. *tonsillotomie*]

TORACOSTOMÍE/TORACOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecție costală în vederea reducerii presiunii intertoracice mari. [<fr. *thoracostomie*] II s.f. (MED.) Deschidere pe cale chirurgicală a cavității toracice pentru a aborda organele care se află aici (plămîni, inimă etc.) [<fr. *thoracotomie*, gr. *thorax* = piept, *tome* = tăiere]

TORÍT/TÓRIU I s.n. (MIN.) Silicat natural de toriu, puternic radioactiv. [<fr. *thorite*] II s.n. Metal radioactiv de culoare cenușie-închisă, întrebuințat la fabricarea sitelor pentru lămpile care luminează cu gaz aerian, pentru activarea filamentelor tuburilor electronice etc. [<fr. *thorium*]

TORTÍL/TORTUÓS I adj. (Livr.) Care se învîrtește în spirală. [<it. *tortile*, lat. *tortilis*] II adj. (Cuvînt francez) Răsucit în spirală; cu curbe repezi. ● (Fig.) Întortocheat, penibil; încîlcit, greu. [<fr. *tortueux*, lat. *tortuosus*]

TRÁCT/TRÁCTUS I s.n. 1. Foaie sau broșură de propagandă. [<fr., engl. *tract*] II s.n. (ANAT.) Ansamblu de fibre sau de organe care sînt dispuse în serie. [<fr., lat. *tractus*]

TRAHEÍDĂ/TRAHEÍTĂ I s.f. (BOT.) Vas lemnos unicelular, prin care circulă seva brută. [<fr. *trachéide*, gr. *trachys* = aspru, *eidos* = formă] II s.f. Inflamație a mucoasei traheii. [<fr. *trachéite*]

TRADUCĂTÓR/TRADUCTÓR I s.m. și f. Persoană care traduce (un text) dintr-o limbă în

Scanned with OKEN Scanner

alta în cadrul profesiunii sale. [<fr. *traducteur*] II s.n. Dispozitiv, sistem tehnic care stabileşte o corespondenţă între valorile unei mărimi specifice acestui sistem şi valorile unei mărimi de altă natură, specifică altui sistem, utilizat în tehnică, electricitate şi telecomunicaţii; *(spec.)* aparat folosit în telegrafie pentru a traduce combinaţiile de semnale electrice primite în caracterele tipografice corespunzătoare. [<fr. *traducteur*]

TRAHEOSTOMÍE/TRAHEOTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere a traheii pentru a permite respiraţia directă prin trahee. [<fr. *trachéostomie*] II s.f. (MED.) Intervenţie chirurgicală constînd în deschiderea traheii. [<fr. *trachéotomie*]

TRÁILĂ/TRÁINĂ I s.f. Pod umblător care alunecă de-a lungul unui cablu sau al unei frînghii, fiind tras de o navă sau de forţa curentului de pe un mal pe celălalt al unei ape curgătoare. [<fr. *traille*] II s.f. Parîmă ale cărei capete sînt fixate pe două corpuri plutitoare şi care este tîrîtă pe fundul unei ape pentru a agăţa un corp scufundat sau a-i determina poziţia. [<fr. *traîne*]

TRÁILER/TRÁINER I s.n. 1. Remorcă alcătuită dintr-o platformă joasă şi solidă, sprijinită în spate pe un tren dublu de roţi, iar în faţă pe vehiculul motor, folosită pentru transportul coletelor şi pieselor grele. 2. (MAR.) Banc (pe cablu); pod plutitor. [<fr. *traille*, engl. *trailer*] II s.n. (SPORT) Antrenor. [<engl. *trainer*]

TRÁMP/TRÁMPĂ I s.n. Navă de comerţ care navighează din port în port pentru a fi închiriată. [<engl. *tramp*] II s.f. (Reg.) Schimb în natură; troc. ● (Fam.) Angajament, afacere (prin intermediari); ○ Expr. *A face* (cuiva) *trampa* = a mijloci (cuiva) o afacere, o întîlnire etc. [<tc. *trampa*]

TRÁNSĂ/TRÁNŞĂ I s.f. Stare de pierdere a voinţei în care se află o persoană supusă hipnozei; stare hipnotică. [<fr. *transe*] II s.f. 1. Fiecare parte a unui lucru sau grup de lucruri care se produc ori se distribuie în rate succesive; parte. 2. Fiecare dintre feţele laterale ale unei cărţi, care rezultă prin tăierea transversală a filelor. [<fr. *tranche*]

TRANSCENDÉNT/TRANSCENDENTÁL I adj. 1. (FILOZ.) Care se ridică dincolo de limita sau de nivelul unui domeniu dat; care presupune un principiu exterior şi superior oricărei clase de obiecte. ● (În filozofia lui Kant) Care se găseşte dincolo de orice experienţă posibilă, care întrece limitele realităţii. ● Care se află mai presus de inteligenţa obişnuită, de lucrurile individuale, de umanitate. 2. (MAT.) Care foloseşte calculul diferenţial şi integral. ● (Despre unele numere) Care nu poate fi rădăcina unui polinom cu coeficienţi raţionali. [<fr. *transcendant*, lat. *transcendens, -tis*] II adj. 1. (În filozofia lui Kant) Care se referă la formele apriorice ale cunoaşterii, care premerge experienţei şi o condiţionează. ● Care este deasupra lumii reale. 2. (În filozofia scolastică) Referitor la atributele care depăşesc categoriile lui Aristotel prin caracterul lor general valabil pentru orice existenţă. 3. (Livr.) Superior normelor sau raţiunii umane. [<fr. *transcendantal*, lat. *transcendentalis*]

TRANSCENDENTALÍSM/TRANSCENDÉNŢĂ I s.n. 1. Doctrină filozofică idealistă, întemeiată de Kant, care se bazează pe ideea că formele apriorice ale conştiinţei ar preceda experienţa şi ar constitui condiţiile existenţei ei. 2. Şcoală filozofică americană, iniţiată de R. W. Emerson (1836) şi carcaterizată printr-un misticism panteist, care critică de pe poziţii romantice capitalismul, propunînd rezolvarea problemelor sociale prin autoperfecţionarea morală. [<fr. *transcendentalisme*] II Calitatea unui lucru de a fi transcendent; calitatea gîndirii de a elabora concepte transcendentale. [<fr. *transcendance*, lat. *transcendentia* <*transcendere* = a trece peste]

TRANSFORMÁBIL/TRANSFORMAŢIONÁL I adj. Care se poate transforma. [<fr. *transformable*] II adj. (Livr.) Referitor la transformări succesive. ○ *Gramatică t.* = tip de gramatică bazată pe anumite metode potrivit cărora se pot descoperi regulile care permit obţinerea tuturor sintagmelor posibile dintr-o limbă dintr-un număr limitat de structuri cu ajutorul unor transformări succesive. [<fr. *transformationnel*, it. *transformazionale*, engl. *transformational*]

TRANSFORMAŢIONALÍSM/TRANSFORMAŢIONALITÁTE I s.n. (LINGV.) Curent care preconizează şi susţine dezvoltarea concepţiei gramaticii transformaţionale. [<fr. *transformationalisme*] II s.f. Calitatea (cuiva sau a ceva) de a se transformat succesiv. [<*transformaţional* + suf. *-itate*]

TRANSMÍSIE/TRANSMISIÚNE I s.f. Dispozitiv cu ajutorul căruia se transmite mişcarea de la un organ de maşină la alta. [<fr. *transmission*] II s.f. 1. Faptul de a transmite; transmitere. 2. Comunicare între un post emiţător şi un post receptor de telegrafie, telefonie sau radiofonie; emisiune radiofonică. ● (La pl.) Ansamblul mijloacelor tehnice de legătură utilizate de unităţile militare în timpul operaţiilor. 3. (DR.) Trecere a unui lucru, a unui drept unei alte persoane. [<fr. *transmission*, lat. *transmissio, -ōnis*]

TRANSSUBSTANŢIÉRE/TRANSSUBSTANŢIÚNE I s.f. (Rar) Schimbare a unei substanţe în alta. [<fr. *transsubstantiation*] II s.f. (REL.) Denumire a tainei prefacerii vinului şi a pîinii din împărtăşanie în trupul şi sîngele lui Iisus Cristos. [<fr. *transsubstantiation*]

TRANZITÍV/TRANZITÓRIU I adj. 1. Care are însuşirea de tranzitivitate. 2. (GRAM.) (Despre verb) A cărui acţiune se răsfrînge direct asupra unui obiect. [<fr. *transitif*, lat. *transitivus*] II adj. Care face trecerea de la o stare la alta; de tranziţie; intermediar. ● (Despre funcţionarea unui sistem) Caracterizat prin variaţia de timp a cel puţin unei mărimi. [<fr. *transitoire*, lat. *transitorius*]

TRÁP/TRÁPĂ/TRÁPP I s.n. Mers în fugă al calului, cu viteză mijlocie (între pas şi galop, animalul păşind concomitent cu un picior din faţă şi cu cel de dinapoi opus acestuia). ● Zgomot făcut de un cal care merge în acest fel. [<germ. *Trab*] II s.f. 1. Uşă, capac etc., fixat în plan orizontal, care închide o deschizătură practicată, la nivelul solului, într-un planşeu, în puntea unei nave etc. ● Acoperămînt al unei capcane pentru prinderea în stare vie a animalelor. [<fr. *trappe*]

Scanned with OKEN Scanner

III s.n. (GEOL.) Strat de lavă bazaltică, care, prin suprapunere, formează platouri. [<germ. *Trapp*, engl. *trapp*]

TRAPEUR/TRAPÍST I s.m. (Rar) Vînător din nordul Americii care se serveşte de capcane. [<fr. *trappeur*, engl. *trapper*] II s.m. 1. Călugăr dintr-un ordin monahal catolic întemeiat în sec. XVII, care avea un regulament deosebit de sever. 2. S.n. Brînză fabricată după un procedeu special de fermentare. [<fr. *trappiste*, it. *trappista*]

TRATAMÉNT/TRATÁŢIE I s.n. 1. Fel de a se purta cu cineva; comportare; purtare. 2. Îngrijire medicală, mijloc pentru combaterea şi vindecarea unei boli; cură, terapie. 3. (TEHN.) Operaţie executată asupra unei piese sau asupra unui material pentru obţinerea unui anumit rezultat în scop industrial sau ştiinţific. 4. (FON.) Evoluţie, modificare, schimbare. 5. (CINEMAT.) Desfăşurare a unui sinopsis (sinopsis = scurtă expunere, rezumatul unui film, constituind schiţa unui scenariu; rezumat făcut de autorul unui studiu, memoriu, articol etc.). [<fr. *traitement*, it. *trattamento*] II s.f. Faptul de a servi oaspeţilor mîncare şi băutură (fără un protocol deosebit); *(concr.)* mîncare sau băutură servită. [<it. *trattazione*]

TRÁUL/TRÁULER I s.n. Năvod marin de mari dimensiuni, în formă de sac, destinat pescuirii în larg. [<engl. *trawl*] II s.n. Navă de pescuit prevăzută cu traule şi destinată pescuitului pe mare, la diferite adîncimi, sau folosită pentru dragarea epavelor. [<rus. *trauler*, engl. *trawler*, germ. *Trawler*]

TRAUMÁTIC/TRAUMATIZÁNT I adj. Referitor la traumatism; de natura traumatismului. [<fr. *traumatique*, it. *traumatico*, gr. *traumatikos*] II adj. (Livr.) Care provoacă traumă. [<fr. *traumatisant*]

TRAVERSIÉRĂ/TRAVERSÍNĂ I s.f. (MAR.) Lanţ folosit pentru a ridica ancorele care nu intră în mare. [<fr. *traversier*] II s.f. Traversă intermediară cu dimensiuni mai mici decît cele ale traverselor principale. [<fr. *traversine*]

TRIBUTÁL/TRIBUTÁR I adj. Referitor la tribut, de tribut. ○ *Mod de producţie* t. = mod de producţie bazat pe exploatare, cunoscut de o serie de popoare din Asia, Africa şi chiar America, apărut în condiţiile în care descompunerea comunei primitive a fost urmată de forma patriarhală a robiei. [<it., fr. *tributale*] II adj. Care plăteşte tribut; *(p. ext.)* dependent, supus economiceşte. ● (Fig.) Dependent sub raport ideologic, influenţat; care datorează cuiva ceva. [<fr. *tributaire*]

TRICÓT/TRICOTÍN I s.n. Produs textil din fibre împletite în ochiuri [<fr. *tricoter*] II s.n. Ţesătură specială folosită pentru taioare şi mantouri. [<fr. *tricotine*]

TRICROMÁTIC/TRICRÓMIC I adj. Referitor la trei culori fundamentale, astfel alese încît una să nu poată fi reprodusă prin amestecul celorlalte două; tricolor. [<fr. *trichromatique*] II adj. (Livr.) Tricrom. [<fr. *trichrome*]

TRIGEMELÁR/TRIGÉMEN I adj. Cu trei gemeni. [<fr. *trigémellaire*, cf. lat *tri* = trei, *gemellus* = gemen] II adj. m. *Nerv trigemen* = a treia pereche de nervi cranieni, care asigură sensibilitatea feţei şi inervarea muşchilor maxilari inferiori. [<fr. *trijumeau*, lat. *trigeminus*]

TRIMESTRIÁL/TRIMÉSTRIC I adj. Care ţine trei luni; care are loc din trei în trei luni. [<fr. *trimestriel*] II adj. Referitor la trimestru. [<fr. *triméstrique*]

TRIPARTÍSM/TRIPARTÍŢIE I s.n. (Livr.) Coaliţie guvernamentală formată din trei partide politice. [<fr. *tripartisme*] II s.f. Împărţire în trei părţi egale. [<fr. *tripartition*]

TRIPLÉT/TRIPLÉTĂ I s.n. Al treilea dintre trei exemplare de acelaşi fel. ● A treia formă a unor cuvinte care sînt de aceeaşi proveniență, dar care au intrat în limbă în epoci diferite. [<fr. *triplet*] II 1. Bicicletă cu trei locuri. 2. Grup de trei jucători care fac parte din înaintarea (sau apărarea) unei echipe sportive. [<fr. *triplette*]

TROACÁR/TROCÁR I s.n. Jachetă femeiască lungă; un fel de pardesiu trei sferturi. [<fr. *trois-quarts*] II s.n. Instrument chirurgical folosit pentru puncţii. [<fr. *trocart*, germ. *Trokar*, engl. *trocar*]

TROLÉU/TRÓLIU I s.n. Priză de curent pentru alimentarea motorului unui vehicul cu tracţiune electrică. [<engl., fr. *trolley*] II s.n. Aparat care serveşte la ridicarea sau la transportul unei greutăţi cu ajutorul unui cablu, care se înfăşoară pe un cilindru rotitor; granic. [<fr. *treuil*]

TRÓMBĂ/TROMBÍNĂ I s.f. I. 1. Coloană de apă ridicată în formă de con de vîrtejurile de vînt, care o fac să se învîrtească cu mare iuţeală; coloană de fum, de praf ridicată de un vînt puternic; vîrtej. 2. Tub prin care se face ventilaţia în încăperile de jos ale unui vapor. II. (Rar) Instrument muzical de suflat, din alamă, cu tub circular; trompetă. [<fr. *trombe*, it. *tromba* (clarino)] II s.n. (CHIM.) Substanţă activă asemănătoare enzimelor, prezentă în sînge, care transformă fibrinogenul în fibrină. [<fr. *thrombine*]

TUBERCULÍNIC/TUBERCULOÍD I adj. Referitor la tuberculină. [<fr. *tuberculinique*] II adj. (MED.) În formă de tubercul. [<fr. *tuberculoïde*]

TUMENTÓS/TUMESCÉNT I adj. (BIOL.) Acoperit cu peri scurţi şi moi; pîslos. [<fr. *tumenteux*] II adj. (Despre ţesuturi) Care se tumefiază. [<fr. *tumescent*].

TUTORÁRE/TUTORÁT I s.f. Legare de tutore a plantei care trebuie sprijinită. [<*tutora*] II s.n. 1. Tutelă. 2. (AGR.) Susţinere, cu ajutorul unui tutore, a pomilor fructiferi. [<*tutore*]

TUTUNĂRÍE/TUTUNĂRÍT I s.f. 1. Plantaţie de tutun. 2. (Înv., rar) Tutungerie. [<*tutun* + suf. *-ărie*] II s.n. (Rar) 1. Faptul de a cultiva tutun; îndeletnicire a cultivatorului de tutun. 2. Dare plătită în trecut domniei de către cei care cultivau tutun. [<*tutun* + suf. *-ărit*]

Scanned with OKEN Scanner

III s.n. (GEOL.) Strat de lavă bazaltică, care, prin suprapunere, formează platouri. [<germ. *Trapp*, engl. *trapp*]

TRAPEUR/TRAPÍST I s.m. (Rar) Vînător din nordul Americii care se serveşte de capcane. [<fr. *trappeur*, engl. *trapper*] II s.m. **1.** Călugăr dintr-un ordin monahal catolic întemeiat în sec. XVII, care avea un regulament deosebit de sever. **2.** S.n. Brînză fabricată după un procedeu special de fermentare. [<fr. *trappiste*, it. *trappista*]

TRATAMÉNT/TRATÁŢIE I s.n. **1.** Fel de a se purta cu cineva; comportare; purtare. **2.** Îngrijire medicală, mijloc pentru combaterea şi vindecarea unei boli; cură, terapie. **3.** (TEHN.) Operaţie executată asupra unei piese sau asupra unui material pentru obţinerea unui anumit rezultat în scop industrial sau ştiinţific. **4.** (FON.) Evoluţie, modificare, schimbare. **5.** (CINEMAT.) Desfăşurare a unui sinopsis (sinopsis = scurtă expunere, rezumatul unui film, constituind schiţa unui scenariu; rezumat făcut de autorul unui studiu, memoriu, articol etc.). [<fr. *traitement*, it. *trattamento*] II s.f. Faptul de a servi oaspeţilor mîncare şi băutură (fără un protocol deosebit); *(concr.)* mîncare sau băutură servită. [<it. *trattazione*]

TRÁUL/TRÁULER I s.n. Năvod marin de mari dimensiuni, în formă de sac, destinat pescuirii în larg. [<engl. *trawl*] II s.n. Navă de pescuit prevăzută cu traule şi destinată pescuitului pe mare, la diferite adîncimi, sau folosită pentru dragarea epavelor. [<rus. *trauler*, engl. *trawler*, germ. *Trawler*]

TRAUMÁTIC/TRAUMATIZÁNT I adj. Referitor la traumatism; de natura traumatismului. [<fr. *traumatique*, it. *traumatico*, gr. *traumatikos*] II adj. (Livr.) Care provoacă traumă. [<fr. *traumatisant*]

TRAVERSIÉRĂ/TRAVERSÍNĂ I s.f. (MAR.) Lanţ folosit pentru a ridica ancorele care nu intră în mare. [<fr. *traversier*] II s.f. Traversă intermediară cu dimensiuni mai mici decît cele ale traverselor principale. [<fr. *traversine*]

TRIBUTÁL/TRIBUTÁR I adj. Referitor la tribut, de tribut. ○ *Mod de producţie* t. = mod de producţie bazat pe exploatare, cunoscut de o serie de popoare din Asia, Africa şi chiar America, apărut în condiţiile în care descompunerea comunei primitive a fost urmată de forma patriarhală a robiei. [<it., fr. *tributale*] II adj. Care plăteşte tribut; *(p. ext.)* dependent, supus economiceşte. ● (Fig.) Dependent sub raport ideologic, influenţat; care datorează cuiva ceva. [<fr. *tributaire*]

TRICÓT/TRICOTÍN I s.n. Produs textil din fibre împletite în ochiuri [<fr. *tricoter*] II s.n. Ţesătură specială folosită pentru taioare şi mantouri. [<fr. *tricotine*]

TRICROMÁTIC/TRICRÓMIC I adj. Referitor la trei culori fundamentale, astfel alese încît una să nu poată fi reprodusă prin amestecul celorlalte două; tricolor. [<fr. *trichromatique*] II adj. (Livr.) Tricrom. [<fr. *trichrome*]

TRIGEMELÁR/TRIGÉMEN I adj. Cu trei gemeni. [<fr. *trigémellaire*, cf. lat *tri* = trei, *gemellus* = gemen] II adj. m. *Nerv trigemen* = a treia pereche de nervi cranieni, care asigură sensibilitatea feţei şi inervarea muşchilor maxilari inferiori. [<fr. *trijumeau*, lat. *trigeminus*]

TRIMESTRIÁL/TRIMÉSTRIC I adj. Care ţine trei luni; care are loc din trei în trei luni. [<fr. *trimestriel*] II adj. Referitor la trimestru. [<fr. *trimestrique*]

TRIPARTÍSM/TRIPARTÍŢIE I s.n. (Livr.) Coaliţie guvernamentală formată din trei partide politice. [<fr. *tripartisme*] II s.f. Împărţire în trei părţi egale. [<fr. *tripartition*]

TRIPLÉT/TRIPLÉTĂ I s.n. Al treilea dintre trei exemplare de acelaşi fel. ● A treia formă a unor cuvinte care sînt de aceeaşi proveniență, dar care au intrat în limbă în epoci diferite. [<fr. *triplet*] II **1.** Bicicletă cu trei locuri. **2.** Grup de trei jucători care fac parte din înaintarea (sau apărarea) unei echipe sportive. [<fr. *triplette*]

TROACÁR/TROCÁR I s.n. Jachetă femeiască lungă; un fel de pardesiu trei sferturi. [<fr. *trois-quarts*] II s.n. Instrument chirurgical folosit pentru puncţii. [<fr. *trocart*, germ. *Trokar*, engl. *trocar*]

TROLÉU/TRÓLIU I s.n. Priză de curent pentru alimentarea motorului unui vehicul cu tracţiune electrică. [<engl., fr. *trolley*] II s.n. Aparat care serveşte la ridicarea sau la transportul unei greutăţi cu ajutorul unui cablu, care se înfăşoară pe un cilindru rotitor; granic. [<fr. *treuil*]

TRÓMBĂ/TROMBÍNĂ I s.f. I. **1.** Coloană de apă ridicată în formă de con de vîrtejurile de vînt, care o fac să se învîrtească cu mare iuţeală; coloană de fum, de praf ridicată de un vînt puternic; vîrtej. **2.** Tub prin care se face ventilaţia în încăperile de jos ale unui vapor. II. (Rar) Instrument muzical de suflat, din alamă, cu tub circular; trompetă. [<fr. *trombe*, it. *tromba* (clarino)] II s.n. (CHIM.) Substanţă activă asemănătoare enzimelor, prezentă în sînge, care transformă fibrinogenul în fibrină. [<fr. *thrombine*]

TUBERCULÍNIC/TUBERCULOÍD I adj. Referitor la tuberculină. [<fr. *tuberculinique*] II adj. (MED.) În formă de tubercul. [<fr. *tuberculoïde*]

TUMENTÓS/TUMESCÉNT I adj. (BIOL.) Acoperit cu peri scurţi şi moi; pîslos. [<fr. *tumenteux*] II adj. (Despre ţesuturi) Care se tumefiază. [<fr. *tumescent*].

TUTORÁRE/TUTORÁT I s.f. Legare de tutore a plantei care trebuie sprijinită. [<*tutora*] II s.n. **1.** Tutelă. **2.** (AGR.) Susţinere, cu ajutorul unui tutore, a pomilor fructiferi. [<*tutore*]

TUTUNĂRÍE/TUTUNĂRÍT I s.f. **1.** Plantaţie de tutun. **2.** (Înv., rar) Tutungerie. [<*tutun* + suf. *-ărie*] II s.n. (Rar) **1.** Faptul de a cultiva tutun; îndeletnicire a cultivatorului de tutun. **2.** Dare plătită în trecut domniei de către cei care cultivau tutun. [<*tutun* + suf. *-ărit*]

Scanned with OKEN Scanner

Ţ

ŢÁRC/ŢÁRCĂ I s.n. **1.** Loc îngrădit (uneori acoperit) unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.; ocol. **2.** Îngrăditură, gard de nuiele, de spini etc. din jurul unei clăi de fîn pentru a o feri de vite; *(p. ext.)* suprafaţa împrejmuită cu acest gard. **3.** Mică îngrăditură făcută din stinghii, în care sînt ţinuţi copiii mici cînd încep să umble, pentru a li se limita spaţiul de deplasare. **4.** Numele unui joc de copii. [Cf. alb. *cark*, gr. *tsárkos*] **II** s.f. **1.** (ORNIT.) Coţofană. ○ Expr. *A-i umbla cuiva gura ca la* (o) **ţ.** = a fi limbut, a vorbi mult şi fără rost. *A sta ca* **ţ.** *în par* = a fi gata de plecare. **2.** Epitet depreciativ dat unei femei care vorbeşte mult. [<magh. *szarka*]

ŢĂRĂNÍE/ŢĂRĂNÍSM I s.f. **1.** Condiţie, stare, viaţă de ţăran. **2.** Vorbă, expresie ţărănească. ● (Rar) Bădărănie, mojicie, grosolănie. [<*ţăran* + suf. *-ie*] **II** s.n. **1.** Tendinţă a unor scriitori de a-şi alege motive de inspiraţie din viaţa ţărănească. **2.** Vorbă, faptă, comportare grosolană, jignitoare. [<*ţăran* + suf. *-ism*]

*** ŢOÁLE/ŢÓLI/ŢÓLURI I** s.f. (sg. *ţoală*) (Mai ales la pl.) Obiect de rufărie sau de îmbrăcăminte; *(spec.)* haină veche, uzată. [<ngr. *tsóli, tsúli*] **II** s.m. (sg. *ţol*) (TEHN.) Unitate de măsură pentru lungimi (astăzi, pentru grosimi) folosită în Anglia şi în Statele Unite ale Americii, egală cu 25,4 mm. [<germ. *Zoll*] **III** s.n. (sg. *ţol*) (Pop.) Ţesătură groasă de lînă, de cînepă sau de bumbac, folosită la ţară ca pătură, ca velinţă sau pentru aşternut pe jos. [<ngr. *tsóli, tsúli*]

U

UBERÁL/UBERÓS I adj. (Livr.) Referitor la sîni, al sînului. [<fr. *ubéral*, lat. *uber* = sîn] **II** adj. (Livr.) Fertil, fecund. [<fr. *ubéreux*, lat. *uberosus*]

UBÎCUU/UBICVÍST I adj., adv. Care este în orice loc, peste tot. [<lat. *ubique*] **II** adj. (Despre plante) Care se dezvoltă la fel de bine în orice mediu. [<fr. *ubiquiste*, lat. *ubique* = pretutindeni]

ULCERATÍV/ULCERÓS I adj. Care produce ulcerație. [<fr. *ulceratif*] **II** adj. Care prezintă ulcer, de natura ulcerului; referitor la ulcer; provenit dintr-un ulcer. [<fr. *ulcéreux*]

ÚLTIM/ÚLTIMO I adj. Cel din urmă. [<fr. *ultime*, it. *ultimo*, lat. *ultimus*] **II** adv. În ultimul rînd; în ultimă instanță. [<fr., lat. *ultimo*]

ULÚC/ULÚCĂ I s.n. **1.** Jgheab făcut din scînduri ori scobit într-un trunchi de copac sau piatră, din care se adapă vitele sau în care li se pune nutrețul. **2.** Canal de lemn sau de tablă pus de-a lungul streșinii caselor, pentru a aduna și a conduce spre burlane apa de pe acoperișuri. ◆ Canal, țeavă pentru captarea și scurgerea apei dintr-un izvor. **3.** Jgheab de scînduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii; lăptoc, scoc. ● Jgheab prin care curge (la moară) făina măcinată. **4.** Scobitură, șanț făcut de-a lungul unei piese de lemn, pentru a se putea îmbina cu altă piesă. [<tc. *oluk*] **II** s.f. **1.** Scîndură groasă întrebuințată în construcții, mai ales la facerea gardurilor. **2.** Gard de scînduri; zăplaz. [<probabil refăcut din *uluce* (pluralul lui *uluc*)]

UMBÉLĂ/UMBRÉLĂ I s.f. (BOT.) Inflorescență în care pedunculele fiecărei flori pornesc toate din același punct și se ridică la aceeași înălțime. [<fr. *ombelle*, it. *umbella* < lat. *umbella* = umbrelă] **II** s.f. Obiect de protecție contra ploii sau a soarelui, constînd dintr-o bucată de mătase întinsă pe niște arcuri, care se pot strînge în jurul unui baston cu mîner. [<fr. *ombrelle*, it. *ombrello*, lat. *umbella*]

UMBLĂRÉȚ/UMBLĂTÓR I adj. (Fam., depr. sau ir.; despre oameni) Căruia îi place să umble mult, să se plimbe (fără rost), să hoinărească. [<*umbla* + suf. *-ăreț*] **II** adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Rar) Care umblă. *Pod.* **u.** = bac. **2.** S.m. Ostaș din corpul de curieri pentru Polonia și Ucraina al domnilor moldoveni. **3.** S.f. Compartiment dintr-o lucrare minieră subterană destinat circulației personalului. **4.** S.f. (Pop.) Closet (rudimentar). [<*umbla* + suf. *-ător*]

UMBRÁR/UMBRÍȘ I s.n. Adăpost împotriva arșiței soarelui; *(p. gener.)* orice adăpost (special amenajat) împotriva arșiței. [<*umbră* + suf. *-ar*] **II** s.n. Loc cu umbră; umbră. [<*umbră* + suf. *-iș*]

UMERÁL/UMERÁR/UMERÁȘ I adj. De (la) umăr, al umărului. [<lat. *humerale*] **II** s.n. **1.** Îmbrăcăminte de protecție fixată pe umerii celor care cară greutăți. **2.** Împletitură de lînă, melană etc. cu care își îmbracă umerii cei ce suferă de reumatism. [<*umăr* + suf. *-ar*] **III** s.n. Obiect pe care se atîrnă hainele în dulap, cuier etc., format dintr-o bară orizontală (puțin curbată) care se introduce sub umerii unei haine și dintr-un cîrlig pentru agățat. [<*umăr* + suf. *-aș*]

UMEZEALĂ/UMIDITÁTE I s.f. **1.** Însușirea, starea a ceea ce este umed; umiditate. ◆ Vaporii de apă care se află în atmosferă, în aer sau într-un anumit mediu. **2.** Loc umed. **3.** Igrasie. **4.** Aspect pe care îl au ochii înlăcrimați; *(p. ext.)* strălucire a ochilor (din cauza lacrimilor). [<*umezi* + suf. *-eală*] **II** s.f. **1.** Proprietate a unui corp sau a unui mediu ambiant de a absorbi și de a reține o anumită cantitate de apă sau vapori de apă; însușirea, starea a ceea ce este umed; umezeală. **2.** Cantitatea de apă pe care o conține un material sau un mediu; *(spec.)* conținutul în vapori (sau în picături) de apă ori în cristale de gheață al atmosferei. [<fr. *humidité*, lat. *humiditas, -atis*]

UMORÁL/UMORÍSTIC I adj. Care aparține umorilor, care se referă la umori. *Teorie* **u.** = teorie potrivit căreia funcțiile organismului sînt reglate de umori. [<fr. *humoral*] **II** adj. Care conține sau exprimă umor; care provoacă umroul; vesel, hazliu. [<fr. *humoristique*, it. *umoristico*, germ. *humoristisch*]

UNGURÍME/UNGURÍSM I s.f. Mulțime de maghiari; totalitatea maghiarilor; ținut locuit de maghiari (în Transilvania). [<*ungur* + suf. *-ime*] **II** s.n. (Rar) Maghiarism. [<*ungur* + suf. *-ism*]

UNITARIETÁTE/UNITARÍSM I s.f. (Livr.) Calitatea a ceea ce este unitar. [<it. *unitarietà*] **II** s.n. Doctrină creștină reformată, apărută în sec. XVI în diferite țări europene, care nu recunoaște decît o persoană în Dumnezeu; unitarism. [<fr. *unitarisme*, it. *unitarismo*]

URANIÁN/URÁNIC I adj. **1.** Care se referă la univers; uranic; cosmic. **2.** (Despre unele religii) În care divinitățile sînt concepute ca locuind în cer. [<it. *uraniano*] **II** adj. **1.** Uranian. **2.** *Acid* **u.** = acid derivat din uraniu. [<fr. *uranique*]

URANÍNĂ/URANÍT I s.f. Substanță colorată întrebuințată ca sensibilizator în tehnica fotografică. [<fr. *uranine*] **II** s.n. Fosfat hidratat natural de uraniu. [<fr. *uranite*]

URBANÍSTICĂ/URBANITÁTE I s.f. Știință al cărei obiect îl constituie sistematizarea așezărilor omenești existente și proiectarea de așezări noi; urbanism. [<it. *urbanistica*] **II** s.f. (Rar) Atitudine, comportare plină de politețe, de bunăcuviință; urbanism. [<fr. *urbanité*, lat. *urbanitas, -atis*]

***URDÁRI/URDÁRE** I s.m. (sg. *urdar*) Cioban care face urda la stînă; vînzător de urdă. [<*urdă* + suf. *-ar*] II s.n. (sg. *urdar*) **1.** Vas, ceaun, căldare în care se fierbe sau în care se păstrează urda. **2.** Unealtă cu care se mestecă zerul pus la fiert pentru a se obține urda. [<*urdă* + suf. *-ar*]

URETÉR/URÉTRĂ I s.n. Fiecare dintre cele două canale cilindrice subțiri, membranoase, care unesc bazinetul cu vezica urinară. [<fr. *uretère*, gr. *oureter*] II s.n. Canal membranos prin care circulă urina de la vezica urinară la exterior. [<fr. *urètre*, gr. *ourethra*]

URETROSTOMÍE/URETROTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere a unui tub urinar artificial pe traiectul uretrei. [<fr. *urétrostomie*, gr. *ourethra* = uretră, *stoma* = deschidere] II s.f. Operație care constă în incizia uretrei pentru a înlătura o strictură (strîmtare, îngustare) a acesteia. [<fr. *urétrotomie*, gr. *ourethra* = uretră, *tome* = secțiune]

***ÚRIC/URÍC** I adj. *Acid u.* = acid organic natural care se găsește în sînge și în urină, rezultat din arderea proteinelor în procesul metabolic. [<fr. *urique*] II s.n. **1.** Moșie boierească sau mănăstirească în feudalism, care se bucura de privilegiu ereditar de imunitate. **2.** Act de privilegiu acordat unui uric; act de propietate veșnică sau de donație acordat cuiva în trecut; *p. gener.* document, act; hrisov, zapis. [<magh. *örök*]

***URICÁRE/URICÁRI** I s.n. (sg. *uricar*) (La pl.) Colecție de documente vechi. [<*uric* + suf. *-ar*] II s.m. (sg. *uricar*) Persoană însărcinată să redacteze urice în cancelariile domnești; logofăt, pisar. [<*úric* + suf. *-ar*]

URINÁL/URINÁR/URINÓS I s.n. Vas plat de sticlă sau de material plastic prevăzut cu un gît, care permite bărbaților bolnavi să urineze fără să se ridice din pat. [<fr. *urinal*, lat. *urinal*] II adj. Care aparține organelor de secretare a urinii, privitor la aceste organe; care are funcția de a forma, de a filtra, de a transporta și de a evacua din organism urina. [<fr. *urinaire*] III adj. De natura urinei; referitor la urină. [<fr. *urineux*]

URLÁT/ÚRLET I s.n. Faptul de a urla. [<*urla*] II s.n. **1.** Strigăt puternic și prelung scos de oameni sau de animale. ◆ Vorbă cu tonul foarte ridicat; strigăt. ◆ Plîns cu hohote, violent și zgomotos. ◆ Executare a unui cîntec pe un ton foarte ridicat și în mod neplăcut pentru auz. ◆ (Fig.) Clocot, freamăt. **2.** Zgomot puternic produs de elemente ale naturii, de arme de foc; vuiet. [<*urla* + suf. *-et*]

URZICÁRE/URZICĂTÚRĂ I s.f. Acțiunea de a (se) urzica. [<*urzica*] II s.f. Iritație a pielii în urma atingerii cu urzici, cu alte plante sau cu animale urticante. [<*urzica*] suf. *-ătură*]

UTILITÁR/UTILITARÍST I adj. Care are scopuri utile (imediate), care pune pe primul plan utilitatea (imediată); preocupat de interese materiale. [<fr. *utilitaire*] II adj. Care aparține utilitarismului, privitor la utilitarism; *(p. ext.)* care se preocupă (exclusiv) de folosul imediat (și personal) al lucrărilor; care se bazează pe considerente practice. [<fr. *utilitariste*]

UTOPÍE/UTOPÍSM I s.f. **1.** Operă literară, filozofică sau politică în care se imaginează o lume ideală. **2.** Proiect irealizabil; dorință irealizabilă; fantezie, himeră, vis. **3.** Concepție politică sau socială generoasă, progresistă, dar irealizabilă, pentru că nu ține seama de condițiile istorice concrete date și de legile obiective ale dezvoltării societății. [<fr. *utopie*, lat. *utopia*, cf. *Utopia*, titlul operei principale a lui Thomas Morus gr. *ou topos* = loc care nu există] II s.n. Credința în idealuri utopice, irealizabile. [<germ. *Utopismus*]

ÚZ/UZÁNȚĂ I s.n. **1.** Faptul sau posibilitatea de a folosi ceva; întrebuințare, folosire; folosință. ○ Loc. vb. *A face uz* = a (se) folosi de ... ○ (Expr.) *Scos* (sau *ieșit*) *din uz* = care nu (se) mai folosește. **2.** (Spec.) (DR.) Dreptul de a se folosi de un lucru care este proprietatea altuia. **3.** Uzanță, obicei. **4.** (Înv.) Comportare, manieră. [<it. *uso*, lat. *usus*] II s.f. Practică uzuală; regulă, obicei statornicit. [<fr. *usance*, it. *usanza*]

UZINÁBIL/UZINÁL I adj. Care poate fi lucrat într-o uzină. [<fr. *usinable*] II adj. Care ține de uzină; al uzinei. [<fr. *usinal*]

Scanned with OKEN Scanner

V

VACCÍN/VACCÍNĂ I s.n. Preparat biologic care conţine anumiţi viruşi atenuaţi şi care este inoculat unui individ în scop preventiv sau curativ împotriva unei boli infecţioase sau virulente. Urmă lăsată pe corp de o vaccinare. [<fr. *vaccin*, lat. *vaccinus*] **II** s.f. Boală infecţioasă la vaci şi la cai, produsă de un virus, care, inoculat la om, îi asigură imunitatea la variolă. [<fr. *vaccine*]

VACCINÁBIL/VACCINÁL/VACCÍNIC I adj. Care poate fi vaccinat. [<fr. *vaccinable*] **II** adj. (Rar) Care aparţine vaccinului. [<fr. *vaccinal*] **III** adj. (BIOL.) Cu vaccin. [<fr. *vaccinique*]

VAGÁNT/VAGÍL I adj. (Livr.) Care umblă din loc în loc; rătăcitor, nestatornic, fără domiciliu. [<germ. *vagant*, lat. *vagans, -tis*] **II** adj. (BIOL.; despre organisme vegetale sau celule) Care se poate deplasa într-un mediu dat. [<fr. *vagile*, germ. *vagil*, lat. *vagus* = hoinar]

VAGINÁL/VAGINÁNT I adj. Referitor la vagin, al vaginului, din vagin. [<fr. *vaginal*] **II** adj. (Despre plante) La care porţiunea inferioară a frunzei învăluie ramul sau tulpina ca frunzele gramineelor. [<fr. *vaginant*]

VAGINÍSM/VAGINÍTĂ I s.n. (MED.) Contracţie spasmodică a muşchiului vaginal. [<fr. *vaginisme*] **II** s.f. (MED.) Inflamaţie a mucoasei vaginale. [<fr. *vaginite*]

VAGOTOMÍE/VAGOTONÍE I s.f. (MED.) Secţionare unilaterală sau bilaterală, pe cale chirurgicală, a nervului vag (pneumogastric), practicată în tratamentul ulcerului gastro-duoenal. [<fr. *vagotomie*] **II** s.f. (FIZIOL.) Stare de dezechilibru a funcţiunii sistemului nervos vegetativ, datorită unei activităţi excesive a sistemului nervos parasimpatic; parasimpaticotonie. [<fr. *vagotonie*]

VALETUDINÁR/VALETUDINÁRIU I adj. (Livr.) Bolnăvicios; slab, şubred. [<fr. *valétudinaire*, lat. *valetudinarius*] **II** s.n. Infirmerie într-o mare casă romană. ● Spital al unei tabere romane. [<lat. *valetudinarium*]

VALORIFICÁRE/VALORIZÁRE I s.f. Acţiunea de a valorifica şi rezultatul ei; punere în valoare. [<*valorifica*] **II** s.f. **1.** (FILOZ.) Faptul de a da valoare unui obiect sau unei reprezentări mentale. **2.** (COM.) Ridicare artificială a valorii mărfurilor. [<*valoriza*]

VALVULECTOMÍE/VALVULOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecţie operatorie a unei valvule cardiace, în caz de stenoză. [<fr. *valvulectomie*, lat. *valvula* = valvulă, gr. *ektome* = excizie] **II** s.f. (MED.) Secţionare chirurgicală a valvulelor inimii. [<fr. *valvulotomie*, lat. *valvula* = valvulă, gr. *tome* = tăiere]

VARIÁNTĂ/VARIÁNŢĂ I s.f. **1.** Aspect particular, diferit faţă de formă socotită ca bază sau tipică a unui lucru, a unei acţiuni etc. ● Drum diferit de cel obişnuit, dar care vizează acelaşi obiectiv. **2.** (LINGV.) Formă a unui cuvînt diferită din punct de vedere fonetic sau ortografic faţă de forma lui obişnuită sau etimologică. [<fr. *variante*] **II** s.f. **1.** Numărul factorilor de echilibru care pot varia independent fără ca numărul de faze ale unui sistem fizico-chimic dat să se schimbe. **2.** (STATIST.) Pătratul abaterii standard. [<fr. *variance*]

VARIÓLIC/VARIOLÓS I adj. Referitor la variolă; al variolei. [<fr. *variolique*] **II** adj. De natura variolei; cu variolă. [<fr. *varioleux*]

VARMÉTRU/VAROMÉTRU I s.n. (FIZ.) Instrument pentru măsurarea puterii electromagnetice reactive în vari. [<fr. *varmètre*] **II** s.n. (FIZ.) Contor de energie reactivă gradat în varore. [<fr. *varheuremètre*]

VASECTOMÍE/VASOTOMÍE I s.f. (MED.) Rezecţie a canalelor deferente (care conduc spre exterior). [<fr. *vasectomie*, lat. *vas* = canal, gr. *ektome* = excizie). **II** s.f. (MED.) Secţionare chirurgicală a vaselor deferente. [<fr. *vasotomie*, lat. *vas* = canal, gr. *tome* = tăiere]

VĂRÁT/VĂRÓS I s.n. **1.** Faptul de a-şi petrece vara într-un anumit loc. ● Faptul de a ţine animalele la păşune (la munte) pe timpul verii. **2.** Taxă care se plătea în trecut pentru păşunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; văratic. [<*vără*] **II** adj. Care conţine var, calcaros; cu aspect de var. [<*var* + suf. *-os*]

VEGETÁL/VEGETALÍN I adj. Al plantelor, propriu plantelor; extras din plante. [<fr. *végétal*, it. *vegetale*] **II** s.n. **1.** (TEHN.) Pămînt decolorant, preparat prin activarea betonitei pentru decolorarea uleiurilor. **2.** Ulei de floarea soarelui solidificat. [<fr. *végétaline*]

VENERIÁN/VENÉRIC I adj. Referitor la zeiţa Venera. [<fr. *vénérien*] **II** adj. (Despre boli) care atacă organele sexuale; răspîndit prin contact sexual. [Cf. germ. *venerisch* < Venus = zeiţa frumuseţii şi a iubirii la romani]

VENTRICULOSTOMÍE/VENTRICULOTOMÍE I s.f. (MED.) Deschidere chirurgicală a unui ventricul (cerebral). [<fr. *ventriculostomie*, lat. *ventriculus* = ventricul, gr. *stoma* = deschidere] **II** s.f. (MED.) **1.** Deschidere chirurgicală a unui ventricul (cerebral). **2.** Deschidere chirurgicală a unui ventricul al inimii în cazul unei malformaţii congenitale sau dobîndite. [<fr. *ventriculotomie*, lat. *ventriculus* = ventricul, gr. *tome* = tăiere]

VERBALÍSM/VERBALITÁTE I s.n. **1.** Metodă de învăţămînt care urmăreşte îndeosebi însuşirea cuvintelor decît formarea deprinderii de a raţiona. **2.** Tendinţă de a da mai multă importanţă cuvintelor decît ideilor; abuz de cuvinte în detrimentul ideilor. [<fr. *verbalisme*] **II** s.f. (Livr.) Caracter verbal. [<it. *verbalità*]

VERGEÁ/VERGÉL I s.f. Vargă, nuia; bară (îngustă şi flexibilă) de metal sau de lemn, cu folosiri diferite. ● (Spec.) Fiecare dintre beţişoarele care se pun între firele urzelii pe măsură ce acestea se înfăşoară pe sulul războiului de ţesut. (Spec.) Fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc gratiile unei ferestre. [<Lat. *virgella*] **II** s.n. Beţişor de care se leagă în mănunchiuri firele urzelii pe sulul războiului de ţesut. [<*vergea* + suf. *-el*]

VERÍGĂ/VERIGÉL I s.f. **1.** Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanţ. ● (Fig.) Element de legătură; *(p. ext.)* parte componentă. **2.** Inel de metal, de material plastic etc. de diferite mărimi, cu numeroase întrebuinţări tehnice (ca element de fixare). **3.** (Pop.) Verighetă. **4.** (Reg.) Fiecare dintre segmentele inelare care formează toracele albinei. **5.** (Reg.) Braţ de apă care împrejmuieşte un ostrov. **6. V.** *de rod* = cuplu format dintr-o coardă de rod şi un cep, care se lasă la tăierea viţei de vie. [<sl. *veriga*] **II** s.m. Plantă parazită lipsită de clorofilă, cu frunzele reduse la solzi mici şi cu flori galbene-roşietice dispuse în ciorchini *(Orobanche caryophyllacea)*. [<*verigă* + suf. *-el*]

VERÍSM/VERITÁTE I s.n. Curent literar şi muzical (de operă) apărut în Italia la sfîrşitul secolului al XIX-lea care abordează teme realist (şi naturaliste) legate de viaţa cotidiană şi de faptele oamenilor simpli. [<fr. *vérisme*, it. *verismo*] **II** s.f. (Rar) Realitate, adevăr. [<*vérité*, lat. *veritas, -atis*]

VERMICULÁR/VERMICULÁT I adj. Care este în formă de vierme. [<fr. *vermiculaire*] **II** adj. Ornat cu vermicule (linii ornamentale sinuoase în formă de viermi, folosite în special în Renaştere. [<fr. *vermiculé*]

VÉRS/VIÉRS I s.n. Unitate prozodică elementară, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte, potrivit unei scheme şi determinată fie de cantitatea silabelor, fie de accent, fie de numărul silabelor; fiecare dintre rîndurile care alcătuiesc strofele unei poezii; *(p. ext.;* la pl.*)* poezie. [<fr. *vers*, lat. *versus*] **II** s.n. (Pop.) **1.** Melodie, cîntec, arie. **2.** Glas, voce; timbru al vocii. [<lat. *versus*]

VEZICÁL/VEZICÁNT I adj. Care ţine de vezică, privitor la vezică; al vezicii, de vezică. [<fr. *vésical*, lat. *vesicalis*] **II** adj. Care produce băşicarea pielii; vezicator. [<fr. *vésical*, lat. *vesicalis*] **II** adj. Care produce băşicarea pielii; vezicator. [<fr. *vésicant*]

VEZÍCĂ/VEZÍCULĂ I s.f. **1.** (ANAT.) Organ cavitar care colectează temporar unele produse de excreţie sau de secreţie, pe care apoi le evacuează prin contracţia fibrelor musculare din structura sa. **2. V.** *înotătoare* = organ al peştilor în formă de pungă, dezvoltat din intestin şi umplut cu gaze, care serveşte la echilibru, la ridicarea şi la coborîrea în apă. [<fr. *vessie*, lat. *vesica*] **II** s.f. (BIOL.) Formaţie biologică sferoidă, putînd reprezenta: a) o diferenţiere inframicroscopică în structura celulei (ex. vezicula germinală); b) o fază în dezvoltarea unui organ (ex. vezicula optică, cerebrală); c) o colecţie patologică de serozitate clară, de mărimea unei gămălii de ac, situată în stratul superficial al pielii şi a mucoaselor (ex. vezicula de eczemă, de varicelă; d) un viscer cavitar cu pereţii musculari care colectează un produs biologic şi îl elimină la anumite intervale (ex. veziculă urinară), în acest ultim caz folosindu-se mai ales termenul vezică sau băşică. ○ **V.** *biliară* = viscer cavital interpus pe traiectul căilor biliare extrahepatice cu rolul de a colecta şi concentra bila, pentru a fi evacuată în duoden; colecist. [<fr. *vésicule*, lat. *vesicula*]

VEZICULÁR/VEZICULÓS I adj. În formă de veziculă, care constituie o veziculă; care prezintă vezicule. [<fr. *vésiculaire*] **II** adj. Cu vezicule. [<fr. *vésiculeux*, lat. *vesiculosus*]

VEZICULECTOMÍE/VEZICULOTOMÍE I s.f. (MED.) Extirpare chirurgicală a unei vezicule. [<fr. *vésiculectomie*] **II** s.f. (MED.) Incizie a veziculelor seminale. [<fr. *vésiculotomie*]

VICIÁBIL/VICIÓS I adj. Care se poate vicia. [<fr. *viciable*] **II** adj. **1.** Defectuos. **2.** (LOG.) *Cerc vicios* = eroare de logică constînd în a demonstra o teză cu ajutorul alteia, care trebuie să fie ea însăşi demonstrată. **3.** (Fig.) Stricat, depravat, corupt. **4.** (DR; despre acte, dispoziţii etc.) Care are vicii de formă sau de fond; greşit, defectuos. [<fr. *vicieux*, it. *vizioso*, lat. *vitiosus*]

VINDECĂBIL/VINDECĂTÓR/VINDICATÍV I adj. (Despre boli, răni, leziuni etc.) ● (Fig.) (Despre suferinţele morale) Care poate fi vindecat, care are leac; curabil. [<*vindeca* + suf. *-bil*] **II** adj. Care vindecă; lecuitor, tămăduitor. *vindeca* + suf. *-ător* **III** adj. (Livr.) Răzbunător. [<fr. *vindicatif*]

VIRÁL/VIRÓTIC I adj. (MED.) Referitor la un virus, specific unui virus. [<fr. *viral*] **II** adj. (MED.) Care se datorează unui virus. [<*viroză*]

VIRILÍSM/VIRILITÁTE I s.n. Dezvoltarea caracterelor sexuale secundare masculine la o femeie, ca urmare a unor tulburări endocriniene. [<fr. *virilisme*] **II** s.f. Ceea ce constituie sexul masculin, ceea ce este specific sexului masculin; *(p. ext.)* vigoare bărbătească. [<fr. *virilité*, lat. *virilitas, -ātis*]

VIRTUÓS/VIRTUÓZ I adj. Cu multe virtuţi; cinstit, curat, cast; care are un talent excepţional, care posedă la perfecţie tehnica unei arte. [<fr. *virtueux*, it. *virtuoso*, lat. *virtuosus*] **II** s.m. Muzician, cîntăreţ care stăpîneşte perfect tehnica unui instrument muzical, dînd dovadă de o aptitudine deosebită şi de talent; *p. ext.*, care are talente deosebite într-o artă oarecare. [<fr. *virtuose*, it. *virtuoso*]

VIRTÚTE/VÎRTÚTE I s.f. **1.** Calitate, forţă morală de a urmări consecvent un ideal etc.; perfecţiune morală; castitate, curăţenie. **2.** Înclinaţie specială către un anumit fel de îndeletniciri sau acţiuni frumoase. [<fr. *vertu*, it. *virtù*, lat. *virtus, -tis*] **II** s.f. (Înv. şi arh.) **1.** Putere, tărie, vigoare. **2.** Bărbăţie, curaj, vrednicie (războinică). **3.** Proprietate, însuşire, calitate. [<lat. *virtus*]

VITALÍSM/VITALITÁTE I s.n. Curent idealist în biologie care explică procesele de viaţă prin prezenţa în organismul viu a unui principiu imaterial şi incognoscibil, căruia îi sînt subordonate toate procesele fizico-chimice. [<fr. *vitalisme*] **II**

s.f. Caracterul a ceea ce este viu; putere de viaţă, vigoare vitală; energie, forţă, dinamism. [<fr. *vitalité*, lat. *vitalitas, -ātis*]

VITUPERÁRE/VITUPERÁŢIE I s.f. Acţiunea de a vitupera (de a defăima, de a blama, de a denigra). [<*vitupera*] II s.f. Critică violentă, defăimare, blam. [<fr. *vitupération*]

VITUPERATÍV/VITUPERATÓR I adj. Defăimător, dezaprobativ, denigrator. [<*vitupera*] II adj. Care defăimează, dezaprobă, denigrează, blamează, critică violent. [<*vitupera* + suf. *-tor*]

VÎNTURÁTIC/VÎNTURÓS I adj. (Rar; şi substantivat) Neserios, uşuratic, nestatornic, fluşturatic. [<*vînt* + suf. *-atic*] II adj. (Înv.; despre climă, vreme, anotimpuri) Cu vînt, vîntos. ● (Fig.) Neserios, uşuratic. [<*vînt* + suf. *-os*]

VÎRSTĂ/VRÎSTĂ I s.f. **1.** Timp scurs de la naşterea unei fiinţe pînă la un anumit moment din viaţa ei; numărul de ani (şi de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; etate. **2.** Etapă din viaţa unei fiinţe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. **3.** Număr de ani împliniţi care se cer pentru ca cineva să se bucure de anumite drepturi (civile, politice etc.) **4.** Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în decursul căreia s-a format un complex de strate grupate într-un etaj geologic. [<sl. *vrŭsta*] II s.f. (Reg.) **1.** Dungă sau bandă de altă culoare (într-o ţesătură, în penajul unei păsări etc.); ornament care constă în dungi de altă culoare. **2.** (Rar) Mănunchi de flori, buchet. [<scr. *vrsta*]

VOÁL/VOALÉTĂ I s.n. **1.** Ţesătură fină (transparentă) de mătase, bumbac sau fibre sintetice, folosită pentru perdele sau pentru confecţionarea unor obiecte vestimentare femeieşti; bucată de ţesătură fină, rară, cu care femeile îşi acoperă capul sau faţa; văl. **2.** Înnegrire a unui material fotografic fotosensibil, datorită unui defect de fabricaţie sau developării prelungite, luminii difuze care îl impresionează accidental etc. [<fr. *voile*] II s.f. Ţesătură în formă de reţea foarte fină, fixată la pălăriile de damă ca garnitură sau pentru o acoperi faţa. [<fr. *voilette*]

VOLTAMÉTRU/VOLTMÉTRU I s.n. Aparat de electroliză a apei sau a unei soluţii a sării unui metal, folosit pentru a determina cantitatea de electricitate care a străbătut circuitul în care e montat aparatul. [<fr. *voltamètre*] II s.n. Instrument de măsură a diferenţelor de potenţial electric în volţi. [<fr. *volt* = volt, gr. *metron* = măsură]

VOLUBILÍSM/VOLUBILITÁTE I s.n. Încolăcire a plantelor agăţătoare. [<fr. *volubilisme*] II s.f. **1.** Uşurinţă de a vorbi mult şi fluent; locvacitate. ● Spontaneitate, promptitudine. **2.** Proprietate a unor plante de a-şi înfăşura tulpina în jurul unui arac, al unei sfori. [<fr. *volubilité*, lat. *volubilitas, -ātis*]

VOLUNTÁR/VOLUNTARÍST I adj. şi s.m. I, Adj. **1.** Făcut de bunăvoie, nesilit de nimeni; liber consimţit. **2.** Care caută să-şi impună voinţa mereu; cu voinţă (fermă); încăpăţînat, îndrăcit. II. S.m. Militar care participă la o campanie sau se înrolează în armată din proprie dorinţă, de bunăvoie. neobligat (înainte de a fi împlinit vîrsta necesară). [<fr. *volontaire*, it. *voluntario*, lat. *voluntarius*] II adj. şi s.m. I. Adj. Referitor la voluntarism. II. S.m. Adept al voluntarismului. [<fr. *volontariste*]

VOLUNTARIÁT/VOLUNTARÍSM I s.n. Angajare în armată ca voluntar; durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar. [<fr. *voluntariat*] II s.n. **1.** Concepţie filozofică iraţionalistă care pune la baza existenţei voinţa cosmică, văzută ca o forţă oarbă. **2.** Curent filozofic idealist subiectivist care neagă existenţa legilor obiective ale naturii şi necesitatea lor în societate şi atribuie voinţei o importanţă primordială, hotărîtoare. **3.** Concepţie psihologică care atribuie proceselor voliţionale rolul hotărîtor în viaţa psihică. [<fr. *volontarisme*, germ. *Voluntarismus*]

VOMITÍV/VOMITÓRIU I adj. Care provoacă vomitări; (substantivat, n.) Medicament care are proprietatea de a provoca voma. [<fr. *vomitif*] II s.n. (În antichitatea romană) Loc de unde ieşea lumea din circ după terminarea spectacolului. [<fr. *vomitoire*, lat. *vomitorium*]

VÓT/VÓTUM I s.n. **1.** Exprimare a opiniei cetăţenilor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanţilor în organele de conducere; opinie exprimată de membrii unei adunări constituante în legătură cu o candidatură, cu o propunere sau cu o hotărîre; adeziune dată în acest scop. **2.** Mod de adoptare a hotărîrilor de către organele de stat, obşteşti etc. **3.** *Vot de blam* = sancţiune prin care o colectivitate organizată îşi manifestă prin vot dezaprobarea faţă de acţiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei. [<fr. *vote*, engl. *vote*, lat. *votus*] II s.n. (Livr.) **1.** Promisiune făcută zeilor. ● Rugăciune; ofrandă; cult, ceremonie (religioasă). **2.** Dorinţă, voie. [<lat. *votum*]

VULGARÍSM/VULGARITÁTE I s.n. Expresie vulgară; cugetare vulgară. [<fr. *vulgarisme*] II s.f. Caracteristică a ceea ce este vulgar, lipsit de distincţie; trivialitate, grosolănie; (concr.; la pl.) expresie vulgară, lucru, faptă vulgară. [<fr. *vulgarité*, lat. *vulgaritas, -ātis*]

VULNERÁBIL/VULNERÁR I adj. **1.** Care poate fi (uşor) rănit; *(fig.)* uşor atacabil; slab. **2.** Care are părţi slabe, defectuoase, criticabile ○ *Punct v.* = parte slabă a cuiva; punct sensibil, punct nevralgic. [<fr. *vulnérable*, lat. *vulnerabilis*] II adj. De leac, pentru vindecat rănile. [<fr. *vulnéraire*, lat. *vulnerarius*]

Scanned with OKEN Scanner

W, X

WATTMÉTRU/WATTOMÉTRU I s.m. Instrument electric de măsură, folosit pentru măsurarea în waţi a puterii electromagnetice dintr-un circuit electric. [<fr. *Watmètre*, cf. *J. Watt*, mecanician şi inventator englez] **II** s.m. Contor pentru măsurarea în waţi a energiei electromagnetice care trece printr-un circuit. [După fr. *Watt-heuremètre*]

WOLFRAMÁT/WOLFRAMÍT I s.m. Sare a acidului wolframic. [<germ. *Wolframat*] **II** s.n. Wolframat natural de fier şi de mangan. [<fr. *wolframite*, germ. *Wolframit*]

XIFOÍD/XIFOIDIÁN I adj. Asemănător unei spade, în formă de spadă. ○ *Apendice* **x.** = extremitatea inferioară a sternului. [<fr. *xiphoïde*, gr. *xiphos* = sabie, *eidos* = aspect] **II** adj. Al apendicelui xifoid. [<fr. *xiphoidien*]

XILÉM/XILÉN I s.n. Parte a ţesutului plantelor având celulele cu membranele îngroşate. [<fr. *xylème*] **II** s.n. Hidrocarbură lichidă extrasă din gudronul de huilă. [<fr. *xylène*, gr. *xylos* = lemn]

XILOÍD/XYLOÍT I adj. (Despre un material) Care este de natură lemnoasă sau prezintă o structură asemănătoare ca aceea a lemnului. [<fr. *xyloïde*] **II** s.n. Amestec de rumeguş de lemn şi clorură de magneziu colorat cu pigmenţi minerali cu aspect de piatră. [<germ. *Xyloith*, gr. *xylon* = lemn, *lithos* = piatră]

Scanned with OKEN Scanner

Z

ZAHARÁZĂ/ZAHARÓZĂ I s.f. Enzimă din sucul intestinal care transformă zaharoza în fructoză şi glucoză; invertină, sucrază. [<fr. *saccharose*] **II** s.f. Substanţă cristalină albă, dulce, care se extrage mai ales din trestia de zahăr şi din sfeclă; sucroză; zahăr. [<fr. *saccharose*]

ZAHARIFÉR/ZAHARIFÓR I adj. Care produce, care conţine zahăr. [<fr. *saccharifère*] **II** adj. Care poartă zahăr, purtător de zahăr. [<ngr. *záhari* = zahăr, bg. *zahar* = zahăr şi fr. *-phore*, it. *-foro*, cf. gr. *phoros* = purtător, care duce]

ZAHARIMÉTRU/ZAHAROMÉTRU I s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentraţiei unei soluţii de zaharoză, utilizat în industria zahărului. [<fr. *saccharimètre*] **II** s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentraţiei unei soluţii de zahăr prin măsurarea densităţii acesteia. [<fr. *saccharomètre*]

***ZĂBLÁIE/ZĂBLĂI I** s.n. (sg. *zăblău*) Pînză de păr de capră sau de cîlţi, din care se fac cergi, lăicere etc.; *(p. gener.)* ţol, pătură. [<bg. *zeblo*] **II** s.m. (sg. *zăblău*) (Reg.) **1.** Flăcău zdravăn, vlăjgan. **2.** Ciine mare, (ciobănesc); zăvod. [<magh. *záblaó*]

ZIRCÓN/ZIRCÓNIU I s.n. Piatră preţioasă compusă din silicat natural de zirconiu. [<fr. *zircon*] **II** s.n. Metal de culoare cenuşie, întîlnit rar în stare naturală, intermediar între aluminiu şi siliciu. [<fr. *zirconium*]

ZIZÁNIE/ZÎZÁNIE I s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, avînd frunze liniare alungite, spic asemănător cu al pirului, cultivată ca plantă furajeră ori ornamentală *(Lolium perenne)*. [<ngr. *zizánia*] **II** s.f. Intrigă, discordie, vrajbă, gîlceavă [<ngr. *zizánia* (pl. lui *zizanion*]

ZODIÁR/ZODIÉR I s.n. Zodiac. ● Parte a zonei cereşti în care se află cele douăsprezece constelaţii corespunzătoare lunilor anului şi prin faţa cărora trece drumul aparent al soarelui în cursul unui an; fiecare dintre cele douăsprezece sectoare ale acestei zone. [<ngr. (kiklos) *zodhiakós*] **II** s.m. (Pop.) Astrolog. [<*zodie*]

***ZÓNA/ZÓNĂ I** s.f. (MED.) Sindrom caracterizat prin erupţii de vezicule herpetice, localizate pe o singură parte a corpului şi dispuse pe traiectul unui nerv. ○ **Z.** *zoster* = boală infecţioasă caracterizată prin erupţii pe traiectul nervilor senzoriali. [<fr. *zona*, cf. gr. *zone* = centură] **II** s.f. **1.** Fiecare dintre cele cinci mari diviziuni ale globului terestru, delimitate de cercurile polare şi de tropice. ● Fiecare dintre părţile cerului care corespund zonelor terestre. **2.** Porţiune delimitată dintr-un tot pe baza unor caracteristici distinctive sau a unei împrejurări speciale, putînd reprezenta: a) (SILV.) suprafaţă denumită convenţional după o plantă-tip; b) (MIL.) spaţiu de operaţii militare; c) (AV.) porţiunea din spaţiul aerian situat în jurul unui aerodrom, care este fixat piloţilor pentru lucru în aer; d) (EC.) întindere delimitată din punct de vedere administrativ şi economico-financiar; e) (TEHN.) denumire a unor părţi din furnal. **3.** Porţiune din suprafaţa unei sfere cuprinsă între două planuri paralele. **4.** Bandă de frecvenţă în care oscilaţiile au anumite caractere comune. [<fr. *zone*, it., lat. *zona*, gr. *zone*]

ZOOFÓR/ZOOFÓRIC I s.n. **1.** (În ordinul ionic sau corintic) Friză ornată cu figuri de animale. **2.** Platbandă cu ornamente de tip zoomorf în relief. [<fr. *zoophore*, gr. *zoon* = animal, *phore* = care poartă] **II** adj. Care serveşte ca suport unei figuri de animal. [<fr. *zoophorique*]

ZOOIATRÍE/ZOOLATRÍE I s.f. (Livr.) Medicină veterinară. [<it. *zooiatria*] **II** s.f. Religie bazată pe cultul animalelor. [<fr. *zoolâtrie*, gr. *zoon* = animal, *latreia* = cult]

ZOOIÁTRU/ZOOLÁTRU I s.m. (Livr.) Medic veterinar. [<it. *zooiatra*] **II** s.m. şi f., adj. (Cel) care se închină la animale. [<fr. *zoolâtre*]

ZOOMÓRF/ZOOMÓRFIC I adj. (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorfic. [<fr. *zoomorphe*, gr. *zoon* = animal, *morphe* = formă] **II** adj. **1.** Referitor la zoomorfie. **2.** (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorf. [<fr. *zoomorphique*]

ZOOMORFÍE/ZOOMORFÍSM I s.f. Parte a zoologiei care studiază conformaţia animalelor. [<fr. *zoomorphie*] **II** s.n. Credinţă religioasă care afirmă metamorfozarea oamenilor în animale. ● Cult primitiv care are la bază adorarea unor animale ca divinităţi. [<fr. *zoomorphisme*]

IAŞI

Scanned with OKEN Scanner

I Dicționare, enciclopedii

Alexandre, C., *Dictionnaire grec-français* (douzième édition), Paris, 1867
Balaci, A., *Mic dictionar mitologic*, Editura Științifică, 1966
Bârsănescu, Șt., (sub red.) *Dicționar de pedagogie contemporană*, Editura Enciclopedică, 1969
Bălănescu, Grigore, *Dicționar de chimie*, Editura Tehnică, 1964
Breban, V., *Dicționar al limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980
Bucă, M., Vinţeler, O., *Dicționar de antonime*, Editura Științifică, 1974
Bulgăr, Gh., Popescu Mihăești, Al., *Dicționar de omonime*, Universitatea București, 1966
Canarache, Ana, Breban, V., *Mic dicționar al limbii române*, Editura Științifică, 1974
Colectiv, *Dicționar analogic și de sinonime*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979
Condeescu, M., N., *Dicționar francez-român*, Editura Științifică, 1967
Condeescu, M., N., Haneș, G., (coordonatori), *Dicționar francez-român*, Editura Științifică, 1967
Constantinescu Dobridor, Gh., *Dicționar de terminologie lingvistică*, Editura Albatros, 1980
Constantinescu, Silviu, *Mic dicționar de cuvinte perechi*, Editura Albatros, 1976
Crăciun, Teofil, *Mic dicționar de biologie*, Editura Albatros, 1976
Cristian, Cornel, *Dicționar cinematografic*, Editura Meridiane, 1974
*** *Dicționarul explicativ al limbii române* — DEX —, Editura Academiei, 1975
*** *Dicționar de economie politică*, Editura Politică, 1974
*** *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Academiei, 1982
*** *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei, 1958
*** *Dicționarul limbii române literare contemporane*, Editura Academiei, 1955—1957
*** *Dicționar politic*, Editura Politică, 1975
*** *Dicționar tehnic poliglot*, Editura Tehnică, 1963
Ghiță, Gh., Fierăscu, C., *Dicționar de terminologie poetică*, Editura Ion Creangă, 1973
Graur, Al., *Dicționar de cuvinte călătoare*, Editura Albatros, 1978
Graur, Al., *Dicționar al greșelilor de limbă*, Editura Academiei, 1982
Guțu, Gh., *Dicționar latin-român*, ediția a II-a, Editura Științifică, 1969
Hîncu, I., D., *Dicționar școlar*, Editura Didactică și Pedagogică, 1976
Ioneseu, Aurelian, *Dicționar tehnic silvic*, București, 1936
Isbășescu, Mihai, *Dicționar german-român*, Editura Științifică, 1958
Marcu, Fl., Maneca, Constant, *Dicționar de neologisme*, Editura Academiei, 1978
*** *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică Română, 1972
*** *Mic dicționar filozofic*, Editura Politică, 1973
Pastea, Eugen, *Dicționar de zootehnie și medicină veterinară*, Editura Agrosilvică, 1969
Săhleanu, V., Stugren, B., *Mică enciclopedie de biologie și medicină*, Editura Științifică, 1958
Seche, Luiza, Seche, Mircea, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, Editura Academiei, 1982
Simici, P., (red. responsabil), *Dicționar medical*, vol. I-II, Editura Medicală, 1969
Tudose, Constantin, *Dicționar sportiv poliglot*, Editura Stadion, 1973
Țițeica, Radu, (sub conducerea), *Dicționar de terminologie tehnică*, Editura Tehnică, 1972

II Lucrări de lingvistică

Breban, V., (coord.) *Limba română corectă, gramatică și lexic*, Editura Științifică, 1973
Bucă, M., Evseev, I., *Probleme de semasiologie*, Editura Facla, 1977
Coteanu, Ion, *În legătură cu sistemul vocabularului*, în „Probleme de lingvistică generală, II, 1960
Coteanu, Ion, Bidu Vrănceanu, A., *Limba română contemporană*, vol. II, vocabularul, Editura Didactică și Pedagogică, 1975
Diaconescu, Paula, *Omonimia și polisemia*, în „Probleme de lingvistică generală", I, 1959
Dindelegan Pană, Gabriela, *Derivarea prin sufixe, o procedură distributivă și transformațională de segmentare a derivatelor*, în „Omagiu lui Al. Rosetti", 1975
*** *Formarea cuvintelor în limba română*, I, (Compunerea), Editura Academiei, 1970
*** *Formarea cuvintelor în limba română*, II, (Prefixele), Editura Academiei, 1978

Scanned with OKEN Scanner

Graur, Al., *Capcanele limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976
Graur, Al., *Cuvinte înrudite*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980
Graur, Al., *Fondul principal al limbii române*, Editura Ştiinţifică, 1957
Graur, Al., *Limba română corectă*, Editura Ştiinţifică, 1963
Graur, Al., *Neologismele*, în „Scrieri de azi şi de ieri", Editura Ştiinţifică, 1970
Graur, Al., *Pleonasme*, în „Limba română", nr. 2/1969
Greimas, A. J., *Despre sens. Eseuri semantice*, Editura Univers, 1975
Guţu Romalo, V., *Corectitudine şi greşeală* (*Limba română azi*), Editura Ştiinţifică, 1972
Hasan, Finuţa, *Observaţii cu privire la omonimie*, în „Probleme de lingvistică generală", II, 1960
Hristea, Th., *Etimologia populară*, în „România literară", nr. 35, 1978
Hristea, Th., *Observaţii asupra folosirii neologismelor în limba română contemporană*, în „Limbă şi literatură", nr. 4, 1972
Hristea, Th., *Probleme de etimologie*, Editura Ştiinţifică, 1968
Mihăescu, N., *Abateri de la exprimarea corectă*, Editura Ştiinţifică, 1973
Mihăescu, N., *Dinamica limbii române literare*, Editura Albatros, 1976
Moise, I., *Note lexicale*, „Limba română", nr. 5/1979; 2/1981; 2/1983
Slama Cazacu, Tatiana, *Despre studiul omonimiei în lanţul discursiv*, în „Omagiu lui Al. Rosetti", 1966
Slama Cazacu, Tatiana, *Observaţii şi cercetări experimentale cu privire la contaminări*, în „Studii şi cercetări lingvistice", VII, nr. 3—4, 1956
Şerban, V., Evseev, I., *Vocabularul românesc contemporan*, Editura Facla, 1978
Vasiliu, Emanuel, *Sens şi definiţie lexicografică*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXXI, nr. 5, 1980
Vasiliu, Laura, *Derivate sufixale: sens şi definiţie*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXXVII, nr. 2, 1986
Vasiliu, Laura, *Observaţii privitoare la tratarea sinonimelor în* DLR, în „Limba română", nr. 2, 1981

Scanned with OKEN Scanner

Pentru

– o comunicare corectă
– o comunicare expresivă
– o comunicare eficientă

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ oferă tuturor categoriilor de cititori dicţionarele necesare însuşirii structurilor de bază ale limbii române.

În pregătire

DICŢIONAR DE NEOLOGISME

DICŢIONAR DE ORTOGRAME

DICŢIONAR ETIMOLOGIC DE TERMENI ŞTIINŢIFICI

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI

ISBN 973-44-0085-1

Lei 3000,–

Scanned with OKEN Scanner